

30811/B/1

George Wilbraham.

Soth
28/2/99
630

AMCENITATUM
EXOTICARUM
POLITICO - PHYSICO-
MEDICARUM

FASCICULI V,

Quibus continentur

VARIAE RELATIONES, OBSERVATIONES
& DESCRIPTIONES
RERUM PERSICARUM

&

ULTERIORIS ASIÆ,

multâ attentione, in peregrinationibus per universum Orientem, collectæ,

AUCTORE

ENGELBERTO KÆMPFERO, D.

LEMGOVIÆ,

Typis & Impensis HENRICI WILHELMI MEYERI, Aulae Lippiacæ Typographi, 1712.

4780

Sold 28/2/99 (part)

ILLUSTRISSIMO CEL-
SISSIMOQUE
COMITI AC DOMINO,
DOMINO
FRIDERICO
ADOLPHO,

DEI GRATIA
COMITI REGENTI
^{ac}
NOBILIORI DOMINO
LIPPIÆ, &c.

SUPREMO DOMINO
VIANÆ & AMEYDÆ,
&c.

BURGGRAVIO HÆREDITARIO
ULTRAJECTI,
&c. &c.

ORDINIS REGII BORUSSICI
AQUILÆ NIGRÆ
EQUITI,

DOMINO SUO GRATIO-
SISSIMO.

ILLUSTRISSIMA ac CELSISSIMA
COMES,
DOMINE GRATIOSISSIMA!

S*polia ex Oriente fero, & ad pe-
des CELSITUDINIS TUÆ
devotissimâ mente ac manu
depono: non ea Palladias ægides, phale-
ratos*

*ratos equos, aut rapta ex Colchide velleræ
 aurea, qualia fortasse Martio hōc ævō
 Principibus debentur & in pretio sunt;
 sed Fasciculos chartaceos Curiositatum &
 Notitiarum, quas per Asiam universam,
 cum impendio floridæ ætatis meæ, labo-
 riosè conquisi. Chartaceos dico, adeoq;
 ponderis aut pretii vix æstimandi: dignos
 tamen atque congruos, quos TIBI, CEL-
 SISSIMÆ COMES, & nescio an cui-
 quam alii, sacros constituerem: TIBI, qui,
 togatâ non minùs quàm sagatâ virtute
 instructus Heros, & arma & literas pa-
 ri lance æstimas & amore complecteris.
 A quo enim tempore, relictis castris, TE
 Patriæ & gubernaculo magni Comitatus
 TUI reddidisti, non rarò his IPSE stu-
 diis humanioribus edulcare curas regimi-
 nis*

nis, & selectissima bibliothecæ Tuæ redi-
vivo cum ardore & voluptate animi vaca-
re, gloriose soles. Quò minùs dubito, quin
præsentem opellam, velut humilimæ sub-
jectionis tesseram, atque grati animi, pro
innumeris à CELSISSIMA DOMO
TUA acceptis beneficiis, sacrificium gra-
tiosè accepturus sis. Jovi Maximo, cui
nil nisi magnum atque eximium debeba-
tur, præ ceteris placuisse, legimus, prisco-
rum gentium sacrificia, in quibus frugum
primitias libaverant: Cui CELSITU-
DO TUA Divino exemplo æmula has
quoque frugum Orientalium primitias
meas, & operum, quæ propediem daturus
sum, præludia Gratosè respiciet; & tenui-
tatem meam porrò Gratiæ Suae radiis
clementer fovebit, ut ætas mea jam ver-
(b) gens

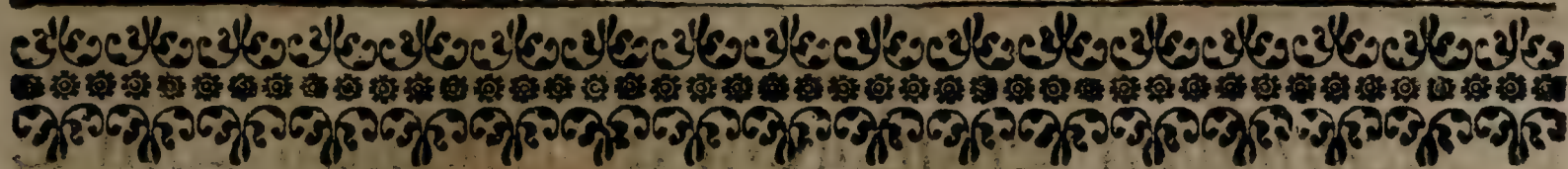
*gens, & multis detrita fortunæ injuriis,
 sub umbone Gratiôsæ protectionis Tuæ
 requiem inveniat. Ego interim pro im-
 mortali vigore INCLYTÆ DOMUS
 LIPPIACÆ votis ac precibus, & pro sa-
 lute corporum Vestrorum, quoad CELSI-
 TUDINI TUÆ placuerit, omnibus vi-
 ribus meis, prout par & mearum partium
 est, vigilare non cessabo,
 dum spiritus hos regit artus.*

**CELSITUDINIS TUÆ,
 ILLUSTRISIME COMES, &
 DOMINE GRATIOSISIME**

devotissimus

E. Kempfer, D.

PRÆFATIO.

Etodecim anni sunt, cum ab *Indis* in patriam appuli; non lucri & mercium spoliis, ut solent reduces, sed chartis onustus, quibus exoticas notitias, in variis regionibus, multo labore, sumptu ac periculo conquiritas, enotaveram. Has protinus exponere publico constituebam aliquot voluminibus librorum, in quibus, præter dispositionem & connexionem, paucis mensibus absolvendam, nihil ad perfectionem desiderabatur, quàm ut Icones illis adderem, æri prius incidendas, sine quarum lumine & adminiculo exotica difficilimè intelliguntur. Verùm, trecentæ me excipiebant & à ferventi proposito abducebant occupationes & impedimenta: nam vix appulsum curæ rei domesticæ, hóc cœlo difficiles, implicabant, & praxis medica (à quâ in posterum desistere constitueram) invitum obruebat laboriosissima. Addo, quòd *Illustrissimus*

Dominus ac Comes Regens Lippia, Dominus meus Clementissimus tenuitatem meam Illustrissimæ Domui suæ archiatrum gratiosè constitueret: quod ipsum, etsi mihi singulari honori ducam, nec præter vota contigerit, otii tamen mei & vitæ, ut par est, maiorem atque præcipuam sibi vendicabat partem. Hinc mea spolia semota sunt & in cistas recondita: in quibus hactenus magno meo dolore sepultâ jacuere, donec nuper aliquâ functionis parte levatus, subsecivas quasdam horas recuperaverim, & cum his animum propositumque, chartas meas, jam à blattis tineisque rosas, mucidas & ex salo, quo in naufragiis olim inundata fuerant, magnâ parte extersas, ab interitu vindicandi. Quod ipsum dum statuo, placet præfente opellâ earum quasi ^{γεῦμα} quoddam & rudimentum præmittere, ex quo Benevolus Lector notitiarum mearum varietates prænoscat; imitaturus institores nostros, qui ex emporiis redeunt, mercium suarum specimina exponunt, quibus emptorum explorent desideria. Urbanè *Ulysses* apud *Euripidem*, ubi Sileno vinum venditurus: *Vin tu*, inquit

quit, priùs gustare, quod feram? Cui ille: *ita par est, nam gustus emptorem vocat.* Ad gustum igitur, si specimina esse comperero, evolvam propediem ipsum apparatus, & ex eo offeram bibliopolis: 1. *Japoniam nostri temporis*, in quarto, ut vocant, edendam Teutonicè, cum imaginibus plus minus quadraginta; 2. *Herbarii Trans-Gangetici specimen* in folio, Latinè cum Iconibus circiter quingentis; si prius Cl. Dni *Rumphii Hortus Ambonensis* publicam lucem viderit, ne ab eo acta agam & sylvis inducere ligna videar; 3. *Hodæporicum tripartitum* in folio, cum figuris totidem, quot editoris sumptus tulerint; optionem ei daturus, an illud Latino, an Germanico, an verò Belgico idiomate edi debeat. Adhuc enim indigestum, sed plenum opus est, variâ linguâ promiscuè in Diariis meis consignatum. Continebit hoc ipsum *partes tres*: quarum *prima* exponet res Russo-Tartaricas; *altera*, Asiæ citra Gangem; *tertia*, Asiæ ultra Gangem; secundum exantlati Itineris mei seriem, quam Benevolo Lectori brevissimis hîc exponam, ut, quarum rerum ac regionum noti-

tias à me expectare possit, intelligat. *Legationi* à Serenissimo Suecorum Rege, Anno 1682. instructæ à *Secretis*, discessi *Holmiâ* per *Fin-
niam*, *Livoniam*, *Russiam* ad *Aulam Moscoviti-
cam*. Expeditis in illâ negotiis, per *Tartariæ*
Casanensis & *Nagaicæ* tractum, transmissio ma-
ri Caspio, feror in *Mediam*: in cujus metropoli
Sjamachiâ dum Comitatus trimestri otio fere-
ficit, ego privatis peregrinationibus excurro
ad loca alia. Ad *Aulam Persicam* evocati per
Hyrcaniam Parthiamque ducimur ad Regiam
Isfahanensem; intra cujus pomoeria biennium
degimus, dum ego interea privatis excursio-
nibus subinde vaco. Tandem à dimissâ Le-
gatione me expediens, cogito in *Ægyptum*,
vocator in *Georgiam* archiater, & variis condi-
tionum oblationibus laceffor: Sed prævaluit
suasus Reverendi senis, Patris *du Mans*, Capu-
cini ac Regii interpretis, invitatio architalassi
Batavorum, qui classe suâ *Ormusiensem* Si-
num infestabat. Depositis armis in *Arabiam*,
inde in terras magni *Mogolis*, regna *Malabari-
ca*, *Ceylanam*, & regionem *Sinûs Gangetici* con-
cedo. Deinde secundum littora *Summatræ* in

Favam deportatus, & ex ejus metropoli in ulteriores Provincias atque Insulas progressus, tandem *Siamensem Aulam* visito. Inde Cambodiâ, Sinâ australi & adjacentibus regionibus per transennam inspectis, *Japoniam* assequor, ultimam Orientis Thulen. Integro ei *biennio* nequaquam otiosè, *Asiæ* verò *decennio* immoratus, factò reditûs compendio, per oceanum revertor in *Belgium*, exacto in mari uno anno, exceptis paucis hebdomadis, quibus *Africani promontorii* solitudines permigravi. Hos inquam Orbis tractûs Itinerario persequor: ex quo ipso prodromi hujus miscellaneas Descriptiones & Observationes majorem partem exprompsi ac compilavi; ita tamen, ne illud depauperaverim, nec contigerit ei, quod solet Hortis angustioribus, in quibus avulsis paucis flosculis, caules saltem & folia remanent. Si verò totum Hodœporicum in particulares hujusmodi Relationes discerpi atque huc transcribi volupe sit, in permultos Fasciculos tractatus hicce distendi posset: sed præstat ipsam aliquando integram exhibere machinam, quàm ejus cæmenta.

Pro-

Prodromum hunc, ob jucundam materiæ varietatem, cujusque facultatis cultori legendam, titulo *Amœnitatum* insignio. Nihil ex ingenio meo ficti in illum retuli; nihil quod ungues sapiat & lucernam oleat; nec cram- bem recoquo ab aliis coctam, (nisi id metho- dus & connexionis ratio exigat) sed illis omis- sis, quæ ab aliis relata sunt, ea saltem describe- re satago, quæ vel nova, vel haud intimè & plenè ab aliis tradita sunt: Peregrinanti quip- pe non alius fuit scopus, quàm ut rerum vel nusquam nobis, vel non satis cognitarum no- titias conquirerem. Unde nunquam me tæ- duit multorum dierum devia ingredi, etiam cum salutis meæ discrimine, dummodo labo- ri merces obtingeret desideratæ rei, memo- rabilis, vel in foro philosophico controver- sæ, adinventæ quædam cognitio. Quantula- cunque igitur fuerint vel videantur Asiatica hæc mea spolia, multis sanè mihi constitère laboribus & impensis.

Duo autem in hoc tractatu habes, L. B. quo- rum inconcinnitatem accusare possis; Styli vi- delicet & Iconem quarundam. Stylus, fateor, pas-

passim inæqualis est, & historicae relationi vix
 conveniens. Hunc ita fors itineris genuit, quæ
 viatori, manu otiosâ & animo tranquillo quic-
 quam scribere, non permisit. Quis enim pere-
 grinantium non videt occupationes? dum in-
 dies sarcinæ convasandæ, solvendæ, transve-
 hendæ, à furibus & prædonibus tuendæ sunt;
 dum hospitium vix ingressis, turba hominum
 obstrepat, ad spectandum hospites Europæos
 confluens; dum mari vectis epibatarum infani
 clamores, tempestates cœli, & ipsius navis te-
 mulenta fluctuatio, calamum impediunt; ut in-
 gruenter taceam casus, qui scriptionis seriem
 subinde interrumpunt, & plus ultra cogitan-
 tium animos curis & difficultatibus implicant.
 Hæc inquam negotiorum atque animi varie-
 tas, styli inæqualitatem peperit, ad quam cor-
 rigendam nec otium mihi nunc, nec, à longis
 studiorum induciis, ingenium suppetit. Al-
 terum, culpæ chalcographorum quorundam
 tribuo, quos nactus fui rudes & morosi inge-
 nii; imagines enim meâ manu accuratè & ad
 typum, sed diversâ magnitudine, delineatas,
 dum in decentem formâ, ex majori vel mino-
 ri reducere debebant, ita deformârunt, ut, nisi

ad illustrandas res omnino essent necessariae, eas, velut libri dedecus, repudiarem. Atque hæc causa est, cur *sexturn Fasciculum*, videlicet *Epistolarum* mearum ad *Viros in Asiâ eruditos*, planè omittam; differunt enim de iis rebus, quæ sine iconibus, accuratâ manu & me præfente ex sculpendis, non intelliguntur. Hinc etiam retinui ad Fasciculum I. spectantes Planographiam urbis *Isfabani*, à me trimestri studio laboriosè conflata; delineationem Regiæ viæ *Tsjabaar baag*, adjacentiumque Hortorum, præsertim *Hadsar dsjeriib*, domuumq; in iis extantium; Icones quadrupedum in urbe & theriotrophis Regiis spectabilium; ad Fasciculum quoq; II. spectantes multas Inscriptiones & Icones speciales ex Persepoli antiquâ; tum novam & accuratam Japoniæ tabulam geographicam, pluresq; alias Fasciculo III. & IV. appropriatas, quas nunc reservo in spem melioris occasionis. De xylographo meo idem, quod de chalcographis, conqueror. Sinicos enim characteres quosdam negligenter tractavit, virgulis, secus ac decebat, incurvatis, productis vel curtatis, aliis malè etiam loca-

locatis; quo ipso nativæ characterum elegantiae atque genio multum decessit.

Ceterum, de descriptione meâ necessarium est Lectori impertiam, quòd in exoticis vocabulis, Germanorum pronuntiationi me accomodaverim: adeoque *u* legendum volo sicut *u* Græcum; *g* velut *gu* Gallicum; *ch* velut *z* Græcum, vel *ch* Polonicum sine attactu gutturis, sive ut *g* Italicum ante *a*; *s* interdum cum sibilo, interdum leniùs pronuntiandum est, sicut *z* Polonicum sine accentu; Non suppetit hîc nobis duplex littera, qua diversitatem illam indicemus; unde in nominibus Persicis litteram *z* per *ds* & *dsj* expressi, quæ tamen paulò leniùs efferenda erat per *g* Gallicum ante *e* & *i*. Per *sj*, more Belgico, exprimo *ش* Arabicum & Persicum, quod Galli faciunt per *ch*, Angli per *sh*, Germani per *sch*. Voces Japonicæ *seo*, *sio*, *mæo*, *mio* &c. pronuntiari velut una syllaba debent, subauditâ vocali, quæ inferitur, adeoque paulò leniùs quàm si scribatur *sjo* & *mjo*. Orthotoniam genti cuivis vernaculam accentibus & duplicatis vocalibus expressi; ex quibus productionem & brevitatem syllabarû assequi in proclivi est: hinc

aa legendum ut Græcum *α*, *ii* ut *ι*, *oo* ut *ο* &c. Moneo hæc, ut exotica vocabula, à non Germanis & ἑτερογλώττοις lecta, genuinum præstent sonum, & quod vulgò solet, in alia prorsus vocabula non degenerent. In vocabulis Persicis syllaba *o* ferè perinde est, an *aan*, *oon* vel *o* pronunties, cum in eo Persarum Dialecti discrepent, velut in *كِرْمَان* *Kirmaan* Caramania, *آسمان* *aasmooon* cœlum, *جهان* *Dsjebuun* mundus, & sexcentis aliis. De mensuris, quibus passim in dimetiendo usus sum, brevissimè doceo: quòd per *passus* non intelligam geometricos illos, qui duplici gressu veniunt, sed simplices meos sive communes, quibus incedit vir staturæ mediocris, vel mediocri paulò longioris, complectentes ad minimum pedes geometricos duos. Per *parasangas* quoque tantæ longitudines & locorum distantiae intelligendæ sunt, quarum 22 cum dimidiâ respondent uni gradui cœlesti, sive milliaribus Germanicis 15. Sic præmonitum Lectorem valere ac scriptis meis favere jubeo. Dabam ex museo prædioli mei, *Steinhoff* dicti, in Comitatu Lippia-co, Anno Chr. M DCC XII.

5
AMOENITATUM
EXOTICARUM

FASCICULUS I.

Completens

RELATIONES

DE

AULÆ PERSICÆ
STATU HODIERNO.

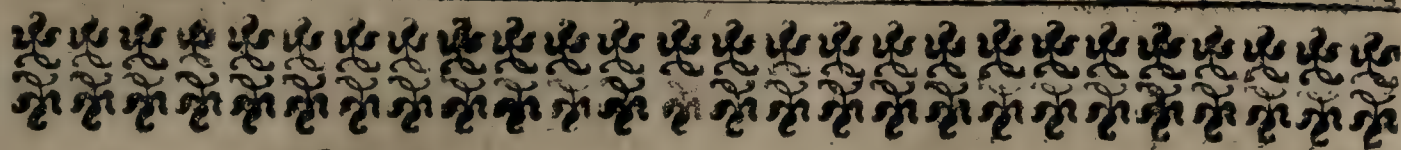

Catalogus Relationum

FASCICULI I.

- Relatio 1. Persona Regis Persarum, Status hodierni Regni, & regiminis ratio in genere.
2. Coronatio Regis SOLYMANNI.
3. Prosopographia Regis SOLYMANNI.
4. Primas Regni Persici, Athemaad Daulet.
5. Militia Persica.
6. Primates Aulæ togati, quibus in Regio confessu locus est.
7. Ærariorum Curatores; reditus & expensa Regis.
8. Antistites spirituales.
9. Officinæ Domus Regiæ, Officiales Aulæ minores.
10. Provinciarum Urbiumque Præpositi.
11. Attributa Aulæ potiora.
12. Externus Aulæ splendor; ac primò magnificentia urbis Regiæ.
13. Regiæ Sedis palatia & horti.
14. Gynæceum Regium.
15. Pompa equitationis Regiæ.
16. Admissio hospitum coram Serenissimo: vulgo Audientia.

RELATIO I.

Persona Regis Persarum, Status hodierni Regni, & regiminis ratio in genere.

§. I.

Augustam Persicæ Majestatis Aulam, multitudinem Purpuratorum, auro, divitiis & innumeris Regalis magnificentiæ generibus fulgentem, ex vivo præsentiq; vultu descripturus, magni ausûs videor provinciam aggredi. Si enim consignandis rebus etiam haud magni momenti, scri-

Regis Persarum magnitudo.

Præfatio.

ptorem requirimus congeneris fori, ne historiæ existimatio detrimentum ex peregrino genio orationis capiat; vix ego absolvendus temeritatis fuero, qui extra oleas facultatis meæ, opus tam insolentis argumenti suscipio. Cujus equidem gravitate se deterreri tenuitas mea pateretur, si fas esset ex styli verecundiâ præsentissimam dimittere occasionem, quæ Monarchici hujus theatri scenas recessusque omnes, & quicquid in iis memorabile ac à vulgi notitiâ remotum geritur, gratioso indultu perlustranda atque evolvenda exhibet. Accipe igitur Aulam, B.L., non quâ par est facundiâ, sed quantâ decet fide, per membra articulosque intimè exponendam: Aulam inquam nostri ævi; sed, ut ab omni seculorum memoriâ, five sub Monarchiâ Orbis, five sub temporum sequiorum fati illustrem, ita non minus sub recentiori SOPHORUM regimine felicem, floridam, pacificam, invictæ hactenus potentiæ, tremendam Orienti, ac toto orbe incly-

tam. Varietatem occurrentis materiæ exhaurire placet brevi serie Relationum: quia hæc methodus Viatorum commentariis propria est, & legentibus delectabilior.

*Potestas
absolutis-
sima.*

Caput Imperii Persici *Rex* est, qui ad Dignitatis fastigium jure hæreditatis provehitur. Magnitudinem Ejus, cum vasta moles territorii, tum verò immensæ testantur felicitates, quibus Ille præ ceteris Asiæ Principibus beatur. Harum ex cumulo, ut præfari insigniores liceat, *primam* nomino liberrimam atque absolutissimam Jurisdictionem. Video Potentias universi Orbis, alias explicitis circumscribi conditionibus, quas Leges fundamentales vocant; alias intra definitos limites retineri tacitis quibusdam & insuperabilibus obstaculis atque necessitatibus. *Russorum Autocratorem* hætenus auctoritas Optimatum itrinxerat, ab arbitrariis ausibus revocatum religiosâ patrii moris observantiâ. *Turcorum Sultano* licentia præfidiarii militis sudem figit, nullo consilio superabilem. *Indorum magnum Mogolem* propria compescit soboles, gravi armata subsidio faventis populi; ut plura taceam. *Sophorum* verò *Principi*, sublati impedimentis, abdicativè omnia permissa atque integra sunt: si velit fœdera, bella, pacem cudere, si Leges Regni mutare, si novas fingere tributorum species; quin ad privatorum vitas, uxores, liberos & bona quævis manum extendere: nullo civibus, etiam primoribus, relicto juris præsidio, quo degenerantis Potentiæ vel libidinem à fortunis, vel impetum à cervicibus declinare queant. *Alteram* constituit veneranda quædam *Sanctitas*; non qualem divinitus omni Majestati concessam credimus, sed congenita Personæ Regenti: quandoquidem hanc ex Pontificalis Cathedræ authore *Mahhammede* obtinere traditur, per descendentes gradus successivè derivatam. Quæ verò cum dubia videri, nec obtrudi credenda sine documento possit, en solenne Persarum, quod ex ore sacer-

*Sanctitas
genitalis.*

cerdotis promo, argumentum: *Prisci ex laudata stirpe
successores Imami dicti, ægrotos solo affatu curaverunt,
omni pharmacorum ope posthabitâ; qualis verò effectus
manare nisi ab innata Sanctitate potuit! Eundem igitur
cum præstet Serenissimus, non quidem apparatu verborum,
sed, quod magis mirandum, effluvio sui corporis; nihil
etiam de Sanctitate Principis dubitari debet.* Curatio ut
succeedat, propinanda est aqua effluviorum virtute quo-
modocunque affecta; five hæc Regiis manibus abluta,
five immissis digitis vel quocunque contactu impressa fue-
rit. Opinio usque adeo mentes occupavit, ut ægro-
tantes multi ex Regiâ pelvi citius, quàm ex pharmaco-
poliis remedia appetant, spem, quod pollicentur, non lu-
sura, si modò virtuti fiducia respondeat. Sanctitatem
dum ostendo, rarissimam demonstro prærogativam. Sicuti
enim jura Papalis antistitii, quod Caliphatum vocant,
in illa Sanctitate fundant; hinc simul inferunt: Serenif-
simum Hæredem, velut Religionis caput, omni Mah-
ammedanæ Legis observantiâ eximi, ne vel anima gra-
vari ex ceremoniarum, quas religio præcepit, omissio-
ne, nec corpus vini potu, aliisve, quas Lex prohibet, im-
puritatibus inquinari possit. Ita sanè *Clerus* hujus se-
ctæ, quam *Sijaiticam* vocant, prolixè affirmat, five per
adulationem, five sic seriò persuasus. *Tertia* singularis
civium fides est, quâ Rex fruitur; dum cuncti suo tam
absoluto sanctoq; Principi in omnibus se subjiciunt, & in-
abstrusis etiam rebus pervicaciter obsequuntur. Si bona
fiscus, si licitor oculos pugione expungendos, si ampu-
tandum caput inopinatus à Rege nuncius poscit (tristia
nonnunquam Regii Senaculi interludia!) damnatus haud
nutu refragatur, quin hæreditatem, oculos, vitam ad jus-
sum quisque exporrigat. Vidit ævum Regis *Sephi* pa-
tres, qui filiis, & filios, qui genitoribus ferrum parrici-
diale ex jussu Principis intulêre, atque inferendum adeo

*Insolens
subditorum
fides.*

patienti & imperterrito exceperunt animo, ut Serenissimo damnatori mille *vivat & valeat!* sub ferali strepitu acclamaverint.

Tituli &
Honores.

Magnitudinem testantur Tituli: Hos pene divinos Principi auctoritas sua ac submissio gentis peperit. Palmarium appello *فالي نعمت* *Wâali Naamèt*, qui significat *Vicarium Gratiae*, id est, Locumtenentem DEI & Mahhammedis absolutum, pro dispensandis (humano generi) bonis & fortunis; eo enim in coronationis actu insignitur ab Archimyſtâ, eodemque Rex se ipsum appellando, in sermone & diplomatibus utitur. Stylus Curiae Regem turgidè appellat *جهان عالم پناه* *Aalèm penaah*, & *دسجهوون پناه* *Dsjebuun penaah*, id est, *asylum*, umbram & refugium *terrarum Orbis*; vel insolentiùs *پادشاه عالم* *Pa-disjab Aalèm*, id est, *Imperatorem totius mundi*, cujus imperium alto fastu sibi arrogat; quomodo de *Domitiano suo Statius*:

En hic est Deus! hunc jubet beatis

Pro se Jupiter imperare terris!

De cujus verò tanti elogii jure, utrum *Indorum Imperatori*, qui illud inde à *Timuris (Tamerlani)* ævo usurpavit, an *Sophorum Principi* competat? gravi & hætenus indecisâ lite, inter utramque gentem, contenditur. Sitamen dicendum, quod reſeſt: omnis pro Serenissimo nostro ratio militat, velut oriundo ex sanguine *Mortusæ Aali*. Huic enim suo genero ſucceſſionem ac jus hæreditarium in terrarum orbem, minimè *Timurianæ ſtirpi*, designaverat *Mahhammedes*; ipse, ſi Diis placet, ex decreto cœlesti orbis universi Dominus. Academiae Regem salutant *برادر آفتاب* *Eckadès*, id est, *Sanctissimum*, vulgus *برادر آفتاب* *Beraderri aafstaab*, id est, *Solis collegam*, elogio Regis *Sjab-*

Sjabpuur five *Saporis*; alii سَهَرِ رَكَاَب *Sepehr rekaab*, id est, Principem cujus stapeda cœlum est, & صَاحِبِ قَرَانِي *Sahèb Kheranì*, id est, *Dominatorem* Conjunctionis, five *astrorum*. Modestioris genii & ceteris usitatior est appellatio وَاَلِي اِيْرَان *Waalì Iruun*, quæ significat *Locumtenentem* (*Dei*) absolutum universitatis Persiæ. Qualis etiam indigitatur proprio Regentis Personæ & usitatissimo nomine شاه *Sjab*. Titulis par respondet reverentia & honor Regis præsentia habendus; nam sedentem in throno crimen est adire, sine libamine offerendi muneris, alloqui nefas est, nisi quis prostrato prius corpore solum, quod calcat Rex, tribus basiis osculatus sit; cultu equidem Diis ipsis debito, sed cui ab antiquis, dum Orbi imperaret, ita adsuevisse videtur prælustre Solum, ut amisso nunc vel imminuto dominio, à Monarchici honoris arrogantia sibi temperare nondum dediderit.

Adorat Majestatem, quicquid terrarum, quâ Orientem & Occidentem, *Tigridi Indoque* fluminibus, quâ Meridiem & Septentrionem, *Persico Caspioque* maribus interjacet. Hoc ad normam Geographorum à gradu 86 ad 120 in longitudine, in latitudine à gradu 26 ad 44 extenditur, & indigenis appellatur اِيْرَان *Iruun* & اَدْسْجَم *Adsjèm*, videlicet *Regio ex omnibus Asiæ* (*Sinam cum Japoniâ excipio*) *præcipua*, maximèque prudentiâ politicâ, scientiis atque artibus exculta. Limites tam latè patentes *Russi, Tartari, Indi, Arabes & Turci* ambiunt; quibuscum pax facta tectaque coli, nisi prudentiâ singulari potest, bellum geri, nisi maximis licet viribus & fortitudine: remotius tamen à naturâ marium, montium & desertorum intervallis locati sunt, quàm ut securis civibus, & tranquillo

*Territorii
amplitudo.*

in

in otio degentibus immineant, & impressione factâ, nocere improvise possint.

*Felix &
mansuetus
Regum ge-
nius.*

Ut felicitates & prærogativæ in throno Persarum, ita virtutes & dotes animi in ipsis Regibus ne desideres: Quodsi vitas evolvimus, quotquot ex hodiernâ profapiâ Imperio præfuerunt, plurimis claruisse invenies (si in *Sephio* crudelitatem excipio) eximiis & quasi genitalibus. Palmarias tres nomino: *Conscientiam Legis naturæ* tenerimam ac scrupulosissimam; *timorem*, quo pueri imbuuntur, supremi *Numinis*; & insignem, sive gentilitiam, sive à climatis bonitate ingenitam indolis *mansuetudinem*. Hæc sanè virtutum congeries, altera est felicitatum memoranda trias, non quâ Majestatem, sed quâ genium & ingenium regentis Profapiæ Principum provida natura singulariter decoravit; liberrimam potestatem & potentissimam libertatem castigavit, & frenos denique gubernaculi, intra Justitiæ Clementiæque orbitas hætenus retinuit, ut cum in subjectissimos cives suos devolvere Principes quidvis pro arbitrio vel libidine audeant, generose tamen caveant, ne quid damnosè & inconsulto Senatûs judicio factitent in Republicâ, vel rigidius statuunt in eos, qui à boni civis officio non desciverunt.

*Origo recentiorum
Regum,*

*Oriundo-
rũ ex Suf-
fis, sive
Theologis.*

§. II.

Habenas Imperii à *duobus seculis* moderantur Principes, ex religiosâ familiâ nationis *Turcicæ*, quos nostrates vulgo *Sophi*, vel *Suffi* appellant. Eas initio *seculi* à nato Christo *millesimi quingentesimi* primus capeffivit *Sjeich Ismaël*, à populo ob religionis zelum cognominatus *Sufi*, filius *Sjeich Haidaris Sufi*, inclyti doctrinâ & sanctitate *Principis Arbelitarum*; vox enim *سوفي Sufi* religiosum, *شيخ Sjeich* senem purum, id est, sacre Legis interpretem & doctorem significat. *Matre* natus erat *Mar-*

Marthâ, filia *Hassenbeg*, Turcicè *Usum Chan*, i. e. Longus Princeps, ob corporis proceritatem cognominati, *Tabrisiensium* primò, mox *Persarum* quoque Regis potentissimi. Ad Solium iter stravit, integro seculo & sex generationibus prior *Sjeich* quidam *صفي* *Séphi*, vel pleniori nomine, *Séphi Eddin Isaak*, nepos *Mortusæ Aali*, in descendente lineâ vigesimus tertius, & peculiaris Sectæ, quam *الشيعه* *Sjijâi* vocant, tum nondum vulgatæ, ardentissimus propagator. Hic *Arbeli* (*Ardebil*), loco illustri, & à patre locuplete genitus erat; pauperiem tamen sectari, & vivere vitam eremitanam statuens, relictâ urbe, in proximum concessit desertum, occupatâ ædiculâ, à se pro claustro devotionis extructâ. Erat illi non alia intentio, quàm ut à possessionum luxu & seculari turbâ remotus, facilius sibi famam Sanctitatis, Religioni, quam docebat, fidem & applausum pararet. Et fanè in eremo res cessit ad sententiam! Nam uti vitæ & morum, quos præ se ferebat, integritate, ita præstantiâ doctrinæ suæ, quam condire miraculis solebat, sic brevi inclaruit, ut assentientis populi favorem, & qui indies dogmata ejus haurirent, auditorum atque admiratorum turbam acquireret. His ita vigentibus, fama Sanctitatis magnum invitavit *Timurum*, ut *Arbelianos* dum transiret, apud Eremitam diverterit. Is tum, debellatis Turcis, redux ex *Thraciâ*, præter *Bajazethem* Imperatorem caveâ inclusum, selectissimum ducebat syrma captivorum, quos propediem occidioni daturus erat. Quid his evenierit, quæque in eo congressu inter Ducem & Theologum gesta fuerint, ex historiâ *Persarum*, utut fortasse fabulis nugisque scatente, transcribere non pigebit: eò, quòd occasionem acquisiti Imperii, & regentis Familiæ principia doceat. *Timur* inclytus *Tartarorum Monarcha*, &

Sjeich Séphi ad solium viam parat.

Tamerlanes.

magni Mogolum Imperii fundator erat; qui ex vulnere in expugnatione *Cistum*, urbis Chorasmiensis acceptâ, coxâ dextrâ claudicans, à suis لنگ *leng*, id est, *claudus*, inde à latinis *Tamurlanes* nuncupatus est. Is, ut erat corporis robore ac constanti valetudine, ad senilem usque vitæ terminum, præditus, ita etiam infracti semper & præsentis animi bellator fuit, & quod inter præcipuas laudes numero, severus Justitiæ & Divini Numinis cultor. Si tyrannus fuit, quod in ejus vitâ *Arabsiades*, durus Timurianæ fortitudinis interpret, & ex eo Latini scriptores referunt, certè Clementiâ erga subjectos, & variis virtutibus istius criminis famam apud suos emaculavit. Mahammedis admittebat instituta, eâ fidei moderatione, ne uni sectæ vel religioni nomen profiteretur: vestigia hoc ipso secutus antecessoris sui *Singis Chani*, duobus ante ipsum seculis (post Christum natum decimo tertio) *Tartarorum Regis* & totius *Asiæ domitoris*. Omnium autem cum esset rituum, religionum nationumque tolerans, ac superstitionibus astrologicis maximè addictus, miraculis tamen ægrè tribuisse fidem, vel ex hoc liquet: quod à familiaribus suis vix induci potuerit, ut ad visendum seculi oraculum paucis parasangis à viâ deflecteret; quoniam ipsum impostorem esse, qui imperitiam vulgi luderet, firmiter sibi persuasum erat. Ad explorandam veritatem dum viam ingreditur, animo tacitus proponit: crediturum se pietati hominis, si is sibi satisfaceret in tribus, quas tunc excogitabat conditionibus; quarum prima erat: si multum humanitatis, minus reverentiæ, nihil submissionis sibi exhibuerit; altera, si quid sibi, tunc admodum famelico, vescendum obtulerit insoliti, quod per vitam nunquam comedisset; tertia, si quid stupendi visendum ostenderit. His præmunitus, Religiosum adoritur; qui à discipulis, adesse Orbis domitorem, audiens, nihil

nihil mutato vultu, nec intermissâ, quæ oculos distinebat, lectione, introduci eum jubet; & intranti assurgens, locoque cedens, sessum ut ad sinistram capiat, familiariter rogat; est enim ea sedes in hac gente honoratior. Tum blandis verbis salutato, de victoriâ gratulatur: eam non humanis viribus, sed Dei beneficio & Providentiæ tribuendam, gravi Laconismo monens; ut cetera taceam. Obtutu longo Imperator Senis gravitatem miratus, tandem, quòd esuriret, jentaculum ab eodem poscit. *Sjeich* desiderio satisfactorius, *lac & caseum* promi ex penu jubet, cum eremita aliud cibi genus non haberet. Obsonium cum Heros acri appetitu manducasset, Deum testatur, nunquam se satiatum cibo gratioris succi, & loci sterilitatem contemplatus, quærit, ubi sua pascua, ubi pecora habeat? Ad quæ *Sjeich*, jugum indigitans montium: vides illic fruticeta, inquit, hæc pascua sunt; videbis etiam pecora! & vibrato in altum candido linteo, assuefactas hoc signo capricervas, ex summis culminibus in *Timuri* conspectum provocat, ibi mulgenda præbentes ubera, more mansueti pecoris. Quo viso Heros, conditionum recordatus, eremitam verè pium & Dei O. M. amicum agnoscit; prioris quoque pœnitens odii, quod in caput ejus juraverat, si impostorem deprehenderet, nunc reverenter habet, & ab eo se prius discessurum negat, donec *Sjeich* à se documentum petiisset conciliatæ gratiæ. Oblationi senex haud renisus, manumittendos rogavit præfentes, quos in triumphum ducebat, mille aliquot Turcos, populares suos, dum se misereri diceret sortis eorum, à quibus ipse Turcus, suam duceret originem. Non expectaverat *Timurus* generis tam alieni petitionem; desiderio tamen ob fidem datam deesse nolens, captivos reddit intercessori. *Sjeich Sefi* solutos ferali sententiâ populares suos, ex mœrore, viâ & vinculis squalentes, hospi-

tio excipit; deinde benignissimè habitos, vestitos etiam & commeatu instructos dimittit, ad repetendum Lares & familiarum suarum societates. Hæc est illa gens, quæ tributim, vagis quidem stationibus, *Persiam Chorasmiamque* hætenus inhabitat, pascendis semper intenta gregibus; id enim vitæ genusei nomen dedit *ترک Turk*, id est, *pastorum*, & primæve illius patriæ *ترکستان Turkestaân*, id est, *pastorum terræ*; nomine proprio *Turk*, *Japheti*, quod ait *Mirchond*, filii natu maximi, & primi illic Imperii Scythici authoris, in appellativum transgresso. Ex hoc nomen quoque sortitur *Turcomania*; quod incolæ ejus sint *ترکمان Turki maan*, id est, *Turcis similes*: quippe pastoralē sub plaustris vitam agentes, Scythicisque moribus & linguâ conspicui. Hos inquam vagabundas tribus, illo tempore ingentes & fortissimas, vel hoc solo in focios merito graviter sibi devinxit *Sjeich Sephi*, & ab hoc specioso facinore, nec minùs professione religionis, & inculpabilis vitæ exemplo, apud Persas ita inclaruit, ut ejus auctoritas atque nominis existimatio in summo versaretur culmine. Est enim ille hic *sephi*, quem Persæ *Polum Religionis suæ & verticem sanctorum* vocant: cujus liber *Karâ Dsjelde* dictus, hætenus nondum apertus, nondum lectus, magnâ asservatur reverentiâ; eâ cautione ab auctore datus, ne à posteritate legatur priùs, quàm si in extremis bellorum angustiis constituta esset; secus si fecerit, passura calamitatum Iliades & funestam solii everfionem. Continere autem dicitur prophetias & consiliorum mysteria, de Statu Imperii Persici agonizantis. Accidit deinde, ut nepotes, patriis vitæ vestigiis, & indefesso doctrinæ propagandæ zelo inhærentes, non modo favorem gentis Persicæ conservarent, sed Turcorum præsertim, quibus cum conjunctissimè vivebant, amicitiam stabilirent, & suæ

*Liber Kara
Dsjelde.*

suæ stirpi quasi hæreditariam facerent. Quæ res demum prædicti *Ismaëlis* patri, *Sjeich Haidari*, apud Regem *Jacob*, *Usum Chani filium*, & suum affinem, invidiam & exitium paravit. Cum enim *Jacobus* suspectam haberet *Haidaris* amicitiam, quam cum Turcis, ejus terræ potentissimis hospitibus, colebat, præsertim affectu multitudinis Persicæ tam arctè sociatam; non dubitavit eum, nihil vel mali conscium vel sinistri metuentem, è medio tollere, filio *Ismaëli*, ac matri *Martbæ*, suæ quamvis sorori, nefariè infidiari, retentâ dote, hæreditarios fundos & fortunas rapere, & quæ non alia! Quid demum *Ismaël*? Is manibus crudelis avunculi elapsus, cum genitrice diu exul egit apud *Medos*: adultior verò tot dolens injurias, exilii que pertæsus (quanquam apud gentem stirpi suæ addictissimam) mortuo tandem avunculo ultionem meditabatur in filios *Aluantem* & *Muratum*, tanquam hæredes Paterni regni & fortunæ. Favere sibi noverat Turcorum animos tribus, quarum aliæ decies mille referebant capita; auxilio non defuturos sperabat *Medos*, apud quos degebat; nec ex *Persis* sibi inimicos confidebat, quos patriæ religionis dogmata inescaverant. Hæc ille melioris fortunæ auspicia interpretatus, invitabat sub signa tribus, contra superstitēs persecutoris filios. Ab his postulabat *Haidaris*, desideratissimi genitoris sui, sanguinem, erepta paterna prædia, dotem matris retentam & exantlati exiliū satisfactionem. Non defuit *Ismaëli*, uti præsens *Medorum*, sic implorata tribuum fortissimarum fides, non fidei virtus, nec virtuti successus opinione auspiciatior; dum aura favens plebis Persicæ vela fortunæ ad sententiam inspiraret. Nam devictis fratribus, occupatis provinciis, expugnatis *Tabrisio*, *Sjiraso*, *Babylone*, ceterisque urbibus populosis, suppresso denique *Ulu Chano*, *Tartarorum* inclyto Principe vicino, cujus potentiam sibi po-

Ismaël pri-
mus ex Su-
sis Rex Per-
sia.

*Ismaëlis in
Regno suc-
cessores.*

sterisve fore quàm maxime infestam videbat, thronum ipse conscendit *Ismaël*, & ex شيخ شاه *Sjeich Sjah*, id est, ex *Theologo Rex Persiæ* factus est. Ita nimirum totius Persiæ imperium ad *Sufos*, vel contorto vocabulo ad *Sophos* vel *Sopos*, id est, ad religiosos *Sephi* posteros translatum est; quorum adoptato cognomine Rex appellatus est *Ismaël Sophi*. Eum in imperio secutus est filius *Tahmass*, cui successit filius *Ismaël II*; hunc frater *Mahammed Chodabende*; ei successivè filii tres, videlicet *Emir Hemsa*, *Ismaël III*. uterque paucorum mensium Rex, & *Abas I*, cognomine Magnus; Abassum excepit nepos *Sephi* tyrannus; hunc filius *Abas II*. quem *Solyman bodiernus* imperii Rector felicissimus. Circa etymologiam tituli *Sophi*, Regiæ stirpi adhærentis, sciendum est, eum ex opinione Persarum non derivari, quod vulgò putatur, ex voce Persicâ صاف *Saaf*, quod *purum*, aut Arabicâ صفي *Tsaphi* quod *defæcatum* & in melius reformatum notat, uti putat *Scalig. lib. 5. de emend. temp*; sed ex nomine Persico صوف *Suf* vel *Suuph*, quo notant pannum tenuem cymatilem, Gallis *camlot* dictum, quo ante acceptos Imperii fasces vestiri *Ismaël*, communi theologorum more, solebat, & quo adhuc hodie omnes palliantur Persarum religiosi, ut à secularibus dignosci hōc cultu queant; ex quo iidem etiam appellantur صوفي *Suphi*, id est, *Sufensi panno palliati*. Primus igitur regentis prosapiæ Rex *Ismaël*, ob religionis amorem (quippe ex sanguine illustrium theologorum fatus) *Suphi*, vel depravatâ vocali, *Sophi*, & sine aspiratione *Sopi* cognominatus est; vocabulo quidem appellativo, quod cum صفي *Sephi*, nomine proprio confundi non debet. Non est autem vocabulum *Suph*

Supb Perficum, sed ex ejus nominis oppidulo Syriae, unâ cum prædicto *cymatili*, quod ibidem ex lanâ caprina texebatur, Persiæ olim inductum; quemadmodum & pan- no Londinensi *Londeri*, Parisiensi *Pari*, & aureis Vene- tis *Venisi*, nomina olim hîc imposita sunt, à patriâ, quæ eos in Persiam trans mittebat.

§. III.

Vitæ originem Princeps, uti illustrem ducit paternam, ex palliata Sjeichorum & Sophorum stirpe, ita verò ma- ternam, atque reliquas nascendi conditiones sortitur Re- gio splendori impares. Matrem enim nihil refert, cujus- cunque fuerit fortunæ & sanguinis; filiane magnatis in- digenæ dono Genitori data, an ruricolæ & plebeji homi- nis, ex Georgiâ & Cyrassiâ (quæ puellas pariunt totius Asiæ speciosissimas) plagio latrocinioque abrepta; suf- ficit illam ob venustatem Serenissimo placuisse, ut in Ge- nitricem Successoris sui deligeret. Hanc sortem nec in- dustria educationis, nec informationis studium, nec cum viris illustribus consuetudo & convictus corrigunt. Pa- læstra omnis, gynæcei latebra est, extra quam Illi solem in- tueri non permittitur; commilitones sunt nigra & castra- ta mancipia, ex variis torridisque cœli Zonis conquisi- ta; ministrorum vices ancillæ gerunt, & ignobilis pelli- cum Regiarum turba; Inspectores sunt mater, avia & nonnullæ anûs, auctoritate ceteris præstantes; Ipse epho- rus ex castratâ mancipiorum classe fœminarum suffra- gio deligitur, non qui manum & ingenium Candidati ad tractanda gubernacula, sed qui in religione & superstitionum notitiis solummodo instruat. Hujus *maideian* cum lustrare hic visum sit, à Gynæcei, in quo Princeps educa- tur, descriptione ordiar.

Regum
nativitas &
educatio.

Obscurus
origo.

Gynæceum, Perfice *هراام* *Haraam*, est claustrum
Regiæ

Prelimi-
naris Gy-

nacei Regii
descriptio.

Regiæ contiguum, muro præcelso duodecim & amplius orgyiarum munitum, nocturnis cinctum excubiis, & ab omni hospitem communiõne, instar æterni carceris, occlusum. Porta ejus militari præsidio & variis excubiarum manipulis instruitur, qui accessus hominum prohibent, & moras discutiunt subinde prætereuntis turbæ. Introitum longum varii stipant satellitum cohortes, præfertim eorum, quos vocant *يساول* *Jesawul*, id est, atrienses. Hi sunt *Ismaëlis I.* ex Turcorum tribubus adsciti corporis custodes, qui ut hodie idem præstant munus quasi hæreditate acceptum, ita & nomen retinent *Sophi*, vel *Sopi*, quod cum Sjiaiticâ lege & vivendi regulâ adoptaverant. Proximum aditum tenet custodia castratorum ex gente Persicâ. Interiora ancillæ, concubinæ & conjuges Regiæ inhabitant, ex Persiana, Armena, Georgiana & Cyrassa gentibus selectæ. His accedit spadonum atra colluvies, sub Zona torrente nati, vultibus rugosis, ac tetra aspectu, quanquam nitidissimè vestita. Horum spadonum fides & officium cum in ancillando, tum in eo potissimum versatur, ut pellicum mores & vitas inspiciant, corporum & pudicitie custodes sint, secreta an foveant, perscrutentur; delinquentes objurgent, nec à plagis abstineant inferendis, si objurgationis pœnam culpa exsuperet. Mirum enim non est, rigidos se præbere corycæos, qui formarum, qui stupri, qui libidinum facti sunt osores, lascivie organis ita penitus viduati, ne vel vestigio probare sexum valeant; proinde natura ipsis & barbam, & masculum corporis robur negavit; etiam voce, gestu, animo, ad muliebris genii mollitiem conversis. In hõc natus effœminato cœtu, in hõc ignorantie delubro adolescens Hæres imperii, quid Imperatore dignum capiat, cuius proclive est judicare. Nec enim, si Genitorem excipio, cuiquam generosi animi, vel illustris inge-

ingenii, qui prodesse exemplo & doctrinâ possit, intrare claustrum limites permittitur: ita eos munivit zelotypia & suspicio; quin pro motione corporis, vel excitatione animi, nec equos loci angustia, nec canes religio adesse patitur. Saltem ex quadrupedibus accessus patet asino, cui insidendo puer crura firmet, ut, aliquando Rex factus, equitare possit in publico. Habes conditionem Gynæcei, id est, otii, ignorantiae & muliebrium deliciarum delubri; in quo Hæres, Imperio destinatus, instar neglectæ vitis, sine pedamentis doctrinæ ac virtutum, luxuriosè adolescit. *Pergo ad Moderatorem.* Is constitutus morum & pietatis potius, quàm ingenii formator, Discipulum, nec dum satis legere vel scitè scribere edoctum, ad Theologiæ adyta perducit; eo consilio, ut recentem testam ingenii, nullis præoccupatam sententiis, Religione Mahammedanâ Sijaiticâ maturè imbuat. Præcepta igitur purificationis & lotionis Legalis, jejuniorum observantiam, & vesanam precationis formulam, ad unguem tenenda, primò omnium inculcat. Deinde Mahammedis & duodecim Imamorum vitas & miracula, unâ cum intricatâ eorum genealogiâ & propagine, explicat. In punctis controversiarum enodandis, quæ Persas inter & Turcos reciprocantur, sollicitè occupatur. Mortuæ Aali, sectæ suæ antesignani, & filiorum ejus Hossenii Hasseiniique fata, & quas successionis nomine ab Omero perpeffi sunt persecutionum tempestates graphicè subindèq; exponit: hoc ipso capitale Auditori instillaturus odium, quo antagonistas Sijaiticæ religionis, videlicet Sonni, i. e. sectatores religionis Turcicæ ac heterodoxos quoscunque prosequatur, ac detestetur acerrimè, mussitatâ subinde dirarum formulâ لعنت بر عمر *Läänèt ber Omèr*, id est, Sit maledictio super Omerum! Facta est hæc à Sijaitis imprecationis forma ad detestandum Omerum, illegitimum

*Institutio
Principe
indigna.*

mum, ex Persarum opinione, succellorem Manhammedis, & trucem Mortusæ Aali ac filiorum ejus hostem: in alios deinde effundi suevit, & in vulgi abire dictærum, postquam divinis auribus delectabilem, imò omni precatione efficaciorẽ esse ex fatuâ revelatione innotuit, cujus historiolum, si seriis faceta licet, hîc inseram: In Xenodochio moratus Sanctus quidam Imamides, precibus suis Deum totâ nocte fatigaverat. Accidit expergefatum ex crapulâ diversorii hospitem, non procul inde cubantem, ubi sitiens arreptâ amphorâ affatim bibisset, amyloidem gravi finientem suspirio dixisse: *Lâanèt ber Omèr*. Quo audito Imamides velut ex tripode: majora, ait, hospitem apud Deum meruisse tribus verbis, utut temulenter & præter mentem dictis, quàm ipse vel quisquam alius impetraverit pervigili suâ pœnitentiâ. Clerus igitur tam expeditum ab Oraculo edoctus conciliandi Numinis remedium, ita constituit, ut sacerdotes, quas ex turribus ter quotidie declamant orationes publicas, perpetuò finiant triplici iteratione Omerianæ maledictionis: Quomodo publicata, quæ in solum Omerum & assecclas ejus efficta fuerat, nunc in omnes à religione Persarum dissentientes, Turcos, Christianos, Gentiles promiscuè effunditur, & popularium labiis usque adeo familiaris facta est, ut levi irâ vel rei alicujus tædio commoti, ab eadem temperare sibi nequeant. Quin pueruli simulac loqui incipiunt, toties à nutricibus auditam balbutiunt maledictionem. Vix securè per plateam peregrinus ambulaverit, ne in eum pueri Omeri diras explodant, velut in reum, quod putant, necis Aliadarum. Vides nænias! Qualibus tamen insulsißimis fabulis Regium oppletur ingenium: dum pædagogus rerum aliarum est ignarus; dum ita institutum voluit gynæceum, & ipsa assentit curia Procerum. Silent interea de vitis & rebus gestis illustrium virorum historiæ; exulat Juris Publici & Maximarum

marum regiminis scientia; omittuntur exercitia corporis, quibus agilitas membris & ingenio alacritas inducenda erat; negliguntur rudimenta militaria, ceteræque rerum gravissimarum notitiæ, quibus imbui oportebat sacrum Imperii pignus, & ad præsidium Reipublicæ præparari: quasi studio caveatur, ne Rex factus noverit, in ministrorum invidiam, proprias admoveere manus gubernaculo, vel etiam accenso rerum cognitione animo novos meditetur ausus, & peregrina molimina occipiat, in perniciem Reipublicæ. Quid? quod nondum pubescenti associantur uxores, quarum convictu ingenii scintillæ facile extinguuntur, & libera mens novitii amoris lenocinio, à virtute & magnarum rerum desideriis abrepta, obsequio mancipatur corporis. Vix enim Venereum hoc delibavit poculum, cum sanguinis sui, & ad quantam spartam genitus sit, oblitus, omne studium vitamque perniciosæ Veneri devovet. In hujus ille campis virilem aucupari gloriam allaborat, & ne in conatu deficiat, indies suppetias virium, quas tyroni natura non suppeditabat, à medicis repetit. Has illi efficacissimas conficiunt ex capitibus Papaveris: cujus succum inspissatum (Opium vocant) cum mosco, ambrâ & aromatis subactum, in formâ minutissimarum pilularum exhibent, quarum subinde unicam Principi deglutiendam suadent; vel si liquorem malit: aquam propinant ex floribus fragrantibus destillatam, in quâ eorundem capitum cortices horis aliquot macerati sint, admistis etiam, quibus palato placeat, saccharo ambrosiato cum aromatibus. Hunc Persæ familiarum sibi potum كَنْنَار Coconaar, succum verò أَفْيُون Afuun appellitant, & tanti faciunt, ut eas ciborum deliciis anteponant, & vel uno die ab earum esu abstinere nequeant. Eâ autem pollent qualitate, ut manducantis cerebrum jucundâ repleant insaniâ, spiritus impellant, &

Vix adultus Princeps matrimonio jungitur.

organa simul ad lasciviam erigant. In foro Medicorum hoc pharmaci genus appellatur remedium magnanimitatis. Remedium verò exitiosum & execrabile! quippe cujus virtus post paucas horas dissipata, pedissequam relinquit timiditatem & tristitiam; longior verò usus enervato corpori Hippocraticam inducit maciem, debilitatem sensuum, & torpentis ad præclara omnia ingenii stupiditatem. Nihil mirum igitur, si Serenissimus Candidatus, juventutis flore in voluptates effuso, virili ætati effœtum & sterile corpus, animum regimini ineptum, & rectorem brevis vitæ relinquat Imperio.

Regni ad-
ministra-
tio.

*Hæres Pa-
tre mortuo
protinus
coronatur.*

§. IV.

Parente defuncto protinus ad Solium ex gynæcei tenebris educitur Hæres, filiorum natu maximus; nisi Pater, quod insolens est, Successorem designaverit juniorem, posthabito majore, sibi fortassis exoso. Quisquis sit, convocatis ad Inaugurationem, non multis solennitatibus peragendam, Aulæ & urbis magnatibus, in sellam Candidatus elevatur auream, decoratur insignibus Regiis, videlicet pugione, acinace, tiarâ; & à præsentibus, ante thronum successivè se prosternentibus, submissionis tesseram recipit. Quid multis? Potitur absolutissimo vasti Imperii dominio innocentissimus tyro, & qui solem extra claustrum nunquam vel rarò viderat, nunc alter quasi creatus Phaëton, Solis Frater, Director Olympi, Numinis supremi Vicarius, & quibusvis præconiis Divinitatem spirantibus salutatur. Quæ adeo inter nostrates de Regni Constitutionibus & qualibuscunque subditorum privilegiis, jurejurando Regio confirmandis, agitari inter sacra Coronationis solent, ea hic sub incudem nunquam veniunt; ignota sunt civibus vocabula, monstra Purpuræ invisa, & procul releganda ad Anticyras. Quid animi Neo-Regi sit, tantis & tam insperatis dum perfunditur honoribus?

utrum

utrum juvenis claustro, non Regio cultui, fuetus, somniare, vel ab opio se dementire, an vera sibi credat accidere, meum hîc dijudicare non est; referam potius, primam omnium ab inauguratione curam haberi, ut hæc tam inopinata Principi felicitas facta tectaue firmetur: Quod ipsum in eo potissimum reponitur, ut omnes genuini fratres, & quotquot in vitis sunt nepotes stirpis Regiæ, in quos cadere suspicio desiderati Imperii, vel invidentis animi possit, evulsis (horridum dictu!) mucrone oculis, aut auro candente adustis, reddantur illatâ cæcitate innocui, & ad habenas Regni capeffendas ætatem inhabiles. Nunquam arctissimus amor & longa fraterni convictûs consuetudo, nunquam supplex fratrum & ardens deprecatio Regem ab hoc truculentissimo facinore retinent; Immotus ille patrium sequitur morem, avitis exemplis callum obducentibus animo, ne commiserationis sensum percipiat, aut fidam credat fortunam suam, nisi fratrum miserîa ocysfimè stabilitam.

*Excæcat
maſculos
ſtirpis Re-
giæ.*

Postridie Coronationis, in publicum populo conspiciendus equitat, milite prætorio, ſyrmateque aulicorum & totius civitatis nobilium ſtipatus. Myriades hominum per vicos distributi Neo-Regem suum venerabili desiderio excipiunt, contemplantur, laudant, admirantur: Quorum ille applausu & favore excitus, & prægreſſâ tumescens adulantis gynæcei ac submisſiſſimi Senaculi perſuaſione, mirè frontem ad Maieſtatis ſpeciem erigit, & quam ingenio nondum aſſequitur, geſtu morumque gravitate exprimit Potentiæ magnitudinem.

*Prodit con-
ſpiciendus
in publicū.*

Fidem ſuperat, quantum hæc Solii mutata facies Aulæ ſcenam percutiat; quippe nondum explorato Principis ingenio, quiſque ſaluti ſuæ, nec abs re, metuit; perditum iturus, niſi novus ille Sol aſpectu ſibi propitio ortus ſit. Proceres Regni & magnates terrore hoc præ ceteris correpti, inque diverſum ſpe metuque agitati, Phœ-

*Aulici
Neo-Regē
certatim
conciliant.*

A curâ regiminis detinent.

bo suo litatum accurrunt ; singuli adesse propinqui, singuli frui adloquio cupiunt ; saltem rimaturi ingenium & animi inclinationes , ut ad eas se conformare studeant. Illi : quibus ante thronum comparere integrum non est, reflexos saltem reverentur radios, de his conciliandis solliciti , qui Majestatis præsentîâ & amore fruuntur, adeoque suis jam viribus aliis nocere vel prodesse possunt , vel per invidiam ab adloquio Principis impedire sui æmulos. In his inquam venerandis religionem ceteri constituunt, eos metuentes velut novissima in hoc cœlo prodigia cometarum. Verbo dicam : Tota in commotione ac consternatione existit Aula, nemine non rerum suarum fatagente, ut fortunæ suæ consulat. Dum hoc inter Magnates agitur, cura imperii seposita jacet ; nec est quisquam ex universitate Procerum vel Regis familiarium, qui conscientîâ, fide, vel amore patriæ actus, Serenissimo Tyroni difficultates pandat tanti regiminis oceani, quem ingressus est ; qui admovere manus suadeat gubernaculo ; qui vela remosque ad publicum & Regiæ domûs commodum dirigenda doceat. Verùm emergenti Majestatis favorem, eò omnes intendunt curas suas, ut in Statûs publici ignorantîâ Principem retineant, otio sepeliant & vanitatibus impleant ; ita imposterum proprium interesse securiùs expedituri. Atque ut in illo singuli, æmuloque inter se studio laborant, ita hoc planè unanimes & cetera etiam discordes agitant : modò Principem facetiis & ingeniosè dictis, modò nugis & fabulis occupantes, modo fortunæ imminentis fumo & inanis spei lenociniis exfatiantes animum. Politici assiduò Illi florem & securitatem Imperii prædicant ; laudant Astrologi sudum felicitatis, & à cœlo nimbos pollicentur aureos ; dotes Regii corporis admirando blandiuntur Medici, & harum conservatricem commendant recreationem corporis cum tranquillitate animi, id est, voluptatem cum ignorantîâ. Et quis omnes refe-

referat adulationum species, demulcendi modos, placendi inventiones? Gynæceum ne omittam; nec illud negligit, novi Regis mercari gratiam; mediis autem non aliis, quàm quibus hic sexus aucupari eos didicit, quorum frui amore desiderat; nimirum illecebris libidinum & voluptatis.

His igitur Rex consiliis & occasionibus à Reipublicæ studio distractus, ad incuriam & ventris obsequium disponitur, segniùs imposterum publica, intentiùs ea curaturus, quæ ad delicias & vana serviunt explenda corporis desideria. Dum interea administratio Regni in Senatorum versatur manibus, dirigenda ex arbitrio summi Præfulis, quem vocant *Athemaad Dauleth*, id est, fulcrum & refugium Aulæ. Hujus inquam oculis Rex, tanquam conspicio Imperii scenam conspicit, ingenio dirigit, consilio tuetur. Regiminis genium, ut rectè capias, Lector, oportet Viri hujus partes in antecessum delineem. Ex præsidio Regni, quod gerit, atque tituli gravitate colligis, quanti officii & auctoritatis ministrum nomen. Jure dextram & cerebrum Regis vocaverim: nec enim ab Eo longè vel multum abesse subinde incidentes causæ Regni publicæ permittunt, quæ privatim, vel publicè Regis ad notitiam, deferendæ, & Ejus quasi arbitrio subjiciendæ veniunt. Quotidie igitur in vestibulo Domûs Regiæ comparens, Serenissimo rariùs coram, frequentius per internuncios spadones colloquitur; exponit, quid rerum in Provinciis, quid in Regnis finitimis geri compererit; quid remedii ingruentibus difficultatibus opponendum sit. Decreta super causas graviores petit, imò suggerit; quæ expediant agenda, innovanda, sancienda in rebus belli ac pacis, explicat, & consilia de his sua suppeditat, altiùs in gynæceo à Majestate, Serenissimâ matre, & primæ dignitatis spadonibus pensitanda. Dextram idem claudit Principi extra Regiæ pomœria equitanti

*Reipublicam
Ministri dirigi-
gunt.*

*Præsidis
officium.*

tanti ad viridaria, id quod, diætæ obediens, ferè indies facit, ante vesperam; quâ occasione difficultates quasdam oretenus explicat, & decisa petit eorum, quæ temporis distractionem non ferunt. In *Mesjles* verò, sive confessu publico sinistram confidentis cum machinâ fumatoriâ (ea enim nunquam Serenissimi os deserit) à modico intervallo idem Regni Gubernator occupat, ut curialium & consilii publici sub Majestatis prælidio Directorem agat.

Actus Consistorii publici.

Mesjles, solennis actus est, negotiis publicis sacratissimus; puta decernendis causis ad rem publicam spectantibus, distribuendis officiis, admittendis Principum Legatis, & magnifico convivio tractandis iis, quos Majestas præsentis admissione dignata est. Hunc actum idem Præses suo orditur alloquio, primo omnium ante pedes regiones prostratus, se *Korboon*, seu victimam devotissimâ verborum formulâ offerens; quô præstito, supplicantium petita ordine exponit, ita sanè, ut prodesse possit, quibus velit; siquidem eo ducatur spiritu, qui deaurandas manus sollicitantibus exporrigit. Hæc emensus, pergit ad negotia Statûs, & quæ salutis publicæ intersunt, examinanda. In actus hujus exordio non gravatur Rex Ipse sententiam ferre, si nimirum functiones ambiuntur, si salariorum auctiones, si beneficia, aut quævis petuntur in levi negotio non magni ingenii decreta. At cum intricatæ incidunt de statu quæstiones, cum variis circumstantiis perplexæ causæ & negotiorum pondera sub incudem vocantur, quorum Illi membra distinctè capere, limitatumque ferre judicium in proclivi non est, præsertim experti rerum earum historiæ & notitiæ, tunc nunci quæstione habitâ de re aliqua præsentis, quasi ejus objecto fortuito advocatus, gravissimam dissertationis seriem interrumpit. Haud obesæ naris Gubernator, ut Principem tædio eximat, quasi & ipse propositi immemor, omis-

omissâ priori, in aliam dilabitur facilioris aleæ propositio-
nem; quæ, five ad stipulationem, five reprobationem ex-
poscat, solo Regis otiosi nutu determinari possit. Hæc
dum ita aguntur, obstrepentia sensibus mille objecta con-
sultantium cogitationes distrahunt: Gulam invitant epu-
li deliciæ; aures avocant concentus, & instrumentorum
varietas; interpellant oculos saltatrices in scenam addu-
ctæ, & lascivo membrorum motu retinent suspensum Re-
gis animum. Sæpè choragorum vices excipiunt gladia-
tores, luctatores, histriones, agyrtæ, & pro atrii spatio,
lusores alii, artis quique suæ excellentissima edentes spe-
cimina. Hæc durant sex, septem pluribusve, pro Regis
patientia, horis; donec Serenissimus scenæ publicæ per-
tæsus, actum abitu suo dissolvat, in gynæceum ad priva-
tæ voluptatis vicissitudinem se recepturus. Vides, quàm
hic etiam dies, publicæ saluti ac Regni transigendis ne-
gotiis sacratus, inaniter perdatur; parte tantum exiguâ fe-
riis, majori commessatione & ceremoniis, maximâ otio,
ludis & spectaculis dilabente! His enim solis capitur fue-
tus à tenero animus, nec curis sese rerum gerendarum
publicis implicari patitur, quasi unicè ad voluptatem Rex
Persiæ, non ad præsidium Regni creatus sit. Interea
cum Reipublicæ detrimento neglectæ jacent causæ gra-
viores, nec subeunt prius finale examen, quàm fortè for-
tuna Ipse Regius, vel adstantium discursus, in illam ma-
teriam toties dilatam incidens, exponendis difficultati-
bus obicem removerit; secus enim molestiori causâ au-
res Regias laceffivisse, plenus periculi ausus est, quem
profectò nemo subire facilè sustinuerit. Hac Reipubli-
cæ incuriâ consopito Rege, vela quisque sua ad privata
commoda expandit; premuntur subditi, plectuntur in-
fontes, & variè temeratur sacra Regni Themis; veneunt
officia muneribus & æmulæ corruptionis scelere, & quæ
beneficia manare ex gratuito Majestatis fonte debebant

*Transigi-
tur ludis
& com-
messatione
tempus;*

*Cum ne-
glectu cau-
sarum Re-
gni gravio-
rum.*

*Guberna-
torum avaritia & ty-
rannis.*

in optimè meritos, nunc affectu prostant & avarâ tyrannide Procerum. Nec alia quidem scena procul à Jovis sede, quàm quæ in Aula luditur; Provinciarum quippe urbiumque præfecti deglubunt cives suos, & ex redditibus æquè Regni atque Regiis, quantum possunt harpyiæ, impunè rapiunt; impunè inquam, dummodo de quæstu suo participant duo vel tres eorum, qui apud Principem intimæ admissiois sunt, ab incusantibus, si qui insurgerent, eos protecturi. Id enim furtis publicis asylum est inexpugnabile, sanè peculiare Regno Persico, si fortè aliis sceleribus in aulis nostratibus quoque locus sit.

Regum vita & actiones.

Varias sectantur recreationes.

Serius currant Remp.

§. V.

In hoc cardine volvitur rota Imperii: dum interim Rex de publico securus, genio indulget suo, & temporum vices voluptatibus distribuit. Nunc ille convivio pandit magno luxu & æris profusione; nunc in uvam debacchatur Sjirasensem, vel Georgianam; nunc generosiore excitatus spiritu, turmis ingentibus per diffusa montium tesqua grassatur in feras; mox, velut sibi redditus, in Veneris varietatem effunditur, per speculatores eunuchos conquirens speciosissimas Iberici, Armeni & Persici sanguinis puellas, pellicum adsociandas classibus, quas fovet in Gynæceo: Harum in gratiam crebras publicat interdictiones, (*Koruch* vocant) quibus masculus jubetur sexus plures leucas extra conspectum cedere, ut cum pellicibus, ab intuentium livore vindicatis, prodire Rex, quocunque gestu habituque, hortos invisere, lavare corpus, venari, piscari possit, aut quicquid aliud licentia, remotis arbitris, dictaverit. His Ille sanioris vitæ impedimenti ætatem fallit, donec longo voluptatum usu infirmatus, senii persentiat accelerati incommoda. Tum verò lugens vitæ prioris intemperantiam, moderari ventris obsequio proponit, & luxuriæ intervalla quædam dare rebus

bus serioribus. Ita Regni indolem regnandique artem ferâ industriâ percipiens, Rex incipit boni publici inirationes, subditorum curam agere, turbatum Reip. statum reducere in ordinem, quin etiam de propagandis cogitare finibus Imperii, & generosa quævis in publicam salutem gerere ac meditari. O felicem auroram, quæ regno demum post tam longas caligines suboritur, sed quæ ad plenum meridiem speratæ beatitudinis nunquam devenit! Nam dum viribus confectus Rex subire, quod dudum debuisset, munus boni Principis auspicatur, concitata turpi luxu fati necessitas, corpore & viribus detritum, ante annum ætatis plerumque quadragesimum, ad plures rapit; non obstante propinatâ Obryzi essentiâ, non magisterio maximorum unionum, quos prodit mare patrium, non pulvere lapidis Bezoar, quem auro cariorem largitur Caramania. Horum enim pretio & virtute medicamentorum Herculeos solvi morbos, & disperditas vires etiam prostrati corporis recuperari posse, frustra confidebat Serenissimus Patiens, frustra persuadebant adulatores archiatri.

*Maturè ad
plures ab-
eunt.*

RELATIO II.

Coronatio Regis Solymanni.

§. I.

A generali Regiminis & aulici corporis delineatione ad membra transibimus, præviâ relatione daturi historiam hodierni Regis Inauguralem. Is *SEPHI* primùm, mox nomine mutatô *SOLYMAN* dictus, imperium hæreditate adeptus est, ab insperatâ morte genitoris sui *Abassi*, quam breviter memorabo. Erat *Abassus* generosæ indolis & magnarum expeditionum Princeps; ju-

*Mors Regis
Abassi II.*

*Abassi ge-
nerosa in-
dolis &
vita.*

*Morbus ex
Venere con-
tractus in
Hyrcania.*

stus, prudens, cunctis clemens, sed in peregrinos quàm suos voluntate propensior; ab his Christianos malè tractari, neutiquàm permittebat. Nec enim dubitavit, qui eos intemperantiùs odissent, Præconem Regium *Piesj Namaas*, unà cum maximo Pontifice *Sedr* ab officiis deponere; Seniorique Religionis *Scheich el Islam* Regis in Christianos favorem exprobranti crucem minari; atque cæteros Legum sacrarum antistites eodem nomine acriter perstringere: Optimè Rempublicam uni corpori comparans, cujus membra convenire inter se deceat, atque integritatem Princeps sartam tectamque conservare teneatur, æquali in omnes amoris & justitiæ indulgentiâ. Et nescio, quâ non virtute claruerit, si illis & Persis, & Christianis credam, sine quorum præsentia *Issabani* ne diem transegisse dicitur: ex quibus sat est, testem unum instar omnium nominasse Regium interpretem, Reverendum Dn. *P. Raphaëlem du Mans*, senem Capucinum, natione Gallum, qui ejus obitum sæpe numero coram me deploravit, Vir & ipse uti eruditionis, ita summi candoris & virtutum nomine nunquam satis laudandus. Tantum in Bacchum & dulcem ejus sociam non rarò fuit effusior, à quâ bestiâ ad ultimum fœdè sauciatus, lugubres dare incontinentiæ pœnas debuit. Exitium dedit provincia *Masanderaan*, sive ut alio nomine appellatur, *Taber estaan*, omnium toto Regno elegantissima, in quam anno superiori recreationis gratiâ cum universa aulâ concesserat; relictis in Regiô gynæceo incolis omnibus, præter sociam thori legitimi unam, & paucas ex sequiori matrimonio. Diversabatur tum temporis in palatio horti *Asjirâf*, cum ex saltatricibus unam temulentus infano amore corriperet; hoc enim genus scortorum luxus Perficus vocat inconvivia. Illa quidem in genua se prosterrens, per sacra omnia facinus deprecabatur, & morbo se se venereo obsessam testabatur. Verùm, non attentâ precum,

cum, nec periculi ratione, plenis ille velis portum persequitur libidinis suæ. Mense post, pudendis dolet exco-riatis, inguina bubones occupant, & his neglectis, toto corpore prodeunt Americanæ luis insignia. Incautè tamen nec dum volenti abstinere, aut vivendi tenere modum & regulas, supinè insuper à Medicis tractato, five ignaris illis, five durissimo malo parem medicinam opponere in Regio corpore verentibus, contagium in can-
 crum degenerat, palatum cribrumque narium erodit ac destruit, ita ut nares ejus attractus pervaderet Nicotianæ fumus, & universa perdit corporis fabrica, velut ruino-
 sa domus, interitum portenderet. Tum demum cum Phrygibus sapiens, bellum indicare vino, & diætæ regu-
 lis obedire, brevi ante mortem statuit, eâ observantiâ se evasurum à Medicis persuasus; cum antiquis moribus pa-
 riter locum mutaturus, quasi is obsit abstinentiæ, trans-
 ferri se in hortum alium, prope pagum *Chosruabaad*, non
 procul ab urbe *Damagoon*, octiduo ante obitum curat.
 Vitæ ibidem paucos, quibus supererat, dies, sobriè & bo-
 no apud fœminas animo transigit, jocis, lectione, pingendo, semper, ut solebat, occupatissimus; Inter alia (ex qui-
 bus Principis industriam colligas) cereum fingeat aci-
 nacis manubrium, illud ingeniosâ pervenuistâque gem-
 marum dispositione exornans, eo fine, ut ad hunc modu-
 lum artifex eas infereret manubrio aureo; Pretium gem-
 marum æquabat 1500 *Tomanis*, id est, Joachimicis 22500.
 De expeditione in Usbeciam, ad subjugandam provin-
 ciam *Balch*, ut diu ante, magnâ spe multa agitaverat ani-
 mo, ita ægrotus, de ea loqui, & fretus indubitâtâ conva-
 lescendi spe, de victoriâ tacitus tripudiare solebat. Dum
 ergò nihil minùs, quàm de vitæ discrimine, cogitat, eâdem
 vespérâ, quâ à fœminis invitatus ex dulciariis modicum
 assumerat, derepentè vehementissimis doloribus corri-
 pitur; quibus eâ nocte ad insaniam usque cruciatus, in-

*Mors inspe-
rata.*

ter cætera præter mentem dicta, ita in Archiatros invehit. *Scio, vos esse, qui venenum propinastis mihi; at, scitote me filium relinquere vindicem, qui viscera vestra manducabit.* Quibus dictis, paulò post, horâ quartâ matutinâ, exspiravit, si vitæ luxuriam excipias, gloriosissimus Princeps, anno *Hedsjiræ* 1077, die 26 mensis *Rabeiâ el agèr*, vel anno Christi 1666, die 25. Septembris, natus annos non amplius triginta sex. Plenas terroris minas expavescunt Medici, & quàm primùm Regem mortuum audiunt, ad Regni Præsidem *Athemaad Daulet* mortis nuncii confugiunt, quantum in se est suadentes, caveant ex filiis eum Imperio præficere, qui jam ad tanta patrandâ facinora adoleverit: nec quid mitius enim in ipsos Proceres, quam in sese statuturum esse, ajunt, si filium natu maturiorem suffecerint. Sic anxie adlocuti sunt, ad minimum vitæ consulturi suæ, qui bona & libertatem cum Principis obitu amiserant, æviterno carcere, ex priscâ consuetudine, custodiendi.

Electio Suc-
cessoris.

*Consilium
de eligen-
do filio
Hamseh.*

§. II.

His cum animi perturbatione auditis, convocat Senatores Præsul Imperii; quibus actutum comparentibus, exponit tristes fati rationes, & citra moram deligendi Successoris necessitatem; ne prius decessu Optimi Principis, quem nec ægrotasse constabat, sauciatam sentiat Rempubli-
câ pronus in seditionem populus, quàm vulnus suum præsentia novi Rectoris videat obligatum. Erat Regi gemina Conjux, utraque ex mancipiis delecta, una Circassa, quam admodum juvenem, juvenis octodecim annos natus, duxerat. Ex eâ unicum susceperat filium *Sephi*, annum agentem vigesimum, una cum matre relictum intra claustra Regiæ *Issahanensis*: Altera natione Ibera, vultu, habituque corporis multo venustior, quam deperibat Rex, annum adhuc ducentem vigesimum secundum; ex quâ
filius

filius octennis *Hamseh Mirsa* dictus, unâ cum matre hîc morabatur in ferali tentorio. Huic Patris charissimo gnato, præsenti, vivaci, generoso & ad sceptrâ nato juveni, fasces omnino deferendos esse, sentiebat Præses, concludebat unanimis Procerum Confessus: Cui, (sic ratiocinabantur) citra omne dubium eas destinasset Parens vivus, & contulisset etiam testamento moriens, nisi præcoci fato occubuisset. Et quod maximum, dubitari insuper de alterius filii, procul hinc absentis, visu, quo Pater privari, nisi vel ipsâ vitâ, obstinacem juvenem nuper jusserit. Evocandus jam ex tentorio erat ad Regimen *Hamseh Mirsa*; cum spado unus *Aga Mubarèk*, ipse delecti ad sceptrum ephorus (qui cæteris exire jussis, pro otio & libertate, quibus hoc genus hominum fruitur, in Senaculo remanserat) illustrem Confessum citra jus & licentiam alloqui non dubitat, & in hanc erumpere orationem, zelo candoris & justitiæ ardentem: O dextrum & salutare, si Diis placet, consilium vestrum! Nimirum, quia cupitis vos ipsi per modicam annorum seriem regnare, excluso pubere & legitimo Hærede, septennem puerum Imperio præficietis? An amplius igitur Musulmanni non sumus, qui Deum, qui Legem, qui Prophetam, qui Coranum, qui dogmata Imamorum susque deque habemus? Quæ vestrum intellectum imprudentia obscuravit, ut Persam credatis Principi illegitimo pariturum; ne factis seditionibus, throno ipsum excutiat, & in vos terribiles statuat pœnas vestri perjurii, sacrilegii, parricidii? sed & vicinæ gentes, & Ipse deinde, quem eligitis, scelus vestrum vindicabunt; & his non proficientibus, desuper in vos maledictionum grandines fulgurabunt. Figmentum est, non vivere hæredem; pretextus est, oculis orbatum esse. Vivit Sephi, & oculatus vivit. Mihi constaret, non vobis, si quid sinistri in gynæceo passus sit. At, longius hinc abesse dicitis? Nimirum ibi est, ubi esse Regem

Oratio in-
vectoria
Eunuchi
contradi-
centis.

Eligitur fi-
lius Sephi.

Legatio Se-
natorum
ad coronan-
dum Suc-
cessorem.

gem & imperare decet! His cum iracundiâ & tremulâ voce recitatis (non est enim, in nigritarum sanguine, illa, quæ in Persis, moderatio) à brevi silentio in lacrymas resolutus addit: *Hamseh Mirsa! Hamseh Mirsa! in quæ mala nos præcipitas! mihi creditus es; in meis manibus vita tua versatur! Si in sententiâ perstiteritis, Proceres! vadam, ita me Deus, & avellam caput à cervice pueri, & hîc in Confessu vobis objiciam cadaver; sic satis coacti legitimum quæretis hæredem, à quô, quid gratiæ deinde recepturi sitis, experiemini.* Obmutescentes inexpectatâ reprehensione Senatores, velut Jovis perculsi fulmine, ultra horæ quadrantem sedebant attoniti. Quis enim spadonem obloqui ausum in Senatu, vel ephorum discipuli partibus non favisse, credidisset? Aspectabant sese mutuò, & cum obmurmurare noctuæ huic nemo auderet, recollecto tandem animo, *Præsul: Siquidem, ait, in vitâ & sanus est SEPHI MIRSA, ut Aga Mubarèk testatur, omnino imperare debet; Nec amplius de Personâ Regis, sed de iis, qui ad coronandum mittantur, consultandum est.* Mutatâ igitur Electionis scenâ, in Sephi nomen auspicata coronationis tessera cecidit, & ut brevissim, denominatus est, qui mitteretur *Tofenkt sij Agasi*, id est, sclopetariorum Dux, ex Præfectis militiæ postremus in dignitate. Is nuper Legati munere ad Mogolem defunctus, præclara prudentiæ documenta dederat; Vir sagax, astutus, eloquens, fortis, adeoque, qui Civium caveret tumultus, vel expeditè compesceret, peridoneus. Sparta hæc nulli non ex Senatoribus togatis arridebat, gratiam demerituro Principis, si diadema offerat. Verùm, haud permittebat mortis dissimulandæ ratio procul ablegari illos, quorum præsentia vivo Regi sive familiaris, sive ob functionem necessaria fuerat. Sociabantur Legato à singulis Proceribus missi Vicarii; Astrologus insuper geminus, qui cœli notaret influentias, & Corona-

tionis

tionem tempus designaret. Literarum, quibus Legatus stipabatur Celsissimo Candidato exhibendis à Senatu, argumentum erat: *Abassum, Mundi Regem, die 26. currentis mensis Rabeia el ager, sine Heredis designatione, fatis concessisse. Suarum igitur fuisse partium, qui Serenissimum Principem, legitimum Patris successorem, cœlitus Orbi concessum, submissè rogarent, ut à lugubri isto & exitioso terris occasu mortale genus vindicatum, ocysimè conscendat Solium. Misisse ex suo Ordine Præfectum pedestris militiæ, qui sacrato capiti Ejus, quâ fas est solennitate, Diadema suo nomine imponeret. Sui (Senatûs) præsentiam nec funeris celandi conditionem, nec deducendi dignitatem permisisse; præstituros vices missos à singulis Senatoribus Vicarios. Funus sese in refugium Sanctorum (ita vocant urbem Casjanum, pluribus Imamidum Regumque tumulis celebrem) deducendum constituisse, expectantem Majestatis jussa, ex quibus ubi reponi sacras exuvias & quid sibi porro agendum placeat, propediem cognoscat. Gratulari se Principi de ingressu ad mundi Solium, ardentissimèque precari Deum Opt. Max., ut Majestatem Ejus longâ annorum serie & omni felicitatis genere cumulet, atque gloriam venerandi nominis SEPHI, ultra Zodiacum extendi ac perennare jubeat. His ita constitutis, actutum discedebatur. Nec diu in viâ tardatum est; iter 112 parasangarum, five milliarium Germanicorum septuaginta quinque, absolutum est diebus non amplius sex, famæque anticipando velocitatem in urbem deventum est horâ nonâ vespertinâ. Obviorum crebris interpellationibus & quæsitis, nihil aliud, quàm imminere Regis adventum, respondetur, dum interea rectâ viâ Comitatus contendit ad Regiam. Penetrato Palatii aditu, & Gynæcei ostio vehementer pulsato, evocatur eunuchus Aga Nasir, ille fœminei cœtus inspector, & Gubernator pariter Celsissimi Candidati. Egredienti Legatus*

E

per-

*Consternatio
Conjugis
Regia.*

perbreui alloquio gravis momenti causam auribus insurrat. Quâ intellectâ, ad Matrem rediens spado: *Educendum sine morâ filium*, indicat, *adesse ex aulâ, qui ei prospera nunciaturus sit*. Ex quo verò nuncio, Mater quantum perculsa fuerit, & in quæ lamenta, suspiria, querelas effusa, nec Demosthenes tibi satis graphice descripserit. Certè, venustatis & adulationum conscia, quibus Mariti voluntatem arctè devinxerat Ibera Regis Conjux altera, jam dudum Puero prærogativam nativitatis invidens, nulla prorsus dubitabat, quin adesset carnifex ad excœcandum vel decollandum filium suum. Filium igitur amplexa, nunc in Patris truculentiam invehit, nunc diras evomit in Iberam; mox pignoris sui sortem deplorat, & pulchritudini Ejus, virtutibus & innumeris naturæ dotibus parentat, ab eo nullis obsecrationibus divelli patiens. Quin urgenti Eunuchò cuspidem pugionis, quem ex filii cingulo rapiebat, virili animo objicit, hōc ipso cor ejus terebraturam minata, si amplius in Gnati dimissionem instet. Qui verò tum, disrupto thorace, respondet: *En nudum eunuchi pectus! nil ego aliud à Te, Regina, flagito, quàm ut mille ictibus me perfodias, si hunc Filium Tuum, salvum Tibi ac felicem non reduxero*. Suffragiis cæterorum spadonum, illustriumque fœminarum pollicitationibus ægrè tandem dimissio juvenis impetrata est. Turbato vultu animoque cum Ductore egreditur Candidatus, maternis lacrymis perfusus: Quo visō, Legatus illico in faciem prolabitur, & in subjectionis tesseram, triplex terræ impingit osculum; tunc in genua denuo relevatus, litteras à Senatu missas producit, atque simul in lacrymarum imbrem effusus: *Fati, inquit, insuperabilis necessitas ad beatos evocavit ABASSUM, Mundi Rectorem, Patrem Tuum, & Te in ejus locum constituit WALI NAAMET. Ad Te igitur investiendum missi, Majestatem Tuam præstolamur, ut Insignibus Regiis*

*Legati ad-
locutio.*

تالار طوفان
Talar-e Ta'vân

giis quàm ocysimè Te ornari, atque Regem Te salutare jubeas. Ingenium Serenissimi Juvenis animum annuntiata hæc felicitas sua, non tantum commovit, quantum turbavit triste nuntium de amisso amantissimo Genitore suo. Plorabat sanè acerrimè, lacerabat prætextam, ejulabat, nec à gemitibus planctibusque prius cessabat, quàm consurgentes Legatus & Ephorus afflictum animum consolationis efficaciam erigerent.

§. III.

Actus Coronationis primæ.

Coronationi tempus definiunt Astrologi.

Posthinc vicinum palatium, quod *تالار طویله* *Talaar tawilèh* vocant, Coronationis actui deligitur; manibusque comprehensus Princeps, coronandus illuc deducitur. Hic Ille (prius in conclavi proximo lotus & concinnè indutus) in fine atrii locum occupat medium, i. e. supremum; utrinque ad parietem Præfectus, cum ceteris à Senatu delegatis, decenti serie confident. Astrologi summæ domus pavimentum (pro ut ædium plana structura est) ascendunt, ut directis in cælum dioptris, stellarum distantias metiantur, & influxuum rationes subducant accuratissimas. Mirè calculationum fumis semacerant hi artifices; quia præter septem visibiles Planetas, in Zodiaco ingenii sui rotantur octo insuper Planetæ invisibiles, quos linguâ Tartaricâ, sive Turcicâ (inventori vernaculâ) vocant *Sekkis Jaldus*. Hos infavos mortaliū generi esse, & si conspirent, exitiosos asserunt; velocique adeo cursu gaudere, ut alii uno circiter die naturali citius, tardius alii, motum proprium absolvant. Ex quâ celeritate, quot aspectuum & influentiarum varietates, atque inde calculantibus difficultates enasci possint, quis non intelligit? Existentiam neganti mihi dixerunt Astrologi: ipsum Ptolomæum earum fecisse mentionem, motus & virtutes tamen siluisse. Post

*Coronatio-
nis Insi-
gnia.*

*Coronatio-
nis Cere-
monia.*

femihoræ impensam descendens in Consellum Magus: à *triginta minutis auspiciatissimum Regiæ Coronationi tempus orsurum*, indicat. Quo auditô, mittuntur illico, qui spiritualium id temporis Antistitem *Sjeich el Islâm* accersant, cujus erat Coronationis defungi ceremoniis: tum, qui Civitatis Directorem *Wafir*, & ceteros pariter invitent demorantes in metropoli Principes, quorum præsentia Actum decorari decebat. Inferuntur quoque sacrata Coronationi Insignia, videlicet Sella quadrupes sine loricâ, ex auro solido fabricata, pedata, ad mensæ altitudinem, quæ Thronum designabat. *Tâdjsi tomâr*, i. e. Cidaris, seu Pileus Regius, pro Corona serviens; Acinaces cum Zonâ, qua femori alligetur, & Pugio fasciæ ventris à dextro latere inferendus: omnia auro, margaritis, gemmis micantia. Ajunt, diademata, quibus Insignia fulgebant, à gnaris gemmariis æstimata, superare pretium centies mille Tomanorum: Tomanus autem unus æquivalet Joachimicis, sive argenti unciis, septendecim: Ingruente minutâ auspiciati, quod expectabant, temporis, Princeps nutu monitus, cum universitate præsentium confurgit. Tum Legatus ex thoracis sinu educit literas à Senatu missas; quas reverenter osculatus, id est, ori & fronti admotas, Serenissimo Candidato exhibet. Is digito contactas, reddit publicè prælegendas, eum in finem, ut præsentibus, & toti propediem innotescat subditorum orbi, filium se natu majorem, hæredem legitimum, unanimi Procerum consensu, suffragantibus Diis, Gentiumque juribus, Paternæ Majestatis fastigium conscendere. Prælectione factâ, Religionis Antistes ceremonias orditur; primò omnium Summum Numen, omnis potestatis ac bonitatis fontem, ardentè supplicans, ut sacra hujus Actûs fausta ac felicia esse jubeat; dehinc grates agens Beneficiæ & incomprehensibili Providentiæ Divinæ, quæ vastum Persarum Imperium digno Rectore

A. W. Bronshagen

re destitui haud quaquam voluerit, tum demum orationem finiens consecratione præsentium Regni Insignium, quæ in atrii pavimento jacebant reposita. Hinc Candidatum adortus, Acinacem sinistro Ejus femori alligat; Pugionem ventris fasciæ ad dextram inserit; Coronam, five Pileum Regalem, detracto prius velamento, raso capiti imponit, ad singulas Insignium collationes, singulares preces & dicta ex Corano recitans. Sic decoratum ad Sedile aureum ducit, medio atrio repositum, & in illo sessum capere submissè sollicitat. Postmodum in genua provolutus, reductis in cœlum oculis, suspiria persequitur; insidentem throno Regem, votis & benedictionibus cumulat; & ad ultimum precatur: *ut sub auspicio Ejus Numinis, cujus nutu terrarum orbis atque cœlorum universitas dirigitur, Sceptrum quoque Persicum in veram subditorum salutem & immortalem gloriam suam dirigat, atque ad cœli cardines extendat REX SEPHI, WALI NAAMET!* Quam Regii Nominis & Encomii clausulam, altiori voce expressam, universitas præsentium palmarum collisionibus & applausibus excipit: *Intsj al-lah!* id est, bene vertat Deus! velut VIVAT nostrum, intenso clamore ingeminans. Hæc ubi gravi Svadâ præstiterat Pontifex, tandem etiam in faciem ante thronum devolutus, osculum subjectionis suæ deponit, eo ritu, quo fas est hoc cœlo Majestatis vestigia venerari. Pontificis exemplum imitantes ceteri, gratulationes suas, in genua procumbentes, deponunt, & prostratis corporibus Regio pavimento deponunt oscula successivè singuli. Factâ reverentiâ, quisque prioris ordinis sessum recipit; tantum Spado sæpe laudatus, supremi Camerarii munus obiens, à Regio latere subsistit, & Legatus, Marecalli vicibus functurus, ante Majestatis faciem remoratur; Ipse demum Rex, relicto throno, sedem repetit.

*Novissima
à Corona-*

His paulò ante undecimam peractis, illico nomine
Sere-

Serenissimi mandatur; *Primò*, ut Regia foris ac intus excubiis muniatur, Majestatis præsentiae debitis; *Secundò*: ut theatrum Musicum dies viginti indefinenter personet, ad numerum scilicet annorum, quos agebat Rex. Est illud theatrum pergula quædam lignea, longa & præalta, supra externum fornicem *Kaisarièh*, seu palatii mercatorii, exstructa, ad orientale latus fori maximi, adjacentis Regio Palatio instar vestibuli. In illo occupantur & stipendia sua merentur quadraginta tubicines, qui post mediam noctem, & sole oriente, nec minus in Regiis conviviiis & solennitatibus publicis, pro honore Serenissimi horrendo sonitu dissonos boatus & clangores edunt. Vix genus buccinæ in Europâ & Asiâ invenio, quod hîc, sed indoctâ buccâ, inflari non viderim; pulsantur ibidem loci tympana quoque discrepantis soni & figuræ; à quibus pergulæ illi nomen *Nachora-chonèh*, id est, tympanorum domûs, impositum est; *Tertio*: ut annulis signatoriis & sigillis, quæ Legatus ex *Orduu* attulerat, defuncti Principis expuncto nomine, insculpatur, si fieri possit, Regentis nomen *Sjab Sephi II*, vel etiam nova, si placet, in illorum locum fabricentur; *Quarto*: ut, destructis prioribus, nova formentur pistilla monetaria, novi Regis insignienda nomine. Actutum singula exsequi cœptum est, & monetæ, inter Aulicos & Civitatis Primates, postridie distribuendæ, eâdem nocte ex auro argentoque cusæ sunt. His ita curatis, Rex mediâ nocte discessit, actumque, somno & honoribus obrutus, dissolvit.

Properantem, in maternos amplexus, ipsa anticipat Genitrix, fœmineo comitatu stipata, & triplici vestigiorum osculo fortunæ ejus exsolvit reverentiam; idem Conjux Regia & Concubinæ præstant, cum pedissequis totius gynæcei incolis, omnes affectuum pugnâ distractiores, quàm ut lætitiæ possent, vel doloris verba facere. Nec minùs animo in diversum agitabatur Serenissimus Ille

tione mandata.

(Vide figuram suo loco)

Gynæcei applausus.

Ille Juvenis. Profectò æneus fuerit, nisi summopere commoveretur, accepto simul lugubri & summæ felicitatis nuntio. Intemperiem animi, dum in throno sederet, sæpe mutato colore vultûs prodebat intuentibus: cùm videret Principes facie in vestigiis suis prostratos, qui paulò ante captivus erat & mancipio similis; cùm tot ceremoniis sibi litari cerneret, ipse vero esset rerum politicarum ignarus; cùm, qui de oculis & vitâ omni tempore periclitabatur, non modò metu se exemptum esse cogitaret, sed Orbis quoque terrarum vocari Dominum! In illo dramate quid porrò fecerit gynæceum, quos deinde planctus funeri, quos plausus coronato Filio præstiterit, me latet. Facilius enim est explorare, quid rerum in remotissima geratur Tartariâ, quàm quid in interiori gynæceo Regis Persarum.

*Publicatio
de creato
Rege.*

Postridie civitas, insueto sonitu excitata, in forum maximum confluit, sciscitatura causam. Quâ intellectâ, quisque pro otio suo aliquantisper commoratus, ad negotia tranquillo animo regreditur: quasi nihil insolens, nihil novum & mutabile acciderit. Adeo ex mutatione Personæ Regiæ nihil turbantur subditi, nihil timet vel patitur tranquillitas publica. Rarius Orienti reliquo hæc felicitas contingit. Quis enim nescit, quantæ magni Mogolis, quantæ cæteris Asiæ Imperiis, ex isto fatali fonte, exsurgant tempestates, à competitoribus filiis, vel agnatis? In nostris etiam, quot, ex interregno, patiuntur detrimenta innocentes subditi, priusquam unus ad Solium per tot æmulos eluctetur? At sæpe numero eluctatur is, qui vi, injuriâ, fraude Competitores & Optimates suppresserit, eo ipso maximam prius stragem & calamitatem inferens Reipublicæ, cujus subit gubernacula. Tutior Persarum est successio, quæ cum funere Principis, simul coronatum Successorem populo ostendit, eumque ab invidiâ & insidiis ita vindicat, ut excæcari simul vel occidi jubeantur, qui-

quicumque juris quicquam participare in Purpuram ex
nativitatis sorte videntur. In tanto scilicet pretio Regis
& publicæ tranquillitatis securitas est, ut nefas sit, pro illâ
nefandæ crudelitatis parricidia omittere.

Ante meridiem Serenissimus, prædicto vestitu orna-
tus, in eodem atrio comparuit, ut à Civitatis primoribus
Subjectionis exciperet reverentiam. Duravit Confessus
ab horâ nonâ ad undecimam. Post meridiem plebi quo-
que se ostensurus, equitavit ad viridarium *Hadsar dsje-
rîb*, militum satellitio, Proceribus Regni, & Nobilium in-
genti turbâ comitatus. His auspiciis Ille Regalis vitæ li-
centiam inchoavit. Moneta hoc die divulgata, uno latere
Persicæ Religionis Symbolum exhibuit: *Non est Deus,
nisi altissimus; Mabammed Prophetæ Dei, Aalî Amicus
Dei*; Alterum expressit disticho Persico hæc verba: *Post-
quam esse desiit Rex Abbas II, Sefi Mundi Princeps mo-
netam cudit.* Et paulo inferius: *Cusa Sphabani* (Anno
Hedsjiræ) 1077. In aliis nummis (quos mihi videre non
contigit) dicuntur exstitisse præterea circa marginem Ima-
morum XII. nomina, & in medio alterius lateris: *Vasal-
lus Prophetæ SEPHI est.*

Moneta
nova.

§. IV.

Expedita sic fuit Coronatio; verum enim verò, au-
spicio non satis secundo: Id credidit superstitiosa gens
ex sinistro Regis & Imperii statu, qui Coronationem e ve-
stigio excepit. Rex, perinde an cœli, an suâ culpâ, corpo-
ris variâ cœpit implicari ægritudine, & sensim viribus
deficere; caput tetra invadebat scabies, (sed hæc Persis
ex fructu horario est popularis) faciem pallor, totumque
corpus languor & macies occupabant. Biennium, quod
inter medicos gemuit, aliis hecticus, aliis cachecticus ju-
dicatus est; Interim à publicis recreationibus, equitatio-
ne, excursionibus cum gynæceo, conviviiis & omnis
F gene-

Actus Co-
ronationis
posterioris.

Coronatio-
ni pedise-
quus Regis
& Regni
status ca-
lamitosus.

generis luxuriâ haud abstinens. Regnum verò, quid finistri non passum est? Annonæ magna ingruerat caritas; grassabatur pestilentia, & morientium funera desolabant pagos; Bactrianam inundabat hostis ex Usbeciâ; Vastabant Hyrcaniam Cosacci; Ad Orientem Candaharo minabatur excidium Indiarum Princeps *Oreng Seef*; Ex Occidente quoque Turcorum copias imminere, rumor percrebuit. Dubites, Regis an Regni status miserior fuerit; Sic in utriusque exitium conspirasse omnia videbantur. Sed in astra culpam, ut famæ suæ consulerent, coniciebant archiatri; *His, dicebant, non rectè conspirantibus coronatum esse Patientem; Astrologorum id sive errore, sive negligentia contigerit. Quippe palam esse, malignitatem cœli tantam fuisse, ut à Rege etiam in Subditos & universum Regnum redundaverit.* Inventum, me Hercle, pro excusandâ infelici curatione argutissimum, quale vel ipsi Hippocrati & Galeno nunquam venisset in mentem; Ingenio supplebant, quod arti deficiebat, alioqui de fortunâ & dignitate suâ periclitaturi.

*Consilium
de redau-
spicandâ
Coronatione.*

Ita persuasâ Serenissima Domus, consilium cum Senatu capit de redauspicandâ Coronatione, credens sic annihilatâ priori, abolitum quoque iri infelicis astri dominium; Statuit simul, Astrologos hortandos esse, ut cœli motûs attentiori studio examinent, quò deligatur tempus maximè idoneum, & nullo mali fideris aspectu infectum. *Sephi* quoque nomen Regi Regnoque infaustum judicant; hoc simul mutandum esse, & locum Actui, & personas, quæ Coronationis ceremonias celebrarent, designandas esse alias. Ratum fuit consilium, & ritè omnibus observatis, nova Coronatio celebrata est in horto, intra pomœria quoque Regiæ sito, qui dicitur *Tsjibîl setuun*, à 40. columnarum palatio, huic actui destinato. Nihil attinet splendorem & solemniam ejus depingere; Prioribus erant similia: tantum in fine orationis pro nomine

SEFI

SEFI, SOLYMANNI nomen supposuit nuper admodum creatus Pontifex, feliciter imperare jubens *Regem Solymannum NAAMET WALI*. Quæ verba, ubi omnium vox *Intsji Allah!* & singulorum prostrato corpore gratulatio confirmasset, peractus fuit & alter Coronationis actus Regis, imposterum *Solymanni* dicendi, è Regibus 234, quos Persia numerat, ejus nominis III; nimirum die 20 Martii, Anni Christi 1668, horâ nonâ matutinâ, quâ Sol intrabat signum Arietis, sub ipsis auspiciis anni Persici, qui erat *Hedsjiræ* 1079. Placebat præ ceteris nomen *Solymanni* سَلَمَان, quod est *Salomonis*, cujus etymon ducunt ex Arabico سَلَام *Salàm*, (Hebraicè שָׁלוֹם *Schalom*, unde *Scholon* vox salutantis est apud Polonos) quod pacem, vel سَلِيم *Salim*, quod humanum & affabilem significat: à quâ voce *Solon* Atheniensium Legislator nomen duxisse potuit. Hoc nomine monetarum typi & sigilla intra horas quatuor excusa sunt, & missi in Provincias nuncii, qui Rectoribus insinuarent novi Nominis adoptionem. Seu terminum nata sit, seu imaginationi cesserit ægritudo, melius certè Rex habere cœpit ab altera Coronatione: & convalescente Rege, malis quoque Regni remedia feliciter inventa sunt.

RELATIO III.

Persona Regis Solymanni.

§. I.

Solymanni Coronatione perspectâ, nunc ipsum illustre *ἡγεμόνων* contemplabimur. Natus est Rex anno *Hedsjiræ* 1057, Christi 1646. Forma illi habitusque corporis elegans est & planè Regius; Statura modicæ longi-

Regis facies & habitus corporis.

Vultus.

Vestitus.

(*Figuram
vide p. 37.*)

*Pileus anti-
cus Taadsj.*

tudinis, procera & gracilis; facies ut rotunda juveni erat, sic viro nunc oblongior, macilenta & pallidula, cute tenerrimâ & candidissimâ; frontem habet altam & apertam; oculos ad Cyrassæ Matris imaginem magnos, cœruleos & ad hilaritatem modestiamque compositos; nasum modicè aduncum; os compositum & sub tuberante labio decorum; mystaces rectæ sunt, non nimium productæ; barba, ab imo mento, lunari orbe emergens, maxillas operit, curta & arte nigricans, depilato menti spatioso, quod labio subtenditur. Moribus gratiofus est & mollior, voce submissâ, fatis masculâ. Cervicem gerit erectam; incedit graviter, equitat lentè, creberrimè circumspicit, ignotosque firmo lumine & verecundè intuetur. Vestitu gaudet simplici, nitido, molli, sericeo, coloris plerumque flavi vel rubentis, semper infra ministrorum pompam indutus. Solum tiaræ pretiosissimo superbit Diadema, quod, à tergo ex dextro latere affixum, Regiæ Majestatis index est. Hoc genus ornatuum, quod *جفه* *Dsje-chàh*, *تيل* *Tiil* & *تاج* *Taadsj*, id est, *cristam* vocant, multiplex ei est, & majorem thesauri partem constituit; plerumque adamantem in medio exhibet prægrandis pretii, ambitu unionibus, vel gemmis aliis resplendente; cætera vitro artificiosè pictum. Tribus fastigiatur tubulis, quibus insunt ardæ avis plumæ; subtus in stylum definens, tribus stipatum catenulis, in extremitate aduncis, ut harum ope firmius affigatur. Est etiam *Taadsj* nominis pileus quidam singulari figurâ, Aulæ Persicæ dicatus, quo & ipsum Regem coronari supra diximus, & Magnates ornati in solennissimis conviviiis Regi comparent, ex aureo panno confusus, & cimeliorum ordinibus magnificè obvolutus; quapropter *Tadsji tomâr*, id est, pileus circumligatus dicitur, ad differentiam simplicioris, quo ex Turcicâ tribu, delecta militia (de quâ suo loco dicemus)

mus) & *Sopî* five *Jesauli*, id est, Atrienfes, five interioris palatii custodes Regii teguntur, rubro & sine ornatu; figura ei circa frontem angusta est, inde amplior exurgens summitatem habet planam, duodecim plicis, ad Imamorum numerum corrugatam, ex cujus medio stylus erigitur angustus, rigidus, longitudinis palmaris. Ferunt Imamum *Aali* hoc ornatu comparuisse *Scbeich Haidari*, inde à filio Ismaële, fundatore Regiæ hujus profapiæ, in aulicum habitum esse adoptatum. Qui inter Heroum tesseras *Taadfsji* Persarum enumerant, ornamentum hujus usum & genium ignorasse videntur. Acinace femur Regis, nisi equitantis, non gravatur, sed ille præsto est manibus custodis. Idem tenendum est de sclopeto, arcu & sagittis; Tum de strophio, hydriâ, machinâ fumatoriâ & pyxide medicinali; singulorum enim singuli custodes sunt à latere Ephebi: Saltem dextrum latus pugio ornat cingulo infixus, tum ex cervice ante pectus pendet sigillum secretissimum, quo, atramento priùs illito, ad obliuiscendum utitur.

§. II.

Hæc est effigies Regis, à me tutius expressa verbis, quàm icone potuit. Hoc enim profanationem Sacræ Majestatis judicari, nuperum me docuit exemplum cujusdam Multhani (ita hîc Indos, à finitima ejus nominis provinciâ, alii Benjanos, à Sectâ Religionis, vocant) qui Solymanni faciem pinxerat, mittendam magno Mogoli; Reproditâ, interceptâque imagine, in carcerem detrusus est, & dirè habitus, unâ cum contraneis circiter vices mille in urbe habitantibus, qui, ut personæ, ita & criminis quasi focii, expiare culpam ingenti æris copiâ coacti sunt. Addo impunè indolem, dotes animi potissimas, & si quid præterea ex vitâ & moribus seu laude, seu vituperio dignum, quadriennio excerpfi, quod partim in Aulâ, partim

Regis indoles, mores & vita in genere.

Effigiem Regis pingere nefarium est.

*Educatus
liberè.*

*Ex volu-
ptatibus
valetudi-
narius.*

*Cum Gyna-
ceo crebrò
deambulat.*

*Haraam &
Koruuch,
vocabula.*

in provinciis exegi. De puerili nil dicam vitâ, nisi quod à matre *Cyrassâ*, & generosæ indolis nutrice *Persianâ*, uxore scilicet *Mustaufi Elmemaalik*, educatus sit delicatè, superbè & liberè; cetera respondent iis, quæ supra de Candidatis Regiis dixi in universum, ut eadem de Principe nostro in specie referre supervacaneum sit. Præsertim verò recenter creatus, & cum sceptro quodvis audendi facultatem nactus, sic Veneri matri, sic Libero indulgit patri, ut extincto vitali spiritu contabescens, biennium pene sub Medicorum curâ languidus, nunc ægrotus, nonnunquam morti vicinus fuerit. Ex quo verò, errorum pœnitens, sibi temperare studuit, melius quoque habuit, & valuit hætenus satis commodè. Lasciviæ tamen illecebras nequaquam detestatus, crebras hætenus deambulationes instituit cum *Haramo* suo, seu Conjugum grege. Cum his, dum se à prædio ad prædium proripit, Interdictionibus *Koruuch* cives turbat frequentius, atque ullus fecerat antecessorum. Numerant earum amplius centum, quas primo regiminis triennio, etiam valetudinarius, celebraverat. Frequentissimè omnium invisit prædiolum in dorso montis *Sophâ*, ultra *Sjulfam* suburbium Armenorum situm, quod à se structore nomen habet *Tachta Solyman*; Id, sive repetat, sive deserat, non *Sjulfensibus* tantum, sed accolis plateæ maximæ *Tsjahar baach*, quæ à Regiâ illuc protendit, Interdictionis publicatione molestias faceffit intolerabiles. حَرَام

Haraam & قرہح Koruuch vocabula hîc attinet exponere.

Haraam propriè id significat, quod spiritualiter interdictum, & quod nefas est temerare dictu factuve; Inde receptum est, conjugum & concubinarum cœtus, & per metonymiam ipsas earum mansiones vel gynæcea sic appellare, velut loca omnium secretissima, in quæ accessus nulli patet, præterquam marito, castratis custodibus, & invitato

tato medico. Quippe polygami Persæ adeo sunt zelotypi, ut vulgaris etiam civis foeminam domo egredi non patiatur, nisi linteo obvolutam, aliâ toto corporis ambitu non patente rimulâ, nisi ad pupillam oculi. Principum autem uxoribus & concubinis, nec velatis quidem prodire licet, nisi longè à conspectu abactis è sexu masculino, qui jam septimum annum excefferunt. Hæc abactio, vel recessûs publicatio, *Koruuch* vulgo appellatur, quod alioqui ex suâ indole significat, quicquid politicè interdictum est, Gallicè *les Contrebandes*. Utrique voci opposita sunt *حلال* *Halaal*, quod spiritualiter, & *مبا* *Mobà*, quod libertate politicâ licet. Liberalitate regiminis exordium Rex mirè illustrabat, nihil omnino petentibus renuens, & ultrò in adulatores quoque munificus. Domini non exiguam partem donabat, aliis *تجول* *tidsjuul*, id est, in possessionem ad vitæ tempus, aliis *سبورگال* *sijuurgaal*, id est, in bonum hæreditarium & æternum: quorum redditibus annuis nunc destituitur Regis ærarium, cum retractationem non ferat auctoritas Datoris. Pariter in convivia, ludos, pyrotechnica spectacula, argentum immodicè profundeat: velut priscis regnasset seculis, quæ Persarum immensas divitias proverbio jactabant.

*Principis
regiminis
prodigalis.*

§. III.

Excurrisset Magnificencia Principis in exitiosam prodigalitatem Camerae, nisi opportunè de exhausto ærario monitus, didicisset reddituum annuorum imparem cum expensis rationem. Quâ Rex territus, tantum abest, ut parcè & frugaliter vivere voluerit, ut potius in contrarium vitium subito transgressus, hætenus non vereatur plus justo, sæpè etiam cum detrimento suo divitiis incumbere, & avaritiæ infamiâ Imperatorum nomen inquinare;

*Geminus
in Principe
nævus.*

Avaritia.

nare; alioqui Pius, Clemens & Optimus Princeps. Novi matronam Regiæ Stirpis, quæ marito suo, sacro Antistite orbata, impetraverat ab Abasso Rege stipendium: Cujus auctionem cum senex à Serenissimo Successore peteret, Rex Camerae prodigentiam indignatus, adempto ei beneficio, unicum pro sustentatione ABASSUM, (qui circiter uncialis quartarium constituit) dari in dies singulos jussit, cum hortatione: *rem domesticam ad modulum privatae viduæ disponderet*. Multo infelicius supplicata est ex purpurato sanguine vidua alia, cui pro incremento, quod petebat, totum beneficium ademptum est, sine refusione aliâ. Ex officiis publicis, si quod vacare ex defungentis fato contingat, illud, si fructuosum fuerit, àgrè tardissimèque supplebit, sed vices alii obeundas demandabit, dum ipse emolumenta capit; quemadmodum testantur diutissimè vacantes *Sjeich el islam*, *Mehter*, & *Isjik agasi basji* fructuosissimæ functiones, ut minores taceam. Narratis fidem mihi fecit præpostera æstimatio rarissimorum munerum, quæ, dum in Aulâ commorarer, à variis Principibus mittebantur. Legatis præsentibus Rex promiscuè omnia comi intuitu dignatus est, eminus in faciem adducta; dimissis è Convivio, ubi penitiùs examinaret, repudiatis cæteris omnibus, collaudavit quidem curiosè facta, sola tamen aurea, ob metalli pretium secrevit, & domi suæ retinuit. Orator Christianissimi Regis *Franciscus Piquet*, Episcopus Babylon. & Vicarius Apost. missus, machinam tulit admirandi artificii, quæ astrorum motus & aspectus exhibebat ad hypotheses Copernicanas, Orienti hætenus inauditas. Novitatem rei, neuti-quam operis artificium demiratus Rex, an ex obryzo factum sit, quasi id unicè rebus pretium tribuat, primò omnium inquisivit; at vilioris metalli intelligens, magorum de principiis judicium percunctatur: Qui, Solem vel omnibus videntibus, oriri indies & occidere, itare terram immo-

immobilem, & jacere Copernicum, ubi ignominiose satis respondissent; reservari illico iussa est rarissima & incomparabilis artificii machina suo loco, id est, in vetusto quodam urbis castello *Kalái berrük*, (quod arcem benedictionis sonat) custodiæ armorum & rerum superfluarum dicato. Hic ab aliquot seculis translata à Legatis munera, certè præstantissima & perquam rarissima, pulvere, tineis, ærugine sepulta jacent, & ab omni conspectu & usu, velut in Ponti exilium damnata. Parem fortunam experiebatur, quod à Serenissimo Suecorum inter alia obtulimus, Horologium, quondam Victori Gustapho Adolpho à Noribergensi Republ. datum. Pyramidalis structuræ erat, altitudinis tetrapedalis, artis chronometricæ perfectum exemplar, quod planetarum omnium motus & varios temporum articulos, tum ex incluso organo in horas singulas concentum musicum, gemini globuli decursu dirigebat. At verò, quod æneum, non aureum, esset, nec summâ elegantia suâ, nec excellenti motuum artificio, nec insolenti harmoniæ suavitate valuit ab exilio se servare, tantis terrarum tractibus operose adductum: quin postea obscuro in loco humi depositum invenerimus, passim deficientibus Dædaleis stautis & coronidibus, quas fortasse aureas putaverat violator.

De altero nævo, libidine scilicet, quid dicam? si modo nævus jure Persico dici potest, quæ, nullâ Lege interdicta, universam occupavit nationem. Citabo tamen, quicquid in Purpurâ dedecens, non nationis sed Christiano judicio adverto. Formarum Rex, in sexu fœmineo, nimius æstimator est. Auro citius desiderium, quàm formarum varietate libidinem expleas. Mittunt ceteri Provinciarum Rectores strenas aureas & argenteas, merces pretiosas, equos, mulos & camelos, quibus tamen omnibus ajunt acceptiora Regi contingere annua dona

unius Archisatrapæ Ssirwanensis, qui æris loco puellas & pueros lasciviæ Ejus transmittit, formosissimos omnium, quos ex Circassiâ, Dagestanâ & Georgia venales illuc ferunt venalitarii. Nemo mortalium majori rei cujuscumque solertiâ agi potest, quàm Ille curiositate ducitur possidendi variæ pulchritudinis meretrices. Mittit quocunque exploratores eunuchos, qui quicquid elegantioris formæ inveniunt, petendum, emendum, rapiendum suo Principi produnt & pandunt. Sed id fieri dixeris ex antiquâ Regum consuetudine; citabo potius Solymannicæ luxuriæ singularia. Hactenus Reges Christianum sanguinem Armenorum non incestaverant; nuper verò (anno 1683.) non abstinuit Solymannus: sed filias omnino duas & viginti uno spectaculo rapuit, totius suburbii *Sjulfæ* speciosissimas. Delator erat *Kalentaar*, sive Proconsul, homo sub Christiano nomine atheus, qui, eas citra strepitum ut sisteret, auctor Regi erat, ne imminenti Lustrationis festo (quod omnium in Ecclesiâ orientali splendidissimum est, Armenis *Tsjirogneek*, id est, benedictio aquæ, Persis *Gasjeh Sjiruun*, id est, Crucis lotio dictum) in flumine urbis celebrando, ipse Rex pro more suo compareret, sed Armenorum moniales, quibus sacra celebrare permissum sit, virginibus suæ nationis stipatas accerseret, ad hos ritus pro spectaculo fœminarum suarum in gynæceo peragendos. Quibus sic institutis, ex centenis & amplius, auro cimeliisque ornatis, retinuit quas dixi, ceteras dimisit. Eodem proditore anno 1685 victimas suæ libidini evocavit ex eodem suburbio Francorum puellas octo, simulans quasi à fœmineo collegio desiderentur vestitûs causâ inspiciendæ. Cui tamen injuriæ strenuè se opposuere demorantes in Aulâ Legati exteri, nec supplicando destitêre prius, quàm ex Mahammedano orco innocentes vindicaverint, octiduo sub Regiæ Matris custodiâ intactas servatas, ut ipsæ de sese testabantur reduces. Generosi
Domi-

Domini nostri Fabritii, Legati Sveciæ, felicem zelum laudo, quo hic obex quàm maximè removebatur. Ducimur mortales nostris erroribus: quos in vulgo rigor Legis cavet, ne ingravescant, vel umbræ operiunt, ut ignorentur; in summis viris magis luxuriant indomiti, vel leviores gravitatem hōc ipso induunt, quod luci expositi sint. Vides quàm nullam subeat lacera plebeji & conspurcata vestis censuram; Purpura Principi ex paucis maculis indecora sit; & præclararum atque inimitabilium ejus virtutum gloriam unius restinguat criminis turpitudine.

§ IV.

Enim verò si præterea Celsissimi Principis nostri vitam & mores excutio, genium in Illo optimum, dotes animi præclaras, & congeriem invenio virtutum, quibus Ille, velut illustre gemmis Diadema fulgens, educationis dispendia feliciter refundit. Jurare ausim, si geminam labem excludo, Asiam nostro seculo præstantiorem in togâ Principem tulisse neminem. Paucas ex optimi Principis actionibus excerpo, ac primò quidem loco *Comitatem* sisto; quâ felix Zodiacus, ut universam beavit nationem, sic inprimis eam concessit Serenissimo Principi nostro, sed gravem, Majestate dignam, & singulari modestiâ, quam Tacitus omnis virtutis promptuarium vocat, egregiè stipatam, ut de Eo mihi liceat, quod Ciceroni (*in Catone majori*) de Attico, referre: *EIUS COMITATEM non sine severitate esse, neque gravitatem sine facilitate.* Nemo familiarium alloqui benignitatem, nemo hospitem blandos nutus & salutationes humanissimas non deprædicat. Civium verò amorem sic conciliavit Comitatus, ut strepitus tumultusque audiantur in Civitate, si unico mense, (quod rarò evenit) sanum se & incolumem publicè non ostendat desiderio populi: qui suo Principi benevolentia suâ adversus invidiam asylum, & domi, fossis

Virtutes
Regi plurimæ.

Comitas.

vallisque nudæ residenti, arcem præstat munitam, satel-
litumque turmas insuperabiles: objicere se pro illo mu-
cronibus insidiantium paratissimus, & substernere corpo-
ra sua, si per stragem illi humanam iter ad salutem struen-
dum esset, ut verbis utar *Seneca l. de Clement. c. 3.*

Clementia.

Subjungo laudem *Clementiæ* in delinquentes; ut anti-
qvum Aulæ proverbium: *Imperium Regis, mors subita!* ex
Solymannici regiminis moderatione deleam. Non loquar
sine exemplis. Majestatis reus erat *Toptsji basji*, id est,
supremus armaturæ magister: Capitis igitur jacturam
merebatur, quæ ex more patrio portendebat universæ fa-
miliæ, ubicunque degeret, inclementiam & bonorum, ut
vulgò loquimur, confiscationem. Verùm, abstinens bo-
nis & sanguine Regia moderatio, solâ placata est Præfe-
cti custodiâ, & depositione patris, qui *Candaharum* gu-
bernabat, fortalitium, cum ejus nominis Provinciâ, ma-
gno Mogoli quondam ereptum. Delictum, ut ceteros er-
rores præteream, ex filiâ natum erat, quam Rex sequiori
matrimonio sibi admissam, donabat ministro exiguæ di-
gnitatis: cujus ignobilem societatem despiciens gene-
rosa fœmina, concubitum respuit, & mox importuniùs
laceffita aufugiens, à genitore recipitur; qui in Majesta-
tis opprobrium multa insolenter locutus dicitur. Nil
mitiùs in summum rei monetariæ præfectum statui de-
buit; in quo tamen scelerosa argenti adulteratio sola lu-
minum, quibus peccaverat, expunctione vindicata est,
intactis bonis & salvâ familiâ ejus. Ut factum liqueat,
addam circumstantias, quoniam valde declarant proposi-
tum. Anno 1670 ex Usbeciâ Legato solvendi erant ter-
mille Tomani; Quæ enim pecunia Legatis pro alimoniâ
solvitur menstrua, eam accipere recusaverat, dum univer-
sam penderent abeunti. Id aliquando solent Oratores,
ut ostendent se alienis subsidiis non indigere. Haud con-
gruum Regni Præsidi videbatur, ut ærarium tanta argenti
sum-

summâ indignus hospes emungeret; Consulto Rege igitur curavit monetam pro Nuntio cudi, tribus partibus adulteratam, quartâ tantum argenti. Scythia compertam fraudem sic delusit, ut acceptam summam in coëmendis panis aureis argenteisque collocando, vitiatos nummos mercatoribus relinqueret; A quibus toto regno divulgati, tantam brevi accessionem passi sunt ab imitatoribus, qui cudendi jure gaudent, puta à Gubernatore *Naktssjuwani*, *Erivani*, *Tabrisi*, maximè verò ab *Arserunensium* Turcico, ut legitimi pene omnes infelici metamorphosi suffocati fuerint. Rex mense Februario anni 1684 thesaurum pro sustentandis Nuntiis aperiens (sic nobis referebat *Mahmandaar basji*) inter 30000 Tomanos tantum 300 invenit legitimos. Hæc moneta omnis, præter Civitatis *Havisèb*, solam adulterii expertem, anno 1685 mense Novembris abrogabatur, publicatione equidem ut inopinata, sic nimium præcoci; quâ, nondum substituta pecuniâ aliâ, cambia negotiatorum & commutationes rerum necessariarum, magno subditorum damno & confusione, subito sistebantur. In ejus locum igitur, cum nova nummorum vis assiduò funderetur, non veritus est nummariæ rei præfectus Isphahanensis pretiosam Lunæ puritatem denuo Veneris admixtione stuprare. Miratus sum in hóc exemplo subitam fortunæ catastrophem. Nam palatium illius eodem mane præteriens, in atrio videbam phaleratos invisentium amicorum equos, & servorum pro ministerio discurrentem turbam, imò falconibus, quos manu gestabant, ambulantes aucupes (quod in hoc Regno maximè ad pompam spectat) & ad patrium luxum omnia disposita. Post tragœdiam reversus, sine custode adverti fores, inane vestibulum, & eo loco, qui paulò ante equinis ungulis magnificè resonabat, silentium & solitudinem; quasi cum oculorum luce amici, ministri & omnis fortuna occidisset. Sulthanus *Ekber*, magni Mo-

golus filius rebellis, ut parentis victrices manus evaderet, ad Solymannum profugii iter ingressus est: Ejus adventum in Arabiam, Persiæ vicinam, anno ineunte 1687, seriùs atque debuerat, Regi indicabat Vicierius Larenfis; nam & fama quædam velocior, & bini servi à Sulthano missi, Satrapæ nuntium anteverterant. Supinum hoc negligentiae genus, in rebus ad Majestatem spectantibus, nemo expiare, nisi capitis jacturâ potest. Missus igitur est, qui Satrapæ (Viri doctissimi & in Europæos propensissimi) caput peteret. Postridiè Rex, ex intercessione Præsidis, sententiæ pœnitens, carnificem veloci equite revocavit, incassum, si seriùs vel unâ horâ missus fuisset.

Ne verò Regii moris, quicquam fileam, superat fateor mansuetudine probitateq; omnem antecessorum gloriam; non tamen omni bile adeo caret, ut ne præcipiti motu aliquando ad *truculentiam* effervescat. Hoc iræ proprium est, si potestate ad vindicandam armetur. Ad *Divanbecum*, ex convivio temerè abeuntem, misit è vestigio, qui oculos effoderet, quibus in Confessum allatis, dedit officium illi, qui jussa patraverat, quo nunc tranquillus fungitur. In menianis excelsis palatioli *Tachta Sophâ* constitutus, laudabat situm & amœnitatem loci; cui oblocuta una ex amasiis: frigidioris auræ molestias increpabat. Quod judicium indignatus Rex, fecit eam præcipitem dari, velut indignam, quæ illo loco subsisteret. Nec levem calumniam affricuit prodigientia humani sanguinis in pœnitendâ veratione, quam cum Aulâ universâ celebrabat anno 1683 ab ineunte Majo ad vigesimum Julii. Octogies mille viros scipionibus fustibusque instructos in hunc ludum eduxit; quorum, cum quadragies mille, aquæ inopiâ compulsi vitam fugâ salvassent, ex remanentibus quingentos omnino fiti extinguere potius, quàm dimitti passus est; Cervi capiebantur non amplius viginti quinque, capricervæ septem, leopardus unus, sed qui &
ipse

ipse manus deinde evasit. Dignum voluptate Regiâ dispendium!

Justitie ac æquitatis perquam amans & strenuus Cultor est; nec enim putandum Clementiâ abuti Solymañum, ut maleficiis ignoscat. Unicum instar omnium sit rigoris justissimi exemplum, quod forum transgresso fortè fortuna inspicere mihi contigit, die 26 Februarii anni 1684. Nobilis quidam Persa, ex *Sjulfa* suburbio, ferus beneque potus in urbem rediens, socium suum, in viâ, jurgiis, mox stricto acinace adortus, interficit. Traditur, more gentis, patrator familiæ interempti, ut cædem expiet. Hæc se argento & intercessionibus placari passâ, reum criminis absolvit. Non multò post, de homicidâ Rex: *quali mortis genere peremptus sit*, quærit. Ære, respondent, conciliavit offensos, & ab iis dimissus est. Quo audito, Serenissimus, justitiæ zelo, & irâ simul in dimissores accensus, in hæc verba erupit: *Giddi*, id est, ô Cornigeri, (id enim vocabuli apud sedatam gentem bilis excandescantis fulmen est, & convitiis omnium compendium) *vobis innocens vestrorum sanguis pecuniâ prestat?* *Expiari occisi hominis innocentia nisi nocentis morte potest!* & catastæ conclusum vinctumque, ubi in forum adduci curasset, (sedebat enim Rex in atrio Regiæ, quod foro imminet) ad circumstantes conversus: *Quisquis me amas*, inquit, *ad sumendum supplicium descendito.* His dictis erumpens Senatorum corona (eunuchis à latere Regio subsistentibus) strictis mucronibus miserum jacentis corpus occupant, & in mille particulas dilaniant. Ceterum, in rebus quoque civilibus sacram Themidem non rarò commendare judiciis dicitur. Tumultus verò, quos supplicum sæpe ingens confluxus ante Regiam excitat, vel nova onera deprecaturus, vel de injuriâ Directorum querulus, tantum abest, ut inclementer ferat, ut potius deprehensam injustitiæ culpam in Præfectis severè vindicet.

Pacis amor.

Pacem & tranquillitatem publicam religioſe colit, iniquam etiam, ex Tullianô monitô, bello juſtiſſimo præferens; quaſi cum Regno ſimul, hanc pacis ſervandæ regulam adoptaverit, niſi glorioſam ſibi, certè Reipublicæ ſalutarem, quam ſubindè pronunciare ſuevit: *Malle ſe leviores hoſtium injurias contemnere, quàm, ad ulciſcendum, dubiam experiri belli aleam.* Hinc tot ille ex Uſbeciâ Tartarorum inſultus ſuſtinet; Satiùs ducens unam *Choraſmiam* pati, quàm crabrones ulciſcendo, vel irritando, plures Provincias pari periculo exponere. Nupera *Orientalium Batavorum* tentamina idem pacifici Regis ingenium experta ſunt: *Kiſmîs*, Sinûs Perſici inſulam, hoſtili claſſe expugnabamus; majora molituri, ſi virium tuliffet atque cœli ardentis ſtatus. Gravi injuriæ vix manſuetudo præpotentis Regis ſuccenſuit, ſed hoſpitem imprudentiæ generoſe ignoſcens, aggreſſorum deſideriis inſuper gratificata eſt, neutiquam in optimam nationem ulciſci volens errores, paucorum hominum culpâ extra patriam commiſſos.

Fœderum
fidei q̄ cu-
ſtodia.

Fœdera cum finitimis inita religioſe tuetur; Odit violatores candor Regius cane pejùs: nullâ occaſione lucri, nullis juſtarum rationum momentis permittens, tantillum à cuſtodiâ pactæ fidei dimoveri. *Turcarum Imperator Babylonem* indiſtis armis Regi Perſarum *Sephi* eripuerat. Pace deinde cum jacturâ urbis redintegratâ, plures & patri Abaſſo II. & Solymanno occaſiones datæ ſunt, quibus vel eandem Provinciam, vel aliam Talionis lege dudum recuperaffent, ſi per fœderis ſanctionem ſtetiffet. *Baſſoram* quoque Arabiæ occupandi occaſio fuit, quam ejusdem Provinciæ Princeps dediturus erat ante effugium; ſed fruſtra violationem fœderis ſolicitabat. Ex eodem capite *Arabes*, circa *Tigrim* flumen habitantes, oratore miſſo, vaſallos ſe nuperâ anni 1684 Audientiâ offerebant, diſtracto Chriſtianorum armis Imperatore ſuo, oppor-

opportunè jugum excussuri, si non renuisset fœdifragi moris & discordiarum osor Solymannus. Et quid pro *Babylonicâ* expeditione, sollicitatores, à sacratissimi *Imperatoris Romani, Sueciæ, Poloniæque* Majestatibus missi, impetravimus? quid in hoc negotio, durante nostro cum Turcis bello, in Perfide præstitimus? Saginavimus nos luxu Persico, & longâ in Regno morâ Principum nostrorum expectationes frustrati sumus. Fides data, quàm *Babylonia*, & pacis religio, quàm ostentata victoriæ occasio, carior Solymanno fuit.

Ut plures virtutes uno fasciculo complectar, *Pius, devotus, religiosus est.* Legales non negligit lotiones; nec preces ad statutum tempus solitas. Festis anniversariis assiduus vacat; & Ipse cum *Altissimo collocuti*, id est, *Abrahami*, feriis, quas solennissimè celebrant, publicè interest, camelum in victimæ memoriam non rarò suâ manu faucians. Menstruum jejunium quotannis cum universâ gente suâ observat, nec assumtâ vel aquæ guttulâ interrumpit. Vinum non sanitatis modò, sed & religionis gratiâ averfatur: licet interdictum Ipse laxare sibi possit, Prophetæ tradux, & Caliphatûs quodammodo hæres. Templum cathedrale, quod Regium vocant, ut Deum invocet, sæpè pedes ingreditur, sed incognitò & ante lucem. In ceteris se *Musulmannum*, id est, verum fidelem, vitâ & exemplo suæ genti satis probat; sæpè eò pietatis procedens, ut ad superstitionis scopulum allidat, & in auguriis signisq; spem fiduciamque collocet. Inprimis verò Astrologorum prognosticis nimium quantum credit; His inconsultis hostem adoriri, admittere hospites, celebrare convivia, venari, prodire in publicum, vel ardui quicquam suscipere non audet. Et quàm sæpè contrario eventu illusus sit, nec tamen opinioni satis renunciat. Ridicula sed vera narrabo: *StenoRadzin*, Cosaccorum Dux, *Hyrçaniæ* littus depopulabatur anno Christi 1667. Ad

Pietas.

Superstition.

fundendum hostem ingens armatorum exercitus mittebatur, instructus astrologis, qui pugnae diem horamque designarent, quò felicius, cœlo propitio, dimicaret. Interim præstolando tempus augurii, victoriæ negligunt occasiones. Illucente enim post festum expectato signo, vaticini *hostem invadendum* indicant, & *in ejus perniciem astra tandem ipsa aciem struxisse* promittunt. Cosacci id temporis morabantur in Insulâ littoris *Lenkoraan*, à vadi præstantiâ ita dicti; qui ineptiarum præscii, fugam navibus simulabant duabus maximis, quas, velut naucleis destitutæ essent, fluctuare huc illuc cogeant, quasi ad elabendum inepti. Hoc dolo persecutores, victoriæ fiducia fretos, protrahunt ante militum ordines, quos in Insulâ cum paucis tormentis in insidiis collocaverant; & velut in lanienam delatas oves, ad internecionem delent, ne cladis nuncius esset, nisi qui ex firmâ terrâ aspexerat. Vehebantur Persæ concatenatis navigiis, eo consilio, ne qua posset unita classis dissipari fluctibus, nec fugax hostis, navium gyro includendus, exitii fatum evadere. Verum, hoc sibi invento interitum peperere; quia demersâ prima navis, in quam unice sagittas & fulgurantes tubulos dirigebat hostis, vicinam semper in idem pertrahebat exitium gravitate suâ, dum telis incautè obruti nullo modo valerent eam à connexione liberare. Persarum decies mille, alii plures fuisse referunt, quos astrologorum vanitas æquori immolaverat. Victorum numerus certè exiguus fuit, quem millenarium neutiquam attigisse narraverunt mihi, qui *Stenonis* victoriæ interfuerant. Non ita pridem Astrologi ultrò Regi diem recreationis indicabant svavem, innocuum & procul omni fiderum malitiâ nasciturum. Appetente die Rex, Penatibus relictis, rus cum amicis petit, cœlo tam propitio non nisi aperto nudoque fruiturus. Verum, non stetere suis vel Sophorum promissis sydera; Nam ad locum recreationi dele-

delectum vix appulsum fuit, cum turbo, repente subortus, furere, & cœlum terrâ miscere cœpit, ut, quia papiliones deessent, nisi maxima perpeffus incommoda ad Lares reversus sit Serenissimus; pœnas minatus maleferiatis astrologis, quod suâ ignorantia vel temeritate eum invitassent. Illo non multò post tempore accidit, ut Rex horâ quartâ, ante diem, in cathedrali templo, orans, sonitum in summo æthere, súdoque cœlo audiret, ingentis tormenti æmulum; quem & incolæ Civitatis audiverant omnes, nisi qui somno nimium sepulti. Convocatos astrosophos Rex de fragoris causâ & prænotione quærit: sed qui recenti dolentes vulnere, hâc vice utrumque nescire se confessi sunt, satiùs inscitiae pudorem, quàm pœnas luituri temeritatis. Incredibili superstitione laborantem invenimus eodem hoc anno 1684. advenæ: Rem notabilem, quantâ brevitate possum, exponam. Cum paucis fœminis in suburbano prædio demoratus Rex, unam thori sequioris, quam maxime omnium deperibat, pugione, jocandi animo, adoritur, & titillationem simulaturus, versus præcordia ejus aciem dirigit; Post pauca, quærit ex ipsâ: *Diadema manubrii*, quod in globi fastigio micabat, *an alteram extremitatem, aciem nimirum, eligeret?* Respondet amasia; *Mancipium ego Tuum, quicquid dederis, eligo;* & dum hæc loquitur, nudatum manu pectus simulatis ictibus obiciens, improvida stomacho læditur, sed exiguo sanè & vix oculis conspicuo vulnuscule: ex quo tamen, an ex metu, nescio, repente prolapsa, dicto citius exspiravit. Inopinato hōc casu in rabiem pene conversus Princeps, modò concubinas ceteras, modò eunuchos eodem pugione tentat perforare, quasi reos culpæ, quam præsentibus non impediverant: In ipsam etiam matrem invecturus, nisi recenti ejus iræ se subduxisset. Accersiti astrologi, evolutis ephemeridibus: *Nullâ, judicant, impediri malum humanâ ope potuisse; ita siderum universitatem in Serenissi-*

simi caput conspirasse. Malignitatis impetum, inulto Rege, Conjugem feriisse. Id summi Numinis bonitate factum. Totum intricari pravis aspectibus cælum, non citò disparituris. Ut iis igitur se paucis mensibus subducat, auctores se Regi esse; indicaturos protinus, cum influxuum malitia remiserit. Interim haut prodire in publicum, convivari, aut quicquam ardui occipere, oportere. Insana Regis obtemperantia exteris indigenisque hospitibus aditum negavit, coactis admissionem expectare, ab ineunte Vere ad trigesimum usque mensis Julii.

Tranquil-
litas ani-
mi.

Omitto hujus farinæ alia, & hoc saltem pro Relationis colophone adjicio, quod tranquillitatem (per me licet, desidiam vocaveris) plus decoro amet. Gubernaculum Ipse nec attingit quidem; nec turbari audet ingruentium difficultatum relatione, nisi perquam opportunè. Totum regiminis onus Primatis Regni humeris incumbit, velut universi Imperii Atlantis. Huic Rex Statûs publici atque dirigendi regiminis curam credidit; Ipse interim iners & publicarum rerum ignarus: ut, qui dixerit, illum gaudere Regiæ potestatis exercitio; Hunc saltem titulo atque auctoritate decorari, à vero non multum aberraverit. Illum nunc vasti Imperii Directorem, proximum à Rege, in scenam hîc sistimus.

RELATIO IV.

Primas Regni, Athemaad Dauleth.

Functio
primi Cha-
ni.

Titulus.

§. I.

Prodit ingentis officii minister, Regni Director, Curiae Præses, Satraparum primus, & نَوَااب *Nawaab*, seu Vicarius Serenissimi; cui ex dignitate muneris, nomen اعْتِمَادُ الدَّوْلَةِ *Athemaad Eddauleh*, vel contractè, *Me-
maad*

maad Dauleth, id est, fiducia & fulcri Imperii, ex gravitate *وزیر عاظم* *Wasiir adsem*, id est, bajulatoris maximi oneris, enatum est; illud in alloquio & sermone, hoc in scriptis usitatus, utrumque maximæ functionis index. Est enim ille Regni Perfici quasi axis, circa quem vasta moles regiminis, velut cœli machina circa stellam Polarem, convertitur. Non aliud ad dignitates iter, non medium ullum ad magna beneficia datur, nisi per hujus ministri favorem. Nec vota supplicantium Majestatis aures appellant, nisi illo delatore, non exaudiuntur, nisi favore. Ille delegatos Principum oratores audit, & cum iis transigit: curat sanciri fœdera & dissolvi; dirigit rem monetariam, ceteraque Regalium exercitia; Nihil circa Majestatis dominia disponi, nihil in Regno mutari vel innovari, nihil, quod Status publici interest, deliberari vel expediri, nisi hujus Præsidis auspicio licet; atque hæc in Aulâ. In Provinciis verò non minus ille radios facultatis suæ exerit; Nec enim integrum est locorum urbiumque Præsulibus, ingruentes difficultates publicas proprio Marte solvere, aut gravioris momenti negotia quævis expedire, nisi consentientis summi Directoris auspicio. Mansionem non procul à Regiâ habet: Intervallum crebra negotia non permittunt, quæ arbitrio Regis exponenda veniunt. In Regiæ vestibulo igitur diem transigit, mandata expectando, & quæ urgent, exponendi occasionem. Interim haud quaquam ibi otiosus degit: sed actorum diaria, libellos supplices, schedulas memoriales & Satraparum literas legendo, tum scribendo quoque & meditando semper summoperè occupatus. Ita destitutus ille possessionum suarum & societatis domesticæ usu, vitam in aulæ ergastulo agit; prandium excipio & nocturnam requiem, quæ ipsi inter Penates capere permissa sunt. Rarò cum Majestate coram, frequentius per internuncios

Cura rerum publicarum multiplex & molesta.

spadones loquitur, nunc præfectum ærarii, nunc ephorum, vel ex primatibus illos, quibus Regem adire fas est, latentem inter pellices. In Conviviis publicarum admissionum (quæ ex superioribus hîc velut loco genuino repetimus) sinistræ Regiæ à modico intervallo accumbit consiliorum Princeps: explicat schedulas supplices, & his decisis, quæ publica spectant in deliberationis scenam ingerit, quid facto opus sit indicans, & ex Regio nutu discernens. Equitanti quoque extra aulæ pomœria ad dextram comes jungitur, & confabulator perpetuus. Est enim solenne Regi, inclinante die equitare foras, tum recreationis & sanitatis causâ, tum ut populi desiderio sui aspectum indulgeat. His deambulationibus id sedulus agit Primas, ut incidentes per otium de rebus variis sermones, in publica dirigat commoda, & quod impetrari diu à Majestate non potuit, adulando obtineat. Hôc prudentior habetur & callidior Regni Director, quo occasionibus his utitur felicius. Sanè expectata diu placita super causas gravissimas & per plures consultationum actus à Serenissimo suspensa, nunquam facilius, quàm in equitationis otio resolvuntur. Atq; hæc de œconomia Regni. Alterum curarum genus privatum est; sed quod *Memaad Daulethi* animum magis atque publicum distinet, & anxiiis cogitationibus macerat. Aciem ducit cura salutis suæ & vitæ tuendæ; cujus irreparabilis jactura à nutu Principis sui pendet, hominis unici, affectuum æstu ac præjudiciis quoquo versum agitabilis & inconstantis, de quo Persæ proverbio ajunt: *Ira Regis, mors subita*. Damoscles, parasitus apud Dionysium Syracusanorum tyrannum, cum inter epulandum imminentem cervici gladium vidisset, setâ equinâ pendentem, nec unius convivii moram sustinuisse scribitur, quin lethiferos honores deprecatus ex templo fuerit, ut refert *Cicero 5. Tuscul.* Sed longè ille infelicior est, cui nunquam non ob oculos ver-

san-

*Cura rei
privatæ*

santur pericula ; & ipsa negotiorum onera, quibus gravatur, stricti fiunt pugiones, & levi aleâ in subitæ mortis occasiones convertuntur. Habet sanè, ex tremendâ Regiâ, ad suos vesperi reversus, quod sospitatori Deo suo servati capitis gratias agat, nescius, quid fati posterus dies laturus sit. Feralem evitaturus sortem, duo in primis agit: Cavet, ne quis alius aures Regias in sui præjudicium occupet. Quisquis ille sit, nullum dubium est, quin occasionem capturus, ac causarum, vel ex solis rerum eventibus, habiturus sit copiam, quibus Chani ingenium & actiones denigret, & inopinantem pernici fulmine ex Fortunæ gremio excutere allaboret. Quid enim in vasto regno non eveniat sinistri indies, quod quis per calumniam rejicere in administratoris, quantumvis optimi, imprudentiam non possit; nec velit etiam, si hic, uti omnium censuræ expositus est, ita quoque invidiam odiumque plurimorum mereatur, datâ præsertim operâ nocendo illustribus viris, ac fociis Regni Optimatibus: quibus Zodiaci sui ingenius id instillavit, ut vitæ usuram odisse malint, quàm datam prætermittere occasionem vindicandi. Neque ab his modò cavendum ei, quibus se nocuisse conscius sibi est, sed ab iis non rarò exitium expectabit, quorum amicâ consuetudine gaudet, & fidem multis sibi officiis devinxerat. Infidi enim & ingrati animi vitium, dulci adulationis velo occultatum ita in hâc aulâ animos occupavit, ut jussus à Rege filius (prout exemplis priorum Regum docemur) non recusaverit, parenti aures, nasum, imò caput amputare; modò illius officium patranti fuerit promissum. Alterum tuendi consilium est, ut tritam adulationis viam ingrediens, nihil eorum supinè agat, quæ ad firmandam, augendamque Principis gratiam fidemque spectant, atque adeo talem se præstet alloquio, consiliis, actionibus, qualem se placere intelligit, non qualem requirebat candor, pietas vel sanctitas justitiæ. Modo igitur Regem

in

*Duo modi,
Regis fa-
vorē con-
servandi:*

*I. Alios re-
primendo.*

*2. Adulan-
do.*

in faciem laudat, (quo maximè delectatur natio) ingenii dotes & pulchritudinem corporis admirando; modò felicitatem ejus extollit; modò magnificentiam & virtutes prædicat: nec ab indecori & vitiorum laude abstinet, quibus indulgere Principem cognoverit. Nunc in eo occupatur, ut sacram Genealogiam extricando, Eum è Mahammedis sanguine progenitum demonstraret; nunc, ut factâ cum ceteris collatione, Eum orbis totius maximum & potentissimum Principem ostendat. Tristes nuncios intrare limina palatii non permittit; ad Acheronta abire jubens Regiæ tranquillitatis turbatores. Si quid periculi vel calamitatum Reipublicæ ingruat, quod suarum partium sit deferre, id larvatâ veritate sic narrat, ut vilescant imminutione damna, placeant jactantiâ successus perexigui, & spe delectabili audientem erigant. En mei temporis exemplum: Ex *Bochariâ* prædones, factâ in *Chorasmiâ* irruptione, quater mille Persas fuderant. Haud reticendum prælium Director sic Regi retulit, ut suppressâ clade, velitationis titulo veniret, in quâ, si qui conflictu ceciderint, (ita aiebat) incertum adhuc esse, cui parti magis fortuna faverit. Interim misit provinciæ gubernator cæforum amissâ aliquot capita, velut specimina fortitudinis suæ: quæ longis infixâ hastis, solenni pompâ, quâ sub anni auspicio munera adducuntur, Regi oblata ac publicè ostentata vidimus. Parilis fortunæ plura adducerem, nisi unicus typus assentationis genium satis exprimeret, & doceret: oportere eum, qui summi gerit officium ministri, etiam maximi adulatoris personam agere, & probè nosse, etiam sinistros eventus ita interpretari, ut Regi, etiam odiosa si referat, semper ipse placeat. Ad ceteras actiones: nihil deprehendo Præsidentem solertiùs agere, quàm ut benefaciat amicis & consanguineis suis. Hos ille non dubitat, quovis modo extollere & maximis in regno officiis præficere; sive id quoque spectare ad suimet

secu-

*Amicos &
consanguineos extol-
lere alla-
borat.*

securitatem, sive etiam ad gloriam judicet, dum illustrem reddit fortunam & nomen familiæ suæ; sive in eo saltem sequatur affectus suos, quibus homines naturâ in sanguinem nostrum propendimus. Quid si locus non vacaverit? Expeditum scias consilium esse, ut exturbet suis officiis alios. Rari enim sunt ex ministris publicis, quos magnus ille corycæus non possit injustitiæ, furtorum & contra fas administrati muneris convincere, & causam habere, quando volet. Amicis in antistitio constitutis, nullum quod præstare possit majus officium est, nulla patrocinii gravior tessera, quàm si eos *Galatâ*, id est, veste honorariâ, quotannis donari à Majestate curet. Lucem asserto dabit, si de Galatis quædam intercalavero. Magni res momenti est, à Monarchâ Persico honorari veste. Non donat eâ Rex alios, quàm quos bene de se meritos ac Gratiâ singulari dignos autumat. Non rarò *Chani*, *Sulthani*, *Vesirii*, & cujuscunque nominis sint Provinciarum Urbiumque Directores, hunc habitum à summo Præsidente auri summâ & occultis precibus procurant, eo fine, ut sic decorati timeantur à seditiosis subditis; qui hoc pacto non audent accusare injurias & vexationes ejus, quem obtinere augusti judicii favorem persuasi sunt. *Galatam* duplex toga constituit, una stolæ loco, altera pallii veniens, utraque ultra furas demissa & ad habitum gentis facta ex panno aureo, argenteo, Attalico aut pretioso alio, flosculis distincto. Huic aliquando velamentum capitis (*tulibaan*) & femorale cingulum adjungitur, rarissimè acinares aureus. Transferendi muneris sparta non levis est, quâ Præses ornare suos domesticos amat, annuæ mercedi, quam ob servitia debebat, hujus beneficii fructum substituens. Quâ illi suppositione maximè gaudent, quia multò majorem compensationem ferunt à muneris Candidato, quàm stipendium fuisset à suo Domino. His togis donatos dimittit Rex Persiæ Legatos exterorum

*Galatâ s.
vestis ho-
noraria.*

Principum ; Nec enim amicis Regiis aliud Regalis Gratiæ infigne tribui in hâc Aulâ unquam obtinuit. Solenne etiam Magnatibus est, ejusdem tituli pannum largiri iis, qui egregio officii actu bene de se meruerant. Comperi, id eos facere, non tam gratiarum & honoris, quàm ostentationis causâ: Cum liberalitatis laudi, imò magnificentiæ, quisque hâc regione studeat, etiam fatis plebejus & inops. Medicis quoque, absolutâ curatione, non rarò à divitibus *Galata*, sosti vel loco, vel complemento datur. Ut de Præsede me expediam: Si fortè contingit, Habitum à Rege decerni, quibus non admodum bene cupit *Athemadaulethus*, si his gravius nocere ob innocentiam vel nolit, vel non possit, impedit saltem, ne munus mittatur destinatum. Ita vindex tantum levior, animos generosos excruciat, frustratâ meriti honoris expectatione: Imò, sic Præfectos interdum optimos, velut Regiis oculis viluerint, subditorum contemptui & odio exponet: Nam quò favor & invidia summi Principis, eodem, facile & populi inclinât. Ita magnus ille Minister circa aliorum fata sudans, dum ad passionum suarum lancem ea fabricare, dirigere, felicitare, pessumdare satagit, ipse fato satis infelici fruitur, & velut sub Sisyphi saxo constitutus, vitam in πολυπεγμοσύνη inquietam agit & molestissimam.

*Emolumentum
a functione
est.*

Emolumentum ex gravissimâ functione habet satis amplum: Satrapæ ex obligatione stipendia tribuunt annua, pro qualitate Provinciæ alii majora, minora alii. Iidem ex libertate insuper, & quicumque præterea antistitiis gaudent illustrioribus, munera annuatim mittunt, pro mercando favore ejus, qui delinquentes deferre, vel illis patrocinari apud Regem, & hâc insciò suis quoque viribus nocere vel prodesse potis est. His, si neas addideris corruptionum, recepta annua summam 20000 Tomanorum, id est, 250000 unciarum argenti, imò pro majori
Dire-

Directoris avaritiâ 30000 Tomanorum attingere, colligunt illi, qui in redituum cameris versantur; sed probabiliter saltem. Nam cum ferè ex nefario reditu Magnates sustineantur, difficile est, cujusque exactum assequi annuorum receptorum computum.

§. II.

Habes hîc summi ministri ideam in genere; congruum est ut hodierni, cui nomen est شيخ علي خان *Sjeich Ali*

Persona
hodierni
Memaad
Daulethi.

Ætas.

Chaan, personam quoque subjiciam. Is juvenis functiones alias præclarè gessit, & contra Usbecos quoque dux fuit militiæ; In Regni præfecturam deinde suffectus ab Abasso II; nunc (quo hæc scribo anno Chr. 1686.) vir canus & grandis natu, octogenario proximus, ætate tamen minimè fractus: Nam equitat alacriter, largiter cœnat, functioni publicæ excubat solertissimè, atque corporis animique actiones præstat bene sanus; Ingenium & mores quodammodo descripsisse videor, si eum natione كُرد

Patria &
ingenium.

Kurd esse (ex Profapiâ نَسَنَجَه *Sengenech*) dixero. Gentem istam Persæ à suâ indole alienam asserunt, quin imò pertinacem, stupidam, austeram & malitiosam. Si quibus Illum nascendi fors ex proprietatibus hisce imbuerit, id tamen Virtutibus aliis compensat. Nam pius, religiosus & abstemius est; una vivit uxore contentus, stuprorum osor acerrimus. Justitiam colit strenuè, corruptionibus pro jure torquendo inexpugnabilis. Donorum cupidine ut hâc parte vacat, ita in ceteris plus decoro tenacior & avarus est. In civium exactione pro Regis ærario rigidus, imò si Judæi, Multhani, s. Indi, & Armeni fuerint, æquo durior est. Satraparum & Præfectorum audit lynceus, audax & strenuus censor, negotiis eorum ultra suos circulos arbitria sua miscens, proinde Magnatibus ut ter-

Continen-
tia singu-
laris &
virtutes.

Consanguineorum promotor.

ribilis, ita etiam odiosus est. Consanguineos quos habet splendidis donavit officiis: *Fratrum primus* میراخوئر باشي *Mirachuur basji*, five summus stabuli magister, *alter* Begler begi, seu supremus Satrapa Regni ac fortalitii *Candabaar*, nunc in vitis esse defierunt. *Ex duobus filiis unus* داروغا کسوين *Daroga Kaswinì*, f. Judex civitatis *Casbiin*, *alter* Gubernator کیرمان شهان *Kirmaan Sjabaan*, juvenes decesserunt. Nepos ex fratre *Hadsji Alichan*, & est *Begler begi Aderbahidsjaan Tebriis*, five Tebrisiensium Satrapa, & simul سردار *Serdaar*, seu, ut honoris ergo vocatur, سپهسالار *Sipahsalaar*, five summus dux exercitus viginti armatorum millium, quibuscum in Georgiae Turciaeque confinio, in utriusque nationis terrorem, otiosus commoratur. De ceteris taceo; Id solum insinuo, Regni œconomiam magnâ parte à suis administrari, nec magis Regem ipsum, quàm Regii Directoris familiam adorari. Luxum Persicum nihil curat; parvo servorum comitatu equitat, vili serico, sed mundè, indutus. Barbam gerit longiusculam, incanam, mangonio expertem, id est, arte haud nigricantem, pro more gentis. Vultu austerus est; nec in moribus quicquam generosi invenio; ex vulgari ligno sculptum Mercurium hunc dixeris. Ceterum & *Hadsji* حاجي ipse est, i. e. talis, qui devotionis causâ *Meccam* visitavit, five locum, quò Altissimo collocutus est, filium sacrificaturus *Abraham*, simul ac *Mahammedis sepulchrum*, quod *Medinae* extat. Hoc Illi insolitæ Gratiae per sacrum caput suum juravit Serenissimus, quòd quantopere ei succensuerit imposterum, vitæ tamen parcere velit. Securitate
hac

Austeritas.

hâc fretus, Aulam liberiùs frequentat, negotia publica tractat audentiùs, affectibus vehementiùs indulget, & magis curat timeri à Satrapis. Dicitur secretus *Sonnì* esse, i. e. *Religio.* Sectæ Turcarum deditus. Qualiscunque religionis sit, certè continenter vivit, Legis suæ strictissimus observator. Peregrinos haud amat; Astrologiam, vaticinia, novitates nil æstimat; Religionum alienarum osor est: non parum olim indigenas Judæos, Ethnicos quoque ex Muthaniâ, & Christianos ex Armeniâ, in hac metropoli habitantes, vexavit junior, nunc vel conciliatus muneribus, vel injuriarum inferendarum pertæsus, odit eos, non premit ampliùs. Ab Europæis Principibus tot Legati, qui Regem *Europæis parum æstimat.* ad sociale bellum invitavimus contra Turcos, (qui Avo Babyloniam, fractâ pace, eripuerant) hoc solo disvasore nihil obtinuimus, sed ab eodem, Christianis victorias invidente, cum repulsâ omnes dimissi sumus. Non moror ipsismet verbis Relationem claudere, quia & Directoris animum, & genium Persarum quodammodo referunt, plenum judicii & dissimulatæ vindictæ. *Petitis vestris ut assurgat Rex Iruuni* (sic Persiam vocant universam) *nec sancitæ cum* حوآند كآر *Chond Kaar,* (ita Turcicum Imperatorem appellant) *pacis sanctitas, nec conditio nostri temporis permittit. Præterea obsunt locorum intervalla, ne, prout fæderatos decet, communicare auxilia consiliaque, vel de alterius fortunâ & intentione reciprocari nuntia possint. Periculosam hanc esse societatem, ævum nos docuit Abassi Magni, qui Europæis fæderatus, armorum onus humeris suis retinuit, cum fecissent Christiani cum communi hoste pacem, inscio & nolente Persâ!*

RELATIO V.

Duces Militum & Militia Persica.

Summi Mi-
litum Præ-
fecti.

Dux sum-
mus equi-
tum Turci-
corum.

§. I.

In Suforum Aulâ, Directorem proxima dignitate exci-
piunt *tres militum summi Duces*. Primus est Præfe-
ctus militiæ nobilioris antiquæ equestris, quam *Kurtfsji*,
i. e. armatos, vocant, inde *قورچی باشي Kurtfsji basji* di-
ctus, i. e. armatorum caput. Hi ex Turcici sanguinis
gente leguntur pastoritiâ, antiquitus *ex Turkestanâ* in
Persiam advenâ, in cujus desertis illi cum tribuum sua-
rum turmis palantes, vitam pascendis ovibus consumunt:
تورکي Turk enim, (quod Relat. I. dixi) suâ linguâ pasto-
rem, *Turkestaân* pastorum regionem significat. Militia
hæc constat equitibus, qui sunt sagittis, arcu & lanceâ ar-
mati, viri omnes proceri corporis, animique semper præ-
sentis; Verum, quia memores prisca meriti in stemma
Regium, veterisque potentiae, quâ latè per Asiam domi-
nabantur, mirâ turgent arrogantia. Olim quippe im-
munes degebant ipsius imperii & potentiae Regum Per-
siae, in quorum territorio vivebant, freti præsidio inde-
pendentis, quâ pollebant, potestatis suæ, & sociali robore
suarum tribuum, quarum nonnullæ decies, aliæ duo-de-
cies mille hominum societatem complectebantur, obse-
quentem unius præfecti jussibus. Hi sunt illi, quorum fi-
de & auxilio Regni Persici sceptrum hæreditatemque ade-
ptus est fundator hodierni Imperii, simul atque propa-
gator Imamicæ Religionis *Ismaël Sephi*: Pro quibus me-
ritis eos nobilitate donavit, & inter indigenas præroga-
tivâ illâ, ut posthabitis Persis, alios ad præfecturas Aulæ
Regniique admitteret, alios constitueret Regni Regique
cor-

corporis milites præfidiarios, quos *Kurtfsji* vocavimus. Hi in signum Nobilitatis, cum militant, *Taadfsj*, five mitrâ teguntur rubrâ, fastigio in planum orbem expanso, cujus medium palmaris longitudinis ostendit apicem; superficies plicas exhibet duodecim, ad testandam hoc numero professionem Sectæ Seficæ, cui fidem spoponderant; nam hæc totidem Imamorum, i. e. Mahhammedis successorum, decretis nititur. Hæc propter Turcæ Ottomanii illos *Kisilbasj*, id est, aurea seu rubra capita, appellant: quo verò in opprobrium ficto nomine ipsi superbiunt, & sese *Kisilbasj*, quasi nobiliores & aurei capitis, Persas verò per contumeliam *Tadsjiik*, *تاجیک* *Tasiek*, & per vulgi abbreviationem *Tat*, i. e. Arabiculas, five Arabum filiolos, appellant. Ab iis initiis auctoritas eorum invaluit, adeo præpeti & valido incremento, ut subtimeri deinde ab ipsis Regibus rubra hæc capita cœperint; quippe eò audaciæ progressa, ut Regi *Mahhammedi Chodabende* frontem opponere, atque filiis ejus necem parare non dubitaverint. Quapropter Chodabendei filius *Schah Abas I*, incomparabilis prudentiæ Princeps, suo & Imperii commodo prospecturus, arrogantiam tribuum istarum, & *Kurtfsjorum* infimul vires domuit; primoribus eorum, aliis e medio sublatis, aliis suâ dignitate extitis, surrogatisque in locum Mancipiis suis, quorum fidem ausibus reliquorum opponeret. Pro roborando successu, præter Turcorum, duplex insuper creavit militare corpus: ex Mancipiis unum, alterum ex Persis; cujus graviore manu tutior, *Kurtfsjorum* fuscq; deq; habuit auctoritatem & potentiam, interim intaminatâ stirpis nobilitate & prærogativâ. Constituebant quondam ingentem sagittariorum exercitum; hodie vix 15000 vel 20000 attingunt numerum.

(Vid. Fig.
pag. 37.)

Alter Dux est *Kuler agasi*, *قوئلر آقاسی*, id est, Dominus summus
man-

Dux equi-
tum man-
cipiorum.

mancipiorum. Hæc maximam partem Christianorum progenies sunt, ex Georgianâ, Cyrcaßâ, Armenâ & quavis natione aliâ, quam haud fuscatur cœli fervor, in mancipium impubis recepta, circumcisa deinde, & ad militiam, Rege curatore, edocta. Equites quoque militant; præter acinacem, lanceâ, arcu, & gravidâ sagittis pharetrâ, alii sclopetis quoque instructi. Corpus hodie sistunt priori æquale, vel non multò minus; nimirum quinde-
cim vel 18000 circiter armatorum. Horum dexteritati Reges immunitatem suam credunt omnium tutissimè. Nihil enim de eorum inobedientiâ metuendum est, qui in fide & mancipio educati sunt; nihil de conspiratione, qui inter se affinitatis vel cognationis causam non habent. Optimo quoque consilio introducti, qui se palam opponant nobiliori Turcorum, & ex superbiâ antiquitatis & innatâ Juris opinione, sublestæ fidei militiæ.

Summus
Dux mili-
tia pede-
stris.

Tertius est تۇفەنگچى آقاسى Tufenktsji agasi, id est, Dominus sclopetariorum. Hæc ex rusticis & operariis selecta est militia pedestris, præ ceteris mascula & robusti femoris, ensibus & sclopetis, & nonnunquam (pro ornatu) scutis instructa, corpus constituens non minus 50000 armatorum. In campum, more desultiorum, equites comparent, desiliunt conspecto hoste, & pedites militant. Ridentur ab equitibus, pedestris militiæ insuetis, qui illos *alef sjiemsjiir*, i. e. herbam pro ensibus, per contemptum vocant. Utramque hanc militiam primus, quod dixi, ordinavit *Chodabendei* filius *Abassus*; Ille, cui ex utroque, tum præclari regiminis, tum belli gloria, Magni cognomen dedit.

Summus
armorum
præfectus.

Duces in militari ordine sequitur *تۇبتسجى باشى Tubtsji bassji*, i. e. bombardarum & armorum magister generalis; qui ipse & marium inspectionem habet, & archithalassi munus, si classe militandum est. Verum, naves mi-
lita-

litares Persæ non habent, nisi pro commerciis factas minores, quibus Sinum & mare Caspium trajiciunt. Functio ejus non est gravis momenti aut molis; unde dignitate plurimis ex togato ordine inferior est: eum tamen, quod ex militari censu sit, hîc sistere conveniens est. Apparatus bellicus reservatur in *جَبَّة خانة Dsjebeh choneh*, five armamentario, quod exhibet castellum *Kalâi ber-rûk*; Curules autem machinæ vix suppetunt: Pro ornatu atrii Regii serviunt, quæ à Lusitanis, olim Regno pulsus in Ormusio, Congo & Laro urbibus relicta sunt; pauciores pro defensione in fortalitiis invenies, credo decem omnino in Gamronensis ripæ propugnaculis, nec plures fortasse in castello Ormusiensi. Quas olim Dux Holsatiæ miserat, eæ in urbe Casbino ornant introitum horti Regii.

Omnibus illis superior est *سپه سالار Sipah Salaar*, si-
ve *Imperator generalis* Regni, Præsidem dignitate excipiens. Sed ejus perennitatem sequior ætas sustulit. Collecto saltem triplicis militiæ corpore creari, & finito bello rursus dimitti solet. Pariter, si expeditio singularis suscipienda venit, novus exercitui Dux *سر دار Sardaar* constituitur, qui & ipse rebus compositis exauctoratur. Habet hoc triplex militum genus suos quoque Chiliarchas, Centuriones & Decuriones, quos vocabulis ex Turciâ citatis (Persarum enim vernacula militares terminos non habet) *Min basjî*, *Fuus basjî*, *On basjî* appellant.

§ II.

Militia omnis, qua Persiæ Majestas hoc pacis tempore decoratur, per Regni provincias, quò sustentari commodius possit, distributa est; universa numerum superans armatorum 90000; qui, si in armis non prostant, in chartis tamen & catalogis rationum inveniuntur. Quando-

K

qui-

Generalissimus.

Militiæ Persicæ conditiones.

Numerus.

quidem multos absorbet avaritia Satraparum, à quibus, donec eis in campo opus est, sustentari debent, quibus interim subesse quoque & parere tenentur. Execrabile id malum est in hoc Regno, cui mederi Rex recensitionibus frequentioribus & improvisis incassum nititur. Nam Commissariorum vel nimium venales oculi, vel non satis lyncei, ludi se iisdem, quibus in Germaniâ nostrâ, præstigiis patiuntur. *Bis mille* insuper *prætoriani* pedites sunt,

جزآيري *Dsjesairi* dicti, armis & vestitu fulgentes; qui verò, ære Regio scripti, nec prædictis Tribunis, nec Gubernatori provinciæ, sed soli parent supremo aulæ Marefcallo. *Stipendia* quibus aluntur milites æqualia inter æquales non sunt. Equitibus primi ordinis ad minimum stipendatur novem, aliis decem pluriumve Tomanorum; Decurioni quindecim; Centurioni triginta, Chiliarcho septuaginta, ipsi Duci centum & quinquaginta. Mancipiorum equitatus, pensione gaudet paulò minori, & illo rursus militia pedestris. Solvuntur stipendia, uti ceteris ministris, sic militibus quoque in *Defter chonèh*, sive Camerâ computationum (Gallicè, *la chambre des comptes*) non paratâ pecuniâ, sed assignationum, ut vocant schedulis, quibus stipendium quisque suum jubetur petere ex locis (pagis, urbibus) diversis, & à se invicem tanto sæpè spatio distantibus, ut pro viatici expensis aliquando non sufficiat. Quâ iniquitate coguntur gregarii, ut aliis schedulas suas vendant pretio minori; contenti, si pro assignatis tomanis decem, parati æris sex, vel, pro longiori locorum distantia, quinque saltem accipiant. Non desunt enim, qui quæstus causâ schedulas à militibus coëmunt, gnari peregrinationis compendio & minori impensâ absolvendæ.

Exercitia.

Ceterum, quod exercitia, disciplinam, armaturam atque reliqua Martis attributa concernit, nil invenio in militiâ Persianâ, quod cum nostris comparare audeam.

Nec

Nec enim vel ipsa vocabula in idiomate Persarum reperio, quibus ordines, motus & incessus militum, quibus bombardarum volubilem usum, quibus armorum varietatem, ignium missilium structuram, fortalitorum partes, machinas bellicas, atque regulas artis Imperatoriæ explicaverim. Arma illis sunt lancea, sclopeta, arcus & acinares; tormentorum & mortariorum nullus illis in campo usus est. Color vestium singulis cohortibus non est idem; quisque pro placito suo tunicatus est: Hic brachiale sibi affuit; ille loricator quasi incedit, iste mitrâ plumam gerit; alius alio ornatu oculos allicit. In campum *Castra.* eductis nullæ in castris metandis regulæ observantur; tendit quisque, ubi valuerit, tentorium suum. Tanta inde funium permixtio, tanta confusio turmarum oritur, ut credam, sic obrutam linteis & somno multitudinem, suffocari subdolè ab hostium manipulo posse, si is improvisâ nocte irrumperet. De propinquo tamen hoste ubi suspicio est, cavere sibi excubiis solent, in summo montium constitutis, quæ dato signo adventum prodant. Itinere *Vitus.* & labore fessis, panis non distribuitur; quisque pro modulo sibi suo de victu & amictu prospicit. Castra tamen sequuntur propolæ; qui in tabernis carnes, panem & fructus exponunt venales. Venditur, quibus nummi sunt; creditur quibus fides est; qui neutro gaudent, ii divagari noctu, furari, rapere, latrocinari duro necessitatis telo coguntur. Musica militaris nostratium, quâ vel animos demulcemus ad contemptum mortis, vel ad prælia fortiter capeffenda accendimus, apud Persianos non auditur. Nullam illi sonorum concordiam edere edocti sunt. Tubis autem utuntur ænæis, longis & rectis; aliis quidem strictioribus, aliis peramplis, & similibus cornu acustico Anglorum, quô ad magnam distantiam loquimur: his illi edunt boatum vastum, inconditum & tremulum; illis screatum, instar rudentium asinorum. Tympana quoque

Clamores.

Maxima &
strategie-
mata.

que variæ magnitudinis pulsantur, sed manu indoctâ, & militares actiones, sive jussa ductorum, neutiquam exprimente. Hæc intersonant tintinabula magna & ampla, instar pelvium, ex plano subcava, quæ exterius in mediâ bullâ manubrium habent, cujus ope ad invicem percussa, aures humanas fatiant clangorē intolerabili. Accedit, dum in conflictum ruitur, brutalis omnium vociferatio: *Ferri! jerri! jerri!* i.e. vade, perge, curre; quâ & ipsa crepant æthera, ac si cœlo terra misceatur. Marte aperto adoriri hostem, aut militum æquali vel minori robore præliari, Persicum non est: Bella gerentibus instituta Persis sunt; ut destructis pagis, resectis pontibus, regionibus depopulatis, hosti solitudinem & deserta objiciant, quò commeatu interclusus, suâmet calamitate pereat; pari modo ut in civitatibus nostris, diruendo proxima ædificia, incendium extinguimus; præterea, ut in pylis & viarum angustis latitantes, in transitu hostem obruant inscium; tum, ut constituti in montium anfractibus, cacuminibusque naturâ firmatis, hostilem exercitum observent, & secundis occasionibus, nil tale metuentem insiliant ex improvviso; Verbô, ut nunquam suâ fortunâ vel fortitudine freti, sed semper Marte securo militent. Hoc modo *Schah Abassi Magni* ætas exercitum potentissimum Turcorum, qui Persidi excidium juraverat, sine militis jacturâ vicit: Nam destructo ponte fluminis *Aras*, cum adjacente urbe *Sulphâ* vicinisque pagis & oppidulis, eorumque civibus Armenis ultra 40000 cum omni suppellectili Isphahanum ac rura mediterranea translatis, obex hosti solitudo relicta est; ex quâ, siti fameque confectus, in summâ confusione terga dare coactus est.

Hostes.

Hostes Persæ simul ac vicinos habent, ad Occidentem Turcos, ad Orientem Indianos. Cum Russis ad septentrionem, & Arabibus ad meridiem, profunda pax colitur. Turcis autem Persæ fortitudine & arte bellicâ cedunt, superant

perant eos prudentiâ civili, scientiis, morum humanitate, decore vestium & corporis elegantia. Indianos verò in omnibus attributis illi post se multis relinquunt parasangis; Cœli enim intemperies calida ac humida Indorum corpora sic disponit, ut ad famem, sitim, penuriam, montium asperitates, solitudines desertorum, itinera & quævis sortis bellicæ incommoda ferenda planè inhabiles nati sint, & mulieribus debiliores. Vicinos ad Septentrionem Tartaros *Usbecenses*, Persarum non hostes, sed prædones nomino, etsi gentem belliocissimam; nec enim illi, suis nunc divisi viribus, bello provocare Persas facile audent, sed turmis prædonum, superatis desertis, in *Chorasmiâ* irruunt, & onusti prædâ ad Patriæ latebras refugiunt citius, quàm miles provinciæ arma ad resistendum capiat. A *Cosaccorum* invasione *Hyrkania* quoque ætate nostrâ calamitatem passa est, sed socordiâ suâ accersitam. Dissita enim & Russis subjecta gens, juris nequicquam in Regionem, nec ullam cum ipsa natione communicationem habet, sed sua rabie acta, quoquo versum excurrit, ut spolia à desidibus & securis reportet. Vicinam quoque Persidem infestavit quandoque natio Provinciæ *Makeraan*, versus Indi fluminis ostium sitæ; quæ licet exigua sit, montium tamen freta, ac fortalitiorem quorundam præsidio, finitimos Reipublicæ suæ invidentes replevit turbis & latrociniis, nunc, in amicitiam recepta, hostilitatem omittit. Dum in his describendis *Gamroni* occuparer, dicti territorii Princeps *Melèk Tankei* Satrapam Ormusiensem invisit, amicitiam & officia sua testatum; sed relictis in via à singulis circiter leucis Gallicis gemino milite, & à pluribus, armato cohorte, ad usque sedem suam ac metropolim *Kitsj*, ut si fortè violata fide detentionem vel injuriam pateretur, dato displosionibus signo, suppetias advocare celeres posset. Est verò hinc (*Gamronô*) dissita *Kitsj* 125 parasangarum intervallo, sive

milliarium Germanicorum circiter 83, tridui itinere, si-
ve parasangis octodecim, à mari diffidens. Dives dacty-
lorum & oryzæ provincia est, montium cingulo velut na-
turæ studio munita, ac difficulter superabilis. Deserta
finitima palmis agrestibus luxuriant, quorum fructuum
acerbitas, teste *Q. Curtio*, *Alexandri* strangulavit milites,
ab Indo flumine (expeditionis termino) hâc reduces.

RELATIO VI.

Primates Aulæ togati, quibus in Regio
Confessu locus est.

Duces sequuntur Officiales togati; quorum Primates
potissimum Relatione præsentī siltam, eum serva-
turus ordinem, quo illos confidentes vidi in publi-
cæ Admissionis convivio. Sed is non idem semper ser-
vari dicitur; quòd priorem sæpe occupet, non qui offi-
cii dignitate major est, sed qui ex Regio affectu hono-
rator.

*Præfectus
Aulæ gene-
ralis.*

ناظر *Nasir* Vox Arabicè *Inspectorem* significat. Ma-
gister est, & Oeconomus Aulæ generalis. Gallicè vocave-
ris *Grand Maître d'hotel*, Italicè, *Major dome*. Is præ-
positum agit كآر خانة *Karchaanèh*, sive Officinarum do-
mûs Regiæ, ordinatorem structurarum & operum mecha-
nicorum, curatorem victûs & amictûs ad aulici corporis
necessitatem, dispositorem eorum, quæ ad vitæ Regiæ
delicias luxumque pertinent, ut plura taceam. Opero-
sa est administratio & latè patens, sed curatori suo ingen-
tem reddens fructum, ex quo Persicè possit, id est, splen-
didè & luxuriosè vivere. Emolumentum magnitudinem
vel *Nasirii*, vel reliquorum officialium, non facile quis de-
ter-

terminaverit. Vivitur enim non ex destinato salario, sed ex nefario & incerto quæstu, qui pro variâ occasione & cujusque vesanâ opum cupiditate major est, vel minor. Nonnullos hic Nasirii indigitabo, ut erudiamur de ceteris par ferre iudicium. Scire igitur oportet Nasirii partium esse, ut ministros & opifices officinarum scribat & deponat, salaria iis decernat, eademque, Majestate præmonitâ, quotannis augeat vel imminuat. In Aulâ verò ac officinis cum quasi annua tantum officia sint omnia, adeoque muneris quisque sui incertus vivat, inde fit, ut annuo appropinquante perlustrationis termino, singuli ad sospitatoris hujus aram, aureis manibus compareant, alii metu agitati futuræ exauktionationis, alii spe invitati majoris beneficii. Salaria iisdem mutila distribuit, retentâ à singulis certâ portione, ad compendium laboris sui. Ex Aulâ, vel officinis, ad officium civicum si quis vocetur, non sine jacturâ magnæ partis salarii dimittitur, quam Inspector, nullo juris titulo sibi vendicat. Omnia superant munera à supplicantibus data, sive beneficia ambientibus, sive onera deprecantibus; tum ea inprimis, quæ largiuntur Provinciarum Directores & Magnates, non alio fine alii, quam ne sibi noceat, si prodesse nolit; quippe cum ei quotidie loqui familiariter cum summo Principe liceat, multa quoque machinari in aliorum fortunam vel detrimentum potest, datâ quacunque laudi vel vituperio occasione.

واقعه نویس *Wakahnuwiis* id est, *Scriptor occurrentium* *Secretary*
rerum. Vocatur etiam وزیر چپ *Vasiri tsjep*, id est, *Va-* *Status*
firi sinistrae, quoniam in Senaculo sedem in latere ad
 sinistram Regis occupat. Nobis eum appellare liceat *Ma-*
gnum Secretarium Status, quoniam Serenissimi decreta
 & mandata, Principum exterorum per Legatos deside-
 rata & epistolas, nec minus Majestatis suæ resolutiones &
 respon-

responforias ; tum quæcunque in Aulâ, Regno, & Regionibus finitimis memoratu digna accidunt, Diariis consignat.

Supremi
judicii cri-
minalis
Præses.

ديوان بگي *Diwaen begi*, id est, *Supremus Criminalis Judicii Dominus*. *Jus Persiæ* siquidem, vel est *Urf*, five *civile*, quod consuetudinibus cujusque loci nititur ; cujus Præfules sunt gemini Judices, *Divanbegi* & *Daroga* ; vel *Sjerre* five *spirituale*, quod administrant *Sedr*, *Casi* & *Scheig el Islaam* ; Inde illi *Urf bakim*, id est, seculares judices, hi *Sjerru bakim*, i. e. spirituales judices appellantur. *Divanbegi* de latrociniis & homicidiis, non modo in hac Regiâ metropoli, verum etiam in toto Regno disponendi facultatem habet. In foro ejus præcipuè vindicantur quatuor crimina : nimirum fracti ab inimico dentis, aboliti visûs, violatæ virginitatis, & patrati homicidii. Cetera judicat loci cujusque, ubi commissa sunt, *Daroga*, seu Prætor, Belgicè *de Schout* dictus, lites tamen civiles remittens in forum judicis *Kasi*. Magnates verò & ministri publici, pariter illi, quibus fas est se *مہمانی شاہ* *Mehma-naani sjab*, id est, hospites Regios appellare, quales sunt Legati, Procuratores publici, (Residentes) & ceteri exteri alicujus nominis, hœc gaudent privilegiô, ut comparere nullibi, nisi in *Divaan*, i. e. supremo Judicio, teneantur, & in eò, velut in foro illustriori, causas suas cum criminales, tum etiam civiles agere, five quid inter se litium, five contra alios habeant.

Supremus
Aula Ma-
reschallus.

تشیق اقامی باشی *Tesjik agasi basji*, id sonat *supremum Janitorum caput*. Nimirum supremus Aulæ Mareschallus est, quē vocant *Ensiferum* Latini. Cui chalias paret atriensium, quos vocant *Jesaulos*, i. e. Janitores five custodes liminum Domûs interioris. Parent eidem *جز آیری* *Dsesairi*, seu

seu milites præfidiarii, Regii corporis, quando foras equitat, & exterioris Palatii custodes. Horum sustentari ex Regio ærario bis mille solent; Parsimonia Solymanni tantum septingentos alit, totidem in defectum subordinatis ex militiâ Regni. Munus illi incumbit dirigendi ordinem Confectus Regii *Medşjlès*, &, quæ ad convivii splendorem attinent, procurandi. Invitatis ipse locum assignat; Introductos à *Mahmandáro* Legatos, manu ulnæ suppositâ excipit, & ad deponendam reverentiam throno adducit Regio; inde, si convivio dignentur, locum sedendi monstrat. Stationem habet ante Regis faciem, modico spatio remotus; auro cimeliisque gravatum tenens scipionem; oculis semper Regiis intentissimus, ut ab eorum nutu jussa excipiat, dicto citius exequenda per subordinatos; Hi enim, velut Mareschalli inferiores, scipionibus pariter instructi, sparsum ad usque fores atrii ordinem constituunt, ut imperata velocissimè, vel ipsi peragant, vel, pro re natâ, de manu velut in manum referant expedienda Janitoribus, qui atrii fores limitesque catervatim eum in finem stipant, singuli clavâ etiam armati. Ampla habet Ensifer emolumenta ex functione suâ: Maximum est, quod fas ei tribuit, *Russum* dictum, id est, decima pars omnium munerum, tum quæ Serenissimus ab exteris Principibus per Legatos, vel strenæ loco à Regni Magnatibus recipit; tum quæ aliis vicissim ipsa Majestas largitur. Si illa arte facta, vel naturæ opera fuerint, ut sunt vestimenta, texturæ, animalia similiaque, tum eadem æstimari curat à gnaris, & decimam sibi dari ex Regis ærario. Functio nunc vacat; fructum percipiente interim ipso Rege, dum locum in convivio gratis subit *Divaanbegi*.

مہتر *Mehtèr*, i. e. *Major*, scilicet *Cubicularius*; Gallicè, *Grand Chambellan*. Hic in publico convivio *Medşje-*
L *lès*

*Supremus
Cubicula-
rius.*

lès prope Regem consistens, ex latere pendentem gerit crumenam, stropholis, horologio, annulis signatoriis, opio & *muffera*, id est, medicamentis exhilarantibus (qualia sunt antidota, opiata & pilulæ roborantes) instructam. Triclinii quoque pro persona Regis instruendi curator est, structoris fungens officio, & dapes Regi dispertientibus prælibans. Idem vestimentorum, quibus Rex induitur, Inspector vel custos est. Functio hæc honorabilis, imò pene adorabilis est; quòd, qui eâ gaudet, cum Rege conversari, & pro aliis multa impetrare possit. Eâ donari plerumque albus eunuchus solet, qui organo privatus libidinis, comitari Regem sine affectu possit ad interiora gynæcei. Hodie officio fungitur capularis nigrita *Aga Kafuur*, celebris trium Regum minister.

Archiatři
duo.

حَكِيم بَاشِي *Hakiim basji*, Archiater, plerumque geminus. Si uspiam terrarum, certè hîc magna archiatro veneratio & eximius inter primates locus est. Verùm moriente Principe, hem quanta fortunæ metamorphosis! Illico ipse cum collega suo ex Regiâ relegatus, æviterno horti carcere in urbe *Com*, quamvis spatiofo & splendido, excipitur, confiscatis utriusque bonis. Sunt Medici aulici plures alii, imò non exigua caterva est Medicorum, qui stipendiis Regiis vivunt, ac titulo utuntur Regii officii, quod tamen nunquam præstitêrunt.

Supremi
Astrologi
duo.

مُنَجِّم بَاشِي *Munedsjim basji*, Astrologorum caput, cum socio uno & altero. Quanta in æstimatione est Astrologia apud Persas, tanto honore in Aula habiti sunt Astrologi. Hi plerumque Regem stipant astrolabio & ephemeridibus armati, ut horas faustas & infastas indicent. Nec enim eis inconsultis Rex sedebit, assurget, equitabit, vel quicquam negotii suscipiet. Ingens eorum numerus est, vel saltem eorum, qui Regiis stipendiis fruuntur. Annua Regis

Regis expensa in Medicos & Astrologos nuper computata, summam dederunt vices mille tomanorum. Mortuo enim patre,, tres & plures succedunt in officio filii, qui naturæ & cœlo dominari debeant. Unde quis appositè Regi: *Stellæ, dixerat, non crescunt numero, quemadmodum Majestatis vestræ Astrologi; nam moriente uno, plures succedunt filii stipendiosi.* Verum, auctoritas Astrologorum non nihil hodiè detrimenti patitur, tum ab invidiâ Primatis Regni, tum ab ipsâ artis suæ cognitâ vanitate; quia aliquoties contigit, ut eorum prognostica, ad quorum tenorem momenta gerebantur publica, contrario eventu omnem fiduciam fefellerint, cum gravi Reipublicæ detrimento, optimas negligentis rerum temporumq; occasiones, ex vanâ artis observantiâ.

مهماندار باشي *Mahmaandaar basji*, *Magnus hospitum Provisor*, Gallicè, *Grand Maitre de Ceremonie*. Curam sollicitè gerit, ut cum universo comitatu sustententur, protegantur, & honestè habeantur hospites Regii, sive Legati Principum. Desideria eorum Curatori Regni defert; Invitados ex hospitio in Curiam introducit, ac reducit; dimissionem, & quicquid in desideriis habent, promovet.

Magnus hospitum Provisor.

Uterque *Mustaufi Elmemalik & Chasèh*, i. e. *Quæstor Regni & Regis*, ordine & dignitate sequitur; quorum functiones infra dabimus, singulari de Cameris Relatione.

Quæstores gemini.

میر شکر باشي *Miiri sjikaar basji*, *Praefectus Venationis*, tam quæ canibus, quam quæ falconibus instituitur. Falcones autem non modò ad aucupia, sed ad sistendos etiam quadrupedes edocti sunt. Utrique generi venationis mille & amplius ministri serviunt: nam & singulis falconibus (aluntur autem non minus 800) singuli cultodes sunt.

Praefectus rei Venaticæ Supremus.

Supremus
stabilorum
Magister.

میر اخوڑ باشی *Miir achuur basji*, Supremus stabu-

lorum Magister, qui præfectos stabulorum & omnem rei equestris œconomiam dirigit, & à Turcorum tribubus, quæ in Persiâ vagantur, equos recipit, quos Regi annuatim loco tributi conferunt. Pro salario, telonia habet ex pascuis & gramine.

Princeps
ararium
aqua dan-
tium.

میر آب *Miir aab*, i. e. Præfectus aquarum; nimirum

summus fluviorum & aquæ ductuum inspector. Impluvio hoc cœlo, ut magna agrorum est siccitas atque sitis, ita mira quoque parcitas fluminum. Hæc ex jugis montium devoluta, quamprimum campos subeunt, cataraetis frænata, in plures ramos, quos *Maâdi* vocant, dirimuntur, ad alia atque alia territoria, oppida, pagos, artis ope delabentes: Hi rursus in *Dsjedwel*, sive rivos distributi minores, tandem in furculos divelluntur exiguos & innumeros, pro inspectorum arbitrio & indulgentiâ impertiendos illis, qui usu fluminis jureque illius gaudent reali; Aggeribus enim, quibus retinentur leviter effossis, quo lubet inspectori, longius breviusve defluere permittuntur. Cum igitur ægrè humore illo, à quo omnem fecunditatem speramus, carere quisque possit, æmulis corruptionibus Inspector ille, ejusque substituti, à colonis conciliantur, ad affluxum longius crebriusque indulgendum. Dicuntur emolumenta Præfecti superare ipsa Nasirii vel Mareschalli. Qui locis editioribus aut nimium remotis habitantes fluminis beneficio destituuntur, illi aquâ è puteis haustâ agros hortosque irrigant, de Inspectoris favore nil solliciti.

Summus
Prætor.

داروغا *Daroga*, Prætor Regiæ civitatis; Belgis, *de*

Schout: cujus officium est, intestinas compescere insolentias, delinquentes punire, alios mulctâ, alios morte damnando, omnia pro suo commodo & arbitrio. Civilis fun-

functio potius, quàm aulica est, sed magnæ auctoritatis & emolumentum; hodieque ex donatione Regis *Abas I.* hæreditaria stirpi *Principum Georgianorum.* Non rarò tamen in aulicis consultationibus auctoritati ejus locus est, semper sedes vacat in Confessibus publicis *Medşjlès.* Ei subordinatur *اُخْدَات Achdaas*, vel Dominus carceris, qui cum lictoribus suis noctu urbem permeantibus, obvios grassatores & insolentiarum patratores captivos ducit.

صَحِيْبَتِ يَسَاوُلِ باشي Sobbèt Jesauwul basji, *Archi-Ja-* *Mareschallus Aulæ*
nitor, scipionem manugerens, proximum in convivio post *Tesjik agasî basji* stationem obtinet eiq; velut Aulæ Marescallus inferior subordinatur. Ei parent supradicti mille (hodie septingenti saltem) atrienses *Jesauli*: quorum munus versatur in custodiâ conclavium Regii Palatii. Equitantes Serenissimum equites quoque præcedunt, ut ordines viamq; dirigant; sexum etiam virilem abigant, si Rex cum gynæceo proditurus sit; unde à vulgo vocantur *Koruchtsjiis*, i. e. Directores *Koruchi*. Pro salute Principis ab iisdem preces singulis diebus Veneris habendæ sunt in Asyli Regii sacello. Cetera Regni Palatia Regia præfectos quoque custodes ex Jesaulorum ordine habent. Gubernatoribus Provinciarum Jesaulis aliquot, Regii Vicariatûs signo, stipari indultum est. Armatura iis est clava brevis cum acinace; vestitus popularis, tegumentum capitis *Taadşj*, velut proprium Aulæ Ismaëliticæ, simul ac Imamicæ Religionis Insigne. Sunt enim illi posterii Turcorum, qui Ismaëlitici Solii quondam auctores, in Aulæ societatem adoptabantur; ex quo etiam *Sopi* vel *Sophi*, quasi *Sufi*, religioso appellari nomine consueverunt.

شَاه بَنْدَرِ Sjah bandèr, *Marini telonii Director*, Magni *Publicanus generalis.*
 nominis publicanus est, & *Mesjles nedşin*, i. e. talis, qui
 L 3 invi-

invitari ad convivia Regia debet, si in urbe præsentem esse contingit. Non perpetuò hõc munere, sed annuò fungitur, quippe quod ipsum Rex annui loco beneficii, cui volet, promiscuè tribuit. Pro functione, non ut solet, telonii partem, sed statum accipit salarium, omnem receptæ pecuniæ massam, cum rationibus matriculæ inferendis, deponens coram Præside Camerarum *Chasèh*, pro expensis Domûs Regiæ.

*Princeps
mercatorum.*

مَلِكُ التَّجَارَةِ *Melik Tudsjaar*, id est, *mercatorum Princeps*; ita dictus, quod mercatorum lites in domo suâ, velut in foro competenti, dirimat. In officinis Regiis idem textorum, fartorum, tinctorum, & qui serico occupantur, opificum, directorem agit, sub inspectione tamen *Nasirii*. Regius insuper negotiator est, & commerciorum Confiliarius, vel Director.

*Inspector
nundinarum.*

مُتَسَبِّب *Muhtesib*, *Inspector nundinarum* generalis. Is pretia imponit rebus venalibus, præsertim edulibus ac omni annonæ. Examinari idem curat mensuras & pondera institorum; fraudatores corripit ac multat, imò, pro fraudum qualitate, fustigatione plantarum pedum, vinculis vel morte damnat. Taxam menstruam figillo suo firmatam Regiæ portæ affigit, ut ad hunc valorem necessaria quæque comparare possint curatores culinæ Regiæ.

*Architectus
supremus.*

مَعْمَارِ بَاشِي *Maamaar basji*, *Architectus supremus*, qui typos fingit struendorum Palatiorum, & à Majestate adprobatos ædificari curat. Generalis idem taxator est venalium ædificiorum. Contractus venditionum annihilare potest, nisi se æstimatore facti sint.

*Inspector
jumentorum.*

بَاطِرُ جَهَارِ يَكَا *Nasir Dawaab*, vel *Nasir tsjehaar paa*, *Inspector est jumentorum Regiorum*, puta camelorum, mulorum & asinorum, quæ per universum Regnum

gnum distracta aluntur, pro servitio Regis. Conservationi eorum providet, & ut parata sint deportandis oneribus, curat, ubi proficisci Principi decretum est.

باشي حارچي *Dsjaartsji basji*, *Caduceator supremus* *Supremus
Publisher.*

Aulae, qui Regia mandata per plateas vivâ voce intimat, vel proclamari per subordinatos curat, ne possit quis ignorantiae prætextum dare. His adjicere liceat

باشي چاهچي *Tsjabehtsjji basji*, i. e. *supremum Musi-* *Director
Musicae.*

cum, cui, velut Capellæ magistro, omnes obtemperant, qui in solenni Convivio, cum id Regi volupe est, Choro Musico serviunt tubis, tympanis, cymbalis, nolis, chordis & voce humanâ modulando. Pari modo saltatrices, cantatrices, lufiores, recitatores historiarum, actores, Poëtæ, histriones, luctatores, eum in finem stipendiis gaudent, ut, jussi, convivii præsto sint, & lusus per artem suam moveant. Sed qualis farinæ homines in censum hîc nostrum non veniunt.

Habes Magnates *Aulae* seculares, qui interesse Confessibus à Majestate institutis solent, ac proinde nomine *Medsjelès Nedsjin*, i. e. magni convivii Assessores appellantur. Senatûs & Consiliariorum nomina hîc exulant: *Athemadauleth* negotia quævis dirigit, pro judicio & placito suo, vel Regis infimul & matris Regiæ, imò etiam spadonum eorum, qui primas tenent in gynæceo. Si causa occurrit difficilior, & dubii eventûs plena, tum & *Aulae* Magistrum, & Secretarium Statûs, vel militum Duces quoque, præsertim si fori bellici fuerit; nonnunquam & supremum Judicem, Ensiferum & Quæstores; aut pro variâ rei conditione etiam ceteros Præfectos in consilium vocat, non prætermittis quandoque Directoribus officinarum aulicarum, si de rebus, quas ipsi curant, deliberatio instituenda veniat; In spiritualibus nihil secula-

cularis Curia, nihil ipse summus Princeps disponit, sed omnia committit Foro Religioso, cujus antistites proximè recensebimus.

RELATIO VII.

Ærariorum curatores, redditus & expensa.

Camerarū
Directores.

Quæstor
Regis.

§. I.

De Camerarum præsidibus seorsim dicimus; ut eâ occasione nonnihil de Regiis dominiis, eorumque administratione; tum de annuis redditibus & eorundem dispensatione, tanquam rebus ad notitias Aulæ pertinentibus, inferere liceat. Redditibus duo præfident *Mustaufi* sive *Quæstores*: nimirum *Elmemalik* & *Chasèh*.

Mustaufi Elm Malik generalem directionem gerit Camerarū, quas appellamus, Regni. In his ad rationes ducuntur redditus in stipendia Regii militis, & ministrorum quorundam collocandi; præterea in codicem referuntur proventus earum Provinciarum, quæ reguntur à Satrapis, quales vocantur *Beglerbegi*, *Chaan*, *Sultaan*; Horum autem Status, magnificentiam imitando Regiam, omnes propemodum exhaurit redditus Provinciæ, quam quisque gubernat; exceptis, qui in nonnullis Regio ærario reservati sunt.

Quæstor
Regni.

Mustaufi Chasèh, *مستوفي الخاص*, Inspector est Camerarum, quæ rationes subducunt reddituum ad fiscum spectantibus Majestatis. Concatenata utriusque functio est, & par dignitas; videtur tamen Quæstor *Chasèh* priori quodammodo subordinatus. Plures habent, quas dirigunt *Dester Chaneh*, sive rationum Cameras; quarum prima-

primariæ sunt: *Tausjeh*, *Cholasàh*, *Leskernuwiis*, *Nāsir* & *Darogà*.

Defterchoneh Tausjèh ex libris *Mustaufi Chasèh* commentarios format possessionum, prætensionum & reddituum Regis. Eadem indices tenet patrimonialium locorum; unius cujusque proventum notat, ac soluti solvendique rationes supputat: Præterea refert in Catalogum nomina locorum, qui creditoribus, & quo nomine, assignandi veniant, ut, ad ejus tenorem, hujus Camerae Director *Sabebtausjeh* formare suas, quas vocant, Assignationes possit; quæ ipsæ valorem deinde sortiuntur ex subscriptione Quæstoris *Elmemalik*; figillo insuper Regni Præfidis, imò pro re natâ, ipsius interdum Majestatis confirmandæ. Camera *Cholasèh* generales ducit rationes acceptorum & expensorum in Dominiis. Camera *Leskernuwiis* albo excipit à Rege stipendia merentes, videlicet ministros, aulicos, milites, opifices & servos; notans proprium cujusque nomen, locum natalem, mansionem, functionem & salarii quantitatem, & quicquid ad rationem indies solvitur vel præcipitur, ad assem notans, & cum solvendorum calculo subducens. Præterea matriculam tenet Archi-Satraparum, quos appellant *Beglerbegi*, cum recensione primariorum ministrorum, & numeri quoque militum, quos singuli, vel pro statu suo, vel pro Rege & Regno sustinent. Eadem exarat bullas stipendiales (*Bestallungs-Brieffe*) pro iis, qui recipiuntur in servitium summi Principis; Unde etiam hæc Camera appellari solet *Defterchoneh serchaat*. *Nasirii* Camera ceterarum acta censet & redarguit, factas rationes sollicitis articulis iterum dinumerat, & facta recensione apposito figillo approbat. Est hic Nasirius quatuor Camerarum Fiscalis, sive Cenfor, Gallicè *Controlleur*. *Daroga*, seu Prætor, Camerarum administratores (quales sunt præter ceterosque Directorem, Secretarii, Scribæ & famuli) in officio

Camera
Tausjèh.

Camera
Cholasèh.

Camera
Stipendia-
torum.

Camera
Revisoris.

Camera
Prætoris.

continet; exactiones idem curat, debitores ad solvendum stringit, & de ceteris, in delinquentes arbitrario rigore utitur.

Reditus
annui Ma-
jestatis.

§ II.

Reditus, quos ex Provinciis percipiunt Satrapæ, difficile, nec hujus loci, est exquirere; Si inquilinum quæris de Provinciæ proventu, absque supputatione tibi summam 20000 vel 40000 Tomanorum definiet, numero videlicet mentientibus Persis familiari. De Regiis saltem pro ratione instituti referam, quantum patescere indaganti potuit.

I. Ex do-
miniorum
fundis.

Primi sunt & potissimi Majestatis reditus, quos percipit ex *Chasèb*, sive propriis Dominiorum fundis: qualia sunt, Provinciæ *Masanderaan* & *Gilaan*; tum districtus urbium *Isphahaan*, *Kasbiin*, *Kasjaan*, *Jesd*, *Kom*, *Sawah*, *Laar*, *Sjiraas*, & loca quædam nominum obscuriorum alia. Hos avita Regum consuetudo sacra vitæ sustentationi Serenissimæ Domûs, partim Stipendiis ministrorum, militum, servorum, partim solvendis creditoribus Regiis, & quod superest, custodiæ ærarii. Præfident Dominiis sic dicti وزیر *Vasiri*, quibus, cum œconomiâ Provinciæ, cura simul incumbit regiminis politici; Functionis caput est, ut annonæ tributa exigant, rationes codicillis notent, & annuas reddant Camerae *Tausjeh*. Fundi eorum non elocantur conductoribus, velut nostratibus in more positum est, sed colendi ad vitæ dies committuntur paganis, (رعايا *Raja* eos appellant) pacto non alio, quam ut annonæ partem Serenissimo tribuant, partem retineant ipsi, laboris sui mercedem: & hæc æviterna concessio optimo facta consilio putatur, quod cultores ad sedulitatem impigram magis obstringat, scientes totâ se vitâ fructibus sudoris sui fruituros. Portio cultoris, quæ

quæ *الآلاره* *Alare* vocatur, pro diverso provinciarum more, pro vario frugum fructuumque genio, pro conditionibus utrinque præstandis, non ubique una est & æqualis. In aliis pagis ex hordei & frumenti proventu tertia pars colono manet, ceteræ tribuuntur Principi, eo pacto, ut gratis Rex grana concedat pro semente, & irrigandis agris veniam impertiatur derivationis, (minus pluviò hoc cœlò aliis pretiò emendam) cultor verò suismet bobus & auxiliis agrum subigat, stercoretque, tum & certa præstet angaria, sive onera, quæ vocant *أوارير ديوانى* *Awarisî Divanî*, id est, servitutes forenses; Quodsi præter segetem Rex etiam jumenta suppeditet, atque instrumenta agriculturæ, remissis etiam servitiis *Divanî*, Villicus annonæ saltem parte gaudebit quartâ; Quibus insuper, si operarios serenissimus locator dederit, non fruenda cultori pars alia quàm octava relinquitur. Ex oryza, milio, gossipio, lentibus, fœno græco, melonibus & citrullis, si nullo levatus subsidio omnem villicus culturam absolverit, duas quintas partes ipse retinebit, tres reliquas Majestati tribuet. Quæ cultoris portio quantumvis exigua videatur, æquitatem tamen involvit, quia oryza, prout omnia, quæ multo sumtu & labore colenda sunt, graviori quoque pretio veneunt; reliqua autem ut parvi constant, ita in culturâ quoque minus faceffunt operæ. In satione papaveris pro Opio colligendo, præmium laboris sunt quinquaginta quinque partes papaverini proventûs, in centenas & quadrâgenas divisæ; ceteræ Regis. Hæ inquam dictæ consuetudines cum in pluribus aliis, tum præcipuè in districtibus Issahanensibus obtinent; In aliis enim Provinciis vetera instituta & usus retinentur, in eo reposita, ut pro conditione antiquitûs æstimatæ fundorum bonitatis, determinata reddatur vel pecuniæ, vel granorum quantitas: quæ ipsa in aliis pagis, territoriis &

provinciis levior est, gravior in aliis, pro diversorum temporum æstimatione, & pro æstimatorum Principumve illius temporis ingenio; qui gravius subditos mitiusve taxaverunt. Omnem illam annonæ censuram niti volunt basi Regiæ æquitatis & instituti, Principis انشروان عادل *Anusjerwaan Adèl*, qui Persis circa annum Christi 600 imperavit, Justitiæ nomine inter Mahammedanos inclytus; quo regnante Mahammed se natum in Corano gloriatur, unde ex suâ virtute *Adèl*, i.e. Justus, exemplo Aristidis, cognomen nactus est. Is, ut in ceteris rebus & actionibus omnibus, æquitatis exactissimam quæsit rationem, ita in taxandis fundorum patrimonialium colonis hanc ingressus est viam: agrorum omnium (omissis restibilibus) triplicem enotabat annonam, videlicet carissimam, mediocrem & uberrimam; hanc dividebat in tres portiones æquales, quarum tertiam constituebat cynosuram & modulum tributi annui, partim sibi in naturâ, partim in ære, pro taxâ illius temporis reddendi. Par ratio & censio habebatur animalium viviparorum atq; arborum. Si qua verò calamitas agris, vel pestifera armentis gregibusque perniciēs, aut casus arboribus contingeret, præter statuti vigorem, moderanda tributa erant Judicio Censuræ, qui annuatim pagos & prædia lustrabant; ut si quæ censum tertiæ non ferrent, novos illi ex præsentis temporis conditione cultoribus imponerent, atque id perpetuò agerent, ne vel Princeps fraudem, vel Colonus injuriam & detrimentum pateretur. Hodie ad eam æquitatis lancem librare omnia non licet; fatis est priscae justitiæ vestigia quædam legisse. Notamus, melonum, anguriarum, & id generis pomorum hortensium, quibus hîc agros conferunt, non speciem ipsam, neque proventus quantitatem à Camerâ curari, sed Regiæ saltem portionis ad taxam ejus temporis

ris æstimatæ pretium exigî; Idque unâ cum novo auctario sesqui partium, singulis denis, vel quod idem est, quindecim singulis centenîs addendarum; quam erogationem vocant *هو ميم Huumiim*: Frumenti verò annonam ipsam Regiæ portionis speciem tribui, sed cum auctario pariter, æris parati, nimirum unius & quadrantis *Mamudi*, five argenti drachmæ, addendæ frumenti singulis centenîs *man من* antiquis, quorum unum exhibet libras Brabanticas novem. Accessit & altera eaque recentior frumentis, simul ac leguminibus erogatio, quâ villico pro centenîs singulis taxatæ portionis Regiæ, duæ insuper exsolvendæ in nummis veniunt. Omnia hæc, quæ ex fundis in naturâ fiunt tributa, ad pecuniæ rationem prius redigenda sunt, quàm in syllabos rationum à Cameris collocari possint. Hæc de fundis Dominiorum *Sjabî* seu Regiis. Fundi *Erbabî* seu particularium dominorum, à rigore tributi illius eximuntur, tantum leve quoddam à singulis jugeris penditur, sed quod per Quæstoris avaritiam insolenter aliquando aggravatur.

Secundum genus redituum constituunt vectigalia publica, quæ partim exiguntur in portibus marium, ab inferendis exportandisque mercibus; partim in viis Regiis à jumentis, mercimoniisque pariter, quibus onerantur, transvehendis. Telonii prioris Director, quam *شاه بندر Sjah bander*, id est, *Principem portuum* appellant, muneris commissi spartam gerit annuam; quâ depositâ Regius favor eandem reddit, cui voluerit; est enim ut primariæ dignitatis, ita amplo stipata salario. Vectigalia Caspii sunt exigua; majoris momenti sunt, quæ colliguntur in sinus Persici portibus, videlicet *Bander Abassi*, *Bander Congo* & *Bander Riik*. Europæi parum expendunt. Nam *Angli*, quod suppetias pro exturbandis ex Ormusio

2. Ex Vecti-
galibus.

Lusitanis tulerant (hos enim Princeps Regni *Laar* securitati suæ hospites adsciverat, illo tempore orientalis oceani domitores) liberè merces quasvis inferendi & educendi potestatem nacti sunt, cum promissâ Gamronensis telonii parte mediâ; quamvis accepto quotannis congario mille tomanorum (vix quinta prætensionis parte) acquiescant. *Lusitani*, ex quo occupata deseruère littora, commerciorum quoque libertate gaudent, & dimidiam prætendunt *Congenſis* portorii partem, ex pacto abdicati juris in Insulam *Bahren*, unionumque ibidem collectionem. *Batavorum* candor meruit, ut liberè merces 20000 Tomanorum pretii (connivetur ad 25000) portum vendendas invehant annuatim, & per mediterraneas transferant sine censurâ; si quid hanc summam exsuperet, vectigale habetur, ita ut denis redimenda sint centena singula. *Galli*, quantumvis de libertate participent, supplicibus munerumque nervis impetratâ, rariùs modò adveniunt; Nationes ceteræ nunquam. *Sjab bander* munere defunctus reddit Præfidi camerarum *Chaseb* rationem, receptorum ingerendam matriculæ, pecuniamque fisco deponit, sacratam domûs Regiæ expensis; Ea ex portu *Gamronensi*, quem *Bander Abàs*, à Rege instructore vocant, quotannis exhibet decies circiter mille tomanos; *Congenſe* vectigal hanc summam non attingit; minùs *Rikenſe*, cujus vadum hodie onerarias non admittit.

Alter vectigalium fons sunt telonia, quæ in viis publicis peregrinantes exsolvunt, mercium suppellectiliumque nomine, quas inde, non rotis, (nam eas regio vix novit) sed camelorum & mulorum tergis deducunt. Census hic dicitur *Rhadari*, quasi viæ custodibus tributus. Hos cura summi Principis eò fine introduxerat, ut armati in pylis excubarent, pro securitate iter facientium mercatorum; Loco mercedis permisit leve aliquod pretium de jumentis illuc transeuntibus exigendum. Cujus verò tam faci-

facile & ultro affluentis fructum ipsa deinde Majestas telonii nomine sibi vindicavit atque adeo aggravavit, ut non contemnendam ærarii partem hodiè constituat.

Tertiam reddituum classẽ constituant strenæ annuæ, quas in universo Regno insigniores Præfecti, velut homagii vel tributi loco, mittunt amplissimas, & in ipso verentis anni auspicio Majestati exhibenda curant. Magnum inde augmentum thesaurus percipit, quod munus vel unius Archisatrapæ (*Beglerbegi*) valere circiter bis mille tomanos debeat, partim exhibendum in ære, partim in mercibus suæ Provinciæ genuinis, sed vel Rege dignis, vel usui saltem domus Regiæ idoneis. Minus conferunt Chani notæ minoris; tum Sulthani, Vasiri, & si qui præterea ad hujus aræ sacrificia obstringuntur. Nam determinatum singulis est pretium muneris ferendi, ex conditione Provinciæ suæ, vel spartæ, quam gerit. Huc refer & cetera dona, quæ passim, pro conciliando Principe, quovis offeruntur tempore alio.

3. Ex strenis ac variis muneribus.

Quartum genus, terræ montiumq; viscera tribuunt. Margaritas quondam generabat Sinus maris circa Ormusium, nunc eas circa Insulam *Babren* indulget pretiosissimas. Turchesias, in districtu *Nisjabuur*, illustres cedit Provincia *Chorasanium*, sive *Chorasmiæ*, non omni tempore colligi à Rege indultas. Auri & argenti venas plures exhibent Provinciæ, sed cujus eruere medullam, nostra ætas ausa amplius non est, de operæ pretio incerta. *Caramania* passim cupri fodinas habet ditissimas, cujus metallum cupro Japonico mitigari hætenus debuit, nunc ad sui perfectionem ope exoticâ amplius non eget. Idem in *Chorasano* quoque inveniunt. *Fesde* plumbum offert argento gravidum: Quod & ipsum impertitur Provincia *Kirmaan*, sive *Caramania*. Ferrum cedit Provincia *Chorasanium*, parcius aliæ. *Arsindsjum*, oppidulum Iffahanensis districtus, *Pulaad* in confinio exhibet, i. e. *chalybem*,

4. Ex mineralibus.

bem, quem vocant *damaſcenatum*, & flammis albicantibus egregiè variegatum, nil ei pretiò cedens, quod copioſum ex *Golcondâ*, Regno Indiæ, mittitur. *Salenitro* & *sulphure* nativo abundat diſtriçtus *Netenſis*, utrumque & alii copioſè ferunt. De *Mercurio* & *Antimonio* idem tenendum eſt. Sale culinari, tum petroſo, tum ſole excoçto, vix ulla caret Provincia. *Naphtam*, cum inſigni lucro copioſiſſimam indulget campus, circa urbem *Backù*, paucioſiorem circa *Sjuſtèr*. Major pecuniæ vis redundat ex ipsis fluminibus, quorum parvus liquor, per cataractas diviſus, agricolis pretiò diſpeſcitur, quò lubet per incilia deferendus. Solam *Araxem*, dum rura perfluit Perſepolitana, ærario Regio quotannis ferre mille aliquot tomanos, aſſeverabat loci Satrapa.

5. Ex lupanaribus, hoſpitiis &c.

Quintum genus voco quæſtus venereos vel mixtos, velut 10000 tomanos annuos, quos Rex ex ſolis ducit lupanaribus. Solus *Iſphahanenſium* ſyllabus meretricum harum 15000 numerat, quæ tributum ſolvunt 6000 tomanorum. Cui adde locaria ex Regiis *Hoſpitiis* (*Karwanſera*) *balneis*, *domibus*, *foris*. Huc ſpectat *ججت* *Dſjedſjek*, ſive cenſus capitem, quem ex ſpirituali lege pendere debent puberes Chriſtiani ſubditi, nimirum unum auri *Muskal*, ſive ſcrupulos circiter quatuor. Reſero huc & cenſum *Bonitſj*, quem in civitatibus opifices, & *Tutliaar*, quem mercatores ſolvunt.

6. Ex bonis conſiſcatis.

Poſtremam claſſem conſtituo bona conſiſcata eorum, quos perdidit ira Principis. In deſpotico hoc Imperio inſolens non eſt, in hunc lapidem impingi. Levem ſæpè errorem capitis diminutio ſequitur; nec capite damnati ſolùm, ſed ſi rigorem obſervet, conſanguineorum quoque hæreditates ſiſcus ſibi vendicat.

Summam omnium reddituum difficile eſt definire, ex ſolis vectigalibus & fundis (ſi pro quolibet jugere fertili com-

computentur quinque *Abassi*, i. e. decem argenti drachmæ) probabiliter exsurgere dicuntur 400000 Tomani, i. e. 5000000 Unciales, vel amplius. Quid cetera ferant genera, accuratè non licet assequi, cum eandem quotannis mensuram non impleant.

§. III.

Reditibus expositis, non alienum foret de annuis quoque expensis dicere. Sed quis ea determinabit? Prout quis ad gerenda bella, condenda opera magnifica, instituendos ludos publicos, & in varium luxum proclivior est, ita etiam mensuram reddituum annuorum, atque ærarii vires exhaurit. Quod ipsum verò de continentia Regentis *Solymanni* nefas sit affirmare. Ordinaria enim Regum expensa absumere omnem vim reddituum non possunt: Ea autem potissimum respiciunt stipendia ministrorum & militum; impendia officinarum Domûs Regiæ, pro vestitu, supellectili & tapetibus instaurandis, vel noviter conficiendis; conservationem palatiorum & hortorum; convivias publicas, & gynæcei, privatique triclinii epulas. Plura filebo, nec enim expensarum rationes persequi, mihi propositum, vel in proclivi est. Saltem de salariis pro colophone hujus materiæ docebo; ea triplicis esse generis: Alia enim vocantur *Tawiil*, seu *Tijuul*, qualia sunt pagi, prædia, vel fundi, qui dantur ministris Regiis, ut durante servitio, eorum possessione & annonâ gaudeant. Atque hæc omnium fructuosissima habentur, quòd fundi illi usum fructum possessori ferant, stipendio majorem, duplo quidem plerisque in locis, quintuplo circa *Issahanum*, sextuplo circa *Casjanum* & *Sjirasum*, & in quibusdam locis octuplo. Alia dicuntur *Hamèh Salèh*, qualia sunt fundi, qui proventum suo hospiti saltem reddunt salario æqualem. Alia appellantur *Baraat*, id est, assignationes chartacæ, quibus instruuntur alii, ut ex

Expensa
Regis annua.

diutis locis à colonis & publicanis summam stipendii sui colligant; qualiter in Regno errabundi stipem potius videntur, quàm stipendium colligere. Inter hos pauci sunt, qui à Provinciarum Directore aliquo, rarissimi qui ex Regis ærario mercedem nonnunquam accipiant.

RELATIO VIII.

Antistites spirituales. Ædificia sacra.

§. I.

Judices spirituales & bonorum spiritualium administratores.

Regii Statûs complementum constituunt, non tam Aulæ ipsius, quàm civitatis Regiæ Magnates; nimirum Judices spirituales & Præfecti templorum. Agmen ducit

Summus Juris, Religionis & bonorum Ecclesiasticorum (sic verbo venia) Præfectus.

صدر Sedr, Juris Legumq; ter maximus interpres, simulac Religionis Sijaitico Mahammedana, quasi centrum & vitalis facultas; id enim indigitatur appellatione *صدر*, quod *pectus* proprie significat. Nimirum is esse ambit apud gentem suam, qui est *Musti*, seu Pontifex, apud Turcos: quo tamen noster hic magis censendus est secularis, qui relictâ Patriarchali cathedrâ nonnunquam transire solet ad seculare Antistitium Regni. Vulgus illum vocat *Nawâb*, i. e. summum (Regis) Vicarium; Cui titulo ob functionis reverentiam connivet ipse Vicarius *Memadauleth*, nec locum superiorem invidet vocato in Confessum Regis. Hic justitiæ infallibilis, quod credunt, Apollo Delphicus, ex tripode Juris Canonici Mahammedani, civiles quæstiones & litigantium controversias absolute dirimit, ut non à domestico judicii sui decreto ulla detur ad tribunal aliud provocatio. Præcipua autem functionis Pontificalis pars in eo posita est, ut dispenset redditus eorum bonorum, quæ ad pias causas legata sunt. Sacrarum igitur ædi-

ædium, scholarum publicarum & sanctorum sepulchrorum, ut ipse summi gerit Inspectoris nomen, ita quoque eorum ministris, præpositis, custodibus, professoribus, studiosis, alumniis & *Molis*, sive religiosis quibusvis, stipendia & beneficia decernit, auget, minuit, aufert, pro affectu suo & unius cujusque meritis. Pari auctoritate præfecturas inter religiosos totius Regni Ipse pro arbitratu confert, vel conferri annuit, per spirituales loci cujusque præsules. Opimam hanc & ab omnibus religiosis venerandæ Dignitatis spartam Rex nemini conferre, nisi genero vel affini, solet. Pendent ab Ejus jussu, cum plures alii, tum præcipuè Officiales duo primariæ notæ; nimirum:

مُسْتَوْفِي مَوْقِفَاتٍ *Mustaufi Mokusaat*, i. e. *Superintendens Camerarum*, quæ in syllabos referunt bonorum sacrorum nomina & conditiones; simul atque annuas subducunt reddituum & expensarum rationes: Et

Superintendens Camerarum Ecclesiasticarum.

مُتَسَدِّ مَوْقِفَاتٍ *Mutesaddi Mokusaat*. Is est *Thesaurarius reddituum*, quos recipit, & ad *Sedri* placitum distribuit; Dicuntur illi quotannis summam referre centies mille tomanorum, sive uncialium 1250000. Interest hic etiam meminisse.

Thesaurarius sacrorum.

وَزِيرٍ مَوْقِفَاتٍ *Vesiri Mokusaat*, i. e. *Quæstoris legatorum*; quem non nunquam Reges mortuo Patriarchæ Vicarium substituere, quo in sese vacantis emolumenta officii, quàm maximè redundarent, non deficiente interim, qui administrationis curam gereret. Pontificalem, si sic appellare licet, quæsturam, Rex hodiernus anno Christi 1670 partitus, geminos introduxit, generum & affinem, Legatorum antistites; unum

Quæstor Legatorum.

صَدْرٍ مَمَالِكٍ *Sedr memalik*, seu *Dispensatorem bonorum*,

Præfectus Legatorum à privatis.

rum, quæ passim à personis particularibus in Regno universo ; alterum

Quæstor
Legatorum
à Rege.

خاصة صدر *Sedr chasèb*, five *Administratorem bonorum*, quæ ab ipsis Regibus piè legata sunt. Uterque eorum facultatem habet domi suæ civiles causas decidendi, ad normam juris spiritualis, nec ab eorum sententiâ provocari ad aliud iudicium potest. Infelix fatum hujus Patriarchæ non possum hîc quin inseram. Luit is ultra triennium invidiam Regis, qui eum anno Christi 1680 aservari in prætorio mandavit. Ibi plantas pedum, pro more regionis, scipionibus percusserunt lictores quotidie, donec ungues digitis abscederent, & fœda tot vibicibus crura elephantinam induerent figuram. Nuper admodum detectâ innocentia, modus pœnæ impositus est, & ipsi licet nondum dimisso, bona, quæ fiscus vendicârat, remissa sunt. Hanc Illi technam struxerat *Sjeich el Islam* Provinciæ *Kirmaan*; qui exutus officio, ut talionis jure in perditorem suum Serenissimi inclementiam converteret, sceleratam viam ingreditur; curans famosas in Regem nefandæ lasciviæ imagines pingi, quas, in fasciculum aptatas, claudit inimici sui sigillo, astu nescio per ancillam subrepto, ut narrant alii, an imitatione exsculpto. Fasciculum deinde Regio titulo, cum cautione, ne quis alius frangeret, inscriptum, ita exponit, ne manum evitare alicujus posset, qui exhiberet. Turpi imaginum specie (quas inter una referebat sedentem in asino Majestatem) Rex excandescens, auctorem esse conjicit affinem suum; & ex sigillo idem persuasus, vindicandi criminis confessionem extorquere vinculis & verberibus voluit; donec patrator, ipse sceleris sui forex, cogeretur immerentis subire manicas, & sortem, quam meruerat. A tempore quo dignitatem amisit *Sedr chasèb*, Legatorum Regionum curam, Rex gerit, gavisurus ipse amplo facillimæ admi-

administrationis fructu. Insuper alii dantur Juris & Religionis summi Interpretes duo; à *Sedro*, sed cum approbatione Regis, constituti: nimirum *Sjeich el Islaam* & *Kasî*.

شَيْخُ الْإِسْلَامِ Sjeich el Islaam, i. e. *senior Ismalismi*, five *Senior Religionis fidelium*; quæstiones & controversias fidei resolvit, & ex spirituali Lege lites quoq; definit civiles. Nomen ab Ismaële ducitur, modernæ Profapiæ primo Rege, qui avitæ opinionis schisma auctoritate Regiâ fundavit, atque armis propagavit.

قَاصِي Kasî, *Judicem* significat causarum civilium spirituales. Hic ordine licet cedat Seniori, par tamen utriusque functio, par dignitas est Judicii, à quo ad aliud non datur provocatio. Causæ, quæ utrobique (prout etiam in *Sedrorum* tribunalibus) aguntur, contractus, venditiones, emptiones, matrimonia, divortia ac paris farinæ sunt; quarum *Judex*, auditis utrinque rationibus, testibus, circumstantiis, per brevi temporis compendio sententiam dicit: nullo limites ingrediente rabulâ, procuratore vel notario, qui litem possit & justitiæ tenorem protrahere. Actiones de sanguine, homicidiis, violentiâ illatâ, rapinis, furtis, ad forâ spectant criminalia *Judicum*, quos supra recensui, *Divanbegî* & *Darogâ*.

Ex his, quæ induxi, *Judiciis Civilibus*, prævalere auctoritate solet, & à litigantibus maxime frequentari illius, de quo constiterit, quòd majorem præ ceteris Gratiam summi Principis obtineat. Et tanquam ad hunc modulum dignitas personæ mensuranda sit, *Mareschallus* in convivio Regio assignare tum ex *Sedris*, tum ex modo dictis *Judicibus* sedem audet potiolem illi, quem Regiis oculis cariorē noverit. Sciendum: utriusque nominis *Judicem* non saltem in hac Regiâ metropoli, sed in ceteris

quoque provinciarum emporiis Justitiæ præfidere; quin verò in minoribus civitatibus nunquam deesse *Kasî*: Instrumenta enim, civiles contractus, Mandata Regia, & quicquid in humanâ societate scripto firmatur, id omne à spiritualis Judicis sigillô mutuare auctoritatem debet; proinde civitates alterutrius præsentia carere haud possunt.

Papa.

Omnes antistites illos auctoritate antecellit Legum quidam peritus, decoratus eminentissimæ sanctitatis & primatum inter fideles significante titulo *مجتهد Mudsj-tebîd*: Quem ad fastigium hujus dignitatis, non Gratia summi Principis, non Cleri, non Procerum suffragia, sed lento gradu tacitus quidam elevavit consensus, atque publica ob excellentem tum eruditionem, tum sanctitatem æstimatio universi populi. Creditur esse in ingenio ejus tribunal infallibile, decidendi omnes casus conscientiæ, resolvendi Religionis dubia & controversias, exponendi *القرآن Alcoranum*, id est, *Biblia Mahammedana*, & *حديث Hadies*, id est, *Nomina Prophetæ & Imamorum*; Et quod mireris, Theologorum concors opinio eò absurditatis delabitur, quam & persuasa credit populi simplicitas, Ipsi in Mahammedanos imperium tanquam vero Musulmanorum Pontifici, jure divino competere; saltem Regi incumbere negotium executionis, atque observantiam Pontificalis arbitrii, ut illo volente acinacem stringat, nolente recondat, inconsultôque nihil ardui occipiat expediatve in regimine fidelium, id est, inter Musulmannos sive Mahammedanos. Durum in Majestatem assertum! Ad quod fulciendum, ita argumentantur: Siquidem, Mahammedani divinâ ducuntur voluntate, eam necesse est mortalium cuiquam à Deo inspirari. Cui autem? an seculari Principi, mundi & corporis mancipio? Indignum

gnum commercio Divino hospitium! Non revelat Mens purissima intentiones suas, nisi mundissimi corporis animo, qui misso voluptatibus æviterno nuncio, solâ gaudet contemplatione Dei & rerum Divinarum, qui se ipsum noscens, infelices doleat carceris sui conditiones, & in via versetur ad salutem æternam. Solis itaque sanctis revelari voluntatem Dei; quondam *إمام* *Imamis*, i. e. Mahhammedis in Pontificatu successoribus, nunc eorum, qui vices subeunt, *Mudsjtehidis*. Ab horum ore pendens, placita intelligat Divina is, cui populum suum Deus ac dirigendam illius Rempublicam commisit. *Hæc illi:*

Gravis momenti res est, apud populum universum tantæ sanctitatis fiduciam assequi, quanta ad merendum decus Tituli, terq; quaterq; maximi sufficiat; nec enim aliâ ad metam hanc viâ, nisi per opinionem faventis populi contenditur: quam qui suscipiunt, si studia inspicias, his incedere vestigiis comperies: Exteriora omnia ad sanctitatis speciem componunt, in vita victuque continentissimi, honorum abstinentes, nugarum fastidiosi, nullâ de re sermocinaturi, nisi de æternis & cœlestibus. Discipulos permultos sibi Suadâ, doctrinâ & benignitate conciliant, quos domi suæ, sive tardos, sive dociles, eâdem humanitate & patientia erudiunt, nunquam vel in docendo tædium, vel in corrigendo iracundiæ prodituri indicium. Sermonis in conversatione parci sunt, non nisi sententias loquentes, & alloquio lacesciti, verba reddentes plena ingenio & nectare sanctitatis. Habitum gerunt ex pilis camelinis & caprinis textum, colore candentem; caput fasciatur tiarâ albâ, quæ faciem mentitur pallentem & macilentiozem. Equitantes directis in terram oculis lentè & meditabundi incedunt, setvis stipati paucioribus, uno muli, cui insident, ductore, altero cum libris pedissequo. In templis, præsertim cathedralibus, crebrò com-

comparent; precationis formam pluribus quàm ceteri ceremoniis, & majori abstractione mentis mullitantes: quâ finitâ, se in ædis angulum recipiunt, & ex turbâ confidente alios rudimentis fidei imbuunt, alios theologiæ sublimiora docent, & piis adhortationibus aliquot horas suspensos retinent Suadæ suæ admiratores. Ita in hoc stadio pedetentim inclarescentes, devinciunt omnium insensibili successu amorem & benevolentiam, tandemque Pontificalem illum Religionis primatum, muto populi suffragio obtinent. Ne autem putaveris in proclivi Corinthum iter esse; Hypocritam excellentissimi ingenii & doctrinæ singularis esse oportet, qui ingreditur. Vulgus Persarum ait, laureâ illa neminem redimiri, nisi septuaginta Scientiarum Magistrum. Quotquot autem jactitent ignari multiplicatores, certum tamen est, apud ipsam Majestatem cum simulatam viri sanctitatem, tum veram ejus & incomparabilem eruditionem, in magnâ veneratione haberi; Nam admissio in Convivium Regium, confidendi locus assignatur eodem ordine cum ipsâ Majestate, saltem interjecto paucorum passuum intervallo. Si tamen de Regio affectu, quod res est, dicam; fucata hæc æstimatio est, & fictus honor populo gratificandi causâ; quem adeo sibi adhærentem habet Theologorum Primas, ne quicquam Regi integrum permittatur in causa Religionis mutandi, vel suscipiendi in regimine politico, quod ille sacris Legibus adversum esse judicaverit.

*Director
precum.*

پیشنامااس *Piisjnamaas*, *Director publicè orantium.*

Qualis cum in multis aliis, tum præsertim in templis basilicis unus habetur, ut exemplo suo typum ostendat solennes preces dicendi, ad quas diebus, præsertim Veneris, convenitur. Hic dum precationis ceremonias celebrat, phalangem hominum à tergo habet, satagentium orantis verba & actiones imitari: si genu flectit, flectunt; si

si cervicem inclinat, inclinant; si terram osculatur, & ipsi osculantur. Tot enim hæc orationis formula gestuum varietatibus scatet, ut difficile plurimis sit, eam sine ductore ritè satis celebrare. Hos sibi directores præficiunt templi cujusque cives, non votis lectos, non ritu ordinatos, nec prævio tentatos examine, sed lento favore longoque tempore, ob devotionem, omnibus probatos. Si enim *Piisjnamasum* abesse contingat, ex præsentibus maximè zelosus & industrius templi hospes vices absentis ut gerat, demum & mortui locum subeat, multis precibus invitatur. Contingit eligi ut plurimum *Sejid mir*, i. e. talem, qui prognatus est ex stirpe Mahammedis, quoad parentem utrumque, vel *Charif*, i. e. qui prognatus quoad alterutrum: est enim uterque titulus, licet inter magnates parvi pendatur, apud multitudinem in magnâ veneratione, velut index derivati sanguinis ab orbis totius maximo Prophetâ. Hic posthumâ beneficentiâ profapiam vindicaturus à calamitate, obligavit sectatores suos ad solvendum *Sakat*, i. e. decimam partem facultatum suarum tribuendam *Sejidis*. Iniqua Lex obsequium non invenit, nisi quod magnatibus, & qui divitiis abundant, solenne sit, unum ex *Sejidis* in suæ domûs societatem adoptare, eo fine, ut, beneficentiam dum in uno explent, quam in totâ progenie debebant, intentioni Legis, ac suæ conscientiæ quodammodo satisfaciant. Omnium *Piisjnamaas* primus est Director orationis Regiæ, in templo fori maximi primario, quod Serenissimo inscribitur. Solet functio *Mudsj-tebido* deferri, si quis fuerit.

متولي *Mutewelli*, *Ædilis sacrorum*, scilicet, qui conservationi sacrarum ædium, & earum redditibus præpositus est. Per ædes intelligo, cum templa, tum sepulchra, sive facella, quibus conditi sunt *Imaam sadeh*, i. e. Imamorum nepotes, *Pyr*, i. e. veteres doctores, tum Reges, viri illustres,

Ædilis sacrorum.

ftres, miraculofi sancti, vel eruditione inclyti. Celebriora ex sanctorum sepulchris sunt, quæ extant in urbibus *Mesjhed, Kom, Casjaan & Ardebil*. Rex hodiernus sua & Antecessorum legata ipse curat, & *Mutewelli* generalis vices sustinet. In spiritualium quoque Catalogo sunt, licet aulicis haud accensendi:

Cantores.

﴿ مؤنن *Muwafin*, *Cantores*, qui preces publicas manè, meridiè & vesperi, vel soli, vel unà cum sociis, ejulant, & quàm possunt voce altissimâ declamant, constituti in summitate turrium, quæ à veteribus eum in finem templis primariis adstructæ sunt. Malunt *Isphahani* ex templorum tectis decantare; indignantibus vicinis, quod ex turribus declamator possit uxores illarum conspicere.

Lectores.

﴿ حافظ *Hafis*, *Sacerdotes* illi, qui in sepulchrali sacello Coranum legunt, in memoriam & salutem defuncti. Hoc sanctorum & divitum exuviis contingit, per beneficium pro lectoribus, vel ab ipso defuncto, dum viveret, vel à posthumis legatum. Rarò unus, plerumque plures uni sacello serviunt, qui labores horarum vicibus dividunt.

Expurgator.

﴿ جار و بکش *Dsjarubkesj*, is est, qui in illustri aliquo *Mesar*, i. e. sepulchrali, five in *Mesdsjéddi Dsjamèh*, id est, cathedrali templo, verrendi pavimenti curam gerit. Nomen apud nos vile est, apud Persas functio venerabilis & largo salario ornata, quam nemo non *mola* facile respuet. In transitu notamus: ﴿ مولا *Mola* vocabulum latè patere, & de omnibus prædicari doctoribus, sacerdotibus, theologis, imò quibuscunque viris literatis, & scribis etiam. Unde quos proximè induximus antistites, *magni Mola* appellantur.

*Structuræ
sacrarum
ædium.*

§ II.

Templorum مسجد *Mesdsjed* lateritia structura est, variam

riam, pro fundatoris conditione, magnitudinem & magnificentiam, nec eandem semper figuram referens. Sæpe circa aream quadratam elongantur, cujus unum vel duo latera claudit, reliqua murus limitat. Aliquando sine impluvio exstructum, ædificii molem constituit compressam, paucis columnis nixam, luminis admittentem modicum per riscos affabrè clathratos. Nonnunquam informi loco positum, structuræ figuram quoque informem & variè angulatam exhibet. Sæpe turri superbit unâ vel geminâ, cylindraceâ, præcelsâ, angustâ. Frontispicium fornice angusto (ايوان *Eiwaan* vocant) hospites admittit, cavoque lapide sub introitum reposito stagnantem exhibet, ut lotionem se præparent, qui oratum veniunt. Ostium non rarò intercipitur asyli & sanctitatis indice catenâ, transversum pendente, quam osculari debent ingressuri, relictis hîc calceamentis, nisi & pergula prius, seu vestibulum (quod aliquando solet) transeundum sit. Aream templi subdialem, coctili tessellatam laterculo, sæpe rivulus interfluit, alicubi in cisternam collectus, ne copia liquoris deficiat, quo abluere delicta, & ad preces fundendas præparare corpus mandat lex Religionis. Facies templi, aream quæ respicit, aliquando pariete orbata, columnis insistit, pro uberiori admittenda luce. Pavimentum gradu uno alterove elevatur, supra solum areæ subdialis, ipsamque ædem uno vel gemino passu anticipat, in usum deambulationis & propter ornatum; Intus verò storeis tapetibusve sternitur, vel totum, vel iis tantum locis, ubi orari solet. Paries interior nonnunquam vitreo lapide, sæpius candore gypsi micat; aliquando sententiis *Corani* ornatur, magno & laborioso charactere pictis. Exulant enim imagines cum simulacris & omni nostrate pompâ. Quicquid magnificentiæ, quicquid Doricæ & Æonicæ artis intus desideras, id parietum compen-

fat decor, & superba puritas. Paries *Meccæ* obversus, semper refert مَحْرَابَات *Mehraab*; ita vocatur facta in muro cavernula quædam oblonga quadrata, semipedalis profunditatis, latitudinis pedalis, superius fornicata, quæ ostendit situm civitatis sanctæ; ut ad eam, hoc signo eruditi, se convertant fundendis precibus occupati. In

مَسْجِدِ جَامِع *Mesdseddi Dsjamaa*, seu templis basilicis,

Menber, sive suggestum videas, ex quo in luctu annuo auditur historia mortis & necis filiorum *Aali*. In aliis nonnunquam reposita invenias feretrum, vexilla, hastas & futes quasdam machinas, quibus utuntur in funerum deductione, & si quis præterea circuitus celebrandus veniat. De Cathedralibus insuper notamus: quod in iis celebrare statis diebus debeat *Gottoba*, id est, oratio pro sanitate Regis. Principum Mahammedanorum singulare hoc Regale est, quò non gaudent inter illos alii, nisi qui summam potentiam & majestatem habent. Ejusdem indolis preces (*Sikr* vocant) diebus Veneris, in hac religione nefastis, decantare debent mitrati Regis satellites *Jesawul*. Patet huic devotioni facellum in *Alikapi*, seu asylo publico, prope Regiam.

Mausolea.

Templorum æmula sunt مَزَارَات *Mesaar*, id est, *Mausolea*, sive *facella sepulchralia*, cum structurâ, tum sanctitate loci. Mirè his superbit Persarum devotio, præcipuè iis, quæ condunt exuvias prosapiæ Imamorum, quam vocant مَسَامِ سَدَه *Jmaam sadèh*. Sciendum enim Persas numerare duodecim Imamos, i. e. ter maximos Sacerdotes & Juris-Consultos, qui in خَلَفَات *Chalifaat*, i. e. in throno sacri regiminis, à Mahammede instituti, tenore hæreditariæ successionis regnarunt, vitam emensi sanctissimam,

mam, multisque inclytam miraculis; quibus hodiernum extolli in cœlum laudibus, atque precibus invocari meruerunt. (apud Turcos *Imaam* minoris notæ vocabulum est, quemvis templi inspectorem significans) Series Imamorum hæc est, sed Persis calculatoribus, qui *Abubakerum*, *Osmannum* & *Omerum* à Turcis præmissos, ex catalogo Pontificum suorum relegarunt: 1. *Mortusa Aali*, 2. *Hasen*, 3. *Hossein*, 4. *Sein elaabediin*, 5. *Mahhamed Backiir*, 6. *Djaäfer tsadik*, 7. *Musa kasim*, 8. *Resaa*, 9. *Mahhamed Takhi*, 10. *Ali nachi*, 11. *Hasen askeri*, & 12. *Mahhamed mebdî*. Ex his unus *Resa* intra fines Persicos sepultus est, videlicet in metropoli Corasanorum *Masjbed*. Hæc civitas florem & celebritatem suam quàm maximè sacris debet exuviis, ad quas adorandas peregrinatores confluunt Musulmanni, sed præsertim Persiani *Sijaitæ*; qui post *Aali*, dilectum Mahhamedis generum, & *Dsjaseri* suum plus videntur sanctitatis reponere in uno *Resaa*, quam in ceteris Imamis omnibus: Inprimis credunt cœcos fiduciâ adorationis hîc posse recuperare visum. Nam non rarò Sacerdotes, ut advenarum fidem concilient, supponunt, qui visûs orbitatem simulet, quô ipso, fictis precibus recuperato, turbam concitant admiratorum, qui patientem per plateas cymbalis tympanisque comitantibus circumducunt, velut in triumphum & laudem opitulantis sui. In eâ circuitione quisque hospitem tesseram reportaturus miraculi, particulam decerpit ex veste falsarii, utpote, quæ contexerat corpus, in quod *Mysta* suam effundere virtutem dignatus est. Finito spectaculo actor ab ærarii præpositis novâ veste & muneribus donatus, dimittitur. Hæc fabula toties luditur, ut civibus risum amplius, non fidem aut devotionem pariat. Postremus Imamorum nullibi tumultus creditur, sed exemplo *Enochi* à Deo sublatus in paradysum quendam, unde absoluto Providentiæ termino in apricum

Heros reversurus sit, ut *Anti-Mahammedem* occisione deleat, & mortales ad fidem cogat Prophetæ sui; Inde vocatur *Jaheb el Jamoon*, i. e. dominus temporum. Imami varios fortunæ casus & dura persecutionum fata per omnem vitam experti sunt, quibus plerique succubuerunt. Post funera tandem parentum, progenies ingratham deferere coacta patriam, in Persiam transfugit: in qua vitam defuncta exulem, passim per Regni provincias tumultata est. Et licet postea Imamorum hostis occupatam à se Persiam, vastatamque diu retineret, sepulchrorum loca tamen in memoriâ hujus gentis nequaquam oblitterata adeo fuerant, ne serenissima Sophorum stirps, accepto in deditionem Regno, sepulturas ubique requisitas feliciter invenerit. Repertas igitur, eâ pietate, quam credebat religionis suæ auctoribus deberi, sacellis magnificè superstructis decoravit, amplisque redituum beneficiis ditavit, agris, balneis, pagis eam in rem consecratis, unde conservetur structura, foveantur lucernæ, & vivendi remedia suppetant eorundem ædili, *mutewelli*, & Corani lectoribus, *Hafiseb*. Districtum sepulchralem sæpè commendant vicina quædam monumenta publica, vel Principum legatione, vel aliorum magnatum pietate, cum pro communi bono, tum ad illustrandam sepulchri famam, successive condita, qualia sunt templum, schola, aquæ ductus, viridarium, balneum, & *tekjèb*, seu pergula pro requie otiosi hospitis. Pleræque enim sepulturæ in pagis & obscuris locis extant; tantum *Cassjana* emporium plurium sanctorum tumulis felicitatur; unde insignem meruit titulum, *el muminiena*, i. e. mansionis fidelium. Structura sacellorum lateritia est, figuræ quadratæ, unico operta, sed alto & spectabili, fornice: Istigillo tegitur viridante, vitrato, croceis furculorum flexuris picto, sæpè in pyramidalem turris figuram fastigiatus. Pavimentum nunc marmore tabulatur, nunc ex luto factum, aulæis sternitur.

For-

Fornicis convexa facies multis divisionibus affabre distinguitur, cavitatum, bullularum & coronidum varietate & harmoniâ inimitabile nostratibus artificium referens, quod penicillo nec Apelles tibi exprefferit. Eandem artem exhibent templorum frontispicia, & dimidiati palatiorum quorumcunque fornices illi, quos vocant *Eiwaan*. Mirè hi peregrinos oculos tenent suspensos, præsertim si cælatoris studium auri & ultra marini color illustraverit. Fornicem subtendit unus alterve riscus in summo pariete, rariùs vitro (variegato) clausus, sæpiùs cancellatus, ut diurnam lucem intromittat, & perpetuo flammantis olei squalorem emittat. Parietes picturatis obtensi velis, vel murrhino lapide (viridi colore flaventibusq; ramulis picto) tessellati elegantiam referunt, signo *mehraab* versus Meccam notati, ne in loco tam sacro devotioni hermes deficiat. Sepulchrum in medio sistitur ligneum, vel lapideum, tribus quatuorve pedibus humo elevatum; latitudinem habens quatuor, longitudinem octo circiter pedum. Holoferico operitur violaceo, viridi vel nigro, vel panno etiam Damasceno, Attalico, aureo argenteove. Sæpè accessum sistunt cancelli, quibus in quadratum cingitur, ænei vel lignei, singulis in angulis referentes *Kobbèh*; quod est ornamentum quoddam argenteum, vel vilioris æris, pomi vel cordis figuram præsentans. Sepulchro superjacent al Corani aliquot exemplaria viridi holoferico involuta: quæ in aliis sacellis in foraminibus parietum reponuntur, vel in subselliis eam in rem ordine dispositis; piaculum namque est, si humum attingant. Flagrant in sepulchro lampades plerumque argenteæ, reticulatâ serie desuper pendentes; lucent eadem in sacelli aditu, sive vestibulo sepulchrali. Hoc in paucas sæpe cameras divisum, servit tum mansioni inspectoris, *mutewellî*, tum custodiæ feretri, sarcophagi, suggestûs, hastarum, vestimentorum, vexillorum, aliarumque machinarum, quibus an-

niyer-

niverfarias Imamorum *Haseni* & *Hosseini* exequias celebrant, & funera pariter magnificentius tumulanda, ad cœmeterium deducunt. Sacellum sæpe ambiunt spatiosissimi horti, excelso muro limitati, quorum pomæria non rarò piscinis, cisternis, aquæ ductibus, arboreto, areolis aliisque oblectamentis, pro situ loci instruuntur. Hæc de sepulchris dixerim Imamidum eorum, qui apud Persas majori in veneratione sunt: nam & plura inveneris obsoleta & satis neglecta; præterquam quod *Derwiisjis*, i. e. religiosi pauperibus, pro diverticulo & hospitio serviant, qui ea sordibus & pediculis inquinant. Sepulchralia aliorum, cum Sanctorum, tum virorum illustrium, ad eundem fere typum ædificata sunt, nonnunquam magnificentius, non rarò multò obscurius, pro tumulati, dum viveret, meritis, & fundatoris modulo. Omnem hanc multitudinem magnitudine & Regiâ magnificentia superant templa illa sepulchralia, quæ exuvias tegunt *Imami Resâ*, in urbe *Masjhed*, *Fatuma*, filia Mahhammedis, in urbe *Kom*, & *Sjeich Sefi* in urbe *Ardebil*, vel Regum etiam Persiæ, in prædictis locis, velut sub Sanctorum præsidio, depositas: De quibus speciatim referemus in Hodœporico.

Tekjeh.

Quoad *Tekjeh* & *Derwiisj*, quorum nominum mentionem fecimus. *تکجه Tekjeh*, (vox requiem & locum requiescendi significat) pergula est subdialis, sive triclinium aliquod, in amœno loco positum, in quo quis otii & recreationis causa possit vel solus, vel cum paucis aliis sedendo, fumando, forbillando tempus fallere. Talia exiguo impendio structa passim in viis & areis publicis invenies, plurima fortasse in gratiam religiosorum pauperum, per urbes & provincias discurrentium, quos vocant

*Pauperes
religiosi.*

درویش Derwiisj. Alios enim mendicos immisericors religio non alit, quod ex Mahhammedis effato, indigentes providentiæ committendi veniant misericordis Dei; qui, si salu-

salutare fuerit, paupertatis quod imposuit jugum, facili opere allevabit. Videri autem volunt hujus nominis mendici spontaneam subivisse paupertatem ex devotione. Sed affirmare ausim, plurimos ex illis scurras & nullius frugis esse, qui hanc vitæ regulam aggressi sunt, alii fortunæ angustia compulsi, alii amore desidiæ & libertatis. In plures distinguuntur, quàm maximè vestitu saltem differentes ordines, quos sat erit nominatenus tantum citasse. *Bektasjî*; Habitu gaudent indigeno, saltem mitrâ tecti laneâ, quæ plicas refert duodecim, ad exprimendum Imamorum numerum; patellam gerunt ex femore pendentem, nec supellectilium præterea quicquam possident. *Maulowî*; In vestitu nil peregrini habent, nisi mitram quatuor conspicuam plicis, ex fastigio ad oram decurentibus. Calice pariter ex levi ligno vel cortice cucurbitinâ instructi sunt, fasciæ femorali illigato. *Haiderî*, mitrati incedunt annoso panno, in quinque plicas distincto; dorso operti vellere ovino crudo, nondum depilato; lateri affixam quoque patinam, & manu unâ scipionem, alterâ cornu gerunt. His maximè infensi sunt, haud æquè ridiculè vestiti *Nâamutelai*, ita nuncupati à Sancto quodam *Nâamet Elabî*, cujus sepultura colitur in *Caramaniâ*. Vatiniani causas odii, quod utrumque ordinem intercedit, explicandi hic locus non est: Referimus saltem, non esse Persiæ inquilinum, qui alterutrius partes non eligat, quibus vel favere, vel infensus esse velit. Inde omnes civitates dividuntur in duas factiones, Haiderianam videlicet & Naimutelâicam, ita ut una pars civitatis auctori *Haider*, altera *Nâamet Elabî* nomen suum profiteatur; cujus ratione quotannis inter pueros & civium vulgus ludicræ suboriuntur dissensiones; factâ fortunæ vel virium sponse, pugnis, baculis lapidumque jactu se invicem laceffentes: Sæpe velitationes illæ scurriles in ferios civium, quos involvunt, congressus, cruentasque

P

lanie-

lanienas abeunt, quibus ad internecionem se mutuò discerperent, nisi præliantes Prætor militari manu disturberet. Nunquam tragoedia magis metuenda venit, quam in festo anniversarii luctûs; dum enim indignantes fata Aliadum, suamet capita fauciant, dolore & cruoris signo exacerbati, nemini parcunt, cui invident. Rex hodiernus Haiderianus est. *Tsjetalî*, capite pedibusque nudis incedunt, sinu femoribusque pelle circumdati. *Medarî* aperto & intonso, præter gentis morem, incedunt capite; capillis longis, neglectissimis, à tergo pendulis; clunibus operiuntur velamento in balneis usitato, quod *Longuti* vocant. *Kaderî*, vestitum gerunt toto corpore viridem. *Musali*, Arabico induuntur pallio *suff*, quali & *mola*; perpetuò orant; unde etiam nomen sortiti. *Salik*, mendici sunt, eodem loco permanentes. *Muchtaar*; nec hi locum mutant, nec ipsi eleemosynas petunt, sed *Abdalos* habent, qui emendicatam à se stipem ipsis porrigunt. Gerunt humeris *pusti nessimî*, i. e. pellem cum omnibus appendicibus, puta auribus, caudâ, pedibus. *Myfritt*, sibi ipsis mendicant; humeros tecti *pusti tsjanidî*, i. e. vellere rescissis ungulis & capite, collo tamen adhærente adhuc, sed insigni crenâ diviso. *Abdal*; significat affeclam, qui cum stipem alii petat, ipse in vitæ subsidium legato gaudet ecclesiastico. Tessera illi est *pusti wakf*, i. e. vellus beneficii seu legati dictum, quo à pectore ad genua usque cingitur, capite pedibusque abscissis. *Kasaak* sunt, qui in foris & publico hominum confluxu, de Sanctorum suorum miraculis, vivis actionibus perorant, finitoque dramate, ab auditorum coronâ obulos colligunt. Instructi vagantur singuli, vel gemini, securi, lanceâ & scipione. Plures sunt, sed levioris farinæ, sarcinis, ligulis, globorum corollis, stigmatibus corpori inuistis, atque aliis notis distincti, singuli observantes auctoris sui & ordinis instituta. Habent singuli ordines Præfectos invicem subordinatos tres, quales

les vocant *Destinakiib*, *Nakiib* & *Pyr*. Si quis proponere quicquam, vel Ordini se devovere cupit, imum appellat Præsidem *Destinakiib*, hic auditô desiderio adducit secundo, & is supremo, *Pyr* dicto, quod senem reverendum significat.

§. III.

Collegia
Scholastica

Templis dixeram vicina esse مدرسه *Medressèh*, five Collegia. Materiæ affinitas vetat hæc ipsa & horum cives ita habere insuper, ne vel tantillum de iis hîc meminerimus; siquidem ex notitiis Aulæ est, nosse, in quæ opera potissimum Rex studia sua & ærarii vires collocet. Nimirum in templis, diversoriis, balneis, aquæ ductibus, viis publicis & pontibus magnificè condendis & instaurandis, ærarii partem non exiguam; majorem in fundandis gymnasiis, artiumq; liberalium cultoribus fovendis, gloriose erogat; ita publico bono, ita sui memoriæ apud posthumos, majorum exemplo consulturus. Magnates, Principis pia legentes vestigia, quotquot vigent opibus & generoso spiritu, cum in ceteris pro communi commodo monumentis publicis, tum præcipuè in palæstris scientiarum condendis, aurum & operam certatim collocant. Omnes igitur collegiis & scholis plenæ sunt civitates. In una Regia Isphahanensi, sed splendidâ illâ & ingenti urbe, illustriora collegia, exclusis trivialibus, numeravi ultra centum; quorum plenas ingenio inscriptiones (quæ & æram & nomen fundatoris exprimunt) Lectori suo locodabimus. Hîc in compendio duo tantum collegiorum adjuncta sistimus: nimirum مدرس Muderris, Rectorem, & طالب علم *Thalib ilm*, studiosum.

In antecessum scire oportet, Collegia Persarum, licet *Professores.* ædificii splendore nostra superent, studiis tamen literarum, classium distinctione, Professorum numero, studen-

Studia.

tium aliunde confluxu & frequentia, minimè nostris comparari posse; quin potius Contubernia, quàm Academias aut Gymnasia appellanda esse. Rector solus totius Collegii Inspector & Professor est; rarò sibi adjunctum habens doctorem unum vel alium, quo cum prælectiones dividat. Linguam Arabicam, & in eâ Grammaticam & Poësin; tum Philosophiam Aristotelis, Theologiam moralem Imamorum, quandoq; & Mathesin, idem unus docet; varietatem tot lectionum nec horarum nec auditorum vicissitudine distinguens; sed iisdem discipulis eodem tempore diversissima, quin uno die septem pluresve tradens auctores vel scientias. Nunc Meteorologiam orditus, mox ad Poësin, inde ad alias diversissimi generis artes & scientias dilabitur: ita ut nusquam maneat, dum ubique versatur, & nihil capiant auditores, dum tot doctoris sui scientias admirantur. Methodus ergo docendi, ut nulla est magistro, sic nulla proficiendi discipulis facultas. Logicam nondum eruditi, Physicam audiunt; & Arithmeticæ ignaris, proponitur Euclides, Almagestus Ptolemæi, Menelai & Theodosii Sphærica, & ex modernis *Godsja Nefîr* Bactrianus, qui ante quatuor secula de Mathesi & ceteris scientiis Commentarios scripsit doctissimos. Ritus proponendi est: Periodum auctoris clarâ voce prælegit auditorum unus; Hanc Professor, nihil præmeditatus, longò & inani sermone explicat; Finitâ verò unius scientiæ lectione, quæ horæ medium vel quadrantem durabat, in reverentiam doctoris assurgunt omnes discipuli; sed quos rursus considerare, nutu rogat præceptor, & ad alia progreditur, donec duabus transactis horis auditorium dimittat. Magno in hac gente honori ducitur docere; & in magnâ celebritate versatur, qui frequenti auditorum coronâ cingitur. Hanc laudem multi sic ambiunt, ut etiam clam datâ pecuniâ sibi emercari discipulos soleant, velut eruditionis suæ tubicines. Solidiores scientias,

tias, & quæ de pane lucrando sunt, nemo, qui noverit, publice inculcabit, alios ne sibi æquales pariat; sed eas filius à parente, aut alienus magno pretio comparare à privato doctore debet: quasi tantum rerum fumi & contemplationes ad gymnasia pertineant. Hæret electio Professoris, in Collegio quidem à Regibus fundato, penes Serenissimum & spiritualium Directorem *Sedr*; in aliis, penes *Sedr* & ipsos, si in vitis fuerint, fundatores. Salarium Rectoribus annuum est atque amplum; in scholis Regiis 100 tomanorum, in aliis paulò multòve minus, plerumque tomanorum 50; sed quod certo certius quoque statò solutionis die omnibus expenditur. Utinam & nostris in Germaniâ Professoribus, tot illustribus luminibus, par felicitas contingat!

Studiofi, Collegiorum incolæ sunt, velut in Contuberniis Academicis nostris *Alumni*. Non autem mensâ communi, sed in vitæ subsidium levi fruuntur stipendio; in Gymnasiis Regiis quotidie uno *Abasso*, i. e. argenti circiter drachmis duobus; in ceteris *Mahmudi* vel *Sjabhi*, i. e. Abassi mediâ vel quartâ parte. Cui hic modulus pro vitâ sustentandâ curtior est, is suppetias sibi quærit aliunde. Stipendia Rector qualibet hebdomadâ prænumerando distribuit, anteceptâ eorum annuâ, pro universitate, summâ, à *Mutesaddi*, sive thesaurario. Idem Rector cives Contubernio recipiendi facultatem habet, ne utiquam intromissos excludendi, nisi ob commissa flagitia. Profitentem discipuli horas quotidie duas audire, lege collegii tenentur; reliquum tempus absentiam indulget, & negotiis aliis vacandi licentiam. Sunt qui interea describendo libros, vel domi alienæ pueros instruendo mercedem quærunt. Sunt, qui in palatiis divitum parasitando ventres suos pascunt, ac pro storeâ, quod dicunt, & armis scholasticis nummos petunt subsidiarios. Sunt, qui subsecivum tempus studiis impendunt, & vel publicas
lectio-

lectiones audiunt in aliis Collegiis, vel se privatim erudiri curant à doctiori *Molâ*. Sunt denique ignobiles & perversi, quibus Contubernium pigritiæ asylum est, in quo vitam sine multâ curâ & labore agere & consenescere cupiunt: Qui tamen in discrimine versantur, ne, si in rigorem *Rasjis* sive censorum incidant, Contubernio excludantur. Hi *Rasjis*, s. censores, à Sedro constituti sunt, ut vitas Academicorum, & statum cujusque Gymnasii observent, desides & dissolutos increpent, inutilia collegii pondera & improbos eliminent, diligentes & claros ingenio laudent, imò annuis ornent beneficiis, ex redditibus bonorum, quæ vocant *wakf tsjebardeb maafuun*, i.e. bona spiritualia ^{٢٠} quatuordecim sine peccatis existentium: Per quos intelligunt duodecim *Imamos*, cum Propheta *Mahammede* & filiâ ejus *Fâtima*. Nimirum legata sunt ei scopo ab Evergetis piè consecrata, ut sublevent illos, quorum virtutibus obstat res angusta domi. Horum dispensator est *Sedr*, qui in præsentia Majestatis, vel ejusdem commissarii, & illa salaria, & hæc beneficia quotannis distribuit. Computantur annui redditus quatuordecim mille tomani, qui ex districtu solum Iffahanensi proveniunt in Scholasticorum sustentationem. Ex alumnorum numero solent dignissimi ad summos in spiritualibus honores & antistitia emergere, velut *Kasî*, *Sjeich el Islaam*, *Sedr*, *Piisjnamaas*, aliaque; præsertim si favore gaudeant eorum, qui officinas fortunæ dirigunt.

Structura
Academia-
rum.

Collegiorum structuram adjicio. Vix ea differt à diversoriis, nisi quod stabula deficient, & adsit puritas. Ambit illa impluvium, sive potius aream quadratam spatiosam, laterculis affabrè stratam. Murus exterior nullibi pertusus est; saltem latus, quod plateam respicit, portâ amploque vestibuli fornice pervium est. Interior facies, in medio singulorum laterum, singulos ostendit fornices, quos vocant *Eiwaan*, amplos nimirum & versus aream paten-

patentes. Hos quæ intercedunt spatia, intergerinis divisa, constituunt musea, sive dormitoria studioforum. Sunt ea ut plurimum concamerata, tantum camino & fumario instructa, nonnunquam & uno super ostium risco, qui, clausâ januâ, nonnihil luminis intromittit. Numerantur musea in universum viginti circiter, vel triginta, quin duplo plura, si ædificium geminam contignationem referat. Pavimentum in aliis supra communem aream non attollitur, in aliis pedes aliquot elevatur, camerarum seriem tanto spatio anticipans, ut servire pro ambulacro possit. Portæ superstructa est ædicula Rectoris, conclavibus ad commoditatem mansionis distincta; nonnunquam in eâ asservatur bibliotheca publica, cum instrumentis Mathematicis. Aream subdialem sæpe rivulus perfluit, in medio lacum constituens quadratum, incrustatum calce, cineribus & ovino stercore fortiter subactis; (quale genus calcis aquam non permittit, sed ab eâ pene lapidescit; à gelu autem dissolvitur) margo ejus cæso lapide firmatus, ex modico intervallo, raris arboribus venuste circumdatur. Collegio adjacere solet templum Academicum, quandoq; toti ædificio ita conforme, ut claudat unam areæ faciem; quandoque extra ejus pomœria positum. In eâ orare statim horis studiosi debent, & lectiones habere publicas professores. Sæpe tergum collegii excipit pomarium, interdum *Kahwâh chonèh*, seu popina Cofè, vel balneum publicum & similia, pro usu & fœnore Academiæ. Nec enim hæc modo, sed & diversoria, aquæ ductus, agros pagosq; interdum legavit dives fundator, ut ubere satis reditu Academiam suam foveret.

RELATIO IX.

Officinæ Domus Regiæ. Officiales
Aulæ minores.

Conditoria
& officinæ
eduliorum.

§. I.

Aulæ nostræ moles & magnificentia amplius patebunt, si recensuero Officinas, quæ vel custodiendis, vel fabricandis serviunt rebus, ad œconomiam Principis nostri spectantibus; siue illæ ad vitæ necessitatem faciant, siue ad pompam & delicias. Sanè, omniū numerus, tam earum, quæ intra Aulæ pomœria, quam quæ circa eam in urbe extant, quinquagenarium longè excedit; quas tamen ego non omnes, sed, ne modum Relationis excedam, potiores saltem recitabo. Venient hœc ipso & eorundem Præpositi in scenam, velut Officiales Regii minores, quos hactenus omiseramus. Habent enim singulæ Officinæ suos Præfectos, pro cujusque conditione vel singulos, vel plures subalternatos; habent & calculatores, seu scribas suos مشرف *Musjris*, qui singuli vel unius, vel plurium simul officinarum consumptiones, accepta & expensa annotant, subductasque eorum rationes quolibet mense censendas reddunt Superintendenti *Nasiri Defterchonèh*, qui in rei memoriam eas asservari curat in Camera. Pensum ordine detexturus, primo loco dabo officinas, quæ alimentis, tum custodiendis, tum præparandis, dicatæ sunt.

Penarium.

حانج خانه *Hhawidsj chonèh*, seu *Penarium*; Batavis, een Bottelern; Gallis, *Garde-manger*. Hoc ex diversis constat granariis, fornicibus, cellis, loculis, quibus depontuntur victualia: videlicet, farina, triticum, oryza, fabæ, cicera ac varia legumina; tum quoque oleum, sal, caseus, butyrum, كسجك *Kesjk*, seu oxygala coagulata; præterea
ex

exsiccati fructus, velut dactyli, uvæ passæ, کشمش *Kisj-misj*, i. e. uvæ passæ minores albæ, acinorum expertes, pistacia, nuces juglandes, amygdala; ex liquoribus verò, mel دوش آب *Duusj aab*, i. e. syrupus ex dactylis vel uvis coctus, & id genus alia. Duo autem sunt hujus generis promptuaria, unum, quo annona omnis reconditur, proinde انبار *Anbaar*, i. e. 't magazyn Belgicè dictum; alterum, quod culinæ Regiæ suppeditat, quantum indies decoquitur, successivè id ipsum illinc, tanquam ex promptuario vel cornu copiae repetens; inde insignitur appellatione دسجلاو *Dsjelaù*, i. e. parati, videlicet in præsentem usum. Hoc nomine etiam indigitantur ministri, quos paratos esse oportet pro comitatu Regis, quando is in publicum equitaturus est. Singulis officinis dispensator unus præpositus est, quorum ille *Hawidsj daar basji Anbaar*; hic, *Hawidsj daar basji Dsjelaù*, ab officio quisque suo, nuncupatur. A jussu utriusque stant تراسوداار *Terasudaar*, seu librator unus, plures verò bajuli, operarii & famuli custodes.

شربت خانه *Sjerbet choneh*, i. e. Custodia *Sjerbetti*, cuius præfectus inde nuncupatur شربت داکر باشي *Sjerbet-daar basji*. Quid hoc vocabuli? Liquorem denotat potabilem, qui miscetur ex aquâ communi, succo limonum & pauxillo aquæ rosarum, addendo sacchari quantum satis ad Julapii gratiam. Sorbium hujus nominis datur & aliud mucilaginosum genus, consistentiâ & colore excrementis sive spermati ranarum non dissimile, temperando calori corporis & siti aptissimum, quod fit ex semine utriusque herbæ *Sjerbett* (crederem ab hac nomen mutuari) cum rufo illo, tum atro-purpureo; nonnunquam etiam

Officina
Julapiorum
& conditorum.

ex semine Psyllii & Nigellæ, superfusâ aquâ *بدمشک Bidmisk*, i. e. florum Salicis odoratæ, additoque sacchari paululo. In aulis & caulis æquè ejus usus est, & ubique in tabernis, quæ æstate prostant sorbitiunculæ, eodem liquoris coagulo perfusæ sunt. Horum inquam materia Julapiorum in hac officina asservatur, recentissimè parandorum, cum id opus est, Eadem, aromata exhibet; radices etiam & fructus varios, alios saccharo conditos, alios aceto impositos, quos *atsjaar* vocant; tum & alia ad varium palatum facta sorbilia, tam consistentia, quam liquida.

*Conditorin
lactis.*

فجھورت خانہ Fughurt chonèh, sive Conditorium lactis. *Fughurt* Turcis significat lac coagulatum dulce, Persis *ماست Maaft*, Indis Batavis *Taner* dictum. Affertur cum flore lactis ex proximis pagis, servitque partim culinæ, partim brutis alendis, quæ in areâ ejus officinæ degunt; velut pavonibus, meleagridibus, & *آھو ahuu*, i. e. cervulis cum cornibus nigris, non ramosis, longis, & ad cochlearum similitudinem contortis.

Panarium.

چورکی خانہ Tsjurek choneh, i. e. Panarium. In eo servatur, & pinfitur etiam panis triticeus, lacte dulci subactus. Materiam quamque suam subministrant prædictæ officinæ.

*Olerum
fructuum-
que custo-
dia.*

فیمش خانہ Meiwah choneh, vel Turcice *فیمش خانہ* *Femish choneh*, i. e. domus fructuum; cujus præfecto *Femitsji bassji* id negotii datum est, ut olera fructusque pro culinâ Regiâ comparet servetque. Ex provinciis variis ea gratis mittuntur à Gubernatoribus, velut annonæ decima: partim etiam pecuniâ emuntur indies, foro venum à rusticis illata,

شِبْرَة خَانَة *Sjireh choneh*, seu Cella vinaria; quæ non modo vino, (præsertim Georgiano & Sjirasensi, mensæ Regiæ usitatoribus) sed & variis spiritibus referta est. Quando religiosè in Aula vivitur, despici ac claudi contingit hoc immundi liquoris promptuarium. Pincerna & præfectus est, quem vocant *Sjiratsji basji*. Cella vinaria.

أَبْدَارْ خَانَة *Abdaar choneh*, five Aquarum custodia. Servatur hîc aqua potabilis, amphoris fictilibus obsignata. Ubi bibenda à Majestate poscitur, probè sigillum examinat pocillator *Abdaar basji*, referatamque post usum, iterum sigillo firmat, ne toxico possit temerari. Custodia nisi viro probatæ fidei committitur. Hydrophylacium.

قَحْوَة خَانَة *Kahwab choneh*; Domus à baccis Koffe (rectius dixeris *Kabwâb*) appellationem ducens; Has etenim hîc servat, & recentissimè tostas, pro conclavi Regio, quotidie decoquit officinæ magister *Kabwatsji basji*. Fructus & decocti usus satis apud nos innotuit, non æquè ipsa planta: quæ nullibi terrarum, quàm circa *Mocham* Arabiæ felicis colitur; unde, quos obtineo Ramuli, longi, tenues, badii coloris, atque omnes fructu supra fidem gravidi sunt; Foliis conjunctim decorati Laurinis, mucrone longiori: quorum in sinu Pediculis brevissimis resident Baccæ, calyculorum exfortes, semper geminæ, furvæ, membranulâ obductæ, si extricentur bifidæ. Officina decoctionis Coffe.

لَانِيَا *Laniena*, quam Turcicè كَنَات *Kanaat*, Persicè سَلَاخ *Laniena*. *Sellah choneh*, item قَصَابْ خَانَة *Kassaab choneh* vocant. Præfectus in ea est lanionum primarius, *Kassaab basji*.

مُرْخْ خَانَة *Murch choneh*, Turcicè طَوْقْ خَانَة *Towuuk choneh*, in quo aluntur, & quotidie Gallinariū.

die maectantur gallinæ & quævis plumosa, coquinæ sacra-
ta. Inspectorem appellant *Towuuktsjî basjî*.

Coquina.

Coquina مطبخ *Muttbach*, vel آشپزخانه *Asjapàs choneh*. Directorem hîc agit primus *Asjapas*, five coquus, qui materiam dapum ex penariis repetit; ordinem & numerum injungente توşمال *Tusjmaal* s. dapifero, utpote inspectore rei culinariæ.

Pharmacopœia.

Pharmacopœia عطارخانه *Atthaar choneh*, in quâ medicamenta, & præsertim variæ virtutis opiata, pro Majestate & aulicis præparantur à Pharmacopœo Regio, sub directione Archiatri.

Officina pro decoctis medicatis.

پرهی نرانه *Perrhii saneb*; Officina, in quâ pro ægrotis parantur Julapia & decocta varia, ex hordeo, oryzâ & herbis medicatis, prout idem præscripserit Medicus.

Custodiæ supellectilium.

§ II.

Supellectilibus custodiendis, ac rebus, quarum domi ac foris usus est, destinatae sunt domus sequentes:

Xylotheca.

عودون خانه *Uduun choneh*, Turcicè هیمه خانه *Himeh choneh*, i. e. Custodia lignorum, cremiorum & combusti-
lium; cujus primarium curatorem vocant اودون دکر باشی *Uduundaar basjî*, vel *Uduuntsjî basjî*. Non hîc, quemadmodum in Germaniâ, fissos arborum truncos invenies; cara materia lignum est, & bilance venditur: nec videas ignem nisi fustibus foveri iis, quos terga asinina & camelina, ex tesquis editorum montium deferunt. Vulgi focus stercore jumentorum, ericâ & fruticescentibus herbis fumat, quas ex desertis petunt.

Custodia facum.

مشغال خانه *Mesjaal choneh*, Custodia facum. Hæ fa-
ces non ex cera vel pice factæ, sed clathra sunt ænea, sci-
pioni

pioni infixa, quibus immittuntur oleo imbuta linteola. Ipsas machinas cum fomento lucis asservari hîc, & paratas esse curat officinæ Inspector, مشعل دائر باشي *Mesjaal-daar basji*; qui & ipse Regi, noctu equitanti, primus facem præfert auream.

چراخ خانه *Tsjiraach choneb*; Repositorium lampa- *Reposito-
rium lam-
padum &
candelarū.*
dum, quæ vel oleo, vel sebo foveantur. In eodem candelabra, emunctoria, cerei, & omnis ad lucem necessarius apparatus conservatur, sub inspectione چراخ چي باشي *Tsjiraachtsji basji*.

سفره خانه *Sofrah choneb*; Domus, quâ servantur map- *Repositoriū
mapparum.*
pæ, mantilia, & linteamenta cœnaculi. Curator is est, qui & Regii triclinii structor سفره چي باشي *Sofrahtsji basji*.

چين خانه *Tsjiin choneb*, vel اياق خانه *Ajaakh choneb*, *Custodia
vasorum
pro cœna-
culi.*
i. e. Domus vasorum murrhinorum, sive porcellani. Verum non ejus luti solum, sed & aurea argenteaque vasa hîc custodiuntur, lavantur, poliuntur. Ferunt, paropsides illas, quæ ex pretioso metallo constant, valere decem aureorum milliones. Plures hic constituti sunt ministri; qui quod dapes cœnaculo inferant, *Ajaaktsji* Turcicè, *Tsjimikesj* Persicè, i. e. portitores porcelini, sive celeres, Germanicè *Laquenen* appellantur. Inspector domûs vocatur *Ajaaktsji basji*, i. e. Capitaneus peditum.

فراش خانه *Ferraasj choneb*; Domus stratorum. Hæc *Domus
stratorum.*
magni apparatus, & amplæ structuræ est, in quâ non modo, pro sternendis pavementis, varii pretii & magnitudinis aulæa, distinctis servantur conclavibus, (his enim stragulis superbiunt palatia Persarum, quia subselliis, men-
fis,

sis, imaginibus non datur locus) sed & omnia tentoria, cum fulcris suis funibusque, & quicquid ad campestrē hospitalionem spectare potest. Præpositus vocatur *Ferrasj basjî*, cuius ampla est & præclaræ dignitatis functio. Habet præterea inspectionem eorum, qui Regium vestitum lavant; qui labor his regionibus viris incumbit.

Custodia
vestimen-
torum.

کچاچی خانہ *Kiptsjatsjî choneh*; Domus vestimentorum. Custodiuntur in eâ vestes quas Rex distribuendas destinavit pro muneribus. Præfectus ab eâ nomen habet *Kiptsjaksjî basjî*.

Vestitus
Regii cu-
stodia.

عقب خانہ *Akiib choneh*; Domus custodiendis dicta vestibus Regiis, quibus ipse Serenissimus induitur. Custos est *Mehtèr*, seu primus à cubiculo.

Custodia
cistarum
vestilium.

کچو خانہ *Kadsjuwab choneh*; Domus, in quâ repositæ sunt cistæ penfiles, quibus reclusæ vehuntur ex tergis camelorum fœminæ Principis nostri. Administrator ab officio nomen habet.

Domus
ephippiorum.

سراجی خانہ & سین خانہ *Serradsjî choneh*, i. e. Ehippiorum & ehippiariorum domus; quâ rei equestris instrumenta servantur, ac conficiuntur etiam. Præpositus ab ehippiis nomen habet *Sindaar basjî*.

Armamen-
tarium.

جبه خانہ & کار خانہ *Dsjebbeh choneh*, i. e. Armamentarium, quod & *Kaar choneh*, seu domus utensilium vocatur; siquidem in eâ non modò apparatus militares, videlicet sclopeta, acinaces, loricæ, sarissæ, hastæ, sed & varia utensilia, velut specula, imagines, tubi optici, & paris conditionis alia; nec minùs, quæ ab exteris Principibus dono mittuntur, curiosa variæ inventionis opera, reponuntur. Est officina hæc una ex amplissimis & primariis;

riis; cujus præfectus, *جَهْدَاكْ باشي* *Dsjebehdaar basji*, magnæ dignitatis officio fungitur. Ejus directioni parent plurimi *چَلَانْگِرَانْ* *Tsjelaangeraan*, id est, fabri Vulcano operantes; videlicet *کَارْد* *Kaard geraan*, seu fabri cultrarii, *سَاکَانْ* *Peikaan sasaan*, seu poliones, *سَاکَانْ* *Baruud sasaan*, seu molitores pulveris nitrati, *حَقَّارْ* *Hackaar*, i. e. cælatores, *اَتَشْ بَاکْ* *Atesj baas*, seu pyrobolorum artifices, & id genus metallarii plures, facientes suæ artis opera in singulis quique officinis.

تُونْ خَانَه *Tuub choneh*, seu Domus tormentorum bellicorum, quorum præfectus & supremus magister est *توپسْجِی* *Topsji basji*; curam quoque & custodiam gerens instrumentorum & materiarum omnium, quæ ad usum machinarum istarum pertinent. *Domus curulum machinarum.*

کِتَابْ خَانَه *Kitaab choneh*, Bibliotheca; in quâ libros, non ordine & in asseribus repositos, sed scriniis inclusos (ajunt novies vel decies mille) servat *کِتَابْدَاکْ* *Kitabdaar*, seu Bibliothecarius. Ei auscultant *صَحْفَانْ* *Shahasaan*, bibliopecti *کَشَانْ* *Dsjedwel Kesjaan*, delineatores, & *کَاتِبَانْ* *Katibaan*, librorum descriptores, quos Copiistas vocamus. *Bibliotheca*

خَزَانَه *Chasaaneh*, Gazophylacium; in quo non modò Majestatis pecunia deponitur, verùm etiam cimelia ac pretiosa quævis obferata custodiuntur à *چاساناداار* *Chasanadaar basji*, seu thesaurario Regis. Ei adsistit *صَرَاکْ باشي* *Sarraaf basji*, i. e. supremus æris probator, qui nummos recipi- *Gazophylacium.*

cipiendos pensat & examinat, de bonitate fidejussor futurus; à singulis nummorum millenis in ærarium deponendis, certam pro cautione & labore portionem retinens.

Officinæ
mechanicæ

§. III.

Opificibus opera mechanica pro Regiâ domo facientibus patent Officinæ plures, ex quibus potissimas hîc nominabo:

Textrina.

سِيارباف خانة *Sjaarbaaf choneh*; Textrinæ variæ, in quibus panni sericei, aurei argenteique texuntur. Præfectus est الملك النجّار *Melik Tudsjaar*, quod Principem mercatorum sonat. Hic typum injungit, materiam cedit, & absolutas operas in custodiam recipit. Ejusdem inspectioni commissæ sunt & ceteræ officinæ, quibus indumenta corporis elaborantur: ut sunt

Officina
fullonum.

حَلْجِي خانة *Hballadsji choneh*; Officina, in quâ maleis tunduntur panni goffypini, pro subdumentis vestium, ut sic à sordibus purgentur, & mollitiem induant.

Domus sartorum.

خِياط خانة *Cheijaat choneh*; Domus sartorum, qui thoraces & talaris tunicas faciunt, tum pro cultu Regii corporis, tum eas, quibus honoris causâ à Majestate donantur hospites Regii. Dirigit officinam, artis magister اِسْتان گام *Ostaed Kaar*, pannos cedit inspector *Melik tudsjaar*; quos prius censet *Nasirius*, imò ipse seligit Princeps, siquidem pro Regio corpore aptandi fuerint.

Officina pro
consuendis
tibialibus.

چاک شور دوز خانة *Tsjaak tsuurduus choneh*; Officina eorum, qui consuunt tibialia. Ex laneo fiunt panno Europæo, qualem elaborare nesciunt in totâ Asiâ.

Sutrina.

گفَس دوز خانة *Kefs duus choneh*; Sutrina, calceamentis variis pro Rege & domesticis ejus consuendis dicata.

طاهردوز

طَلْهَدُونَرْ خانَه *Thalabduus choneh*; Domus acupictorum, qui Phrygio artificio venustissima opera faciunt. *Domus acupictorum.*

يُوسْتَنْدُونَرْ خانَه *Puustenduu choneh*; Officina pellionum, in quâ elaborantur spolia ferarum; sed ea saltem, quibus Religio vestire corpus permittit. Harum inquam officinarum omnium curator est, quem dixi, Princeps mercatorum. *Officina pellionum.*

سِرْجَرْ خانَه *Serger choneh*; Officinæ auri & argentifabrorum, in quibus operas dirigit excellentior artis magister *Serger bassji*. Huic parent artis encausticæ magistri *میناکار Minakaar*, Gallicè, *esmailleurs* dicti. Sunt, præter indigenas, encaustæ, automatarii & gemmarii septem Franci, quos ex Galliâ allexit Regis Abassi II. Comitas; sed qui subalternum non ferunt Dominum, nisi *Nasirum*. In *Sjulfa* suburbio habitant, vitam ibidem in rerum affluxu viventes otiosam & splendidam; nam & *Dsjere* fruuntur, i. e. victualibus pro familiæ sustentatione, & amplo præterea salario; unus quadraginta, alii triginta tomorum; etsi Regionum operum rariores sint, sui verò lucri & fortunæ fabri diligentissimi. *Officina aurifabrorum.*

مِسْجَرْ خانَه *Misger choneh*; Domus ærariorum, in quâ varia ducuntur vasa cuprea. Sanè, callent illi artifices hâc regione omnia aurifabrorum opera exprimere; variis utentes incudibus, malleis & instrumentis, in Europæorum officinis nusquam visis. *Officina aurifabrorum.*

صَرَّاب خانَه *Sarraab choneh*; Monetariorum domus, cudendis nummis dicata. Opus dirigit supremus monetarius *Sarrabi bassji*. Ei à latere est *معْجَمَرْ باشي Maajaar bassji*, seu probator æris, qui metallum ingne purgat usque, donec typo aptari possit. *Officina monetariorum.*

Officina
pictorum.

نقاش خانہ *Nakkaasj choneh*; Officina pictorum, cui præest supremus pictor, *Nakkaasj basji*.

Fabrica.]

نجم خانہ *Nedsjaar choneh*; Fabrica, cujus director architectus est. Hic varia fabricantur ex ligno utensilia & opera mechanica.

Officinas pyrotechnicas, stannarias, tornatorum, vitriariorum, fabrorum ferrariorum & obscuriores alias, quibus variâ manu & arte tractantur metalla ignobiliora, studiosè omitto.

Theriotro-
phia &c.

§. IV.

Sequuntur, quæ vel maximè luxus excogitavit, theatrum Musicum & theriotrophia quædam.

Theatrum
musicum.

(Figuram
vide suo,
loco)

نیکار خانہ *Nagaraan choneh*; quod Tympanorum domum sonat. Pergula est præalta & longa, ad septentrionalem fori maximi faciem, non procul à Regio Palatio fabricata; ex quâ in honorem Majestatis quotidie cum occasu solis, & duabus horis ante ortum, varia, inq̃ terris nostris ignota buccinarum & tympanorum genera incondito strepitu resonant. Præterea in auspiciis novilunii & festis religiosis, tum etiam in conviviiis Regiis sine intermissione instrumentis plauditur, donec festivitas terminaverit. Adsunt tympanistæ, tubicines, cymbalistæ, numero quadraginta, qui stipendia sua recipiunt ex censu

قوال *Khawaal*. Hoc vocabulum significat voluptuarium genus hominum, veluti scorta, choraulas & quoscunque facientes quæstum in lupanariis; iniquum enim reputant, si ejus generis redditus in seria collocentur. Chorum hunc, cum in Aulis Asiaticis, tum in singulis Persiæ civitatibus primus instituisse dicitur *Tamerlanes*, hodiernæ Monarchiæ Persarum, ac magni Mogolis conditor. Collegii inspectionem habet *Mesjeldaar basji*.

اسطابل

اسطابُل *Istabul*, seu طَوِيلَة *Tawilèh*, Equile, cui præest *Equilia*.
 مَهْتَر بَاشِي *Mehter basji*, i.e. equorum tractator, sub inspectione supremi stabulorum Magistri *Mirachuur basji*. Non eodem stabulo omnes equi, sed pluribus aluntur, pro coloris & pretii varietate discreti. Equisonum turba eis famulatur; majori enim cura & servitio, quàm sub nostro cœlo tractantur: scalpuntur, pectuntur & lavantur indies; crura foveantur calidâ; pabulum non nisi statim præbetur horis, & dosi exactissimâ; pedes expanduntur restibus, & corporis deformatio arte corrigitur; decor in aliis fuco augetur, ventrem, caudam ac jubam pingendo. Vernis mensibus herbâ Meliloti laxantis repurgantur, datâ in pastum diebus quatuordecim vel viginti; & quis omnia narraverit? Pascuntur alii passim in convalibus Regni quasi sylvestres, quorum pulli magnis agminibus huc quotannis mittuntur coërcendi.

شِير خانَه *Sjiir choneh*; Leonum domus, in quâ non *Clastrum leonum*.
 leones modò, sed & tygrides, pardi, lynces atque similes aluntur belluæ ferocis naturæ.

فِيل خانَه *Fiil choneh*; Domus, in qua stabulantur elephantum *Stabulum elephanti*.
 quibus belluis, æquè Persica ac Indorum Aulæ in solemnibus pompis suis superbiunt. Ibidem Rhinocerotēs, asini striati ex Abyssinâ, & alia quædam bruta mitioris ingenii aluntur, majorem partem peregrina, & ex indigenis maximè rara. Curatorem vocant *فِيلْبَان بَاشِي* *Fiilbaan basji*.

سَكْبَان خانَه *Sekbaan choneh*; Domus, quâ retinentur *Domus canum*.
 sagaces & venatici, pariter molossi & ferociiores canes, quorum lanienæ damnari quoque solent homines malefici & mortis rei. Curam gerit *Sekbaan basji*.

Aviarium.

طاووس خانہ *Tawuus choneh*; Pavonum domus. Ornithotrophium est sanè Regio nomine dignissimum; non tantum fospitandis serviens pavonibus, sed & meleagridibus, onocrotalis, psittacis, *catsjuwariis*, *meinais*, & variis ignotæ stirpis alitibus, quarum nomina in Latio deficiunt. Habes hîc volucres pinnatas æquè ac pennatas; vides pumilas, grandes & mediocres; audis garrulas & canoras; admiraris deformes alias, alias inimitabili naturæ picturâ ad stuporem decoratas rarissimasque, quas & fervens Zodiacus, & uterque Polus suo ambitu produxerint. Aream ejus desuper & à lateribus claudit rete ferreum, summas quoque arbores (Pampinos, Populos, Moros) involvens, ut aviculis liberior sit, velut in nemore, volatus, carcerem vix sentientibus in tanto spatio. Ex quadrupedibus pariter nonnulla hîc certis retinaculis foven-
tur, velut civettæ, castor, hyæna Plinii, simiæ & sciuri rariores.

Falconum
domus.

كش خانہ *Kusj choneh*, Ornithotrophium significat. Verum falconibus tantum patet alendis & erudiendis, quos generis vocabulo ob nobilitatem appellare amant. Palatio quam vivario similior domus est, in spatioso ac splendidissimo horto consita. Præfectus idem est, qui & rei venaticæ.

Prætermitto habitacula struthiocamelorum, cervarum & aliorum quorundam animalium, quæ passim in hortis Regiis aluntur, non tanti æstimata, ut peculiari hospitio donarentur, vel custode alio, quam loci hortulano.

Supple-
mentum
Relationis.

§ V.

انبارى غلہ مان Mansionibus & officinis adnumerabimus

Hospitium
mancipio-
rum albo-
rum.

Anbaarik golobmaan; Hospitium mancipiorum. In eo pueri Georgiani & aliunde recepta mancipia (sed candida saltem) legendo scribendoque erudiuntur & educan-
tur,

tur, ut servire Majestati possint, in Aulâ vel officinis alii, alii militiæ. Illorum *Nasirus*, horum curator est *Kuler agasi*.

Annumeramus etiam *دَفْتَرِ خانَه بیاوَتَات* *Defter cho-* Camera
neh biotaat, i. e. Cameram dispensationum & rationum; *consum-*
in quâ Regia supellex & omnia in prædictis officinis con-
tenta Inventariis consignat Camerarius *Defterdaar bio-* ptionum.
taat. Idem rationes menstruas ab officinarum scribis ex-
hibitas in codices suos redigit, & inter expensa aulica
transcribit; sed illas acri prius censorum trutinâ perpen-
sas, deinde & sigillo Superintendentis *Nasiri* approba-
tas. Censura hæc potissimum consumptiones respicit,
utrum illæ concordent cum recepto esculentorum pre-
tio, quod statuit singulis mensibus, & per caduceatorem
publicari in foro curat *مَحْتَسِبِ المَمَالِك* *Mihtesib el me-*
malik.

Pro colophone sciendum est, necessaria pro officinis *Materia*
enumeratis parato ære haud omnia comparari. Nam res *pro officinis*
culinæ ex annonâ suâ quolibet mense instaurare debent *unde pa-*
Provinciae, partem etiam materiæ mechanicæ suppedita- *retur?*
re Dominia Majestatis; quin & munera à Satrapis ultro ci-
troque missa ejus conditionis sunt pleraque, ut destinari
pro officinis soleant. Verum, quantus omnium ille ap-
paratus sit, Universitatis tamen necessitati adeo non suffi-
cit, ne pro supplendo defectu, præsertim in Pomonam &
Cererem, facienda subinde sint impendia. Ea propter sin-
gulis fere quadrimestribus Dispensatores officinarum ex
ærario Regio certam pecuniæ summam recipiunt, à *Na-*
siro pro cujusque officinæ necessitate ordinatam; Cujus
deinde expensa, secundum taxationem à *Mihtesib el me-*
malik promulgatam, in rationes referunt, Nasiro reddend- *Pensiones*
as. Pensiones annuæ, quibus gaudent Directores, *officialium.*
secundum præfecturæ gravitatem & dignitatem differunt.

Quibus *تحويل دار* *Tabwiil daar*, seu ut aliter vocatur *صاحب جمه* *Sahab dsjemmeh*, i. e. liberi directoris & dispensatoris facultas collata est, (quales plerique titulo decorantur Turcico *Basji*, i. e. Capitis vel Capitanei) viginti tomani, triginta aliis, aliis quadraginta tributum sunt. Magistro autem obscurioris officinae (quales sunt *پیش خدمت* *pisjchedmèt*, i. e. prior servus, vel senior opifex) decem, quindecimve tomani persolvuntur. Salario singulorum accedit liberi com meatûs & cremii beneficium, quod aliis quotidie, aliis qualibet septimanâ, annuatim aliis, distribuitur.

RELATIO X.

Provinciarum Urbiumque Præpositi.

Directores
Provincia-
rum.

§. I.

Hactenus Aulæ membra atque proxima organa dedimus, quibus Regni anima Majestas, principes in politico suo corpore functiones peragit; nunc remotiora nominabimus, quibus illæ sunt in partibus singulis, nimirum in Provinciis & Civitatibus. Rectores Provinciarum, sive Satrapæ, pro magnitudine & genio terræ, cui singuli præficiuntur, subalternatæ sunt dignitatis, adeoque nominibus à se invicem distincti; vocantur autem *Begler begi*, *Walî*, *Chaan*, *Sulthaan* & *Wasiir*; quibus addere licet, quamvis propriè civium officiales sint, *Daroga* & *Kalantèr*: quia his ipsis præter civicam functionem, non rarò committuntur quoque rectiones territoriorum minimorum.

Persia di-
visio.

Præsciendum est, *ایران* *Iruun*, seu Imperium Persiæ universum à Rege Abasso magno divisum esse in quinque par-

partes; quarum vocavit (1) *Australiorem* فَاارِس Faars, i. e. Persidem, sive *Persiam* strictè dictam, quæ terminatur ad Sinum Persicum; Hæc distincta est in Provincias viginti. Singularum nomina recitare nil juvat: Dabimus ea cum descriptionibus suis in Hodæporico. Sufficit in compendio scire, primariam in eâ esse, quæ à metropoli شِجِرَانِ Sji-raas nomen sortita est. (2) *Orientalem* خَرَّاسَان Choraasaan, i. e. *Chorasmiam*, quæ in Indiam porrigitur, & divisa est in Provincias quadraginta; quarum caput est مَشْهَد Mesjhed civitas, cum Provinciâ ita dictâ, ad quam etiam spectant tres aliæ. (3) *Occidentalem* اَازَرْبَايجَان Aaserbajedsjaan, quæ Mediam australem & Armeniæ partem continet, & respicit fines Turcicos. Absolvitur Provinciis quinque supra quinquaginta, quarum princeps habetur, quæ ab emporio تَبْرِيز Tabriis, seu *Ecbatana*, nomen duxit; nam Provincias insuper novem ambitu ditionis suæ complectitur. (4) *Septentrionalem* گِلَان Gilaan, i. e. *Hyrcanicam*, quæ finitur mari Caspio. Continet Provincias viginti & unam, quarum metropolis, & ab eâ sic nuncupata Provincia, est اَسْتَرَابَاد Asterabaad, cui & gemina alia subicitur. Et (5) *Mediam* inter has, اَيرَاك Eiraak i. e. *Parthiam*; hujus & totius Regni metropolis est اَصْفَهَان Isphahaan, seu Hecatompolis, ad quam spectant Provinciæ quatuor aliæ.

His tot Provinciis præfecit Rex Archisatrapas viginti quinque, quos decoravit singulos titulo *Beglerbegi*, i. e. Domini Dominorum; nam iisdem & ceteri parent Provinciarum Regionumque Rectores, videlicet *Chani*, *Sul-*
thani

Directorii
distinctio
in Begler-
begis, Cha-
nos, Sul-
thanos, &c.

thani & cujusvis nominis Præpositi: *Vasiro*s excipio, qui quod Regiis dominiis præfint, Majestatis etiam jussa immediate respiciunt. Verum Archisatraparum tantus ille numerus hodie defecit, quod ex terris, quæ Dominis Dominorum antea parebant, plurimæ in Dominia conversæ sint. De singulis nunc dicam fusiùs, sub propriis titulis.

Chaan.

خان *Chaan* augustum nomen est, Regum Tartariæ appellativum. Hoc in Usbecorum contemptum arrogantia Persarum adoptavit in titulum Satraparum suorum, quo Regis sui, velut Principis multorum Principum, ostentarent magnitudinem: dum iidem Scythæ, observato talionis jure, non dubitant Gubernatores reciproce suos appellare *Sjah*, vocabulo Regibus Persarum ita proprio, ut quondam Pharaonis & Ptolemæi nomen erat Ægyptiæ Majestati. Aulam Chanus alit Regis sui lineamentis omnino æmulam. Paris hîc officii ministri sunt; satellitibus domus latusque stipatur; equitat, non nisi nobilium turbâ sociatus; festiva convivia publice magno fastu celebrat; tympanistarum verò & tubicinum matutino & vespertino fremitu (hæc Regiæ magnificentiae nota est, à Tamerlane inducta) aulam urbemque personare, audias quotidie. In subditos quoque arbitrariam exercet absoluti Principis Jurisdictionem, à quâ provocatio ad Aulicum tribunal ordinariè non datur. Admodum igitur Majestatis umbrâ superbiens, Reguloque similis, nullos mortalium timet, nisi fortunæ suæ fontem, cœlum Jovemque aulicum: Sicut enim ex levi sæpe nobili, servo, scorto vel mancipio Principis, præter meritum evectus ad antistitii fastigium fuerat, ita sæpe præter opinionem contingit, ut repentino fulmine rursus dejiciatur; non tam insolentiâ sua & illatâ aliis injuriâ concitato, quàm calumniis aliorum, quos ei fors in perniciem dederat. Fortunæ enim suæ hîc tantò quisque incertior vivit,

vit, quanto vivit ab Aulâ remotior; nec inde quisquam discedit magnâ ornatus spartâ in Provinciam, nisi majori cumulatus invidiâ eorum, qui eosdem honores pro se vel pro aliis ambiverant. Cui quidem malo non aliud securitatis remedium adhibere discessurus potest, quàm ut invidos sibi procures Aulicos largis muneribus pronos restituat, vel iisdem Patronos opponat pari arte quæsitos graviores, quorum auctoritate adversus malevolorum conatus sese tueatur. Reditibus Provinciarum Satrapa quisque tanquam propriis fruitur; eos in ministros, milites, convivia, luxum & propria commoda expendens. Onera quibus præstandis obligatur, si cum emolumentis conferuntur, exigua dicenda sunt; & in eo consistunt: ut (1) militem Regni vel alat in provinciæ suæ visceribus, vel extra provinciam stipendio sustentet; (2) ut ex annonâ suæ terræ levia quædam culinæ Regiæ mittat subsidia, si præfectus minoris provinciæ fuerit; sin verò majoris, integro mense eandem sustentet, cibi materiam, (oves, legumina, fructus) quando ad illum ordo devolvitur, subministrando; (3) ut strenam determinati pretii vertente anno mittat Majestati, partim in ære; partim in rebus, vel arte factis, ut sunt aulæa, storeæ, vasa, texturæ; vel crudis, ut sericum, gossypium, lana; partim in animalibus, velut equis, camelis, mulis, falconibus, mancipiis; aut in rebus quibuscunque aliis, pro qualitate & opulentiâ suæ, quam regit, Provinciæ. Pro his muneribus (quæ *barchoneb* vocant, quia jumentis deferuntur) loco remunerationis à Serenissimo remittitur, vestis honoraria *Galaat* (plerumq; plus minus 12 tomanorum pretii) veluti Regium vernantis Gratiae documentum; quod Satrapis constat multis ceremoniarum solennibus, præsertim pomposâ Nuntii introductione, convivio publico, ac muneribus pretiosis, quibus ipse oblator magnificè cumulandus est. Annuï cujusque Provinciæ redditus, rudi calculo supputati, exhibere dicuntur

S

tur

tur summam 7000 vel 8000 tomanorum: quam verò, uti magnitudo & bonitas terræ variat, ita eandem Rectorum quoque avaritia augere & continentia moderari solet. Plerique *Chani* functionis suæ vicarium habent, qui jussorum executiones, & minoris momenti causas curat, tum absentis quoque vicibus perfungitur; à vulgò *Janidsin* vocatur, quasi ejusdem loco existens, ab aliis *Najib*; constituitur ab ipso *Chano*, annuente Directore Regni. Quotuscunque sit Satrapæ locum tenens, *Sulthano* tamen dignitate inferior est. Pro angustia vel amplitudine Provinciarum, *Chani* alii sunt minores, qui minorem regionem magnifico Satrapæ, seu *Chani*, titulo dirigunt, plerumque sub Archisatrapæ, seu majoris *Chani*, præsidio: alii magni, quales sunt majoris Provinciæ Rectores, immediate parentes Serenissimo; alii ter maximi, quales singulari gaudent titulo

Beglerbegi.

بَکَر بَکِي *Beglerbegi*, quod Dominum dominorum significat: ob amplitudinem enim Provinciæ, cui præsidet, subordinatos habent *Chanos* minores, ac *Sulthanos*, velut remotiorum territoriorum urbiumque Rectores. Tanta hæc est dignitatis spartâ, ut eâ ornati, sessum in triclinio Regio occupent inter *Nasirum* & *Mirisjikaar basji*; vel in latere opposito inter *Tofenksji agasi* & *Dirvaanbegi*. Sunt hodie ejus characteris in Persiâ non amplius sequentes: in tractu *Faars*: *Beglerbegi Luristaan, Arabistaan, Kurdestaan & Sistaan*; in tractu *Chorasaan*: *Beglerbegi Mesjhed, Heraat, Chorasaan & Kandahaar*; in tractu *Gilaan*: *Beglerbegi Asterabaad*; in tractu *Adserbajedsjaan*: *Beglerbegi Tabrifi, Irvaan, Dagestaan, Adserbajedsjaan, Karabach, Gurdjistaan, Sjirwaan*; in tractu *Eiraak*: *Beglerbegi Kugilaan & Hamidaan*. Ex his Dominis dominorum, honore & generis antiquitate præeminent:

Waalî.

والى *Waalî*, seu *Reguli*, duntaxat tres, velut *Waalî Gurd.*

Gurdjistaan, Waalì Arabistaan, & Waalì Luristaan; quibus honoris gratiâ adnumeratur *Waalì Dagestaan*. Sunt illi ex Regiâ stirpe orti, ejusdem cui præfunt regionis, sibi olim hæreditariæ, nunc in Provinciæ Persicæ formam redactæ. Rectores igitur suos dictæ regiones à victore accipiunt, neutiquam tamen alios admittentes, nisi ex eò sanguine, cui majores sui paruerunt; in ceteris Regis Persiæ dominatum neutiquam detrectant. Non ita pridem Luristanos Rex tentavit, misso extraneo, qui illis nomine *Chani* imperaret. Verùm indignatus injuriam populus, obtrusum Rectorem contumeliosè habuit, mox eò impatientiæ prolapsus, ut eundem, uxorem & liberos, præter camisiam nudos, atque omni supellectili spoliatos finibus suis expulerit.

سلطان *Sulthaan*, est gubernator territorii (ac in eo, si quæ fitæ sunt, urbium) ob angustiam, majoris tituli præfectum non ferentis. Vox *Sulthaan* Turcica est, summum notans Imperatorem; quam Persæ, in Turcorum contemptum, minoris notæ gubernatoribus tribuunt. Domum habet ministrorum frequentiam, proprioque milite instructam, & pro reddituum modulo Aulæ speciem referentem. Ex *Sulthanis* pauci immediatè Regi, plurimi *Chanis* subsunt majoribus, quibus honorem & obsequia præstant; rerum gerendarum, si quæ graviores fuerint, consilia ab his petunt, iisdem gestarum notitiam reddunt, eadem observantiæ ratione, quam ipsi *Chani* præstant primo Regni Directori *Athemaadauletho*. Onus *Sulthanis* etiam incumbit mittendi Serenissimo munus annuum, ac suum quoque erogandi symbolum pro sustentando Regni milite.

وزیر *Vasiri* (alii *Vesir*, *Wasir* vel *Wesir* pronunciant) vocantur Gubernatores Dominiorum & Provinciarum earum, quarum redditus sacrati sunt in Aulæ mili-

tisque Regii sustentationem. Vis vocabuli autem notat eum, cui incumbit onus negotii alicujus; unde secundarios in quovis officio vel dignitate, *Vasiros* quoque appellant. Dicuntur etiam *أسو Afes*, graviore quidem titulo, quia Vicario Regis olim Salomonis hoc ajunt proprium fuisse nomen. Verius tamen ab Hebræorum *קצין* i. e. *collegit*, deducta vox est, propriè collectorem significans, videlicet in loco, qui est *خاصة Chasèh*, sive Regis proprius. Munus *Vasiri* est, ut regiminis politici clavum in suâ Provinciâ, districtu, urbe ad exemplum *Chani* dirigat, simulac exactam teneat rationem administrationemque annuorum reddituum, Regis ærario ad assen inferendorum, retentâ saltem parte, quanta pro pensione ipsi determinata est; non exiguâ quidem illâ, quòd ex eâ etiam quotannis strenam reddere Summo Principi teneatur, non contemnendam. Domi Ceres frugalior, & satellitii exigua pompa est, quia non sibi quæstor, sed alii metit: pro modulo tamen, qui ex *Vasiris* magnifici genii est, Chani æmulari luxum non cessabit. Sæpe Rex Chano defuncto *Vasirum* substituit, quò ejus emolumenta in proprium convertat commodum. Celebris illa ac ingens Provincia *Sjiraas*, (ut plures taceam minores) non ita pridem *Chano*, nunc etiam Regio paret œconomo *Afes*. Eandem sortem plures incurrerent, nisi minus Regium duceretur, ærario quàm honori Principis consuluisse. Substitutionem istam pleonexiâ ductus, primus introduxit, *Sjab Sephì*.

Rectores
urbium,

§ II.

Urbium caput idem est, qui provinciæ, sive regionis, gubernator, *Chaan*, *Wasiir*, vel *Sultbaan*; sive is in eâ, seu alibi resideat. Eum excipit, qui in urbe maximæ dignitatis, & semper præsens est:

دائر و غا

داروغا *Daroga*. Is regimen civium non admodum *Prator.*
curans, insolentias tantum cohibet, delinquentes mulctat
& punit, pro arbitrio suo. Isphahani hæc sparta ab Abas-
so M. hæreditaria data est subjugatæ stirpi Principum
Georgianorum; verum eâ lege, ut Mahammedanam fi-
dem profiteatur, quisquis eam ambiverit. Quandoque
Daroga, qui hujus civitatis judex est, solet alius quoque
territorii *Chaan*, seu Gubernator esse, satis est absentem in
eo res suas curare per suum *Janidsin*. Longè enim ex ci-
vitate abesse ob incidentes turbas non audet. Nec raro in
Kasubtsjèh, seu vico, ipse *Daroga* politici quoque regimi-
nis primas est, sub eodem nomine. *Daroga* parentem
habet

أخدات *Achdaats*, excubitorum & custodiæ magistrum; *Praefectus*
qui cum apparitoribus suis nocturno tempore per plateas *custodia.*
discurrit, ut grassatores furesque irretiat, & in custodiam
abducatur.

كوتوال *Kutuwâl*, Præfectus Castelli est, *Chano* pa- *Castellanus*
rens; Is in majoribus urbium fortalitiis munere deficientis
Darogæ fungitur: veluti *Hormusii*, *Kandabari*, *Laræ* atq;
alibi; ibidem *Achdaci* officium gerens. Cum lictoribus no-
ctu per plateas divagatur, ut insolentiarum patratores ab-
ducatur in vincula, pro delicti qualitate à sese mulctandos.

كالانتر *Kalanter*. Vox hæc significat *majorem*, sci- *Syndicus.*
licet civitatis. Præfectus enim est, civitati datus, ut pro
salute civium vigilet. Syndicum posses, vel Proconsulem,
nominare. Is jura & causas civium defendit in judiciis, &
ne ultra vires & æquitatem à Gubernatore graventur, im-
punè obstat. Servitia forensia, quæ vocant, & onera quæ-
vis, tum consueta, tum extra ordinem civibus imposita,
pro facultate singulorum distribuit; curat censuum & re-
dituum publicorum collectionem, & similia. Quandoque

non uno tota civitas, sed partes ejus singulæ singulis gaudent *majoribus*. In suburbiis pariter & vicis paganis *Kalentari* præfecturas habent. *Kalentaro* subordinantur

*Vicorum
præfecti.*

كَدَحْدَاحِي *Kedchudahi*, i. e. Vicorum præfecti, Belgicè *wykmeeesters* / qui id præstant singulis vicis præsidio suo, quod *Kalenter* universæ civitati: Nimirum distribuunt inter cives onera pro virium proportionem, census colligunt, & cetera jussa *Majoris* sui, (quisque in plateâ suâ) ritè exequuntur.

قَاصِي *Kasi*, seu judex, in civitatibus plerisque datur, qui civitatis controversias ex jure spirituali dirimit; de quo Rel. VIII. prolixè dixi. In civitatibus inveneris quoque

Æstimator.

مِخْتَسِب *Mihtasib*, seu censorem eduliorum, lancium, mensurarum. Is hebdomadibus singulis pretia rerum in foro prostantium determinat, aggravat, imminuit, pro annonæ & temporum conditione; mutata verò, ne quem lateant, per præconem publicari curat. Falsariorum poena est, ut oneroso capitis operculo ducantur per plateas, præcedentibus tympanistis, qui puerorum turbam sonitu concitent. Operculum, quod *Tachteh Kulà* vocant, mitra est cuprea, ampla & profunda adeo, ut caput humerosque operiat, utrinque à lictoribus in æquilibrio tenenda, in orâ seriem exhibens tintinabulorum, & unam caudam vulpinam.

De Prælatiis Sacerdotii, templorum, collegiorum ac sepulchralium hîc nihil refero. Ex superioribus liquet.

*Pagorum
propositi.*

Pagorum directiones habent, ut majorum *Kalentari*, ita minorum *Kedchudahi*, qui nonnunquam honoris causâ salutantur titulo رَاجِي *Rajiis*, i. e. Regentis.

Ne quis officialium recensitionem nostram effugiat, subjicimus hîc

مِيَاوَدَارِي

• راهداری *Rabdari*, Inspectores five custodes viarum. Hos *Publicani*.

pro securitate peregrinantium Rex *Abas I.* instituit, ut in montanis viarum angustiis, quas occupare prædones amant, vel evitare fugitivi non possunt, seduli excubarent; inde noctu emissis per devia exploratoribus infidiarum aperirent cuniculos, & nihil operæ parcerent, quò intra definitos sibi limites tutæ essent viæ publicæ à ficario & prædone. Stipendii quo gauderent subsidio, permisit pro equite & jumentis aliquid obulorum postulare; quod successu temporis aggravescens, vectigalis acquisivit titulum, in gratiam locupletandi Regis ærarii. Idem verò vectigal, postquam annuatim certo pretio locari ipsis fœvit custodibus, viris vulgaribus & militaris vitæ, vices optimi instituti ita verterunt, ut quod ad commercii florem & viatoris commodum spectabat, in utriusque degeneraverit detrimentum. Nam qui antea peregrinantium patroni erant, nunc quasi ipsi prædones facti, supellectilem mercesque, tanquam ex naufragio appulsas, invadunt, perquirunt avaris manibus, ac censurâ mulctant iniquissimâ, nummos ab imperito vectore minis, convitiis & verberibus extorquentes. Ceterum adhuc primævâ stringuntur lege, ut tutas præstent vias publicas, & peregrinantium jumenta, merces, supellectilia, sive errore nocturno amissa, sive à prædonibus erepta, quærant, donec reperta reddere suo possessori possint, secus eidem amissæ rei pretium restituant; Eâ interim gaudentes conditione, ut reddendi, quod reperiverant spolia, tertiam sibi partem vindicent. Certo Inspectores instructi sunt vigili numero, pro loci situ & necessitate, quorum armatâ ope muneris sui partes exsequuntur,

RELA-

RELATIO XI.

Attributa Aulæ potiora.

Lingua.

§. I.

De Aulæ linguâ, moribus & religione, ut cetera adjuncta taceam, scribendi sylva fuerit; sed quoniam carceres calamo Relationis lex statuit, de singulis hîc pauca saltem & potissima subjungam.

Lingua Aulæ Turcica est, nimirum stirpi Regiæ vernacula, atque alia quam nationis; Quandoquidem *Ismaël Sephi*, cum sceptrum capefferet, sodalitus Turcicæ gentis suæ stipatus, loqui eam non desuit. Ex Aulâ mox ad præstantiores Persarum familias, atque omnium deinde domus, qui ex augusto fonte felicitates præstolabantur, ita dimanavit, ut pene nunc turpe sit in Persiâ viro alicujus nominis ignorare Turcicam. Est hæc, ex orientalibus, linguarum omnium facillima, quia vocabulorum flexionibus & grammaticis loquendi regulis haud multum gravatur, & terminis rerum artificialium ac scientiarum destituta est, & valde sterilis: Verum, quod gravitate oris, & ipsius quoque orationis Majestate quadam superbiat, Regio omnino digna palatio æstimata fuit. Haud ita suaviter sonat Persica, sed difficillima est, ingenii plena, & dives vocabulorum; eâ quippe gaudens felicitate, ut Arabicis supplere, cum idiomatis insigni decore, possit, si quid in exprimendis rebus sibi deficiat: unde, in describendis artibus, ac de re quâvis eleganter & philosophicè differendi, aptissima est. Meruit ejus dives elegantia, ut in Curiâ quoque magni Mogolis vigeat, Persiæ quamvis infestissimâ. In Arabiæ Indiæque Aulis ad Gangem usque, quin in ipsa Siâmensi inveni, cum quibus Persicè mihi loqui & res meas exponere licuit. Ita ab exteris diligitur, quæ in ipsâ patriâ sordet magnatibus.

خط *Chetti*, vel *Scriptura* Persis eadem est, quæ Tur-
 cis Arabibusque, quin Hindostanæ quoque, tum Javæ Sum-
 matræque Insulis cum religione inducta est, ut eâdem pa-
 trios quoque sermones exarare doceant; levis saltem dif-
 ferentia obtinet in collocatione punctorum, pro exprimen-
 do sono vocum quarundam. Varietates in litterarum du-
 ctibus non paucæ sunt; omnes tamen ex duobus quasi scri-
 pturæ generibus oriundæ, nimirum ثلث *Tsults*, & نستعليق *Nestaaliik*; illo, quod plenis erectisque characteribus pin-
 gitur; hōc quod manu fluidâ & magis compendiosè. In
 illâ classe primas tenet نَسَق *Nesk*, quæ Arabum propria
 est, characteres perfectos referens, additis etiam, in rebus
 alicujus momenti, punctis, sive vocalibus: hâc scribi de-
 bet, & à nostratibus excuditur *al Coraan*, eò quòd lectu
 sit omnium facillima & clarissima. Succedunt ياقوت *Fa-
 kuut* & رِبَاب *Ribaân*, sed quæ tum à prædictâ, tum in-
 ter sese, pene solâ differunt characterum elegantiâ & cu-
 riosâ parvitate. *Nestaaliik*, vel potius ejus species com-
 munissima تعليق *Taäliek*, in civili usu obtinet. Hæc
 omnium vocalium impedimenta repudiat, & articulatos
 quoque litterarum angulos insuper habet, soli attenta scri-
 ptionis celeritati & compendio. Ab eâ non multum di-
 screpat سُكَّسْتَه *Sjikesteb*, nec ab hâc سِبَاك *Sijaak*, nisi vo-
 lantis temperamento arundinis, quæ plures sæpe litteras
 disparium virgularum compendio insinuat, proinde in re
 ipsâ non satis versato lectu est difficilima. Usus ejusdem
 est in Judiciis, Camerisque computorum, quod ad celeriter
 scribendum sit commodissima; unde vulgò appellatur *Di-
 vani*, sive forensis. Plures ex hâc classe ludentis calami spe-
 cies

cies ab otiosis fictæ sunt scribis, quas, quòd minus in usu sint, omittimus. Mixta ex utroque genere videtur scriptura كَتِّيبَه *Kettibèh*, quæ litteras vocesque subtus & supra fovet, & legentis oculos requirit doctos & utrobique attentos. Locus ei est saltem in monetis & operum publicorum frontispiciis pro Inscriptionibus. Ad neutrum refertur scriptura كُوفِي *Kufi*, sive quadrata, quæ ab *Aali* inventa, & modernorum Mahammedanæ religionis Persarum prima & antiquissima esse perhibetur. Eam nisi in antiquis turribus, & priorum seculorum ruderibus invenio, quod dudum ejus usus exoleverit. Scriptura *Gabrorum*, sive gentilium Persarum, aulæ ignota, quamquam vernacula, nec hujus loci est.

Mores.

§. II.

Mores aulicorum ut compendio perstringam, nostratium eas persimiles ajo, ita tamen, ut indolem suæ nationis retineant. Hæc sanè (indoles) modesta est & mansueta, longèque Turcorum genio sedatior, in quo primævus Tartarorum sanguis feritatis suæ servat vestigia. Verum, quod in Persianis vituperes & caveas maxime, Theoninam voco invidiam, quam melle adulationis & byssini sermonis lenocinio artificiosè condunt, dissimulandi pariter & fallendi doctiores, quàm vel Turcorum, vel ulla gens mortalium. Acerbissimè oderunt honorem, quos ipsimet ambiunt, competitores; nec aliorum, si per se steterit, fortunæ parcituri, nisi ab iisdem gravissimis muneribus devincti fuerint. Vindictæ modum non tenent; lapsu atque deplorabili miseriâ inimici satiatus osor, sanguinem præterea fitit, haud prius livorem exterfurus animo, quàm ad incitas redactum, & extirpatum viderit; irâ sanè humanæ mentis detestandâ, & ferociori leonis, qui & vitæ parcit succumbentis hostis, & submissione
ejus

ejus, quem devicerat, generosè acquiescit. In voluptates immoderatè effusi sunt; corporis faginam, delicias fœmineas, & nequissimam libidinis varietatem ad senium usque sectantes. Magnificentiam omnem maximè reponunt in vestitu, equis generosis eleganter phaleratis, & in fervorum multitudine. Aurum summoperè sitiunt; Frustra fueris, si quicquam ex gratuito amici favore speraveris, aut in causâ etiam justissimâ absque largitionibus in curiâ impetratum laboraveris. Maximè colunt, submissèque venerantur eos, à quibus lucra expectant; tum quos plenilunio vident gaudere Regii favoris: quicquid his contigerit fortunæ & dignitatis ex Gratiâ summi Principis, id eorum virtutibus, id meritis deberi jactitant, artis & naturæ perfectissima eos exemplaria vocant, & multis elogiis certatim celebrant. At vice fortunæ versâ, omnis in tantum evanescit labascentis existimatio, ne vereatur eundem turpissimis nominibus, (canis, cornigeri, leonis,) conviciari is ipse, qui ejus curâ & pane enutritus est. Quo ipso inducor, ut Turcorum indolem grati animi notâ Persis meis plurimùm anteponam. *Abneri* sunt, mihi crede, Aulæ ac cœli hujus magnates, & maximè tibi cavendi, cum amicissimè fidem promittunt, imò per Imamos jurant; usque adeo fucata est omnis in hac Aulâ civilitas, amicitia, fides, gratia.

§. III.

Religio.

Religionem Aula cum populo communem habet Mahammedanam eam, quam vocant *Sjiaî*, vel, ut vulgo pronunciant, *Sjijai*. Hanc Regiæ stirpis fundator *Ismael*, proscriptâ Turcorum Sectâ سنی *Sonni*, Regno fecit familiarem, acceptam à Patre suo *Haidare*; qui eandem à majoribus suis, Sjeichis seu theologis celeberrimis, ex Mahammedis sanguine ortis, sibi quali hæreditate traditam, vitæ exemplo & indefessâ doctrinâ, Medorum & Persarum animis in-

gerere, jam pridem, nec infelicitè, laboraverat. Secta hæc
 الشيعة *Sjiaï* dicitur, quasi vestigiis Prophetæ inhærens. Ara-
 bes eam vocant اثني عشر *Isn Asjèr*, i. e. duodecim Imamo-
 rum, quod eorum vestigia sectari quàm maximè studeant.
 Persarum Manuscripta eam ex M. Abassi instituto appellant
Dsjaseri, ab ejus nominis Imamo. De inductione hujus
 Sectæ & ab Ismaële facta Persarum conversione, ita lepidè
 scribunt: Remiserat inter arma studium & propagatio
 dogmatis patrii, cum illud subditis ingerere Rex, ad otium
 pacis reversus, animum intendit. *Sonni* autem (quod vo-
 cabulum derivant Persæ à *Sonnèt*, i. e. oratione superflua, à
 Mahhammede haud imperatâ) in quatuor Sectas à famo-
 sis Interpretibus, quorum singulæ nomen referunt, distri-
 cta fuerat; videlicet حنبلي *Hhanbali*, cujus sunt Turci,
 Arabes, Tartari Crimmeneses, plerique Usbecenses, & di-
 versi alii; الشافعي *Sjafâi*, cujus hodie sunt Javani, ac ce-
 teri nigritæ Insulares Indiæ; مالكي *Maliki*, cujus sunt
 Africani, & حنيفة *Hhanifi*, cujus est Orengseef, sive ma-
 gnus Mogol, cum parte subditorum, & nonnullis Usbeciæ
 populis. Hhannifitas Rex inveniebat subditos; in au-
 strali Perside etiam Sjafaitas. Quorum ille tum discrepan-
 tes à suis opiniones subditorum animis expungere propo-
 nens, Molas, sive Sacerdotes totius Regni arcessivit, ut
 quot Doctores *Sjiaïtæ* superessent, inquireret. Invenisse
 autem paucos admodum dicitur; qui ab *Hhannifitis* multi-
 tudine convicti, opinioni suæ facillè renunciarunt. Tan-
 dem Mola nullius nominis, pauper & pro fanatico à ceteris
 habitus, atrium disputandi quoq; animo ingreditur; qui,
 cum calceos foris, pro nationis more, non reliquisset, sed
 sub ulnis asportasset in Concilium, ab Hhannifitarum coro-
 nâ, eum protinus expellendum ratâ, penè explosus fuit,
 dum.

dum: *Vides, ajunt, Serenissime, stultum eum esse?* A Rege ergò quæsitus; *cur id faceret?* respondit: *Propterea, Rex, id facio, quia Mabbammed monuit, cavendum nobis esse ab Hannifitis; quòd fures sint, calceosque rapiant.* Quibus dictis, acrius ridens turba Hannifitarum, quærit: *Amabo, ubi tum erant Hannifitæ? utpote, qui quingentis annis post Mabbammedem orti sunt!* Tum ille: *Bene, dixistis; nam dum Mabbammede vivente adhuc pura esset lex nostra, & neutiquam adulterata, qualem ego colo Sjiaiticam, ubi eratis vos Hbannifitæ?* Quo argumento ab ipsis adversariis suppeditato, cum argutè convicti essent, à Rege, concilii Præsides, & in paternum dogma prono, hanc quoque Religionem jussi sunt in posterum colere, atque publicè docere. Admiratione dignum est, restitutionem legis Mahammedanæ in hemisphærio Asiæ eodem tempore factam fuisse, quo vindicavit B. Lutherus religionem Christianam à statutis Papalibus. Nec in extimo Oriente tum defuit Gentilismo innovatio; quasi astra & cœli influxus ad schismata mortales inclinaverint.

Ut est leve inter *Sonnitas* & *Sjiaitas* fidei discrimen: ita odium prægrande est & implacabile. Certè illos Persæ Omerianâ maledictione indies, etiam in precibus publicis execrantur, constanter credentes, tantam fidei Turcicæ perversitatem esse, ut cum ceteræ infidelium animæ non ante tempus extremi judicii damnentur, interea *dèr alem erva*, i. e. in animarum mundo retentæ; Sonnitæ seu Turcorum animæ, eo quo exspirant momento, plumbi instar ad Tartara, velut per aquam ad centrum suum, maledictæ demergantur. Narrant jocose: si caro Persæ ac Turci in eâdem ollâ simul coquatur, frigescente juscule, pinguedinem ad ultimum à se invicem discessuram. Maxima eorum lis versatur in quæstione: *Omerone* an *Mortusæ Aali* post Mahammedem in *Caliphatu* (ita vocant Pontificatum suum) jus successionis convenit?

*Persarum
in Turcas
odium reli-
giosum.*

nerit? Stant Persæ pro *Aali*: qui tamen dira ab Omerianis passus, ad Principatum Religionis difficulter elatus est. Pro rei illustratione sciendum est, *Mahhammedem*, cum ope *Sergii*, Monachi Græci, *al Coranum*, i. e. Biblia aniliter, sed inimitabili styli Arabici elegantia composuisset, & ex Camelario fieret Propheta, inter alios adherentes sibi invenisse tres viros potentiores, nimirum *Abubekerum*, *Osmanum* & *Omerum*; prioris ille filiam, *Cadisjè* appellatam, præter octo alias, uxorem duxerat. Socer genero morienti præsens, in Caliphatum per nefas irrepsit; mortuo jam *Abdulla*, filio Mahhammedis, ante pubertatem; alioqui futuro successore, si fuisset in vitis. *Abubekerum* excepit *Osman* admodum senex; quo defuncto pulpitum vi occupavit pelagus maledictionum *Omer*; cum successio *Mortusæ Aali*, velut cognato & genero primi Pontificis, tum jure sanguinis, tum soceri voluntate debebatur. Unde *Omer* pro stabiliendo sibi Caliphatu extirpandam Aaliticam progeniem armis adortus est, in eos simul omnes sæviter grassatus, qui partibus & opinionibus Aaliticis adhærebant; donec persecutor nefarius à molitore quodam, dum rogatu ejus, ad benedicendum molendino, manum rotæ imponeret, soluto repagulo, raptu machinæ fraudulenter extinctus fuit: magno Aalitarum gaudio, qui occisoris facinus anniversario festo celebrant; Turcorum verò atque omnium eorum luctu, qui Omero nomen professi sunt. Ab ejus nece primus Imaam, sive legitimus successor Aali, Arabum auxilio, summas tandem in Religione obtinuit, factus Sjiaticæ Sectæ antesignanus, & nationis Persicæ Patronus adorabilis, cujus nomen suspirant perpetuò, sive equum conscendant Persæ, sive quicquam operis suscipiant. Imamum علي *Aali*, in catalogo Pontificum sequitur uterque filius حسن *Hasen*, & حسين *Hossein*; hos rectâ lineâ descendentes Ima-
mi

mi reliqui novem; ex quibus præ ceteris colitur à Sjaïtis *Imaam* ordine sextus جفر *Dsjafèr*, cujus librum in tanto habent pretio, ut eum oraculo comparare, & de rebus futuris dubiisque in eo sciscitari non dubitent; textum pro effato habentes, quem fortuito inveniunt: Inde & nomine جفری *Dsjaseri*, i. e. *Dsjaseriani* appellari solent.

Alterum, quod acerbè mordet Perfianos, est castigata ab Omero carnalis concupiscentia. *Aali* enim præter quatuor *Nekab*, seu uxores desponsatas, Musulmanno suo innumeras, pro cujusque desiderio & facultatibus, permittebat *Kanise*, i. e. ancillas, ad concubitum emptas; quas insuper & *Amutha*, seu conductitias ad placitum tempus alere, integrum esse atque liberum voluit. Hanc Omerianus rigor libertatem ita restrinxit, ut sequiori thoro non amplius duas permitteret *Kanises*, *Amuthas* autem penitus interdiceret. Iniquitatem Omerianæ legis sic demonstrant Sjaïtæ: *Titio* non suppetit facultas ducendi uxorem legitimam, nec pecunia emendi corporis ancillam, ergone paucos, quos habet, obulos carni impendere conductitiæ audeat, vel prorsus abstineat, contra legem naturæ? Plausibile vides argumentum! Ceteras controversias suo loco dabimus. Illæ autem leves sunt, ut plurimæ ex prædictis fluentes, vel in odio fundatæ politico.

Perfarum averfa magis est à Christianis quàm Turcorum Religio, licet utraque maximum inter Prophetas Christum esse, si Mahammedem excipias, pariter fateatur; illi dona styli & eloquentiæ, huic mirabiliter medendi divinitus data credens; ex purissimâ verò natum virgine, *Molæ* seu Theologi statuunt; Etiam *al Coranus* Jesum prædicet Dei Apostolum, Dei verbum, à Deo Mariæ immissum, Dei spiritu confirmatum, *Surata de mulieribus*, item *de vaccâ*; & Christianos, si rectè agant, in die Judi-

*Perfa a-
versantur
Christia-
nos.*

cii salvari doceat, idem auctor *Corani Surata de vaccâ*, & connubia proinde Musulmannorum cum fœminis Christianis permittat, *capite de mensâ*. His tamen nihil attentis, illi cum Christianis, quin cum cujusvis sectæ cultoribus, accumbere refugiunt, manum illico lavantes, si fortè eorum vestes contrectaverint, velut à re immundâ polluti. Cum enim sibi lex sacra haberi res decem immundas velit (quas vocant نجاسات عشره *Nedsjasaat Asjereh*, ut sunt: *urina, stercus, sperma, sanguis, cadaver, vinum, spiritus, sus, canis, & infidelis*) has omnes compendio, ajunt, reperiri in Christiano, veluti & ipso infideli, & à nulla impuritatum abstinente. Turcis ut nefas est ratiocinari de Religione, ita idem permissum est Persianis; qui disputandi cum Christianis mirâ prurientes libidine, omnium primò ac frequentissimè impugnant incarnationem Filii Deitatis, & Christum Dei filium esse cum ceteris Mahhammedanis negant; persuasi, hòc in puncto Christianos inextricabilibus constringi vinculis absurditatum. Ut innotescat Lectori, quomodo illi, & quibus freti argumentis militent, inferam, quid mihi evenerit in coronâ nobilium Curiae Larenfis. Solverat Sjirasense vinum archiatri linguam, ut me provocaret in aciem disputandi de hoc articulo, indignante licet, & torvum vidente Principe, cui assidebam. Tunc, inquit, *Frengi*, (sic omnis nos Christianos compellat Asia ad Gangem usque) *Christum Dei filium esse statuis?* Affirmo. Tum ille: *Convincam te*, inquit, *omnibus audientibus, & ad absurditatis scopulum allidam, nullo negotio.* Deum, pergit, *Ens perfectum, simplex & incompositum esse fateris?* Affirmo. Ergo, inquit, *vides sole meridiano clariùs, Deum non posse generare filium, sed blasphemus esse Christianos, qui sic Deum imperfectionis arguunt; quia in Ens simplex & perfectissimum non cadit generatio, corruptio, vel ulla mutatio.* Silebant interea cete-

ceteri, & suspensis expectabant auribus nodi plusquam Gordiani solutionem; Est enim Persarum gravis hæc in conviviiis & colloquiis modestia, ut taciti sedeant, nec interloquendo unquam verba alterius intercipient. Sanè animum eo tempore non satis præsentem habens ad inopinatam de re tanti momenti objectionem, extimui; quippe haud satis conscius, quid, in causâ tam arduâ, responderem ei, qui forum revelationis & fidei Christianæ exciperet. Ex iisdem igitur, ex quibus me oppugnaverant fontibus, arma animumque defendendi, nescio, quo vigore recolligens, de attributis Divinis quæro reciprocè: *Tunc præterea credis, Deum esse Ens infinitum? Scis adeoque, esse incomprehensibile? credis etiam esse omnipotens?* Affirmavit omnia. Ergone, pergo, tu negares, incomprehensibilem & omnipotentem Deum, posse etiam facere res homini incomprehensibiles? Auditorio ita placuit responsio, ut vix finito sermone meo Princeps, & ad ejus exemplum totus Confessus, manibus collisis, *Barik allâh!* (hic applaudentium vox & ritus est,) iterato exclamaverit, & duello, provocantis cum pudore, finem imposuerit. Nihil porro scelestius est inter Persas, quàm quòd ex Christianis Armenis (quibus regio abundat) Neofjiaïtæ facti, vindicare sibi rigore Legis debeant, suum patrimonium, (cui tamen renunciare oportet defectores in Turciâ) & omnia simul bona familiæ suæ, usque ad septuagesimam secundam generationem. Infinitæ hinc trahuntur lites in judiciis, sed inanes fere; quoniam tenore ejusdem Legis etiam probare actor consanguinitatis gradus debet testibus omnino quinquaginta; talibus verò, qui nunquam mentiti, & in mendacio deprehensi sunt. Quam verò rarissimarum hòc cœlo avium catervam, cum accusanti difficile sit sistere; Judex insuper (præsertim primo Persarum mobili i. e. ære corruptus) iniquissimæ oppressioni propitias non præstet manus, mirum non est, si plerumq; apostata

U

stata

statæ spe irritâ jubentur foro excedere, à consanguineis & iudicio illusi. Armenorum ditioribus consuetudo est, hæredes suos, ne posthumi litigiis deplumentur, præservare ingeniosâ illusione iniquissimæ Legis. Nimirum levi pretio, v. g. grossis aliquot, omnes suas facultates, saltem factâ earum generali designatione, ex compacto vendunt, vel potius quasi vendunt, alicui Persæ Mahammedano; ea desuper cedente instrumentum Iudice, illusionis bene conscio. Paulo post, bona eadem filiis, alioqui hæredibus, vendit reciprocè momentarius possessor, venditionemque novam, à Musulmanno factam, rursus idem Iudex alio confirmat instrumento. Empta igitur à Mahammedano cum vindicare tertius non possit, mortuo patre, ad prædam, si accurrat ignarus transactionis defector, instrumenti hujus pondere, velut baculo canis esuriens, importunè abigitur.

Peregrinationes religiosæ tres:

1. *Meccam Arabia, pro festo sacrificii.*

Peregrinationes Sjiâitæ meritorias (*Wallfarten*) instituunt potissimum tres; geminam ex devotione liberâ, tertiam ex obligatione Legis Mahammedanæ. Princeps harum postrema est, quæ ad urbem Arabiæ *Meccam* suscipitur, ad celebrandum ter maximum sacrificii anniversarii festum in honorem Patriarchæ Abrahami; qui pro filio Ismaële (non Isaaco) camelum (non arietem) Deo immolaverit. Locus facti sacrificii templum refert, quod primitus Abrahami memoriæ exstructum; ab Ethnicis deinde sacratum idolo Jovis Ammonis; hâc verò à Mahammede exturbato, memoriæ sacrificii *Kalil Alla*, i. e. collocuti cum Deo, (ita patriarcham vocant) restitutum fuit. Hanc Mahammed peregrinationem fidelibus imperavit omnibus, semel in vitâ suscipiendam; nullis exemptis, nisi quibus curta rerum possessio itineris faciendi expensa, vel familiæ relinquendam unius anni alimoniam non præstat. A sacrificio reduces singularis reverentiæ titulo *حاجي* *Hadsjî* salutantur; in posterum albâ fasciâ purita-

ritatis indice mitrati, sique res illorum permittat, paris coloris pallio vestiti. Adeste peregrinantes Meccæ oportet die decimâ Mensis *Sul hadsjèh*; postridie qui comparuerit, fortè in itinere retardatus, post festum venire dicitur, obligatione suâ neutiquam absolvendus, nisi posthac redeat ad sacrificii spectaculum, irritis hâc vice itineris labore & expensis. Legi etiam putantur morem gerere, qui ad Meccense festum (quod saltem in solenni ambitu, & lanienâ cameli consistit) mittunt suo nomine alium. Si quis haud expletâ lege diem suum obeat, *Casi*, i. e. Judex spiritualis, ex bonis relictis præcipit hæredibus & creditoribus, quantum sufficit ad conducendum nuncium, qui pro defuncto satisfaciât. Veniunt in Persiam quotannis Arabes pauperes, qui legationis munus à divitibus petunt, certâ mercede conducendi. Non possunt autem singuli, nisi pro singulis vadere; quibus reduces persoluti officii testimonium Meccâ deferunt, in animam conductoris directum. Qui pro suomet merito semel profectus est, ei, si denuo adire placeat, integrum est, peregrinationem priorem vendere alii, cui eodem proficisci volupe non est. Persæ proficiscentes *Sjafaitas* se falsò profitentur; Hôc nomine tuti redeunt, alioqui à Turcis vitæ luituri discrimen, si se *Sjiaïtas* faterentur. Finito sacrificiô, & absolutâ hôc ipso obligatione Legis, receptum usu Turcis atque Persis est, *Medinam* quoque pergere, ad videndum sepulcrum *Mabhammedis*. Iter si camelis fiat, undecim dierum est; atque in libero cujusque arbitrio positum, sive eodem velit pergere, vel lares repetere; quòd sepulcro non conspecto, nihilominus tamen *Hædsjî* redeant.

Præterea *Sjiaïta* ad *Kerbela*, locum tribus Babylone milliaribus situm, peregrinationes instituunt, ut invisent *Mortusæ Aali*, Imamorum Principis, tumulum, in tantâ sibi veneratione habitum, ut per illum jurare soleant. Hæc non procul extra fines suos profectio, minus tuta habe-

2. Babylonia, ad
visendum
tumulum
Aali,

tur, quàm operosa; quia sepulchrum in Turcorum potestate est, qui vicinos Aalitas, five Persas, adversarios suos acerrimos, plusquam capitali persequuntur odio. Laterculi inde referuntur, pro ceremoniis precationum; *Behtsteine*; cùm enim osculari subinde terram inter orandum conveniat; immunda autem omnis terra sit, nisi in quâ sanctorum custodiuntur exuviae; hinc ex solo tumuli Aalatici petitam præferunt ceteris omnibus. Compacta autem mittitur in orbiculos, ducatione crassiores, sole ad duritiem coctos, & in rei fidem sigillatos, inde *Möhhr*, i.e, sigilla, dictos. Ajunt venditores Turcos sæpè urinâ suâ eosdem conglutinare, ut adversariis suis imponant.

3. *Masjhedum*, ad sepulchrum *Imami Resa*.

Ad sepulchrum verò *Imami Resa*, quod extat in urbe *Mesjhèd*, provinciæ *Chorasaan*, peregrinationes diriguntur omnium frequentissimæ. Hujus perpetuò in ægrotorum ore nomen volvitur, sperantium Medicamentosa virtute ejus se convalituros, si id crebrò invocent. Ex quo *Sjah Abas I.* Usbecis Tartaris locum eripuit, mirum, quantum curationibus inclaruerit miraculosis, præsertim cæcorum hominum, qui precibus, ante tumulum fufis, venditantur lumen recepisse. Multi nunc peregrè adveniunt, alii devotionis causâ, alii spe inducti recuperandæ sanitatis. Hanc qui simulant recepisse, id honoris & præmii consequuntur, ut per urbis plateas circumducantur, ambitu solenni & populofo; deinde, quia laceri redeunt, ab admiratoribus depilati, (quod superiori Relatione dixi) ut ex ærario ejusdem templi novo donentur vestitu, & viatico insuper ad remeandum in patriam suam. Sunt enim plerique pauperes & scurræ ignoti nominis, in quos inclytus ille Sanctus miraculi gratiam collocat. Nimirum, res compositò agitur, actorem substituentibus templi Sacerdotibus pretiò conductum, qui fabulam ludat, & subinde nova miraculi editione famam

Ima-

Imami foveat, saltem ut peregrè hospites alliciant. Circumductiones, ajunt, interdum quater vel quinques Mense unico contingere, easque à prudentioribus satis jam fraudem edoctis, amplius non attendi; Primus fabularum autor Rex laudatus esse dicitur; qui ut popularium nummos in patriâ retineret, quos devotionis causa exportabant in Turciam, celebritatem studuit Sancto conciliare indigenæ; ac de ipso miraculosæ virtutis opinionem facile in animis excitavit mobilis ad superstitionem vulgi. Curant magnates Perfici exuvias suas post mortem ad cœmeteriū hujus Sancti transportari, ut sub ejus præsidio beatiùs requiescant. Religionis hîc puncta omnia persequi vetat prolixitas. Insulsa sunt, & in ceremoniis ac purificationibus ut plurima consistunt. Sæpe citatus Rex Abassus in gratiam subditorum summa Religionis capita, per *Sjeich Babadiin Mahammed*, concinari fecit Compendiō, quod appellatur *جامع عباسي Dsjamaa Abasi*, & in manibus populi teritur: ad quod lectorem remitto, Latine propediem à me evulgandum; hîc pro colophone saltem additurus Persarum festa, secundum seriem Mensium & dierum, quibus incidunt, collocata.

Sciendum verò, Persas pro festorum determinatione simul cum Religione Mahammedana adoptasse menses Lunares Arabum, ab uno incipientes novilunio in cœlo visibili, ad spectabile aliud. (fidem enim oculis malunt, quàm calculis tribuere astronomorum.) Quales verò menses, cum diebus absolvantur aliquando triginta, aliquando viginti novem, adeoq; Solares nostros uno circiter die, ex lunæ citiori motu, anticipent; consequens quoq; est, dies illorum feriatos citiùs quotannis redire, & quæ nunc mediâ brumâ incidunt, abhinc annis octodecim mediâ ingruere æstate, donec duodenario mensium periodo tricies septies absoluto (spatio annorum nostrorum triginta sex)

Festa Persarum.

in idem tempus, diemq; Calendarii Juliani recidant. Ex-
 emplo res liquebit. Dies, quo hæc scribo, decimus nonus
 Septembris, anni 1684 æræ Christianæ, Persarum calculo
 dies primus est Mensis *Sjawwâl*, anni *Hedsjiræ* 1095, sacra-
 tus beneficentiæ, liberali manu exercendæ in egenos. Hæc,
 sacrâ lege, feriata lux anno futuro 1685 in nonum Septem-
 bris, anno 1686 in trigesimum Augusti, anno 1687 in vi-
 gesimum ejusdem, & sic porro decendio semper citius in-
 gruet, donec revolutione absolutâ, anno 1720 in hunc
 rursus diem recidat. Ex his patet, festa omnia Mahham-
 medanorum fixa dici, dum interea maximè sunt mobilia.

Series feriarum hæc est:

Primus Mensis, مہربان Muhbarrèm, dies primores denos
 esse lugubres & nefastos jubet, ob *Hosseinii*, filii Aali, tru-
 cidationem, factam hujus Mensis die decimo. Heros il-
 le à civitate *Kofi*, sitâ in Arabia desertâ, quòd partibus in-
 videret Omerianis, per missum nuncium in subsidium vo-
 cabatur contra *Jesid*, regnantem in Damasco Principem.
 Ad ferendas igitur suppetias dum iter cum septuaginta
 omnino viris ingreditur, commonitus eâ de re *Jesidus*,
 emissâ 700 armatorum manu, approperantem, ab urbe,
 auxiliis, aquâ & omni commeatu intercludit. Siti igitur
 & fame confectus *Hosseinius*, tandem in medios hostes dum
 se desperato ausu præcipitat, cum sociis ad unum omnibus
 trucidatur, & in escam belluarum projicitur. Præcipitem
 Persæ tanti fideris occasum anniversariis prosequuntur
 justis. Nimirum ante meridiem in plateis & locis publi-
 cis concurrentes, magnâ devotione audiunt *Molam* ali-
 quem, prælegentem quotidie caput unicum ex *Rusebtusj*
Sehbdi, sive Historiâ Martyrum, qui pro fide occubuerunt:
 ea enim ad numerum dierum lugubrium divisa est in de-
 cem capita, quorum ultimum continet Relationem de
 morte *Hosseinii*. Sub vesperam denuo in diversoria, com-
 pita

pita & areas publicas tumultuose confluunt, & congestis cremiis ac lucis materiâ, ignes construunt, quos circa choreas instituant parentales. Nec morâ, tripudiare incipiunt, subinde *Hosseinii* nomen, voce non tristi aut ejulante, sed indignantium simili, exclamant, alternè & quasi per choros: dum ad numerum hujus soni in gyrum velut metro acti, pectus pugnô, terramque pede importunè quatiant. Credat rei inscius, se audire latratus canini agminis, vel cominus etiam videre salientes furias; adeo in vindictam vultibus gestibusque ferociunt. Durat scena pluribus horis, donec lassatos adulta nox ad requiem invitet. Tandem lugubre decendium exequiis claudunt, civibus vikatim comparentibus, & occisi sarcophagum (qui omisso operculo contuendum exhibet faucium quasi & cruentatum pueri cadaver) populofo ambitu ducentibus per urbem, dum ubique adgemiscit mobilis fœminarum ac vulgi turba. Comites funeris in aliis urbibus currant sibi novaculâ fauciari rasam recenter calvariam, uno quidem orbiculari vulnere per ambitum capitis, & duobus in vertice per transversum ductis, ut necem nefariam vivo & dolente spectaculo referant. Justitii hujus decendium vocatur *Asjuur*.

Secundi Mensis صفر *Sephèr*, dies vigesimus memoriæ dicatus est mirandæ combinationis capitis cum corpore *Hosseinii*, quæ hostili acinace disjuncta, postquam quadraginta diebus à feris intacta, atque ab aëre incorrupta jacuissent, isthoc die mirificè coaluisse creduntur; exemplo S. Stanislai, primi Polonorum Episcopi, cum à Rege Boleslao Audace dilaniatus esset. Festum hoc appellatur سر و تن *ser u ten*, i. e. capitis & corporis. Die octavo & vigesimo solenni luctu deploratur infelix fatum *Hasenii*, fratris prædicti *Hosseinii*, qui per inimicorum insidias venenato indusio è medio sublatus est. Ultimus in hoc Mense
dies

dies Mercurii mortalibus infestus creditur, ex antiqua Mahhammedis traditione, qui eo die cœlum parturire dixit millenas infelicitates. Proinde usu receptum est, ut ollas veteres & vasa testacea desuper in plateas projiciant domestici, pessundaturi eâ clade, vel expleturi etiam influxus, qui alioqui in homines ruerent.

Tertii Mensis, ربيع أول *Rebia awèl*, die nono celebranda venit memoria veterani, quem vocant, Legis, i. e. Molitoris Persæ; qui *Omerum*, Aalitici nominis pestem, è medio, quanquam scelestè, sustulit in molendino suo, vitamque salvavit fugâ, stupendi plenâ miraculi. Patrato namque facinore, panni complicati instar Arabia Persiæ contracta ac coarctata repente fuit, ut brevi progressu Arabiam affecutus, feliciter hostibus elaberetur; quandoquidem ubi patratores excepisset, in situm illico naturalem suum explicata est. *Casi*, five judex loci, in compensam egregii facinoris, nuptui dedisse dicitur reduci filiam suam, quanquam homini saltem molitori. Die decimo septimo celebratur ortus Draconis, cujus cauda tertiam partem stellarum è superis deduxit ad inferos. Natales sic voco *Mahhammedis*.

Menses quartus, ربيع آخر *Rebia achir*, *quintus*, جماد أول *Dsjemmadi awèl*, *sextus*, جماد آخر *Dsjemmadi achir*, & *septimus*, رجب *Redsjèb*, festis diebus carent.

Octavi Mensis, شعبان *Sjaaboon*, die decimo quinto creduntur in cœlo evolvi ab Angelo codices, quibus inscripta extant nomina viventium. Vocatur dies روتر برات *Rúse beraat*.

Nonus Mensis, رمضان *Ramesaan*, totus jejunio diurno sacratum est; quod ita observant religiosè, ne vel aquæ guttula palatum pertranseat. Rigoris eò procedunt alii, ut stro-

strophium ori suo circumligent, ne cum aëre intrare possit pulvis, qui jejuniū violet. Durare debebat abstinentia, à stellis manè visis, ad revisas vesperi. Verum supersticiosus rigor utrumque terminum latius hodie dijungens, esuriendum imperat, à diluculo primū appetente, ad crepusculum eò adultum, ut filum nigrum ab albo (ut loqui amant) discerni oculis non possit. Noctibus è contra genio indulgendi pro lubitu, & maceratum inediā corpus quovis deliciarum & voluptatis genere recreandi, summa libertas est. Cadente igitur sole, fora & plateas Regias irruunt comædi, musici, coqui, caupones, cupedinarii; facum lampadumq; accensis ordinibus æmulus diei nitor producitur; exponuntur venales sensibus deliciæ atq; irritamenta varia, quibus diurnam pœnitentiæ molestiam quisque pro genio suo vindicet. Diebus decimo nono, vigesimo primo, & tertio supra vigesimum Deum precantes credunt certo certius exaudiri. Quamobrem in templa his diebus frequentes confluunt, in precibus etiam domi fundendis assidui.

Decimi Mensis, شَوَّال *Sjawwâl*, primus dies dandis eleëmofynis sacratur. Lege verò definita est una tritici mensura, pro singulis eroganda domesticis; quam qui in naturâ nolit dare, pretio redimat quinque solidorum, sive grossorum Marianorum circiter trium.

Undecimus Mensis, نَوَالِقْدَه *Sülkaadèh* dies religiosos non habet.

Duodecimi Mensis, نَوَالْحَجَّة *Sülhadsjèh*, die decimo universitas Mahammedana imitatur sacrificium Patriarchæ *Abrahami*, cameli in publico mactatu. Quo major civitas, eò pomposior festivitas est; nec ullum ex festis omnibus majori plausu & lætitiâ celebratur. Publica non satis est laniena; domi quoque paterfamilias quisque, si solvendo sit, ovem jugulat, ut in memoriam sacrificii

comedatur. Festum vocatur *بیرام* *Beiraam*, i. e. Paschatos, vel *قربان* *Kurbaan*, i. e. sacrificii. Die decimo octavo accidit, ut Mahammed & Aali sese invicem amplexi, in unum corpus & animam stupendo miraculo coaluerint: cujus memoriam devotissime hac die venerandam religio imperat. Servit Persis unio hæc, pro ratione apodicticâ, qua Turcis probant legitimam, & ex voluntate Mahammedis factam successionem *Mortusæ Aali*, socero suo, ut inde colligitur, præ ceteris dilecti; unde consequens sit, merum maledictumq; Pontificiæ potestatis usurpatorem fuisse Omerum. Festum vocatur *قائم قادير* *Kom Kadiir*.

Restat *نور قمر* *Nauruus*, i. e. vertentis anni initium, incidens in diem æquinoctii verni. Non legalis est, sed ab antiquis Persis hæreditate accepta festivitas, omnium ceterarum maxima & solennissima. Quisque novis vestibus hodie induitur, invisuntur amici, convivia fiunt & deambulationes: nec lætitiæ ac feriarum modus est ante diem decimum quintum, multis etiam non ante vigesimum.

Festorum cultus in eo reponitur, ut ex foris publicis tympana, tubæ, cymbala, à nocte media ad usq; meridiem personantia, diem ceteris reddant illustriorem; populus verò ab opere cessans, in templis, foris & areis publicis magno strepitu & frequentia conveniat, invicem gratuletur, propalam lætetur, ludat, nugetur, catervatimque accumbens Nicotianam fugat, cum alternatis sorbilibus exiguis haustibus: Poëtas idem, & dramatum actores audiat, concionum religiosarum & ambituum, si qui habendi veniunt, sedulus adsit comes vel spectator; & diem denique in publico emensus, intra parietes quoque lætus quisque cum suis partem noctis exigit.

ISPHAHANUM

- A. Mons Sopha
- B. Prædium Solimani
- C. Hortus Hadsar dserub
- D. Tachta Rustani
- E. Mons Gerdegâ
- F. Mons Hasarderéh

RELATIO XII.

Externus Aulæ splendor : ac primò
Magnificentia Civitatis Regiæ.

§. I.

Externum Aulæ splendorem, quàm maximè in Sede Regiâ, hortorum multitudine, pompâ equitationis & sumtuosis conviviis collocamus. In quibus verò describendis, quantum rerum dignitas permiserit, brevitati studebimus.

Isphahani,
metropolis
Regni, &
Sedis Regiæ
conditio.

Residet Rex in amplissimâ Parthiæ urbe & totius Regni metropoli, quam *اصفهان* *Isphahaan*, & *سفاوون* *Sefabuun* promiscuè appellant; sita ad elevationem Poli 32, 40; differentiam temporis exhibens ab urbe Româ 3½ horarum; acûs magneticæ errorem, versus occidentem, 16 graduum. Ingens urbis moles est, quam appellare audeas totius Asiæ citra Gangem maximam: ita à tempore Regis Abassi I. ultra sua mœnia accrevit, & per vastos campos producta est; quin hodiernum augeri non desinit, quod ex aliis Provinciis numerosos recipiat transfugas, qui Gubernatorum injurias pertæsi, Lares hîc quærunt clementiores, sub Regis præsentia. Dicitur unâ cum suburbiorum & pagorum nexu, quibuscum coaluit, ambitum habere 16 parasangarum. Certè ego illam obequitare uno die frustra tentavi; sed ob varios hortorum anfractus, & vias à rivis fossisque impeditas vix omnem molem biduo quis circumiverit. Situm sortita est in summâ lætissimæque fecunditatis planitie; saltem australior suburbiorum finis ad fabulosam & sterilem *Sophâ* montis radicem extenditur. Aërem haurit sudo perpetuo felicem, æqualis temperiei, ficcum & saluberrimum. Videbis cadavera hîc exarefcere prius, quàm putrescant; ferrum, quamvis hu-

Magnitudo

Aër.

more aspersum, rubiginem non contrahere; intentasque testudinis chordas puritatem toni diutissime servare: quod tamen de parte urbis orientali non æquè affirmaverim. Salubritatem induisse ajunt Abassi I. tempore, eamque debere Platanorum multitudini, quâ Rex vias publicas, & coloni hortos certatim conseverint; cum antea Isphahianensis aura squalido terræ halitu (quem nunc arbores pro nutrimento absument) inquinata fuerit. Sit fides penes philosophantes! Certum est, solum civibus hîc suis aquam exhibere purissimam, & nullius expertem bonitatis notæ; ut fluentem ei ne quisquam præferat. Ex suburbiis, quibus in tantam molem accrevit civitas, præ ceteris memoranda sunt, ad occidentem *Abasabaad*, ita à conditore suo dictum; ad austrum, (intercedente flumine) *Sulpha*, sive *Sjulfa*, ita à patriâ urbe Armeniæ, unde cives idem Rex eduxit, nomen sortitum; utrumque magnitudine suâ & plateis amplis longissimisque conspicuum. De *Sulphâ* addo, illud saltem habitari à Christianis Armeniani Schismatis, animabus (uti supputant) ditatum 30000, templis tredecim, & Sacerdotibus plusquam centenis: quibus nuper Regni Præses onus imposuit 200 tomavorum, pro Religionis libertate quotannis redimendâ. Ad austrum connexum habet vicum *Gaberorum*, i. e. antiquorum Persarum, qui ignem colunt, versùs Solem adorant, & cum ritibus antiquissimæ Religionis (Zoroastris nimirum, sed quam Abrahamitanam vocant) etiam antiquum corporis cultum retinent. Familias numerat pene 600, meros agricolas. Mœnia antiquæ urbis, flexuose & in orbem quodammodo circumducta, ubique conspicua non sunt; ita novissimâ ædificiorum connexione absorbentur. Materia lateres sunt (ex quibus civicæ quoque domus constant) non in furnis cocti, sed solis ardore saltem exsiccati. Octo exhibet portas; nona *Mergi*, vel

vel mortis dicitur, quam superstitio abolevit, eo consilio, ut pellem graffantem sisteret: pervia tamen mœnia & perforata foriolis nonnullibi inveni, in quibus basin metitus, decem passuum deprehendi crassitiem, ex quâ sensim graciliora, in incredibilem exsurgunt altitudinem. Nullis mœnia ornantur suggestibus, propugnaculis, aut operibus militaris artificii; tantum aliquibus in locis fossa conspicitur, aliquibus etiam vallis agger antiquitate dirutus & inutilis.

Meridionale urbis latus flumine clauditur رودۀ سندی *Flumen Sendeh ruud.*
Sendeh ruud, i. e. *flumine vitæ* dicto, cujus rapida unda tri-
 duum intervallo inde à jugo occidentali montium exorta, ri-
 pis haud profundis quidem, sed latissimè disjunctis pro-
 fluit. Hæc omne civitati ad commoditatem vitæ momen-
 tum tribuit. Cataractis enim longè ante urbem interce-
 pta, varièque divisa, tum per campos suburbanos irrigan-
 di causâ circumducitur, tum in ipsam urbem multis distin-
 ctionibus diffluens, ædificiorum impluvia atque intima ci-
 vium gynæcea penetrat, in aliis ad voluptatem tubis hy-
 draulicis saliens, in plurimis ad necessitatem stagnans, ci-
 sternis excepta; quia his pro eluendâ corporis illuvie in
 Legis observantiam opus est quotidie. Dicunt, hîc vix an-
 num elabi, quin tantum non centeni infantes incautè in iis
 suffocentur. Derivationes fluminum certis gaudent, qui-
 bus dignoscantur, nominibus. Prima namque divisionis
 crura, quotquot fuerint, appellativo nomine *Maadî*, ho-
 rum ramuli *Dsjedwèl* dicuntur: quarum demum furculi
 variè multiplicati agros domusque civium privatorum
 communi canalium, vel aquæ ductuum, vocabulo subeunt.
 Singuli verò, cum primæ, tum secundæ divisionis rami, suis
 insuper notantur nominibus propriis, ex locorum, quos
 perfluunt, appellatione, vel quavis aliâ conditione petitis.
 Ex quo Præfectis annum operosum non est distinctam

tenere omnium aquæ ductuum notitiam, & aquæ distributionem, (quæ perpetuus jurgiorum inter vicinos fomes est) promptius dirigere. Non enim venas unda jugiter influit, sed certis diei, vel septimanæ, horis in eas parcâ saltem manu dirigitur. Depauperantur derivationibus pleraque Persidis flumina, adeo, ut quæ meridiem versûs labuntur, mare, si dulcia sint, neutiquam contingant, sed paucorum dierum tractu exarescant.

Pontes.

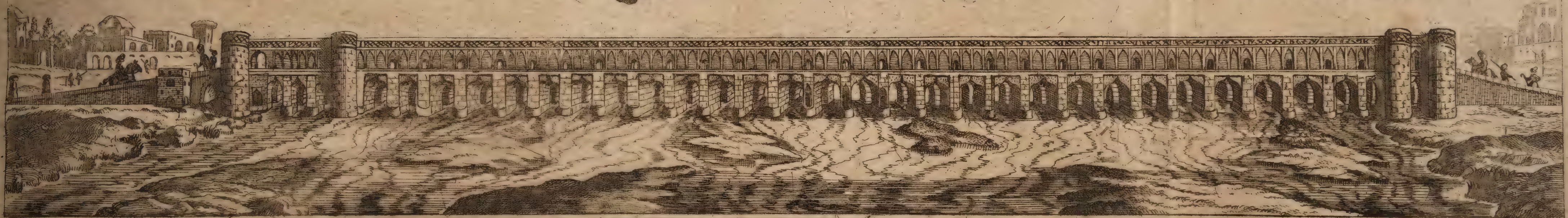
Tribus flumen superbit pontibus: *Primus*, ad occidentem extra suburbium positus, antiquior est & simplicioris structuræ, ex latere partim, & rudi lapide tempore *Regis Thamasi* conditus. Septendecim pandit arcus grandiores, & duodecim quasi intermedios minores, factos saltem in pedamentis ad elegantiam, & ad fundum usque non demissos. Structorem ferunt habuisse viperarum quendam investigatorem; à quo & ipse *pyli Marbuun*, & pagus etiam vicinus, qui modo cum suburbio coaluit, nomen obtinuisse dicitur. Veritatem ex Inscriptione non satis assecutus sum, quia leviter sculpta & exesa erat. *Alter* pons, inde 760 decempedarum intervallo diffusus, ab *Aali werdi chaan* (heros erat, inclyti ex Lari occupatione nominis) ex scisso lapide coctisque laterculis, uno ab hinc seculo constructus est; viam Regiam *Tsjahar baach*, quæ ab Aula ducit ad hortum Regium *Hadsar Dsjerib*, magnificè connectens. Opus est exiniæ artis, triginta tribus subtentum arcubus latissimis, paucis eorum angustioribus. Pavimentum rudibus struitur fracturis lapidum; cujus latera muris limitantur trium orgyiarum altitudinis artificiosè fabricatis, & angustâ porticu in longitudinem perviis, quâ pedestres ire & recedere, tuti ab equitum occursum possimus, ostiolis eum in finem numerosissimis patulâ. Raris iidem muri pertunduntur ostiis foras spectantibus, quibus gradatim per fulcimenta pontis descenditur in ipsum flumen; quod per æstatem ferè inane est, & equis, neglecto ponte, per-

P. Maranbuun

Pons Ali Werdi Chanik

Pons Hasen abaad

pervadari solet, nonnunquam sicco etiam pede transiri. Externa facies muri ejusdem lateralis, fœtas arcuum figuras pro ornatu exhibet, eo numero, ut singulis, subtus pontem, arcubus geminæ, interstitiis verò, sive pedamentis, singulæ respondeant. Podia quædam, præsertim in fine, habet, in quibus pro otio & recreatione considerare liceat. Latitudo pontis duodecim passus, longitudo quadringentos refert; vel potius 490, si appendicem addas, quousq; duobus clauditur columnis cono similibus. Utroque hoc ponte ad *Sulpham* itur, Christianorum, quod dixi, suburbium, quod ultra flumen urbi oppositum, tantam pene exhibet in ripâ fluminis longitudinem, quanta utriusque pontis intercapedo est. *Tertius* à priori bis mille passibus diffidens, *Pyli Hassenabaad* à loco urbis dicitur, conditus à Rege Abasso II. Opus est rarioris elegantia, eò quod parietum superficies ex porcellano obducta egregiè niteat, ut cetera taceam ornamenta. Ducit is viatorem ex orientali urbis parte, per amplissimam plateam *Kadsju besörg*, cum ad hortos quosdam Regios, tum in viam, quâ itur *Sjirafum*, & ad mare Persicum Indicumque. Structuram ceteros artificio superare judices, si coronidum, si laterales utrinque porticus, si ostiorum arcuumque varietates respexeris; tum, quibus singulariter superbit, menianorum elegantiam in medio & utroque fine positorum. Arcus habet viginti quatuor, ex lapide quadrato politoque factos, in medio valvis ligneis interceptos, quibus fisti flumen potest, ut in horto adjacente Regio, *bâgi Sehadet abaad*, i. e. horto beatitudinis, in altitudinem lacûs extumescat. Non minorem profluens unda aspicientibus voluptatem parit, dum per arcus elapsa, mox, per faxea graduum superbissimorum impedimenta, in profundum præceps cum gravi murmure devolvitur, velut ex annexâ *icone* ad oculum patefcit.

Interiora
Urbis.

Plateæ.

§ II.

Plateæ in mole urbanâ, aliæ latiores sunt, rectæ & longissimæ, sparsis arboribus rivisque in medio defluentibus non rarò venustæ; quales ut plurimæ sunt novissimi suburbii *Abassabaad*, paucæ in *Sjulfâ*, paucissimæ in ipsâ *urbe antiquâ*; aliæ verò sunt angustiores, tortæ, incurvæ, non rarò desuper magno ambulantium commodo fornicatæ: Harum rursus aliæ in incredibilem longitudinem, quamvis flexuosè, extenduntur; aliæ implicata angiportuum multitudine labyrinthorum speciem referunt; adeo, ut difficile mihi fuerit, acu magneticâ indies obambulanti, omnium adumbrationem, sive planographiam urbis, trimestri spatio assequi. Solum ubique planum & æquale est, nisi fortè flumen versùs paulò declivius; nec lapidibus stratum, sed genuinam retinens fundi limosi superficiem, unde impluvio hoc cœlo valdè pulverulentum, nisi (quod in usu est civibus) crebrò irrigetur. Ex ædificiis publicis unum cives admirantur, iudicio suo, inexpugnabile castellum, in orientali urbis parte situm, quod vocant *قلعة بروك Kalábi berúk*, i. e. arcem benedictionis, asservando thesauro destinatum, ut & varii generis utensilibus, imprimisque apparatusi bellico: ex quo etiam appellari gaudet *جبة خانة Dsjébbe choneb*, id est, armamentarium. Europæorum oculis peregrina & rudis ingenii structura est; quippe robur ejus muris absolvitur duobus parallelis, ex luto in miram altitudinem aggestis, & in figuras lunares, quibus aggerum quasi & suggestuum vices exprimerent, crebro inflexis. Fastigium utriusque (interior enim longè prominet) coronamenta habet fissuris divisa, per quas hostis eminus peti sagittis possit; Sub iis rara spectatur series foraminum figuræ triquetrae, per quæ fervens arena, vel aqua, demitti, & pronus arceri hostis valeat. Hæc ne jaculis pateant, suggrundiis supernè claudun-

Castellum
Berúk.

duntur singulis, formam nasi humani referentibus: ea enim ubique muniendi ratio est, quæ armis & hostibus respondet. Nosocomium habet unum; Tempia & Collegia publica amplius centena; Balnea & Xenodochia penè innumera: quorum Lector præcipuorum in Hodæporico meo descriptiones inveniet: Hæc ipsa verò, & si quæ præterea extant opera publica, plus referunt nitoris, quàm artis & magnificentiæ. Saltem quæ utrinque Principis mansionem claudunt, forum maximum, & platea *Tsjaarbach* superbam faciem & Regii sumptus specimina exhibent, quibus totâ Persiâ nihil spectatur pulchrius, nihil insolentius.

*Edificia
publica.*

Plura urbs ostentat *Fora*, inter hæc illustriora duo: antiquum in media urbe veteri, & novum, five maximum, in ejusdem austro occidentali fine. *میدان کهنه*

*Forum an-
tiquum.*

Meidaan Koboneb, seu forum antiquum, quadratum est, passus longum trecentos, latum centenos, ambientibus variorum operum, artium, & mercium expositorum officinis, pandochiis, ruderibus palatii olim Regii, & vicinis quoque tribus templis illustribus, conspi-

cuum. Horum primum *جامع* *Dsjumaa*, vel cathedrale est, quod ex fornicis amplitudine & quibus innititur, columnarum pluralitate (insolenti in templis spectaculo) per ænigma *طاق معلک* *Tagi maallèk*, five fornix suspensus, dicitur.

Templa.

Alterum murrhinis laterculis, ex cœruleo pictis, in superficie obductum, extus intusque micat; ex quo unius quasi faciem lapidis referens, ænigmati non minus præ-

conium meruit *سنگ واصل دائر* *Sengi wafiladaar*, five lapidis accuratissime commissi. Hæc *Aaronis*, summi Israëlitæ Sacerdotis, mausoleum esse creditur, vel ex eo saltem, quod illius nomen referat, & sepulchrale (præter tria

alia

alia in vestibulo) ignoti Sancti foveat, quod à Christianis æquè ac Musulmannis, sive Mahammedanis, ab omni memoriâ colitur. Unde sedens in aditu ædilis custos, ingredi me humaniter permisit, velut in ædem symbolicæ devotionis. *Tertium* ei oppositum nomine *Aali* inscribitur, decantatum ex lateritiâ turri, quam exhibet, urbis totius altissimâ; tum ex tribus, molis haud contemnendæ, lapidibus molaribus, in vestibulo ex summo lacunari ingredientium vertici imminentibus; qui admirabili non minus arte, quàm robore infixi, signare dicuntur historiam alicujus facinoris.

Forum Re-
gium.

میدان بزرگ *Meidaan besorg*, sive forum majus, ab Abasso I, unâ cum adsitâ Domo Regiâ, & productione urbis *Abas abaad* (alia taceo) nondum uno abhinc seculo conditum est; splendore, magnitudine, ac mercantium frequentia priori antecellens, imprimis verò illustri situ suo, quo Regiæ Sedis quasi vestibulum constituit, adeoq; non sine uberiori inspectione prætermittendum. Figura areæ quadrata est, passuum in longitudine (quæ à septentrione in meridiem extenditur) 660, in latitudine 212. Porticu circumducitur excelsâ lateritiâ, duplicis contignationis, utriusque concameratæ. Superior in cellulas distincta est, pro cubiculis vario hospiti elocatas, etiam meretricibus. Inferior, tum pro pergulâ servit deambulantibus, tum imprimis quod valde spatiosa sit, institores & opifices fovet omnis generis, qui ibi varia fabricantur, & venum exponunt opera; non confusè & pro arbitrio sedentes, sed pro cujusque professionis societate ordinatim, & quasi per classes, distincti. Mirum foro decus hæc pergularum series tribuit, circumquaque uniformis, præalta, candida, & arcuatis cubilium frontispiciis, nitidèque cancellatis, insolenter ornata. Hanc ædificia quædam excelsiora magnificè interrumpunt: ad latus occidentale frons Palatii

Donat.

latii Regii, quod vocant *Aali Kapî*, i. e. *portam Aali*; & non procul inde, porta ambulacri, per quod itur ad Gynæceum: Ex opposito, elegantis structuræ templum, myrrhinâ nitens superficie; tum promicans extra seriem basilica, cujus parietes curioso spectatori exhibent picturas bellicas, cum figuris automatis, dato aliquot obulorum pretio, vitam imitantibus. Lateris australis medium, superbo cathedralis templi Regii, quod *Imamo Mehbdi* sacrum est, frontispicio intercipitur præalto, splendido, & inimitabili artificis manu fornicato: cui ad septentrionem non minus illustre opponitur vestibulum, domûs mercatoriae *Kaiserieh*, sic dictæ, à *Cæsareâ*, urbe antiqua Palæstina; eò, quod ad normam fori, quod habebat, nundinarii condita sit. Est hæc lacunata quædam ædificii moles, ambulacris aucta longissimis, in quibus panni lanei, aurei, argentei, holoserici, bombycini, & quicquid insuper exoticarum mercium desiderare possis, venalia exponuntur. Eadem ambitu suo claudit officinam *صراّب خانه Ser-raab choneh*, quæ cudendis monetis & aurifabrorum laboribus inservit. Gaudent & cetera emporia suis *Cæsareis*, ex quarum inspectione in proclivi est viatori, mercaturæ florem & loci cujusque opulentiam colligere. Fori aream *Fossa* cingit, à pergulâ tanto remota spatio, quantum pro subdiali ambulacro inservire turbæ civium possit. Ipsa ex lapide quadrato non inveniuste fabricata, unius exhibet decempedæ latitudinem, profunditatem dimidiæ, aquæ excipiendæ, cum in flumine abundat, idoneam. Ripa exterior arboribus *Tsjinar*, i. e. Platanis, & *Narbond*, i. e. Ulnis, (Buxos appellavit *Olearius*) raro ordine alternisque vicibus conferta est: quas verò in *Icone*, studio omisimus, ne demonstrandum opus obumbrarent. Interior area in meridionali parte geminam habet columnam, pro metâ servientem in globorum lusu & equestri

decurfione; media, malum fiftit immanis altitudinis, cuius apici patella aurea, cum volet Rex, imponitur, præmium futura, unâ cum 100 tomanis illi, qui telo eam veloci ungulâ equitans dejecerit. Solymannus aurô parcens, hoc exercitii genus non amat. Cetera pars Cæfaream verſus, concionibus hominum dicata eſt. In eâ inſtitores, ſcrutorum venditores, cupedinarii, fartores & levioris armaturæ opifices, præſertim fabri ærarii & ſtannarii, tum hiſtriones, comœdi, luctatores, poëtæ, oratores & quodcunque ludicrum genus hominum in regione alitur, lucrandi cauſâ conveniunt quotidie, factisque circulis & tabernis, totius quaſi Perſiæ artes & facetias exponunt. Pro locario ſola area fert indies unum tomanum, & ſimul cum pergulis tomanos quatuor; ſed quam pecuniam Regis devotio ſcholarum uſui ſacravit. Si quid publici actûs ſpectandum ingruit, exeſſe turba cum papilionibus & impedimentis omnibus jubetur, ut vacua omnino & nuda ſit intra foſſam area.

*Via Regia
Tſjahaar
baach.*

جہاں باغ *Tſjahaar baach*, i. e. quatuor horti. Hoc nomine Regia hæc inſignitur via, eò quod tranſverſo intercifa flumine, quatuor quaſi hortorum, quibus utrinque clauditur, tractus ſive latera conſtituat. Incipit à tergo Sedis Regiæ, & in auctro occidentem (S. S. W.) recto aucto quoque tractu decurrit, ad frontiſpicium domûs & viridarii Regii *Haſar dſjerib*. Ex primis, quæ ſplendorem viæ tribuunt, elegans ex quadrato lapide aquæ ductus eſt, per mediam ejus longitudinem demiffus, latitudinis quinque pedum, profunditatis ſaltem unius, in quo lymphæ lucidiſſima ab utroque viæ termino ad medium uſque fluminis prædicti pontem, perenni tractu defluit; nunc per gradus ſaxeos grato delabens murmure, nunc cifternis lacubusque ampliſſimis excepta, tacite ſe diffundens, donec ponti tandem propinqua, latentibus in alveo tuniculis abfor-

forbeatur. Cisternæ, velut ipse ductus, ex polito lapide constructæ sunt, & in variam figuram artificiosè coactæ; quarum littora passim storeis tapetibusque à cauponibus contacta, cives recipiunt otiosos; qui ibi, vel si calidior dies obfit, in æstivis utrinque oppositis, gregatim confidentes, fumigando, forbillando, declamatores, poëtas & nugatores publicos audiendo, diem cum voluptate transigunt. *Alterum* est densa Platanorum altissimarum series ab utroque latere confita, sub quâ velut sub *طاق سبز* *thagi sebs*, i. e. viridi porticu, (ita viam per ænigma vocant) immunem à sole hospitem ambulare, ipse meridies permittit; pavimento eum in finem lapidibus æqualiter strato, rudibus partim, partim scalprum normamque passis. Sanè, quod de *Cupresso* suâ gloriatur urbs *Sjirasum*, idem de *Platanis* audeam affirmare, nullibi terrarum eas proceriore stemmate aut lætiori fronde adolescere, atque hîc *Isphahani*. *Tertiam*, nec postremam, maceries utrinquè rectissima & æqualis venustatem tribuit, sed ædiculis potissimum, sibi modica per intervalla incumbentibus, quæ peregrinam referunt frontispiciorum structuram, multis hemisphæriis, podiis, clathris, & pigmentis exornatam. Ad do pontis, qui flumen sternit, insolentem magnitudinem & magnificentiam; tum superbam præalti palatii faciem, quæ utramque viæ extremitatem, visumque intuentis eleganter terminat. Magnitudinem viæ, largo crure dimensus, inveni trium & sexaginta passuum latitudinem; longitudinem citra pontem 1620, ultra eundem 2200: cui etiam accedit ipsius pontis ad 490 passus extensio.

Plaga terræ, quam via cum transverso flumine quadripartitam reddit, in triginta per intergerinos parietes divisa est viridaria, partim Aulæ primorum, partim suo & publico civium usui à Serenissimo dicata; quæ ipsa, uti Regiæ viæ exteriori quodam vestibulo, sive palatio, symbolum

lum publicæ elegantiae (quod modo dixi) singula contri-
buunt, ita verò intus, parvis domiciliis varium in modum
ornatis, ambulacris spatiosis & purissimis, areolis arbu-
scularum & florum lectissimorum copiâ luxuriantibus,
undâ limpidissimâ in cisternis stagnante, inde irrigationis
& voluptatis causâ in omnem partem diffluente, & ut bre-
vis sim, omnis generis amœnitatibus magno studio exor-
nantur.

Domus,
Civcs.

§. III.

Privatas domus civium non intrabimus; saltem per
transennam indigitabo, eas ex limo in figuram laterum
coacto & exsiccato constructas, desuper fornicatas &
unius contignationis esse. Pauperum mansiones uti an-
gustæ, obscuræ & impluviis destitutæ sunt; ita ditiorum,
illustres, spatiosæ & circa mediam aream quadratam per
amplam expansæ sunt. Exterius nihil ostentant elegan-
tiæ, sed maceriem saltem plateæ objiciunt. Omnis splen-
dor intus reconditur, maximèque impluvio obversus est,
ita ut media facies ædium fornice hiet prægrandi hemi-
sphærico, quem *Eiwaan* vocant: in quo hospites confiden-
tes Floram areæ atque fontis oppositi amœnitates jucun-
do aspectu capiant. Cetera fenestris patent, ad imum pa-
vimentum lege ostiorum demissis, non tesserulis quidem
vitreis, plumbo junctis, sed clathris chartâ luci perviâ ob-
ductis. Interiora conclavium gypso candidissimo obdu-
cta, & talci pulvere, ut niteant, aspersa sunt. Lacunaria
artificiosè cælata, virgulis ultra marini coloris distinguun-
tur. Pavimentum aulæa operiunt, paucis pulvinaribus
parieti acclinantibus. Mensæ, scamna, subsellia & supelle-
ctilium impedimenta quævis (præterquam quæ in equili
& culinâ inveneris) ab ædibus omnino exulant. Offici-
næ urbis mechanicæ, si textrinas excipio, patulæ sunt ver-
sus plateas, & inspectioni prætereuntium expositæ. Ni-
hil hîc de ipsis civibus, eorum numero, ordinibus, factio-
nibus,

Habitus varii Persarum et civium Isfahanensium

pag 175.

Habitus utriusque sexus Extraneorum Isfahani viventium

nibus, negotiis atque aliis attributis referam, eò quòd prolixum id fuerit, & à præsenti instituto alienum; tantum dicam, abundare metropolim, non indigenarum modò incredibili multitudine, sed exterorum quoque hospitem confluxu, *Tartarorum, Indorum, Russorum, Arabum, Turcorum*, & aliorum, suis quorumlibet hîc viventium moribus, vestitu, linguâ, religione. Ferunt solos in urbe ex mercaturâ vivere amplius *decies mille* Indos ex *Multaniâ*; sustentari ex vario vitæ genere *Georgianos* cum *Cyrassis* & *Dagestanis* circiter *vicies mille*. Quin nec *Europæi* defunt: *Septem ex Gallia* hospites, aurifabri, encaustæ & horologiorum fabricatores ab *Abasso II.* invitati, lares hîc locarunt suos in *Sulfa* suburbio, familias suas Regio stipendio sustentantes lautissimè. *Angli, Bataviq;* suos negotiorum præfectos hîc alunt; illos palatio residentes, Regiâ liberalitate concessò, hos nummis comparato propriis. Veniunt mercatum etiam *Lusitani*, rarenter & *Galli*. Conventus verò religiosorum etiam habes nostratium, nimirum *Capucinatorum, Carmelitanorum discalceatorum, Augustinianorum, Jesuitarum & Dominicanorum*, singulis societatem tribus tantum personis absolventibus; quod operari ipsis in vindemiâ Christi inter Mahammedanos Persas non liceat, ex quo anno 1622 bini *Ebraim & Joseph*, à PP. *Carmelitanis* religionem edocti, publicè lapidati & combusti sunt; *Sjirasi* verò unus ab iisdem conversus, anno 1621 asininæ pelli insutus, paloq; infixus fuit.

Icon adjecta præcipuos habitus exhibet, *in serie superiori* Indigenarum; *in inferiori* Exterorum in urbe habitantium.

In serie superiori notatur numero

1. Nobilis, Aulicus, Princeps.
2. Sophi, sive atriensis Regii palatii.
3. Juvenis.
4. Civis.

4. Mo.

5. Mola, five Sacerdos.
6. Cursores; quorum primus clunibus & cruribus incedit nudis; perperam ea contextit chalcographus.
7. Rusticus.
8. Miles.
9. Virgines & conjuges, prout domi vestitæ sunt.
10. Fœmina velata, prout in publico incedit.
11. & 12. *Gabr*, five antiquus Persa, cum conjuge domi & foras aperto vultu incedente.

In serie inferiori notatur numero

1. Armenus, cum conjuge, foras velato ore incedente.
2. Turcus Anatoliensis, cum gemina conjuge.
3. Duo Multhani, seu Benjani, cum virgine suæ nationis.
4. Tartarus Usbecienfis cum uxore.
5. Georgianus (qualis & Cyrcausus est) cum fœminâ.

RELATIO XIII.

Regiæ Sedis Palatia & Horti.

Ædium in
duas partes
distinctio.

§. I.

Satis est prima dedisse Regiæ Urbis lineamenta: nunc pariter ipsam Sedem & loca mansionis indicabo. Plerasque civium domus invenio geminam ad amussim conditas: Voluptatis & zelotypiæ. Illa in contingentia viridarium, aquis, umbris, floribus, & nullo non amico sensibus apparatu luxuriantium, sedem locare domicilii voluit; Hæc eandem præterea in duas distinguendum docuit partes, intergerino pariete divisas: quarum prior دیوان *Diwaan* dicta, admittendis dicata est hospitibus, confessibusque amicorum; posterior هراام *Haraam* appellata amicos omnes respuit, etiam intimæ, quos vocant admissionis; solis sacra polygami patris familias conjugibus, concubi-

cubinis, ancillis & spadonibus. Ad gemini igitur instituti normam, aptatum ab Abasso I. locum, Persarum quoque Rex inhabitat: in quo pro *Diwanì* habemus Palatia minora quædam nitidissima, cellulis tricliniisque instructa pluribus, tum in primis uno prægrandi, pro conviviiis celebrandis, atrio (تالار *talaar* vocant) ad formam theatri scenici, tribus ut plurimum lateribus patente, quò ambientis horti amœnitates liberius haurire Regii confessores possint. Pro *Haraam*, seu conjugali carcere, inservit polygonæ & latebrose quædam, & commorantium si spectas multitudinem, angusta loci specus, muro circumquaque vallata luteo, tredecim orgyiarum altitudinis, sita in amplexu hortorum, quos dixi, jucundissimorum, in quos inde per ostiola, solertissimè obfirmata, intrare Regi, quando volet, integrum est. De utrâque parte nunc figillatim dicturi, pro meliori explicandorum intelligentiâ præmittimus *Schema Planographicum*, ex quo appareat situs Hortorum, Domiciliorum & locorum omnium, quæ proximè spectant ad Sedem Regiam. In eo notantur litteris

- A. Forum maximum, velut Regionum Domiciliorum vestibulum.
- B. Porta & Palatium, per quod proximè ad *Ali Kapì*, seu Asylum I.; & ultra ad *Diwanì*, sive Regis domicilia & hortos, pergitur.
- C. Porta, domus & ambulatorium, per quæ ad Gynæceum Regium itur, forti militum manu custodita.
- a. Porta Gynæcei altera, extus Janitorum *Sophì*, intus castratorum nigritarum excubiis munita.
- b.b. Porta Gynæcei tertia & quarta, ab eunuchis albis custodita.
- c.c. Castratorum domicilia & hortuli.
- d. Regis & Regiarum conjugum ac fœminarum mansio primaria.
- e.e. Varii horti, domicilia & classes concubinarum.
- f. Domicilium & subterraneæ mansiones prolis Regiæ ex-cœcatae.

- g. Domicilium Matris Regiæ.
 h.h. Variæ domus, areolæ & promptuaria, pro æsservan-
 dis forbilibus, libris & id genus supellectilibus.
 i. *Mudbach*, seu culina Regia.
 k. *Karchoneh*, seu officina gemmariorum, aurifabrorum
 & horologiorum Regionum.
 l. *Ali Kapi*, seu Asylum Regni.
 m. *Bagi Tauleh*, seu Hortus stabuli.
 n. *Bagi Mehter*, seu Hortus magni cubicularii.
 o. *Bagi Tsjibil setuun*, s. Hortus quadraginta columnarum.
 p. *Bagi Chilwet*, seu Hortus secretæ admissiõnis.
 q. *Bagi Engeristuun*, seu vinea.
 r. *Bagi Guldistuun*, seu Rosetum, cum annexo horto & do-
 mo *Uutsj Mertebèh*.
 s. *Bagi Gargah*, seu Hortus papilionis.
 t. *Bagi Bulbul*, i. e. Hortus alaudæ, vel *beste behèst*, i. e. octa-
 vi paradisi.
 u. Via clausa, olim pomœrium paliopolitanum.
 w. Quadraginta equorum, pro equitatione Regia parato-
 rum, locus.
 x. Hypparchorum mansiones.
 y. Stabulum & stabulariorum mansio.
 z. Machina hydraulica pro aquis filientibus in Gynæceo.
1. *Dester choneh*, seu domus rationum.
  2. *Karwanse-
ra* Regia.
  3. Introitus ad *Kaisari* s. Cæsaream, vastam
 mercium expositarũ domum, in cujus vestibulo gem-
 mariis locus est; in fastigio theatrum musicum; utrin-
 que forbiliun tabernæ, intus rei monetariæ officina.
  4. Porta templi cathedralis *Imami Mehbdi*, vulgo Regii
 dicti.
  5. Templum ex latere incruastto.
  6. Domus spe-
 ctaculi automatorum.
  7. Quatuor Fori portæ.
  8. Viæ
 Regiæ *Tsjabarbaach* principium.
  9. *Karwanse-
ra* *Agga Salmuun*.
  10. Pars horti *Musamèn*.
  11. Angi por-
 tûs.
  12. Viæ publicæ, cum subdiales, tum fornicatæ.

Diwanî.

§. II.

Palatium
porta Re-
gia.(Figuram
vide p. 170)

Princeps Palatiorum est, quod foro maximo imminens, Portæ incumbit Regiæ, & ab inclyto asylo ejus nominis vicino *تالارى على قايى Talári Ali Kapî*, i. e. atrium portæ *Aali*, appellatur. Hæc porta limen exhibet marmoreum, venerationi Regiæ Majestatis dicatum, quod ingredientium vulgus, atque etiam hospites Mahammedani Regem veneraturi, si id coram non liceat, prostratis corporibus osculari solent, & probè cavere transeuntes, calcaneo in illud ne impingant; secus fuste plagas clunibus percepturi paratas, à proximo, qui adstiterit, excubitore. Limine superato, ambulacrum ingredimur subdiale ducentorum passuum, scisso lapide stratum, utrinque clausum parietibus, ex albicante laterculo factis, decenterq; eum in modum fornicatis, ut ad confidendum scamnorum seriem exhibeat. Dextrum ambulacri latus faciem Asyli, finistrum, horti *Tawilèh* constituit; finis portam objicit, quâ, per domus quasdam minutulas, & connexas gynæceo pergulas, inimus viridaria Regia, ex quibus primarii nominis sunt, *Tsjihilsetuun*, *Chilwet* & *Engeristuun*. De præfenti autem palatio ut dicamus, duo introitum decorant curules formidandæ magnitudinis machinæ bellicæ, ex orichalco fusæ, una mortarium, altera tubus octangulus, octo cum dimidio passuum longitudinis; quem tubi excipiunt diversi generis minores viginti tres supra centenos; alii in occupatione Ormusii Lusitanis, alii Turcis in expugnatione Babylonicâ erepti, & longâ hîc serie usque *Harami* ante ingressum, ad ostentationem expositi, quamvis plurimi negligenter jacentes humi, sine scapis & curulibus. Ipsum ædificium quadratæ figuræ est, ex laterculo structum, cancellis undique fenestrarum vice nitidissimis decoratum. Ima ejus pars, amplis pervia fornicibus, populo concedit transitum, portam simul ostentans, quam dixi

Re-

Regis honori sacram; quod superest spatii, conclavia refert pro conventibus Senatorum & judiciis exercendis. Media pars in plures cameras divisa est, quarum aliæ Regiis quibusdam suppellectilibus reponendis, aliæ pro diurnâ quorundam officialium commoratione serviunt, quos aulae & excubiis præsentibus esse oportebat. Summæ contignationis pars anterior, quasi in theatri formam aptata, & per totius palatii, quâ forum respicit, latitudinem expansa, atrium exhibet planè augustum atque magnificum, quod publicæ hospitum admisioni sacratum est, ei præsertim, quæ sub novi anni auspiciis ingruit, omnium sollemnissimæ; præterea confessibus patet aulicis, sive quid Regi cum Proceribus deliberandum, sive festiva in foro spectacula celebranda incidant: Hoc sine tribus omnino lateribus nudum est patulumque, cancellis saltem tripedalibus limine tenus circumductum, ut immunis à casu esset accubitus, quem superbissimè opacant rosei coloris vela holoserica, supernè pendentia. Lacunar planum est, nitidè tabulatum, columellis nixum octodecim, in triplicem seriem dispositis, longis, tenuibus, ligneis, non quidem ad Græcæ architectonicæ præcepta, ingeniosè tamen sculptis, & unâ cum lacunari ac parietibus auro & ultramarino variegatis. Cisternam in medio habet aquâ limpidissimâ bullientem, marmoream, quadratam, amplitudinis tantæ, quantam capiebat intercolumnium. Cetera omnia superbe ex genio artis Persicæ elaborata atque disposita sunt. Posterior contignationis pars duplicem refert seriem conclavium, sed quæ soli serviunt Regi & spadonibus, quòd ex iis prospectus pateat in aream Gynæcei. Supremitas domûs pavimento tegitur plano, in cuius medio ædicula prominet, quam ajunt hydraulicam esse.

باغ طويله *Bagi Tawileh*, i.e. Hortus stabulationis; spatium duobus ambulacris, uni, quod à foro ad gynæceum, *Palatium & hortus Tawileh.*
 Z 3 alte-

(Figuram
vide p. 35.)

alteri, quod ad hortos ducit, intercalare occupat, adeoque satis angustum & paucis areolis instructum. Ita verò dicitur, quod illo loco quondam stabulabantur equi illi, quos semper præsto esse pro Regio ascensu oportet. His nunc ad alterum gynæcei latus collocatis, acquisivit nitidissimi speciem viridarii, duplici præsertim opere superbientis: palatio nimirum & lacu hydraulico. Palatium pene majorem horti latitudinem ad finem occidentalem claudit. Anterius ejus atrium, five *Talaar*, lacunari operitur tabulato, quatuor innitente columnis octangulis; marginem pavimenti, tribus ab areâ gradibus elevati, (sicut in omnibus hujus nominis & structuræ atriis) cancelli limitant tripedalis altitudinis lignei; mediam ejus cisternam, quadratam, amplam, marmoream, multis in medio radiolis salientem, coronat candelabrum desuper pendens cristallinum, quondam *Venetis* dono missum. Dorsum atrii fornicem elegantissimum, (*Eiwaan*) & in eo Regiæ sedis locum exhibet, cum admissio celebratur. Omnia hîc, columnæ, parietes, lacunaria, aureis flosculis, stellis, flexuris decorantur, quorum interstitia, vitreis speculis obducta, oculos intuentium mirificè capiunt. In hoc palatio, cum Admissio haberetur, restituebat atrii angustiam præliminare solum; quod eo fine aulæis magnificè tegebatur, & confidentes expanso superne velo, à radiis solaribus vindicabat. Palatio lacus opponitur spatiosus, ex candidissimo marmore artificiosè structus, & per horti longitudinem tantum non omnem extensus, cujus mediam, qua portam respicit, longitudinem diæta dividit subdialis, marmorea, in margine clathrata, & paucis à solo gradibus eo sine elevata, ut salientium murmur & suavitates confidentium sensus utrinque afficiat. Terni in lacu spectantur aurei tubulorum ordines, lympham vario lusu ejaculantium: quorum medius ex ipsa undæ superficie emicans, vim humoris modò in præceps unico ejaculatur radio majore

majori, modò radiis undique in orbem spargit innumeris ac subtilissimis: dum uterque marginalis densiori tubulorum acie aquam obliquo arcu in sublime evibrat, nihil lapsu turbantem medios lusus, sed ante hos suavi strepitu depluentem.

Afyli, quod Turcico aulæ idiomate *علي قايي Aali Asylum*. *Kapî*, i. e. *Aali portam*, alii *الله قايي Allah Kapî*, i. e. *Dei portam*, honoris causâ appellant, paucis quoque meminisse topographiæ interest, quam hîc damus. Domûs Regiæ locus est, in quem cujuscunque criminis infimulati, (homicidium excipio) refugere, & à manu judicii possunt delitescere, quàm diu ibidem vivendi remedia ipsis suppetunt. Area ejus licet angustior sit, passus nedum centenos in latitudine, ducentos in longitudine referens, profugorum tamen in usum, necessaria complectitur dormitoria ad finistram, ad dextram verò hortulum paucis pulvillis ornatum, & pro abluendo corpore cisternam debitæ mensuræ, aquæ recentis plenam, qualem & ante introitum in vestibulo exhibet. Media verò, facellum habet octogonæ figuræ, alto fornice fastigiatum, cujus alterna latera patent ingredientibus, ascensu sine gradibus & satis molesto, quia pavimentum tribus à solo pedibus elevatur. Latera singula decem passuum exhibent latitudinem, ex quo in proclivi est amplitudinem colligere. Servit devotioni cum ibidem delitescantium hospitum, tum atriensium *Sopî*; qui ex majorum instituto diebus Veneris in eo conveniunt, preces pro incolumitate Regiæ Domûs declamatum, voce cantantium non absimili. Asylum intrare nemo armatus permittitur; ego tamen gladio instructus in eo tertiâ vice spectatum comparens, non aliud audivi indignantis verbum, nisi: *insuetum sibi esse, gladio accinctum videre hospitem*.

Ambulacri finem pergulæ & fornicatæ quædam domus *Palatina* mun-

Hortus
Tsjihilse-
tuun.

munculæ librariæ, vinariæ, penuariæ utrinque excipiunt. Quibus relictis devenimus in spatiosissimum viridarium, quod à pluralitate columnarum, quibus palatium ejus innititur, nomen sortitum est *جهل ستون Tsjihil setuun*, i. e. quadraginta columnarum; licet octodecim saltem invenias: pluralitatem enim incerti numeri genius linguæ *quadragenariô* exprimit. Hortus amplius trecentos passus habet in longitudine, pauciores in latitudine. Maximum ei decus est multitudo Platanorum procerrimarum, in totidem ordines per horti longitudinem directæ, ut tria constituent spatiosissima ambulacra, & æquali ramorum extensione magnificè obumbrent; præterquam quòd ad horti quoque limites, ut in plerisque ceteris, umbrosâ serie decurrant. Gemina hîc spectas palatia insigniora: Unum atque maximum in horti medio situm, quod *Tsjihil setuun* vocant, Regiæ magnificentiæ opus est, lateritium partim, partim ex cæso lapide fabricatum: Areæ insitit amplæ, saxo polito strata, cinctæ in quadratum alveolo, multis fonticulis hîc ibi salientibus gratiofo; Figuram habet quadratam oblongiorem; structuram multis concamerationibus, pergulis, ostiis, cancellis, fornicibus intus extrinsecusque decoratam, planè ad indolem architecturæ Persicæ, nostris oculis peregrinæ. Frons Orienti amplissimum opponit *Talaar*, sive atrium apertum, triplici columnarum octangularem seriei insistens, in latitudine quadraginta quinque passus complectens. Pavimentum aulæis, Phrygiâ arte textis, constratum, triplicem præbet ratione altitudinis distinctionem: prior enim pars à communi solo ad gemini pedis altitudinem elevata, instar majoris proscenii est, in Regiis convivii receptioni dicata hospitum. In hac vides cisternam octo passuum quadraturæ, duplici gradatam limine marmoreo, candido, pellucido, cujus in medio unda luxuriosè bullit, viis haud con-

conspicuis rursus evanescens: Altera pars ab illâ quatuor gradibus eminentior, tricliniis sternitur Senatorum, sive Regni Procerum: Inde pavementum uno gradu celsius, in ipsum quasi finem ædificii protenditur; craterem exhibens aquæ salientis elegantissimum, ut ut pro loci conditione angustum; ac paulò remotius, *Eiwaan*, seu fornix medium, artificiosè structum, & in eo sedem discumbentis in convivio Majestatis. Lacunar, columnas, parietes, fenestrarum clathras, & in alto conspicuos tot cancellos, pergulas, fornices, studiosa manus colore pinxit vario, præsertim ultramarino, interspersis ubiq; aureis flosculorum ductibus. Magnificentiam auget lacus viginti passuum latitudinis, purissimus, palatii tum dorso, tum frontispicio oppositus, & utrinque ad viridarii usque finem protensus; in quo permultas humoris limpidissimi scaturigines, innatantium volucrum cohortes, ludentesque arborum imagines, trunco fuerit & stipite quovis durior, qui sine voluptate aspiciat. Alterum ad meridiem habes structuræ quidem minoris palatium, muro interpositum vicini horti *Chilwèt*, utriq; ut decus alterâ sui parte tribuat. Pars huc prominens figuram præfert pentagoni, & aptatum eidem figuræ atrium: in cuius tum aditu, tum ipso pavimento, hydraulici spectantur crateres formâ & ornatu multiplici: parietes, ut cetera taceam, duas referunt ingentes mappas, in quibus quædam belli Persici historiæ maximo ac inimitabili, non arte quidem, sed studio & patientiâ depictæ sunt. Reliquas horti domunculas, muri ambientis ornatum, aquæ ductus, opera topiaria, puvillorum denique nitorem, & in iis varios Floræ lusus omittimus.

Hortus hunc excipit *خلوت* *Chilwèt*, i. e. *secretæ ad-*
missionis, ducentorum non ampliùs passuum longitudi-
 nis, quam latitudo mensuram non attingit. Muri hunc

Hortus
Chilwèt

cingentes, ornatûs gratiâ fictas referunt fornicum species, excepto australi, qui gynæceum ut muniat Regium, in miram altitudinem educitur. Murus occidentalis mediâ sui parte ædificio intercipitur, & in fine, ubi gynæceum attingit, validâ munitur turri, ostiolo pertusâ, per quod soli fas est prodire Principi; ubi horto *Tsjibil setuun* connectitur, ejusdem figuræ & roboris columbarium reperitur. Areolæ & pulvilli lectissimis varii generis floribus nitent. Ambulacra lapide polito scitè sunt tessellata; ornatum iis cancelli conferunt tetrapedalis altitudinis, ad margines positi, quia Platanorum decus ubique, exceptis duobus horti lateribus, exoleverat. Duo hortus *palatia* complectitur; *primum* & potioris notæ est, quod cum superiori horto commune habet; majori enim sui parte prominendo, *talaar*, sive atrium, pandit Regio confessu non indignum. Hujus tria patent latera, summum lacunar columnis octo sustinentia, nullis earum in medio positis. Pavimentum, ex quadrato lapide stratum, quaternis à terrâ gradibus elevatur, more gentis, quæ humi confidet, aulæis culcitrisque magnifice opertum. Medium, cisternam exhibet marmoream quadratam, ex quâ humor latiori exitu in solum horti devolvitur. Dorsum atrii, multis ostiis conclavibusque distinctum, medio hiat intervallo, designante locum sedis Regiæ. In supernâ ipsius parte pergulam vides transversam, & secundæ contignationis conclavia quædam, cum fornice uno medio, omnia picta, sculpta, & flosculorum bullis concinnè incrustata. Alterum habet *palatium* ad murum occidentalem, qui hortum limitat, *Enguristaun*. Structura ejus, à priori diversa, spatiofo decoratur arcuati operis conclavi medio, ad quaternam ædificii faciem protenso, singulos ad angulos secludens triclinium pulchrè concameratum. Cisterna in medio pavimenti, paucis à solo passibus elevati, marmorea, quadrata, limpidissimam eructat, & ductu haud con-

conspicuo reforbet aquam, in crateribus, ante palatium positis, redivivam; Ex his insignioris elegantiae est, qui ante frontem aedificii meridionalem positus, gynaecei ostiolo proximè opponitur, quadratum primò ostentans marginem, inde duplici gradu profundior, pulcherrimo flexu circumductus, qualis structuræ & alterum habet ante faciem, explicatam in horto *Enguristuun*. Parietes aureis & ultra marinis decorantur lineis flosculisque, & mappis aliquot ingentibus, patrio penicillo pictis. Utriusque palatii frontispicio ad elegantiam opponitur areola quædam, in horti, & qui eum dividit, ambulacri medio posita, rotunda, peripheriæ triginta passuum, quatuor à telure pedibus elevata, margine cancellato. *تکجه Tekjeh* talia vocantur loca, eum in finem etiam in publicis viis exstructa, ut serviant confessoribus ad otia dum, cum voluptate, dum & aurâ fruuntur liberâ, & eminus prospectiunt. Superficies venuste tessellata bullientem in medio craterem exhibet octagonum; basin à modico intervallo rivulus circumfluit, ab utroque palatio adductus; hinc porro per ambulacri longitudinem decurrens, sub horti exordium absorbendus.

انگورستان Enguristuun, id est, *vinetum*, ita dicitur hortulus à vite, quâ pro usu adjacentis gynaecei confertur, longis perticis in seriem alligata. Ad utilitatem igitur magis, quàm ad voluptatem adornatus, exteriorem nitorem ubique non refert; domuncularum tamen, arborum & ambulacrorum gratiâ, præsertim liquoris præsentia & aquæductibus, per interordinia decurrentibus, non destituitur.

Hortus Enguristuun.

Austro-occidentalem gynaecei faciem mœnia limitant decussatim exporrecta, & his adsociata quædam platea, quondam publica, nunc in formam equilis redacta, in quo equi stabulantur quadraginta, parati pro Regiâ de-

Equile Regium.

ambulatione. Ceteri diversis in locis aluntur, ratione pretii, coloris & ætatis discreti. Ultra hæc mœnia positi sunt horti terni, Regiæ frequentationi patentes, proclivi per gynæcei posticum ingressu: quorum nomina sunt *Guldistèh*, *Gargà* & *Bulbùl*. Proximus eorum est:

*Hortus
Guldistuun*

گل‌دستان *Guldistuun*, i.e. *Rosetum*, ita dictus à Rosarum copiâ. Area ejus, ex loci positu, figuram sortita octagoni; spatiosa quidem non est, angustiam verò compensat nitore suo, & operum, quæ exhibet, pulchritudine. Ambulacra in eo ad figuræ totius normam circumjacent gemina: quorum exterior, confitos in utroque margine Platanorum ordines, & in medio aquam, incili lapideo manantem, belle circumducit. Medium horti *palatio* decoratur sedecim laterum & contignationis geminæ elegantissimo, ex laterculo partim albicante, partim incrustato & variegati coloris, intra ambientium Platanorum umbras exstructo. Cujus situm præcipuè commendant ambulacra octo, undiquaque ab horti peripheriâ in illud, velut in horti axem, directâ. Utriusque contignationis fornices sunt & triclinia, in tantillo compendio plurima, lepidè distincta & exornata, quorum ordines & structuram exteriorem vide sis in icone. Speculam in fastigio, velut tertiæ contignationis structuram, gerit octogonam, ex lapide murrhino, quâ arborum ad altitudinem aspirat. Hypogea quoque habet ipso ædificio patentiora, in quæ alternis lateribus per gradus duodecim descenditur, variè divisa, fornicata, pavimentata marmore, & parietibus elegantissimis decorata, quorum ima superficies encausto crustatis laterculis contacta, reliqua aurô ultramarinôque picta nitet. Cisternâ donantur duplici; unâ, quæ aquam desuper ex horti superficie irruentem, altera, quæ ex sinu proprio ad lacunar usque scaturientem recipit, & latente gurgite absorbet. *Alterum* habet ad

mu-

murum horti *Bulbul* ex eodem cæmento *ædificium* quadratum, intus murrhino latere obductum: cui decus primum tribuit ex alabastrite octangularis medii pavimenti cisterna, ex quâ ebulliens luculentus humor per quaternas ædificii partes myrrhinis ductibus dimissa, ante limina absorbetur; in crateribus, aliquot inde passibus extra ædificium collocatis, refiliens. Latus horti orientale appendicem habet aream paulò depressiorem, quàm *Utsj mer-tebèh* Turcico vocabulo appellabat hortulanus, velut singularis hortuli appellatione. Plura compendio exhibet opera impendiis facta non exiguis; quorum inter prima sunt ambulacra, tellure altiora, saxo polito elegantissimè tabulata, quæ alveolis in medio haud profundè quidem, sed ad amussim pulcherrimè exsculptis, limpham placidè fluentem circumducunt, emensisque viis omnibus, ad labra vicini balnei delegant. Media illius areola politè tessellata, *tertium* omniumque maximum sistit *ædificium*, præaltum, quadratum & cinctum rivulo, marmoreis crateribus ad angulos quosque & medias palatii facies subindè restagnante. Ipsum tribus superbit contignationibus, quarum ut interiora multis tricliniis & concamerationibus, ita frontispicia partim clausis, partim apertis decorantur fornicibus, artificiosè structis, pictis, sculptis. Fædugii ora clatrato saxo circumdata accumbendi securitatem præstat in summo pavimento; latendi quoque speculam præbens ad faciem lateris australis. Omitto utriusque vireti *Tekjeh* seu recubandi loca, areolarum gratiam, & ceteras Veneres. Ante horti pomœria, superato vestibulo, machinam vides hydraulicam, in quâ equi rotantis ope, aqua ex profundo terræ subvehitur, in vicinam turrim ligneam, ut inde per tubos dilapsa in gynæcei domuumque adjacentium cisternis relabatur. Limpidior enim est (& sola in urbe potabilis) quæ ex sinu terræ depro-mitur, quàm quæ alveis provehitur.

Hortus
Palatium
Utsj mer-tebèh.

Palatium
 & hortus
Bulbul, si-
 ve *Heste*
beheest.

Guldestano ad occidentem junguntur horti بَلْبُل و خَرْسَكَة *Bulbul & Charga*, indicandi potius, quàm describendi; Structuras quippe conspicuorum in iis operum, veluti stagnantes, fluentes, scaturientes aquas, cisternarum speciem & numerum, ambulacra, spatio, longitudine, cancellis & Platanorum ordinibus illustria, equestris stadii magnitudinem & ornatum, areolarum distinctiones, & in illis gratiosa Pomonæ Floræque certamina, omnium denique ædificiorum formam & peregrinum decus exposituro, singulari Relatione opus esset. Positum uterque habet ad principium viæ Regiæ *Tsjabarbaach*, cujus topographiam superiori Relatione tradidimus. Via hæc boreale horti utriusque latus claudit, passibus sexcentis & amplius. Conscensurus equum Rex solenne id habet, ut per portam horti *Charga* (ita dicti ab ejus documuncula, in tentorii formam structâ) egrediatur in publicum, ante eam à militibus & coronâ comitum, dum prodeat, expectandus. Uterque pressè copulatur, ita ut magnificentiam alter alteri impertiri videatur, præsertim arboreorum ordinum, ambulacrorum, aquæductuum, & qui per utrumque dirigitur, *Hippodromi* harmoniâ & productione. Obiter dicam: ingressum hujus stadii, præter geminam columnam, duas referre curules machinas, ex ære fusas, quanquàm molis non admodum magnæ, quarum alter fabri sui nomen Europæum, cum anno æræ Mahammedanæ, his profitetur: *Johannes Burgherus me fecit 862*. Sanè hortus *Bulbul*, qui nomen quondam sortitus à vivario, vel lusciniis videtur, à Regibus *Sefi*, *Abasso II*, & *Solymanno* nostro, ambulacrorum conscriptorum, palatiorum, operumque topiariorum & hydraulicorum multitudine ita auctus & exornatus est, ut par ei venustate nullus reperiri in toto regno dicatur; præsertim postquam medio ejus palatio, (cui nullum ex omnibus Regiis pre-

pretio & pulchritudine comparandum) ultima denique artificum manus, atque hōc ipso incomparabilis operis nomen *هسته بهبهشت* *Hēste bebest*, i. e. *octavi paradisi*, magnificē imposita sunt; ex quo & ipse nunc hortus *Bagi beste bebest* nuncupari promiscuē solet. Paradisium illud ædificium, ut non nihil de hoc solo dicamus, in medio existit areæ subdialis amplissimæ, saxis quadrangulis tessellatæ; à modico intervallo sedilium marmoreorum serie, mox rivulo etiam fluente cinctum. Situm commendant ambulacra, ab horti limitibus in omnem palatii faciem directæ, spatiosa, Platanorum seriebus, & cancellis insuper in utroque margine decorata. Ex his, quæ à Septentrione vergunt in meridiem, intercapedine suâ areolas complectuntur flosculis pulchrè confertas; quæ ab occidente in orientem decurrunt, aquam, subterraneis faucibus in horti ad *Tsjarbachum* exordio pullulantem, protendunt, lacu exceptam latitudinis undecim passuum, ex quadratis saxis fabricato, in cuius superficie ludentes aurei coloris anates, cygnosque plurimos cum voluptate videris. Ipsum palatium quadratam obtinet, vel ob compressos angulos, octogonam quodammodo figuram: quacunque ingrederis, atrium habes obvium, magnificē adornatum, reductis ad latera cellulis, ac uno ad centrum ædificii præalto conclavi, quod pro corporis refrigeratione adornatum, aquam ingenti cisternâ fovet bullientem, & auram foris undiquaque spirantem ex summo pavimento per structuram pnevmaticam allicit; ut lepidissimas taceam partitiones contignationis secundæ, singulas structoris sui studium atque ingenium singulariter testantes. Habes, quod in hoc palatio admireris peregrinas marmorum, & lapidum ex Hetruriâ delatorum species; cisternas varii cæmenti & moduli, operosè fabricatas; specula artis Venetæ majora, testudine marginata; ima-

imagines penicillo inclytorum artificum pictas, vitroque obductas Veneto; habes speciosissimos pergularum recessuumque ordines, pulcherrimo hiatu desuper in conclavia incumbentes, habes fornices inimitabili arte, auro, varioque ornatu conspicuos. Ex ornamentis conclavium, maximè placebant Regis moderni, tum aliquot Reginarum superioris, quod dicebant, seculi effigies, staturâ integrâ pictæ, manu nequaquam indoctâ, quamvis Persicâ; perennis aquæ in augusto conclavi tumultus, per decussatum marmor ex superiori lacunari magnâ copiâ delabentis, gratissimus adeo, ut difficile sit ad ejus spectaculum confidenti, non obdormiscere; Januæ ex ligno singularis texturæ, in quibus vestigia fibrarum auro tincta, verniceque, quâ totæ nitebant, obducta erant, ut naturæ studium artificii venustas conservaret non modo, verum etiam commendaret; Cisterna modicæ capacitatis, ex purissimo argento fusa, magni ponderis & pretii; manuscripta pictaque insolentioris exempli, convoluta ac intra receptaculi cancellos asservata. Et quis omnia enotaverit? Argus fuerit centum instructus luminibus, adeo se ubique oculis offerunt, quæ admiratione hospitem perfundunt, tantò omnia rariora, quantò minori contenta compendio ædificii, non ultra triginta passus in utramque dimensionem extensi.

Horti sub-
urbani.

§. III.

Præter vicina gynæceo, plura Regi viridaria patent extra urbem, Palatiis, pro admittendo hospite, magnificè decorata, quædam & cryptis instructa pro fœminis, si quas comites adduxerit, abscondendis. Illustriora sunt

باغ قوش خانہ توکچی *Bagi Kusj choneh Toktsji*, id est, *hortus & domus falconum* (extra portam) *Toktsji*; *Baagi Komèk*, i. e. *hortus subsidii*; *Dsijaruun*, sive *angeli amicorum*; *Kuli padisjab*, i. e. *mancipiorum Regis*, quali nomine &

& totus venit suburbanus, in quo extat tractus; *Sabadaat abâd*, i. e. *habitatio beatitudinis*; *Chali Arak*, i. e. *nævus*, five *centrum* (quod credunt) *Parthiæ*, habitatus olim à Principe *Usum Chan*; & denique contiguus *Tsjaarbach* finibus

بَاغِ هَرَارِ جَرِيْب *Bagi hasar dsjeriib*, i. e. *hortus centum jugerum*, ita dictus ab areæ magnitudine. Is creber-
rimè omnium à Rege visitatur, unde topographiam pau-
cis dabo. Obtinet situm acclivem, figuram quadratam
æquilateram, magnitudinem amplius mille trecentos pas-
sus in longum latumque pariter extensam. In duas au-
tem partes æquales, quasi in geminum hortum, transver-
so muro divisus est, eum fortasse in finem, ut dum in an-
teriori Serenissimus cum consortio versatur, posterior se-
quiori sexui mansionem præbere possit, si hōc comite ad-
venerit. Sed hodiernus Rex intervalli tam longi impa-
tiens, gynæcei caveam posuit in recessu horti prioris. To-
tus autem hortus, vel uterque, si ita loqui malumus, in
areolas distinguitur quadratas, eam in rem ambulacris ad
octoginta passuum distantias in longum latumque distin-
ctus. Solum illi ut plurimum arenosum est & sterile; fœ-
cunditatem conciliat rivus *Tsjuhusja*, à tribus inde para-
fangis ex flumine *Senderuut* adductus, (cum duobus aliis
Bistupensjè & *Abiniil*, in *Sjulfam* directis) qui dum intra
horti pomœria receptus, juxta murum australem, adeoq;
in parte extimâ & altiore profluit, rîvulos minores libe-
rali undâ gravidos per alterna ambulacra effundit; qui
rursus per omnes areolas diffuentes, sæpe etiam cister-
nis minoribus retenti, arboreos circa viam ordines, ac
pulvillorum alumnas quasq; plantas irrigant fœcundant-
que. Areolarum aliæ herbis confitæ sunt & oleribus; aliæ
arbores fructiferas alunt, in quincuncem quodammodo
dispositas, veluti Cydonias, Punicas, Apricotias, Perfi-

*Hortus cen-
tum jüge-
rum Hasar
dsjeriib.*

cas, Armeniacas, Berberes; aliæ floriferis decorantur arbusculis, quales sunt, Rosæ nostrates & Sinenses, Jasmini triplicis differentiæ, arbores Judæ, cristæ Pavonis *Brey-nii*, *Bidmisk*, seu Salices Persicæ, julis odoratis, nostris Botanicis hætenus ignotæ, Oleæ Bohemicæ. Ex ambulacris alia Platanorum densâ serie sunt marginata, præsertim, quæ per mediam diriguntur horti longitudinem; alia arboribus ac ornatu omni carent; alia Pinos ferunt, præsertim, quæ hortum juxta muros ambiunt. Caput & splendor totius viridarii est ambulacrum ejus medium, *Tsjaarbacho* in rectâ lineâ respondens, vel, si vestibulum tollas, continuum, utrinque Platanorum duplici ordine decoratum. Illius medium alveus decurrit hydraulicus latitudinis duorum passuum, ex faxis quadratis concinnè commissus; qui ab extimo posterioris horti palatio, ad horti prioris usque vestibulum, superbo spectaculo insignem deducit lymphæ copiam, angustas inter oras lento tractu fluentis, nunc salientis etiam ex tubulis æquali locatis serie & intervallo, mox stagnantis in cisternis variæ magnitudinis & figuræ lapideis; subinde quoque per marmor erectum ad orgyæ profunditatem importuno murmure cadentis in solum subinde depressius; donec utriusq; horti emensa longitudinem, ante vestibuli introitum absorbeatur; mox ultra palatium rediviva, tumultus, quos supra allegavi, exhibitura etiam in *Tsjaarbacho*. Gratiam singulariter augent lacus duo ingentes, octogoni, ex polito lapide operosè facti, quorum unus in horti anterioris, alter in posterioris medio alveum intercipit, cymba uterque instructus, & siphone uno ingenti in medio, pluribus in margine; ab utroque latere stipatus domunculâ lateritiâ, multi laterâ, arcubus spatiosis ad omnem auram patulâ, planè peregrinæ structuræ & venustatis. Decus non minus tribuunt gradus lapidei, utrinque ad aquæ cadentis præcipitia eleganter collocati; eo fine, ut deam-

deambulationes facili-
tarent, alioqui molestissimas, si per su-
perficiem perpetuo acclivem eluctandum foret. *Tria* in
ambulacro exhibentur *ædificia* majora; *unum* in princi-
pio, quod *Tsjarbachi* viam terminat; *alterum* in medio,
intergerinam interrumpens horti maceriem; *tertium* in
fine positum: omnia præalta, quadrata, ex tesserculis la-
teritiis, ad Persicam architecturæ normam, nitidè artificio-
sèque exstructa. Gynæcei claustrum, ad hospitii publici
similitudinem, in camerarum series dispositum, aream
claudit mediam quadratam oblongam. Hippodromus
illi adjacet, malo columnisque instructus, cisternas mino-
res quoque complectens, & fonticulos aliquot ex sinu
terræ scaturientes. *Columbaria* ne præteream quatuor;
quorum ad singulos horti posterioris angulos unum col-
locari voluit fundator. Referunt illa figuras propugna-
culi, vel amplæ turris. Materia sole excocti lateres sunt;
fastigium coronidibus ac riscorum ordinibus decoratur.
Interior superficies ad summum usque lacunar, cellula-
rum aliquot millenarum ordines exhibet, in quibus nidi-
ficare columbæ possint, non alium præstituræ usum, quàm
ut vectigal stercoreis sui deponant, bis quotannis colligen-
dum, pro fœcundandis melonibus & peponibus; ipsis tutè
viventibus. Sæpè non alio scopo, quam pro locorum pom-
pâ exstruuntur, quòd supra ædificiorum mensuram lon-
gè prominendo, oculos peregrinantium è longinquo al-
liciant.

Ultra hortum ab unico stadio prædiolum jacet, in *Tachta So-*
ascensu montis *Sophà*, quod à structore, hodierno Rege, *phà*.
nomen obtinet *Tachta Solymann*. Illuc dum per arenas
enitimus, ad dextram videmus *Gabristaan*, i. e. suburbium
gentilium *Gaberorum*, cum spatiosissimo cœmeterio Chri-
stianorum Armenorum, ad sinistram Gaberorum collem
sepulchralem; cujus turrim, quibus cadavera mortuorum
exponebant, *Sjah Abbas II*, tormentorum globulis, ex præ-

dicto horto missis, disjecit, offensus gentilissimi tam vicino spectaculo. Altera non procul inde apparet turris, ab aulâ accuratè unâ paranfangâ distans, *Mili tsjatir dauni*, i. e. *meta celerum* dicta. Nomen ex eo nata est, quòd feruiat inter Regios hemerodromos recipiendis pro metâ, ad quam, artis exhibituri specimen, ex foro aulico duodecies curfare ultro & citro debent, hinc subinde telum ad turrim, inde in forum aliud referentes, contacti utrobique termini signum. Actus multâ aulæ ac civitatis festivitate peragitur: civibus stadium vicatim stipantibus, & instrumentis musicis applaudentibus prætercurrenti, qui non audet in viâ moram trahere, mingere, vel humoris quicquam adsumere. Sic ita redituque stadium intra solis ortum & occasum duodecies emensus, consummati ac Regii cursoris titulo, plurimisque ab aulâ præmiis donatur. Ipsum prædiolum horroris & solitudinis theatrum est, lacunoso rupis dorso decumanis laboribus affixum, angustas referens areolas oblongiores quatuor, subinde altiores atque invicem imminentes, ad quas gradibus impolitè structis, partim etiam rupi insculptis ascenditur. Nihil hîc augustum, nihil Conditore dignum invenio, nisi longissimè circumspiciendi stationes, latendi cryptas quasdam, & inconditæ figuræ turriculas, hirundinum nidis non absimiles. Ut tamen quisque suos diligit fœtus, ita in illis nidis frequens latere amat serenissimus fundator, cum aliquâ gynæcei parte; quam, dum toties deducit, magnam *Sulfenibus* creat molestiam, jussis interea, publicatâ fugâ *قروخ Khoruuch*, domibus suis exulare. Montis fastigium ampla habet munimenti antiqui, & diruti oppiduli vestigia, ad quæ difficulter penetramus; arcis etiam ruderâ in summo apice exhibet ab hinc unâ parasangâ, altera montis extremitas *Rustano* inscripta, quæ periculosè rimatus sum; non procul inde ad radicem crypta conspici-

citur, in quâ statis temporibus festa sua celebrant gentiles Benjani. Sed de his narrare, Relationis scopus non permittit.

Habes primam Regiæ mansionis partem, Hortos: si non penſilibus Semiramidis & Cyri, aut Alcinoi Hesperidumque similes, tantopere à Poëtis, lepidissimis mortaliū, collaudatis; nitidissimos tamen, & quos omnium in Oriente Regum viridariis, ob magnificentiam possis antepondere. Noſtratium Principum hortis eos æquiparare nolo, quòd operum in illis conspicuorum non semper molem, varietates & ingenium exprimant; affirmare tamen audeo, neminem esse toto terrarum orbe, qui hortos totidem pulcherrimos, cū circa Sedem suam, tum in remotissimis urbibus & provinciarum recessibus, suâ & majorum solertiâ adornatos, possideat; aut qui in eorundem culturam & conservationem maximos sumptus lubentiori animo expendat, atque Persarum Principes. In eo quippe reponunt non minimam beatitudinis suæ partem, si, inter hortorum delicias, latere cum fœminis & vitæ tempus exigere tranquillè possint; haud impigri, plantationes atque operas hortenses ipsi dirigere, suo ex ingenio nova molimina describere, novosque hortos condere, in locis etiam salebrosis & desertis. *Abas Magnus*, qui sedem Regiam post *Tbamaſsum* primus reposuit *Isfahani*, non modo condendæ Domûs Regiæ, atque extendendæ etiam urbis loca ipſus definivit, sed plurimorum, quæ recitavi, viridariorum situm, magnitudinem, limites descripsisse, locorum conditionibus aptasse, & in *Tſjaarbachi* delineatione amuſſim suâ manu tenuisse dicitur, *Cyri* non satis laudandus imitator, qui, ut in libris *Xenophontis* legitur, Regale idem existimabat studium; non rarò plantas ferere, atque arborum demetiri spatia, suâ etiam manu solitus.

RELATIO XIV.

Gynæceum Regium.

§. I.

Topogra-
phia.

Ne superioris capitis lectionem nimiam gravaremus mole, Gynæceum Regium hinc sigillatim proponimus. *هَرَام* *Haraam*, seu Gynæceum, in foro quoque maximo, 80 à portâ Regiâ passibus, palatii praeliminaris frontem explicat; structura lapidea est, modicæ altitudinis, non ultra porticus, quæ forum cingit, metam prominens, sed citra limites ejus retracta. Introitum stipant sclopetariorum cohortes aliquot, ex legionibus manipulorum; quibus nonnunquam una & altera auxiliaris jungitur, ex peditatu gregario, alioqui vigilas saltem agente, circa ambientes muros. A vestibulo ambulatorum protenditur subdiale, passus latum duodecim, saxis politissimis tabulatum, & utrinque muro arcuati operis limitatum, in quo milites prætoriani, quos *Jedsjiri* vocant, excubias centuriatim constituunt. Ambulacri superatâ longitudine (quam habet 150 passuum) portam contingimus primariam, extus Janitoribus *Sopi*, intus albis munitam spadonibus. Hæc tota cæruleo imbuta, iconem exhibet *Mithræ*, i. e. Solis (detorta vox est ab obsoleto *Mehhiir*, quod Solem notat) prægrandem, auream & sparso in orbem jubare radiantem, Sanctitatem loci, non alia ornamentis species, mystico gentis judicio, gravius exprimebat, quam Mithra, sive Sol, qui cælo decus, universitati lux & vitæ focus præpositus est. Solem igitur pro summo Numine (verius pro larva Numinis) antiquitas colebat, ejusque simulacrum adoptabat absolutæ potentiæ suæ insigne, quod & domi statuebat togatæ Majestati præsidium, & in campo signis præferebat militaribus; ita animos accensura objectu rei, quæ uno quasi complexu Divini

vini Numinis imaginem, & Majestatis Regiæ præsentiam innueret. Nec enim credendum hîc est *Q. Curtio*, qui L. 4. *Lunam Persis, Solem Græcis* attribuit; nec rudera Mediæ attendenda sunt, cum bubulum caput inter duos Leones positum non raro objiciunt: cum hæc non Monarchici Imperii Persarum, sed alius Regni ac temporis monumenta sint. Persidis Parthiæq; ruinæ sæpe Leonem sistunt stantem, saxo exsculptum, ex vetustis inde seculis, quod perhibent, Persici Solii Insigne, verum Sole sociatum, quem pleno rictu lucentem continet, variâ quam faciunt emblematis, sed fastûs & arrogantiae plenâ semper interpretatione. Ætas igitur hodierna, quanquam Monarcharum veterum insolentiae renunciasse videatur, ab eâ tamen non adeo facta est aliena, ne, quem Solis socium & fratrem receptissimo appellat encomio, eum Solis quoque Insigni decorare, & secretioris palatii frontem eodem consignare dubitet. Ipsa hospitii muliebris area angustis terminatur limitibus, decempedas quadratas vix amplius ter mille continens; figura irregularis est, & polygona, ad triangularem tamen utcunque inclinans: cujus latus orientale foro opponitur; septentrionale hortos respicit; tertium mœnibus clauditur, à septentrione in orientem oblique decurrentibus. Ingredientem excipit magnus gynæcei Janitor, eunuchus albus, (hodie mansionem in urbe habens) satellitio stipatus castratorum sui coloris, circiter quinquaginta, quibus hæc interioris gynæcei limina credita sunt custodienda, non audentibus intrare ipsa ejus penetralia, nisi à Rege vocatis. Vicinum hîc habes conclave, in quo intromittuntur cum Serenissimo collocuturi Regni Antistites, ut & Magnates Magnatumque filii, ad vigilias vesperi comparentes; has enim, in Majestatis honorem, distributis inter se vicibus, terni singulis noctibus habent; prius nomina sua professi schedulâ, quam summus Cubicularius, *Mebter*, Regi postulanti exhibeat. Tur-
 ba

ba mox spadonum nigrorum sequitur, interioris ostii, per ordines suos, stipatores, & interiorum conclavium non minus, quàm fœminarum custodes constituti: quibus vespertilionum instar circumvolare, cameras & latebras perrepere, singularum inspicere & censere actiones, nefas non est. In ipso claustro primum occurrit area, ad hospitii publici ideam, quadratâ ædificii mole circumducta; cujus quaterna latera singulæ intercipiunt fornices mediæ, *Eiwaan* dictæ, angustæ, auræ versus aream patentes, ad quas duobus ex candidissimo marmore gradibus ascenditur. In iis strata pretiosis aulæis humus, parietes aureis ductibus bullati, lacunaria in hemisphærium multis areolis & distinctionibus artificiosè cavata pictaq; omnem magnificentia absolvunt paginam. Area ipsa concinnè tessellata, medio decoratur lacu, argenteis bracteis per omnem superficiem obducto, tubulisque aureis, uno ingenti in medio, & per marginem pluribus subtilioribus, distincto: Cujus in structurâ, dum absente cum fœminis Rege, artificum manus versaretur, ego ab excellentissimo Domino *Warenio*, operis directore, quasi artis socius introductus, locum hucusque inspexi, reliquæ topographiæ ignarus. Dicuntur autem, ultra hoc ædificium, spatia, variis minoribus palatiis, pergulis, ædiculis & mansionum classibus adornata; dari & conclavia illustriora, pro Regiæ conjugis ac principum fœminarum sede; dari obscuriora, in angulos remota, angusta & parvi apparatus, in quibus morantur ægri & tenebricosæ vetulæ quædam, tum eunuchi capulares & impotentes; dari subterranea, in quibus excœcata proles Regia, ab illustri consortio damnata, habitat; dari quoque claustro adfitas extra pomeria ædiculas quasdam, velut cœnobîa, in quibus Regia mater, aviæ, vel matronæ Regii sanguinis, demorari possint. Matris, extra gynæcei muros, domum, in angulo horti *Enguristuun*, monstrabat mihi hortulanus, & ab ac-

cessu liberiori propterea dehortabatur. Unum, in altero versus meridiem gynæcei angulo, conspexisse mihi visus sum illustrioris notæ ædificium, cujus fastigium claustrumuros longè supereminentem referebat structuram, vulgo *baad giir* dictam, per cujus ductum camino persimilem aura quaquaversum spirans in conclave suppositum devolvitur. Ut brevis sim, quanquam angustum & angulosum videatur ergastulum; arborum tamen ubique dives umbra, florum fragrantium lectuli, aquæ scaturientis copia, cisternarum multitudo, pergularum opaci ordines, & quæcunque pro aëris temperie & deliciis corporis excogitari possunt, incolis suis neutiquam deficere dicuntur. Si quid verò amœnitati angustia detrahat, id adjacentes horti, quos enumeravimus, septem illi, largiore suo spatio facile compensant; ad quos autem Rex, non conscendendo equum, non procedendo in publicum, pedes incedere ex gynæceo per postica potest, & vel hospitibus aulicisque publicè hîc vacare, vel obambulare cum concivibus suis in secreto. Eapropter militum, quanquam rariores manipuli custodiunt aditus eorum hortorum, qui postica gynæcei ambiunt, profanos inde hospites repulsuri, ne fortè contingat ingredientibus, incautè Dianam aliquam cum exitio vitæ videre. Ab ingressu nunquam ego impeditus sum, ex Medicâ professione notus, cui operantes nemo sine causa repudiat.

Cives gynæcei.

§. II.

Femina.

Gynæceum castratos nigritas alit circiter quingentos, ut ipsi asseverant, nec omnes tamen præsentés. Nam à Rege missi peregrè vagantur, alii exploratores, nuncii, inspectores, custodes; alii sua sponte foras, impetata veniâ, recreationibus vacant, aut pro gloriâ nominis, in construendo occupantur opere publico, velut hospitio, balneo, ponte & similibus. De numero concubinarum percun-

cunctari eos non æquè licuit. Ex hominibus crabrones reddidi & rabientes aspides, cum eâ de resciscitatus sum, quantumvis antea variè conciliatos. Rescivi Conjugem Regi unicam esse, Sacerdotis benedictione desponsatam. Subinnotuit tamen ceterarum numerus, casu prorsus ridiculo: Nimirum, per *Sulfam* suburbium equitabat Rex cum pedite suarum turmâ. Tum seriùs ex intimâ domo spectatum approperans divitis Armeni filia, tantùm pedisequos offendit ordines; ex quibus una contumeliosè ad festinantem: *Et tu, inquit, accurris dactylum nobis ereptura unicum, ex cujus esuritione laboramus quadringenta?* Si verus sit numerus, stabilis tamen non est; sed crescentis & decrescientis lunæ instar mutabilis. Quandoquidem Rex Convivis suis, ut equos solet & mulos senescentes, ita ex concubinis dono dat eas, quarum frontes ruga occupare, vel ingrata sibi præsentia esse ex quacuncq; causâ incipit; receptis subinde aliis in locum decedentium, quarum novitate delectetur. Ante dies paucos monitus: anne ex Armenis nuper raptis, & jam ad placendum compositis, dignari aliquam consuetudine & alloquio velit? Proximè, respondit, *adornabo convivium, & ministris eas distribuam.* Nec omnes tamen Regiæ cives, *Kanise*, vel concubinæ, audiunt: aliæ earum servæ sunt, ad ancillandum emptæ; aliæ Magnatum filiæ, Reginis honoris causâ associatæ, nec imparatæ tamen ad Regis, si quid libeat, obsequium. Magnatum certè nemo est, qui unam ex filiabus, si possit, gynæceo Regio non consecret, ut & ipse habeat apud Serenissimum fortunæ suæ commendatricem, & ipsa gravissimum proxenetam, qui eam aliquando illustri Viro despondeat. Si quam Rex ex gynæcei civibus viro donaverit, illa polliceri sacramento debet, nihil se marito, nihil mortalium ulli revelaturam, quid rerum viderit, vel audiverit, intra Harami limites. Sic dimissa, viro crux fit & ineluctabile jugum. Nam lautitiis

& splendori sueta, etiam ex honore Regii convictus imperiosa, observari affectat & splendidius haberi à marito, ultra facultatum suarum modulum: nunquam imposte-
rum dimittenda, nisi cum Regiæ Gratiæ & vitæ suæ ja-
cturâ.

*Gynæcei
ordines.*

Non est muliebris status sine ordine. Auctoritati ma-
tris Regiæ, quæ nunc Cyrassa est, maximus habetur ho-
nos; inde Regis conjugibus; hinc concubinarum clarif-
simis: quarum singulæ, repudiato nomine proprio, cer-
tis ornantur encomiorum nominibus, ex quibus mihi in-
notuere sequentes: *Gynæcei lux, aurora, stella, decus, ro-
sa*; pro meritis verò suis certo gaudent numero castrato-
rum, sibi ad ancillandum dato. Neque eas saltem ad nume-
rum putes & fruges consumere natas; artes etiam tenent,
quibus indies occupantur. Hæ acu pingunt; illæ penicil-
lo. Hæ ingeniosè texunt; illæ nent subtiliter. Aliæ ca-
nere, chordas tangere, tripudiare, gesticulari, vel quicquid
aliud norunt, vel, ut noverint, ab aliis docentur, quò Se-
renissimo & primis gynæcei luminibus placere possint.
Quin, in scientiis versatæ dicuntur aliæ, præsertim Mathe-
maticis; nec deficere, quæ in arcu tractandâ robur & ma-
nus exercitatas habent, quarum consortio Rex præsertim
in venatu gaudeat; &, si quæ nullis imbutæ artibus inve-
niantur, eas tamen imperitiam singulari morum & corpo-
ris venustate non infeliciter compensare.

Spadones.

Nigri pariter spadones, dignitatibus, & variis, quæ
gerunt, officiis distinguuntur. Primatum obtinet *Meh-
tèr*, qui supremus est cubicularius & gynæcei magister;
Secundus est ab eo *Kasınadaar*, vel thesaurarius; quem ex-
cipit *Aseb basjî*, ephorus hæredis Regii; hunc *Isjîk agasî*,
sive summus gynæcei janitor; sed, is plerumque est eu-
nuchus albus. Inter primores quoque numerant rece-
ptorem reddituum Regiæ matris, quos tribuunt Christiani
Sulfensis suburbii; tum qui Regis triclinio inserviunt, po-
cilla-

cillator, dapifer, & lateris stipatores cubicularii, qui figillum, arcum, pharetram, sagittas, sclopetum & crepidas porrigunt. Sunt ex spadonibus, qui res administrant conjugum, & primariæ notæ pellicum; sunt pædagogi & inspectores Regiæ sobolis ex matrimonio sequiori; sunt, qui religionem, scriptionem, lusus artesque varias inculcant fœminis. Nec defunt, qui novitias aulicis instruunt moribus, antequam Regi offerantur: Ex his unus est formæ corporis æstimator, cingulum habens, cujus si mensuram ventris crassities excedat, cibus eas interdicit, saltem aquâ & oryzâ alendas, donec abdomina ad ambitum cinguli gracilescant. Dicitur tamen crassa & obesi corporis esse, quam Rex ex concubinis hætenus deperiit. Sunt ex cubiculariis, quorum cura in eo versatur, ut singulis vesperis, ex gremio gynæcei, concubinas duodecim, planè ad sacrum Imamorum numerum, comendas ungendasque curent, pro cubiculi Regii custodiâ, si fortè ex his sociam lecti Rex desideret. Hunc audio curtatum nunc esse numerum, & omnino sex tantum ad concubitum admitti. Sunt alii, qui curant publicationem *Khoruuchbi*, i. e. abactionem masculi sexûs, sexennio majoris, à viis, per quas Rex ire cum fœminis constituit. Fit ea pridie per tuborum iteratas explosiones, & eodem die per caduceatores equites, ex Sophorum censu, paucis horis ante sexûs egressum præmissos, quos hoc actu vocant *Khoruuchtsjiis*; Hi nullis utuntur sermonum ambagibus, quibus secessum imperent: unica sufficit iterata vox *Khoruuch!* quam auditam fugit, quisquis indeclinabiles fustium ictus metuit, sive foris versetur, sive intra parietes latitet domûs propriæ. Ceteri Magnates cum fœminis suis peregrinantes, vel noctu abeuntes ad balnea, saltem spadonibus immediatè præmissis, fugam capeffendam prædictâ voce annunciant; quâ per plateam resonante, quisque ad latebras recedit, donec oculis haud temerandæ merces

Khoruuch

*Spadones
Consilarii.*

præteriverint, linteo licet obvolutæ, si pedes vel equites incedant, aut cistis pensilibus inclusæ, si camelis vehantur. Si quem contingat in Regium vetiti aspectûs comitatum incidere, quod aliquando ex imprudentiâ evenit agricolis, is simul mortem ibi præsentem procul omni dubio invenit, vel telorum ictibus, vel acinace inferendam, prout idem tragicis exemplis publicè innotuit. Eunuchorum senili consilio, ac Matris præcipuè assensu, Rex in rebus agendis, etiam publicis, frequenter utitur, & quæ in regno molienda veniunt, cum hâc effœminatâ curiâ deliberat. Aliquando foris in Senaculo conclusa, ad Matris & nigritarum ingenium & suâsum, mutari accidit. Miris in hâc Aulâ laudibus efferuntur duo eunuchi æthiopes, *Aga Mombarèk* & *Aga Kafuur*, tribus successivè Regibus à ministerio, sed nuper admodum in capulari senio defuncti, quorum auctoritas, prudentia & subacti ingenii consilia tantum semper valuere, ne ipse Imperii Præses gravioris momenti negotium moliri, vel voluerit, vel ausus sit, nisi eorum exploratâ prius sententiâ.

RELATIO XV. Pompa Equitationis Regiæ.

*Obequita-
tio recrea-
tionis causâ*

§. I.

Ut omnem expleamus magnificentiam Aulæ nostræ: Equitationem quoque subjungimus Regiam. Ea autem vel est parvi comitatûs, quam Rex, solitæ recreationis causâ, frequentissimam invitante cœlo instituit: vel solennior, cum festiva visum spectacula, sive venatum, sive illustres exceptum hospites, in publicum aliquando procedit: vel rarior & apparatus maximi, quando cum ingenti equitatu ad *Eilaak*, seu æstiva, vel in Provinciam quamcunque commorandi animo proficiscitur.

Pri-

Primi generis equitatio mensibus æstivis tantum non indies, remisso post meridiem sole, instituitur, dummodo Principem incommoda valetudo, vel astrologi de inimico cœlo persuasio, intra conclavii latebras non retineant. Meta est hortus aliquis una vel paucis leucis ab aula diffusus, plerumque *Hasar dsjerib*; ad quem Rex per *Tsjaarbach*i tractum lentis cum comitatu gradibus contendit; inde, à levi deambulatione, fessione, lusu & corporis exercitio, ad gynæceum ante vesperam reversurus. Comitatus ita instruitur: Egredientem cum eunuchis cubiculariis Regem, turba comitum in *Tsjaarbach*i exordio excipit; offert, cujus tergum conscendat, equum ex phaleratis tribus eligendum, *Sjelawdaar basji*, seu primus phalararum inspector; stapedem tenet, simul ac scandentem elevat *Usengu Kortsjitsji basji*, seu supremus stapedum apprehensor; interea frænum tenente *Tsjatir basji*, sive cursorum primario. Præcedunt pedestres cohortes duæ, ut plurimum prætoriani militis *Dsjeffajéri*, acinacibus & bombardis armati, ex undulato chalybe cufis, & argento fulgentibus; ipsi Attalico vestitu, argenteo cingulo, plumis & vario ornatu conspicui. Non illi exemplo nostratium membratim incedunt quaterni, quini, vel seni, sed invicem singuli sequentes, in duo quasi cornua dividuntur, tantâ intercapedine, ut in immensum oculus Regius nullo retentus impedimento extendatur, & liberè pervadere atrienses, ac horsum deorsum obequitare possint. Extra cornuum seriem pauci equitant militiæ præfecti, atque ordinum directores; intra eadem se equitum primus sistit *Alemdaar*, i. e. Vexillifer, dextrâ labarum gerens, Regiæ præsentiae tesseram, panno obductam rubro, complicatoque in formam, quam refert umbraculi Indici, Lusitanis *quitasol*. A modico intervallo eques sequitur magnus Aulæ Mareschallus, *Isjik agasi basji*, velut armatorum & totius comitatûs ductor. Mox solus pariter equi-

equitat, supremus Principis Cubicularius & eunuchorum Præses, *Mehtèr*. Militares copias excipiunt equites, cum *basjî*, sive præfectis suis, *Jesauli* sive *Sophî*, id est, atrienses Turcici sanguinis, circiter viginti vel plures, mitris omnes tecti rubentibus duodecim plicarum, illi plumatis & pulchrioribus, hi nudis & simplicioribus; Sine ordine equitant, excurrunt per cornua, comitatum dirigunt, iussa circumferunt, ac Regio insimul corpori securitatem præstant. Arma illis sunt, à latere acinaces, & in manu nodosus baculus sive clava, quâ multitudinem populi discutiunt, si vadentibus remoræ sit. Tum Rex hemerodromis duodecim, femora nudis, cetera leviter amictis, stipatus, equo vehitur, bullatâ gemmis phalerâ insigniter decorato, Ipse pretioso capitis ornamento conspicuus. Ei à tergo, quasi dextram clausurus, præsto est *Athema Dauleth*, Regni director, vel illo ob gravem causam absente, alius primariæ dignitatis Senator. Hos mixti & sine ordine equites sequuntur *Piisj chimetti*, seu cubilarii Regis, spadones circiter viginti, atri & albi, pueri vetulique, quorum alii Regiis instructi sunt sarcinis & armis, velut sclopeto, arcu, pharetrâ, ventilabro, hydriâ, machinâ fumificâ, ignitabulo, quin falconibus interdum, atque aliis: Quos pressè excipiunt aulæ Officiales illi, quibus Regem in publicum prodeuntem sequi ex officio incumbit; quales sunt *Mesjilès Nedsjini*, i.e. qui habent licentiam sedendi in convivio Regio; tum Magnatum plurimorum filii, quibus Regio interesse comitatu volupe est, & honori ducitur. Agmen claudunt eorundem servi equites plurimi, machinis instructi vitreis, quibus hæc natio Nicotianam fumat. Præ ceteris præsentibus esse oportet, cum Medicum, tum quàm maximè Astrologum, illum pharmacothecâ, hunc astrolabio instructum, quo orientium observare stellarum, præsertim invisibilium planetarum, aspectus & qualitates possit, ut si quas Principi inimicas offendat,

dat, eas maturè evitandas moneat, & eam ingredi viam, cujus obliquitate malignitatis radii illudantur. Est cursorum quoque genus (كيسر *rikà* vocant) securibus instructum, quod aliquando comitatum anticipare eâ intentione debet, ut pervium reddat & perfringat, quicquid obstaculi invenit, velut sepimenta, muros, ædificia; quod eâ præstare celeritate dicitur, ut inde progressus ne minimum moræ capiat.

§ II.

Pleniorẽ exhibemus adjectâ icone comitatum, quo Rex anno *Hedsjiræ* 1085, die 10 Mensis *Silhadjsje* ducebatur ad locum sacrificii, celebrati in honorem loquentis cum Deo, i.e. *Abrahami* Patriarchæ. Non displiceat Lectori, si extra oleas vagando, paschales festi ejusdem ritus atque solennia addidero. Primum, tota civitas vicatim confluebat in campum immolationis, sub orientali facie horti *Hasar dsjerib*. Litanda Deo victima, *Camelus* erat prægrandis, unius in dorso gibbi, pancraticè sanus, saginatus & sine maculâ, contactus aulæo & iisdem ornatibus, quibus præviis diebus decem continuo circumductus per urbis plateas fuerat, multâ cum pompâ & instrumentorum strepitu. Hunc pedibus ligatum ingenti cingebant ambitu multa millia spectatorum; alii etiam vicina occupaverant sepulchrorum monumenta, murosq; hortorum haud procul à spectaculo remotos: nec præstolabatur aliud tanta mortalium corona, quàm adventum Serenissimi, qui cædem bestię, magnæ quidem sanctitatis negotium, suâ auspicaretur manu sacrationi: & expectatus tandem cum splendido Comitatu comparuit circa meridiem, eo ordine, quem icone refero: In quâ litera

A. Significat supremum Sophorum præfectum *Sabbèt Jesawul basji*;

bbb. *Sophi*, i.e. atrienses vel Janitores, numero sexaginta

Dd

vel

Equitatio
solennior
ad sacrifici-
um an-
num.

vel amplius, baculis turbam dissipantes, pro meliore Regii comitatûs incessu;

ccc. Sexcentos pedites armatos, in principio, ex obviâ multitudine, inordinatos, deinde in geminam seriem exporrectos; ad sinistram, ex militia præfidiaria *Dsjessajéri*; ad dextram, ex legionibus sclopetariorum.

D. Signiferum *Alemdaar*;

E. *Isjik agasi basji*, seu magnum Aulæ Mareschallum;

F. *Mehter*, vel gynæcei magistrum;

ggg. *Tsjatirri*, seu cursores, & equi Regii custodes duodecim.

H. Regem insigni conspicuum tiaræ diademate. Equus illi vector erat niveus, cujus ima medietas corporis artificiosè igneo tingebatur colore, flammis sursum undulatis, capite ornatus plumâ erectâ incarnati coloris, antilenâ & omni phaleræ apparatu aureo, Jaspidibus boreis & margaritis distincto.

I. Regium Vicarium *Athemaad dauleth*, dextram Regiam tardiori ingressu claudentem;

kkk. *Pisj chimétti*, seu cubicularios juvenes, spadones albos duodecim;

lll. Nigritas ferè totidem;

mmm. Turbam *Kisilbasjorum*, seu Magnatum & Nobilium Aulæ, eorumque tum filiorum, tum servorum, numerum constituentium circiter mille capitum.

Reliquæ literæ loca indigitant passim hætenus citata: nimirum litera

n. Columbarium, in angulo horti *Hasar dsjerib*;

o. Prædiolum montanum *Tachta Sopha*.

p. Rudera arcis, vel oppidi, in ejusdem montis fastigio;

q. Turrim sepulchralem Gaberorum, sive veterum Persarum;

r. Turrim s. metam cursorum, dictam *mili tsjatir daun*;

s. Monumenta sepulchralia.

Non

Non possum Lectori dissimulare chalcographi errorem, qui non attentâ delineatione meâ, disjungendas militum series conjunxit, omisso spatio, quod Rêgio prospectui debebatur vacuum; pari licentiâ, ut officiales intermedii apparerent, ordines, alioqui continuos, divulsit in manipulos. Habes comitatum; pergo recensere historiam. Serenissimus ut circum ingressus est, equo defiliit, & hastam à *Daroga*, sive civitatis prætore, ut victimam Regia trucidaret manu, oblatam, tribus sacratam basiis reddidit datori. Hic eam camelino pectori protinus ingenti adeo intrufit vulnere, ut vix retracto ferro, bestia ante pedes victimarii concideret. Mox ex civium classibus primores advolant, manus injiciunt, & abscisso jugulo procumbentem exanimant; capite deinde mutilatam, haud abstractâ pelle, in portiones duodecim securibus dividunt, in duodenas partes urbis divehendas. Viscera, intestina, caput, storeæ involuta, singularem constituebant portionem, substituendam illi, quam ex prædictis sibi vindicaverit culina Principis. Quo factò, Rex equo rursus conscenso, domum, eodem, quem dixi, ordine remeavit pleno meridie. Cives verò ex spectaculo ad signa sua relapsi, portiones vicatim distributas, equitum, (qui singulis classibus singuli præcedebant) in sinum depositas, velut in triumphum, tympanis cimbalisque clangentibus, abduxerunt; donec per *Tsjaharbach* tractum in forum Regium continua serie, & sine cruentâ confusione, (quæ *Heiderianam* inter & *Neämet Elahitanam* civitatis partem ingruere tantis solet in conventibus) deventi, turmatim in vicos quique suos abiverunt, ad victimam inter primarios dispertiendam, & læto omine animoq; consumendam. Vix civium ordines recesserant, cum incondita plebs magno irruens tumultu, cadaveris lacinias, excrementa, cruorem certatim abripuit, & omnia sanguinis vestigia bombyce ita exterfit, ne nosci locus laniens possset; alii præ-

dæ nihil potiti, saltem indice cruoris impresso vestigiis frontem notabant; singulis id agentibus, ne sine signo abirent, quô immolationi se interfuisse docere possent. Hostiæ quam quisque paterfamilias particulam, avellanæ vel juglandis magnitudine, nanciscitur, addito ovinæ carnis, quantum sufficiebat pro exsatiandis convivis, oryzæ incoquit, & reliquam diei partem commestatione & gaudiis transigit cum domesticis & amicis. Quibus intra parietes suos deficit hilaritatis occasio, illi in fora & tabernas se recipiunt, & paucis obulis hospiti pro sorbilibus & nicotianâ exsolutis, circulatorum spectaculis vacant, in seram usque noctem; saltem festivum celebrare morem ne negligant. Dixit mihi lanius, sola Isfahani intra pomœria hœc die ultra centies mille oves mactari, quem verò ingentem numerum ab ignotæ fidei cive acceptum, ut ipse non admitto, ita fidei quoq; Lectoris non obtrudam.

*Ad exci-
piendos
Principes.*

Non alio comitatu serenissimus excipiendis ex Regia stirpe hospitibus in occursum (dimidiâ, extra urbem, non amplius leucâ) progreditur; nisi quod unâ parasangâ longius, magnifico nobilium & septies mille sclopetariorum satellitio stipatum præmittat Vicarium suum, qui gratulationis ceremonias exequatur: dum interim viarum oras claudunt cives ad pompam amicti, & subinde panni aureo argenteoque filo pertexti, ungulis equi, quo Hospes vehitur, subjiciuntur. Velut id constitit anno 1670, cum Rex Principem Usbeciæ, *Abdaal Adsis Chaan, Meccam*, abdicato Regno, tendentem exciperet; & nuper admodum die 24 Januarii anno 1688, cum *Sulthanum Ekber*, profugum magni Mogolis filium, natu tertium, pari honore Regiam introduceret.

*Ad Ven-
tiones so-
lennes.*

Equiparari ejusdem comitatûs magnitudini possunt illi, quibus Rex peregrè venandi causâ abit; quò, si fœminas quoque abducatur, prolixius fyрма fit, & partitæ societatis. Nam prius aula discedit mascula; sequitur ab in-
ter-

tervallo temporis cohors uxoria. Utraque verò separatim & extra alterutrius conspectum feras & volucra insectatur; dum Rex utriusque copiae commilito, ultro citroque equitat.

§. III.

Profectio
ad æstiva

Tertii generis & maxima equitationis solennitas spectatur in profectioe ad *ايلاك Eilaak*, seu æstiva camporum Masanderanensium, in quâ ingentia deducuntur jumentorum agmina, rebus ad hospitandum necessariis instructa. Ordinem ex Persicâ Relatione nuperi Regis à me excerptum, (Is enim frequenter Caspios invisebat fines) strictim hîc deponam. Delegantur primum, qui speciosissimos locorum aliquot situs, cum suis, quibus oculos pascunt, naturæ deliciis, fontibus, pratis, sylvis & montibus, tum proximis quoque oppidis, pagis, viis, fluminibus, accuratis describant schematibus. Quibus redditus, Rex locorum condiciones probè contemplatus, tandem pro tentoriis explicandis eligit signatque illum, qui ingenio suo placuerit. Præmittuntur cameli, papilionibus, aulæis & vario supellectilium apparatu onusti circiter septies mille, stipati ductoribus suis & comitibus, præsertim etiam castrametatoribus. A dierum aliquot intervallo succedunt publicatores *Khorunchtsji*, qui bombardarum successivâ per viam explosione, fugam virili sexui intimant protinus capiendam. Hoc Gynæcei per eunuchos deductio sequitur, vel integri; vel ut plurimum selectiorum tantum fœminarum, quarum præ ceteris convictu Princeps capitur. Singulæ autem cistis *Kadsjuwa* velamine obtensis ex camelino tergo utrinque dependentibus latent absconditæ; camelariis ante inessum, per spades omni manè procul abigendis, & ad jumentorum pastum custodiamque prius nequaquam revocandis, quam diversorii latebras contigerint; quod per eunuchum equitem

tem à viâ Regiâ longissimè palantibus nunciatur. Sublato post deductionem interdictio *Khoruuch*, Rex pleno comitatu sequitur, eo propemodum ordine in plurimis observato, quem supra enarravimus. Agmen hîc præcedit *Sjelawdaar basji*, i. e. phalerarum inspector, cum suppositis suis, qui *Kuteh*, seu phaleratos, deducunt quinos vel senos, ipsi equites. Sequuntur pro custodiâ Regii corporis milites prætoriani, circiter sexcenti, in duas series elongati, cum suis ductoribus, in fronte aliis, aliis ad latera exteriora equitantibus. Intra spatium, ut supra narravi, primus equitat Regiæ index præsentiae Signifer *Alemdaar*; Ab intervallo Mareschallus *Isjik agasi basji*; & interposito rursus spatio, *Mehter*, seu primus eunuchorum. Hunc excipit *Mirisjikaar basji*, summus falconum magister, pluribus cinctus aucupibus, & falconum, quos pedites manu gestant, custodibus. E vestigio sequitur *Sekboon basji*, sive canum supremus inspector, cum paucis venaticis, quos ducunt venatores etiam pedites: ita, si quid ferarum volucrumque in viâ occurrerit, in delectationem Principis sectaturi; quandoquidem à culinis repudiant leges Religionis, quicquid intra dentes unguesve hæserit rapacium. Militares ordines claudit defukoria *Jesaul*, seu janitorum copia; quam tandem excipit Ipse *Rex*, duodecim stipatus cursoribus, equi ministris, bini ac bini, aliis antecedentibus, aliis latus ejusdem claudentibus. Regem arctè sequuntur aulæ Magnates, ii potissimum, qui Curiam constituunt; quibus intermixti equitant, Regio qui corpori inferviunt, *Piisj chimetti*, seu eunuchi cubicularii. Agmen claudit varia fervorum equitantium multitudo; qualis sunt: *Kaliandari*, i. e. qui instrumenta vehunt pro fumiganda Nicotianâ; *Jachtandaari*, i. e. qui ducunt cistellas *jachtaan*; (Sunt illæ quadratæ, corio obductæ, geminatæ, latisque connexæ ligulis, quarum ope ex tergis mulinis vel equinis hærent, desuper impositæ; serviunt

viunt pro condendis glacie, saccharo, patellis & rebus pro obsonio necessariis.) *Mafrasjdaar*, i.e. duces conditorum *mafrasj*; (ex tapetibus hæc, vel telâ laneâ grossioris fili confuta sunt, cum duplicatione aliquâ, quæ ad firmitatem conferat; in iis reservantur aulæa, pulvinaria & tegumenta, quibus pro decubitu opus est in itinere;) *Cheimedaari*, i.e. vectores papilionum, (scilicet leviorum, quibus pro sole utuntur arcendo, si alicubi sub dio morandum est;) Et ad ultimum *Sakkaas*, i.e. qui aquam mulis vel camelis vehunt, faccis coriaceis inclusam, pro hominibus & jumentis. Diversari Rex, cum peregrinatur, suis in hortis solet, quos Serenissimi Antecessores circa viam, quâ Isfahano in Hyrcaniam ducimur, ad quartam quamlibet, vel quintam, parasangam posuere, muris decorè cinctos, aquæ ductibus (nitrosæ licet, ex locorum indole) ditatos, & balneis, columbariis, palatiisque ita adornatos, ut in iis pernoctare Princeps cum domesticis non incommodè possit, dummodo hospitentur ceteri in suis papilionibus & vicinis agricolarum ædiculis. Nec prætermittenda est, quæ ab horarum aliquot intervallo sequitur saltatrix societas meretricum. Duodecim sunt, selectæ pulchritudinis, Regiæ peregrinationi individuæ comites, eo fine, ut in cœnâ Principem tripudiis & lasciviente corporis motu delectent. Pensione fruuntur singulæ, quanta in expensâ pro vestitu splendido, & alendis servis duobus abundè sufficit, ut papilione ac omni ad iter instructæ apparatu peregrinari sine incommodo possint. Usus quoque corporis indulgendo aliis, quæstus faciunt luculentos, quod poenitendum unius noctis officium pretio vendant Tomanorum non minus trium, vel duorum.

RELA-

RELATIO XVI.

Admissio hospitem coram Serenissimo,
quam vulgò vocant *Audientiam*.

Vita Lega-
torum in
Aulâ Per-
sicâ.

Admissio-
nis scena.

§. I.

Pincipum Nuncios moris est, Regiæ Majestatis allo-
quio non admitti, nisi publico totius Curiae in Con-
fessu, quem Persæ vocant *مجلس* *Medjsjilès*. Solennis hic
aulicæ Universitati actus est, qui sumptuoso convivio &
publicâ cum festivitate celebrari aliquoties intra annum
vertentem solet, quodcumque id vel Regi commodum,
vel etiam publicæ necessitatis est; transigendis enim re-
bus Imperii potissimum sacratus est. Locus ei certus non
est dicatus, sed propinquo actui designat Rex quodcumque
placuerit horti alicujus palatium, modò atrio non desti-
tuatur, coronæ hospitem ac tanti convivii apparatus ca-
paci. Omnia illo in actu incredibilem præ se ferunt ma-
gnificentiam, & accedentem hospitem stupore afficiunt,
cum in immanes statim belluas, superbo amictu exorna-
tas, incidit, velut elephantes, rhinocerotes, leones, tigri-
des; nec non in equos, auro, unionibus, gemmis micantes,
orbis totius generosissimos; cum expositos videt in-
soliti ponderis ac molis amphoras, lintres, cupas, ex pu-
rissimo auro & argento fabricatas; cum per superbas de-
ducitur militum series, vestibus Attalicis argenteoque or-
natu corruscantium; cum cisternarum pretiosa marmo-
ra & aquarum altè salientium decor, cum aulæa artis Tur-
cicæ pavimentis instrata, mappæ acu phrygiâ elaboratæ,
aureus parietum ac totius structuræ fulgor; cum denique
gravis illa confidentium Principum corona, & tremenda
Majestatis præsentia oculos perstringunt; quin & aures
abri-

abripiunt peregrinæ chordarum, cymbalorum, tympanorum levi digito expressæ consonantiæ, quas & vox humana intersonat; & gustum aureis vasis, multorum millionum pretii, expositæ invitant dapes & cupediarum Regales lautitiæ. Hæc enim scenæ facies est, dum ad salutandum Regem hospes admittitur, & à brevi Majestatis alloquio, inter convivas locum obtinet. Non hîc in subselliis ad pedaneam mensam, sed humi, pone mappas pavimento instratas, longo ordine discumbitur, eo corporum situ, ut ad Majestatis thronum vultus omnium convertantur, dum anteriora mapparum latera convivas non recipiunt. Convivii totius seriem ordine persequar, si prius Legatorum, quibus in Regno gaudent, conditiones à principio enarraverim. Nimirum ingressus regni limina

ایچی

Legatorum
receptio.

Eltfjî, i. e. Legatus (nil attenditur, quali is veniat titulo instructus, an Residentis, Nuncii, vel magni Oratoris; omnes sine discrimine vocantur *Eltfjî*) adventum proximo loci præfecto, & per eum magno Gubernatori Provinciæ denunciat. Hic de ablegantis nomine, de Oratoris personâ, deque comitum numero informatus, misso ad Regiam equite, rem Regni Præfidi, vel Aulæ Inspectori exponit. A quibus tractandi rationem, remisso nuncio edoctus, hospites, quos interea liberaliter sustentabat, comitatu libero curat deduci, dato *Mahmandaar*, i. e. direttore itineris, viro nobili, (ut plurimum centurione) cum paucis militibus; qui stationes & hospitia aptare, & de personis sarcinisque tutò & commodè transferendis, manus possint & operam commodare. Jumenta, nec minùs pro alimonia nummos suppeditare territoria quæque debent, per quæ iter dirigitur. Nostro comitatu pro personis equi concessi sunt quadraginta, & cameli totidem pro impedimentis deducendis, quæ cum tot jumenta non desiderarent, quædam horum, oryzâ, pro usu intra Regiam, & rebus ferè alienis onerata sunt. In itinere novas intran-

Ee

tibus

tibus Provincias, Gubernator, vel ejusdem Vicarius, splendido comitatu obviat, & humaniter salutatos comitatur ad urbis vel hospitii limina; sæpe convivio domi suæ excipit; semper missis dono eduliis, fructibus, ovibus, gallinis, hospitum præsentiam perquam sibi charam, testatur, & perhonestè habitos, postridiè vel die tertio, dimittit, suo cum ductore & milite, qui eos ad fines usque Provinciæ tutos & incolumes perducant. Eandem imitantur in excipiendo comitatem præfecti civitatum & pagorum, in quibus pernoctandum est. Humanitatis est, locorum Rectores muneribus à Legato donari; quæ verò munificentia suum habet fœnus, quia munus reciprocum, datæ rei exoticæ, quam Persæ magni æstimant, longè transcendit pretium: quale tamen benevolentia certamen Rectores, missis, quod dixi, sub ingressum rebus esculentis, ipsi auspiciari solent. In nonnullis provinciis tanta incolarum humanitas est, ut ruri, longè à Laribus, hospites suos clangore Musico excipiant, floribus, vino, fructibus obruant, & cum pompâ intra hospitii parietes deducant. Metropoli Regiæ propinquum excipit, cum militari comitatu, magnus hospitum curator *Mahmandaar basji*, pridie de ejus adventu edoctus, inductumque prius suburbii xenodochio, vel horto Regio, ubi ab itineris molestiâ se tantisper reficiat, à morâ satis exiguâ domum perducit urbis spatiosam, atque ita adornatam, ut in eâ perquam commodè habitare cum comitibus possit. Si ex Europâ advenit, deductioni se ingerunt, quicumque in Regiâ Europæi nominis demorantur, debitum ut præstent benevolentia & patriæ humanitatis officium. Ad commoditatem hospitii requiritur area, sive impluvium satis amplum, sufficiens conclavium numerus, atrium aulæis constratum, cisternæ, puteus & equile. Si quid horum deficiat, vel ad sententiam non satis aptatum sit, domicilium, quantumvis immigraverit, repudiare licet, & à Curatore poscere

*Hospitium
commo-
randi.*

scere aliud occupandum. Nos secundâ quoque vice mutavimus, donec in *Abasabaad*, novâ & saluberrimâ urbis parte, perelegans nacti sumus, in quo laxè & magnificè habitavimus. Domus illæ ex iis bonis pleræque sunt, quæ ob offensam possessoris, fisco summi Principis accesserant. Nulli Legatorum conceditur in aulâ, nisi Regiis sumptibus, vivere: si renuat; interdicto sancitur publico, ne quis civium alimenta vendat, pro hospitum sustentatione, quantocunq; etiam laceffitus pretio. Liberum verò permittitur, utrum ex officinis Regiis cruda vitæ alimenta, qualia sunt, oryza, farina, butyrum, ova, gallinæ, oves, fructus, vinum, ligna, & pro jumentis, si quæ habeat, pabulum; an suâ victurus quadrâ, ipsam velit, pro cibariis ad lubitum comparandis, pecuniam recipere, quolibet mense ex ærario Principis numerandam. Posteriori pacto malunt vivere Europæi, quia annonæ nulla hîc caritas est, præsertim vini; cremia saltem, quòd ex summis disitisque montibus petenda sint, magno pretio & ad lancem veneunt. Numerari pecunia eâ quantitate solet, ut pro singulorum calculo indies unus veniat *Abassi*, (quarta uncialis pars) si levis plumæ comitatus sit, etiam *Mamudi*, (octava pars uncialis) vel minùs; quæ verò ab initio pro victu, siue levis illa, siue gravior decreta est proportio, ea nec Legato diutissimè commorante, nec decedentibus illi sociis, mutari solet, nisi fortè auctiorem urgere, Russorum & Tartarorum exemplo, non erubescat. Præter hæc Provisorum incumbit, Legatum alternâ luce conveniat, colloquiis oblectet, instruendam curet œconomiam, & desideriiis ejus pro re natâ gratificetur; haud interim desidi, momenta legationis explorare in notitiam Magni Directoris, qui ea Serenissimo prænunciet. Cautio est, ut Legatus antequam adloqui copiam potitus, nulli mortalium desideria Principis sui explicet, siquidem viri sapientis nomen non refugiat. Ab admissione, si quid

*Gratuita
Sustentatio.*

*Cautio &
conditiones
notanda.*

in mandatis habet, & quod differri non patitur, fas est, id quantocyus vel scripto deducendi, vel purpurato Directori coram exponendi veniam, eodem internuncio rogare. Adloquii dies plerumque novilunii est, nisi alia magis feriata, vel convivio auspiciatior, ab astrologo judicata fuerit. Ex admissionis convivio reversus, propylæum hospitii munitum excubiis invenit, posthac liberum præstituris ab infractionis metu, & tranquillum inter parietes suos otium, quasi nunc demum in album amicorum & tutelam Majestatis intimè receptus sit. Semel convivio admissus, donec Responsorias & abeundi nactus licentiam fuerit, ad ceteros quoque Confessus semper invitandus est, nisi fortè contractiores & minùs solennes fuerint. Diu Aula ab exteris missos detinet, protractâ non rarò in annum tertium dimissione; præsertim, si Legati à magno & amico Principe missi, minùs annuat desideriiis. Pertæsus moræ Legatus, si protractionem ægrè ferat, vel ferre simulet, (ex morâ fœnus, & terræ tot Veneres tædia vix ferunt) hæc ut plurimum illi reddetur plena humanitatis responsio: *Regio amoris non esse congruum, quos maxime æstimat, eos citò dimittere.* Quid rerum in Confessibus agatur, quidque convivia magnificentiæ referant, id nobis in nuperis admissionibus Oratoris, à Serenissimo Rege Suecorum Carolo XI. missi, luculenter patuit: quarum hic primam, omisissis tribus ceteris, ex hodiœporico meo transcribam.

Horti admissionis
topographia.

§. II.

Trigesimo Martii anno 1684 Isfahanum appulsi, Regalis alloquii copiam haud citiùs trigesimò Julii impetramus. Hactenus Rex valetudinarius delituerat inter muliebris claustris circulos, feroce quid capiti suo astrologorum persuasione metuens, si hos fines transgressus fuerit. Omen ex eo natum erat, quòd amisisset concubinarum, quam deperibat, venustissimam, à se ipso pugionis
api-

apiculo levissime in stomacho percussam, extremo subsequente & præpeti admodum fato; non tam ex periculo innocentis vulnusculi, & jocosa manu (quamvis temulentâ & vacillante) illati, quàm, prout Astrologi prætendebant, ex malignitate fideris cujusdam Regali folio infensissimi, quod etiamnum adversa quævis minitaretur, nisi à publico abstineret. Expiatis igitur astris, pridie purpuratos suos atque hospites, cum populares, tum exoticos, convocari in convivium curavit, habendum in loco *Sahadèt abaad*, i. e. habitatione beatitudinis. Hortus est ita dictus, trans pontem urbis orientalem, in littore fluminis *Senderuut*, quò ipsa urbs ab hortis & oppidulis suburbanis disjungitur. Una igitur horâ ab orto sole conscendendos obtulit equos duodecim, centurio quidam prætorianus eques, Mahhammandari vices in deductione præstiturus. Hunc secuti ductorem, sequenti ordine incessimus: In acie equitabant unâ cum tympanista gemini tibicines; mox pedites sequebantur satellites duodecim, viridi holoserico induti; tum Secretarius Legationis equo vectus, manu, fronte tenus elevatâ, Literas gestans sui Principis, panno obvolutas aureo. Hunc excipiebat Legatus Dominus *Ludovicus Fabricius*, equestris militiae Chiliarcha, sex ephebis equum anticipantibus, ac quatuor à latere cursoribus stipatus; quem è vestigio equites sequebantur Nobiles ac socii omnes itineris; quorum ex primis erant, Generosus Dominus *Klingensternius*, ut sanguine, sic virtute & ingenio Nobilis Suecus; Nobilis Dominus *Pristaffus*, Juris-Consultus, Legationis Mareschallus, mox redux in Russiam contra Turcos Chiliarchæ honorem meritis; Generosus Dominus *Leuenanker*, Nobilis Suecus, primarii Commerciorum Suecicorum Directoris filius magnæ spei. Taceo variæ farinæ ceteros. Ad metam spatio tandem unius horæ, festinato quamvis incessu devecti, dimissis equis, sistimur in aditu horti conca-

*Hortus
Sahadèt
abaad.*

merato quodam, & quatuor ex comitatu in convivium admittendi confidere jubemur in humo tapetibus strata; in quâ accumbentes quoque videmus ex *Poloniâ, Russiâ, Siam, Arabiâ, Usbeciâ & Georgiâ Legatos*, ante adventum nostrum adductos, admissionis copiam inde à diluculo præstolantes; nonnullos taceo Gubernatores Provinciarum, qui moræ pertæsi, relictâ sede, non procul hinc in horti principio obambulabant. Cujus verò Horti conditiones ne fileam: Occupat ille declive solum in ripâ fluminis *Senderuut*, arbusculis ita densè confitus, ut pene in sylvestrem lucum degeneraverit; studiosâ credo hortulani abstinentiâ. Singularem mutuatur ornatum à confinio fluvii præterlabentis, qui clausis vicini pontis, operis splendidissimi, cataractis, in lacûs altitudinem turgescibat, cymbâ instructus haud ineleganter fabricatâ, nec non ponticulo ligneo, per quem transitus soli patet Principi, in urbanum quoddam oppositi littoris viridarium, recondendis aptatum pellicibus Regiis, velut parvum quoddam gynæceum; His enim latebris hortenses Regis deliciæ nunquam carere debent. Medium horti exhibet superbum excocto latere palatium, (*maison de plaisance*) intus distinctum conclavibus elegantissimè pictis, extrinsecus fenestris affabrè clathratis decoratum, boream versùs, quâ flumen respicit, in geminam quasi alam divaricatum; Inde exsurgens lignæ structuræ atrium ad ipsam prope ripam protendens, celebrando destinabatur admissionis actui. Atrii quadrata est, & theatralis quodammodo facies, in longitudinem circiter sexaginta, in latitudinem quadraginta passuum expansa, auræ ab omni parte, nisi quâ lapideæ adhæret, patulum; oras saltem, pro accubatione securiore, cancelli claudunt bipedalis altitudinis, lignei. Desuper contegitur lacunari planè ligneo, sculptoris æquè ac pictoris manu industriè elaborato, columnis innitente omnino duobus & viginti, in sex ordines dispositis, præ-

altis

Palatium
admissionis.

altis, aureoque flosculorum ductu egregiè pictis. Longitudo atrii, quâ ad ripam declinat, in tres partes, sive *in tria* quasi *proscenia* distincta est, tribus subinde gradibus, panno coccineo contextis, depresso. *Summum*, quod in sinum lapideæ excurrit, Regiæ sedi sacratum est; *medium* purpurato vacat Senatui & primariæ notæ Gubernatoribus, *Beglerbegi*; *imum*, quod priori paulo amplius, Legatos recipit, & convivarum reliquam multitudinem. Hujus medium cisternam exhibet ex galactite, quatuor columnarum spatio definitam, in quâ dives unda obscuro gratoque ebullit murmure, non apparente affluxu ejus, vel defluxu.

§. III.

Hæc horti ac palatii facies est; addam actui præcedentia quædam spectacula. Platea magnificè ampla, quæ hortum anticipat, velut prima Regiæ sessionis signa ostentabat immanes aspectu belluas; videlicet oriundos ex Ceylanâ (qui ceteris mole & nobilitate præstant) elephantos tres, colore pictos per ambitum corporis fusco, striis in capite & valvis aurium obscurè rubentibus, dorso contextos tapetis aureo argenteoque filo interpunctis; tum unum, quem fœdi moles corporis insigniter commendabat, Rhinocerotem; is ferreis catenis pede gemino, ex anterioribus dextro, ex posterioribus sinistro fortiter erat vinctus, ut robore ferini impetûs, à quô custodes ipsi timebant, nemini nocere posset; panno insistebat pretioso coccinei coloris, in magnum orbem expanso, corpore nudus, oleoque perfusus, ad pellis duritiem temperandam. In ipso horto via littoris, quæ ducit ad atrii frontispicium, prætorianos ad dextram milites simplici serie sistebat ducentos, argenteis armorum bracteis, superboque corporis habitu fulgentes. Arma illis acinaces erant & sclopetum, ex undulato Marte, quem *pulaat* vocant, scitè fabricatum, vexilloque ornatum rubro extremitati infixio; capita

Præcedentia spectacula & ornamenta Auditorii.

Bellua.

Milites.

*Atrienfes.**Equi phalerati.**Vasa aurea.*

pita tegebat pilei genus laneum, ad latus dextrum plumâ decoratum ex argenteis tubulis surrectâ; vestis erat ex holoserico, variegati coloris, ad genua usque protenta; ventres zona stringebat, laminis argenteis vel aureis resplendens. Ad sinistram consistebat series custodum *Jesaul*, circiter sexaginta; quibus, præter acinacem, pugio erat ad dextram femorali cingulo infixus, & clava, quam manu gestabant, brevis, valida, picta; capitis tegumentum mitra, quam *Tadsj* vocant, candidâ fasciâ leviter circumvoluta, & tribus in fronte plumis, modicè distantibus, cristata; toga protenta ultra suras, telæ Attalicæ, striata. Hos, ordine locati excipiebant equi duodecim, ad luxum phalerati magnificè: Fræni, stapedes & equestris apparatus omnis obryzum referebant; ephippia, habenæ, frontalia, & quicquid phalerarum conspeximus, aureis tegebantur bullis, arte pictis encausticâ, & gemmarum vario genere distinctis. In quibusdam adamantes, uniones, Jaspides boreæ, cyani, vel rubini, micabant; in aliis mixta lapidum diversi nominis pretiosa relucebat congeries; non minùs dorsualia opere phrygio floribus foliisque confuta, innexis nitebant unionibus gemmisque, congruo prorsus singulis equorum phaleris ornatu; Colla decorabat tela, utrinque ex jubâ dependens subtilissima, ex aureis purpureisque filis contexta; in abdomine ad usque locum stapedis fucus erat coloris alieni, citrini, ignei vel rubri; pedicæ, quibus crura more patrio distrahuntur, ex argenteis aureisque staminibus discolori serico permixtis contortæ, palisque alligatæ erant aureis, terræ infixis: quorum firmitati duo prospiciebant equifones, malleis instructi ponderosis, ex obryzo factis, quantos non vidi ex sequiori metallo in officinâ ferrariâ; utrinque morabantur custodes stabularii, totidem quot equi, habitu corporis nequaquam plebejo. Aquationi servire gemina videbatur cupa ingens, aurea, in pompam veriùs quàm usum

usum exposita, tantæ capacitatis, ut unaquæque retinere 80 aquæ libras diceretur. Hæc prætergressis, ante atrii frontispicium spectandi sistebantur selectæ magnitudinis & elegantia pardi duo, totidem leones, ac leopardus unus, (altero nuper trajecto, qui puerum laniaverat) substrato incumbentes panno laneo, murice imbuto. Plures alunt belluas theriotrophia Principis, sed ad illam haud cicuratas mansuetudinem, ut tutò in spectaculum adducantur. Ad aquandum vasa prostabant duo aurea, prioribus tantò majora, ut liquoris unaquæque libras centum reciperet. Custodes in littore consistebant pauci, conchyliatis vestibus ad elegantiam induti. Introitum utrinque venustabat reposita, intra argentei pedaminis cancellos, ingens amphora, operculata, in ovatam planè figuram ex eodem ære fabricata; cujus capacitatem non mentiar, si recipere orcam cerevisiæ Hamburgensis dixerim. Frontispicii limina, velut sacro Regis conspectui opposita, vacare reverentia jusserat impedimentis hominum: Latera verò forinsecus claudebat prætoriana series armatorum securitatis Regiæ stipatrix, & huic intermixti non pauci atrienses *Jesauli*, jussorum, quando opus, utrobique exsecutores futuri. His sese intruserant nobiles & magnatum filii spectatores; tum supplicantium alii, quibus prope concionem morari à purpuratis imperatum fuerat. Ex ornamentis ipsius atrii primo loco nominamus aulæa, quæ pavimenta triplicis proscenii operiebant omnia, per ampla illa, beluata & pretiosissima, ex Kirmanensi primarii valoris lanâ summo artificio texta: Horum margines & commissuras pondere suo retinebant turbines aurei, quodammodo compressi, pro rei indigentia sparsim, & ex modico intervallo, impositi; si credam præfecto palatii, ac manuum mearum judicio, singuli exhibebant pondus librarum Belgicarum duodecim. Singularia prosceniis singulis ornamenta erant: in primo quidem pro-

*Atrii or-
namenta.*

scenio amphoræ duæ, in pompam ante cisternam repositæ, ex auro purissimo, unâ cum subselliis suis, quibus priorum ritum insisterant, elegantissimè fabricatæ; nec enim aliud metallum Regii auditorii liminibus inferendum est. Figuram referebant cum operculis ovatam, illarum, quas ante limina vidimus, planè similem, saltem magnitudine inferiorem. Alteri decus gemina conferébant thuribula aurea, in medio scenæ reposita, emblematis & vermiculato opere affabrè exornata & pertusa, quorum opercula flagrantissimus perspirabat gliscentis massæ odor, per universam concionem gratiosè se diffundens. Eadem ambiebant modicæ altitudinis candelabra octo, ex eodem ære, arte haud dispari elaborata; quibus inserta suavissimo suffitu pistilla scintillabant odorifera, alba, prælonga, candelarum faciem præferentia. Thuribulorum magnitudinem, si metiri liquore licet, spondere audeo, singulis quinquaginta aquæ libras explendis non sufficere. Suprema atrii regio, ante sedem Regiam, pressa serie repositas fistebat patellas duodecim, plenas Jasmini floribus albis, in conicas figuras acervatis, ut discumbentis Majestatis sensum specie ac spiritu recrearent. Sedem determinabat dorsuale fulcrum ex auro purissimo fusoris operâ, non malleo aurifabri, efformatum, ramusculorum flexuris majoribus, velut ab anaglyptâ fictis, decoratum, perfractis, quæ eas intercedunt, spatiis. Structuram obtinebat singularem, retro in duas alas protensam, & ad usum planè idoneam, molem verò tantam, ut ipsi ponderi immobilitatem acceptam referret, & accumbentis Serenissimi tergum firmiter sustineret. Hæc de ornatu.

Confessus.

*In atrio
supremo.*

§. IV.

Quoad Confessum. Rex in medio supremi atrii cruribus more patrio inflexis sedebat, supra byssinæ teneritatis instratum, opere Phrygio, floribus foliisque intertextum, dorsuali fulcro leviter acclinans, interpositâ ad com-

commoditatem culcitram molli, auro coruscâ. Caput ornabat fascia in molem obvoluta, nivea, aureis filis leviter striata; cujus dextro lateri affixum ingentis pretii diadema tribus micabat adamantibus eximiæ magnitudinis, in trigonum dispositis, unionibus majusculis fimbriatum, inde in triplicem exsurgens tubulum, insertis ardeæ plumis, partim candidis, partim nigris conspicuum; cujus postridie visi iconem accuratè à me expressam, vide sis p.37. Corpus tunica investiebat flava, ad suras cum staret protensa, discumbentes verò pedes discalceatos, pro urbanitate patriâ, operiens. In illâ nihil observavi insolens aut magnificum; Attalica erat, floccis interpositis duplicata & vulgaris notæ, sed summæ fortassis mollietiei & levitatis, quâ gaudere à teneris dicitur sumptuoso oneri insuetus. Femora duplex stringebat fascia, laxè invicem involuta, una ex aureis, altera ex filis texta subtilissimis lanæ Kirmanensis; quibus ad dextram inhærebat pugio aureus, arte encausticâ pictus, & adamantibus unionibusque distinctus. A tergo stabant cubicularia præstituri opera Eunuchi utriusque coloris duo & viginti, in lunarem orbem dispositi; cujus dextro cornui associabantur sex selectæ pulchritudinis pueri Georgiani nondum ephebi, amictu corporis perquam specioso, qui præter consuetudinem rarsæ gentis, cincinnos quoque ostentabant, pro decore vultus per tempora fluitantes. Unus ex his propior fronti Regio, aërem gravi motu agitabat, flabello usus ex pilis equinis candidissimis in flagri formam concinnato; Alter ab illo, machinam dirigebat pro fumigandâ Nicotianâ; tertius sputi receptaculum, quartus thuribula, alius alia observabat. Ex nigris quoque hic acinacem tenebat, ille crepidas: sclopetum, pharetram, arcum atque alia gestabant alii. Ipse *Mehter*, cubiculariorum supremus, stans, Regi neglecto ordine vicinior, peram servabat ex humero suspensam, quâ in usum Principis recondita agebant strophiole & diversi generis opiata exhilarantia.

In medio.

In demissiori atrio gemina discumbebat purpuratorum series, prior adversus Regis sinistram, altera dextro-versum locata. Ad sinistram primus in ordine ac Majestati propinquior sedebat Præses Regni *Memadauleh*; hunc sequenti ordine excipiebant Superintendens expensarum Aulæ *Nasir*; archisecretarius Regni *Wakahnuiis*; quæstor Regni alter *Mustaufi*; supremus stabulorum præfectus *Miir achuur basji*; Protomedicus *Hakiim basji*; tum Princeps Georgianus, pro fratre in patria regente obfessus, Christianus; & *Wali Arabistuun*, sive Princeps Arabiæ vicinæ, quæ est sub jurisdictione Persicâ. Oppositi lateris seriem constituebant; *Kurtsji basji*, seu Tribunus militiæ antiquæ; *Kuler agasi*, seu Generalis mancipiorum; *Tufenktsji agasi*, sive Dux militiæ pedestris; *Miir sjekaar basji*, seu supremus rei venaticæ præfectus; *Munedsjim basji*, astrologorum duo primores, & duo *Beglerbegi*, seu Archisatrapæ. A tergo utriusque ordinis, passibus quatuor interpositis, cancellato limini insisteat selectior militis prætoriani manipulus, in tutelam Majestatis excubiturus; cui sese haud invitati ingesserant Procerum filii & aulicarum functionum Candidati non pauci; sed qui convivis accensendi non sunt.

In infimo.

Imum atrii, velut maximum proscenium, ad cisternæ utrumque latus duo referebat triclinia, utrobique ab invicem trium intercapedine passuum remota; tum duo alia ad frontispicii cancellos, adeoque ex opposito Regis & in transversum locata. Priora quatuor triclinia confidentes recipiebant extraneos atque indigenas hospites amplius quadraginta: quos inter, extranei erant, quantum illos cognovi, duo Prælati Christianorum ex Arabia Sectæ Sabæorum, sive S. Johannis Baptistæ, barbis prominentibus, stolis nigris & aureâ pectoris cruce conspicui; Legati Serenissimorum Principum Sueciæ, Poloniæ, Galliæ, Ducumque Russiæ, Georgiæ & Cyrcassiæ, & singulorum unus

unus saltem comes itineris. Est enim instituti, ex Legati fociiis, plures uno vel duobus non admitti. Secus tamen nostrum, qui faventiolem invenimus Purpuram, gemini quoque nobiles præter Secretarium introducti sunt. Ex indigenis aderant administri mediæ dignitatis duo & viginti, convivæ Regii confessûs ordinarii; tum pauci satrapæ & civitatum præfides, inde nuper negotiorum causâ revocati. Transverso ordine sedebant Musici utrinque ad introitum quindecim, adeoque interruptâ serie in duos divisi choros: qui alternatâ vice tibiis, cymbalis & variis chordis peregrinum consonabant melos; cui & tympana levi compuncta digito, rariùs & vox quædam humana intercinebat. De concentu si iudicium expectas? Strepitus potius quàm concentus erat, nullis harmoniæ regulis adstrictus, non inconditus tamen & ingratus; verum si vocem cantoris excipio, sat suavis, & submissus adeo, ne colloquia & agenda in Senatu quicquam interpellaret, sed peregrinâ quâdam varii stridoris dulcedine confidentium aures & animos demulceret. In locandis nunciis ajunt, dignitatis rationem insuper habendam, & prius quem introduci contigerit, priori sede locandum esse; quod ne postremis in præjudicium cedat, Aulæ objiciunt religionem, quæ præsentem Majestatem, nullam inter hospites prioritatem statuat. Ita dixerint liceat, secus tamen faciunt, & ordinem in introducendo & disponendo hospite ut plurimum ex affectu metiuntur sui Principis. Nam in solennissimo omnium convivio, quod sub anni auspiciis habebatur, jussus est Legatus Sueciæ in Purpuratorum ordine considerare, velut præ Nunciis Frengorum ceteris (ita Europæos vocant) Majestati dilectus: procul dubio exinde, quod ex longinqua gente & illo in negotio missus esset, quod, præter belli contra Turcos societatem (quâ nihil præterea volebant tot Principum diplomata) utriusque Regni commercium & emolumenta concerneret; tum quod ipse

*Legati Reg.
Suec. præ-
rogativa.*

persona esset politico-militaris, moribus, gestu, auctoritate ad spartam, quam gerebat, & genium aulæ natus; cum ceteri, vel viri religiosi & alieni fori essent, vel tales, quos in viciniâ nossent oriundos, & muneris, quod gerebant, imerentes. In eodem actu, Calmuccorum ex Legatis uno & viginti, totidem epistolis à Duce & membris familiæ instructis, duo saltem admissi, parem Regio affectui locum, nimirum infra Musicos sortiti sunt; cujus de indignitate cum importunè se gererent, & inconditè multa blaterarent, convivio etiam excessuri, mandante Serenissimo honoratius, videlicet proximè supra Musicos, translocati sunt.

*Triclinio-
rum appa-
ratus.*

Regis ante sedem ac ceterorum discumbentium, ea, quæ nobis secundâ mensâ veniunt, uberi manu & ad luxum apparata stabant; qualia erant, saccharorum variæ species candisatæ, perlatae, ambrosatæ; fructus quoque horarii, quos medici vocant, & acrodrya, tum confectiones quædam, Julapia, & si quid condimentorum noverat ingenium nationis, omnia ante hospitis ingressum abacis seu quadris ligneis, verniceâ superficie nitentibus, ordine exposita. Vasa erant aurea, manu rudi, sine emblematis aut sculpturis fabricata; alia, pro contenti naturâ, etiam porcelina. Pro sorbillandis julapiis cochlearia aderant lignea, in formâ lembuli, scitè excavata. Mappæ omnes Damascenæ erant, cum paris telæ duplicaturâ, summâ facie incarnatâ, cum margine dodrantali candido; Regi amplior & æquilatera, ceteris longiores & tetrapedalis latitudinis, omnes perlatis nobilitatæ fimbriis, & aureis ubique flosculis pertextæ. Pro recipiendis salivâ & excrementis faucium, urnulæ serviebant ad numerum convivarum depositæ, aureæ, ventre donatæ capaciorem, orificio angusto, margine peramplo, adeo graves, ne labiis citra molestiam admoveri possent. Actum dirigere videbatur Mareschallus *Isjik agast basji*, vel, quod is fatis concesserat, locum tenens *Divaanbeeg*, cum scipione aureo

*Triclini-
archa.*

reo gemmis confito, ante Majestatem in secundâ scenâ constitutus; ibi lynceis oculis vultui intentus Regio, jussa ex solis nutibus excipiebat protinus expedienda, per suppositos suos, Janitores primarios; qui rarâ serie per atrii longitudinem ad introitum usque dispositi, baculis etiam, munerum suorum symbolis instructi, Majestatis placita, velut de manu ad manum dicto citius deferebant, sine discursûs tumultu. Non procul à Mareschallo, hospitum stabat provisor *Mahmandaar basji*, vel potius locumtenens demortui frater; unâ cum futuro patris successore, nepote suo, adhuc juvene, in scenâ ultimâ constituto; jussa pariter expectans Regia, de introducendo subinde novo hospite. Ex opposito Regii vultus, nemo toto atrio morabatur, Mareschallo id ipsum ne eveniat, quantum loci conditio permittit, sedulò cavente, tam in equitatione, quàm in omni confessu. Sed ad intrōmissionem nostram.

§ V.

In horti aditu extranei hospites modicò tempore commorati, tandem ad Regale adloquium successivè, ocyus alii, alii seriùs evocati sunt, eam ductore *Mahmandáro* ingressi viam, quam milite & beluis adornatam narravimus. Inter primos ducebatur Legatus Sueciæ, tribus suorum adsociatus; quibuscum, simulac in atrii limine compareret, obvium sibi supremum habuit aulæ Mareschallum. Hic fultum dextrâ, superatis scalis, in alterum eduxit proscenium; & protinus Majestatis in conspectu constitutum monuit, salutationis sacrum absolveret: Id quod memor suarum partium patriâ inflexione corporis præstitit, nequaquam ad morem subjectionis Persicæ. Reverentiæ enim deponendæ ritus est, ut prostrato corpore, triplex humo impingatur osculum, nunc ore, mox fronte, alternis nimirum vicibus illam premendo, idque tertium iterando. Secretarius insimul exceptus Provisoris manu;

Ritus admissionis.

*Legati
Suec. admissionis.*

Regis collo-
quium.

Epistola
Regis Suec.

manu; & paulò remotiùs uterque Nobilis ab atrientium officialibus apprehensi, ceremonias ad Legati exemplum exsecuti sumus. Legatus Epistolam sui Regis ante limen à Secretario receptam (coram Majestate, donec inclinationem corporis absolvisset, à Mareschallo retentam) suâ manu summo exhibuit Principi; Qui eam primoribus digitis contactam reddidit Directori Regni, & abblandiente vultu, bene nos jussit venire, regione tam ex longinqua advenas, & perquam gratos sibi hospites. Mox de Suecorum Principis, Amici, quod dicebat, dilectissimi sui, prosperitate percunctatus, & satis de quæsito, quâ par erat devotione, eruditus, mox perhumaniter gratulatus nobis est de tanto itinere terrâ marique feliciter exantlato; seriòque monuit detritam tot molestiis valetudinem, Isfahannenfi otio percurare, & impræsentiarum defæcatis convivari mentibus. Hic tenor totius colloquii fuit; quo defunctis, sessio imperata est in subselliis ligneis, perlarum matre artificiosè vermiculatis; sed quæ nobis sedes, in scabellis haud spithamam altis, molestior certè fuit, quàm humi si fuisset accubitus. Litteræ Suecico idiomate erant conscriptæ; quarum argumentum erat: *Peroptare Regem Sueciæ, inchoatæ nuper cum Serenissimo SLAH amicitiaë vigorem; tum mutuum inter utriusque subditos commercium; & denique societatem belli ineundam cum Christianis contra Turcos. Quæcunque ad hæc tria, Amicitiam, Commercia, Fædus, facerent stabilienda, ea exhibitori in commissis data esse, quem fide dignari Regia Majestas Persica velit.* Quibus desuper (quod præter scopum infero) cum Legatus sententiam suam, & quæ in mandatis habebat, plenius in Senatorio confessu explicandi, veniam iteratò petiisset, tandem vigesimo Septembris Nuncius ab Aulâ missus desiderata poposcit, scriptis comprehendenda articulis; quos extemplo, qui Legationi à secretis eram, Romanâ linguâ exaravi sequentes, à Rev. Patre Raphaële,

le, magnæ in Aulâ auctoritatis interprete, & Viro doctissimo explicandos.

I. *Serenissimus Rex Sueciæ, Dominus meus Clementissimus, animi, quo par est, affectu Regiæ Majestatis Vestræ nuperam amplexus Amoris tesseram, nec minùs de successu letus mutui, quem sperat, commercii, cum subditorum utriusque Majestatis insigni emolumento stabiliendi: rogat nunc Majestatem Vestram, Legatione, si placet, reciprocâ Amicitiam velit confirmare, & felicitis instituti notitiam orbi non invidere.*

II. *Pro facilitando commercio, Serenissimus Rex Sueciæ à Regiæ Majestatis Vestræ subditis mercatoribus non paucis rogatus, ut, cum pace Majestatis Vestræ, Mari Caspio aptis navibus consultum iret, quarum defectus potissimum commerciis mutuis & communicationi utriusque nationis dudum obstaret, opem suam requisitis paratam lubenti animo offert. Quamvis enim vel non desint, vel à Regiæ Majestatis Vestræ subditis extrui possint navigia, ea tamen non erunt ita affabrè facta, ut vel venti varietatem eludere, vel à periculo procellarum immunes esse, vel æquè veloci cursu trajicere, imò & tuta littori præstare possent propugnacula, contra impressiones Cosaccorum. Serenissimus igitur Suecorum Rex, Majestati Vestræ architectos, fabros, navarchosque mittendos promittit, quorum ope Caspium mare suum navibus instruere & armare possit idoneis.*

III. *His à Majestate Vestrâ probatis, Serenissimus Princeps meus clementer mihi demandavit, ut explorarem, utrum littora salo vicina arbores alant aptas navibus struendis; quod re secus compertâ, frustra fuerint operarii, tanta terrarum spatia laboriosè emensi. Rogo itaque Majestatem Vestram humiliter, ut mihi navalis architecturæ perito facultatem concedat eundi in Provinciam Masanderaân, lustratum in eâ sylvas, arborum genera, littorumque situm & conditiones, ut inventis operi remediis,*

perspectisque omnibus rerum necessariarum rationibus, missâ ocys fabrorum copiâ, institutum secundis successibus expleatur.

IV. *Turcorum Imperator, natus Europæ & Regni Persici hostis est. Is publicæ tranquillitatis quoties, quoties iniquus & fœdifragus turbator, postquam Germaniam, & Romano-Germanum Imperatorem nefario impetivisset bello, nunc arma Divinæ benedictionis plena à tergo experitur. Europæ Principes, nemine excepto, copias mittunt auxiliares, & in scribendo novo milite indies occupantur. Ultrò Rex Sueciæ duodecim legiones invictissimo Imperatori, ejusdemque Serenissimo Commilitoni, Poloniarum Regi, sex transcribendas nuper admodum promisit. Iustâ nunc sub vindictâ gemit Turcorum intolerabilis fastus, & anxietate metuque confecti frontes hostium multis fugiunt parasangis, nescii amplius, ubi impunes esse & habitare securi possint, nisi ad fines Regni Majestatis Vestræ. Ardentèr igitur cupit Serenissimus Suecorum Rex, imò obnixè Serenitatem Vestram, & per illa sidera rogat, quorum auspicio effluvio animi Vestri ad mutuam benevolentiam incaluerunt, ne patiatur delitescere in viciniâ hostem suum, de quo Babyloniam, Serenissimo Vestro Parenti (cujus memoria in pace sit) fœdifragâ manu ereptam, recuperandi, & meritas sumendi illustri victoriâ vindicias, nunc cœlitus exhibetur occasio. E re enim ac salute Vestræ Majestatis fuerit, non minùs atque omnium Europæ Principum, si præcisis capitibus, hæc infesta Regnis nostris hydra domeatur aliquando, ne subdolos improvisosque ejus ausus tranquillitas publica in posterum lugeat.*

Ludovicus Fabritius.

Hoc in postremo puncto, ex Poloniâ Legati, successivè tres unico missi triennio, sudarunt; ne tertius discesserat, quin redux primus, Dn. Bogdanbek, Aulæ anno 1687 denuo comparuerit: ad societatem belli invitare Principem

pem incassum omnes adnisi. Litterarum, quas ferebant, omnium idem erat argumentum: quarum hîc ultimas appono in gratiam curiosi Lectoris.

Johannes III. D. G. Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Massoviae, Samogitiae, Kyoviae, Volhiniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolenciae, Severiae, Czernichoviaeque, Serenissimo Principi Domino Schach Solyman, Persarum & Medorum Regi, Amico nostro charissimo, Salutem & amoris mutui atque amicitiae perpetuum incrementum.

*Epistola
Regis Po-
lonorum.*

Serenissime Princeps, Amice noster charissime.

Nutu cœlorum, syderumque influxu omnia hæc sublunaria agi, ab astrorumque potentiâ, velut vitali quodam spiritu, humanos animari actus, cum minimè Serenitati Vestrae dubium sit, ita etiam bellum nostrum sociale trium populorum, nempe Polonorum, Germanorum ac Venetorum, contra Gentem Turcarum suceptum, jam tribus continuis annis in hoc usq; tempus, per memorandas victorias & triumphos gestum & provectum, minimè dubitamus, quin Serenitas Vestra ad cœlos ipsos, supremamque Eorum mentem, Deum, referat, sibi que ex iisdem astris & successibus nostris dari cognoscat conjiciatque instinctum, quatenus contra eandem injustamque Turcarum potentiam suscipiat bellum; suaq; gloriosissima arma eo tempore, dum hic tot & tantis regnorum viribus atteritur, promoveat. Jam satis, ab inchoato hocce bello, litteris nostris, binis aut trinis legationibus, omnia gesta, victorias, spolia & triumphos de Turcis Serenitati Vestrae enarravimus; eidemque opportunè suscipiendum suasimus bellum, pro vindicandis suis injuriis, recuperandis injustè sibi à Turcâ ereptis Provinciis; spondimus religione, non prius nos ab eo bello cessaturos, donec suæ Serenitati satisfiat, nec

prius pacis suscepturos condiciones, donec Serenitas Vestra unâ nobiscum ac amicis nostris fœderatis eodem tractatu complectatur. Sed mirum est, cur huc usque certum non habuerimus responsum. Supinam ac malitiosam hâc in re negligentiam Residentis nostri incusamus; Est enim impossibile, ut Serenitas Vestra in tam magnis & laudabilibus negotiis non respondisset, si ille pro debito suo plenam adhibuisset curam & diligentiam. Rursus itaq; Serenitatem Vestram amicè compellamus, novos ac novos nostros intimando successus. Jam favore Dei T. O. M. injusto Turcorum Dominio totum nobilissimum ac ditissimum Regnum Hungariæ eripuerunt Germani. Jam nos Poloni Provincias prægrandes Ucraniam & integram Podoliam, excepto unico fortalitio Camenecensi, recepimus. Jam Venetæ celebre illud ac vetus Regnum Moreæ, sive Peloponnesum, potiori ex parte occupârunt, licentiamque dominandi Turcorum in Archipelago prope suffocârunt. Venturo tandem vere ipsimet in personâ nostrâ quàm sufficientissimo apparatu intima hostium penetralia pertingere ac perrumpere in Dei nomine statuimus. Romanorum quoque Imperator, Rex Germanorum potentissimus, ingentibus exercitibus hostem, Hungariâ jam ejectum, in suis adorsurus est ditionibus. Venetæ insuper, quâ mari, quâ terrâ, fortissimas instrunt acies belli. Ad magnos etiam Moscorum Duces rursus recentissimè magnam ac sumptuosam pro concludendo sociali bello expedivimus Legationem. Ad eosdem beatissimus Romanus Papa, Rex Galliarum Christianissimus, aliique Reges ac Principes Europæi ardentissimas dederunt litteras, quatenus unâ nobiscum gerendum continuandumque suscipiant contra Turcos bellum: prout id totum fusiùs Ablegatis, sive Residentibus nostris in Aula Serenitatis Vestræ referendum explicandumque commisimus. Non igitur restat aliud, nisi ut Serenitas quoque Vestra, memor avitæ Persarum ad sy-
 dera

dera usq; excelsæ gloriæ, tam salutari, tamque opportuno tempore bellum sociale cum tot populis & gentibus ineat, Turcarumq; potentiam, Regnis suis semper infestam, dum armis nostris detinetur, fortitudine suâ percutiat evertatque, Regna & dominia hereditaria, iniquè sibi ablata, recuperet, imperiumq; suum firmet. Nunc certè omnes vindicandæ injuriæ; nunc Babylon spolianda trophæis Turcicis. Nunquam enim Serenitas Vestra majorem, solidiorem, opportunioremq; habitura est occasionem, quàm si per fœdus tot gentium & populorum metuendam se faciat. Tale profectò nunc tempus Serenitati Vestræ Superi offerunt, ut omnino nomen suum clarissimæque gentis Persarum ad Solem usq; proferat, innumeras victorias ac immensos triumphos cum ipsa cælorum latitudine protendat; Sudum denique perpetuæ pacis & tranquillitatis Regnis suis impertiat, ac quo Solis radii pertingunt, eò Serenissimæ Domûs suæ porrigat gloriam. Quod dum intimo Serenitati Vestræ pollicemur voto, avidissimòq; desiderio quantocyus Responsorias præstolamur: eidem longævam valetudinem, diuturnum regimen, ac prosperos rerum successus ex animo precamur. Dabantur in Russiâ, in arce nostrâ hereditariâ Zolkieviensi, die 28 Mensis Januarii, Anno à nativitate Domini nostri Jesu Christi 1686, Regni vero 12.

Incidenter refero: Epistolam, ut ut die 20 Junii in Confessu jam oblata fuerit, nondum tamen translata fuisse die 20 Novembris, quo ejus mihi copiam (tum in Arabiâ degenti) misit Interpres Regius, Vir maximi candoris & eruditionis R. P. Raphaël du Mans, Capucinus: ex quo Lector Aulæ supercilium & nationis cunctationes colliget. De successu expeditionis nostræ non est hîc dicendi locus: referam, quid in Confessu gestum sit.

§. VI.

Proximus à Sueco inducebatur, recessurus in Patriam, Legatus Siamensis, natione Persa, veste, quæ dimittendis

Introductio
ceterorum
hospitum;

Legati Siamensis.

Legati Gallia.

Legati Polonia.

datur, honorariâ, unâ cum nigrita, Collegâ suo, decoratus. Quo cum valedictionis oscula pedibus Regiis ubi ritu aulico deposuisset, receptis ad Principem suum Responsoris, (quas Archi-Mareschallus & Provisor frontali ejus inferebant) ex scenâ illico reductus est. Est aulici moris, valedicentes convivio non detinere; magno abiturientium commodo, quibus, non expectatâ Sessione solenni, valedictionis sacrum exsolvere, etiam Principi in publicum equitanti, permittitur. At hi non Regis pedem, sed stapedem dicuntur osculati. Oratoris desiderium fuerat navale à Persis auxilium contra Peguensium Principem, quem suis infestum Provinciis, & avito præsertim titulo, quem in dominatu albi elephanti possidebat, debellare constituerat. Numerosa & ingentis pretii munera tulerat, vasa innumera, aurea, porcelina Sinenfia, & Vernice obducta Japonica; tum rariorum generum undiq; conquistas volucres, omnia à quadringentis oblata bajulis, & uncialibus æstimata ducenties mille. Mox intromissus est *ex Galliâ Legatus*, Dominus *Franciscus Piquet*, constitutus à Pontifice Romano Armenorum convertendorum caput, sub titulo Episcopi Babylonienfis, & Vicarii Apostolici in Perside, qui factâ corporis inclinatione, cum Responsoris ad Christianissimum dimissus est. Petierat, remansurus in Perside, oblatiis commendatitiis, protectionem Regis, & libertatem animis consulendi Christianorum urbis *Hamedaan*; A quibus verò capularis ille Prælatus, velut alienus & ignotus pastor, malè cum Clero suo exceptus atq; habitus, intra semestrem diem obiit. Dehinc comparuit Dominus *Suski*, Serenissimi *Regis Poloniarum* Nuncius missus; cum non ita pridem discessisset, Oratoris munere perfunctus, *Salomon Zgurski*, Comes Syriensis, uterq; Armeno-Græcus, ille alieno, quod usurpabat nomine proprio, hic adscito etiam Comitibus titulo decoratus. Mox remittendis in *Usbeciam* Tartaris responsoriæ traditæ sunt; no-

novisque appulsis sedes assignata est. Frequentes inde hospites aulam invifunt, Legationum argumento non alio, quàm amicitiae & fidei denunciatione; Scopus est, pro munusculis oblatis (equis, camelis, pellibus, rhabarbaro) dona reportare graviora, & dum sumptibus aluntur Regiis, merces liberè invectas cum lucro divendere. Idem congruit de officiosis dicere *Legationibus Ruthenorum*, quibus subindè hæc aula molestat. Novissimè dimissus urbe nondum excefferat, dum appelleret cum comitatu triginta servorum *Constantin Christophorowitz*, natione Græcus, ejusdemque linguæ in aulâ Magni Ducis interpres. Hic post Tartaros introductus, salutatâ Majestate, ad convivandū permanfit. Siniftra illi in Legationibus fata erant; nam ante triennium cum magno comitatu ad Imperatorem Turcicum missus, in Ponto Euxino quinquaginta supra centum ex suis amiserat, malignitate morbi extinctos. Hic verò ipse per suum à secretis sublatus veneno fuit; quod cum lentius in intestina ageret, detecto crimine, vivum parricidam intra horti sui pomœria rogo impositum, cum ephebo, sceleris conscio, combussit pridie, quàm ipse anno ætatis quadragesimo exspiraret; Vir Græcè doctissimus, & longioris ævi dignus mihi Amicus. Ex *Arabia* quoque intromissi sunt *Nuncii gemini*, tribus cujusdam vicinæ Bagdado, sive Babyloniae, ab Imperatore Turcico defecturæ, si exorari Regis protectio potuisset. Satrapæ deinde successivè non pauci, quos commorari in curia eo tempore contingebat, ad convivii societatem, præviis pedum osculis, admissi sunt. Ex spectatoribus quoque Castellanus quidam (Sulthanos vocant) in ultimam scenam provocatus est, cum duodecim, quos Regi offerendos tulerat, falconibus: quorum duo conspiciendi, ubi cominus ante thronum delati, Majestati placerent, reductis muneribus, dator accumbere convivio jussus est. Inter postremos comparuit etiam *R. Pater Elias*, Carmelitanus discalcea-

Legati Mo-
scovia.

Legati A-
rabiæ.

Satrapæ
Persie.

Leg. Imp-
ratoris Ro-
mani.

*Apostata-
rum.*

ceatus, Vir eximiæ eruditionis, Belga, *ut ad litteras ab Invictissimo Romano Imperatore*, quas ante triennium Prior sui ordinis (in itinere mortuus) patriâ extulerat, *Responsorias repeteret*. Ridiculum erat, eas dum capiti affixuri essent (in Monachali enim habitu incedebat) rasam invenisse calvitiam. Ulnis igitur elevatis impositæ sunt exportandæ. Obtinebant trium spithamarum longitudinem & latitudinem unius: in crumenâ reconditæ Damascenâ, auro distinctâ & obsignatâ. Tantorum Principum epistolas ad superbam gentem per eos ferri, quos *fakkiir*, id est, pauperes & mendicos, vocant, res meo iudicio incon-
sulta & ignominiosa est. Legi enim cum Legati debeant, id est, mitti auctoritate & prudentiâ politicâ insigniores: quid aliud credet Curiâ, quàm digniores in aulis nostris non haberi? Postremi comparuerunt ex *Georgiâ apostata*, quos vocant, uno accessu *novendecim*; pro abnegationis scelere *Galatis* donati, atque eo honore, ut in atrii ingressu Majestati reverentiam facerent; quâ exsolutâ foras reducti sunt. Dolendum est, quàm illa Christiana gens, quæ olim ob controversas in fide minutias, rupto Concilio, à Græcorum Ecclesiâ desciverat, hodie eò levitatis prolapsa sit, ut præputium venundare exiguo lucri præmio non dubitet. Jam vicies mille inhabitare dicuntur Isfahanum, patriæ & religionis desertores; rarique celebrantur Confessus, quibus non ejus pulveris hominibus salutandæ Majestatis gratiam indulgeri videas. Nec tamen cuivis apostatæ, sed nobilioribus saltem, hanc accedere Corinthum permittitur. In causâ est ingens religionis languor & crassa fidei Christianæ ignorantia; in quâ se satis profecisse putant, si didicerint imagines colere, se cruce signare, &, quod prora & puppis est, jejuniis præstare observantiam; ceterò fidei articulos & fundamenta ignorantes, & saltem nominatim Christiani; ut metuum magno-
pere, ne tota Christiana Colchis, in Mahammedanam
bar-

barbariem, tractu tandem seculorum deficiat; præsertim, cum civem expectata præmia, ipsos Principes favor aulæ atque promissi honores alliciant.

§ VII.

Res in con-
fessu gestæ.

Hæc dum ita agebantur, intercalaria quædam sub incudem vocata, ac præsertim supplices schedulæ beneficia ambientium Majestati productæ & explicatæ sunt: plurimæ à *Memadauletho* (quo cum Regi frequentissimum erat colloquium) aliæ à Mareschallo, pauciores à primoribus aliis, prout petitorum rationes functionem cujusque attinebant. Supplicantium jussi sunt nonnulli è longinquo se Majestati sistere conspiciendos; alii ad cancellos constituti, vel eventum desiderii, vel provocationem, frustra expectare visi sunt. Contigit inter ea, gemino spectare exemplo ritum conferendi *Tadsj*, sive Mitram Sophorum aulicam, quem nostrates interpretantur *collocationem symboli Nobilitatis Persicæ*, des *Persianischen Ritter Ordens*. Duo unâ inducebantur juvenes in secundum atrium, quorum unus præfecturam palatii Regii urbis *Keskèr*, alter antistitium ambiebat non dissimile. Utrumque officium administratorem exposcebat nobilis dignitatis. Explicatis igitur à *Memadauletho* desideriis, ambo immotis talis constitère, usque dum eos intuens Rex, ac bene à natura formatos judicans, petitis annueret. Quo facto, *Sobbet Jesaul bassi* (is est janitorum caput, & secundus à Mareschallo) egressus palatio, fasciam sui capitis cum mitrâ ipse commutavit Sophicâ, & reversus ornatu, jussit candidatos in abdomen procumbere, extensis ad femora brachiis manibusque: tum ille elato in altum scipione diu gravi expectavit fronte nutum Regis, in colloquio cum Proceribus distracti: quo obtento, podicem utriusque tribus plagis validè percussit, & hoc ipso, mussitatâ insuper certâ verborum formulâ, in Sophorum ordinem eos ado-

Hh

pta-

ptavit; caput in posterum decorare societatis symbolo, & ad munia quævis pro meritis suis aspirare, Majestatis nomine permisso. Levatus in genua uterque infula ornatus, percussoris baculum devotionis & gratiarum osculo veneratus est, videlicet appositione oris & frontis tribus vicibus repetitâ; & mox ab eodem cinctus etiam acinae, cum impetratâ spartâ ex proscenio discessit. Interpositâ morâ ex prætorio ordine gemini milites, intercessore Mareschallo, provocati sunt, Domus Regiæ inter Sophos, five Janitores, decessorum in locum substituendi: Res in imo atrio gesta est iisdem, quas recitavi, ceremoniis. Quibus finitis, voti compotes ad arma deposita regressi sunt, galeam cum nobiliore pileo spartâque propediem mutaturi. Hæc inter videre contigit, fictili satis capaci aquam calentem forinsecus protrudi in supremam scenam, & ad Regale latus ab ephebo quodam deponi, cum supplici Directoris intercessione: *eam ne Rex immisissis sacrare digitis dedignetur; sitire eam, testati, ministrum Regium, languore chronico miserè detentum, qui ejus virtute convalescere consideret; naturali pharmacorum ope frustra diu tentatâ.* Credit superstitio subditorum, effluviis Regii corporis sanandi inesse facultatem; quia sacra de stirpe natum duodecim Imamorum, quos sanasse ægrotos sine remediis legitur. Intinxit ergo primores digitos, inq̃ gyrum bis terve agitatum tolli annuit.

Solemnis
munerum
oblatio.

§. VIII.

His absolutis, munera, cum à Legatis allata, tum extra ordinem missa ab aliis, longâ deductionis serie Majestati oblata sunt. Ordinem dirigebat non nemo primarius ex Jesaulis, qui bajulos lente procedere, & prope introitum sistere singulos gradum curavit, ut oblata Rex eminus posset inspicere. Inspectio satis erat perfunctoria, circiter ex septuaginta passuum distantia. Non dubitave-

taverim tamen, quin expensâ deinde fuerint diligentius à Principe isthoc, munerum satis amante. Certum est, à Nasirio & præfectis officinarum accuratè omnia pensiculi debere; alia etiam, ab exteris, quæ missa sunt, exquisitè aestimari: quoniam ad valorem illorum redhostimenta paranda veniunt in duplici pretio. In fronte ducebantur, velut in triumphum, triginta prædonum Usbecensium capita, longis hastis à tinctorum famulis gestata, tanquam tesseræ fortitudinis, ab Archisatrapâ Chorasmienfi missa; quos excipiebant primipili prædonum tres, ligneis collo numellis vincti. Reducendis, ex spectaculo, dicebatur pœna esse decreta, ut devorandi moloffis objicerentur. Sequebantur atri coloris equi Arabici tres, à Principe ejus terræ missi; Hos verò falcones sex, singuli manibus singulorum gestati. Inde Serenissimi Regis Suecorum munera, videlicet horologium à sex bajulis, & novem Italicæ artis sclopeta, à singulis portata. Rursus equi septem, ex vario colore integumentis cooperti, singuli à gemino equisone ducti. Mox pelles mustelinæ Scythicæ, (Zobellinæ) duo specula, & ex eodem vitro cista resplendens, sarcophagi minoris magnitudine & figurâ, omnia Ducis Moscovitarum munera. Tum ex Poloniâ falcones vivi quinque, à totidem bajulis gestati, unus siquidem in viâ mortuus erat. Deinde cameli, muli, equi, cervi, distinctis vicibus adducti sunt non pauci; quorum verò ordines intercipiebant ductores quidam operum mechanicorum, veluti pannorum, aureorum, argenteorum, bombycinorum, sericeorum, laneorum; tum, qui aulæa & integumenta pretiosa, qui arcuum & sagittarum fasciculos, qui pellium variarum volumina, qui ocreas & calceamenta diversi generis bajulabant, atque alia non nulla, ab amanuensi meo, qui in horto constitutus palimpsesto singula consignabat, non satis agnita. Lintres quoque octo numeravimus inter dona postrema adductos, unum stapedibus

ferreis, duos funibus equestribus, duos item leguminibus, tres ligneis haustris & cochlearibus plenos. Agmen muli claudebant gemini, onusti centonibus. Tenebat munerum catalogum *Memadauleth*, ut posset, quæsitus à Rege, singulorum datores indicare.

Prandium.

§. IX.

Haftenus epuli spectatores ultra trihorium accubueramus (id sibi temporis agenda in Consilio vindicaverant) cum tandem, finita oblatione, cœptum est serium adornari prandium. Proinde novæ in cylindri figuram convolutæ mappæ, vasaq; plena operculatis dapibus apportata ex coquina, & ante palatium, in humo tegminibus strato collocata sunt, inibi relinquenda, donec inferendi daretur tefera. Numeravi patinas amplius centenas, unâ cum operculis ex obryzo fabrefactas, omnes tanti ponderis & molis, ut omne bajulatoris robur singulæ exposcerent. Opercula turbinatam exhibebant fastigii formam, quæ ferculis commodè operiendis esset idonea, pari figurâ accumulatis. Omnes oryzam fovebant more coctam Persico, id est, spissam, granis lentore non cohærentibus, qualem appellant *Pilaû*; illam verò condimentis, quibus gulam geniumque demulceret, diversissimis temperatam: Alia enim mixta & percocta erat frictis, assis, vel elixis carnibus; alia amygdalis decorticatis & passulis majoribus; alia bulbis & variis oleribus, illo præcipuè, in quod Romanæ fidicen Lyræ tantopere invehitur; aliæ etiam cupediarum raras & conquistas varietates in superficie suâ referebant. Nec coloris multiplex deerat mangonium, quo salivam intuentibus moveret, niveo, roseo, crocino, cæruleo, cæfio, murino, purpureo, nam hos colores potissimum observavi. Scutellæ patinarum numerum pene superabant, pauciores aureæ, pleræq; pro obsoniorum conditione, porcelinæ. Contenta erant herbæ crudæ, præsertim

tim cepæ; *atsjaar*, i. e. fructus & radices aceto conditi; tum liquores forbiles & embammata. Expectabant foris epularum bajuli, oculis in scenam intentis, & Archi-Mareschalli de inferendo iussa expectantibus: quibus post horæ quadrantem nutu datis, primus per atriensem provocatus est *Tusjmaal basji*, id est, supremus dapifer, & culinæ Regiæ inspector, scipione longo, qualis Mareschallorum est, superbè armatus. Is statim, atque pedisequorum cum manipulo, pedem in primâ scenâ figeret, oculos probè ad omnes circumduxit discumbentium ordines, & quid factò opus sit cognito, mox in scenam se protulit alteram, Archicamerarium hortatus nutu, tollenda curaret bellaria ante Majestatem posita: In cuius obsequium, spadones, mutatâ statione, Regem à fronte circumdederunt, ordine adeo arcto, qui mensam ab hospitis aspectu intercluderet. Tum, ad Regis sinistram, primus quadras cum bellariis, mox sputi receptaculum, ultimò toralium removit, & successivè tradidit adstanti socio, hic eadem tertio, tertius quarto porrexit, donec spadonum emensa manus, ad ministros, quos per atrium longâ serie sparserat Archidapifer, pervenirent, & per horum quoque manus progressa, extra atrium proferrentur. Pari successu ante convivas tabulæ cum paropsidibus, mappis & urnulis remotæ, & cœnaculo cum mirâ celeritate eliminatæ sunt, sine ullius hominis discursu & loquelâ. Apparatum omnem servi *Halwatjsi*, ad cancellos constituti, excipiebant, distributoque inter adstantes socios & atrienses quicquid eduliorum reperissent, mappas & vasa inania in custodias retulerunt. Hoc factò, simul ingressi comparuerunt prandii curatores, *Suffratsji basji*, sive stratorum director; *Tsjurektsji basji*, primarius temperator forbilium; *Turtsji basji*; primus acidorum & salamentorum conditor; *Sebtsji basji*, supremus olerum præfectus; & *Tsjini Kesitsji basji*, præcipuus vasorum

Sinenſium, ſimul ac dapiferorum inſpector; ſtipati rerum, quas quiſque curabat, latoribus & adminiſtris. Tum ſupremus ſtrator mappam proximo Cubiculari pro Regio triclinio tradidit; quæ per manus eunuchorum omnium volutata, tandem ab ultimo Camerario expaſa eſt. Cæteras mappas pro menſis hoſpitem, ipſi explicabant latores. Mappæ omnes erant ex panno Attalico, cum paris telæ trilice concinnatæ, floribus opere Phrygio exornatæ aureis argenteisque, & prioribus nequicquam ſplendore vel pretio cedentes. Mox caſtrati ordinis, aureo inſtructus gutturnio, procurrit puer, & manus Regias inundavit aquâ limpidâ tepente, quam Rex ſtrophio, per Archicubicularium dato, abſterſit. Idem pro lotionem liquor primoribus mediû atrii, ex aureis quoque gutturniis, oblatus eſt, verum per vulgares ſervos. Mantilium non fuit uſus; quiſque madorem proprio abſtergebat linteo, ex ſinu pectoris deprompto; In eo, ob cinctum femoris, commodè abſcondit natio, quicquid ſolent noſtrates geſtare in perulis. Dehinc panum facta eſt diſtributio, & ſingulis præpoſita ovalis figuræ placenta triticea, craſſitiem obtinens auricularis digiti, & duarum ſpithamarum longitudinem, non crediderim pro cibo, ſed loco orbis & mantilis. Nec mora, ſcutellæ cum julapiis, ſorbitionibus & ſaſamentis illatæ, & per menſas digeſtæ ſunt; demum & ipſæ dapes in vaſis prægrandibus apportatæ, & demptis ante menſas operculis, ſimplici ac preſſâ ſerie ſunt appoſitæ. Miſſus in menſis omnibus, diſcumbentium reſpondebant hoſpitem numero, tantum ante Sereniſſimum, præter ſcutulas, numerabantur duodecim, in quadratum ordinem diſpoſiti, atque his inſuper unus in medio catinus aureus monſtroſæ magnitudinis, plenus oryzâ, carnibus & variorum eſculentorum lautitiis, in turbinatam colliculi molem aggeſtis; qui verò, quòd à paucis dirigi non poſſet, feretro im-

impositus aureo, & ab octo bajulis, non quidem per atrii longitudinem, sicut cetera fercula, sed, facto viæ compendio, per posticum, cui Rex in vicinia affidebat, permolestè illatus est. Sic adornatis tricliniis, sese scenis extulerunt curatores, cum servis & bajulis, saltem structoribus, qui fercula distribuerent, demoratis. Tum, Archistructoris loco, *Mehter* (prius divinam benedictionem clarâ voce precatus) ante Regios missûs inflexis confedit genibus, & ex lautioribus, postquam illos prælibasset, patellas quatuor Regi præposuit. Ceteri structores exertis suis quoque lingulis (quas intra cingulum gestabant prælongas aureas) mensis reliquis ministrabant singuli, tantum de dissitis impertientes, cum de propinquis capere cuiusvis esset in proclivi. Convivarum nemo cultro aut furcillâ utebatur. Exulant hæc à Persarum mensis impedimenta; solâ instrumentorum vices gerente dextrâ; (sinistram turpe est adhibere in convivio) Carnes quippe ad eam mollitiem percoquuntur, ut digitis comminui nullo possint negotio. Nec cochlearium usus hîc erat, nisi pro hauriendis julapiis, quibus subinde gutturis officium levigabant. Non credat Italarum sobrietas, quantos Persicum genus hospitum oryzæ bolos deglutiverit, simul cum portione carnis non contemnendâ assumptis, & ne quicquam præmorsis: Naturam judicaverint dentes Persis dedisse inutiles & otiosos, si solius manducandi causâ dederit. De panibus nemo micam comedebat, quasi cibo minus de tempore, tanto cupediarum in affluxu. Exulabat vinum: Eo Regem, ægritudine levatum, Medici interdixerant; ad cuius abstinentiam toto Regno vitalis ille liquor ex conviviis Musulmannorum proscriptus erat. Vices tamen egregiè supplebat Julapiorum genus, omni vino & nectare suavius, ex aquâ rosarum, succis limonum & granatorum, saccharo atque rebus cordialibus, perquam sapidis

pidis & suaveolentibus paratum. Nec sitienti fontana deerat, quam ad cujusque nutum pocillator ex porcelino vase liberaliter propinabat. Saltatrices quoque ac cantrices aberant; eo consilio repulsæ, ne his Princeps illecebris denuo in corporis noxam impingeret. Aberant gladiatores, luctatores, comædi, quos alioqui & confimiles agyrtarum globos invitare voluptas, vino laceffita, non rarò solita erat. Cum prandii exordio quoque Musicorum cessabat studium, instrumentisque reconditis, non in fidibus amplius, sed in patinis decertabat; exemplo ceterorum, qui solis omnes intenti missibus, alto prandebant silentio sepulti. Vix Sueci ceperamus etiam ferculis admoveere digitos, hætenus novitatibus objectorum & voracis scenæ contemplatione suspensi, cum Serenissimus Convivator inopinatum convivio, ablutis manibus, colophonem, sub ipso prandendi ardore, imposuit. Quo ipso omnes manum sustulere de tabulâ; simul irruentibus ministris, qui incredibili celeritate cibos mappaque ex cœnaculo tollerent, ab imis sessionibus auspicati. Peregrinum erat, epulantis convivii tam subito mutatam spectare scenam, & in momento in Socraticæ sobrietatis theatro constitui, quod Persicò apparatu & epularum Regali magnificentia paulò ante luxuriaverat. Mirari tunc hospitem desiisses summam ingluviem, qui prandii tam concitatum prædicti terminum, quippe intra quadrantem finiendi, id studiosè egerant, ut temporis invidiam mirâ celeritate compensarent; cujus haud æquè consciis id evenit, ut segniores in opere, nondum satiatis ventriculis epulo excefferint. Quid ultra? Præter Serenissimum omnes se ex atrio proripuerunt, & insalutato Rege, nullo observato ordine discesserunt. Tantum folio propiores Majestatis contuitum venerabantur, non profundâ corporis inflexione, sed dextrâ manu, quam fronti admovebant. In theatro fori cessavit eodem tem-

tempore ab officio chorus tympanistarum & tubicinum, qui incredibili tumultu Regali admissionis festo, inde à præcedente vesperâ adfremuerant. Reduces facti, lares nostros militari custodiâ, quâ hætenus caruerant, munitos invenimus: qui & cæteris tutelæ honos datus est Oratoribus, vultum Principis nobiscum primâ vice veneratis. Ab omni historiarum memoriâ Persarum factus in conviviiis obtinuit, ut non ii tantum, qui in dignitatis fastigio constituuntur, aut divitiis affluunt, majorem ostentare honore suô vel opibus magnificentiam studeant, sed illi etiam, quos fortuna in obscuro tenet, impares viribus impensas facere non dubitent hospitalitate; luxuriæ mater quòd procul dubio cœli existat genius. Omnes Regis epulæ, prandia, cœnæ, in Camerâ computationum ad certam reducta leguntur pecuniæ summam, ex quâ magnificentiam possis conjicere. Victus aulæ ordinarius quotidie æstimatur tomanis triginta quinque; prandium solius Principis tomanis duodecim. Notabile est: Primores, invitantes ad festivitates suas Regem, non ipsum parare epulum, sed prandii pretium expendere, totidem, quot dixi, tomanos. Privatim vescenti, vasa non aurea, sed murrhina vel porcelina serviunt, viginti in prandio, in cœnâ duodecim. Pretium solennis convivii me latet; scio, quàm breve sit, tam plenum, tam splendidum, tam sumptuosum esse: etsi men-
sas, missibus commutatis, more nostro non variet. Quanti autem momenti fuerit; multifariam tamen refunditur, tot datis muneribus, cum à Legatis & hospite extraordinario, tum imprimis à Satrapis & regni Magnatibus, quæ sub anni auspiciis homagii loco offerunt. Parposides aureæ, conviviiis destinatæ, dicuntur ad millenarium numerum exfurgere, & in ære constare amplius trecenties mille tomanis; cetera suppellectilia, rarioribus annumeranda, idem pretium pene duplo

excedere; quintuplo & ultra superare gemmas & cimelia, quæ partim Rex fasciæ capitis, capulisque pugionum & acinacum, inserta gerit, partim recondita domi servat, & in thesauro arcis *Kalabi berrük*. De quibus prolixius differendi occasionem habebimus in nostro Hodœporico. Tantum de hodierno Persicæ Aulæ Statu!

AMOENITATUM
EXOTICARUM

FASCICULUS II.

Continens

RELATIONES & OBSERVATIO-
NES HISTORICO-PHYSICAS

DE

REBUS VARIIS.

Catalogus Relationum

FASCICULI II.

- Relatio I. In mari Caspio nullæ voragines; ejusdem pelagi amarities.
2. *Okesra*, peninsula Mediæ, naturæ prodigiis conspicua.
  3. Turris cornuta in Regia Persarum urbe Isphahano.
  4. Monumenta campi Persepolitani, rupi insculpta, quæ vocant *Nakjji Rustaam*, i. e. simulacra Rustamica.
  5. Palatii *Istachr* sive Persepolitani rudera, vulgò *Tsjihil minaar* dicta.
  6. Antiquitatis monumenta in campo *Sjubasâr* novæ Persepolis.
  7. *Sjeich Chodsja Hafès*, & *Sjeich Saâdi Sjirasi* illustrium Persiæ Poëtarum sepulturæ.
  8. Onopoia Sjirasensis.
  9. Memorabilia montis *Bennâ*.
  10. Rudera Diluvii Mosaici in Persiâ.
  11. Sabæi, sive Christiani S. Johannis baptistæ, circa Arabiam desertam.
  12. Investigatio Innocentiæ per Crocodilos & Ignem, apud gentiles hodie usitata.
  13. Chartopoia Japonica.
  14. Regnum Japoniæ optimâ ratione clausum.

RELA-

RELATIO I.

In mari Caspio, nullæ voragines; ejusdem pelagi amarities.

§. I.

Voragines.

Lacus Asiæ mediterraneus, quem *Caspium* Latini, Russi *Galenskoi more*, i. e. mare Hyrcanum; Persæ دریای قسّم *Derja Kulsûm*, & Turci *Bobaar Korsûm*, i. e. mare clausum vocant, mirè exercuit hactenus Philosophorum judicia, haud injuriâ stupentium: alveum undique clausum tantam vim fluminum ex propinquâ & remotâ origine recipere, ne pridem exuberaverit, & superato littore, terras adjacentes perpetuo diluvio submerferit. Difficultatis explicationem magno conatu adortus est ille seculi nostri *Plinius*, *Athanasius Kircherus*, qui ingeniosâ conjecturâ tellurem strenuè perfodiens, aquam ab imo Caspii, hîc in Pontum Euxinum, illic in sinum Persicum educit, fultus prædictorum marium conditione & phænomenis quibusdam, quæ inibi revera spectari, candor doctissimi Viri falso relatori credidit. Arrexerat perplexos doctorum animos, ut hos gurgites, rationi consonos, vulgo mirabiles, naturæ mystis desideratissimos, velut Ariadneum filium amplexi, evasisse se impervium naturæ labyrinthum existimaverint: dum ecce viatores deinde omnes, qui hoc mare trajece-
runt, gurgitum, quos non viderunt, præsentiam liberaliter confirmant; inò & hydrographicis mappis inferere non dubitant. Nimirum, quia hi de extantiâ nimium persuasi, culpam ignaviæ & neglectûs fugiunt, atque rerum admirabilium narrationibus semper placere student Lectoribus. Hos ego verticosos gurgites, spectabiles qui-

dem, & in maris superficie comparentes, mera (sed citra scriptorum contemptum) figmenta esse assero. Testes habeo accolæ maris Caspii, Tartaros, Russos, Persas, qui nullos sibi vortices innotuisse, per Deum & sacra omnia mihi jurarunt: Testes habeo nautas & marinos socios, qui à pueris hoc æquor longum latumque suis ratibus metiti sunt, nihil experti in eo insoliti, nisi cautes circa Hyrcaniam, navigantibus infestas: Testes denique & ipsi prodimus, focii Legationis Suecicæ ad Regem Persiæ, qui diebus duodecim vario Æolo, sine velis ac remis in hoc alveo jactati, nullas voragines deprehendimus, & solertissime percunctati, nullum inter accolæ oculatum testem. Ergone tot, qui de iis referunt scriptores, falsi sint? Sane sunt! Est hæc sub illo cœlo hominibus aliis modestia & gratificandi studium, ut quæsitis semper annuant; aliis morositas, ut balbutientium pertæsi se expediant facilius, si id affirmant interrogati, quod non intelligunt, vel nesciunt. Quâ igitur fide & facilitate viatores, à loci epibatis, barbaris & rerum ignaris erudiuntur, eadem rursus acceptas notitias creduli exponunt Lectoribus. Ex novissimis vorticum assertoribus nominari meretur Rev. *Pat. Avril*, natione Gallus, qui Itinerarii, quod vernaculâ conscripsit, Libro 2, ostensurus effluvium Caspii in Sinum Persiæ, geminos ponit circa Hyrcanum littus gurgites, salum horrendo tumultu & fragore absorbentes, sed à se ipso haud visos. Confirmaturus fidem; *Salvia*, ait, folia per autumnum innatare Sinui Persico, quæ tamen nuspiam, quàm in littore Caspio germinant; inde igitur vorticibus prædictis abripi, & per subterraneum ductum devolvi. Speciosum argumentum! Ego verò biennium sudavi in littore Sinûs, omnem ejus historiam pro tenuitate meâ sedulò perscrutatus; sed mentiar, si inter vegetabilia, quæ vel innatare contingunt, vel undis expelluntur, vel retibus extrahuntur piscatoriis, *Salviæ* folium unquam mihi in conspectum venerit. *Algæ Sinus*

nus, non *Salviam* fovet, eamque æstate copiosam in lit-
tus eructat; Hanc fortasse Reverendo Patri non satis La-
tinus, & sono haud dispari ambiguus narrator pro Sal-
viâ supposuit: five etiam in eo erravit *R. Pater*, quod fo-
lia fruticis *Horâu*, Algæ permixta, adoptaverit pro foliis
Salviæ majoris, quorum figuram & magnitudinem, neu-
tiquam tamen rugositatem cum ceteris qualitatibus, ex-
primunt. Planta hæc (cujus descriptionem in calce fi-
stam) in depressis Insularum partibus, & uliginoso litto-
re, ad *Salicis* morem & magnitudinem luxurians, certis
diei horis periodico maris affluxu perpetuò agitatur;
unde folia ejus in lapsum proclivia, sæpè & ipsæ stirpes,
refluxu abrepta, in mari nonnunquam fluctuant. *Sal-*
viam verò germinare in Caspio littore, sabuloso ubique &
inculto, verisimile non est; nec unquam audivi, & videre
peragranti mihi nuspiam contigit. In campis, *Wolgæ*
adjacentibus, paucis & editioribus, ejus speciem quandam
inveni, sed centenis aliquot leucis à Caspio; unde folia
quis frustra deduxerit: utpote quæ in tanto fluminis, ma-
ris & subterranei meatûs tractu, macerata liquore cor-
rumpentur & subsidebunt. Addo, si his sese voragini-
bus evolveret mare Caspium, necessario, ut ibi elabentis,
ita in Sinu eructantis aquæ vortices ingentes, prodigio-
so tumultu se proderent; quas nec mihi in eo naviganti,
nec aliis, quantum explorando accepi, videre unquam
contigit.

Ubi ergo manet, inquires, horrenda, quæ influit, aquæ
copia, si prædictis vorticibus non absorbetur? Unica *Wol-*
ga, five flumen *Rha*, octoginta ostiis se exonerans, à quin-
gentis & ultra miliaribus, ex occidente primisq; *Russiæ*
finibus, aquas repetit. Inter *Sjamachiam* *Schirwani*, &
Restam *Hyrçaniæ* metropoles, vix sexaginta in illiarium
spatio, fluvios numeravi, neglectis rivis, supra quinqu-
aginta Caspium subeuntes, turgidos rapidosque: inter hos
famo-

*Continui-
tas cum
Oceano.*

famofiffimus *Cuur*, is qui Cyro nomen dederat, Albim noſtram æquat magnitudine, ſuperat velocitate, quòd & ipſam in fine abſorbeat Araxin, quæ Armeniæ penetotius humores haurit. Quid de ingenti flumine *Faico*, quod à Septentrione ultra Obii fontes; de *Orexiente*, quæ ex Turkeſtanâ & Orientalis Tartariæ deſertis: de *Oxo*, qui ex Indiâ propeque montem Imaum, Gangis genitorem, fontes, imbres ac nives liquefactas in hoc Aſiæ hydrophy-laceum deponunt? Fortaſſe à vero non aberrabimus; ſi cum antiquiſſimis auctoriſus mari noſtro tribuamus communionem cum Oceano; vel clariùs: ſi Caſpium per abyſſum ſubterraneam cum Oceano coire ac continuari dicamus. Equidem, ſicuti Oceanus multis in locis (quòd bolidè exploratum eſt) in immenſam profunditatem perpendiculariter extenditur: ita veriſimile eſt, eundem quoque terram ſubire antris & hiatibus tranſverſis & obliquis; coëuntibus tum cum lacubus quibuſdam mediterraneis, iis videlicet, quorum aquæ perenni affluxu auctæ, inſenſibiliter decedunt; tum cum ſtagnis & fontibus quibuſdam prodigioſis, quorum liquores dicuntur creſcendo ac decreſcendo referre periodos Oceani: qualia phænomena citra hanc continuitatis hypotheſin, nunquam explicaverint Philoſophi. Si ſic; nil miramur amplius, ſi aquæ vel decuplo magis accēdat, nec tumefcat tamen: quoniam affluentia alii, ſubinde cedit moles inferior, & ex communi preſſurâ aëris, terraqueum orbem ambientis, ea ſemper ſervatur altitudo, quæ Oceano atq; communi ſphæræ totius telluris reſpondet. Objicies: lacum dudum obduluiſſe, ſi quantum in ſuperficie recipit aquæ dulcis, tantum ſalis ex imo dimittat in Oceanum. Reſpondeo, idem evenire dicendum eſſe, ſi per vortices cum tumultu efflueret. Verùm, nihil utrobique difficultatis eſt, ſi illabentes rivi falſi, & montium falſorum radices, quas perennes undæ lambunt, jacturam reſtitu-

stituant. Quod ipsum verò si negaveris; per me licet. Rursus igitur occlusum habebimus mare, non minùs exfors continuitatis cum Oceano, quàm Vorticum, per quos effluat: quod posterius nobis erat demonstrandum. Interim ne tot aquis lacus noster obruatur, exundationi opponemus dictum *Ecclesiastæ*, qui *cap. I.* de Oceano loquens: *Omnia, ait, flumina intrant in mare, & mare non redundat; ad locum unde exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant:* & de Caspio judicabimus, quòd liquores suos reddat terris adjacentibus eo modo, quo idem præstat ipse Oceanus, qui, herclè, fluminibus aggravatur totius reliqui terrarum orbis. Quomodo autem reddat? quo impetu propulsos? an vi quasi mechanicâ fluctuantis Oceani, cujus undæ liquores per terræ meatus, velut per siphones, in sublimè adigunt? an solâ exhalatione, sive à luto magnetico, quod *Cl. Beccherus* observavit, in fonticulos, sive ab aëris frigiditate in pluviam coactâ? id nobis naturæ mysterium, sapientissimus mortalium Rex non explicavit; nec ego Relator dubiis rationibus & conjecturis temerabo. Ad alterum potius membrum transeo, amaritudinem videlicet; quam nunc, repudiatis vorticibus, indigtabo, priùs daturus promissam descriptionem Plantæ.

Horau, seu Amygdalus marina, Sinûs Persici.

Loca inhabitat cœnosa, periodicæ inundationi maris obnoxia. Radices ramosas ac ligneas altè agit, undas, quarum vegetatur falsugine, indemnis elusura. Caudicibus constat sesquispithamalis crassitie, paucis, tortis, testaceo coagulo armatis; quorum rami inæquales & fragiles, furculos gerunt foliosos, bicubitales, ex longis intervallis adversos. Cortice tegitur duro, coloris cinerei, in furculis quodammodo lanuginoso. Lignum ejus durum est ac solidum, ignem difficulter recipiens, at fovens pertinaciter, carbonibus tamen non in prunas, sed favillam fatiscentibus. Folia sua alternè adversa gerit singula, petiolis crassis, in luteum

teum languentibus nixa, plana, oblonga, in obtusum mucronem desinentia, rigida, pingua, fragilia, ambitu integro, internâ superficie viridi ac nitente, exteriori incanâ & leviter pubescente, sapore falso, seu is à succo fit, seu à superficie falsâ, quam toties salum irrigaverat. Flores in summis furculorum fastigiis rariores exerit, in luridum luteos, ut plurimum imperfectos, in quatuor (aliquando quinque) labella intra pisi orbem expansa ac repanda, carnosâ & informia divisos; stylo intus perbrevis, quatuor apicatis staminibus stipatos. Fructus florem excipit amygdalinus, pericarpio herbaceo, osse interiùs firmiter adhærente, per maturitatem duriusculo; nucleo bifido, saporis fatui. Usus exhibet œconomicum; lignum videlicet foco, & frondes pro alimento camelorum. Quo fine navigia, cum recessu maris soluta, in fruticeta (quibus abundat Insula *Kismis*) nocte algidâ excurrunt, ac redeuntibus undis revertuntur, excisis onusta stirpibus, quas in fasciculos colligatas exponunt venales in littore. Eandem in paludosis littoribus Indiæ inveni, satis copiosam, sub nomine Malaico *Saga*.

Amarities.

§. II.

Non ubivis lacus noster eundem saporē & colorem exhibet, sed à varietate humorum, quos recipit, & ab ipsius fundi conditione mutationem patitur. Circa littus dulcis est, turbidus, sæpè limosus & qualitatibus imbutus ex propinquo illabentium fluviorum: Horum enim aqua, tanquam levior, à marinis undis facile repulsa, circa littorum tractus diffunditur; sudo autem cœlo altiùs provecta, in summitate maris diu fluctuat, antequam misceatur. Flumina majora, quæ magna mole & cum impetu irruunt, nisi adverso vento turbentur, duo & amplius miliaria, servatâ dulcedine, jugiter profluunt. Cujus rei notitiam permolestè hausimus, longè extra terræ firmæ conspectum, uno circiter milliari ab Insulâ *Tsjetsjin*. Nam cum vagâ tempestate huc delatis, anchoram demergere obscuro-

obscura nox & insperata fundi suafisset propinquitas, postridie, à brevissimis tempestatum induciis, appulsa est navis nostræ ingens & rapida moles aquæ dulcis, limosæ, ex occidentali & procellis contrario cardine profluentis, tantâ sanè vi atque impetu, ut inde anchoræ perdendæ, quæ desperatos tenebat ultima, periculum fuerit. Erat autem dulcis, vel ut propriè loquar, insipidus adeo fluctus ille, ut eodem repleverimus vasa, & quæ ab amissis per tempestatem cibariis, maximè affligebat, potulentorum jacturam restituerimus. His elapso Syrtibus, rursumque in altum mare provecti, muriaticam falsedinem deprehendimus, & colorem ex fundi distantia & conditione herbidum. Mox ubi plumbo fundum amplius non affecuti sumus (chordis exploratoriis non utuntur longioribus viginti orgyis) salum atricolor, liquidæ instar picis, nobis visum est, prout rectè de eo *Petrejus* olim retulit: ea nimirum luminis modificatio & lusus est; nam vitro exceptum satis erat pellucidum, in colore & limpiditudine nihil mutatum. Hoc, inquam, loco gustatum à me mare, non tranquillum, sed ab iratis ventis (ut sunt in Caspio, eo tempore) à multis diebus turbatum, ac imum summo conversum, exhibuit sanè, præter falsedinem suam, insignem quoque amaritudinem; amaritudinem dico, non qualem Romani, ex linguæ licentiâ, de intensâ falsedine prædicant, sed veram, exquisitam & palato meo ingratissimam. Quam cum degustarem, mirari satis non potui, insolitam hanc qualitatem à viatorum nemine observatam, vel certè à nullo auctore scriptis consignatam esse, cum solliciti in aliis fuerint, quasi ipsi viderint, annotandis, quæ tamen nusquam ibi obvia sunt. Verum, mirari mox negligentiam desii, ubi peregrinæ rei testes ex comitatu meo, & aliena quoque palata ad degustandum frustra sollicitarem; expertus: quàm parum, ad rem suam nil spectans curiositas, cordi sit plerisque viatoribus, præsertim ex

tempestate & naufragii periculo animo dejectis; dum hic animæ suæ, ille vitæ salvandæ, iste mercium curâ distrahitur, cæteri corporis ignaviâ & rerum admirabilium contemptu retinentur, relegatâ ad Anticyras omni rerum curiosarum contemplatione. Nam cum in isto tempestatis, quanquam jam remittentis, tumultu, incassum tot adstantes invitarem, deprehensam amaritudinem ad ipsum socium meum *Gothofredum Pristafum*, virum doctissimum, defero, & labia scypho admoveat rogo, ut discat, quod nec legerit, nec audiverit quisquam eruditorum; ille, alioqui in terrâ firmâ rebusque secundis fatis curiosus, respondet: *desine me stygio hoc potu laceffere! tot fluctibus obrutus, multa satis amara patior, saporem tuo relinquam sensui.* Ad alios conversus, sed inediâ, humore, vigiliis pariter confectos, parem quoque repulsam fero. Unum tandem invenio testem, Virum amicissimum, *Castenium Klingensternium* meum, Nobilem Suecum curiosissimum, (nunc Serenissimi Suecorum Regis Aulæ magistrum) qui degustatam amaritudinem demiratus; imperavit primum famulo, libaret: quo, præter fel & absinthium, nihil se novisse amarius, fatente; *Est, inquit, veritas observationis nostræ obsignanda testimonio Domini Legati.* At Legatus; *apage, inquit, supplicii poculum; si evaserimus in terram, gustabo; ubi nec lingua culpabitur, si qua ex nausea hinc amarescet.* Jussum igitur est, ex palude lagunculam vitream cistæ præsentis implere: quam cum postea in vado reclusimus, ceteris integris, unicum hoc vitrum, quod marinam condiderat, fractum invenimus, quo casu, nescio. Ex his circumstantiis, si profundum pelagi sapor amarus credendus est, causa quoque amaroris mihi in promptu hæc est: Caucasus mons (ab Iberis in suo ortu nuncupatus *Kaukaas*) Caspianam paludem à Dagestanâ in Hyrcaniam usque, radicibus in ejus sinum demissis, continuo arcu amplexatur.

Hu-

Hujus jugi Vulcanus, sicut in aprico, hîc fumos, ibi ignes, illic thermas, flores sulphureos, ebullitiones variæ materiæ atque alia stupenda aspicientibus phænomena edit; ita in abditis visceribus suis coquit, & in profundum maris, per subterraneos meatus, protrudit liquidum quoddam bitumen: Oleum inquam spissum, terrestre, nigrum, amarum, odoris fœtidi, & persimilis illi, sed vel gravioris, qui inest oleo succini, quod per torturam aperti ignis elicitur in officinis Chymicorum. Sanè, tota illa provincia *شیروان* *Sjirwoon*, sive tractus antiquæ Mediæ, qui ignitum sistit Caucasum, à Persis *Asjuur Meisjaan*, id est, Regio ignis, ab hujus elementi dominio inscribitur. Hic verò liquor per radices montium in imum pelagus decurrens, à maris agitatione dilutus, intra aquæ, vel magis intra salis poros absorbetur, atque sic falsissimam lacûs Caspii partem, id est, graviolem ac fundo propiorem, quàm maximè amarore suo imbuat; quemadmodum mare mortuum quoque amaritiem suam à bituminis scatebris recipit; quod docenti quidem concedimus acutissimo *Scaliger* de subtil. Exerc. 51. Mare autem in fundo magis dulcescere, eidem non concedimus, nisi iis in locis, in quibus fortassis aquæ dulces scaturiunt. Sed nec hæ bituminis respuunt consortium, sed ejus qualitatibus promptissimè maritantur; prout experiuntur, qui inter siticulosos tropicos navigantes, pluviam ex velis quandoque excipiunt: quæ, si vel picatos funiculos, quibus vela fimbriata sunt, attingat, illico inquinata amarescet, & ad bibendum fiet inepta. Oleo illo, quod *كرا نفت* *Kara Nafth*, id est, nigram Naphtham populari ibidem linguâ Turcicâ appellant, abundat peninsula quædam *Okesra*, prope urbem *باکو* *Bakuu* sitâ, in quâ factis profundissimis puteis, Naphtham, ex imminente jugo in pelagus per sub-

terraneos cuniculos manantem, intercipiunt, & assiduâ jumentorum hominumque operâ in usum humanum exhauriunt. Notabilis ejusdem origo est, ex natali peninsulâ suâ, multis naturæ prodigiis spectabili, & perdignis, quæ sequente singulari Relatione excutiam.

RELATIO II.

Okoressa, sive *Okesra*, peninsula Mediæ, naturæ prodigiis conspicua.

Introdu-
tio.

§. I.

In Mediam citeriorem, quam hodie شروان *Sjirwaan* nuncupant, cum ego advena, inter alia, incolas de *Naphthæ*, quâ lucernas fovebant, percunctarer fontibus, illo loco, quo *Olearius* in Hodæporico eos reposuit, frustra à me quæsitis; simulatque obvia mirarer artis & naturæ opera, quæ ab indole rerum nostratium recedebant: monitus fui ab iisdem, omnino ad vicinam ut proficiscerer peninsulam, quæ inde, à parasangis non admodum multis, Caspium subiret mare; cunctis seriò stipulantibus: perperam me facturum esse, si tantus rerum, sibi familiarium, æstimator excessurus provinciâ fuero, non lustrato prius loco, non modò *Naphthæ* hujus, de quâ quærerem, sed aliorum quoque productrice operum plurimorum, in quibus ipsi cum stupore defixi viverent populares. Omnia autem ita exhiberi in compendio, ut unius diei obambulatione spectari commodè possint; quippe alia leucæ unius, alia breviori vel longiori intervallo disjuncta. Non procul inde sitam esse urbem *Bakû*, antiquitate, situ, structurâ aliisque nominibus celebrem, ad quam pariter spectandam, si excurrero, operam me minus lusurum esse. Morabar id temporis *Sjamachia*, borealis

realis Mediæ in metropoli, illustri Pro-Regis sede, quæ esse *Rhages* in sacro Codice Lib. *Tobiæ* citata perhibetur. Certè, si excipio aurea vasa, phaleras & Regiæ præsentia venerationem, hic se Archisatrapa æquè in convivio ostentavit splendide, atque Ipse magnus Rex Persarum. In hâc inquam populosissima civitate Medicinam faciens, ab ægris ita distinebar, ne vel extra urbem prodeundi otium, tantum abest, procul excurrendi permissio fuerit; imminente præsertim, quem præstolabamur, nuncio, qui ad Aulam Serenissimi nos avocaret. Increcente cum obstaculis desiderio, multa adhuc nocte discessi, veritus, ne moram antelucana interpellatio injiceret.

§. II.

Iter in pen-
insulam.

Erat sacra Mahammedana dies, nobis Veneris, & quartus Januarii st. vet. quo iter eques aggredior, cum juvene ex comitatu Legationis, cui *Galli* erat nomen, stipatus ductoribus duobus Armenis, & interprete Domini Legati *Ludovico*, puero æthiope, linguæ Turcicæ, quæ regioni vernacula est, utcunque gnaro. Urbe egressos excepit vasta planities, venationibus, ab Archisatrapâ instituendis, dicata; quâ ante meridiem superatâ, devehimur per convalles, quibus nomen communicabat *Kisakû*, mons adjacens, reliquis celsior, & intra meridiem adventavimus ad pagum, qui à sepulturâ Sancti cujusdam, *Pyrû Resâh*, nomen obtinet. Infistebat sepulchro templum, ex quadrangulo lapide, non magnæ molis, cui decus parabat murus, aream vestibuli cingens, præaltus, octonis superbiens figuris arcuum, qui in medio fingula ostentabant saxa ampla, plana, polita, & in transfennarum speciem artificioso flexu pertusa. Irruens, cum tempestate, nix progredi ultra vetuit. Pernoctavimus in stabulo fornicato, quod loci incolæ, nil fûeti mundioris, *Karwanserâ*, five diversorium, vocabant. Gelida corpora igne, ibi subinde
stru-

structo, moleste resolvimus; materia enim erat Absinthium Ponticum & Sementina Persica, levidense cremii genus, quod accensum flammam reddit impetuosissimam & momentaneam, carbones nullos, fumum verò mordacem & continuum. In aliis pagis nec herbæ copia est, sed ignis fomentum non aliud, quàm jumentorum sterora. Illo die obvias rhedas habuimus permultas, quæ ex peninsulâ Naphtham, faccis coriaceis conclusam, debebant Sjamachiam.

Quinto Januarii per loca deserta, primùm montosa ac nive rigentia, deinde plana ac blandi ætheris vecti, toto die nec hominem vidimus, nec hominis domum, nisi unicum, post meridiem, lapideum, amplum & spectabile xenodochium, in quo pransi sumus, ac jumenta pavimus, occasione stagnantis aquæ dulcis, quam ibi parcam inveniebamus. Plurimæ aquilæ montium fastigiis insidentes, ac circa radicem palantes cervarum greges, se nobis passim contuendas præbuere. Densâ nocte alterum hospitium, pariter in deserto positum, consecuti sumus, sed angustum, structuræ levioris, & ovili simile, à quo, prout in priori, omnis exulabat hospes ac supellex. Hic altus cumulus ex equino & camelino fimo pavementum operiens, membra nostra à noctis frigore egregiè tuebatur.

Sexto Januarii, per planitiem desertam, profecti, plurima passim spectavimus stagna salissima, piscinarum speciem exhibentia, aquæ verò dulcis nullibi ne guttulam. Brevi ante meridiem in peninsulæ principio constitutis, duplex ad lævam patebat devium, prius ad Salinam celebrem, alterum ad fontes Naphtheos: Nos militari viâ progressi, ad urbem contendimus, in dextram peninsulæ partem, quâ ex continente protendi in mare incipit, velut in angulum retrusam. Et mox xenodochium contigimus, ex quadrato lapide magnifice exstructum: cujus frontispicium decorabat Inscriptio nitidissima, inter duos posi-

posita leones, saxo exsculptos: à quo paulò ad dextram remotius extabat, in lacûs intermontani littore, pagus, ex quo hospitantibus dabatur copia petendi cibos & pabulum. Solum hîc præceps surgebat in editæ rupis speciem; Specula in ejus planitie posita, excelsa, sed vetustissima & semidiruta, notam imminentis exhibebat urbis, hinc unius horæ intervallo distantis; ad quam per saxeam sensimque declivem planitiem (cui in progressu innumera insculpta erant sepulchra, mausoleis etiam alicubi superstructis) post meridiem devenimus. Hanc urbem paucis, & prius, quid in eâ nobis improvise obveniret, describam.

§. III.

Historia
receptionis
nostræ.

Intrantium animos admiratione subitâ percutiebat insolita portæ angustia, mœnium ornatus peregrinus, loci domuumque situs, squalidi civium vultus, atque objectorum ceterorum insolentia. Datâ arrhâ obstringimus nobis obvium in portâ senem, qui ad hospitium deducat; sed is, publicum adesse negans, ultro nobis suos Lares offert, eo (quod postea rescivimus) proposito, ut nos intra sua clausos repagula, argentô emungeret nequissimus leno. Vix passus centum deducti, in *Meidaan*, seu foro publico existimus, ut aliàs semper, sic isthodie præsertim (credo ob nundinas) populofo; dictoque citius circumcingimur catervâ hominum, undique ex tabernis & officinis profiliantium; & mox in denso circo constituti, clamoribus, risu atq; plausibus excipimur, velut nunquam visi ex Thesaliâ hospites. Circum densissimum, quem evadere desperavimus, præeunte sene, nobiscum tardo progressu ducimus, & superatâ geminâ plateâ, hominibus spectatum accurrentibus plenâ, multo tandem labore, & inter populi clamores, ad promissum devenimus hospitium, si-ve veriùs ad casam levidensem & angustam, quam leno pro hospitio supposebat; erat enim, inîtar specûs, obscura,

& in deserto urbis loco, inter domuum rudera, ex luto recenter extructa; unico patens ostiolo, & supra illud foramine clathrato, pro ingressu lucis; nec enim alius generis habitationibus vulgus civium in hâc urbe utitur. Ingressi claudimus à tergo ostium, & Triphoni, tutelari specûs nostri Deo, qui ab insanâ turbâ nos exciperet, grates læti agimus; verum festinanter nimis; vix enim ad reclinandum expansis integumentis, audimus summum domûs pavimentum, à scurris occupatum, violenter effringi; eruunt alii clathras; & eâdem violentiâ tentatur ostium, intus ingenti obice à nobis firmatum. Discrimen erat, ne à cæmentorum casu & irrumpente multitudine obrueremur, cum oppidò *Gallus: Perperam agi, monet, quòd intus nos occultemus; foràs redeundum esse vitam salvaturis; ut plebem æthiopis & nostri aspectu conciliemus; hoc solum expectari;* nec morâ obicem reducimus, & in mediam turbam nos rursus conjicimus. Nusquam Africana monstra mortalibus plus admirationis peperere, quàm novo confluxui dedimus, æthiopis colorem, capillamenta nostra, & reliquum habitum stupenti; jurabat, ab hominum memoriâ civitati suæ tam exotica & rara spectacula haud contigisse. Decedentibus tribus, decem revertebantur spectatores alii. Tandem civibus & colluviei hominum ad lassitudinem litati, satiatos nostri aspectu relinquimus, & in specum nostrum, pro capiendo fessu, nos denuo receptamus, ostio tantisper reducto haud quaquam clauso, ne penitus subduceremur iis, qui spectatum noviter advenirent. Vix reclinavimus, quin foris novi oriantur clamores. Nimirum Sulthanus, seu Gubernator urbis, vir juvenis, strenuus, staturâ procerus & alacris, equo vectus candido, & armato milite stipatus, ante ostium comparuit, ut populi tumultum compesceret, de quo ad ipsum rumor delatus erat. Sed nihil seditionis ubi invenit, confluxûs auctores evocamur; & acriter, audien-

diente turbâ, examinamur, ad ultimum proditiōis postulamus, velut missi à peregrinâ gente speculatores. Sic enim ille argumentabatur: *Nec mercandi causâ advenisse Vos, fatemini, nec legatos esse probatis: quid igitur aliud, Vos quàm exploratores esse, colligam? Nondum memoriâ nostrâ excidit, pari præludio Cosaccos (sub Stenko Rad-sjin anno Chr. 1675) Provinciæ nostræ littora populosos esse. Venissetis Archisatrapæ litteris ac milite stipati, si Regii, quod dicitis, hospites essetis, non urbis & Provinciæ nostræ proditores. Mittam hâc vesperâ Siamachiam, qui de veritate inquirat: interea Vos ad crastinum examen custodiemini; experturi quid pœnæ in Vos, tumultus publici auctores, statuero.* Sic salutatos deserit, ubi turbam omnem prius discussisset, ad domus & officinas redire iussam. Soli cum sene relictī, proponimus vicinam arcem invisere, ex editissimo ac deserto urbis loco spectabilem. Nemine obstante, abducit nos, novâ mercede inductus. Satis ibi structuram & operis pulchritudinem rimati, declinante die ad ædiculam revertimur cum pedisequæ multitudinis, quæ sensim nobis affluerat, novo comitatu. Sed ante ostium à lictoribus excepti, cum sarcinis & jumentis in urbis *Karwanseram*, quam nequam ductor adesse negaverat, custodiendi deducimur, dum leno, velut criminis conficius, ad iudicem in examen rapitur. Custos hospitii publici, vir unoculus, bonus, simplex, & ad inserviendum promptissimus, nihil nobis nisi pro jumentis pabulum, & serâ nocte (nam Armenis nostris vetitum erat prodire) vinum generosissimum intulit: cuius ipse dulcedine sic brevi repletus fuit, ut nec salutato convivio, nec occluso hospitio, domum temulentus abiverit, quam in urbe habebat propriam. Pro cœnâ nobis saccharo mixtas quasdam buccellas offerebant duo mercatores Indi, ex gente Multhanâ, omnium Ethnicorum religiosissimâ, hîc, quod ajebant, vi quoque diu

Ll 2

deten-

detenti. Appetente diluculo, ego mitrâ & stolâ equisonis mei indutus, excurro, & reliquam urbis partem, mœnia, portum, templa, & Sulthani domûs vestibulum perlustro; dum interea comites, cum nondum comparuisset custos, collectis sarcinis, hospitio urbeque excedunt, eam ingressuri viam, quâ in peninsulam pergitur. Sequor pedes, & socios longè extra portam affecutus, urbem delineo atque defero.

Baku ur-
bis descri-
ptio.

§. IV.

Urbs باکو *Bakuu* magnam redolet antiquitatem, cum structuræ insolentiâ, tum appellatione suâ; quam & adjacenti mari tribuisse verisimile est; nulla dum in litore existeret urbs majoris momenti, quæ nomen apud Europæos imponeret. De onomatologiâ urbis, ingenium non torquebo. Quibus libido est exotica à nostris derivare nominibus, ita dictum volunt à *Bacho*, vinearum Deo; cum hîc tamen neque *Noah* vixerit, quem *Bachum* dici volunt, neque vitem colere loci permittat genius. Melius Persæ ita vocari conjiciunt à باء كوه *Baad Kuuh*, id est, vento montano, qui ex fastigio accumbentis jugi propulsus, hîc mirè sævit, & civibus crebras parit molestias. Figurâ suâ exactè in quadratum (alterâ parte longiore) posita, ex montosâ adjacentis jugi declivitate in mare usque extenditur, referente unoquoque latere mille & amplius passuum longitudinem. Duo urbis latera fluctus alluunt; unum quod portum excipit, alterum quod aperto mari objicitur: reliqua duo exigua fossâ ambit, in petrosâ basi urbis excisa. Mœnibus cingitur geminis, quindecim passus dissidentibus, quorum interiora longè supereminent; utraque insigni urbis ornamento, in semicirculos, quos propugnacula putes, crebrò sunt inflexa, & in summitate pinnis distincta densis, ovatis; per quorum interstitia hostis peti sagittis, & arceri à civitate possit.

- 1 Via Schamachienfis
- 2 Via cluens ad Naphtham
- 3 Prædolum
- 4 Aquaria
- 5 Porta campestris
- 6 Tres portæ maritima
- 7 Porta mædiana
- 8 Forum
9. Primum nostrum receptaculum
10. Xenodochium
11. Arx Regia
12. Sedes Sulthani
13. Tempus surpta
14. Propugnaculum lateritium
15. Portus

Urbs Backu

- 1 Urbs Backu
- 2 Castelli rudera
- 3 Mausoleum Imami dis
- 4 Ager ardens
- 5 Fontes Naphthæ alba
- 6 Fontes Naphthæ atra
- 7 Purgatorium Naphthæ
- 8 Mons Naphtham fundens
- 9 Collis argillivomus
- 10 Lacus salifer
- 11 Specula
- 12 Nota pagi
- 13 Nota Xenodochii
- 14 Nota Mausolei

fit. Sunt ea, quæ mare respiciunt, mœnia lateritia, cetera ex luto indurato sat bene coagmentata. Gemina porta viatorem intromittit, adversâ urbis parte collocata, obducta & firmata ferreis laminis. Ex portu verò tribus ostiis ingressus patet, pro mercium commodiori transvectione. Vadum constituunt mœnia urbis gemina illa falo opposita, in mare longius protensa, & parallela quodammodo littori; Clauditur idem, vel ab undis potius defenditur oppposito quodam promontorio, qui hinc à dimidiæ parasangæ distantia mare in transversum subit. Tranquille hîc delitescunt naves ex Russiâ, Dagestanâ, Cyrcassîâ, Usbeciâ & reliquâ Persiâ appellentes, non æquè tutò vadum ingrediuntur, ob scopulos tum in aditu, tum in ipso sinu dispersos, & sub undis partim latitantes inconspicuos. Urbs hæc in acclivi parte passim desolata jacet, ex negligentia & paupertate civium; in depressâ, colitur & habitatur. Ex publicis ædificiis præstantissimum est *Karwanserâ*, sive Xenodochium, octangulæ figuræ, ex polito lapide structum, fornicatam pergulam habens, columnis magnificè fultam, quâ interior area circumdatur. Tria urbis templa turres ferunt cylindræas, angustas, cellas, ex quarum fastigiis preces declamant sacerdotes. Forum publicum nihil habet splendoris vel magnificentiae, nisi amplissimam aream quadratam. Monstrum quoddam turris sive propugnaculi lateritii, in imâ parte urbis prope mare positum est, crassum, informe, præaltum, uno latere figuram ovatam, ceteris planam & quodammodo compressam referentibus. Sumptuosum opus est, & simulacrum longæ antiquitatis. Summa urbis pars, quæ præceps portui incumbit, illustri superbit palatio, quod Regium vocant; certè Regali sumptu & perquam magnificè in protuberante petrâ exstructum est: quippe omnia ex candidissimo & perpolito facta sunt lapide, ita affabrè connexo, ut nec junctura ullibi appareat. Porta ejus duos

exhibet leones invicem adversos, interposito alius bestiae capite, ut apparet, camelino. Eandem figuram altera urbis porta intrantibus objiciebat, superliminari pariter incisam. Ex diversis constat palatiorum structuris, intra angustioris areae compendium inordinate locatis, aliis ob soli inaequalitatem altiori, aliis depressiori loco, ad quas per gradus nitidissimos descenditur. Ex his geminae, Inscriptionibus Arabicis decoratae, dicebantur aedes esse Deo sacratae. Media area, in praeruptam rupem exurgens, atriolum refert, in cuius peristyllo aedícula existat sexangula, aurae undiquaque patens, saxo tecta fornicato, polito, sex columinibus incumbente, pergula quoque ad eandem figuram elegantissime cincta. Haec aedícula, ut rarioris est formae & structurae, ita operi universo venustissimum addit ornamentum. Quid sibi velit singulis columellis insculptus character quasi fulminis, in trigonum dispositi, me latet. Referebant fuisse basilicam structoris *Emir Gallilula*, qui & arcem condiderit *Derbenti* urbis, quam ab *Iskander besorg*, id est, Alexandro magno conditam conjiciunt alii. Credo fuisse Alexandrum Galilaëum, primum ex tribus Mediae *Emiris*, seu Principibus, quos oppressos à Tamerlane scribit *Abmed Arabsiades, in hist. Timuri*. Nam, senioris seculi opus, nequam urbi coævum esse, recentior testatur structurae nitor, & duplex Inscriptio ex *al Corano* ducta. Civium domus plurimae unius contignationis sunt, ex luto vel latere factae; Optima est Sulthani, non procul à portu ad montis radicem consita. Cives tenui victu vivunt; otiosi sunt, scurriles, simplices; tota Asia vix vidi deformiores; cacochymici enim plerique sunt, vultibus pallidis, & qui cetera sanus est, lippus tamen est & oculis laborat. In salubritatem, aquae acceptam referebant, quam ex imbribus stagnantem bibunt, vel scatentem ex vicino monte: sed haec impuro nitro imbuta est; alia in superficie Naphtham

tham quoque vehit. Agricultura iis pene nulla vel paucissima; opificia, lanificium, textura & negotiatio satis parca. Naviculæ ex *Minkislak* Usbeciæ, ac vicinis urbibus comparentes, Sal & Naphtham petunt, legumina in locum substituunt. Totus circa urbem tractus, sabulosus & sterilis est: pauci horti assiduâ culturâ melones, ficus, poma, granata & uvas ferunt. Jumenta possident pauca: vaccas pascit Insula propinquior *Kesrà*; ovibus ubique pabulum est, & ex his lauta & copiosa caro; oryza & cætera annonæ necessaria naviculis invehuntur. Fossæ in littore factæ modico ab urbe tractu aquam marinam, velut filtro colatam, dulcem quodammodo, pro jumentis exhibent; sed quæ temporis morâ falsedinem recipit, unde novæ quotannis fodiendæ sunt; id in marium limoso littore ubique evenit.

§. V.

Peninsula *Okesra*, in amplexu maris versùs meridiem protracta, longitudinem circiter trium, latitudinem sequiparasangarum & amplius occupat. Plana est & æqualis, sparsim lacunata falsis paludibus, montosa in principio boreali, & passim colliculis scatens, præsertim in fine. Solum sterile est, in aliis locis limum, in aliis sabulum, in nonnullis petram exhibens ex variis conchyliorum testudinumque generibus concretam; quale coagulum in *Sjirwanensis* Provinciæ lapidibus, summisque montis *Caucasii* rupibus frequentissimè observavi. Montosa ad boream pars glebâ gaudet meliori & aratri patiens est, præsertim in convallibus. In hanc peninsulam tribus ab urbe horis primò secundum littus, mox in transversum provecti, ad rupem sistimur, in accessu acclivem, reliquo ambitu præruptam & inaccessam, in summitate inæqualiter planam & satis angustam. Pro castello antiquitus servivisse, margines murorum & propu-

Peninsulæ
descriptio.

Castelli
rudera in
rupe.

gnaculi rudera testabantur. Ductor, quem in viâ suble-
geram, referebat, Imamidem quendam inclyti nominis,
cujus exuvias vicinum tegeret mausoleum, hîc ab Ome-
rianis persecutoribus beneficio loci olim delituisse, & vi-
tam exulem ad capulare usque protraxisse senium. Ipsa
rupis substantia prædicti generis referebat coagulum, la-
cunas quoque paucas in crepidine, in quibus ficus quasi
studio artis satæ extabant, fructu hâc etiam anni parte sa-
pidissimo. Protuberanti saxo insculptam inveni figu-
ram ludi nostratis, quem vulgò *molarem* vocant, sed ve-
tustate pene exesam; unde conjicias, antiquitus hic com-
moratos fuisse Europæos, qui per otium sculpserint, nisi
olim Medis id genus ludi familiare fuerit. Ex hâc ru-
pe circumspectanti, mare circumfluum, in utroque
peninsulæ latere, apparuit, minùs in fine, quanquam hinc
unâ saltem parasangâ diffito, quod crebri & editiores col-
liculi intercederent, quo minùs videri posset. Ad lævam
conspectui patebat campus, Naphtheis fontibus celebris,
hinc unâ etiam parasangâ diffitus; quo tamen relicto,
spectacula à calce orfuri, ad extremum peninsulæ pe-
des viam occipimus, dimissis jumentis cum equisoni-
bus, qui cibos & hospitium pararent. A mille igitur
vel ultra passibus ad prædictum devenimus Mausoleum,
in lacûs spatiosi littore positum, non procul à pago *Mir-
hasjâm*. Aditum porta decorabat ampla, lateritia, ar-
cuata, valvis carens ac patula perpetuò; Ex triplici super-
liminaris puncto imminebat catena valida, ad eam altitu-
dinem demissa, ut osculari commodè ab ingredientibus
posset: nam ea sacro asylo (cujus Catena notam exhibet)
a cultoribus veneratio debetur, nisi vel ipsum decum-
bendo malint salutare limen. Superatâ portâ per subdia-
le ambulacrum longum, angustum, utrinque muro clau-
sum lateritio, ad Mausoleum pergitur. Ædicula erat unius
fornicis, angusta, fenestris carens, adeoque perenni lam-
pade

pade illustranda ; in cujus limine constitutis (nam ægrè intromittendi videbamus) præter quatuor parietes, panno squalido obductos, & medium cubum, sarcophagi conditore, cum suspensâ lampade, nihil videre contigit. Puteus in ambulacro extabat profundus, cujus aqua, quòd dulcesceret, tam vicina licet falso lacui, aiebant miraculoso deberi beneficio Sancti Imamidis, cujus hæc terra exuvias conderet.

§. VI.

Campus
ardens.

Hinc progressos, ab horâ mediâ excepit campus ardens, albicante sabulo, cinereoque pulvere conspersus; qui ex plurimis rimis sulphureos edebat lusus, vario atq; jucundo spectaculo. Quippe aliæ rimæ magno cum tumultu flagrabant, ignibusq; cum impetu sparsis horrorem incutiebant aspicientibus; aliæ flammæ fundebant mitiores, accessumque cunctis admittebant satis propinquum; aliæ efflabant fumos, vel halitus saltem vix conspicuos, naphtheum redolentes spiritum gravissimum. Patebat phænomeno loci spatium, in longitudine, octoginta octo, in latitudine sex & viginti passuum. Fissuræ erant mirè angustæ, non ultra pedem palmamve hiantes: breviores aliæ & in hemiciclum ductæ, aliæ longo & incurvo flexu delirantes; prout in icone adjectâ, pro descriptionis compendio, accuratè & ad vivum expressi. Hiatusum margines, atque ipsum solum, remoto pulvere, petram referebant exesam levemque, pene instar pumicis; cujus substantia ex conchis & cochleis minutissimis videbatur concreta. Invenimus hîc demorantes viros circiter denos, diverso in opere circa ignem occupatos: alii enim ahenis & ollis fictilibus rimæ non nimium æstuanti impositis, prandia parabant pro domesticis vicini pagi *Sroganni atesgáwa*, ab igne hîc ita dicti; alii lapidibus aliunde advectis cumulatimque impositis, calcem cremabant, para-

M m

tam-

tamq̃ digerebant in acervos, naviculis devehendos; gemini ex veterum Persarum progenie hospites Indi ignicolæ, circa structam à se maceriem otiosi sedebant, aspectu ac veneratione erumpentis flammæ, litantes æterno Numini. Ex calcariis unus nos adortus, offerebat se aliquid insolentioris monstraturum, si pro officio gratiosum nummum dederimus: quo numerato, gossypii flocos, quos tunicæ evellebat, rutabulo infigit, ignique admovet; sic flammam inde conceptam citissime exporrigit super rimam distantiore, ignis flammæque experitem; quo ipso halitus, antea nusquam conspicuus, in flammam exarsit altissimam; jucundâ & inopinatâ phasi; sed quæ brevi morâ iterum evanuit. Atque hoc primum est ex naturæ prodigiis phænomenon, à perenni hominum memoriâ in hac parte peninsulæ conspicuum, quamvis non eodem loco: nam quingentis antè passibus rimæ in unâ serie spectabantur septem, ex quibus olim hæc flamma arserat, quâque extinctâ, proximo, quem descripsi, loco eruperat. Pares ignium lusus passim in Caucasii faucibus dantur; ex quibus proximum maximeque conspicuum prædicant montis *Sjubanai*, diætis hinc quatuor distantis.

Naphthæ
albicantis
natale.

§ VII.

Inde bis mille passus inter boream & occidentem reductis, alterum patuit memorandum, videlicet scaturigo Naphthæ albæ, adeo sanè obscurô locô, ne præsentibus, nisi monitis, de ejus latice constitisset. Locus informem refert lacûs, vel piscinæ, speciem, circiter quinquaginta passus in latitudine, centum in longitudine continentem, littore geminam orgyiam demisso infra communis soli superficiem; Fundus ex argillâ limosus & lubricus est, nec enim nisi in medio stagnabat aqua salsa, ad palmæ profunditatem. In ejus fine occidentali duo extabant putei, ali-

aliquot passuum intervallo disjuncti, angusti, & quadraginta, quod ajebant, orgyias profundi: in quibus Naphtha, ex venis subterraneis parçe & quasi guttatim illapsa, modicâ copiâ stagnabat, dum eâ opus est, extrahenda. Nullis orificia cingebantur clathris, vel muro, nec operculis claudebantur; saltem circumpositi lapides oram firmabant sive indicabant, & frutices quædam impositæ eos tuebantur ab illapsu bestiolarum. Non procul inde tertius patebat puteus, sed qui stillare dudum desierat, nullum amplius odorem naribus aspirans. In medio stagni jacentes lapides in gyros dispositi & aquâ merfi, septem puteorum signabant locum, quibus liquor olim extractus fuerat; obstructis enim ex aliquâ causâ meatibus, vicinus locus effodiendus est, donec, quos perfluit, meatus inveniuntur novi. Miratus hîc duo præprimis sum: (1) quòd subtilissimus liquor in hîc fundo patente servetur, sine substantiæ, virium & cristallinæ limpidatis suæ dispendio, cum id testaceis vasis arctissime clausus non possit; (2) quòd rarissimum naturæ depositum sine ullâ relinquatur clausurâ & custodiâ. In nostrâ patriâ nemo auderet; nisi fures velimus invitare ad hauriendum, & nebulones curiosè malignos, qui illatâ flammâ fontes Vulcano immolaturi sint. Nam spiritum hæc Naphtha spargit subtilissimum, cujus ope flammam ardentis foci, vel lampadis, momento rapit, ac semel accensa, inextinguibilis deflagrat; velut idem de Naphthâ circa Ecbatana prolixè refert *Plutarchus in vitâ Alexand. §. 12.* Incendium autem in liquore succedit recentissimo, non in eo, qui dudum haustus & cum neglectu asservatus est, minus in eo, qui ab aquosa limpiditate sua in succinam defecit flavedinem. Est enim hic liquor oleosus, instar spiritûs rectificati tenuissimus, pellucidus, penetrantissimus ac flammæ rapax. Nomen non nuper innotuit, sed à multis seculis celebratur, apud *Strabon. L. XVI. Plin. L. II. c. 105. Plutarch.*

in Alex. qui eam circa Babylonem, Sufam, Arbelam & Ecbatana, urbes hodie بغداد *Baghdaad*, شوشتر *Sjusjtèr*, کرْدَبِل *Ardebil*, & تبریز *Tabriis* dictas, scaturivisse testantur. Dicitur autem Turcicâ appellatione نَظ سَفِيد *Nasth sefiid*, i. e. *Naphtha alba*, non ex colore tali, sed ad differentiam imperfectioris generis, videlicet nigricantis, spissioris & opacæ, ad cujus fontes deinde accessuri erimus. Naphtha præsens, quamvis multis atque eximiis polleat virtutibus in Medicinâ, quas *L. I. c. 101.* persequitur *Dioscorides*, nunquam tamen cognovi usum Persis præstare alium, quàm ut Vernicem suam eâ attemperent; admixta enim præstantiam illi tribuit, ac nitorem vasis, quibus inducitur, incomparabilem: quin verniceis operibus usu obfuscatis, nitorem extemplo restituit. Præferunt in australi Persiâ artis magistri Naphtham Susaniensem, quam à Ssirwanensi non aliâ notâ dignoscunt, quàm quòd cum Vernice, lege artis, agitata, spumet promptè, hæc minùs. Vernicis Persicæ descriptionem, si volupe est scire, hîc accipe. Gummi سندروس *Sanderuus*, ut artis est dissolutum, cum oleo lini ad unguenti spissitatem excoquitur, coctumque sub nomine رَوَّغَن کَمَان *Rochanni Kamuun*, i. e. butyri Vernicei, in futurum usum asservatur. Sanderuus *Sandaracham* significat, sed glebis constat magnis, & inconditis, quæ ex Indiâ mediterraneâ per *Gusarattam* huc deferuntur; succinum esse, diceret, nisi esset fragilior. Vernicem hanc, cum oblinire volunt, ope bacilli cum Naphthæ sufficienti quantitate diligenter agitant, probèque dilutam super opera quævis lignea & chartacea, coloribus priùs variè & pro placito picta, ope penicilli mollissimi extendunt subtilissimè, & in summis domuum pavimentis (quæ hoc cœlo tectis carent) velut

Vernicis
Persicæ de-
scriptio.

velut locis à pulvere remotis, solari exponunt radio, cuius calore Naphtha fugax cum lini oleoso humido paucas intra horas evanescit, relictâ superficie splendidissimâ ac durissimâ: pari modo, atque in deauratione argenti, hydrargyro per ignem eliminato, auri nitor remanet.

§. VIII.

Origo
Naphthæ
atrae

Inde duas horas progressi versûs Occidentem, tertium in peninsulæ medio affecuti sumus memorabile, nimirum locum, Naphtæ nigræ genitorem. Dicitur hæc كَرَا نَفْثَ *Kara Nafth*, sive *nigra naphtha*, (Turcicâ, ibidem nunc populari linguâ) tum ad differentiam Naphthæ limpidioris prædictæ, tum quòd tetrum, obscurum & atrum colorem referat, quippe terrestris valde & ignobilioris generis. Campus natalis ab Occidente in Orientem passibus centenis aliquot protrahitur; tota ejus superficies ex profuso hoc oleo atricolor existit, quasi pice obducta sit, nam in talem concrescit substantiam, cum exsiccat. Ipsa aura gravem circumfundit odorem, delicatiorum naribus, quamvis hinc longiùs abeuntium, ingratum & pene intolerabilem. Liquor non extra superficiem soli scaturit, sed per terræ abdita profundis meatibus profluit, ex imminentiis Caucasii, quod ajunt, visceribus propulsus, pelago proximè illapsurus, vel in ardenti agro flammæ daturus fomentum, nisi hoc loco intercipiatur. Putei, eum in finem, hîc effossi sunt vario loco & sine ordine, plurimi, rudes, angusti, in perpendiculum demissi: quorum alii perenni ditantur olei affluentis copiâ, alii intermittentibus venis omni liquore vacant, alii, meatibus haud inventis, in cassum facti sunt. Profunditatem habent triginta & amplius ulnarum (quadraginta rotundo numero ajunt) non quòd venæ eâ fluant profunditate, sed quòd iis profundior requiratur lacuna, quâ liquor noctu stillans retineri possit, dum revertente die ab operariis extrahatur. Non

multo in effodiendo opus est artificio; nam solum est argillosum & compactum, quod sine machinis, quæ latera distineant, ad quamcunque profunditatem erui potest, absque fossoris periculo. Extractio manuali operâ perficitur, utribus supernè, vel solâ manu, vel ex trochleâ levidenfi demissis. Dives præ ceteris unus erat puteus, crepidine, seu saxeâ macerie, circumdatus, & superstructâ domo satis amplâ clausus, reliquis profundior & multò amplior, in quem Naphtha, instar torrentis, cum notabili strepitu profluebat. Proventus extrahebatur ope machinæ superstructæ, quam equi duo, in gyrum acti, alternè rotabant; nec enim, nisi paucis noctu horis ab opere cessabatur. Ubertatem, acceptam referebant sanctitati loci, in quo olim habitaverit religiosus, ex sacrâ Imamorum prosapiâ. Vicina ei domus altera magnam exhibebat cellam fornicatam, septem passuum latitudinis, septendecim longitudinis, profunditatis à me haud dimensæ, in quam, velut in custodiam, effundebatur liquoris copia quædam, præsertim vicini fontis, inde Naphthæ appellabatur promptuarium; nam eidem non minùs aservandæ, quàm ex promendæ, per quam erat idonea, quippe patula utroque fine, & gradibus instructa, quibus ad quamcunque plenitudinem descenderetur. Divehebatur rhedis (pellibus ovillis inclusa) ad Sjamachiam & Bakù urbes: illinc in omnem Mediam dorsis camelinis, hinc per mare in Hyrcaniam, Usbeciam, Circassiam ac Dagistanam, transferenda. Usus ejus non est alius, quàm ut pro oleo lampadum facumque serviat, ex quibus, accensa, lumen impertitur, flammâ supra desiderium liberali. Oppositum littus *Nagajum* hóc oleo non indiget, quia axungiâ abundat sturionum, quâ & cibos condit, & fomentum præbet accenso lumini. De proventu pretioq; Naphthæ, hæc accepi: Sudare indies operarios duos & triginta, omnes pagi adjacentis incolas, quibus singulis quolibet

bet mense numerentur Abassi septem, aliis octo, i. e. Imperiales circiter duo: Quotidie rhedas hinc dimitti octoginta, singulas utribus onustas, pro variâ magnitudine, septem vel octo; quorum minimi denos, maximi vicenos & amplius capiant Man seu Batman mensuræ Tabrifiensis, quæ novem libris Belgicis æquivalet. Calculus eò recideret, ut circiter 8 ad 10000 Batmanni hauriantur & divehantur quotidie; pro quibus tamen 100000 liberaliter supponebant operarii: unde annum redditum ærario Regio, deductis impensis, exsurgere affirmabant, septem mille tomahorum. Venditur hîc Batman unus albæ Naphthæ uno *Sjai*, i. e. Imperialis circiter octavâ parte; atræ Naphthæ paulò minus. Sed ego hos pretii & proven-
tuum numeros pro veris non venditabo, quòd linguæ Turcicæ tunc ignarus, in inquirendo interprete usus sim, in vernaculâ regionis non satis versato. Naphtham atram vidi rivulo innatantem in districtu *Ruduun* Kirmanensis provinciæ, tum in torrente (hujus, in quâ nunc versamur) *Sjirwanensis* provinciæ, qui à septentrione subibat flumen *Kuur*; in hoc adeo copiosam, ut colligi potuisset, nisi uber-
tatem suppeditaret peninsula.

§. IX.

Hospitatio.

Ingruente vespérâ nos in hospitium recepimus pagi adjacentis *Bonnâ*; Hoc intra parietes suos, strato aulæis pavimento, nobis paraverat incolarum humanitas, haud permissura, ut inter aurigarum vulgus noctem in squalido ageremus xenodochio. Vix ingressis salutatum comparuere primores pagi, quos è vestigio alii atque alii subsecuti sunt cives, ex censu minori, omnes impatienter avidi, hospitem fruendi contuitu & adloquio. Ex his nonnulli ficus, uvas, poma, granata atque alia exhibebant xeniola esculenta, aliunde advecta; alii vinum inferendum secretis promittebant auribus interpretis, quàm primum ceteri discederent, sympolii apud se exosi delatores futuri.

turi. Nec deerant, qui cum vino etiam inducendas meretrices offerebant, haud conscii, se spurcæ oblationis à Christianis laturos esse repulsam. Interim satagebat quisque servire oculis nostris, & oblectamentum creare animis; commemorabat alius antiquissimorum temporum, in hâc peninsulâ, res gestas; alius Imamidum, ob doctrinam fidei, exilia, in hâc promontorii asylo exantlata; alius, data à nobis occasione, indicabat memorabilia in tractu Caucasio naturæ spectacula, vel quicquid insolentioris noverat, vel fabulari audiverat. Et, ut amant alterna Camœnæ, ad carmina etiam deveniebatur, quæ per choros recitabant, mox decantabant etiam, & ad eorum modulum choreas ducebant, aspectu non minùs quàm auditu, ob peregrinos gestus & manuum collisiones, nobis jucundas. Mediâ nocte, fessi, turbam exire jussimus, somnum capeffituri, cum paulò ante discessissent suâ sponte concionis capita.

Lacus tumultuans,
sive Purgatorium
Naphthæ.

§. X.

Postridiè (die 8 Jan.) primâ luce excitati, ad novum ducimur prodigium, quod suâ linguâ *Naphthæ purgatorium* vocabant, non procul à diversorio in eâdem cum fontibus serie, ac velut in acie eorum positum. Erat autem clivus quasi in hemisphærium elevatus, sed paulò depressus, nec ultra orgyias tres super soli planitiem exsurgens, basi oblongiori rotundâ. In ejus fastigio spectabatur lacus, ambitu, quantum conjecturâ assequebar, quinquaginta circiter passuum; nam circumiri loci uligo, & ab illapsuro littore periculum, vel metus, non permittebat. Aqua muriaticum saporem & nigricantem aspectu colorem referens, perenni resonabat tumultu, non modo ex continuo ebulliente undâ in superficie, sed præsertim ex motu bullientium liquorum in imâ & quasi remotissimâ barathri profunditate, qui hospites cum horrore attentos suspen-

suspensoque retinebat in lacûs margine; pede etiam trepidante, cui horrifonum barathrum subtendi sentiebatur. Cum bullis non rarò emergebat spuma terrestris substantiæ, tetra & nigricans, quam Naphthæ recrementa esse docebant; ex his, continuo in littus propulsis & cum bullis majoribus longo annorum tractu eliminatis, ipse clivus efformatus videbatur, quod & figura indicat, quæ ex tali appositione confurgit, & substantia testatur, quæ ex terrâ & bitumine mixta & coagmentata est. Plures lacum ambiebant fonticuli exigui, recipiendis digitum manumve capaces. Numeravi eorum viginti quinque in summitate, & quindecim loco inferiori, omnes lympham fundentes cristallo quovis clariorem, sapore etiam, ut inter se, ita ab aquâ paludis, maximè differentem, præsertim intensiori vel remissiori falsedine: quod ipsum inter rariora nobis exhibebant accolæ. Lacus, quamvis protrusis ex fundo bullis perpetim coqueret, rariùs tamen aquam suam demittebat: quod de multis aliis fonticulis pariter observavi, in quibus non tam scaturire aqua, quàm ex flatu emergente saltem agitari videbatur. Ex orali philosophiâ rusticorum, qui operibus præerant, subjicio: Omnem Naphtham, ex intimis montium propinquorum visceribus, per subterraneos meatus promanare; quæ dum hujus paludis laboratorium perfluit, scorias suas exuere ac depurari, alioqui spissiore ac inutilem prodituram in vicinis, quibus ea hauritur, puteis: hos puteos, quæcunque haud intercepta præterlabitur, longiori tractu magis percolari in transparentis & purissimi liquoris speciem, quæ Naphthæ albæ nomine sese exhibeat, remotiori, quem heri spectavimus in loco: dum ejusdem pars alia atque maxima Vulcani agro, velut ellychnio ardenti illapsa, fumum flammascq; nutriat perennes, citò ibi exarsuras, si intercipi in viâ omne fomentum posset.

Mons
Naphtham
fundens.

§. XI.

Hinc, conscensis equis, post mediam horam, ad quintum devenimus admirandum, videlicet *Montem*, ex rore, quem fundebat, atro, spisso, bituminoso, spectabilem. Solum obtinebat in plagâ terræ udâ & depressâ, faciem, quæ exhibebat spatiosi lacus, sed abque aquâ stagnante: Hunc rivulus palmaris profunditatis, quinque passuum latitudinis, crystallo quovis purior, sed intensissimè salsus rapidè perfluebat, ipsam montis basim mediocri gyro lambens. Mons figuram anteriori facie obtinebat rotundam, altitudinem (quantam aspectu conjeci) viginti vel amplius orgyiarum. Pars ima limum offerebat rubrum, arenâ sabulove mixtum; media, conchyliorum varii generis cum terrâ coagulum; suprema limum puriorem virenti cespite vestitum; Fastigium beabat ager fœcundus, per angustam declinantis dorsi superficiem in adritos campos editiores protensus. Liquor, quem crudiores appellabant Naphtham, tantum non ex ipso fastigio pluribus locis promanans, non omnem inundabat montis faciem, sed eam saltem, quæ austrum & occidentem respicit, ad basin neutiquam pertingens: quod in decursu partem terra resorbeat, pars etiam à solari radio concreascit, montemque incrustet. Hanc materiam rustici effodiunt, & ad pagos longè diffitos birotis devehunt, ut inserviat incensa calcefaciendis balneis. Est ea substantiæ flammiferæ, ignem diutinè fovens, atra lentaque, instar picis, intus, si frangis, atro rufa & terrestris.

Monticulus
jugtopa, argillam
cructans.

§. XII.

Nihil spectato monte cunctati, ad aliud, in boreali peninsulæ principio, visendum contendimus phænomenon, quod à lentâ trium horarum equitatione obtinuimus; primò per desertos & inæquales campos, mox per rura clivosa, tandem per depressam planitiem, gemino ingenti

genti lacu conspicuam, devecti. Id, quod animum implebat admiratione, erat monticulus, (si apicem habuisset) conoidis figuræ, in perpendiculum ad octo orgyias surrectus, ab omni gramine cespiteque nudus, asper & inæqualis: ex cujus fastigio argilla humida, & velut manu figuli elaborata prodibat, perenni, sed tardissimo & vix sensibili motu protrusa; quæ dum, ad modicam altitudinem aliquot spithamarum, emerfisset, sui impos sustinendi, in quodlibet latus defluebat, ut plurimum quidem in australe, velut naturæ studio in illud dirigeretur. Soli enim hîc prærupta declivitas, & figuræ pulvinatæ ingens terræ lacuna erat, quæ & saburram prolabentem recipe-
ret, & ingruentibus, quæ eam eluerent, imbribus, in vicinos campos dimitteret. *Monticulus*, quem *Jugtopa* appellabant, eminus minoris turris figuram referens, situm obtinebat in ascensu soli editioris, quod hoc loco limum exhibebat dilute rubicantem, in progressu glebam quodammodo nigram, agrosque aratri non impatientes. Ex hoc inquam fundo emanans argilla, dum in ambitu à sole arefacta multis annis subsedisset, in molem hanc turritam, tractu temporis, accrevisse videbatur: cujus per mediam cavitatem, five subterranea ignium flatuumque vis, five etiam terræ & montium in tenuem massam incumbentium moles gravior, hanc saburram continuo proliciebat. Narrabant incolæ vicini pagi *Sisjaan*: non semper eodem tenore argillam prolici; sæpe cum impetu erumpere ac in altum projici; à parentibus se audivisse, aliquando terræ mixta saxa ingentia prodiisse, ac longè lateque projecta, pago suo, quanquam inde intervallo quadrantis horæ diffito, minitata fuisse exitum, ita ut securis in eo habitare prius non licuerit, quam, dato à magis consilio, iram subterranei propellentis Æoli placaverint sanguine ovis, ante monticuli fauces mactati. Nos rem penitiùs scrutaturi, præeunte ductore ac vestigia securi

inculpente, ad fastigium usq̃ rimati fumus, non sine periculosa molestia; ut enim præceps erat ascensus & passim lubricus, ita fragilis & friabilis materia, quæ talos reciperet. Invenimus, circa fastigium, hominum, qui ante nos adfuerant, vestigia; tum excisam humanâ manu lacunam, quâ tutò unicus spectator confisteret; excrementa etiam caprina, quo fato delata, nescio. Argillæ emergentis non major erat moles, quàm ut eam tribus spithamis complecterer. Basim etiam circumequitandi faciebam periculum, verum non sine periculo: Nam ad latus australe, quod in lacunam declinabat, cum equus calcariibus à me concitatus esset, parum defuit, quin in abyssu tenuioris argillæ, hîc longo tempore accumulatae, submersus cum equo fuero; fractâ videlicet crustâ, quæ hanc paludem subdolè contegebat.

Salina.

§. XIII.

Restabat desiderio spectanda scena ultima, nimirum *Salina*, hinc dimidiam distans parasangam, non procul à viâ Regiâ, in peninsulæ aditu. Ad hanc, præmissis ad pabulandum jumentis, pedites viam occipimus. Erat illa, lacus rotundo oblongior, ambitu fere unius parasangæ, exiguæ profunditatis, quatuor minusculis pagis stipatus, à plebeculâ pastorum & qui salinæ operabantur, habitatis. Fundus vix sensibili declivitate centenis & amplius à littore passibus protendebatur, omnis, priusquam salum subiret, liquoris exsors, planus, durus, argillofus & lubricus. Hoc salum (cujus maxima dicebatur profunditas tripedalis) copiam producit Salis nitidissimi, non humanæ artis beneficio, sed solo ardore solis elaborati: ejus quippe radii, dum humorem dulcem, tanquam leviolem & superfluum, in auras evocant, remanet succus sale gravidus, qui in lamellas quasi niveas successive concresecendo, fundum petit & in eo subsidet. Ex fundo igitur ope
lignei

lignei rutabuli corraditur, batilloque subinde haultum, rhedis, quibus evehatur, imponitur. Hinc littori orientali invecus, in cubos definitæ magnitudinis digeritur; in coacervando fistucis assiduo tundendus, ut humor expellatur residuus, & sufficiens cumulis concilietur firmitas, quâ subsistant à casu & ætheris injuriâ immunes. Ab opere jamjam destiterant mercenarii, nobis appellentibus: ut desiderio tamen nostro gratificarentur, rhedarium unum cum equo nondum dejugato, in locum, quo colligere desierant, remiserunt; qui in conspectu nostro vehiculum, cui insistebat, brevi morâ, nulloque negotio replebat sale candidissimo: quem in littore advectum, quia pars abundantis humidi ex haustro, pars ex rhedâ defluerat, vix insigniter amplius madere deprehendimus. Forma cumulandi illis placet cubica, quia ex hâc cognosci exactius potest collecti quantitas, ex quâ de mercaturâ & transvectione ratio ineunda est. Cumuli numerô erant quadraginta, eminus, ni color obstaret, pagum mentituri, quia hujusmodi ædicularum figuram & magnitudinem obtinent. Cubum singulis diebus colligi ajebant, æstate unum, hyeme vix dimidium, quòd tunc, ob humoris copiam, sal parcius concreascet. Transfertur hinc birotis & camelinis dorsis, tum ad Bakuensem portum, ad exteros mari dimittendum, tum huc illuc per Provincias.

§. XIII.

Redire.

Ita re nostrâ ad votum expeditâ, equos ingruente crepusculo conscendimus, viam relecturi Sjamachiam. Aurâ enim, quæ inde à triduo perseverabat, tranquillâ, interdiu etiam delicatâ, in requiem abuti, non erat congruum. Laxavimus fræna, & superato deserto, xenodochium lapideum, id quod in accessu laudavi, mediâ nocte affecuti sumus. Molestè hîc degimus, cum gelido aëre insomnes luctati, usque ad diluculum: quo expe-

Statò nobis illucente (die videlicet nono Januarii) viam ingredimur montosam & nive coopertam ad pagum *Pyru Resâ*, inde post leve prandium, per planiora *Sjama-chiam*.

RELATIO III.

Turris cornuta in Regia Persarum urbe Isphahano.

Symbola
urbis Ispha-
hani.

§. I.

Vulgus nostras, in eo locari peregrinationis usum putat, si apud exteros spectaverit, ac redux in patriam noverit recitare inclyti cujusque loci symbola, Germanis: *die Wahrzeichen jeden Orts*. Ita qui Argentinam appellant, ex interiori templo cathedrali nodum summæ turris; qui Lunæburgum, pendentem in Curiâ pernam scrofæ, quæ salinam detexerat; cum Lubecam, murum orphanotrophii ex summâ planitie celebrem, aut ex alabastro factam S. Mariæ statuum in basilicâ; ut cetera hujus & aliarum urbium memorabilia taceam, contemplari gestiunt: Quibus verò per imprudentiam omissis, omnes se perdidisse dolent peregrinationis sumptus & operam, velut qui Româ redierit, non salutato nec viso summo Pontifice. Id ne cui accidat, qui Persarum Hecatompolim spectatum iverit, instruum eum numerofo catalogo memorabilium; quorum possessione illa civitas mirè superbit, ac ceteras regni urbes ad celebritatis certamen provocat. Historiæ adhærere videntur incerta quædam & ridicula; quibus verò, tanquam rebus facetis & ad veri lancem haud examinandis, locus in præfenti Relatione invidendus non est, ut tædium itineris, cujus narratione Lectorem fatigavimus, jucundiori missu temperemus.

Pri-

Primum Regiæ urbis memorabile est *طَاكِي سِينَر* *Thagi sebs*, id est, *Porticus virens*. Hoc nomine salutatur via *Tsjahaar baach*, quæ à Regiâ ad hortum *Hasar Dsjerib* 4310 passuum meorum longitudine describitur. Dicitur ita per ænigma ab ordinibus Platanorum altissimarum, quæ luxuriantibus ramis viam obumbrando viridantem quasi porticum utrinque constituunt.

2. *طَاكِي مَعْلَف* *Thagi Moalèk*, i. e. *fornix suspensus*. Ita appellatur cathedrale templum è boreali regione fori palæopolitani, nomen sortitum a pluribus arcubus in amplum spatium circumductis; quos arctè fulciunt columnæ cylindraceæ, crassæ, breves, quatuor passuum intervallo disjunctæ; insolito architecturæ exemplo, præsertim hâc regione. Columnarum numerum, ob informem templi aream & situm angularem, non sum affecutus.

3. *سَنِيك وَاَسِلَادَار* *Sengi wasiladaar*, i. e. *lapis sine commissurâ*. Murus est templi *Haruun*, in prædicti fori angulo australi, cujus superficies quadratis lapidibus murrhinis (non in Sinâ, sed in urbe *Masjhbèd* coctis) cœruleis, picturatis, ita affabrè extus & intus tessellata conspici-
tur, ut planissimam unius lapidis faciem referat. Saxa sepulchralia in isthoc templo conspiciuntur tria; quorum ultimum creditur exuvias condere *Aaronis*, summi Israëlitarum Pontificis: Tumulum istum pari devotione reverentur Mahammedani & Christiani Armeni. Totus urbis ille districtus ab hoc Aarone appellatur *Willajèd Haruun*.

4. *مِينَارِي سِيرَكَه* *Minâri Sirkèh*, i. e. *turris ex aceto*. Cylindraceæ figuræ est, prout omnes hâc regione, & ex laterculis in eximiam altitudinem educta; hoc memorabile indicans, quòd illic loci oxyporopola quidam plebe-
jus

jus & pauper liquorem suum vendiderit, successu adeo quæstuoso, ut brevi ditatus, hoc felicitis professionis suæ monumentum condiderit.

5. مینارِ خایہدار *Minari Chaiabdaar*, i. e. *turris cum testiculis*. Spectatur in lateritio mausoleo, prope fluminis *Senderunt* frutetum Insulare, *Bysjèb Mahmed Aali* dictum, in tractu suburbano *Tsjeherristuun*, quod est extra portam *Hassen abaad*. Structura, quòd solitaria sit, & in altiori solo posita, longè prætervehentibus sui præbet conspectum. Acciderat in ejus extruptione, ut, dum eductâ turri, ædificium utrinque clauderetur altiori fornice, lepida, præter conditoris intentionem, exurgeret figura priapi cum testiculis; quam speciem vulgo placuit inter symbola adoptare.

6. خالِ عراق *Chali Araak*, quod significat *navum Parthiæ*. Pinus est vasta, spectabilis altitudinis & valde antiqua, quæ centrum esse totius Parthiæ creditur. Extat in areâ horti *Kuli padisjab*, ex opposito horti *Sabadèt abaad*, qui est in suburbio prope pontem *Hassen abaad*. *Sjab Hassen* Europæis corruptè *Usum Kasaan* dictus, (à Venetis illustri Legatione salutatus) in eo horto habuisse dicitur sedem suam, in Pinu verò æstuarium, cujus adhuc rudera quædam lignea arborem circumdant.

7. میانِ دو شیرِ آبِ خوردن *Meiuni do sjiri aab churden*. Id sonat: *inter duos leones aquam bibere*. In plateâ mediæ circiter palæopolis, mensa extat rudis lapidea, ante ingressum mausolei cujusdam, duobus utrinque leonibus ex saxo sculptis stipata. In eâ prætereuntibus (velut passim in aliis partibus urbis & plateis) bibenda exponitur aqua; quæ hoc loco perquam gelida hauritur ex puteo, prope vetustissimam Platanum effosso. Arbor hæc, tametsi frondes plerasque & decorem dudum amiserit,
fine

sine observatu dimittenda non est; ob vastum caudicem, qui amplius quatuor orgyias explet suo ambitu, & parem crassitie non agnoscit: ut mirer, cives non potius arbo-rem, quàm mensam inter memorabilia retulisse. Verùm, ænigma magis placuit.

8. قلَم منار *Khalèm menaar*, i. e. *Pinnata turris*; puta cornutam: quam hoc loco perlustrabimus.

§. II.

Extructio-
nis historia.

Turris (potius colossus vel statuum vocaverim, nisi cum Persis loquerer) ex solidâ massâ luti elaborati sine artificio & splendore fabrefacta est. Figuram obtinet cono ferè similem, utpote à crassiore basi sensim graci-
lior exurgens in altitudinem circiter viginti quinque, vel amplius, orgyiarum, antequam apicem consequatur, abrupta. Pro ornatu serviunt cornuum densa, sub fastigio, congeries, coronam exprimens; tum protuberantes circuli, quibus, per intervalla quatuor vel quinque pedum, intercipitur. Superficies omnis, exceptis locis protuberantibus, undique circumfideretur cornutis cervarum & rupicaprarum craniis, in circulares ordines dispositis & arctè impressis, lepidissimo sanè & insolenti oculis spectaculo; quamvis non pauca craniorum, luto per tempestatem emollito, dilapsa sint, relictis fœdis suis vestigiis & lacunis. Hæc inquam turris ex duplici historiâ memorabilis est: extructionis videlicet, & sepulchri adjacentis. Extructio sub Rege *Thamàs* hâc occasione facta est. Cœperat Rex unicâ venatione ingentem ferarum multitudinem; quarum capita in proximam suæ domui aream *Karwan-seræ* congeri à se conspicienda jusserat. Miratus cumulum: *Velle se*, jocosè dixit, *hæc in memoriam asservari posse*. Cui adstans architectus: *Si jubes, Rex, monumentum extruam turritum, quod omnia, nullo excepto, ita recipiat, ut publicè conspiciantur*. Architectus Vir erat eloquens,

quens, facetus, consilio facilis, & novitatum inventor promptissimus; verbo talis, cujus ingenium & præsentiam amaret Rex, odisset verò Præses Regni, & cui novitates suggerenti nunquam non contradiceret. Hic igitur captiosè: *quanto æris & temporis impendio inutile opus possit expediri*, quærit. Imminebat hora prandii; ad quod capiendum Rex in procinctu stabat, ut in Regiam pergeret, quam habebat à se conditam in viciniâ, hodie-num Serenissimi Conditoris nomine insignitam. Respondebatur architectus: *Citra æris profusionem se opus absoluturum, citiùs quàm Serenissimus à prandio reverteret*. Rex novitatis cupidus: *Fac, inquit, quod promittis, & laudabo præstita*; Quo dicto, ad prandium equitat. Habebat architectus luti spissi, pro ducendis lateribus elaborati, cumulos in propinquo; habebat ibidem cæmentariorum & bajulorum turbam, jamjam ab opere abituram meridiatum. Hanc ad novum molimen provocat, ac se ipso formam & mensuram definiente, curat alios adsportare materiem, asportatam dividere alios, alios divisam imponere & aptare; dum primores alii operas dirigunt, producta limant, crania disponunt, & madenti adhuc monumenti luto sic imprimunt, ut sufficiens rostrorum & frontium pars emineat, cornibus prout nata sunt, exporrectis. Hora nondum exspiraverat gemina; ubi turris feliciter erat absoluta. Et mox Princeps sublatâ mensâ comparens, longo tacitoque intuitu peregrini operis, quod aream brevi ante inanem & apricam premebat, approbationem testatus, & an extructionis velocitatem, vel magistri ingenium magis laudaret dubius, tandem ad Præsidem conversus ait: *Tu, quid nunc judicas de architecto nostro, cujus ingenio tantopere invides?* Gliscentem in se Regis iram haud odoratus Præses, imprudenter regerit: *Imperfectum opus esse, cui, ut in structore cerebrum, ita in fastigio caput deficiat, necessarium monum-*

قلعہ منار

Turris cornuta

numento decus & complementum. Responſio exacerbat^{us} Princeps: *Ergo, inquit, tuum caput, malevole, imponi volo; & amputatum à satellite inferri jubet.* Hæc ex-
structionis historia est; quam tamen alii narrant absque
cruentâ clausulâ.

Sepulchrū
equi *Gasæl.*

§ III.

Alterum, quod famam conciliat, sepulchrum est Equi,
Gasæl dicti, ex stupendâ cursûs, dum viveret, velocitate
celebris; dicitur enim triduum impastus, & uno die pa-
rasangas quadraginta cucurrisse. Hujus bestię, quovis
thesauro sibi carioris, exuvias hîc prope basim tumulari
curavit Serenissimus Possessor *Abàs I*, nepos *Thamafii*
Regis. Generosissimæ indolis Rex, ut erat admodum cu-
riosus, ita rariora quævis & æstimatione digna possiden-
di flagrabat desiderio. Is sæpe audiebat prædicari equum
incomparabilis elegantię & celeritatis, quem haberet Im-
perator Turcicus. Imperatorem ubi de bestia quantoli-
bet pretio sibi vendendâ frustra rogasset, vehementer de
repulsâ doluit. *كَلَهْ عَنَاجَيْتْ Kalèh Enajèt*, contractè *Ka-
lenajèt* dictus, morio erat Serenissimi, vir ut sine exem-
plo festivus, ita verò mirè sagax, consilio facilis, & vultu,
quando volebat, gravis; cujus leporibus Rex adeo con-
sueverat, ut præsentia ægrè careret. Hic bestiam sine
pretio statutum spondet, si sibi per semestre cum pace Re-
gis abesse liceat. Impetratâ veniâ, Constantinopolim pro-
ficiscitur, & ingressus circulos Aulæ, expeditam invenit
occasionem colloquendi cum equifone quodam ejusdem
stabuli, quod retinebat equum prælaudati nominis. Post
multa; cum eodem equifone, Arabem se mentitus, paci-
scitur: purgaturum se indies equos ei commissos, si par-
tem cibi superfluam sibi pro alimento concederet, quo-
niam non haberet exul, unde sustentaret vitam, nec in
patria aliud didicerit præterquam curare equos. Scien-
dum

dum est, in equilibus Principum obtinere, ut binis quibusque equis unus præsit custos, atque is, si haberi possit, Arabs. Ut brevis sim: Neo-stabularius commissa ita curat, ut Præfectus stabuli, quoties intrabat, *Bigdamiri* (hoc erat equisoni nomen) præ ceteris observaret equos, tempestivè & elegantius purgatos; Et mox idem factus generalis omnium equilium inspector, præfecturam cedit Bigdamiro, Viro, quod putabat, industrio & equorum amatissimo: qui ipse vero novi muneris vicariatum credit Kalenajeto suo, cujus vigilantiam, in parvis sibi exploratam, hâc spartâ censebat dignissimam. Kalenajetus, si unquam aliàs, sanè nunc in functione & fide simulandâ sedulus, uti ceterorum, ita præcipuè equi, quem furto destinaverat, curam egit perassiduum, velut tantopere ab invictissimo Imperatore æstimati. Et quasi cauturus, ne ex otio rigescerent crura, eundem indies lentis passibus circumduxit; haud passus alios tam mollis equi tergum conscendere, ipse equestrem artem apprimè edoctus. Tandem ubi Aula peregrè absens subductioni aperuisset fores, tanquam equum pro more educturus, contendit ad trajectum Bosphori, eo tempore, quo navis ordinatim solvebat in Anatoliam, & feliciter transvectus, viam continuo cursu persequitur Isphahanum; ubi *Abasso*, intra definitum tempus, solvit promissum. Mirè Rex exhilaratus fuit oblatione tam præstantis equi, cujus tergo nihil commodius, ungulis nihil velocius natura ulli unquam jumento dederat; ex quo & nomen *Gasèl*, sive cervæ, proprium à Serenissimo possessore impositum meruit. Equum deinde, ab annorum aliquot decursu mortuum, Rex tumulari ad pedem cornutæ turris curavit, superstructô, quod turrim circumdat, ædificio duplicis conignationis, in formâ æstuarii, nunc propemodum desolato, prout Figura indicat à me ad vivum expressa.

Kalenajeti
facetia.

§. IV.

De *Kalenajeto* multa extant gesta dictaque lepidissima, quibus præsertim & delectare Principem suum, & bene de aliis mereri studuerat: quo ipso sui desiderium & posthumam sagacissimi ingenii gloriam, apud plurimos, reliquit. Non piget specimina narrare, ex quibus viri genius pateat, velut ex ungue leo. *Abassus I*, ut solers in regionibus excolendis œconomus, ita in expoliendis subditorum moribus censor perstrenuus, cum Opium, sive succum capitem papaveris, tam vehementer expetitur à civibus videret, re pensitatâ, hoc pharmaci genus Reip. judicavit damnosum, quippe quod manducantes redderet socordes, stupidos & ad munia sua ineptos; quòd plebs paupercula opii gustu effascinata nummos profunderet inutiliter & in sui detrimentum, à cibo quippe malens, quàm ab ejus esu abstinere; tum quòd agri, frugibus ferendis apti nati, dum papavere conferuntur, à vero usu distraherentur in hominum perniciem. Sub pœna igitur capitis, præconibus emissis, Opium interdixit culturam, commercium, esum, in toto regno; dira & illi minatus, qui sanctioni intervenerit. Abstergentiâ à pharmaco naturæ familiari, multa regno contagio & strages hominum incidit, ipsâ peste atrocior. Causam Serenissimo indicare, vel supplicare pro lege revocandâ, cum nemo auderet, *Kalenajetus*, à Senatu rogatus, consilium suppeditat: Cras, inquit, Principem, cum ad hortum equitaverit, non per pontem, sed secus eundem per alveum ducite; ibi in foro scrutario stabo, causam vestram acturus. Quibus promissis, transportari in locum curat cumulos panni gossypini, quo ex Lege Religionis funera obvolvi & octo ejus ulnæ pro adultis singulis adhiberi debent. Mercibus vendibili pretio expositis, turba accurrit emptorum, quibus dum cinctus venditor, auctionando, vendendo, emetiendo strenuè occupatur, prætervectus Rex, con-

concurſus cauſam ſcitatur. Refert nuncius: *Kalenajetum* aſſe, qui turbâ emptorum cinctus, lintea venundaret pro amiculis funebribus. Adequitans Rex, fruſtra alloquitur, quaſi interpellari renuentem; & inſtans, hoc demum reſponſi accipit: *Sereniſſime! à quo Opium interdixiſti, ad hanc mercaturam me applicui diteſcendi animo. Et proſperè ſuccedit! Unico die lucrari poſſum, quantum in aulâ adulando, nugando & paraſitæ munus proſpicienter fungendo vix annò licet. Valeas cum Tuis; ego in hoc genere perſeverabo, quàm diu Tua lex vigebit.* Dicto Rex conſternatus, viam meditans perſequitur; & mox à deambulatione citiùs ſolito reſerſus, rem à Præſide percunctatur. Cauſam edoctus: promulgata jubet reſocari citra temporis diſpendium, emiſſis qui Opium mercaturam, eſum, culturam libera proclamarent. Quo factò, ceſſavit contagio.

Aliquo tempore Rex ex aucupio reſer, falconem ubi magiſtro redderet: *Curam*, ait, *hujus avis gerite, quia nihil illâ mihi carius! primus, qui mortuum mihi dixerit, morietur!* Paucis poſt diebus falco moritur. Magiſter, conſilii inops, invitatis Senatoribus oſtendit cadaver, avis ſibi funeſtæ, ſi primus mortuum nunciaverit. De modo ambigui, *Kalenajetum* advocant, qui referat. Is verò: *quando me vitæ pœnitebit, faciam*, inquit. Gemebundi inſtantes, tandem impetrant. Ad Regem igitur ingreſſus, cum quid novi vidiffet, interrogaretur; hiſtriciſtibus graphicèque narrat, quid ſpectaverit in Ornithotrophio, à morte falconis cautiffimè abſtinens: nimirum, ſe vidiffe, dicit, avem pulcherrimam, jacentem in aulæo, ad magnificentiam expaſo, capite, alis cruribusque decorè extenſis; circumſediſſe Senatores demiffis vultibus ſuſpirantes: plorantem verò falconum magiſtrum, de corio ſuo ſolicitum. Quo ipſo Rex rem intelligens: *Quid*, ait, *num falco meus mortuus eſt?* Tum *Kalena-*

lenajetus: Indoleo, Rex, Tuae vitæ, quia primus dixisti falconem mortuum. Ita declinato à Magnatibus fato, Principem inultus edocuit.

Ipsæ *Kalenajetus* (alii saccularium quendam Regi familiarem substituunt) Gratiâ aliquando exciderat. Rex mortem illi minatus, cum intercederent adstantes: *Tum, inquit, condonabo tibi delictum, si hoc strophium* (quod gestabat ex Zonâ) *mihi abstuleris intra triduum. Interim nunc apage, & cave te videam.* Dimissus, quod sciret Serenissimum, pro lustrandis armis, postridiè discessurum esse in arcem, eremitæ habitum induit, applicatâ barbâ prælongâ incanâ, quâ senectam fingeret; augebat speciem gibbus in dorso formatus, vox submissa & anhela, incessusque demissâ cervice trepidans ac scipione fultus. Sedentem in viâ Rex eminus conspicatur; & dum appropinquans venerabundam Viri tam decrepiti admiratur faciem, surgens eremita sic orditur: *Descende Rex, ut revelata Tibi eloquar!* Rex devotione motus, cum descendisset, pergit falsarius: *Ego intra triduum in Paradisum discessurus, hoc cœlitus accepi mandatum, ut trino circuitu benedicam Majestati Tuae; quò cedant feliciter actiones; contingat vita longissima; sequatur discessus ex hac valle beatus!* Quæ recitans, dum Principem circumiret, strophium singulari astu surripit. Dolum Rex, nil suspicatus, non sentiebat; quin verò religione spectaculi & auditæ revelationis, incredibile quantum, commotus, postulabat aquam ex paterâ cucurbitinâ, quam eremita (pro more religiosorum) ex femore gestabat, sibi propinandam; nam hæc reverentiæ & suprema devotionis tessera est. Postridiè *Kalenajetus*, quasi expiatâ inclementiâ, atrium audacter intrat, & oblato Regi strophio: *reddere se, ait, capitis sui λόγον, quod pridie in paradisum migraturus abstulerit.*

Scurrandi pariter haud imprudens, multa edidit perface-

faceta, præsertim in conviviis. Quandoquidem nil Principi gratius, quàm si videret inter convivas reciprocari scommata, & pro genio quemque suo liberè jocari. Sit venia exemplo: Aliquando in convivio *Kalenajetus*, urgente alvo, discessum quærebat. Videns gravatum Rex, retineri jubet. At nisi dimittatur, urgeri se, ait, ut exportanda deponat in atrium. *Depone*, inquit Rex. *Kalenajetus* jussu Regis & naturæ parens, solvit caligas. Rex ubi videt seria moliri: *at cave*, inquit, *ultra drachmam deponas*. Unus ex nobilibus *Kalenajetum* provocans, spondet pretio, eum pondus definitum non esse præstiturum. Sponsione initâ, ingenti acervo se exonerat. Exploditur à circumstantibus & provocante, tanquam sponsione victus. *Kalenajetus* causam salvaturus, dum eâdem occasione ulciscitur, quos Regi invisos noverat, respondet: *Quasi verò tibi soli cacaverim! capiat præsens Dominus Legatus Magni Mogolis libram unam, capiat hic N., ille N., iste N., singuli unciam unam, sic remanebit pro parte sponsoris drachma unica; id quod erat demonstrandum.*

Extat *Kalenajeti* hortus vastissimus, extra portam *Derdesjt*, muro in quadratum cinctus, æstuario instructus magnifico, & ditatus perfluente ramo insignis fluminis *Senderuut*. Ex quo locupletem fuisse cognosco; quam modò vastitate suâ & possessoris incuriâ sterile scat. Sed pergo ad seria.

RELATIO VI.

Monimenta campi Persepolitani, rupi insculpta, quæ vocant نكشی رستم *Naksji Rustaam*, id est, *Simulacra Rustamica*.

§. I.

Campus antiquæ Persepolis, qui hodie vocatur *Ulkèh Merdèst*, i. e. *Tractus Merdestanus*, vasta est planities,

Pp

pas-

Prænotio-
nes.

Locus.

passim montibus præruptisque rupibus circumvallata, sub elevat. Pol. 33, longit. 94, 15. Limites constituunt versùs meridiem oryzæ dives tractus *Kulbaar*; ad occidentem flumen veteribus *Araxis* dictum; septentrionem versùs mœnia inter duo montium juga, nunc solo æquata; orientem claudunt petrosi montes *Kubi Rehmèd* & *Kubi Achtopèh*, quorum radices exhibent superba antiquitatis monumenta, Relationis nostræ argumentum. Longitudo campi, quæ à boreâ in meridiem vergit, parasangas septem, latitudo ab oriente in occidentem omnino tres exhibet. Omnem hanc peramplam planitiem, nunc pagorum plurimorum complexum, unica replevisse perhibetur *Persepolis*, regni Persarum caput, & urbs omnium sub sole ditissima, uti vocatur à *Diod. Sicul. L. XVII. c. 70*. Firmitatem ei tribuisse dicuntur septem castella, circa totidem aditus in montium fastigiis locata, quorum, ceteris abolitis, tria spectanda præbent sua rudera. Situs campî planus est, agris, pascuis, paludibus & memorabili pagorum numero ditatus; ex parte etiam fabulosus & sterilis, præsertim circa montium radices, utpote editiores & minimè irriguos. Terra ibidem fert oryzam, hordeum, gossypium, melones, citrulos, uvas, mala Persica, citrina, cydonia & granata, ut olera taceam; alit præterea oves, vaccas, capros, asinos, mulos & equos. Sylvæ, vel domus lignæ, nullæ uspiam oculos subeunt; velut has incendio deleverit M. Alexander, illas Cyrus exciderit, cum Persepolitanos ad militandum excitaret. Duo campum fœcundant flumina: *Palowaar* & *Araxis*. *Palowaar* amnis ex monte *Paru*, duobus à campo parasangis versùs orientem diffito enatus, postquam pagis *Isfahani*, *Imemabaad*, *Mewinabaad*, *Haruni* & aliis, liquore suo profuisset, inter prænominatos montes, *Achtopèh* & *Rahmèd*, campum illabitur; & mox pro fœcundando solo multifariam divisus, in occidentalem & orientalem campi partes

tes silenti undâ devolvitur, donec absumptis humoribus evanescat, vel cum exundat, partem sui in *Araxem* exoneret. *Araxis* profundo vastoque littore ex boreali parte appellens, occidentalem campi faciem magno strepitu lambit, & ab incultis montibus separat. Oritur circa montem *Kongri*, duabus diætis hinc diffitum, & multis in decursu receptis amnibus turget; Merdestanos deinde limites emensa, ingentibus saxis in legem cataractæ congestis, divellitur in plures meatus, qui per planissimi campi fundos ad fertilitatem inferendam distributi, duabus citra cataractam diætis paulatim absumuntur. Irrigata his aquis tellus, omnium totius Regni provinciarum oryzam fert lautissimam, quæ mensis principum dicata, inde aliorum distrahitur sub nomine *Birindsj Sjirasi*, i. e. oryzæ *Sjirasensis*, mutuato à proximâ urbe *Sjiraas*: quamvis genuina *Sjirasensis* oryza, intra fines accumbentis campi nata, nusquam transvehatur. Debetur cataractæ structura cuidam *Emiir*, sive Principi, à quo ea famosam apud indigenas nomen *Bénde Emiir*, i. e. cataractæ Principis obtinet. Duobus flumen pontibus sternitur saxeis & ingentibus: uno Merdestano, qui littora jungit circa medium campum, & quatuor parasangis à remorâ *Emirianâ* diffidet, vetustus & rudioris structuræ, longus 150 passus, & ob duos, qui medium fulciunt, vastiores arcus, insolenter altus, à structore quondam suo dictus *Pyli Chaan*, i. e. pons Gubernatoris: Altero, qui prædictum ab intervallo quatuor parasangarum, & extra campum anticipat, ex quadratis lapidibus recentiori artificio magnificè & ad pompam extructus, vulgo ad prioris differentiam appellatus *Pyli noo*, i. e. pons novus. Hunc *Isfahano*, illum ex campo *Persepolitano* venientes *Sjirasum*, transeunt. Amnis universus nomen proprium apud *Perfas* non habet, sed ad modum aliorum, à structuris incumbentibus, vel locis adfitis, appellationem sortitur: adeoque circa

Araxis
flumen.

pontem novum vocatur *Rudchonèh pyli noo*, i. e. flumen pontis novi; circa pontem Merdestanum *Rudchoneh pyli Chaan*, i. e. flumen pontis Gubernatoris; circa cataractam *Rudchonèh bend Emiir*, id est, flumen temoraë Emirianæ. Obiter infero, postremum hoc nomen rectè notari ab *Hornio Orb. Pol. Lib. 4. p. m. 68*; perperam verò, quod flumen illud *Sjirasum* alluat; cum hæc urbs vastis, quibus circumvallatur montibus, procul à flumine disjungatur, videlicet à proximo ponte Merdestano leucis novem, à cataractâ Emirianâ omnino duodecim; quod equidem non miror, cum eundem errorem viatores quidam in hodieporicis hallucinati sint. Nobis cum *Q. Curtio Lib. 4. & Strabone Lib. 15.* placuit adoptare nomen *Araxis*, quamvis hoc appellativum sit, quo Persæ antiqui (velut Brahmenes in India *Gangis*, & Gothi *Albis*, five *Elbe* vocabulis) majora quævis flumina designabant; cum genius vocis abundantiam, vim & rapacitatem aquarum insinuet; prout idem nuper ostendit in etymo vocis *Ararat*, *Cl. Otrokocsi in Orig. Hung. P. 2. § 66. & seqq.* Hinc idem quoque nomen *Herodotus in fin. L. 1. & Justinus Lib. 1. Oxo Usbeciæ, & Ptolemæus, Mela & Plutarchus τῷ Arὰς Armeniæ*, fluminibus tribuunt. Geographi *Merdestanum* flumen in mappis protrahunt usque in Sinum Persicum, (præeunte Ptolemæo, qui illud appellat *Rhogomanes*) decepti equidem alio prorsus flumine, quod ultra montes illos, citra quos *Araxis* desierat, ex plurimis fontibus coalescit; vel seducti ab ipsis accolis, qui aquas in Kulbarendi solo absorptas, ultra montes, velut in loco depressiori, resurgere perhibent, ac redivivum flumen constituere. Atqui hæc demum *Araxis nova*, cum priori haud continua, Sinum Persicum, quinque à portu *Bender Riik* versùs Eurum parasangis, illabitur, postquam urbem *Kaseruun*, quinque à cataractâ diætis diffitum, deinde *Kumarets, Gesjt, Nergisi, Distuun*, pluraque oppidula & nagos

pagos minùs famosa alluisset, ante illapsum intensâ falsugine, à montibus, quos lambit, nitrosis, inquinata.

Urbs ipsa, inter Persiæ, post Orbis diluvium, antiquissimas, recensenda videtur; five ab ipso *Elam*, Noæ nepote, à quo Persas Hebræi Elamitas vel Elymæos vocant, rudimenta acceperit; five condita sit à *Kijumerès*, *Semi* nepote quodam, quem primum Persarum Regem fuisse, ac primo post diluvium seculo vixisse refert Persarum Clarissimus Chronologus, *Mirchond*, in suo *Tariich*; five ædificari ceperit, quod vulgò conjiciunt, à *Farès*, filio *Fablù*, filio *Sum*, (Sem) filio *Nub*, (Noæ) quem Gentis conditorem ac primum Principem esse, à quo ea & nomen sortita, & linguam *فهلو* *Fablù* (quam Arabicam putant) receperit, multis contendit recentissimus auctor *شېخ سريكووب الشيرازي* *Sjeich Serrikuub Sjirasi*, in suâ *شېرااس نامه* *Sjiraas nomèb*, five historiâ novæ Persepolis.

Urbs Persepolis.

(Quis autem fuerit *Farès*, an unus ex *Arphaxadi* in SS. in-nominatis filiis, aut nepotibus? quis *Fahlù*, an *Phaleg*? non dixerim.) Non enim absurdum est existimare, ab eo conditam esse, à quo gens & regio, velut à capite ac primo Principe suo, appellationem naçtæ sint; cùm prima procul dubio cura fuerit Principi, ut Regiam sibi, & regno emporium conderet. Verùm, qui tot gentium meminere, *Moses* Ebræorum, & *Homerus* Græcorum, primi & antiquissimi Scriptores, nomen hujus gentis nunquam attigerunt: ex quo dubium non est, regnum gentemque multis à diluvio seculis latuisse, sub nomine nobis ignoto, usque ad *Cyrum*, primum Persarum Monarcham. A quo tempore Persarum nomen tum sacris, tum profanis historiis, factis est vulgatum. Quo minùs ex Græcis credimus vel *Xenophonti*, qui gentem à Græco Rege *Perseo* (seculis, qui tribus ante Homerum, septem ante *Cyrum* vixerat) ap-

pellatam tradit *L. 1. de Pæd. Cyri, p. m. 2*; vel *Herodoto*, qui à prædicti Persei Danaës filii, & Andromadæ Cephei filia, utriusque ob sapientiam inter sidera relati parentis, filio *Perses* dicto, *Persas* cognomen sortitos refert; cum antea à Græcis *Cephenes*, à se ipsis & accolis *Artæi* vocarentur *Lib. VII. num. 177. pag. m. 438*. Critici nostri appellationem ducunt ab Hebræo פָּרַשׁ *parassj* equite, quod Arabico فراس & فرس, tum Germanico *Peerd* & *Pferd* consonat, quasi Regio sit فارس i. e. equitum, adscito nomine, sub Cyro, primo Monarchâ, decimo octavo demum seculo post diluvium; de quo prolixius *Bochard. L. IV. cap. 10. Geograph. Sacra Part. 1*. Verùm, hæ derivationes sæpe luxuriantium ingeniorum figmenta sunt, ex quibus nihil certi concluditur. Lentè urbem & multorum Principum ac seculorum operâ increvisse videtur, antequam ad summam pervenisset magnitudinem ac splendorem, quo ante exitiosum Græcorum adventum inclaruit. Inde in veterum Manuscriptis à populari traditione diversa obtruduntur ex diversis seculis conditorum nomina: quorum alios saltem fuisse amplificatores urbis, vel novorum in eâ operum ædificatores, verisimile est. Præfatus auctor *Serri kuub* multas ex aliorum Manuscriptis excerpt notitias, quarum aliquas, quæ magis ad rem præsentem faciunt, hîc transcribemus: *In Persiâ*, ait, *antiquitus quinque claruisse urbes, plerasque à Rege fundatore nomen adeptas: videlicet Kurei اصطخر Istachr, sive Persopolim, Kurei Darabdsjird (à Dario notho?) Kurei Ardesjir (ab Artaxerxe, sive Ahasvero, Estheris marito) Kurei Sjapuur (à Sapore quodam) & Kurei Kobaad; quarum omnium primam atque celeberrimam fuisse Istachr, hoc nomine appellatam à basilicâ marmoreâ, cujus etiam hodie locus & rudera appellantur Istachr. Regem*

کورس

كجمرتس Kjumerets, familiae پیشدادیان Piisjdadiaan, pri-
 ma dedisse urbi & auspicia, & progressus pene incredibiles,
 extensis pomæriis in complexum quinque supra quinquaginta
 parasangarum. جمشید Dsjemsjiid, (quintum, aliis
 sextum Persiæ) Regem, eam extendisse, auctario quatuordecim
 leucarum; eandemque munivisse tribus arcibus, nimirum
 Istachr, Sjikasteb & Saknaun, quas trigonum fornicatum
 appellaverat. Statuisse præterea 140 columnas ad
 radicem montis, supra quas atrium extruxerit, cujus
 longitudo 160 ulnarum, ut ei simile nullus mortalium Rex
 ante ipsum fecerit, vel viderit. Ejus reliqua à prisco
 splendore rudera hodie appellari Tsjibilminar. Sedem
 fuisse in illo palatio priscorum Regum; Credi à multis,
 fuisse quoque Salomonis benedicti; & ex quadam Corani
 paragrpho apparere, quòd typum Salomonis templi ex-
 presserit. Oddedauletum in arce Istachr condidisse ci-
 sternam 17 pedum profunditatis, amplitudinis unius Ka-
 fis, (mensuræ geometricæ nomen est) proinde vastam adeo,
 ut dum mille homines ex illâ integro anno ad satietatem
 biberent, vix aqua uno pede amplius decreverit. Tegisse
 cisternam lacunar fornicatum, columnis innixum tri-
 ginta tribus, ex lapide gypsoque structis. Et post multa:
 Religionem suscepisse Mahammedanam, anno decimo sex-
 to post fugam Mahammedis, (anno Christi 606.) à devi-
 ctore Calipha Aali benedicto, qui, misso Abdullâi filio A-
 bassi, cum militari Arabum Musulmannorum manu, uti
 circumscitas provincias, ita & urbem Persopolitanam ex-
 pugnaverit; quadraginta millia civium, antequam se de-
 deret arx, ad supplicium raptis; ceteris deinde ad susci-
 piendam religionem amicè persuasis: postquam prius ipse
 Rex Persiæ Sjeherek, filius Marsbuun, infelici cum sum-
 mo hostium duce Hokèm, filio Abelliaas, prælio superatus
 pœnas repudiatæ Legis, quam Aali amicis literis obtule-
 rat, cruento supplicio persolvisset. Kitabe Sende Serduust,
 five

five libros sacros Zoroastris, in Istachr asservatos, ab Emiir Salim raptos ac protinus annihilatos fuisse. Hæc Ille passim. Ex quibus uti per antiqua urbis primordia esse cognoscimus: ita etiam magnitudinem & majestatem, quæ ad sera usque, & inundationis Mahammedanæ secula duraverit. Unde fas est conjicere: urbem per Macedones haud dirutam adeo atque ad incitas (ut hyperbolicè Curtius scribit) redactam esse, ne deinde formam urbis, quanquam sine prisco splendore, recuperaverit; milite procul dubio, per occasionem dati tridui, non tam in destruendis ædificiis occupato, quàm in rapiendis & congerendis opibus atque divitiis; quas in hoc orbis emporium omnis Asiæ manus subdita, à Cyro usque ad Darium ultimum, deposuerat: quarum vel solius Alexandri pars prædata, magno mulorum numero & ter mille camelis clitellariis avecta, valuisse centum & viginti milia talentum, scribit *Diod. Siculus*: cujus, de opulentiâ hujus urbis, legi merentur *Capita 70. 71. & 72. Libri LXVII.* Ex hâc tam amplâ & opulentissimâ totius mundi urbe, quam ob celebritatem, non alio nomine, quàm شهر فائر *Sjehri Fars*, i. e. urbem Persidis, Græcè Περσέπολιν appellabant, postquam Mahammedanam Legem susceperat, livore temporis ita defecit atque annihilata est, ut nihil amplius domiciliorum ætas nostra conspiciat, præterquam unum, circa centrum campi, vicum *Myrgascuun*, i. e. principum familiarium, scilicet Regis; ita dictum: quòd in illa urbis parte primarii, à latere Regis, mansiones habuerint; ipsis nunc eorum palatiis etiam in domunculas luteas & rusticorum habitacula conversis. Prisci splendoris testes saltem duo supersunt monimenta, adeo sanè magnifica, ut quicquid superbæ antiquitatis ostentant Græcia, Latium & Ægyptus, his nostris neutiquam comparanda mihi perhibuerint Reverendi viatores Missiona-

fionarii, qui hæc & illa se vidisse testati sunt. Primum monumentum est rupes excelsa montis *Achtopèb* dicti, multis conspicua sculpturis, quas indigenæ vocant *Naksji Rustaam*, seu *Rustem*, i. e. imagines Rustamicas. Alterum, rudera sunt Palatii *Istachr*, i. e. operis marmorei dicti, in radice montis *Rahmèd*, quod vulgo appellant *Tsjihil menaar*, i. e. quadraginta turre, eò quòd totidem rotundo numero columnas exhibeat.

§. II.

Naksji Rustem.

Ad spectandum monumenta, defleximus (die 1 Decembris anni 1686) à viâ publicâ, quæ Isfahano Sjirasum ducit, ad lævam; excepti planitie intermontanâ, mille & amplius passus lata, valde lapidosâ, raris Pistaceis, & Amygdalis sponte nascentibus confitâ. Non procul à semitâ nostrâ confidebant 46 nigra tentoria, sub radice montis in unam seriem explicata; Ad quæ digressus, habitatores inveni ex tribu Turcicâ, qui pro tempore hîc suos colebant Lares, maritis plerisque absentibus cum pecore, aliis cum prole intus desidiosè sedentibus, fœminis sub dio, staminibus in solo expansis, telas laneas nectentibus, pro mapaliis struendis. In quo negotio mireris adeo validum & præstans opus, tam rudium, vel nullâ pene instrumentorum ope confici. Recusaverat ductor ante lucis ortum vallem ingredi, infestam, quod dicebat, ex sublesto hoc pastorum genere, dum ad prædam tenebræ invitarent. Parasangam unicam versùs austro-eurum (S. O.) pro-
 vecti, offendimus murorum bases geminas, interstitio diffidentes triginta passuum, inde à monte, qui dextram spectabat, oblique protensæ versùs montem sinistri lateris, cujus radicem longo tractu comitabantur. Urbis Persepolitanae hic initium, & hæc mœnia fuisse conjicio; nisi ipsa arx fuerit, quam triplici muro circumdatam ex sumptuoso opere laudat *Diod. Sic. l. c.* Progredientibus plura occurrerunt quasi palatiorum vestigia, solo æquata &

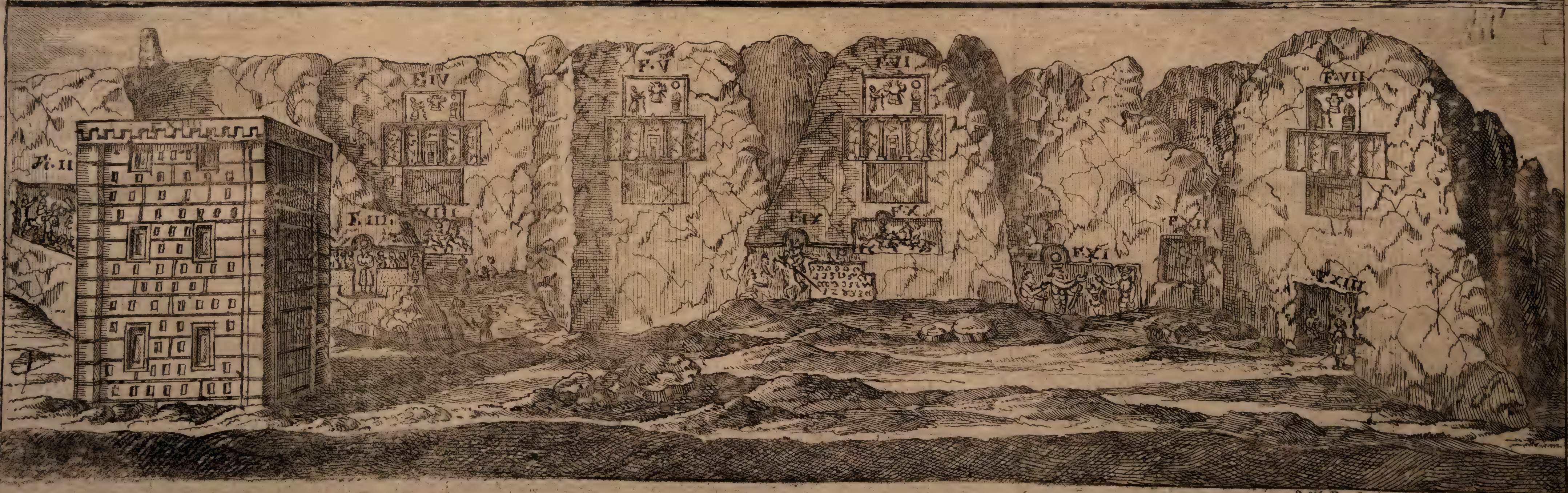
ut plurimum cooperta; & ad ultimum, muri basis utrinque longissimè extensa, fortasse ad radices montium, quousque eas non sum profecutus. Montes ad dextram gemini, in fastigiis petrosis & præcipitibus bajulabant fortalitiarum rudera, è longinquo conspicua, quæ rustici appellabant, priora quidem *Kalèh salèh*, posteriora *Kalèh Sjikarsj*. Postpositis murorum vestigiis, quæ per dimidiam parasangam calcaveramus, campus in angustiam quadraginta passuum contractus, recedente à dextra jugo, protinus se expandebat in vastam planitiem: dum montes sinistri lateris continuo tenore versus austrum (paulò in eorum) procurrerent. His ducibus per sabulosam atque clivosam tellurem, multa Glycyrrhizâ confitam, pergentibus, spatiosus cœmeterii locus, mox aquæ ductus subterranei, & paulò ultra, quatuor occurrebant memorabiles tumuli, in quadratum ad mutuam 25 passuum distantiam locati, singuli longitudinis 50 passuum; quo fine facti, quidve condant, incertum. Mox pago excipimur *Berebèt*, ab adsito monte etiam *Fermoà* dicto, qui dicebatur à ruderum ingressu unicâ, à monumentis Rustamicis sesquiparasangis diffitus. Hic nobis eminus spectandus monstrabatur vicus *Myrgascuun*, (quamvis pridem à me visus) accuratè versus austrum situs. Prætervecti deinde pagos *Hakièh* & *Filabaad*, sub eodem montium jugo positos, devenimus tandem ad desideratum monimenti Rustamici locum.

Montium contigua & confusa ad lævam series fuerat, & in austrum hætenus protensa, (cujus faciem annexæ Tabulæ pars superior exhibet) nunc ea protinus in eorum convertitur, adscitoque nomine montis *Achtopèh*, frontem induit ad prodigium magnificè à naturâ & arte elaboratum. Basis petram refert perpendiculariter surrectam, & ad centenos aliquot passus, sculpturis, quas Monimenta Rustamica appellavimus, insignitam; sub-

stantiæ primùm arenosæ, subalbicantis & quodammodo alabastrinæ, mox fuscae filiceæ, tandem variegatæ marmoreæ. (Vide prædictæ Tabulæ partem inferiorem, quæ figuras omnes, suo quasque loco exhibet, uno intuitu spectandas) Figuræ pleræque Equos & Homines referunt, multum excedentes naturalem, quam nostra ætas fert, magnitudinem; non illos integrè fictos, sed mediâ crassitie protuberantes; quale sculpturæ genus architecti vocant *basim relevatam*. Figurarum aliæ, tempestati magis expositæ, quâ parte petra mollior fuerat, semesæ & fœdatae sunt; pleræque nullam ab imbribus noxam passæ, inoffensum exhibent splendorem primæ nativitatis suæ. Vocantur autem Rustamicæ, quasi dicamus Herculeæ vel Simsonicæ, eo quod Rustami res gestas exponant. *Rustam* enim traditur Gabrorum, sive Geberorum, (quo nomine hodie appellant cives veteris Persiæ, qui ignem instar Numinis colunt) fortissimus Heros & Princeps fuisse; cui vero omnium, quæ extant, facinorum commenta, quibus veri auctores deficiunt; tum quæcunque gigantei Principes *Sjah Buur* & *Sjah Babruum* præclara ac portentosa gesserant, promiscuè imputantur. Sufficit inter Persas, si sciscitantibus de prodigii alicujus auctore, vel de conditore monumentorum, quæ passim inaccessæ crepidines exhibent, Rustamica esse, & reliquias Gabrorum, respondeatur; de alio veroque auctore minùs sollicitis. A me igitur, præter vulgi Rustamum, Figurarum verum auctorem, vel earundem historicam explanationem, nemo desideret. Videntur autem non unius ævi, sed diversorum Imperiorum, seculorum & religionum esse: quarum aliæ regionis, vel Regni Principum, res gestas, victorias, connubia, & pacis fœderumque cum finitimis sanctiones indigent; aliæ, præsertim quæ in crucis formâ extant, Abrahami theologiam exprimant, & Judaïsmum sapiant. Nonnullæ sculpturæ recentioribus

seculis additæ, & quasi manu Gothicâ fabrefactæ, vix videntur habere in recessu quicquam indagatione dignum. Postremi generis est

Figura I.

Hæc *Sengi Salmuun*, i. e. Petra (sapientissimi Regis) Salomonis dicta, ante finem jugi, quâ in eorum vertitur, conspicua, duos juxta invicem exhibet quasi pharos, sub monte in petrâ excisos, sesqui orgyia supra solum altitudine. Fortasse biceps cautes dederat sculpendi occasionem otioso latomo. Non enim satis ad normam sculpti sunt, sed pro saxi conditione formam imparem, inæqualem & impolitam obtinent, tetrapedali subsellio similem, summitate utcunque rotundâ & in pinnas, sesqui spithamam altas, unus quindecim, alter plures crenati, in formâ coronæ. Pharos autem fuisse conjicio, cum ex situ loci, toti campo ex jugi angulo conspicui, tum verò ex insigni cavitate, quæ in utriusque basi excisa est, in quâ flammæ materia commodè foveri potuit. Duæ locum stipant columnæ: una in summo monte posita; altera non procul hinc in plano campo; breves, sesquiorgyiam longæ, amplexu humano crassiores & cylindraceæ; quarum effigies in Tabula ob angustiam omissæ sunt. Hinc 150 passibus vertenti in eorum petræ insculpta est

Figura II.

Quæ tribus pene orgyjis à communi solo incipiens, non austrum, velut proximè sequentes, sed austro occidentem respicit. Longitudo passus habet octo; altitudo orgyjis circiter duabus cum dimidiâ absolvitur: Limen ambiens, rupi incisum, latitudinem occupat bipedalem, cui respondet sculpturarum crassities, sive protuberantia. In hac spectantur duo giganteæ magnitudinis Heroës equites, quorum alter (verbis vulgi loquor) *Rustami Saal* (*Rustaam*, filius Saal) fasciam exhibet τῶ *Rustaami Koleh,*

Fig: II.

dèb, cujus à tergo stat pedes *Paal wanuum kasi*. Equorum ungulis subjacent duo Principes quasi devicti; quorum figura ex vetustate & sordibus in margine collectis pene abolita, infernè non agnoscitur: unde adminiculo lacunarum, in adversa rupe, limen conscendi & delineavi. Habitus corporum, & in his capilli fluentes, barbæ longæ, tegumenta capitem, amicula, togæ talaris prælongæ; equorum quoque phaleræ, jubara detonsa, globi sub ventrem demissi, & quæ alia in vetusto cultu edax rerum vetustas non vitiavit, ex picturâ satis cognosci possunt, sine prolixâ descriptione. Videt quisque, monumentum esse memoriale duorum Principum, qui devicto utrinque hoste, victoriæ & fœderis tesseram diviserint. Hanc figuram dicebant propriè vocari Rustamicam, à quâ tota figurarum series, Rustamica appellata sit. Paucis hinc passibus spectatur

Figura III,

& in illâ Rex (*Rustam*) suis, sive magis, quos dicebant, sive commilitonibus utrinque stipatus; ille integer, his umbilico tenus exsculptis. Ima horum corpora latomus nondum absolverat; vel partem illam repleturus fuerat Inscriptione; quod videntur fata temporum non permisisse. Vides in figurâ Regis cidarim globosam fasciâ firmatam, capillum in floccos divisum, barbam promissam & insigni nodo, ne diffunderet, plicatam, collum cinctum coralliis, manus romphæa (nisi ferulâ) instructas, pedes denique nullos, injectis petulanter lapidibus, sabuloque vento intersperso, obrutos. Paludamentum & reliquum corporis habitum vetustas eraserat. Eandem injuriam luebat cultus ceterorum: in quibus saltem capitiorum multiplex genus & monilia quædam, tum integræ facies cum barbâ & capillis passim plicatis, illæsa spectantur. Regium syrma claudunt ad dextram persona bre-

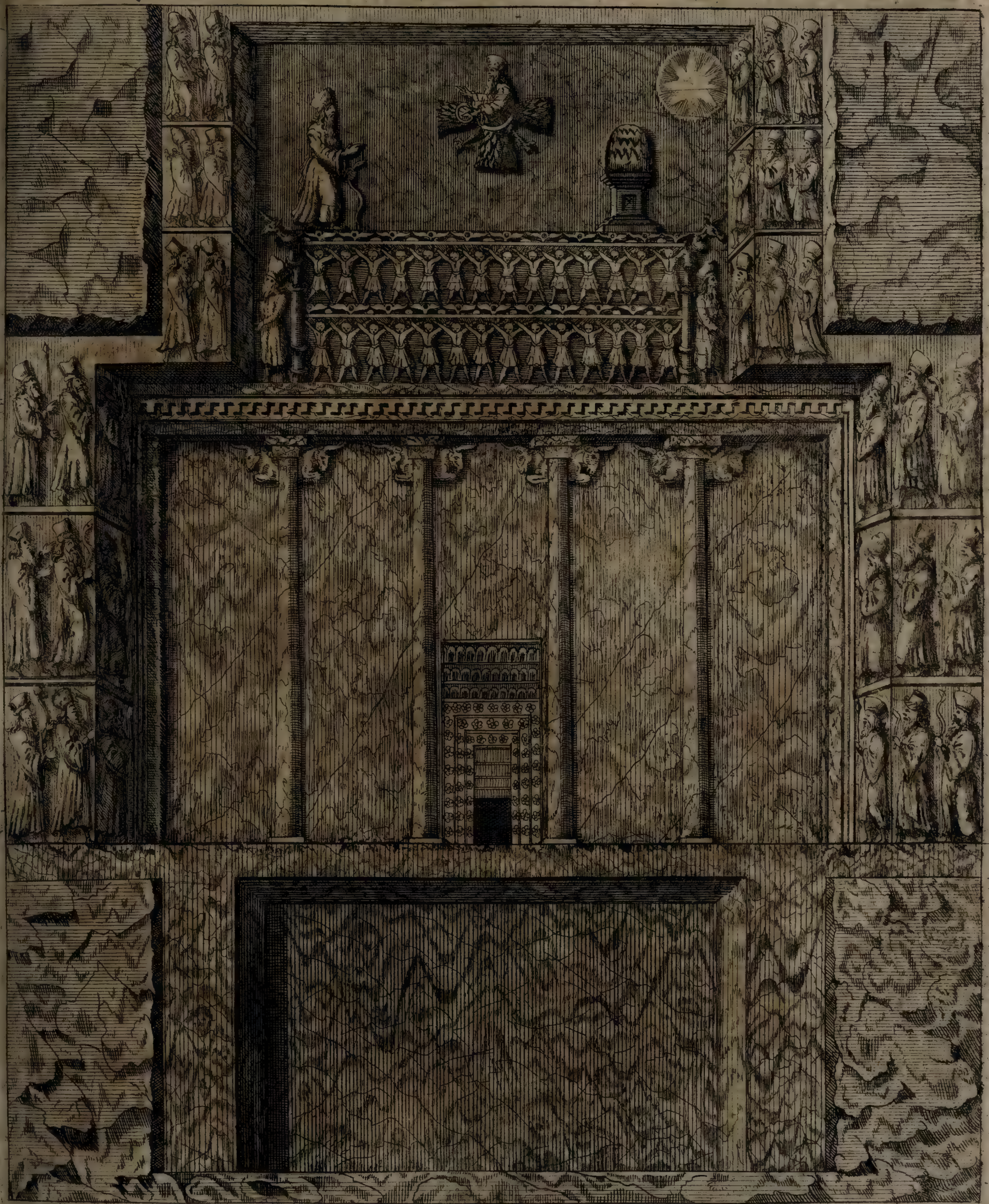

brevis, redimita peregrino capitis tegumento; ad finistram verò Janus aliquis, altero fronte valde nasutus. Sed hunc credo sequiori tempore à lapicidâ in contemptum & per lasciviam esse additum; quia sculptus est absque artificio & proportionem, etiam ultra symmetriam tabulam. Huic figuræ subtenitur spatium quadratum, longum, in formam tabulæ politum, pro Inscriptione inferendâ. Figura ceteris omnibus fere longior, non altior est; à solo vix duas orgyias elevata; extremitatem attingit clivus, ex fabulis vento congestis compactus: quo loco paulò retrocedit rupes: eò quod lacunis abundaret, nullum cœlum experta, spatium 160 passuum. Quibus postpositis, sequuntur

Figuræ IV. V. VI. & VII.

successivè & per intervalla paucorum passuum; Has uno schemate damus, quia omnes invicem planè, ut ovum ovo, sunt similes & solo numero distinctæ. Saltem postrema ceteris præcellit integritate & nitore; integritatem subiecto debet, quod hoc loco exhibet solidissimum marmor (nonnihil variegatum ex albo, rubro & luteo) nitorem verò situi, quo infestos sibi imbres eludit: exsculpta enim est in rupis protuberantis latere occidentali, quod tempestates, hoc climate magis ab euro spirantes, eludit. Non possum, quin morositatem accusem mei chalcographi, qui ad ectypum haud satis attentus, dum illud ex folio, uti vocant, in minorem formam redigeret, genium marmoris nimium saturavit, & novis implevit flammulis, præter rei veritatem; de quo Lectorem monendum duxi. Ingens & pulcherrima figura est, quæ ceteris excelsior ac toties iterata, universo rupis fastigio anteriori magnificentiam tribuit. Magnitudo, quia extra contactum remota, definiri accuratè non potuit; latitudinem à dextrâ ad finistram in solo subtenso (quanquam ubique clivoso & saxi obruto) passibus affecutus sum triginta quinque; quam

J. W. Erandshoen. Sculp.

quam verò in altum vergens longitudo utcunque superat. Triplicem figura compagem, sive structuram, exhibet: diversa sculpturarum specie, nec eâdem profunditate excisam; exteriori margine, qui totum opus ambit, ad æqualem normam facto, bipedalis circiter profunditatis, latitudinis tetrapedalis vel amplius. Prima vel infima compages tota instar rasæ tabulæ nuda ac glabra est, magnitudine & proportionem respondens structuræ supremæ. Altera seu media, prædictæ magnitudinem utrinque quinis vel senis passibus excedit, hoc ipso totam figuram distendens in formam crucis. Hæc ceteris paulo incisæ est altius, & post commune limen depressa per gradus aliquot limborum; quorum unus pendentibus pinis exornatur, ceteri plani sunt & inanes. Area columnas relevatas sistit quatuor, æquali intervallo disjunctas, eo positu, ut incumbentem sibi molem superioris structuræ, sive tabernaculi in eâ spectabilis, suffulcire videantur. Tenuæ sunt & cylindraceæ, basibus nixæ cubicis, infernè vix conspicuis, capitellis in fastigio geminis quadratis, quæ utrinque pectus & caput bovinum in speciem telamonum exerunt. Medium occupat simulacrum ostii quadrati oblongioris, in ambitu limbis successivè depressioribus, roseoque flore per anaglypticen elaboratis, decorati. Patet ostii quasi supernè retracti pars pro ingressu in antrum rupis; non quidem ascensu per scalas, quas tantæ altitudinis hæc regio non novit, sed, si cures te funiculo demitti ex montis fastigio. Fabulabantur ruricolæ vicini pagi: reversos ex specu, qui se demiserant, præterquam quod in eo sepulchrum ex solido rupe fictum viderint, de nullâ re loqui, quàm de spectris; quibus in tenebris territi, exitum maturaverint; quandoque etiam immissos nunquam reversos, sed à geniis suffocatos fuisse. Unus adstantium testabatur, se in primum specu, Figurâ IV. exhibitum (quia subjacens terra hîc altior & antro propior est) variis adminiculis, sed non sine periculo pene-

netraſſe. Is ſanctè affirmabat, ſe veniſſe in cryptam par-
 vam, cælo excavatam in formâ cellæ, & in ejus medio of-
 fendiſſe tumbam, altitudinis penè unius orgyæ, ex ſolidâ
 petrâ factam: in cujus operculo cum deprehenderet fo-
 ramen rotundum, ſe immiſſo brachio, omnes ope ſcipio-
 nis, perquiſiſſe angulos, & nihil objectorum, neque vel
 officiuli particulam, inveniſſe. Non eſt credibile, cryptas
 tam magnificas & tam in illuſtri loco, præter gravem
 cauſam factas eſſe. Regum Gebrorum ſepulturis dica-
 tas fuiſſe credunt magis, quàm ſciunt, regionis incolæ;
 nec errare tamen videntur, ſi fides eſt *Diod. Siculo*, qui Lib.
 XVII. cap. 71. ait: *Ad orientalem arcis (Perſepolitanae)*
partem mons intervallo fermè pedum quadringentorum
diſtabat, qui Regius nuncupabatur, ubi Regum inerant ſe-
pulchra. Petra erat ingens exciſa, in cujus medio plu-
ra facta fuerant domicilia, defunctorum Regum ſedes.
Neq; aditus quiſpiam manu factus ducebat in locum eum;
ſed instrumentis quibusdam ſublata cadaverum condito-
ria illic reponebantur. H. J. Margo ac limen ambiens
 utrinque decoratur novem ſatellitibus, in ternos ordines,
 ſuper invicem locatos, diſtinctis, ita ut ſubinde unus in-
 terius limen, duo exteriorem marginem occupent, vul-
 tibus ad figuram converſis. Magnitudo humanam vix
 excedit; Veſtitus illis toga fluens ad ſuras demiſſa, ma-
 nicis valde laxis, ne cinctus ventris appareat; capitis teg-
 men aliis rotundum eſt & breve, aliis utcunque ſaſti-
 giatum; capilli fluentes breves, barba longior acumina-
 ta, pedes nudi. Manibus alii haſtam tenent, alii aliud
 quippiam, cujus ſpecies internè non poterat agnoſci. Su-
 prema, ſive tertia compages pari ſatellitio per margines
 exornata, hieroglyphicis notis & emblematis inſigni-
 tur. In eâ ſpectatur ſtructura quaſi theatri, ſive fortassis
 arcæ alicujus, non procul abludentis ab arcâ fœderis Iſraë-
 litarum. Latus conſpicuum gemina decoratur ſerie qua-
 tuordecim atlantum, qui capitibus, & extenſis utrinque

brachiis, limbum incumbentem quasi bajulant. Angularis columella in fastigio caput exerit Draconis, vel qualiscunque bestiae monocerotis; sub quo stat averso vultu vir togatus, quasi theatri custos, mitra coopertus strictâ, rotundâ, minimè fastigiata, prout perperam expressit chalcographus. Ipsa theatri area, sive arcæ lacunar, à sinistrâ exhibet Aram ex limbis gradatim ambientibus venustam, & in eâ ovatum corpus, triplici radiorum ordine cancellatum, quod ignem notat: cui suspensus in æthere Sol imminet globo expressus. A dextrâ, in scabello (quod omisit chalcographus) gradato, quale est basis aræ oppositæ, stat nudis pedibus magus aliquis, vel Pontifex, vel ipse Patriarcha *Abraham*, togâ indutus talari cum laxis manicis, capite mitrato, capillo laxo, barbâ senili, facie ad aram conversâ, dextrâ ostendens adversum sibi phænomenon, de quo mox dicemus, sinistrâ sive serpentem, sive arcum, continens. Inter Aram & Pontificem hæret suspensum phænomenon, sive emblemata multæ indaginis; videlicet Vir ventre tenus conspicuus, facie suâ senili ac habitu corporis opposito mago similis; ad quem conversus, dextram, exerto indice, elevat, sinistrâ præbet serpentem, qui caudam propriam ore retinens, annuli figuram constituit, quali solemus æternitatem describere. Abdominis loco spectatur circulus ingens, punctatus instar serpentis cutis: à quo utrinque sive alarum, sive quaecunque genus ornamentum in transversum extenditur; inferius pendet cauda velut aquilina, superno corpori in perpendicularum respondens; ex quâ totum phænomenon figuram crucis induit. Inter caudam & alas diagonaliter exporriguntur crura, fortasse aquilina, tribus ungulis conspicua. Cetera videantur in ipsâ Tabulâ. Videtur scenâ hæc plena mysterii, & à Persepolitâ in veneratione habita; quâ, ad illustranda tot Principum mausolea, nulla inventa fuit dignior; nam eadem in rupe montis *Rahmèd*, qui incumbit Persepolitano Palatio, bis

bis iterata, (quamvis minori artificio) & figura in circulo repræsentata in ipsius palatii superliminaribus aliquoties artificiosè inculpta proponitur. Sibyllinam verò conjicio, quâ præfiguretur *CHRISTUS* ab æterno genitus, pro nobis in arâ crucis factus sacrificium & ænei serpentis *Num. 21.* complementum. Authorem vulgus prædicat *سردوست Serdustum*, sive *Zoroastrem*, qui, cum olim Prophetæ alicujus Israëlitici (*Esdra*) servus ac discipulus fuisset, post Solis ac Ignis cultum, de Deo verò doctrinam Abrahamitanam, à præceptore suo haustam, Aulæ *Darii Hystaspis* totique genti primus intulisse creditur. Verum, si illa est *Serdusti* religio, quam se intemeratam colere contestantur superstites Gabri ignicolæ, sive Perfes, ut in Indiâ vocantur; sanè *Serdustus* ille quisquis fuerit, præterquam quòd gentem præceptis moralibus instrueret, eam potius à pyroduliâ saniori & à sacrificiis Judaismum sapientibus (quæ hōc cœlo ab antiquissimis temporibus, Herodoto ac Xenophonte testibus, adeoque longè antè Zoroastrem viguerunt) abduxisse, & substitutis quibusdam, à Judaico cultu alienis ritibus, religionem veterem, ad spem venturi Messiae magis directam, depravasse dicendus est. Præter alia, hōc Legislatore, serpentum atque omne insectorum venenatorum genus adeo Gebris execrabile redditum est, ut testamento morituri jubeant, certum eorum numerum extirpare; tantum abest, ut conditoria maximorum Orbis Principum atque sacram Basilicam detestabili simulacro venustari voluerit; vel schematis inventio natales ingenio ejus debeat. Meruit figura, quam doctorum contemplationi subjicerem, à mè, attentis etiam minutissimis, fideliter delineatam; quamvis morosus & infelicis ingenii sculptor non æquè attentè minutias omnes expresserit. Effigies, quam *αὐτόπῃς* prodit *Thevenotus*, Gallus, Itinerarii Lib. 3. c. 7. minùs accurata & hiulca est, nec vel magnitudinem vel ambitum rectè exprimit. Cl. *Thomas Hyde*, Anglus,

Vir in linguis & rebus exoticis præclarè doctus, in Hist. Relig. vet. Pers. & Med. cap. 23. partem hujus Figuræ sistit pulchrè pictam sculptamque, sed non ad typum; puto saltem ad ideam, quam ex narratione viatoris inde reversi affecutus est: quomodo pleraque structurarum simulacra in hodœporicis efficta sunt.

Figura VIII.

sub descripto schemate quarto, vix pedes aliquot supra collinam humum elevata, sistit duellum, tantâ vehementiâ

inîitum, ut neglectis hastis, quibus armantur, prælongis, ipsi invicem in corpus ruituri videantur. Verùm, quòd saxi partem molliorem sortita fuerit, à vetustate pene abolita est, ne quid præter capita integrum appareat. Signum ♀ quod cervicibus insistit, fortassis otiosa manus addidit. Triginta hinc passibus per lapidum fragmenta & sabula pergentibus objicitur

Figura IX,

humili adeo loco posita, ut penè humum attingat. In eâ spe-

spectatur redimitus coronâ heros eques, dextrâ elevatâ frenum, sinistrâ ingentem gladii speciem tenens. Pepla à tergo fluctuant; toga prælonga est, vetustate exesa. Tergum premit tabula rupi insculpta, posteriorem equi par-

tem tegens, quam obiter aspectam, facile quis pro syrma-
te paludamenti habeat. Ante Regem comparent viri duo,
unus genu dextro innixus, alter erectus, forma corporis
& habitu penè per vetustatem abolitis. Tabula compres-
sam viginti linearum Inscriptionem continet, non eam
profectò, quam Dn. *Sam. Flowerus* Angliæ intulit, à Cla-
rissimo *Hydeo* in Appendice laudati Operis citatam, sed
prorsus aliam; neq̃ enim ullibi in hâc figurarum Rustami-
câ universitate aliud Inscriptionis vestigium conspicitur.
Characteres articulum pollicis longitudine non excedunt;
compressi sunt, altè exsculpti & atro colore tincti, adeoque
fatis conspicui, modò non erosi. Ipsæ lineæ arctæ sunt &
ad finem tabulæ (cujus inferior pars longior est) ubiq̃ pro-
ductæ,

ductæ, ut horis aliquot opus habeat, qui descripturus sit. Vespera, cum meo magno dolore ingruens, non permisit, quin describerem; saltem obvias primo adspectu & facile imitabiles litteras hinc inde excerpfi, & quasi prædatus sum, quas hic fisto in schemate, partim Syriacis & Hebraicis similes, partim etiam ignotas; quandoquidem in scripturis hodierni Orientis (Sinicâ, Japonicâ, Siamensi, Palicâ, Javanicâ, Malabaricâ, Tamulicâ, Samscreticâ, Georgianâ, Armenâ, sed quæ noviter efficta est) nullas invenio, quæ illarum ductus exprimant, nisi fortè unam vel alteram in scriptis Benjanorum,

Figura X.

priorem sine intervallo excipiens Hieroglyphicæ sextæ æqualiter supponitur, ejusque imo limini longitudine re-

spondet. Valde exesas sistit icones duorum equitum, qui lanceis in se invicem directis acerrimè dimicant, ex quo equi

equi in clunes agi præcipites videntur. Alter dimican-
tium ex casside in orbem fastigiata, ac pedisequo comite
(quamvis vetustate penè abolito) Rustamus esse cogno-
scitur. Character Veneris (grandior) hîc quoque inscul-
ptus est. Paucis hinc passibus progredienti occurrit
prope humum conspicua

Figura XI.

insculpta rupi, contiguæ magis quàm continuæ, planæ
tamen, & surrectæ pariter. In ejus medio cataphractus
stat Rustam, sinistrâ scipionem tenens, ad latus demissum,
exertoque indice Reginæ colloquens. Hæc ad Regem

conversa, levatâ dextrâ, indici indicem jungit. In Ru-
stami pedisequo idem spectatur gestus qui in domino. In-
ter Reginam & Rustamum pectore tenus prominet pyg-
mea puella, sive filia, singulari capitis & pectoris ornatu.

In hac figurâ habitum nonnihil temeravit vetustas; redimicula tamen in singulis diversa & notabilis formæ, capilli in Rustamo soluti, in ceteris plicati; tum monilia ex globulis confecta, illæsa sunt & satis expressa. Crura tegunt in tumulos coacervata pulvis & sabulum. Hanc excipit altiori loco conspicua

Figura XII.

spatium exhibens quadratum, glabrum & omnis sculpturæ vacuum, præter trium riscorum, quibus olim infixæ fuit Tabula ex pretioso, quod dicunt, ære; quæ verò dudum ablata esse potuit. Hanc sequitur

Figura XIII.

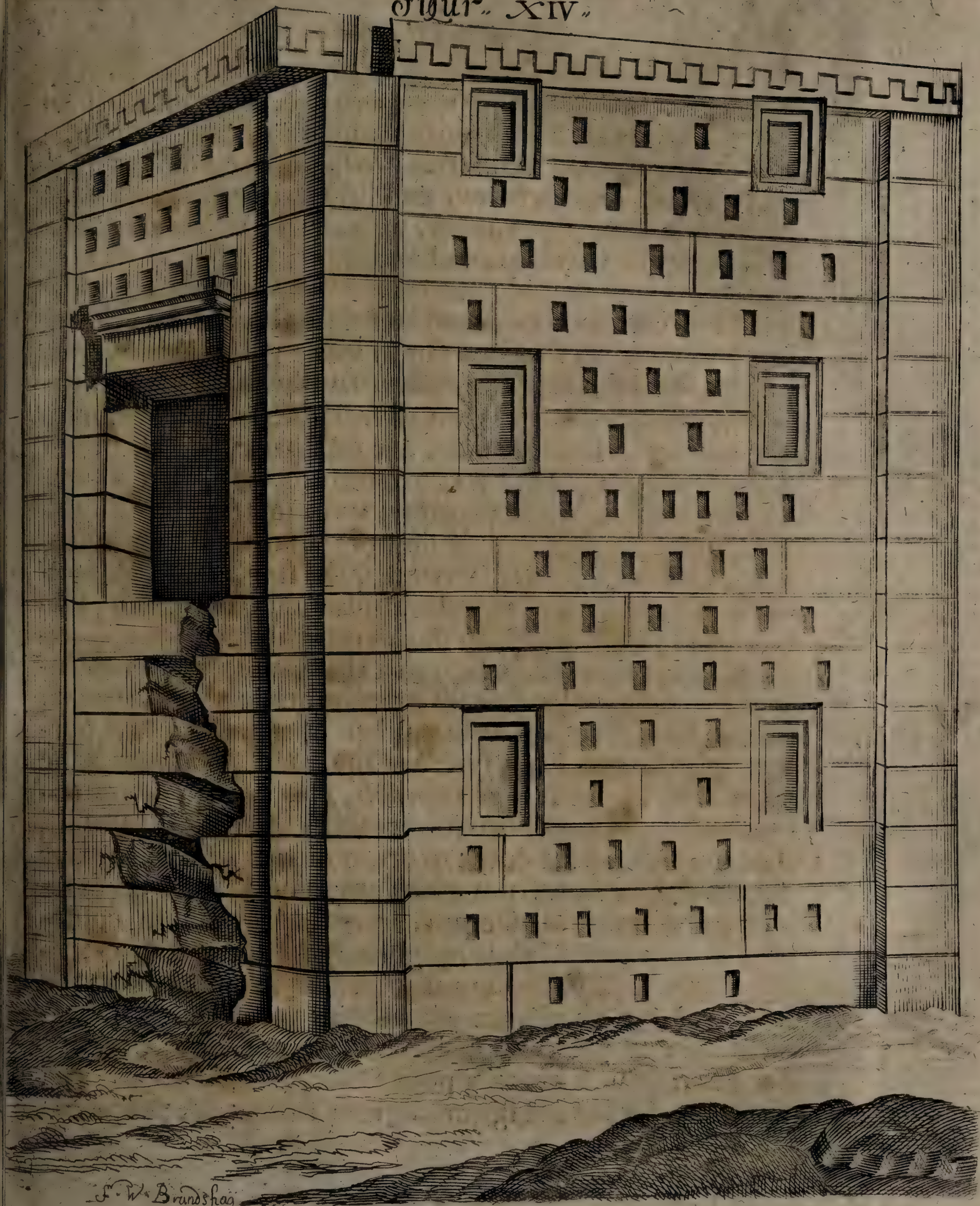
in pariete rupis transversæ, prope solum, exsculpta sub Hieroglyphicâ quartâ, Duellum exhibens duorum equitum heroum, simile ei, quod stitimus Fig. VIII. & X. Pro

Figura XIV.

exhibemus Ædificium ex candidissimo & polito marmore, quod extat sexaginta à rupe passibus, è regione Figuræ quartæ, sive Hieroglyphicæ primæ. Forma ejus cubica est, cujus singula latera passus habent in latitudine duodecim, plures in altitudine. Structura est quasi in duas distincta contignationes, quarum inferior vel cæmento farta est, vel muro reclusa, ne accessus pateat; superior, cameram refert unicam & obscuram, ad quam penetrare diurna lux nisi per ostium potest. Saxa, ex quibus construitur, tantæ molis sunt, ut in singulis parietibus duo juxta se locata, palatii latitudinem, altitudinem quindena supra invicem posita absolvant; uno præter hæc incumbente, pro operis coronide, cujus longitudo totam sternit parietis latitudinem. Tria domûs exteriora latera, sex oculos singula exhibent, triplici serie locatos, quadratos, in formâ fenestrarum, ambientibus limbis gradatim

Figur. XIV.

F. W. Brundshag

tim depressioribus; tum multos præterea riscos superficie tenus excisos, quorum numerum & situm vide in Icone. Dicebantur loculi aureas tabulas, rischi, ejusdem metalli bracteas tenuisse, insertas pro splendore ædificii: quas verò rapax sequioris ævi conditio expunxerit. Frons septentrionem, five rupem, respiciens, tribus circiter à terrâ orgyjis patulum præbet ostium; à cujus limine ingens decurrit hiatus, parietem usque ad fundum dividens: Dicerem terræ motu factum esse, qui etiam supremum saxum, ex suo loco (ut in icona vides) excusserit, nisi probabilius fuerit, gradus pro ascensu ei olim inhæsisse, arte infixos, qui verò effracti distractique lacunam reliquerint. Difficile erat, nec sine periculo, ascensum tentare absque scalis: his ego destitutus, cum & lux & tempus deficerent, penetrare non potui. Inscriptionem quadruplicis characteris inde depromptam mihi communicavit Cl. Dn. *Jagerus*; Verum, quòd non ex ipso loco, sed ab Anglo, oculato teste, communicatam descripserit, pro verâ ejus præsentia fidem meam non interponam. Chalcographus meus illam sistit in Tabulâ ante montem desuper pendente: clarius eam ex communicatione *Floweri* proposuit Cl. Dn. *Hyde*, in laudato opere; sed quam perperam refert in Equi firmate inveniri. Domum hanc accolæ vocabant *Nagara chonèh*, i. e. tympanorum domum, ex quâ statis horis musica solita sit intonari; Verum hoc genus musices & theatrorum musicorum serioribus seculis Persiæ inductum est à Tamerlane: Satiùs crediderim, domum fuisse sacram, in quâ Magi ignem coluerint in honorem Mithræ, quod in spelæo & obscuris peragi debebat. Similis domus, distractis saxis, penè diruta extabat hinc, ab aliquot teli jactibus versùs eorum, in eadem, quæ ad palatium collimat, lineâ; quò verò, quòd inter duo fluminis brachia posita esset, viam dirigere non licebat. Ad lævam igitur digressi sumus, & prope pagum

gum *Sjuul* transitum adepti, perreximus unam parafangam in crepusculo, & prætervecti Persepolitani palatium, pervenimus ad vicum *Myr gascuun*. Divertimus hîc in Xenodochio peramplo, cujus hospes, vel custos, pro more loci, erat meretrix publica. Postridie cum diluculo, transimus viâ dimidiæ horæ, ad spectandum alterum Monimentum, videlicet rudera Regiæ Persepolitaniæ.

RELATIO V.

Palatii *Istachr*, five Persepolitani, rudera,
vulgo *Tsjehîl menaar* dicta.

§. I.

Operis
conditor.

Antiqua Regum Persicorum sedes, quam in ruderibus hîc contemplabimur, diversis appellatur nominibus; quorum hodie vulgatissimum est چهل منار *Tsjehîl menaar*, i. e. τεσσαρεσξκοντάστύλα, five quadraginta turres, petitum à multitudine columnarum in eâ spectabilium; prout solent Persæ hoc numero multitudinem exprimere. Vocatur etiam, præsertim in scriptis, اصطخر *Istachr*, vel secundum scriptionem Persicam استخر *Istachr*, vocabulo obsoleto, quod lapideam, five marmoream, operis substantiam insinuat: quo verò & ipsa arx, quæ olim palatium complexa est, quin universa urbs, & urbis locus etiam denotari solet. Audivi ab aliis appellari خانه درّا *Chonèh Darà*, i. e. *Domus Darii*, quem Persæ درّا كیسه *Darà Kutsjùk*, i. e. *Darium minorem*, ex rebus obscure & infeliciter gestis, Latini *Darium Codomannum* vocant, velut novissimi in eâ residentis Monarchæ, sub cujus fati illa à Victore temulento exitium passa est. Legitur tribus

seculis in extruendâ laboratum fuisse, donec tota absolveretur; si modò unquam absoluta, vel tota lacunaribus operta fuit. Ajunt, lacunaria ac parietum interstitia fuisse cedrina; quæ verò ab Alexandro incensa conflagraverint, superstitite incorruptoque marmore, ac passim aliorum transvecto. Sunt qui eam non Regum sedem, sed mausoleum & locum devotionis fuisse judicant, ex sacris iconibus, quas structuræ quædam præferunt, tum ex conjecturis chronologorum quanquam recentiorum temporum, qui ædificium illud ad typum templi Salomonis factum scribunt, & ex textu quodam ipsius Corani comprobant. Verùm nil impedit, locum sacrari Religioni, aut Principum manibus Fana extrui intra Aulæ pœnœria; quandoquidem præter sculpturas quorundam conclavium, quæ sacerdotales ritus & habitum ostendant, in aliis ruderibus etiam spectantur historiæ secularium gestorum, theriomachiae & triumphalis ambitus historiæ, quæ cum ædis sanctitate minùs convenirent. Conditorem alii inducunt *Ardesjir Behmèn*, sive *Abasverum*, quem Græci vocant *Artaxerxem*; negantes, ante eum Istacheriani Palatii præsentiam, cum alioqui Rex inclytum illud convivium, de quo Sacra Biblia referunt, in illo potius splendidissimo orbis theatro, quàm in arce Susâ celebrasset.

كتاب تاريخ *Kitaabi Tariich*, sive liber Chronologicus, (ita καὶ ἐξοχὴν, appellantur *Emiir Chani* septem de rebus patriæ volumina) operis inchoatorem inducit Regem *Dsjemdsjid*; cui doctorum plerique assentiunt. Nonnulli altius, & ex diluvii seculo fundatorem repetunt Regem *Kijumerets*, sive *Kbejomerets*; cum probabile sit, qui primus gentem & urbem genti condiderit, eum & sibi de Regiâ prospexisse Sede. Quisquis fuerit, ex sculpturis conclavium colligitur, Principem fuisse ejus gentis, quæ Abrahami Religioni, vel, si placet, Legi Judaicæ subscripserit:

pferit: quòd Abrahami, quin etiam Salomonis ævo multas fecisse gentes exteras, maximè verisimile est: nec de Persis quidem dubitari potest; quorum Monarcham, *Cyrum*, S. Scriptura Dei servum, appellat, & *Darium Hystaspis*, *Abasverum*, *Dariumq;* *Nothum* propitio in Judæos affectu promovisse templi Hierosolymitani extructionem memorat. Nam laudatus *Emiir Chaan* Regem *Dsjemdsjid* ait initio religiosissimum fuisse, & fovisse religionem *Idris*, i. e. *Enochi* Prophetæ, adeoque Deo vero sacrificasse; verum, rerum suarum successu eò prolapsum arrogantiae fuisse, ut suam coli imaginem ac divino cultu venerari iusserit. *Dsjemdsjidis* in throno sedentis simulacrum portis insculptum mihi monstrare ductores mei, sed ignari historiarum, nec satis fide digni. Pro meliori dictorum intelligentiâ, ex Persarum traditione, subjungo succinctam seriem primævorum Regum cum annis regiminis. Primus regnasse scribitur *Khejomerès* annos sexaginta. (2) *Husjeng* annos nonaginta, (3) *Tebmurès*, (4) *Dsjemdsjid*, (5) *Sobhaak* annos mille, (6) *Freiduun* annos quingentos, (7) *Manutsjebhr* annos quadraginta, (8) *Nauser* septem, (9) *Kei Kobaal* triginta tres, (10) *Kei Kaujuus* septuaginta novem, (11) *Kei Gosro* (Cyrus) sexaginta tres, (12) *Lobrasp* viginti, (13) *Gustasp* (*Hystaspes*) quadraginta, (14) *Behmen* sive *Ardesjir*, (15) *Darab*, (16) *Dara*, (17) *Iskander Filakuus*. (*Alexander Magnus*.) Paucos hos Reges memorant & partim longissimi regiminis, quia obscuriores omittunt; eorum & interregni annos priorum regimini accensentes: ex quo *Sobhaaki* & *Freiduuni* regno plura attributa sunt secula.

§. II.

Palatii quadrata basis est, ad occidentale latus excelsi & inconditi montis *Rahmèd*, in formam theatri condita & à tellure elevata, situm obtinens super petram, quam ajunt mar-

Palatii situs
& descri-
ptio gene-
ralis.

marmoream, ita ut toti patenti campo occidentale latus suum, velut operis frontem, objiciat, atque olim urbi amplissimæ, quæ campum repleverat, ubiq; conspicuam exposuerit structuræ suæ magnificentiam. Campus, quæ palatium ambit, planus, fabulosus & incultus est, ad radicem montis clivofus & accolarum expers, præterquam opilionum, qui cum suis mapaliis per submontana vagantur. Rudera in propinquo spectantur duobus in locis, indices magnificorum olim conclavium, quæ ipsi palatio coæva esse, testatur marmoris & structuræ genus. Priora nomino areolam, palatii angulo meridionali à centum & quinquaginta passibus oppositam, quadris marmoreis ex cœruleo nigricantibus (majori parte evulsis) stratum, quæ columnam exhibet unicam, inter ceteras undecim prolapsas, immobili talo consistentem, marmoream, canaliculis striatam, fictam ex uno continuo lapide, orgyias referentem duas & dimidiam in crassitie, novem (si conjecturæ fides est) in longitudine. Ex ceteris vel bases, vel basium saltem vestigia, conspiciuntur, scapis ex lapsu diminutis & partim ablatis; Parietum reliquiæ adsunt marmorea quædam saxa, quinque & sex passus longa lataque, minoribus passim avectis. Posteriora rudera constituunt non procul à palatii latere boreali spectabiles portæ rubidæ, marmoreæ; una erecta, ex tribus saxis (uno quod superliminare, duobus quæ postes referunt) constructa; & paucae aliæ prostratæ & partim etiam distractæ. Mons palatio aditus, quamvis in abdito sinu elegans marmor foveat, tristem tamen præbet faciem, ex margâ, petrâ fabuloque compactam, decolorem, lacrimosam & nullâ fronde honestatam. Palatii basis, five area, formam refert theatri, cujus latera ad cardines mundi (si orientale excipio) accuratè producuntur, quadraturâ tamen minùs exacta vel æquilatèrâ. Nam tractus montis quadantenus in arcum recedit, & ex austro declinat
in

in orientem, ex quo annexæ areæ limes orientalis in eandem formam provehitur, australis verò exsurgit boreali paulò longior. Præterea ipsa theatri latera amussim non ubique servant, sed parietes alios podiorum instar projectos exhibent, alios intra lineam retractos, pro occasione vel commoditate ædificiorum, sive conclavium, quæ inibi extruenda conditori placuit. Projecturæ, quas in boreali & australi latere satis inordinatas, nec ubique paris altitudinis conspiciamus, plures successivè conditores arguunt, per quos basis hæc subindè novis aucta progressibus in majorem molem excreverit. Longitudo, quæ ab Oriente in Occidentem, id est, à monte ad campestem terminum, protenditur, passus meos habet rotundo numero 570, latitudo maxima, quæ à borea vergit in meridiem, passus quadringentos. Murus, sive paries, qui ubique perpendicularis est, altitudinem obtinet orgyiarum sex, plurium vel pauciorum, i. e. ubique non eandem, eo quod solum ad boreale latus sit magis acclivum, declive circa occidentale & australe. Structura parietum priscam exprimit Operis magnificentiam, saxa ubique præbens marmorea atra, vel in cœruleum atricantia; qualibus passim & ipsa area sive pavimentum sternitur. Saxa ad assem quadrata sunt, externâ facie nitidè polita. Eorum jure mireris insolitam magnitudinem: quoniam minima duas & tres, cetera quatuor, quinque & plures passus in omni dimensione exhibent. Scribunt, ex ipso solo, sive rupe, quæ structuram bajulat, deprompta esse, non aliunde transvecta; qui sanè labor mortalium viribus fuisset superior. Triplex hujus theatri latus (nam quartum mons constituit) tot seculorum tempestatibus vix temeratum est tantopere, ne, velut nuper structum fit, nitore parum amisso, glaberrimam referat superficiem. Facies borealis furtivas manus passa, multos lapides angulares in fastigio amiserat, prius, quod avehi ob
ma-

magnitudinem integri non possent, in quatuor partes, magno, ob duritiem, labore divisos; prout plures semi divisi & derelicti ostendunt.

§. III.

Ignoti cha-
racteres Pa-
latii.

Facies meridionalis, non procul ab occidentali termino, quatuor circiter ab humo orgyjis, Inscriptionem exhibet, expressam characteribus peregrinis, formam habentibus cuneolorum; quales (præterquam in conclavibus ipsius palatii) nullibi terrarum reperiuntur, neque à quoquam mortalium hætenus possunt intelligi: cum & ipsa lingua, qualis sit, ignoretur; & an simplices literas, prout Europæorum, an syllabarum sonos, ut Japonensium ductus, an integras res, exemplo Sinensium, exprimant, incertum sit. Ego postremum auguror, & cuneolos, pro diverso positu & compositione; aliam atque aliam denotare rem; adeoque parum referre, quo idiomate lectio investigetur. Paucitas cuneorum in uno characterē, cum Sinensium virgulæ sæpè multò plures sint, nihil me ab hac sententiâ dimovet; Tantâ enim hîc non opus est in rebus exprimendis copiâ cuneorum, quantâ in Sinensium scripturâ virgularum opus est; cum virgulæ Sinenses caudâ & capite careant, vel si ob καλογραφίαν habeant, carere tamen sine detrimento sensûs possint, adeoque in uno situ saltem unam significationem inferant; nostri verò cuneoli in eodem positu, si invertantur, duas insinuare valeant significationes, adeoque minori apparatu & compendio res suas describere. Characteres, quòd nullibi præterea reperiantur, Palatio Istacheriano proprii ac domestici dicendi sunt, quibus perquam curiosè venustissimèq; insculptis (non exsculptis) structuras in ipsâ theatri areâ existentes, videlicet portas, fenestras, statuas, parietes illustrare, conditori placuit. Narrant foveas characterum auro impletas fuisse, sed quod hostiles manus

sequiorum temporum expunxerint. Aureum fanè colorem in nonnullis characteribus superioris areæ observavi; an obryzi reliquias, an deaurationis saltem, non dixerim. Characterem à *Zerdusto* inventum esse, ne credas vulgo! coævus est palatio, & in primâ marmorum constructione incisus. Biblia quæ à *Zerdusto* accepit *Darius Hystaspis*, atque in hâc arce suâ asservavit, descripta fuerunt veteri ejus seculi linguâ & characterè Persico, quo hodierni *Gabri*, sive veteris religionis asseclæ, etiamnum utuntur, sed plurimum immutato & ad Arabicæ scriptionis genium accommodato. Inscriptio, de quâ loquor, lapidem occupat decem passus longum, tres circiter latum, longitudine suâ non in perpendiculum, sed horizontaliter insertum. Videtur autem non marmoreus, sed substantiæ mollioris esse, quia passim characteres amiserat injuriâ temporis exesos. Inscriptiois quadruplex quasi tabula spectatur, intergerinis virgulis divisa; quarum unaquæque lineis absolvitur viginti quatuor; characteres tanti sunt, ut pollicarem longitudinem videantur excedere. Ego ex tabulis illam hîc exhibeo, quæ latus claudit sinistrum, & legentis dextræ opponitur: sive prima, sive postrema dicenda sit. Ab hâc descriptionem auspicatus sum, quòd *mola*, sive theologus, quem in vico exploraveram, dixisset mihi: *Scripturam banc æquivalere characteri Hebraico*; quem à sinistrâ oriendum esse ducebam. Verùm, unius descriptio, tam longam mihi facessebat operam (ob loci altitudinem & solares radios permolestam) ut parum abesset, quin à ceteris abstinere coactus fuero. Videntur autem reliquarum characteres à præsentibus quadantenus variare, & qui in præsentì tabulâ sursum spectant, in illis cum occurrerent, vel deorsum vel ad latera inversi. Venustatem literarum supinus chalcographus meus non est assecutus: omisit etiam decens spatium, quod characteres ubique distinguebat: quo nomine

mine excusari ipsam Inscriptionem volo, quam penes me ad typum exaratam servo, multò accuratiorem.

Palatii de-
scriptio spe-
cialis.

§ IV.

Accēssus patet in fronte, prope finem borealem, duplici ex eodem termino in eundem locum ascensu: uno, quo ad dextram quinquaginta quinque gradibus in podium, & ex hoc viceversâ ad sinistram, gradibus quinquaginta octo, pergimus in projecturam, cujus longitudo explet passus viginti quatuor, latitudo octo; altero, qui situ opposito primùm ad sinistram, deinde ad dextram, totidem, quot dixi, gradibus in eandem perducit projecturam: ex quâ per gradus omnino duos, utrique ascensui communes, rectâ in aream universi operis devenitur. Gradus concolori parietibus marmori, plerumque uni saxo duodecim, incisi sunt; longitudinem obtinentes passuum octo, latitudinem sesquipedalem, altitudinem vix ampliùs palmarem; eo proinde situ gaudent, ut equitando etiam penetrare in aream commodè liceat. Area horizontaliter expansa ac æqualis est; nisi quòd cæmenta ex collapsis ædibus, tum ex monte transmissa sabula & pulveres, circa objecta projectorum rudera accumulata, inæqualitatem pariant. Ædificia sustinuit plura ac splendidissima; quæ adeo nunc diruta ac prostrata jacent, ne connexionem, lacunaria, altitudinem, imò vix numerum agnoveris. Rudera nondum pessundata, antiqui splendoris, monarchiæ & priscorum temporum fastûs, documenta præbent luculenta. Magnificentiæ major pars consistit in multitudine prægrandium, tum columnarum, quæ sustinuisse lacunaria videntur, tum portarum, quæ ædificia clauferant: quarum illæ ex marmore plerumque albo, hæ ex obscurè rubido, utræque durissimo & perpolito, fabricatæ sunt: saxis ad structuram selectis ita magnis, ut quantæcunque columnæ vel portæ fuerint, tribus

PALATII PERSEPOLITANI RUDERA

bas omnino, quatuorve, rarò pluribus absolverentur. Quibus accedit anaglyptarum sculptura ubique elegans variorum emblematum & historiarum, de rebus æquè sacris ac profanis; In quam verò venustatis partem cum non æquè potuisset temporum malitia dentes exerere, quòd marmor esset omni filice durius, accidit non multis retro annis, ut quidam archisatrapa Sjirasensis, homo perditus & cum *Herost.* æternum tacendus, missis latomis, plerasque figuras deturparet, præsertim personarum facies, manus & quicquid maximum redoleret artificium: ita, cui hostes & tot seculorum injuriæ pepercerant, abolere malitiosè conatus. Causa homini non alia fuerat, quàm tædium amicorum & magnatum, qui aliunde spectatum venientes, œconomiae suæ molesti essent. Commisso scelere, parum abfuisse dicitur, quin per alium edoctus Rex, à patratore pœnam capitis exegerit. Ex marmoreis, quæ hodiernum conspiciuntur, ruderibus colligo, structuras illustriores per universam aream extitisse haud amplius octo, (ceteris, si forte plures fuerint, disiectis de- vectisque) videlicet: quatuor secundum longitudinem frontispicii, quod campo opponitur, ceteras paulò remotiores ad orientalem theatri partem; omnes quidem eo situ, ut parietibus suis mundi cardines respicerent, & hoc ipso responderent quadraturæ communis areæ. Area cum ubique horizontaliter plana sit, ædificiorum tamen non est omnium æquale pavementum, sed aliud alio paulò sublimius, ut per gradus in ipsum ascendere oporteat. Si quis horum omnium sculpturas, Inscriptiones, mensuram, ornamenta & cetera memorabilia velit accurato penicillo describere, ei vix bimestris in loco mora suffecerit. Ego, quantum ex his unico atque integro triduo affecutus sum, quò nec prandio otium indulsi, fideliter communicabo; ordinis causâ singulas Structuras numeris distincturus.

Stru-

Structura I.

quindecim passibus ab ascensu incipit, introitum universi operis constituens. Hæc quatuor absolvitur parietibus, vel, si ita vocare licet, *Statuis*, totidemque *Columnis*; quarum omnium hæc est dispositio: Opus duæ ordiuntur Statuæ marmoreæ albicantes, vagis quibusdam venulis variegatæ, latitudine suâ à scalis ad montem, sive ab occasu in orientem, extensæ, spatio disjunctæ passuum saltem quinque. Quas in eâdem lineâ ex brevi intervallo sequuntur subdiales columnæ quatuor, pariter marmoreæ, in quadratum dispositæ, ex quibus duæ posteriores desiderantur, pridem collapsæ. Columnas rursus excipiunt duo parietes, sive *Statuæ*, substantiâ, magnitudine, formâ, positu prioribus similes & ab iis triginta passus remotæ. Statuarum gigantea prorsus structura est; cum enim crassitiem obtineant duorum, latitudinem octo, altitudinem circiter quatuordecim vel amplius passuum, ex pluribus tamen quàm duobus faxis constructæ non sunt; ita verò affabrè, ne eorum appareat commissura. Interiora latera singulas exhibent monstrosæ formæ & magnitudinis belluas, corpore quasi dimidio prominentes, eo situ, ut basi parietum insistendo totam statuarum latitudinem impleant, & in priori ordine scalas, sive occidentem, in posteriori montem, sive austrum, respiciant. Priores belluæ invicem figurâ similes sunt; verum quòd capite mutilatæ sint, agnoscere non satis possunt, an Camelo-leonem, vel aliud bruti monstrum referant: ornatus utrique idem est, & plurimus ex rosis & coralliorum globulis. Posteriores duæ alatis dorsis gryphi æmulantur figuram; facies tamen barbata & humanæ similis est, malitiosam populatoris manum passa. Ulteriorem descriptionem supplebit appositæ effigies, quanquàm ruditer sculpta, in quâ effigiem saltem unicam tum ex columnis, tum ex duplici beluarum genere stitisse, sufficere nobis visum est. Belluis triplex immi-

imminet areola five tabula, quælibet duabus supra viginti lineis characterum cuneatorum (quales supra dedimus) insculpta. Lacunæ quædam in iis aureo micant colore, quasi hoc metallo olim oblità vel repletæ fuerint. Statua utriusque paris dextra, facie austro obversâ, lacunam refert ex fastigio demissam, luculentum testem effracti olim muri contigui; qui inde versùs proximam, eamque palmariam universi operis, structuram protensus, Regii illius atrii constituisse videtur propylæum, velut idem apparet ex murorum intervallo, marmoribus strato. Columnis forma cylindracea & crassities æqualis est, orgyjas in ambitu referens duas & dimidiam; longitudo altitudinem statuarum duplo & amplius superat; bases, fabulo tectæ, vix conspicuæ sunt; scapus ex quatuor saxis componitur densis canaliculis striatus; capitellum sculpturis & coronamentis variè exornatum refert calathum. Altera columnarum quadruplici nido ciconiarum, super invicem aggesto, premitur, neq; alius præterea nidus ibidem spectatur. Ab hâc Structurâ triginta passus progredienti, versùs montem, cumulus occurrit ingentium saxorum, fabulo pene sepultorum: quorum pars à magistris jam tractata, ultimas expectat cælatorum manus. Ex his ob magnitudinem memorari meretur pars columnæ nondum politæ, quæ diametrum obtinet unius orgyiæ; tum hydria, seu linter, cujus profunditas pene orgyiam, longitudo septem, latitudo sex passus exhibet, oræ crassities tres spithamas: videbatur autem petroso solo continuus, i. e. ex caute prominente efformatus; quia ipsum solum hîc loco petram refert. A columnis circiter quadraginta passus versùs meridiem progredientes, sistimur ante

Structuram II.

Primaria hæc & onomastica est universi operis, columnarum magnificam sistens congeriem, vulgo à Persis *Tsse-bil*

bil menaar dictam; quam nos ob loquendi commoditatem *Stylo-mesaulium* appellabimus. Hæc Structura supra communem basim muris atris marmoreis ad sesquiorgyæ altitudinem elevata, speciem præbet novi ac sublimioris theatri: cujus quadrata forma est, circiter 140 passus protensa ab oriente in occidentem, sive ad finem Palatii, quâ campo imminet; longius à septentrione in austrum, & ad novi ædificii structuram usque. Frontispicium (quod boreale latus constituit,) quatuor exhibet ascensus, sive scalas: quarum priores duæ adversa occupant latera projecturæ, sive podii, in medio frontispicio positi, ita ut una scala ab occidente ad orientem, altera ab oriente in occidentem vergant; à quibus utrinque quadraginta passus recedenti duæ se offerunt scalæ posteriores, pari situ locatæ: muro frontispicii in tantum retracto, quantum illæ requirebant spatii. Ascensus leviter acclivis est, per gradus (sex passus longos) omnino triginta, unico marmori incisos; sed qui in scalis posterioribus sunt diruti & vix numerabiles. Ipse frontispicii paries, ubique latissimo marmore convestitus, duplici serie variarum sculpturarum exornatur: quarum plurimæ ruinis ac cæmento tectæ, haud integrè agnosci possunt, nisi impedimentis remotis, nec omnes depingi accurate, nisi longioris otii impendio; non paucas etiam vitiavit vetustas, communis rerum humanarum corruptrix. Sculpturæ in duas disponuntur series, intergerino limbo in superiorem & inferiorem discretas. Utraque solennem exhibet sive sacrificalem, sive triumphalem ambitum, qui protenditur à scalis campo propinquis ad scalas monti oppositas, id est, ab occidente in orientem. Ambitum orditur in ordine superiori Eques, quem birota excipit, à viris duobus quasi subjugibus protracta; inferiori ordine alatus leo colluctans cum tauro monocerote: cui jungitur longa tabula, carminibus inscripta viginti quatuor, ex character-

ractere cuneato, Palatio huic proprio. Uterque ordo ab occidentalibus scalis ad projecturam usque viros sistit vario vestitu, rebusque diversis, quas manibus gestant, conspicuos, quibus passim inferitur mulus, bos, ovis, camelus vel Cupressus: A projecturâ ad scalas usque orientales, meros exhibet satellites, qui dextris hastam, humeris pharetram ferunt, togis laxis induti, capitis ornatu nonnunquam coronæ simili: Quali etiam satellitio venustantur interiores omnium scalarum parietes. Projectura hunc ambitum (sive unum, sive duplicem) interrumpens, in exteriori scalarum facie, utrinque duplicem quoque sistit iconum seriem, in imâ, præter plantas Aloæ vel Cinaræ Indicæ similes, leonem cum tauro luctantem, in superiori Cupressos, vasis Adoneis insitas. Saxum, (quod podium frontem clauferat, & totius frontispicii centrum constituit) passus octo longum, sex latum, ex pariete dilapsum & inversum jacet, sculpturas suas hoc positu abscondens. Ad umbrationem ambitûs hujus tentavi, sed penicillo, quàm par erat, fugaciori & ad omnia non satis attento. Eam magis deturpavit chalcographus, dum particulatim pictam, me absente sculperet, in iconum proportionem non minùs, quàm in ordine & locatione hallucinatus, nec integram assecutus quidem, quòd delinearat in formâ minori. Qualiscunque sit, apponendum tamen duxi, ut supersederem prolixæ descriptioni, tersiorem daturus loco alio. Aream conscendens, scenam video splendida præbentem fulcra Imperatorii quondam, uti videtur, conclavis: Columnas videlicet septendecim, ex septuaginta duobus, quantum ex ordine & vestigiis colligo, superstites; ceteræ lapsu comminutæ disjectæque pavementum operiunt. Videntur autem dispositæ fuisse in quatuor classes; singulas muro olim discretas atro marmoreo, cujus quædam saxa prominent pene orgyiam alta, longa passus sex, crassa unicum. Columnæ vel earum
rum

rum bases & vestigia intervallo disjuncta sunt novem passuum, innixa quadris, quibus solum sternitur, marmoreis, sex passus in utraque dimensione referentibus. Figura omnibus non est eadem; nam anteriores, quas ad projecturam conspicio, & quæ his in serie respondent, Columnæ classis mediæ, ad unum typum fictæ sunt, plane cum columnis structuræ præcedentis primæ, scapis donatæ striatis, & in fastigio extuberantibus anaglypticæ artis sculpturis variè decoratis. Ab his non abluunt Columnæ classis vicinæ, quæ orientem spectat, nisi quod calathi decore careant. Occidentalis classis Columnas obtinet læves & sine ornatu, præterquam quòd in fastigiis quædam bajulent fragmenta bestiarum, quas, ob altitudinem & quod tempestate vitiatæ sint, agnoscere non potui; saltem leonini unum, aliud bovini pectoris mihi visum est. Pro columnarum varietate triplex spectatur forma basium; una quadrata & valde Gothica; duæ verò rotundæ, quarum prior præter nitidam superficiem nihil habet artificii, altera foliis liliaceis in seriem desuper pendentibus per anaglypticen decoratur. Scapi, sive striati, sive læves, cylindraceam & æqualem ubique rotunditatem exhibent, crassitiem verò tantam, quæ complexum trium fere orgyiarum impleat. Ipsam metiri altitudinem non licuit, nisi per conjecturam; quâ spondere ausim in plerisque longitudinem quindecim orgyiarum, minorem in iis, quæ fastigii jacturam passæ sunt. Ut Columnarum omnium priscus ordo, ac superstitum situs cognoscatur, planographica Tabula inspicienda est: in quâ orbiculi punctis consignati notant columnarum prolapsarum loca, bases vel vestigia: orbiculi integri cruce insigniti, columnas striatas cum fastigii sculpturis operosè elaboratis; orbiculi unicâ virgulâ divisi, columnas striatas sine alio ornatu; orbiculi in centro punctati, columnas læves, omni ornatu carentes. Tesserulæ notant marmorea parietum vesti-

vestigia; lineolæ parallelæ cuniculum sub pavimento, qui olim pro aquæ ductu servivisse videtur. Sequitur

Structura III.

Describendæ in australi tractu duæ restant Structuræ: verum, ut præveniremus confusione, visum est ad hanc prius deflectere stylo-mesaulio & monti interpositam, ac reliquorum omnium maximam illustrissimamque; quam ejus ac ceterarum, quæ sequuntur, reliquiæ consistant solummodo in Portarum magnificis postibus, iisdemque, per intervalla aliquot pedum, insertis quibusdam saxi prægrandibus, ex quorum serie muros & magnitudinem conclavium colligimus. Præsentis Structuræ (quæ distat à priori sexaginta passus) quadrata æquilatera figura est; area interior in utramque dimensionem octoginta quinque passus expansa, ubique plana & inanis, nisi quòd hinc inde ex solo promineant striatæ quædam particulæ columnarum, quibus lacunar suffultum fuisse con-jicimus. Singuli parietes, sive muri, duas ostentant portas prægrandes, quinque ferè orgyiarum altitudinis, ex saxi omnino octo, vel paucioribus, constructæ. Has in boreali latere intercipiunt tres portæ minores, ex tribus factæ lapidibus, sesquiorgyiam altæ; quarum in ceteris parietibus locum supplent marmora in ostii, vel verius in repositorii, speciem efformata, ita ut prædictis figurâ, situ & magnitudine respondeant. Portarum (majorum) postes latitudinem referunt quinque passuum, crassitiem duorum, communem cum ceteris parietum rudibus. Superficies ubique figuris elevatis pereleganter exsculpta est, exemplar insigne sistens, ex quo antiquissimorum temporum artificium, geniumque artis perspicias. Dolenda verò est tyrannis tam sceleratæ manûs, quæ deturpavit imaginum partes præcipuas, tum seculorum invidia, quæ pleraque superliminaria, & postium quoq̃ partes

tes, pessumdedit, ab accolis deinde in privatos usus successivè ablata. Sculpturarum non idem typus est: In postibus aliis, quatuor spectantur super invicem locati ordines Atlantum, sculptorum, quasi exsertis brachiis bajulent onus; in aliis tres, quatuor vel quinque præbentur series, tum satellitum, pharattris, clypeis, lanceisque instructorum, tum verò togatorum virorum diverso vestitu & actione, quos Clerum cum Episcopo referre, ex sacrâ judicaveris supellectili, quâ videntur instructi esse. Interior omnium postium facies, duellum sistit gigantis, hîc cum gryphe, ibi cum leone dimicantis, quos infixi pectori pugione victor interimit. Superliminaria, præter ornamenta alia, hieroglyphicam ostendant Homaquilæ figuram, non multum absimilem eis, quas vidimus exsculptas in rupe Rustamicâ montis Achtopèh. Pro descriptionis compendio ideam sisto unius portæ integrioris, (muri occidentalis) ad quam ceterarum speciem liceat conjicere. Discrimen sculpturis non leve quidem intercedit, sed id fortasse ab ingenio solius architecti profectum. Murus orientalis monti obversus extra pomœrii quadraturam in septentrionem extenditur, portarum spargens vestigia quædam marmorea coloris atro cinerei, sculpturis etiam conspicua; quibus in eodem tractu, octoginta ab hîc conclavi passibus, duo respondent postes solitarii, integritate viduati: ex quo contiguum aliquod conclave, vel porticum, eo usque excurrisse judico.

Structura IV.

Hæc cum Stylo-mesaulio (à quo quadraginta passibus distat) in eâdem areâ (tessellatâ, si impedimenta removes) collocata videtur; verum muro atro marmoreo in altiorum situm elevatâ, in speciem singularis theatri: cujus in boreali latere, gemino loco, decem gradibus ascenditur, in oppositâ meridionali unico loco & gradibus sal-

tem quatuor, cum ceteros ruinæ absorpserint. Tota hæc structura circiter quadraginta in longum latumq; extensa est passibus, & vestigiis si credimus, in plures olim divisa fuit cameras: quarum interior haud vitiata exhibet rudera spectatissima, videlicet omnes portas, fenestras, & ad harum similitudinem cælata quædam marmora. Ex ceteris, quicquid ad orientem steterat, id omne unâ cum theatri muro prostratum fabulisque sepultum jacet; Ad occidentem, unius portæ postes adsunt, situ inclinantes, quasi nondum fuerint erectæ, vel ex perpendiculo recesserint; ad septentrionem exigua prominent muri vestigia, juxta theatri marginem. Latus australe duas refert in fine theatri statuas quadratas, situ respondentes interioris camerae parietibus: quarum quæ ad lævam spectatur, semidiruta est; altera verò altitudinem conservat integram sex pene orgyiarum, in fastigio tribus insignita tabulis Inscriptionum. Interior camera aream claudit sedecim passus latam longamque, sed cumulo obrutam ingenti sphaericæ figuræ; an totus ex ruinis & cæmentis constet; an intus foveat fornicem balneariam, quod volebat plebejus ductor? me latet: aqualium sane cuniculorum in hoc theatro non deerant vestigia. Parietes ejus, tam orientalem quam occidentalem, utrinque procurrisse ad fines theatri, & intergerinos constituisse aliarum camera- rum, id equidem collocatæ in eodem situ portæ ac marmora remotiora, luculenter patefaciunt. Marmorum situm & numerum vide sis in Ichnographiæ generalis figura IV, in qua litera (a) denotat portas, (b) fenestras, (c) in fenestrarum speciem excurata marmora. Portæ palmarium structurae huic decus sunt; altitudo earum quatuor videtur transcendere orgyias: quanquam, quod mireris, ex tribus tantum faxis, videlicet, duobus postibus & superliminari uno fabrefactæ sint; Postium latitudo trium est passuum, crassities duorum, distantia pro-
por-

Typus
Fenestrarum in Struct. IV.
cum Inscriptione

portione altitudinis angustior & vix trium passuum. Media saltem Porta, quam paries australis obtinet, largius multò patet, postibus etiam latioribus crassioribusque donata. Reliqua marmora longè inter prædictam altitudinem subsistunt, & saltem ex unico saxo fabrefacta sunt. Figuras portæ summo artificio atque studio exsculptas exhibent: Earum triplex hîc varietas cernitur; prima est satellitum, qui subinde gemini, hastis pharetrisve instructi, plerorumque postium externa latera occupant; altera est herois pugione interimentis belluam, quam referunt interiora postium: bellua illa in aliis postibus leo alatus, in aliis equus cornutus est; tertia est Pontificis stantis cum duobus pedisequis, uno qui ambabus umbraculum, altero qui lituum episcopalem tenet: quam exhibent trium portarum illæ facies, quæ introspiciunt; cum eo saltem discrimine, quod uni figuræ deesset umbraculum, alteri triplex in fastigio incumberet Inscriptio, unaquæque sex linearum. Marmora, quæ in fenestrarum formam pertusa sunt, circumductâ exornantur serie characterum; quorum hic unicum appono exemplum. Præter has & aliæ passim occurrunt sculpturæ memorabiles: ita in externa muri australis facie, quam ruinæ totam fere obruunt, satellites observavi hastatos plurimos, pectoretenus prominentes; tum Inscriptiones tres, unam in medio, alteram atque tertiam juxta utrumque finem. Ceteros taceo ornatus, quos ad assem enotare singulos, tridui mei limites non permisere. Audivi, cum campo excessissem, *Timurlanem* Persepolitana rudera dum spectaret, curavisse suum nomen hîc insculpi caractere Arabico; quem verò nuspiam vidi, vel ob multitudinem obsectorum non observavi.

Structura V.

Antequam sequentem in australi ordine lustremus, digredi non multos passus ad lævam placet. Sitæ hîc sunt in
imâ

imâ areâ inter tertiam & quartam Structuram postes-
trium portarum, in trigonum ad mutuum duodecim pas-
sum intervallum dispositæ, prominentibus in medio dua-
rum columnarum basibus, fabulo pene sepultis. Pauca
sunt rudera, sed magnifica & superbi olim ædificii indi-
cia. Posti alii ad quartam ascendunt orgyiam; omnes
latitudinem obtinent trium, crassitiem passuum duorum,
intervallo pervii trium quoque passuum. Postis geminus
orientalis imo loco triplicem refert ordinem Atlantum,
novenos in unâquaque serie, qui sursum extensis bra-
chiis, crucium formant figuras. Sunt illi saltem bipeda-
lis longitudinis, adeoque humanâ magnitudine inferiores.
His insistit scena alia, sistens Pontificem sedentem, cum
stante pedisequo, qui dextrâ florem, tulipæ similem, te-
net, sinistram vacuum elevat. Huic incumbit ornatus ex
variis ductibus & triplici rosarum serie. In fastigio de-
mum Homaquila ex orbe compareret, dextram elevans, si-
nistram annulum continens: ipsa nimirum figura hiero-
glyphica, quæ in Structurâ tertiâ superliminaria decora-
verat. In poste geminâ boreali, & una solitariâ australi
(nam altera hîc desiderabatur) idem Pontifex stans con-
spicitur, dextrâ longum tenens scipionem, sinistram breve
lignum; in extremitate superiori tribus tuberculis pulvi-
natum, simile offi cruris humani. Hunc à tergo exci-
pit geminus minister; primus qui utrâque manu caput
Pontificis tuetur umbraculo; alter qui pedum episcopale
vel quid simile dextrâ, sinistram verò mantile gerit longum,
ad terram usque fluens. A portâ orienti adversâ utrin-
que in austrum & septentrionem procurrunt muri mar-
morei vestigia, tractu paucorum passuum conspicua, de-
inde terrâ fabuloque obruta, ne, quousque protenderit,
cerni possit. Eandem sortem hîc luunt columnarum
quædam, & plurimæ marmorum aliorum ruinæ.

Structura VI.

Priorem quartam ab intervallo triginta passuum in eadem linea excipit, quamvis paulò extra seriem remota, versùs orientem. Extima est in hoc ordine, & aliquâ sui parte limites contingit universalis areæ. Situm obtinet in rupe protuberante marmoreâ, cujus latus australe in muri speciem excisâ est, cetera muro clausa sunt marmoreo, duas orgyias alto, in formam novi theatri. In aream scalis ascenditur semidirutis, à septentrionali latere quidem gradibus paucis, ab australi gradibus fere quadraginta, ex solidâ quoque rupe efformatis. Areola hæc quinquaginta circiter passus in longum, pauciores in latum extensa, saltem rudera exhibet rariora, sed ex quibus mihi in proclivi fuit, conclavium distinctiones, sive numerum, & remotis alicubi impedimentis, vestigia cognoscere columnarum triginta sex, quibus innixa lacunaria fuerant; adeoque prisci ædificii Ichnographiam fingere; quam hic pro descriptionis compendio in Sciagraphia universali appono. In eâ orbiculi columellarum locum, punctatæ lineæ per medium conclave & secus parietem ductæ incilium vestigia, cetera portas & statuas denotant. Ornatus saxi plerisque hastati viri sunt; in uno observavi episcopum cum duobus pedisequis, primo qui umbraculum, altero qui lituum episcopalem gerit; quibus desuper imminet Inscriptiones tres, singulæ constantes tribus lineis. Portæ trium excedunt orgyiarum altitudinem; postium latitudinem tribus metitus sum passibus, latitudinem unico: ex his alii tantum ex uno saxo constant.

Structura VII.

Exiguæ molis est, ad Structuræ prioris angulū, versùs borea-orientem confita; non aliud referens quam solidam basim operis alicujus, ex atris marmoreis quadris coagmentatam;

tatam; in cujus areolam quaternis scalis ascensus olim ab omni parte patuit. Structuræ longitudo à boreali ad australem terminum triginta exhibet passus. Scalæ singulæ duodecim constant gradibus, tres passus longis, sed modò, præter vestigia, dirutis. Stipant occidentale latus quatuor marmora fortasse postium, & à fine australi alia extendunt muri alicujus vestigia fabulis obruta, documenta majoris quondam Structuræ: qualisnam & cujus formæ, incertum. Unum Structuræ latus refert dimicantem cum leone monocerotem taurum, cum semi exesâ Inscriptione: ceteros ornatus tempestates aboleverant. Ab hac in orientem, sive versùs montem, quinquaginta passus protendenti occurrit, in imâ area,

Structura VIII;

Cujus primum conclave habet passus in utraque dimensione viginti; alterum illi præliminare, paulò est angustius, muro versùs boream carens, ibidemque duas ostentans Statuas quadratas, æquilateras, crassitiem obtinentes duorum passuum, altitudinem, quantum aspectu conjicio, quinque orgyjarum. Portas habet superstites quinque, orgyias duas cum dimidiâ altas, singulas ex tribus faxis marmoreis fabrefactas. Harum interstitia occupant cæcata in speciem repositorii marmora, atra, quadrata. Sculpturæ in postibus conspicuæ sunt milites hastati, subinde gemini in eodem latere: in aliis patriarcha stans, duobus comitatus pedisequis, uno qui umbraculum, altero qui pedum tenet episcopale (in unâ portarum umbraculi gestator desideratur); in aliis heros, qui gryphum comâ frontali apprehensum pugione (sinistrâ accepto) interficit. Marmorum magna portio, & cum his personæ pectore tenus omnes, arenis & limosæ terræ immerse sunt. Saburræ hujus molem ex monte transmissam, tot seculorum tempestates hîc loco congefferat. Multa de figuris &

& saxorum conditione loqui supervacaneum est, quia à prioribus non discrepant.

Structuras IX. & X.

vocamus cryptas duas, in petrosâ parte montis excavatas, frontispicioque decoratas magnifico. Prima harum mesaulas respicit, altera australes ultra theatri fines remota, ruderibus campi opponitur. Sufficit postremam descripsisse, quia par est utriusque Structura & conditio. Enitimur trecentis passibus per marmorea fragmenta ædificiorum. Frontispicium ad modulum normamq; factum est eorum, quæ in *Naksji Rustaam* lustravimus, (vide in priori Relatione Fig. IV. V. VI. & VII.) manu tamen non æquè plenâ & elaboratâ. Nam tota deficit ima compages, sive areola, nisi fortasse obruta cæmentis lateat; altera igitur hîc primam constituit, sed ea non amplius viginti quatuor passus in longitudine exhibet; margo quoque ambiens rafa & inanis est, satellite & quovis ornatu carens. In ceteris differentia levior, atque hæc est: Limen interius tetrapedali, adeoque largiori, profunditate patens, satellites non singulos, sed geminos eodem loco exhibet; quorum qui in superiori compage latus sinistrum occupant, inermes sunt, sinistram manum præbentes ori, dextram extendentes demissam, in reverentiæ speciem; reliqui omnes pari situ stant hastati, hastis paulo ultra cervicem prominentibus, quas utroque pugno comprehendunt. Sunt verò omnes humanæ magnitudinis, togis induti ultra furas fluentibus, pedibus nudi, capitibus, ne capilli appareant, coopertis, pileis quidem fastigiatis & imâ parte circumdatis protuberante ingenti pilosâ fimbriâ; qualis etiam collum cingere videtur, nisi sculptura luxuriantis barbæ fuerit. Margo horizontalis Structuram dividens, qui angustior & inanis est in *Naksji Rustaam*, hîc supra propendentes pinnos exhibet seriem octo-

octodecim pardo-leonum, vel qualiumcunque belluarum, qui utrinque noveni, capitibus stant versus medium, clunibus retro conversis, dentibus conspicui exsertis longis, humeris verò sive alatis, sive signatis figurâ quadam, quæ literam S majusculam quodammodo exprimit. Circulus Homaquilam sive ornithanthropum referens, non est hîc squamosus, sed glaber ac simplici annulo similis. Hæc de exteriori discrepantiâ. Per ostiolum, inclinato corpore, ingresso halitus adspiravit quodammodo sulphureus, qualis solet in cupri fodinis. Spelunca est unius fornicis, passus longa quindecim, lata quatuor, alta pedes octo; latitudo continuis gaudet tribus cavitatibus, in intimum montem productis; quarum media cisternam exhibet, aquâ plenam; exterior utraque saxum læve, longum, convexum, cum rupe reliquâ marmoreæ quodammodo substantiæ; an sarcophagi operculum? non agnovi, quia partem inferiorem abscondit uda & lutosa humus, longo seculorum tractu eongesta. Cisterna septo in longitudinem distincta, stillantem eo loco aquam limpidissimam excipit, quæ modò inutilis diffluit, olim per latentes cuniculos in structuras palatiorum delata. At hoc pacto aliunde suppetias accepisse verisimile est. De cryptis sub basi Istacherianâ latentibus, cum inde discesseram, multa mihi narravit vel fabulatus est Europæus quidam, qui se, face accensâ, eas pererrasse affirmabat. Quod si adsunt; miror me præsentem nullibi offendisse aditum, nec de iis quicquam audivisse à Myrgascunensibus. Eâdem fide ductorum unus refert de sculpturis, unâ hinc parasangâ, in orientali montis facie, incisis, eisque vicinis ruderibus domûs marmoreæ, quæ dicatur *matris Salomonis* fuisse mausoleum. Quibus verò ob incertitudinem insuper habitis, pergimus ad alia.

RELATIO VI.

Antiquitatis monumenta in campo
Sjubasâr novæ Persepolis.

Templum
matris Sa-
lomonis.

§. I.

Ex Merdestano antiquæ Persepolis, transimus itinere unius diei in campum *Sjubasâr*, hodierni emporii Persidis شیراز *Sjiraas*, quædam etiam in eo spectaturi antiquitatis rudera. Campus duo ostendit monumenta, planè ad typum Persepolitenum facta, ejus tamen magnitudini, splendori & magnificentiæ nullo pacto comparanda: quorum primum, ruinæ sunt marmoreæ, reliquæ ædis, quam vocant مسجد مادر سلیمان *Mesdsjéddi maderri Solymuun*, i. e. *Templum matris Salomonis*; alterum, Simulacra Rustamica, cauti insculpta, quæ à loci genio appellantur بزمه دلک *Bermèb delèk*. Ad hæc videntur, ex *Sjiraas* urbe multo mane discedo, comite R. P. *Francisco*, Carmelit., natione Hispano, viro egregio atq; docto. Equitamus per plana fabulosa, secus tractum montis *Kubi tengi selm*, qui lævam claudebat; prætervectique tuguria quædam leproforum, absolutâ unicâ parasangâ, contingimus desiderata rudera *templi*, quod dicunt, *matris Salomonis*. Sita ea sunt in colle, ante radicem imminentis jugi. Collis, siue naturæ opus sit, siue rudorum collapsorum acervus, multa fovet vestigia murorum, fabulo cæmentisque obrutorum, ex quibus nec ordo conclavium, nec universæ structuræ forma & magnitudo cognosci potest: saltem in collis fastigio, humus quadratis strata lapidibus, & marmoreæ murorum prominentium reliquæ, iisque insistentes portæ superstites, definiunt limina unici conclavis: Cujus forma est quadrata, longitudinis

dinis & latitudinis quindecim passuum; non ad plagas mundi, sed à borea-occidente in austro-orientem vergens, ut frontem campo exponeret. Marmorum fragmenta, remotis impedimentis, vestigia exhibent incisorum fatellitum, quorum manus hasta armat, verticem supereminens; caput cæsarie ornatū mitra operit; reliquum corpus togā induitur talari, manicis laxioribus, perinde ut in hieroglyphicis campi Merdestani. Portæ ad sunt non amplius tres, ex rubido marmore fabrefactæ, trium pene orgyjarum altitudinis: duæ invicem adversæ, tertia in medio latere quod Cæciam spectat, & jugo montis opponitur. Superficies eorum exterior plana est & polita, nullum à tempestatibus vitium passa, omnique sculpturâ carens; interior viros, (fortasse Magos) refert utrinque singulos, in basi relevatâ, quam vocant, cælatos, humanâ formâ paulò majores; capite & facie passim, non invidiâ temporum, sed malitiosi quondam Provinciæ Gubernatoris, vitiatis. Habitus eis laxus, ad talos demissus, fortasse sacerdotalis, axillas ad manus usque tegente, sive humerali brevi, sive laxiori manicâ multis plicis conspicuâ. Magorum situs is est, ut in portis singulis unus introrsum, alter foras vadere vel spectare videatur. In portâ versûs borea-occidentem uterq; in omnibus invicem similis, sinistrâ gerit urnam, fortasse lustralem, dextrâ elevatum thuribulum, lucernam, vel quid simile. In portâ oppositâ, is qui intro spectat, eâdem suppellectili instructus; alter capite manibusque truncatus est. In portâ versûs Cæciam, unus eandem lanienam passus erat, alter, intro conversus, sinistrâ fasciam offert, dextrâ florem, fructum, vel quid simile. In Tabulâ eos seorsim stitimus, quò melius conspicerentur. Latus cameræ versûs austro-occidentem, quod campum respicit, loco portæ catinum exhibet lapideum, humo infixum, quasi aquæ lustralis receptaculū, foramine donatum, per quod aqua affluxisse vel effluxisse potuit. Hunc limitem

tem area excipit ejusdem amplitudinis quadrata, uno gradu depresso, sed, ob effossos lapides, non satis distincta. Terminum monti oppositum excepisse videtur conclave subterraneum quadratum, sed cujus fornix collapsus cavitatem repleverat, saxi longo seculorum tractu ad peregrina opera auctis. Centenis hinc passibus antiquissimi Castelli basin exprimunt rudera duplicis propugnaculi, ex rudi saxo. Appellatur locus ex fonticulo illic saliente *Abi murguun*. Hæc de templo.

§. II.

Mille passus inde progressis comparuit ad dextram cli-
vus faxeus; in cuius sinu salit fonticulus, septo circumda-
tus, cristallo clarior, in parvum stagnum se effundens, sa-
lice, fraxino & sylvestri ficu convestitum. Vocatur fons

خدر حنّہ *Chedr sindeh*, i. e. *castrati viventis*, puta Pro-
phetæ *Eliæ*, qui hoc loco commoratus, eum prolexisse
jussu & virtute suâ creditur. *Eliam* appellant *castratum*,
quod uxorem non agnoverit; *viventem*, quod non sit
mortuus. Testantur insita rupi vestigia, hîc quondam
extitisse domicilium, fortasse custodis tam sacri fontis:
cujus modò inspectorem se gloriabatur opilio gregis, non
procul inde palantis. Memorandum sanè monimentum;
si traditio vera sit! Ast, suspectam reddit pluralitas loco-
rum passim occurrentium, in quibus Propheta diversa-
tus, vel post assumptionem apparuisse traditur. Vocatur

ejusmodi locus, خادهم گاب *Khadem gab*, i. e. *locus vestigio-
rum*, & plerumq; donatur uno pluribusve fonticulis pro-
digiosè salientibus; Qualem exhibent: mons *Sjiraso* im-
minens, prope sepulchram *Sjeich Saüdi*; portus *Bander
riik* ad Sinum Persicum; insula urbi *Basræ* vicina, inde
Dsjesireb chedr, i. e. *insula castrati* dicta; & in *Mediâ*
mons *Barmach*, prope mare Caspium. Prædictorum
omnium locus hic postremò dictus maximè spectabilis

Prophetæ
S. Eliæ ve-
stigia.

est: quippe in editissimo cacumine rupes exserens perpendiculariter surrectas & præaltas; quarum apices naturæ prodigio aquam fundunt, quam Propheta hîc in sublimi solitudine, quasi in mundi speculâ, demoratus, infixâ hastâ, cum sitiret, prolexisse creditur. Meretur stupenda montis conditio, cujus historiam ex Hodœporico meo huc verbotenus transcribam; prætermiſſis ſaltem, quæ non ſunt hujus loci.

Mons Barmach.

Mons ex figurâ digitorum, quos pro cynoſurâ navigantibus exhibet, Turcicâ, hîc populari, linguâ appellatur *Barmach*. Eſt ille Caucaſii jugi, quâ mare reſpicit, uti altiffimus, ita littori hîc maxime vicinus, citra diſtantiâ dimidiæ *agaatſj*, ſeu paraſangæ: Unde priſca Medorum gens commoditati ſerviens, regionem hoc loco muniverat; productis à jugi radice ad littus maris duobus muris, ad trecentorum paſſuum intercapedinem, quæ civitatem (exemplo Derbenti) concluſiſſe potuit, vel in bello refugium præbuiſſe ruricolis; nam ante unam paraſangam pariter murus ex ſummi montis apice per vagos valles ad mare demiffus, Elyſiam hanc Mediæ planitiem intercluſerat, ſed modò dirutus ceſpiteq; humatus. Mons ex cautibus & terrâ limoſâ conſtans, ad radicem iter facientibus præbet xenodochium; ex quo cum fociis progreſſus, eques diu aſcendo, donec abrupti colles ungulas ampliùs non reciperent; unde dimiſſo equo, reliquum viæ pedes occipio, inde à diverſorio eluctatus duarû horarum impendio. Faſtigium à trecentis paſſibus porta anticipat, præaltum bajulans & magnificum, ex quadrato lapide, propugnaculum, decumano labore rupis præruptæ dorſo afixum, ex quo aditus defendi, & arceri hoſtis potuit. Inde per anfractus pergenti, ad lævam ſe produnt hypogea quædam, ex cæſo coctoſque latere, olim, quod videtur, præſidiarii militis, nunc lacertarum & ſolitudinis hoſpitia. Faſtigium dirutæ arcis aream exhibet planam, quadratam,

Fastigium montis
Barmack.

Memorabilia
montis.

tam, æquilateram, ferè ducentorum passuum: cujus tria latera muris & propugnaculis incumbunt ex quadrato saxo; quartum rupe clauditur editâ, albicante, in ramos quasi divulsa; quorum duo exteriores cylindræci & inaccessi, procul distantibus simulacra extensorum digitorum referunt: tertius iis intermedius, qui paulò brevior, latior & informis est, insignem in cacumine divisionem & in eâ S. Prophetæ mansionem exhibet. In hanc solum ascensus patet, sed præceps & difficilis per 92. gradus arte factos, exiguos & fere dilapsos; quos crebra intercipiunt spatia, sine graduum adminiculo rimanda. Statio hîc datur paucorum hominum capax, terribilis, nec tuta satis, nisi in divisionis crenâ; per quam, superatis gradibus, ad Eliæ sedem pergimus. Memorabilia hîc inspicantur (1) crypta s. spelunca rupem pervadens, obscura, angusta, vix orgyiam alta, Prophetæ, quod perhibent, hospitium. (2) duo rupis articuli; *hinc major* ante speluncam; areolam, instar meniani, sustinens quadratam, ex cæso lapide, in quâ sanctus aliquis anonymus sub Eliæ protectione ossa sua condi curaverat; sepulchro unicâ lampade, & multis impendentibus cervorum cornibus, arcuumque militarium icunculis ornato: *Illinc* ex adversâ parte, *minor* & inaccessus; Granatum alens pulcherriam, situ prodigioso, & sine horrore vel admiratione vix intuendo. (3) Stillicidia quædam ex solido saxo promanantis lymphæ gelidæ & limpidissimæ: primum in apice rupis cylindræcæ inaccessæ, quâ ascendentis dextram respicit. Scatet ea ex transverso foramine spithamali, velut hastæ impressæ vestigio, guttulis subinde rarioribus, quæ ex alto casu disperguntur, (oportuit infligendo vulneri adhibita fuisse lancea insolitæ magnitudinis & decempedâ duplo longior, cum brevior non pertingat.) Alterum ad lævam in rupeculâ, cujus crenam pervadimus ad cryptam & sepulchrum: cujus verò liquoris, exsudan-

sudantis magis quam stillantis, collectio negligitur. Tertium in ipsâ speluncâ, quâ hiat versûs podium sepulchrale; cujus aqua, ditiori venâ prodiens, puteolo excipitur, in usum sitientium. Quæ vis aquam in hos propellat apices, circumfritis montibus celsiores, disquirent alii: ego, soluto pauperibus nummo, quem sepulchri custos postulat, ad xenodochium remeo. Solum hic olim fuisse habitatum & cultum, nec dum sterile esse, testatur Morus celsa frequens, in ascensu obvia, montis oppositi vinea & pagus, haud procul ab arce, in valle montanâ, conspicuus.

§. III.

Passus mille, vel ultra, provectis, meta comparuit nostri excursûs, in angulo petrosi montis. Hic simulacra exhibet Rustamica, abrupto parieti, quâ Cæciam respicit, insculpta, ad illorum, quæ in Merdestano vidimus, similitudinem; sed vetustate magis exesa, tum facta etiam rudiori manu, vel minori industriâ. Angulus lapidosus est, ex densâ Ficu opacus, plurimis scatens fonticulis ibidem stagnantis aquæ limpidissimæ, quæ ad basin pede sicco accedere non permittit. Ipse paries rudis & impolitus est, arborum ramis coopertus, ab imbribus & vetustate squalidus, herbas hinc inde alens in fissuris & ambitu, quas capræ, per montis salebras & declivia palantes, depascebant. Sculpturarum duplex est scena, tribus à terrâ orgyjis elevata, ab invicem passibus totidem disjuncta. Prior, quasi in rasâ tabulâ, exponit virum, quem appellabant *Rustamum*, & fœminam, quam vocabant *Reginam*, invicem adversos & velut colloquentes. Ille, staturâ corporis humanâ paulò major, caput habet galeatum, cæsarie barbâque brevi; collum torque cingitur admodum laxo, unionum serie decorato; pectus & venter exesa sunt, ne habitus agnoscat; femora & crura velantur paludamento, ad talos demisso & multis plicis

*Bormeh
delék, sive
Simulacra
Rustamica.*

fluctuante. Hæc, venusta humanæ staturæ fœmina, fronte redimiculâ, occipite cincinnis, collo monili, multis quasi unionibus bullato, ornata est; Pectus valde exesum, thorace, ut apparet, induitur brevi, angusto, infernè laciniato; femur ni fallor, supparus, & varii fluctuantesque pepli operiunt. Ille sinistram pectori imponens, dextrâ florem offert Reginae; hæc simili gestu florem sinistrâ accipiens, dextrâ reddit fructum pomo vel pyro similem. Altera scena in impolito pariete duos exhibet heroas, sive Reges, quorum prior *Rustamus* dictus, staturâ corporis donatur sesquiorgyiam longâ, torosâ ac pene giganteâ; caput mitrâ tegitur, in ingentem bullam supra verticem expansâ; cæsaries crispa est & retro flexa, barba brevis, vetustate exesâ; venter togâ talari tegitur, in femore constrictâ, per crura decorè plicatâ & fluctuante. Posterior, staturâ minor, eundem exhibet corporis habitum, sed magis exesum; capitis tegmine non turgente ultra mitræ formam. Hic dextrâ annulum ostendit digitis comprehensum; in quem prior indicem intendit; uterque sinistrâ claudit manubrium, fustis nescio an frameæ, longæ, rectæ & in terram usque demissæ, sed per vetustatem erosæ, ne, quale armorum genus sit, agnoscatur. Si annulus ille fuerit pronubus, miror magnitudinem; nil dubitaturus, quin figuræ historiam desponsationis notent. Vocatur locus *Bermeh delèk* à conditione suâ: *bermeh* enim significat confluxum stagnantis aquæ fontanæ; *delèk* rupturam montis, quæ hic incisas refert imagines,

§. IV.

Plura Regio operum antiquissimorum rudera passim exhibet; quorum placet pro colophone recensere nomina locorum: ut habeat viator per has partes migraturus, quæ ulterius possit in Reip. literariæ usum expingere: nonnihil enim momenti conferent ad illustrandam histo-

riam antiquitatis. Duplex invenio genus rudерum: Primum eorum, quibus antiquitus Dynastæ securitati suæ prospexerant; qualia sunt cryptæ Gabricæ, à naturâ & arte factæ, desolata montium celsissimorum castella, & claustra vallium, angustis faucibus, quandoque & portis olim ferreis munita: tum verò eorum, quibus bellicosa antiquitas præclarè gesta sua ostentavit ac memoriæ posteritatis tradidit. Ex priori genere plurima non modò in Perside, sed in universitate imperii passim occurrunt. Nec enim vallem peragraveris, quæ non, in adfiti montis cacumine, vestigium quoddam munimenti præbeat; nonnunquam fociati hypogeis & inexplicabilium cuniculorum anfractibus: quale Sjirasô Ormusium proficiscenti, paulò extra viam, omnium celeberrimum objicit mons prope pagum *Tadewaan*. Posteriori & maximè notabili genere sola superbit Persis antiqua & propriè sic dicta; quasi hæc maximorum Principum ac heroum mater, præclara omnia, ac digna posteritatis memoriæ facinora, in suo ambitu geri ac patrari voluerit. Ex his, uti Persepolitana sunt celebriora, ac ceteris omnibus magnificentia atque dignitate præferenda; ita nec postrema, sed simulacris Merdestani montis comparanda sunt, quæ exhibet

كوه شاه پور *Kubi Sjah puur*, i. e. *mons Regis Saporis*, Sjiraso versùs *Bander riik* contendenti à parasangis 24. (ab oppido *Kaseruun* quatuor) non procul à viâ obuius, in campo pinguis glebæ, fontibus, arboribus, pascuis & pagis ad voluptatem ditato. Mons duas exhibet rupes excelsas, abruptas, interjecto duplici magnorum fontium scaturigine invicem oppositas: quæ armatum exercitum, summo artificio & labore exsculptum, aliaque obsoletæ antiquitatis apocrypha utrinque sistunt; planè ad nitorem Persepolitianorum. Nomen obtinent à Rege *Sjah puur*, quem hoc loco cum hoste (vulgus ait cum *Alexandro*)

dro) conflixisse, incertâ fide traditur. Inde quinque parasangis mons شاه بهرام *Sjab Bahraam*, seu *Regis Babruum*, fortitudine & jaculandi arte celebris, figuras quoque non paucas exhibet, pari artificio excisas; indices cladis, quam Rex ibidem hostibus inflixisse dicitur. Monti vicini sunt thermæ sulphureæ, *abi Gerrò* dictæ, quibus saxum adjacet quadratum decem ulnarum longitudinis, quod eodem Regis nomine appellatur *Habmaam Sjab Behraam*, i. e. balneum Regis *Babruum*. Totidem leucas progredientibus occurrunt rudera قلعه سفید *Khalai Sefid*, i. e. *arcis albae*, à دیو سفید *Dive Sefid*, illustri apud Persas cacodæmone, extructæ, multisque gigantomachiae fabulis inclytæ: cujus ad rupem simulacrum pugnantis, quod ajunt, Darii, aliorumque ruderum apparatus in fastigio montis conspicitur. Nec prætereundæ sunt figuræ rupium bellicæ, sedecim parasangis *Sjirasô* in angustiis montium تنگی سنجی *Tengi Sindsjiruun* conspicuæ. Eas contingimus deflectendo in viâ *Ormusiâ* mox à *pylli Fessà* vel *Pessà*, vel ut alii vocant, *pylli Fars*, i. e. ponte *Persidis* versus dextram, quâ in *Sufianam* tenditur. Hunc pontem, qui *Sjirasô* tribus parasangis distat, conjicio reliquias esse urbis, quam *Qu. Curtius Pasagardum* vocat, à *Cyro* conditam, cujus interitus *Sjirasô* incrementum dedisse potuit: fauces verò *Sindsjiruun* ipsas esse *Susias pyllas*, quas pervadere ad interiorem *Persidem* frustra tentaverat *Alexander*, demum per invia montium deductus à pastore; referente *Curtio* Lib. V. Urbium quoque *Firusabaad* & *Daraab* vicini montes *Sculpturis Rustamicis*, quas vocant, superbire dicuntur: ut ceteras omittam obscurioris famæ, vel ex fato mollioris saxi, nimium obsoletas.

RELATIO VII.

Sjeich Chodsjâ Hafès & Sjeich Saâdi Sjirâsi,
illustrium Persiæ Poëtarum, Sepulturæ.

Laus Sjirâs
urbis.

§ I.

S*jirâsum*, quod hodie *Sjehbri Fars*, i. e. *Urbs Persidis*, velut, abolitâ veteri, nova Persepolis appellatur, civitas est inclyta & auspiciati nominis: in cujus felicitatem annona rerum, auræ cœliq; temperies, indoles mansueta civium, & quæcunque desiderari possent conditiones, jugiter conspirant. Situm supra fidem sortita est venustum; hinc campum respiciens planum & apertum, illinc falcato vastissimorum montium sinu circumdata. Campus agris, pagis & pascuis dives, parasangis ferè duabus in latitudinem, tribus in longitudinem extenditur, continuis montibus undiquaq; cinctus, & ad Vulturum in lacum terminans sex parasangarum, si circumiri posset, ambitus; qui sal copiosum, solari radio coctum, cuius sine pretio hauriendum exhibet. Montium accumbens tractus multis lacunis, fastigiis & articulis interrumpitur, hinc inde læto germinans cespite, majori parte sterilis atque nuda. Multa verò investigatoribus visenda objicit, non modò antiqua monumenta artis, variis commentis illustria, verùm etiam nascentes insolito naturæ beneficio fontes, copiosi & limpidissimi liquoris: quem per rupium hiatus & graminosas declivitates præcipitem viridaria, horti & cupresseta urbis magno sui commodo excipiunt, pro irrigandis areolis distribuunt, & in lacusculos, vivaria artificiosèque salientes fonticulos convertunt. Hortorum magnus urbem amplexatur numerus: nulli bi proniori aurâ, uberiori lymphâ, lætiori Florâ beatos in toto me vidisse regno memini. Ex Cupressis verò maximus

mus hortis & urbi decor est & magnificentia; telluris genio earum vigori singulariter favente. Densissimis enim consitæ ordinibus ubique ad jactûs sclopi altitudinem æquali citoque incremento exsurgunt, servatâ rectissimi stemmatis, comæque intra turbinatam legem pertinaci decore. Audeo affirmare, nusquam terrarum exstare, vel tantam uno loco Cupressorum multitudinem, vel tam alto fastigio, tam læto & concordi elegantia luxuriantium. Unicum illud suburbium, quod laudatissimus quondam Gubernator & Princeps *Imam Culi chaan* in tractu terræ *Musalla* dicto, ad ideam *Tsjarbach* *Isphahanensis* condidit, & ab asperrimi montis hiatu, per quem urbem ingredimur, ad usque basilicam *Sjab Myr Hamseh* produxit, luculentum laudatæ pulchritudinis argumentum objicit advenis viatoribus: qui per sabulosas solitudines toto die luctati, dum inopinato Elysium hunc portum conspiciunt, non possunt quin verbis & votis in τὸ *Allah ekber*, i. e. sit laus Deo! erumpant. Ex quo etiam hæ fauces *Tengi allah ekber*, id est, pylarum laudis Dei, nomen sortitæ sunt. In harum constituti portâ, magnificâ & ad solam pompam extructâ, urbis nullibi clausæ, nullibi munitio- nibus septæ, omnem uno istu terræ *Musallâ*, & penè totius urbis Majestatem capimus, strepentes per mediam viæ Regiæ longitudinem aquarum cristallos, hinc inde cisternis interceptos, hinc inde vario lusu & arte tripudian- tes audimus; tot desuper intuemur Cupressorum densas series, cum ad viæ latera, tum per viridariorum margi- nes consitas, quæ velut hastatas satellitum copias, & ne- scio qualem ineffabilis magnificentia speciem imagina- tioni nostræ objiciunt; adspectu, quo nullum elegantio- rem, collatis in unum studiis, ars & natura possunt effi- cere. Laudat hinc vena Persica Sjirasum, & imperii ocel- lum, delictum suum & paradisum vocat: in quem Dii ipsi sedem fixuri sint, si se ad cohabitandum mortalibus de- missu-

missuri in terras fuerint. Hæ urbis deliciae, ab omni ævo, quo floruit, doctorum tranquillòs animos pellexere, ut suas Musas in eâ locaverint Theologi, Philosophi & Poëtæ præstantissimi. Ex quo etiam civitas laudem meruit, ut in libris & diplomatis دار العلم *Dari ilm*, id est, habitatio scientiæ appellari, & totius imperii Academia prædicari soleat. Testatur id multa seges sepulchralium, quæ virorum ex omni ævo doctissimorum exuvias condunt; mille & unum recenset auctor Libri, qui inscribitur هزار و یک منرار *Hasaar we jek mesaar*, i. e. mille & unum mesaulea: quorum in numero sunt شيخ خواجه حافظ *Sjeich Chodsjja Hafès* & شيخ سعدى شيرازى *Sjeich Saadi Sjirasi*, duo Poëtarum ac Philosophorum præstantissima, dum viverent, lumina, scriptisque suis etiam apud externos inclyta. Horum sepulchra brevi visitatione venerabimur.

Poëtæ Chodsjja Hafès
laus & sepultura.

§. II.

Godsjja Hafès, moralium in ligatâ scriptor venustissimus, sed perquam difficilis est, qui saltem intelligi à doctis, nec ab his legi, nisi cum admiratione potest. Stylus concisus est & gravis, periodi sententiarum momenta sunt, verba ingenio & acumine referta, connexio facilis atque elegans, ut, qui voculam mutat vel demit, acumini, elegantiae, facilitati plagam inferat inemendabilem. Divino igitur spiritu ejus poemata exarata ac mysterii plena creduntur; ex quibus superstitiosa gens eventus rerum dubiarum & consilia agendorum, præmissis ad Deum suspiriis, sciscitatur, pro oraculo excipiens periodum, in quam evoluto libro fortunâ incidit, ex ejus affirmatione vel negatione agenda vel omittenda rei consilium repetens. Poëta igitur merito jure Orientis appellatur doctissimus, ipsiq; *Homero* eruditione ac gravitate venæ comparandus; eo tamen fortunis superior ac longè felicior: quòd

quòd tranquillam suis Musis sedem in sinu patrii emporii, & in ejus fundo suburbano *Muselli*, vel, ut vulgò pronunciant, *Musallà*, requiem exuviis suis invenerit; non ex precario *fensum* ærario, sed ex propriis divitiis splendide tumulatus. Cæmeterium ejus quadratum est & spatiosum, rarâ Populo umbrosum; introitum utrinq; leo ornat ex saxo fictus; murus lateritius affabrè factus est, venustatis partem capiens ex Cupresso ambientis horti. Solum lapidibus & diviti sepulchralium segete sternitur, eorum, qui sub vatis præsidio hîc tumulari desideraverant. Unâ donatur cisternâ, religiosæ ablutioni dicatâ, quæ aquam per cuniculum recipit. Intranti ex vicino horto, qui sepulturæ legatus est, custos (a) mox occurrit, qui deducat in sepul-

chri areolam. Hæc in quadratum cancellis cincta, præter vatis nostri, tres tumbas claudit, unam Principis secularis,
Aaa reli-

reliquas duas illustrium theologorum, ejusdem vatis, dum viverent, discipulorum. Sedet hîc in cavædio prælector, (b) Mola vel studiosus, & ex *Corano*, super quatuor defunctos, unâ opera verba recitat: quem penso defunctum excipit alter atq; tertius, in subdiali requietorio (c), vel in conclavi vicino vices suas expectantes. Sepulchra in unam locata sunt seriem, parvo admodum spatio disjuncta: primum est *Myrsæ*, sive prædicti Principis, alterum *Poëtæ nostri*, tertium & quartum theologorum *Ali Sji-rasî & Sahad Dekèh*. Eadem his omnibus forma est (d), structura ex cæso lapide obsoleto & impolito, magnitudo ad sarcophagi capacitatem expansa, utrinq; terminata saxo orgyiam alto. Latus utrumque cum imo margine versus *Corani* exhibet, atro charactere insculptos. Saxa ad pedes confita exteriori facie singulorum encomia exponunt turgido, eleganti & ingenioso epigrammate. Ego, ceteris omissis, epigraphen nostri saltem vatis exhibeo, sed quæ Latio donata suam amittit gratiam. Ultimus versus annum, quo obiit, in terrâ cæmeteri quærendum jubet: quia collectæ vocum numerales literæ, secundum *Hisaâb besorg*, sive numerum majorem, dictum, reddunt annum *Hedsjiræ 791*, qui est à nato Christo 1340.

تاریخ خواجه حافظ

چراغ اهل معنی خواجه حافظ
که شععی بود انر نور تجلی
چو در خاک مصلي ساخت منزل
بجو تاری بخش انر خاک مصلي

Tariich ChodsjeH Hafes.

*Tsjiraach ébbeli maäni ChodsjeH Hafes,
Keb sjemmaï buud es nuri tedsali
Tsjje der chaaki Muselli saacht mensil
Bidsju tarichsj es chaaki Muselli.*

Elo.

Elogium & æra Chodſja Hafès.

*Lampas scientiæ solida Chodſjeh Hafès eſt,
Cujus candela lucet ex ſplendore divino.*

*Quoniam in terrâ MUSELLI iter finivit;
Quære æram ejus ex terrâ MUSELLI.*

§. III.

Poëtæ Saâ-
di laus &
ſepultura.

Poëtarum alter eſt *Sjeich Saâdi*, *Sjiraſi*, id eſt, Doctor *Saâdi*, natione *Sjiraſenſis*, cujus hiftoriæ, plenæ apophthegmatis, ſtyloque facili & eleganti conſcriptæ, manibus hîc teruntur omnium, qui literas norunt; pars etiam *Gulſtaan*, ſeu *Rofetum*, in noſtras linguas translata, à Germanis & Gallis legitur. Floruit ſeculo ære Mahhammedanæ ſexcentefimo, Chriſtianæ duodecimo; educatus in aulâ *Abubekr* Regis *Damaſco*, & in aulis Turcicis diu verſatus eſt; vidit Ægyptum & Italiam; linguarum orientalium apprimè fuit doctus; calluiſſe etiam latinam dicitur, & Senecæ opuscula ſedulò pervolviſſe. Vitæ demum aulicæ & peregrinationum pertæſus revertit ad Lares civitatis patriæ, in quâ ille longâ & tranquillâ ſenectute deſunctus, centenario major obiit. Nactus eſt ſepulturam longè extra *Muſallâ*, ſub eâ montium parte, quæ notatur veſtigiiis S. Eliæ, & ab his nomen nacta eſt *Kubi Kadèm Chedr*, id eſt, mons veſtigiorum Prophetæ. Tria hîc ſpectantur inſignita Poëtæ nomine: videlicet Hortus, domus ſepulturæ, & fons. Hortus ſabuloſi fundi, omnique cultu deſtitutus & neglectus, nihil quod prædicare poſſim, calamo ſubſtituit. Domus intra horti pomœria conſitus à communi mauſoleorum formâ & magnitudine non recedit; cubica eſt, circiter decem paſſuum quadratorum, unico fornice cooperta, ſtructuræ lateritiæ; introitu in cavædium (*eiwaan*) expaſo; faſtigio trium fornicum ſerie exornato, in ſpeciem ſuperioris contignationis. Intus nihil ſpectatur, præter lapideæ ſtructuræ tum-

bam, omni ornatu custode & lectore orbatam, nudosque parietes ex flammâ lampadum, quæ olim honori vatis arferant, squalidos & obscuros. Totum mausoleum vetustate deturpatum, ad ruinam graviter inclinat. Fons extra hortum spectabilis ædiculâ tegitur superbi operis, non in eâ scaturiens, sed per terræ cuniculum placido raptu devolutus, & terrâ in parvi putei formam effossâ, conspicuus. Oritur ex petroso sinu vicini montis, & subterranei ductûs tractum emensus, in telluris superficiem effunditur. Ædicula ex quadrato lapide, nitido & polito, fabricata, formam habet octogonam; singula latera trium passuum latitudinem referunt, alternè vel patula, vel fornice (qualem Galli *niche* vocant) ad ornatum clausa. Superliminaria inscriptionibus decorata sunt, sed tempestate passim exesis & mutilis. Intus per lapideos gradus, ad formam ædium circumductos, omnino quatuor & viginti descenditur ad superficiem fontis: qui tres pedes in profunditate, plures in latitudine exhibens, summâ claritate & intenso algore suo mirè se commendat. Præmarium quod hîc oblectat, pisciculi sunt, à frequenti hospite, datis eduliis, pene cicurati: nam injectis granis, actutum ex latebris profiliunt in conspectum, prædâque certatim abreptâ ad cuniculos victores refugiunt; mox præsto iterum hospitem observant manus, & liberalitatem expectant. Pisciculis superstitione venerationem ex sanctitate vatis tribuit; inde eos capere, turbare vel quovis modo offendere nefas est. Vivarium totâ Persiâ famosum est, & hospitibus, urbis memorabilia visuris, primo loco ostenditur. Hæc de monumentis Poëtæ *Saâdi*.

Scripta utriusq; laudati auctoris tantâ in æstimatione sunt, ut bonum virum negent, qui non legerit, vel reconditam in iis sapientiam & vitæ regulas non veneretur. Invenies illa in collegiis & scholis, in palatiis & casis, in officinis & tabernis. Non satis admirabêre, quantâ cum ani-
mi

mi delectatione otiosum vulgus in foris & officinis suis, quin in ipsis Cofeæ popinis (quæ nostris tabernis cerevifiariis & vinariis respondent) scripta hæc lætitent, & ex iis ingenii nectar capiat: dum confidentium is, qui libro instructus est, epiphonema attentis sociis prælegit, mox librum claudit, ut meditandi silentium indulgeat; tum lætionem iterat, interpositâ subinde ad meditandum morâ, donec interveniat, quod lætionem interrumpat, vel dissolvat confessum.

RELATIO VIII.

Oenopoeia Sjirasensis.

§. I.

Rosa Sjirasensis.

Spectatis antiquitatibus, Persepolim relinquerem, nisi etiam inclyta loci Ceres, adeo dives atque proma, calamum adhuc invitaret. Ex floribus *Rosam*, ex fructibus *Uvâ*, illam hortorum delictum, hanc vitam atque animam esse, nemo ignorat. Utramque loci genius progenerat uberrimam; non æquè tamen intra urbis pomeria, quàm in propinquo & urbanæ ditionis pago *Keseri Desjt*, vel ut vulgo vocatur, *Mescîdi Berdî*, geminâ parasangâ versûs borea-occidentem (N.W) ad montium radicem posito; simul ac in toto, qui ab urbe ad pagum vergit, clivoso tractu, civium ac rusticorum vinetis undique conferto: cuius loci felicitati si fortassis quisquam alius comparari, vel situ jucundo, vel soli felicitate possit; utriusque tamen tum rosæ, tum uvæ præstantiâ & ubere proventu, nullus in orbe potest. Rosam uti Persia ex omnibus mundi partibus maximè copiosam ac suavè olentem gignit, ita *Sjirasum* ejusve pagus prælaudatus, præ ceteris Persiæ provinciis, fert copiosissimam ac fragrantissimam: cuius aqua destillata per omnem Indiam, atque ipsius quoque Persiæ provincias laboriosè divehitur, (vi-

tris in Figurâ notatis literâ *e*) Hæc in conviviiis quibuscunque & conventibus amicorum ad luxum expetitur. Nam cum cinamomo & saccharo candido cocta, alternè cum *Kabwâ* sorbillanda propinatur; eâdemq; accedentes hospites, velut in grati adventûs symbolum, asperguntur: quæ ipsa etiam aspersio ad mensæ secundæ expositionem iterari solet: nisi potius eam celebrare placeat cum *Arâchi fidnèh*, sive aquâ ex floribus Jasmini albi, Vitis, Aurantiorum, Liliorum & Oleæ Bohemicæ parata; sive etiam cum *Arâchi Büdmisk*, quæ ex Salicis Moscatæ julis, cœlestem prope odorem spirantibus, hîc loci copiosa elicitur. Odoris rosaceæ suavitatem rasura ligni Santali auget, quam alii rosis destillandis addunt. Ex multo igitur usu, apud gentes abstemias, aqua hæc superat vini pretium; ipsæque rosæ sat carè veneunt, nimirum unum *man kohoneh*, non minùs uno, ut plurimum duobus *Mahmudî*, i. e. dimidio imperiali. Singulare id habet Sjirasensis Rosa, ut in destillatione fundat pinguedinem butyro similem, quam *Ættrgyl* vocant. Oleum hoc auro contra carius est; cum nullius rei odor perinde gratus ac suavis sit. Ex quo pronum est judicare, rosam Floræ Persepolitanae calidioris naturæ esse. Nomen Rosa proprium non habet apud Persas, nisi generis *روز* id est, *Floris*, quo ob excellentiam indigitatur.

Vitium
species, seu
varietates.

§. II.

Vitis verò, quam prædicamus, non hîc, velut in Hyrcaniâ (*Gilaan*) suæ naturæ relinquitur, ut per terram & arborum fastigia se diffundat, neque in pergulas aliaque opera topiaria flectitur, ut saltem oculis serviat, sed omnis curta, i. e. pedata vel prostrata, & ad fructus ferendos accommodata est. Ejus species hîc solo coluntur variæ, distinctæ ratione fructuum, sive uvarum: quarum aliæ ad effusionem, uti loquuntur, sive ad vinum fundendum

dum expetuntur; aliæ sunt escariæ, sive esui saltem dicatæ. Prioris generis sunt: *Angûri Kismisj* vel *Kismisî*: quæ uvæ sunt albæ (*anguur* enim uvam significat) acinis minoribus, non modò ad effusionem, sed non minùs ad escam, ut exsiccentur, delectæ. Exsiccatæ in umbrâ, exponuntur inter obsonia mensæ secundæ; insolando arefactæ immiscentur coquendæ oryzæ; (*polò*) acidulæ enim sunt, & passularum Corinthiacarum vices præstant egregiè. Vitis ejus hîc copiosa colitur, æquè ac in Persiâ australi. *Anguur Asjî*; uvæ sunt nigræ, sive atro purpureæ, acinis carnosissimis, ex quibus vinum exprimitur valdè rubicundum, saporis adstringentis & præstantissimum, verùm paucum, adeoque pretiosum, quod comparare audeam vino Gallico *d' eremitage*. Stirpes satis hîc frequentes germinant. Vino communissimo, quod majori copiâ elaboratur, & hinc passim avehitur, quinque uvarum species serviunt, eidem calcatorio unâ operâ ingerendæ. Earum quatuor albæ, sive fulvæ, sunt: *Besj*, *Gaj kauk*, *Muscali* & *Kalatî* dictæ; quinta *Samarcandî* extrinsecus nigricat, succo interiori sanguineo. Postrema hæc vino colorem tribuit subrubicundum; saturatiorem datura, si majori copiâ admisceas. Nomen sortita est à metropoli Ubeciæ, unde stirpes primùm delatæ fuerant. Hæ quinque stirpes præ ceteris hîc coluntur, & ex cœli genio luxuriant. Vinum impertiuntur, quod Majestatis mensam decorat, ac virtutis famâ omnem implet Asiam. Esculentæ & ad expressionem rariùs expetitæ sunt, quæ vel succum fundunt aquosum & ignobilem, vel paucissimum & citra operæ pretium. Sunt ex his duæ species præcoces, quas Junius mensis parturit: una *anguur Sjabonî*, quæ purpurea, altera *anguur Attabekî*, quæ alba est. *Sabebî* rubellæ sunt, racemis longiusculis, saporis delicati, uvis *Kismisj* & *Asjî* præstantiâ & æstimatione æquales. *Risji baba*, i. e. barba senum, à mirâ racemorum longitudine dicta,

éta, quam duarum ferè spithamarum exhibent; albæ sunt & pauci humoris, proinde potissimum esui dicatæ. *Fajekb* prioribus haud multum dissimiles sunt, sed succi paucioris, proinde torculari nunquam subijciendæ. *Mader betsjèh*, i. e. mater cum liberis: albæ sunt, ex acinis mixtæ majusculis & minutis, unde iis nomen. *Angûri abî*, i. e. uvæ aquosæ: magnæ sunt & purpureæ, acinis majusculis, humore aqueo & ignobili tumentibus, unde parcius coluntur. *Rebèh* aliis *Sorgèk*, alteram præ se ferunt faciem à solari radio miniatam. Perpaucæ sunt, subaufteræ & nullius æstimationis. *Nochudî* vel *nochodèk*, parvæ sunt, acinis minimis, à vindemiatoribus relinquendæ pro pauperibus, qui ex iis syrupum conficiunt.

Quantitas succi, qui expressione obtinetur, tanta est, ut paulo superet dimidium pondus fructuum, adeoque uvarum *man kohonèh* unum, sive novem libræ Belgicæ, reddunt tantum non vini libras quinque. Isfahanensis uva (quæ ibi copiosissima est *Muskali*, seu apiana) quod sub cœlo algidiori vigeat, folliculis constat tenuioribus & nucleis minoribus, unde major ex eâ vini proventus est; nam ex uno *man Sjah*, sive libris Belgicis duodecim, exprimitur unum *man kohonèh*. Oenopœiam tractantes, cum vineta ipsi non possident, uvas à possessoribus coëmunt. Veneunt eædem non semper æquali pretio: quando annonæ fœcunditas est, unum *man kohonèh* emitur *Cas* sive *Casbegi* quatuor, cum caritas est, *Casbegis* duodecim vel quatuordecim. *Casbegi* autem viginti, *Mahmudî* unum, sive quartam uncialis partem constituunt. *Angûri Kismîs* & *Sahèbî* plerumque duobus *Casbegis* cariores sunt ceteris speciebus.

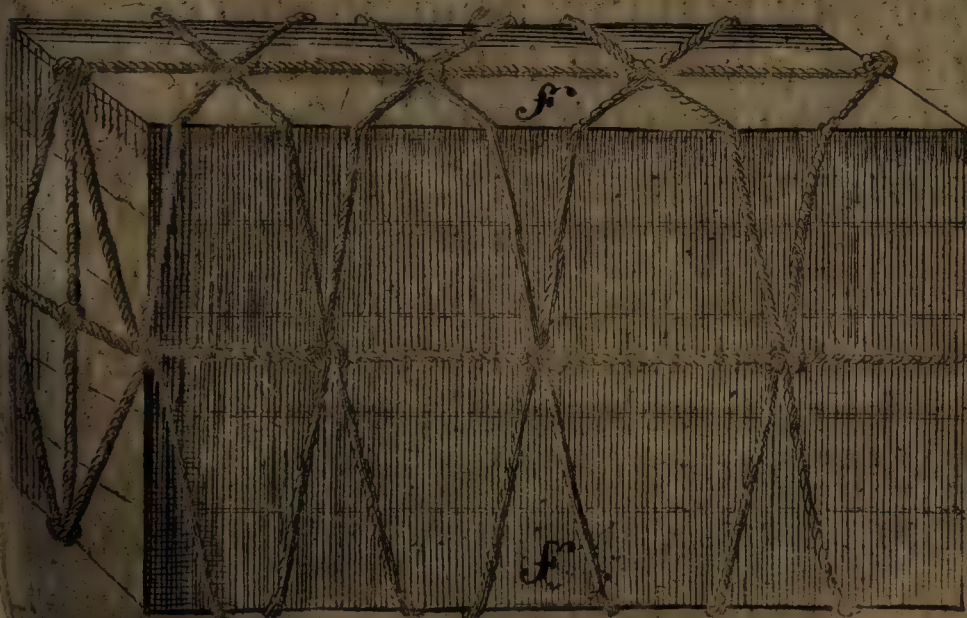
Vini confectio.

§. III.

Vini confectio instituitur in cellâ, vel intimæ domûs camerâ quadam, à ventorum ingressu remotâ. Absolvitur eadem expressione & fermentatione. Expressioni servit

vit *Karaufji*, id est, calcatorium, sive camera quadrata, plerumque in angulo ob commoditatem extructa, & gypso incrustata, magnitudinis in utrâque dimensione octo, in profunditate quatuor pedum; ejus nimirum capacitatis, ut 3000 *man koboneh*, i. e. 18000 libræ Belgicæ, in illam deponi, atque uno actu calcari à viris quinque possint: dum per foramen, demissiori loco factum, succus expressus in lacum subjectum defluit, (*vide in Fig. lit. a*) ex quo subinde haustus, vasis fictilibus *Gumreb* (*vid. lit. b.*) infundi-

tur, ut in iis fermentatione perficiatur; proinde non omnino implendis, ne effervescendo exuberent. Vasa hæc adeo sunt ventrosa & grandia, ut singula 60 vel 70 *man koboneh* recipiant. Coquuntur hîc & aliis in locis, vinum fermentibus, ex pingui limo, qui quò fidelius subactus est, eò fermentatio celerius perfici dicitur, præsertim si ipsa etiam

testa plus solito crassior fuerit. Mox ipsa vinacia, (*tulf*) ex calcatorio hauf iisdem fictilibus immittuntur, à quorum admixtionem mentatio expectanda est, intra biduum vel tardius, pro qualitate aëris. Aër autem, cooperto vase ac clausâ camerâ, omnino arcendus est, ne afflatu algido fermentationem cohibeat: quod si evenerit, vel frigidior tempestas ingruat, aër illatis prunis temperandus est. Fermentatione inchoatâ, quotidie operarius unus cellam ingrediens, nudis lacertis vinacia elevat, & cum succo vehementer permiscet. Quæ permixtio durare solet ad minimum dies octodecim, ad maximum viginti quatuor, donec nimirum succus saporem ac characterem novelli vini acquisiverit. Tum immisso cribro, ex bacillis rudi manu textis (*neitsjeh* vocant) à vinaciis separari, & cadis purioribus, perinde aliis, vel iisdem, infundi debet, ad orificium usque implendis; operiendis etiam cum levidensi storeâ (*pisuur*) ex gramine arundinaceo textâ, saltem quæ illapsuros culices & alia insecta arceat. Ita hæc vina 30 vel 40 diebus immota relinquenda sunt, donec supremum perfectionis gradum adepta, propinari possint, & exhauriri in œnophora, quibus commodè transvehatur. Vinacia torculari ligneo (*tengi tiir*) subdi, ac succus expressus destillationi subjici solet, pro spiritu vini obtinendo. Possunt, si volupe est, expressa hæc vinacia, affusâ aquâ, denuo torqueri in eundem destillationis usum; Cui etiam uvæ sequioris notæ dicari aliquando solent.

Vini trans-
vection &
qualitates.
Transvec-
tio.

§. IV.

Ab intervallo totidem, quot dixi, dierum, quodcunque vinum transvectioni destinatur (minùs, quod in loco manet) per saccum gossypinum subtilioris texturæ colari debet, ut, separatâ impuritate, nequaquam vectione turbari possit; depuratum œnophoris, sive vasis vitreis, infunditur, cistis, quibus commodè devehatur, includendis.

Vasa

Vasa vitrea, alia sunt majora, ampullacea & circumducto scirpo tunicata, quæ vocant *Karabà*; (*vid. lit. c.*) alia minora nulloq; scirpo munita: (*vid. lit. d.*) Illa vini capiunt *man kohoneb* octo, rarius novem; hæc unum cum dimidio. Vitra verò in hac ipsâ urbe elaborantur: filices ipsa tellus, herbam alcalicam, *Kilià* dictam, ubi vicina *Neris*, ligna valles circumsitæ conferunt. Venit *Karaba* una apud vitriarios duobus *mamudi*, rarò carius. Cistæ vetiles, quas Persæ *Senduk*, exteri *Kassa* vocant, ex tenuibus asserculis obtusè sunt compactæ, & imbecilliores, quàm ut sufferre iter possent, nisi restibus circumligatis cautè firmarentur; farctæ prius stramine, quo distineantur adversus impressionem. (*vid. lit. f.*) Capiunt cistæ singulæ lagenas minores circiter decem, rarò plures; *Karabas* verò saltem duas, quibus frequentissimè lagena minor interponitur. Non rarò lacunis inferuntur vitra minora (*vid. lit. e.*) plena aquæ rosaceæ. Cistæ binæ unum constituunt onus muli, quod Persæ *Karwaar*, exteri *Kârroga* vocant, ita jungendæ, ut utrinque ex tergo singulæ dependeant.

Vinum Sjrāsense meritò inter generosissima totius *Qualitates.* Orbis numeratur, quamvis durabilitatem, citra bonitatis decrementum, non ferat. Color fulvus, sive subrubicundus, est; Odor gratus ac multo spiritu gravidus; de sapore cum vino Burgundico & Campanico Galliæ ambigens, omnis dulcedinis & acoris expers & levissimè adstringens; quod postremum uvis *Samarcandî* acceptum refert. Virtute pollet eximiâ; modico enim usu mentem mirè exhilarat & appetitum acuit; nimio & ad ebrietatem assumptum, spiritus vehementer accendit & prope ad furorem usque turbat; post crapulam tamen nullum relinquit, vel capiti gravitatem, vel membris lassitudinem, vel stomacho fastidium cibi. Merobibis regni, Judæis, Christianis, Armenis, nunquam arthritidis creasse incommo-

*Conserva-
tio.*

da, quin nec tartari, in cadis subsidentis, vestigia, nisi perrarò, inveniri rescivimus. Conservationi nulla opitulatur ars vel studium possessoris, sive id virtuti suæ, sive aëris bonitati debeat. Sat est, cadi orificium vel linteo obligasse, vel storeâ saltem impositâ defendisse ab illapsu insectorum & quisquiliarum, quibus liquor inquinari posset.

Vini copia.

*Uvarum
usus.*

§. V.

Vini magna Sjirasô vis devehitur, major verò ibidem elaboratur, nec tamen vel tertia annonæ pars expressio- nem subit: Uvarum quippe pars non contemnenda quotidie carpitur, recens cum pane manducanda; pars in cellis suspenditur, plures menses conservari pro futuris obsoniis patiens; pars etiam pro uvis passis ficcanda legitur; magna verò pars coctione redigitur in syrupum, qui butyri locum in mensis pauperum, & pro abstemiis, admixtâ aquâ, vini vices suppleat. Magistri hîc habitant diversi generis hominum, qui œnopœiæ incumbunt, uvarum vi ex vindemiis omni mané asportatâ asininis tergis. Primores nomino Persas Musulmannos: nam licet circa objectum immundum versare, ex jussu Mahhamedis non audeat abstemia natio; ex Regiâ tamen dispensatione Persianis quibusdam data est facultas elaborandi vinum, pro cellâ Serenissimi; (quæ præter Sjirasense etiam admittit Georgianum, quotannis Tefliso mittendum à Principe, Sjirasensi vino rubicundius, tenuius & paulò gratius) Sed hâc illi immunitate freti, etiam aliorum Magnatum cellas implent citra licentiam. Secundæ classis sunt Christiani Armeni, quorum familiæ omnino quinque in urbe habitant, omnes confectores vini, tam venalis, quàm pro usu domestico. Tertiæ classis sunt Judæi, quorum hîc numerari audio supra millenas domûs. Vinum & ipsi conficiunt venduntque cupientibus. Ab his, Persiam peragrantes, vinum semper nobilissimum obti-
nui-

nuimus, quod illi in terrâ sepultum servant, interdum in agris procul à Laribus. Quartæ classis sunt ii, quos Societates Europæorum, Regio permisso, constituunt, vinum sibi elaborandum, quod mari devehant. Eorum, qui sub Belgico nomine operantur, quotannis plus minus ter mille cistas implent; qui pro Anglis, mille saltem; qui pro Lusitanis, vix minus. Taceo quantitatem cistarum, quas mercatores Armeni hîc emptas, lucrificandi causa, in Indiam exportant. Ita Vitis unius urbis, tot populorum palatiis serviendo id præstat, quod in Europâ vindemiis multis vix ulla possit Provincia.

RELATIO IX.

Memorabilia montis *Bennà*, in Persidis Provincia *Laar*.

§ I.

Famosa sunt & proxima Sinui Persico æstiva, pagus *Bochoon*, vel, ut alii pronunciant, *Bochuun* & *Buchuun*, gelidi montis *Bennà* seu *Bonnà* inter fauces perraro situ reconditus. Ad eum, imminenti Syrio me subducturus, recessi Gamronô, mense Junio, anni 1686. Dignus descriptione locus est: cujus hîc singularem situm, plantas ferasque rariores, Lapidis Bezoar, quem ibi potissimum observavi, generationem, procreatricem liquoris balsamini speluncam, thermas circa viam obvias, atq; ipsum iter, brevibus exponam. Abiturus instruor commendatitiis ad loci præfectum à magnæ auctoritatis mercatore *Córidas*, negotiorum Belgicorum curatore. Is, quod obiter infero, amico iter dissuasurus, argumento utebatur (ut erat vir gentilis) ab augurio apum: quarum ingens examen pridie ante discessum, factò per fenestram

Iter Gam-
ronô Bo-
chuun.

impetu, in museo meo sedem collocaverat; insolito fanè exemplo, & remoraturus, quod ajebat, prosperrima portendente. Repudiato augurio, horâ, quâ calor remiserat, septimâ vespertinâ diei decimæ sextæ prænominati mensis, iter occipio, cistæ, quam *Kadsjuwâ* vocant, pendente ex camelino dorso ob infirmitatem insidens; dum servus & suppellectilia duobus asinis provehuntur. Viam ingressi planam, sabulosam, & partim cautibus impeditam, post mediam noctem *Isjiin* pagum consequimur, absolutis parasangis tribus cum dimidiâ.

Die decimâ septimâ (sic procurante servo meo, homine avaro & astutissimo) in comitatum adsciscimus agafones aliquot, qui nos per viam montanam deducant, breviorum quidem, quàm quâ camelis itur. Jumenta dactylis onerantur annotinis, illuc in quæstum servi transferendis, uno asinorum vacuo relicto, pro futuro infessu meo. Horâ eâdem, quâ heri, decedimus, & thermas Ginauenses prætervecti, devenimus cum diluculo

Diei decimi octavi ad xenodochium, in deserto positum & semidirutum, quod publicani eidem immorantes ab aqua ibidem stagnante vocabant *Birkeh testèk*, postpositis totâ nocte parasangis omnino quatuor per lapidosam & sterilem planitiem. Diem hîc exegi in ostiis fornicati aquarii, (*birkèb* vocant) quâ parte sol non irradiabatur. Ardentibus ventis, immane quantum hîc sævientibus, opposui lodiculam, in modum papilionis expansam, quam subinde intus humectavi, ut continuo maderet: ita enim aër admirandâ proprietate algescit, & corpus contrariâ qualitate afficit. Accidit mihi, quia levi theristro induebar, ut, quam partem corporis lodix humida crebrius attigerat, in eâ postridie omnis cuticula, quasi ustulata, abscederet. Eodem præsidio in reditu ceterisque excursibus ab æstuante aurâ, etiam jumentis insidens, feliciter me conservavi. Occidente sole dimoventes, pervadi-

vadimus deserta fabulosa, rivis falsissimis, hinc inde oberrantibus uda, & ex sale in superficie concreto (quantum tenebræ prodebant) passim albicantia. Aqua pluvialis in angulo rupellæ stagnans (locum *Taradeer* vocant) ut ut stercore jumentorum inquinata, nobis hîc potum præbuit, & novam hospitandi stationem, à priori duas saltem parasangas diffitam.

Hîc diem, videlicet decimum nonum, postquam sub dio, & ob ventos arduos & loci inhospitalem apricationem permolestè transegeramus, discessimus sextâ vespertinâ; perque salebrosam tellurem, plurimis intercisam rivulis, totâ nocte luctati, devenimus horâ tertiâ matutinâ,

Diei videlicet vigesimi, ad pagum *Siabû*, parasangas non amplius quatuor supra dimidiam emensi. Obscura nox, quamvis accedentibus aspectum pagi præcluderet, non oberat tamen, quin ex longo intervallo auram, quæ inde adspirabat, ex humore dulci plantisque viridantibus temperatam ac fragrantem, olfactu perceperimus. Plurimis enim palmetis, pomariis, hortisque frugiferis & perfluyente rivo dulci ad voluptatem usque insigniter dotabatur; tametsi levidensi operâ ex frondibus saltem palmeis constructus. Amnes, quos in viâ vadavimus, muriaticam sapiunt falsedinem ad unum omnes; nec alveis decurrunt, sed superficiem lambunt fabulosæ telluris; ultimus eorum *pustei sijab*, & aquarum, quas recipit, pluralitate, *bisti tsjabar*, & ex qualitate sua communi vocabulo *rudchoneh sjuur*, i. e. *falsum flumen* dictus, rapidè versùs Sinum profluit, duobus Gamronô milliariis, non procul à pago *Naglanagudâ*, se exonerans. Vix dies aderat, cum incolarum comitas rivum, aperto aggere, dimitteret per hortum, in quo me, explicatis sub umbraculo storeis, hospitari cognoverat. Ea enim est aquarum dulcium in regno conditio, ut per varios alveos, eam in rem eductos, in quoslibet hortos dimitti possint. Hîc, quod esculentorum

torum vendibilis præberetur copia, jejunos comites monui, diem genialiter meo ære viverent; quod adeo illis cordi fuit, ut à coquinâ rursus divelli non paterentur ante crepusculum: quo ingruente, per lapidosam & inviam planitiem versùs montium jugum ferimur; & post unam & dimidiam parasangam intramus præruptarum rupium fauces, incensis frondibus palmeis ob angustiam investigatas. Peregrina videbatur facies, per flammam non satis cognoscenti, ars ne utrinque structuras magnificas, an lusum natura objiceret. Pergentes excepit vallis angusta, extensa in longitudinem dimidiæ parasangæ, ex amne, qui medium percurrit, sonora ac gelida; cujus longitudinem emensos stitit oppositus mons præaltus, *Kubi baas*, seu falconum, dictus, & secus eundem ad sinistram, via ardua & salebrofa, nocte obscurâ haud penetrabilis.

Die vigesimo primo apparens lux exposuit nobis situm vallis insolitum & pergratum: præcelso quippe & asperimos ab omni parte scopulos, rari ad crepidinem usque frutices, imam verò radicem palmeta quædam decorabant, quibus humor, per editos margines ex rivulo adductus, largiter influebat: Uvidos scrobes & lacunas copiosa Ficus & incognitæ contegebant plantæ, succulentæ, lactescentes, spinosæ, pomiferæ, omnes peregrini genii. In ipso amne dulci & limpidissimo, id mihi jucundum fuit spectare, quòd in decursu ipse ab arenis subinde absorberetur, & ab intervallo multorum passuum denuò erumperet; donec tot haustibus imminutus, brevi extra fauces in palmeto quodam extabesceret. Montis oppositi nomen indicavi *Kubi baas*, sive *falconum*, ex eo impositum, quod in illo falcones (quanquam etiam in vicinis non desint) notæ primariæ capiantur, pro ornithotrophio Regis. Ejus ex nemorosis tesquis tuguriola promicabant pastorum, infernè conspicua, ad quæ missi famuli, lac, butyrum & capellas retulêre, levi pretio comparata. Aura val-

vallis erat gratiosa, nulloque ardore sub umbroso scopulo demoranti molesta, Sol quamvis summum hodie verticem attingeret, quem solstitialem appellant. Brevi igitur post meridiem, camelo (quem viginti *abassis* conduxeram) Gamronum dimisso, asini terga conscendimus, & ad lævam deflectentes, nimirum in occidentem (cum ceteroqui omnis via vergeret in septentrionem, utcunque etiam in Orientem) viam persequimur petrosam & arduam, adverso amne; Hic amnis per montis hiatum (quem *saaki païn*, i. e. *saaki* inferiorem vocabant) in saxoso & impedito alveo cum ingenti strepitu defluebat: ripis quidem, (quamvis ob lacunas saxosi fundi & varia impedimenta passim inaccessis) multas referentibus arbusculas, sponte cultuque prognatas, præsertim Vites, Granatos, Tamariscos, Fraxinos, Sabinos, Pistaceas sylvestres; paucos etiam hortos Vite Granatoq; confitos; quorum absentes domini, alii vitam rusticam in pagis longè hinc dissitis, alii pastorem in proximis montibus ducere dicebantur. Tribus horis festinanter vecti, nec tamen ultra parasangam provecti, vergente die consedimus ad viæ terminum, scopulosis præruptisque montibus circumvallatum. Pro dormitorio ripam occupamus amnis sæpe dicti, hinc inter sylvos scopulos magno æstu scaturientis atque turgidi: prout in Perside ea est conditio fluminum, ut turgeant in principio, longiori tractu deficiant.

Die vigesimo secundo, cum primo diluculo, ceteri pedites, ego tamen asino ob infirmitatem vectus, magno nisu & pavore rimati sumus arduum objecti montis altissimi dorsum (*saaki balà*, seu *saaki* superiorem nuncupatum) ad quem nec aditus, nec semitæ vestigia, infra constitutis, apparuerant. Et tandem post sex horas ad summam planitiem montis *Bonnà* feliciter penetravimus, cum à statione vix parasangam in rectâ lineâ profecissemus.

Juro me Hyrcaniæ pylas ac Caucaſi præcipitia haud usquam majori perreptaſſe formidine, quàm quæ me in hæc ſemita exercuit; in quâ & ipſi aſini, montibus rimandis à teneris adſueti, (nec enim alia jumenta hîc vadunt) sæpe in altiores gradus humeris agaſonum elevandi erant; per aſperrimos murices in profundum ruituri, ſi vel unico gradu erraviſſent. Pro miraculo narrabant, Archiſatrapam Ormuſienſem in Bochunum ante viginti annos viâ aliâ (planiori, ſed longinquâ & multorum dierum) advectum, ſponſione factâ, camelos duos hæc viâ reduci juſſiſſe. Et res contra fidem hominum ita ceſſit, ut hæc tantæ molis jumenta, ſed ex genio ſuo providiſſima, difficiles viæ anguſtias ſine lapſu emerſerint quidem, ſed primâ nocte, quâ planitiem aſſecuta, exſpiraverint. Hîc quanquam in altiſſimâ exiſteremus plagâ, altiores tamen circumquaque protuberantes petræ proſpectum in diſtantiora loca & campos ſuppoſitos intercipiebant; ſaltem verſus boream palmeta diſtriçtus *Dſjehmili dſjabuun*, & verſus aſtro zephyrum (*S. W.*) mons *Ginau* rimantium oculis per aëris, quanquam Sereniſſimi, caliginem obſcurè pateſcebant. Ante faſtigium rupis articulus quidam, in areolam ſylvoſam jucundiſſimè expanſus, viatori aquam exhibebat gelidam, quam ex altiori ſcopulo manantem excipiebat crater, longo ſtillicidio excavatus. Ex eâ reſpicienti pagus *Sijabû* ad oculi menſuram apparebat, quaſi non ultra ſequi paraſangas diſtaret in rectâ lineâ; cui tamen biduum impendiſſe nil pudebat duces meos. Meridiati ſumus ſub Sabinis bacciferis, quarum nos gelida umbra, & non procul inde ſalientes rivuli invitabant. Tertiâ poſt meridiem, ſomno prandioque reſecti, diſcedimus, & in declivem lacunam montis, velut in duo crura hiantis, per ſaxa & ſalebras continuo proveçti, metam itineris veſpertina ſeptimâ conſequimur: abſolutis nimirum, ob difficiles anfractus & agaſonum ſocordiam non amplius 23 paraſangis

gis five miliaribus Germanicis circiter 16 cum dimidio, septem dierum spatio; cum universum iter, reducendo gyros ad lineam rectam, vergisset circiter in septentrionem, (accuratè inter N. t. S & N. N. S) Appulsus curo commendatitias præfecto dari; qui præmissò congiario, nimirum placentis, dactylis, & lactetum dulci tum coagulato, mox ipse mihi, quamvis in tenebris comparet, præstitoque salutationis officio, multa (ut erat vir senex, gravis & eloquens) de loci, in quem venerim, præstantiâ & antiquitatibus differit: tandem sua & pagi servitia ad nutum meum parata stipulatus, profundâ nocte me deserit. Ego in confabulationis loco expansâ storeâ, reliquum noctis sub dio transigo.

Postero die, qui erat vigesimus tertius, in hortum introducor, qui pro hospitio serviat. Is in dorso petrosi montis versùs borea eorum (N. S) edito loco positus, ceteris dicebatur algidior, & ventis, qui ab occidente per lacunam montis oppositi adspirarent, perflabilis, secus ac horti depressiores, vel oppositi. *Tekjeh* sive otii sedem hîc locavi ad quadratam cisternam, quatuor Aurantiis obumbratam; quam fovebat vena lymphæ, ab altâ rupe manantis. Spatiandi, pro Germanâ otiantium consuetudine, non dabatur copia; nam soli erat plena scrobiculis & gradata declivitas: ut taceam morem gentis, quæ hanc sibi insuetam itûs & reditûs reciprocationem admiratur, velut deliramentum insani hominis. Refugium, si imbres ingruerent, vicina præbebat ædicula, cubica, ex limo, opere rusticano congesta. Sodalem in illâ inveni ingentem anguem, in adverso lecticæ meæ angulo hospitantem, qui ut summo mane in scopulos proripiebat, ita vesperi repetebat latebram cuniculi sui; cavente horti domino, ne quas innocenti bestię offensas aut intrandi obstacula objicerem. In proximâ apricatione vicinos habui duos lepidissimi genii chamæ-leontes, qui societate meâ plurimum delectaban-

tur; nam subinde foco, dum abiret coquus, vel prandenti mihi, clandestino ingressu accedebat alteruter, ut spolia ex cibo colligeret, vel quâ intentione, nescio: quam primùm verò se spectari adverteret, factò clamore instar puerilis cachinni, celerrimè refugiebat in asylum suæ arboris. Missurus, quas in ulteriori arboreto & contiguâ vineâ vidi bestias, saltem hîc nomino sciuri quoddam pumile & fugitivum genus, pilis longis, & caudâ compressâ, in extremitate, latissimâ, de quo, in *Aldrovando* & *Gesnero*, non memini me legisse.

Die vigesimo quarto appulit Gamrono juvenis Toningâ Holsatus, tormentorum in Surattensi navi magister, ut meo exemplò imbecillitati suæ refectionem quæreret: quo cum bonæ indolis Germano in convictum & expensa admissò, horas non injucundè perdidi; adscitis etiam, qui de linguâ & provinciæ notitiis nos erudirent.

§. II.

Bochon.

Bochon, quinquaginta familiarum pagus, in abstrusâ & saxosâ valle, vel, si mavis, in hiatu montis *Bennâ* super sabuloso clivo extructus est: qui quamvis axem borealem respiciat non ampliùs 28 gradibus elevatum, ob loci tamen editiorem situm, uvidum genium, & opacas, quibus circumvallatur, crepidines excelsorum montium, gelidâ beatur aëris temperie, qualis etiam vix salubrior alibi. Mediam vallis longitudinem amnis dividit, pagò depressior, qui in superiori hiatûs parte inter saxa & scopulos passim profiliens, per lapidosam declivitatem præceps delabitur, & superatis, quæ vallem infra pagum clauderant, faucibus angustissimis, dimidiam parasangam longis, in vicinam planitiem se exonerat. Duo ad pagum dantur aditus: unus desuper à monte *Bennâ*, qui ob saxorum impedimenta, ungulis tantùm calcari potest asininis; alter infernè, ex planitie transmontanâ, quo per prædictas rupi-

rupium abruptissimarum fauces, etiam cameli enituntur, viâ quidem planiori, sed ob lapidum copiam etiam difficili. Ipse loci positus intuentem oblectat sui gratiâ & formidine. Spectatur velut insolens naturæ theatrum, cuius in imâ parte ingens pagus, multis arboribus frondens, atq; tot vineæ pomœriaque amplissima, per radicem montium gradatim confita, nævi saltem dicendi sunt, si magnitudini compares ambientis inculti & asperrimi jugi, quod ex imâ, quâ flumen devolvitur, angustîâ, per acclives petras, lacunas & salebras, in immensum exsurgit circuitum, culminibus quidem inæquali celsitudine & variâ specie mirè ludentibus. Totus pagi tractus, quamvis petræ inædificatus, glebæ superficiali tantum & fabuloso apparatu gaudeat, arborum tamen vitiumque adeo densam & intricatam exhibet copiam, ut una quasi opaca sylva eminus appareat: singulis hortis id singulare habentibus, ut ex jugi dorso, aquarum, quibus irrigentur, copiosi rivuli depluant, murmure tam amœno, ut perpetuos ex cœlo imbres audiri putes; adsonante præsertim densiori strepitu, defluentis per imam vallem rivi majoris. Docbat me informator, vallem hanc asylum fuisse antiquorum Principum, qui in eâ sese, occlusis faucibus, ab insultibus hostium conservaverint. Id testari videbantur in imâ rupe vestigia cardinum, ex quibus portæ pependerant, quas dicebant fuisse ferreas. Ipsa propugnaculi, seu castelli, rudera exhibebantur in culmine montis supra fauces, ex quo portæ, demissis saxis defendi, simul ac hostiles à tergo montis impressiones eludi potuerunt. Auscultat pagus imperio Calentarii, sive præfecti territorii *Farchonaad*: cum quo verò multa illi intercedebat controversia de tributo; quod is ratione hortorum imposuerat, quamvis loco saxoso & naturâ sterili positorum; cum, vigore publicæ constitutionis, agri saltem fœcundi genii sub censum veniant. Pendebat lis in iudicio Larenfis Gu-

bernatoris, cui modò parent, hætenus nondum decisa. Incolas triplex alit vitæ genus: hortense, pecuarium & venatorium. In primo, maximum proventum Vites tribuunt, quæ nullâ jutæ culturâ, palmites per summa spargunt fastigia arborum; pari ubertate Juglandes luxuriant; Malis etiam Punicis, Armeniacis, Aurantiis & Cydoniis non minùs gratiosa tellus est; iniquior Pomis, Prunis, Palmis, Platanis & Cupressis, parcè hîc crescentibus & tristiori vultu. Fructus suos pagis inferunt vicinis, cum dactylis, oryzâ, hordeo, tritico & eduliis quibusvis permutandos: Permutata grana in molâ suâ, quam intra fauces possident, comminuunt, excussamque farinam, unâ cum uvis & nucibus juglandium, in distantiora loca venalem tergis asininis deferunt. Hæc illis ex hortis mercimonia ac emolumenta sunt. In pecuario genere, usus eis præcipuus ex capris & ovibus: quibus pascendis graminosa patent fruticeta in fastigiis montium adfitorum; præsertim ejus, qui pago incumbit ab austro-occidente. Jucundum est spectaculum & picturæ, quàm vero phœnomeno, similis, quando greges dorsi tam abrupti & præcelsi faciem singulatim longo & continuo ordine conscendunt; id quod singulis mane molesto nisu faciunt, ante vesperam eodem tramite reversuri. In ipso montis fastigio conspiciuntur foveæ profundæ, quas affirmant fuisse ærifodinas, è quibus, teste loci Chronico, Caramaniæ & Ormusii Principes cuprum effoderint antiquitus; Nunc collapsæ vetustate, nil nisi vepreta exhibent & latibula tigris. Venatus victui momentum quoq; tribuit, dum, qui versare sclopos nôrunt, intra rupium latebras absconditi, feras trajiciunt incautas; quarum carnes cum farinâ in pultem excoctæ, pro epulis aliquot mensibus asservari possunt. Non vidi ex feris aliud genus insidiis magis expositum, quàm *پاسن* *Pasên*, sive capricervorum; nam & copiosissimi sunt, & præ ceteris desiderati, quòd

intus

intus non rarò pignus foveant pretiosum, videlicet lapidem Bezoarticum, hoc quidem in jugo præstantissimum totius Orientis; in cuius contemplationem nunc frena laxabimus.

§. III.

Lapis Bezoar.

Dudum me agitaverat desiderium videndi matricem tam famosi lapidis: hoc in me loci sufflabat occasio, dum aliquoties adessent, qui feras mihi venundarent exenteratas. Voti ut fierem compos, ære meo conduco, qui asinorum, quod solent, tergis juti, integras mihi asportarent bestias cum extis. At frustra fui; quòd majores, quas peterent, (ita prætendebant) cum intestinorum pondere per cautes crepidinum transferri non possent: hinnuli verò nullos lapides haberent. Cum iisdem igitur jaculatoribus in montes ipse proficiscor, & antediluculum egressus, quousque potui, asino vehor; cetera pedes incedo, non rarò genubus manibusque rimatus, donec nos montis, *Baasi* dicti, exciperent confinia, transgressione, quod dicebant, ob territorii terminum non temeranda. Hic, ut rem cautè ageremus, dissociati & silentes incesimus, & pro insidiis struendis latebras occupavimus eas, quæ ad globuli jactum stagnantem exhibebant pluvialem, five fonticuli scaturiginem, ad quem bestia potatum venire (ut plurimum horis matutinis) consuevissent; sclopos ex condicto, non in alias directuri, quàm quas lapides gestare ex signis cognosceretur. Nam ad unicum sclopi sonitum longissimè omnes aufugiunt, vix diebus aliquot reversuræ; quod idem, conspecto igne, faciunt, cum feræ sint timidissimæ, neutiquam feroces, quod vulgo scribitur. Primâ, quâ venimus, insidiarum die, quanquam in fruticoso antro, adeoque commodissimo loco constituti, nullam bestiam vidimus; Decessisse, conjiciebamus, quia longius inde (quod serò advertebamus) igniculus fumabat, fortasse à pastore aliquo exstructus. Multa adhuc no-

ete

Et latebras, ductoribus ex asse notas, mutavimus; quod ipsum post singulas explosiones quoque agitavimus; Donec à longâ in spelæis patientiâ, repertus in novenni hircoco lapillus voti me fecerit quodammodo compotem. Dico quodammodo; nam in bestiâ, quam comes meus fundebat, intestina, à me ipso diligentissimè perquisita, nullum lapidem continebant. Pronior alteri apparebat fortuna; qui à nobis longius remotus feram, à se transfosam, dum me non expectato dissecaret, lapillum reperit elegantissimum, tametsi molis perexiguæ. Promiserat sibi ex signis gemmam majoris pretii; quam quòd mihi invideret, sectionem, secus ac pactum inter nos erat, solus instituerat, adeptus lapidem, antequam adessem. Erat is pollicaris longitudinis, figuræ ad assem cylindraceæ, nigricans & glaberrimus, planè ejus notæ, ut genitorem montis *Baarsi* alumnum fuisse judicarent. Quo cum operoso laboris mei brabeo, quamvis levi & non amplius scrupulum pendente, lætus remigravi; postquam separati dies omnino tres in latebris, noctes verò duas conjuncti sub dio egissemus, permolestè & sine foco. Interpositâ aliquot dierum morâ idem sclopetarius, ex venatione reversus, mihi dono obtulit lapillos, quos in eâdem matrice adeptus erat geminos, ejusdem cum nostro figuræ & coloris, sed tam exiguos, ut uterque scrupuli pondus vix attingeret. De Lapidis hujus generatione, quid meâ, quid aliorum experienciâ acceperim, nunc exponam.

Plures sunt, qui sub titulo Medicamentosi lapidis animalis per Asiam circumferuntur: ex quibus passim ad manus meas pervenerunt sequentes:

*Masang de
Vaca.*

(1) *Masang de vaca*; ita Lusitanicè vocatur, coagulum quoddam biliosum, quod in vaccarum, seu boum quorundam, vesiculis felleis, aliquando ad ovi gallinacei magnitudinem concrescit, figuram obtinens rotundam, colorem luteum, substantiam levem, friabilem, siccam, non
ex

ex crustulis invicem contiguas, sed ex unâ massâ compactam, saporis subamari. Invenitur uti rarô exemplô in regionibus aliis, ita frequentius in terrâ Africanâ, circa Insulam *Mosambeek*; ex qua illud Lusitani, ejus Insulæ possessores, in Indiam efferunt. Facultatem præfati venditores ei tribuunt alexipharmacam, præter infallibilem virtutem in Ictero ac quibusvis hypochondriorum obstructionibus tollendis. In Turciâ, quæ inveniuntur, ad Icterum valere scribit *Bellon. lib. 4. obs. c. 46.* Plures ac pene innumeras virtutes recenset *Ebn Sina l. 2. tr. 2. c. 400.* Japonibus hæc massa tantâ quondam in æstimatione fuit, ut eam à venditoribus Lusitanis æquo auri pondere compararent; sed cum jactata virtus expectationi non responderet, eviluit ejus pretium cum fide gentis. In damis Alpium similem inveniri referunt.

(2) *Pedra de porco*, sive lapis hystricinus: coagulum est biliosum, rotundum, priori magis compactum, ut plurimum nucis myristicæ vel juglandis magnitudine, leve, coloris rufi, substantiæ quodammodo unguinosæ, saporis subtilissimè amarescentis. Reperitur in vesiculâ biliariâ hystricum, terræ Malaicæ; unde à *Garciâ ab Horto*, sub titulo lapidis Malacensis, describitur, *in op. Clus. l. 1. c. 46.* Tales à Sylvatico *Masatios*, ab aliis *Acherones* vocari testatur *Aldrovandus*. Hoc coagulum bovino longè sui pretio ac virtutibus antecellit, prout bezoar orientalis occidentali dicto, vel aurum cupro præstat. Rarius enim generari accidit; quod ipsum inprimis, præter eximias & præsentissimas facultates, pretium ejus extollit, ut in ditiorum duntaxat & principum nigritarum manibus versetur, qui illud sphæris aureis argenteisve armari curant, adnexâ ex eodem metallo catenulâ, cujus adminiculo tractari valeat. Usus ejus est, ut suspendatur per horas aliquot, vel unâ alterâque vice agitetur in haustu aquæ communis; quem, vix grani pondere imminutus, amaro

*Pedra de
porco vera.*

imbuit. Haustus, ita præparatus, habetur summè cordialis & alexipharmacus, tum in ictero, febribus putridis malignisque, & in quibuscunque viscerum obstructionibus medicamentum efficacissimum. Novi Bataviæ, qui posthabitis Medicis, quicquid sibi ægritudinis accidebat, hõc solo eliminare remedio satagebant, Hystricem hanc,

Pedra de porco pretiosa Malaccensis 2. 3. 4. Petre de porco Spuria Ceylanica

utut in multis aliis Asiæ regionibus, in Africâ etiam, & in his Caucasii montibus invenerim, in ipsa tamen reperi-
ri lapidem nunquam cognovi. Rusticus Bugunô à me
vena-

venatum dimissus, cum ab hystrice surâ vulneratus rediret, pinnum, quem in ipsum bestia exploserat, mihi offerens, à præsente quidem patre edentulo ac grandævo monebatur: nullam impofterum negligeret hystricem, quin sectione prius exploraverit, an lapidem ferret; quem nosset aliquando hîc inventum fuisse incredibilis pretii. Sed quis audeat ex unius viri asserto verum concludere? Adjecta Tabula exhibet lapidem Malacensem, qui, cinctu liberatus, pendet aureos quinque cum dimidio, emptus à possessore (Ill. Dn. Generali de *Camphuys*) trecentis Joachimicis.

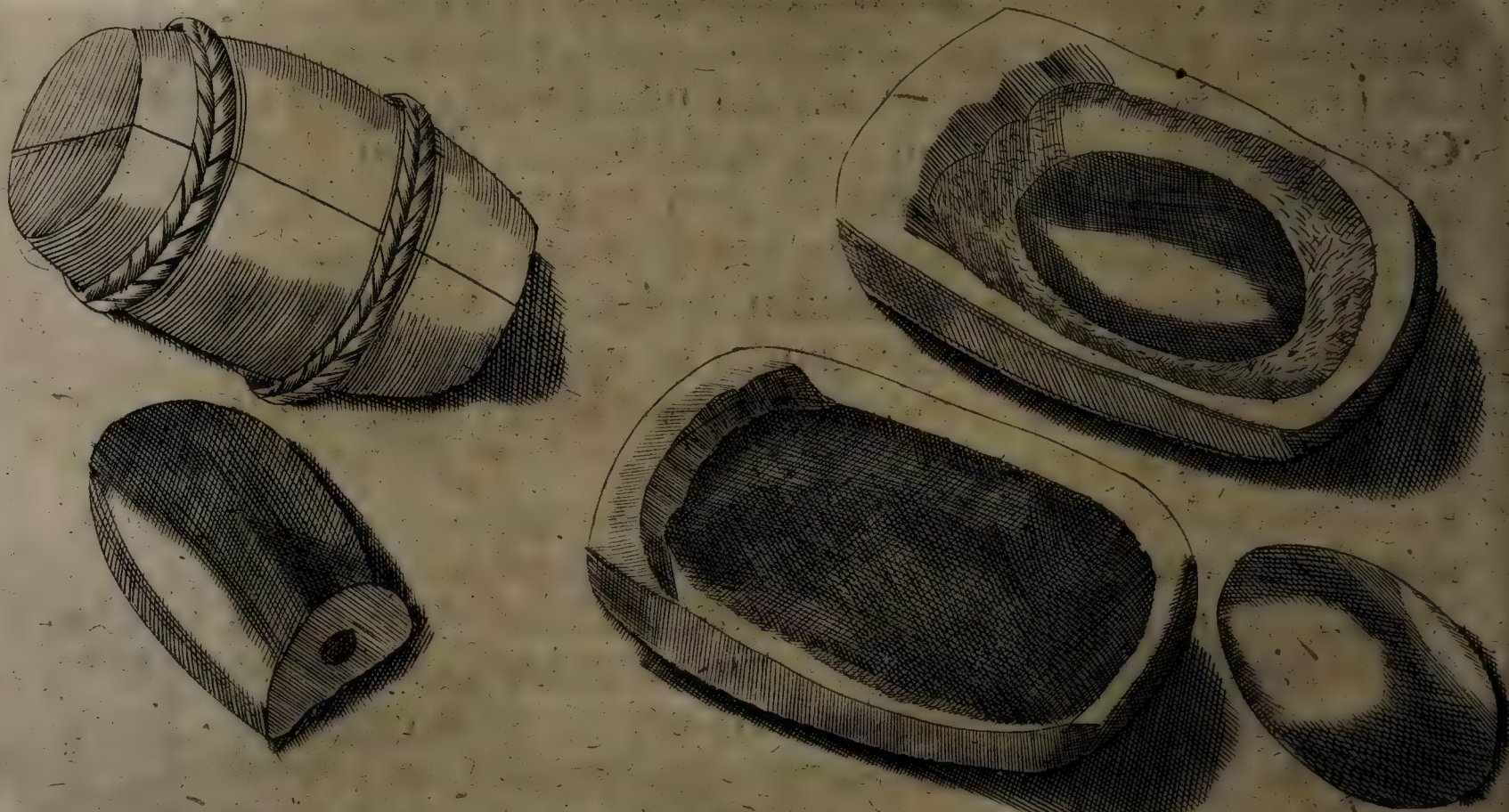
(3) *Pedra de porco spuria*. In hoc genus coaguli in Ceylanâ incidi, priori quodammodo simile, sed nigrius, informe & pilis permixtum; de quo easdem prædicabant virtutes, sed debiliores, tametsi majori dosi propinetur. Dicebatur inveniri in hystricum suæ terræ ventriculis; prodereque bestiam crebro ructu ac vomitione latitantem lapidem. Ex quo conjecturare liceat: expressam bilem, dum in ventriculum redit, à lana illic hospitante & vomitum concitante imbibi, & cum eâ concreescere. Icones quorundam vide in Tabellâ.

(4) *Bolus pilosus porcinus*: massa est informis, dura, sicca, levis, coloris rufi, ex setis pilisve rigidioribus, instar pomi bovini nostratis, arctissimè compacta, superficie asperiori. Invenitur in ventriculis quorundam porcorum in insulis ulterioris Indiæ. Geminos vidi eximiæ magnitudinis, figuræ parilis utcunque cylindræ, quos domi Batavorum, quæ est in *Hilâ*, insulæ *Banda*, in unicâ bestiâ repererat lanio. Hos insulæ Gubernator Gnr. Dn. *Schage* curiositatis gratiâ mittebat Ill. Dn. Camphusio, Generali Ind. Gubernatori emer., ex cujus donatione alterum possideo, pendentem uncias duas cum dimidiâ. Sed hujus coaguli in medicina nullus apud Indos usus est.

(5) *Pedra de Cobra*: ita dictus lapis, vocabulô à *Lu- sita-* *Pedra de Cobra.*

fitanis imposito, adversus viperarum morsus præstat auxilium, externè applicatus. In serpente, quòd vulgò credunt, non invenitur, sed arte secretâ fabricatur à Brahmenis. Pro dextro & felici usu, oportet adesse geminos, ut cum primus veneno saturatus vulnuscule decidit, alter surrogari illico in locum possit; Proinde possidere indigenæ nisi geminos cupiunt; quos cum gossypio capsulæ inclusos probè asservant. Aliam obtineo ophitidem, instar filicis durissimam ponderosamque, uncialis longitu-

*Pedra Bugia**Pedra de Cobra*

dinis, figuræ quodammodo tornatilis, & quasi ex annulis compactæ; quales inveniri in capitibus maximorum serpentum credulus persuadetur vulgus: ego apophysin alius petræ, vel in ipsâ petrâ molliori genitam judico, velut lapides bufonius, aëtites, lyncius, oculus catti, glossopetra, & si quos alios vulgi error transcribit ex animalibus.

Fidem

Fidem mihi fecit collis petrosus, quem bidui itinere ab Isphahano urbe offendimus, cujus sabulum ex petrâ dissolutum, innumeros exhibebat variæ figuræ bufonios & Judaïcos, quibus vel plaustrum implevissem. Quo ipso feror, ut istis lapidibus nihil efficaciam inesse credam, nisi quam actuali frigiditate suâ, vel absorbendo præstant.

(6) *Pedra Cordial*, sive *Lapis de Goa*: ita dicitur à loco, in quo hætenus à Rev. P. Soc. *Cassaro Antonio* componitur, ex speciebus cordialibus & alexitericis, quas & bezoar lapis ingreditur. Figura ejus ovata vel rotunda est, color intus cinereus, extus nigricans, splendens, aureisque maculis distinctus; nonnunquam totus deauratus. Usus frequens est & probatissimus inter Europæos Orientis. Venditur ad libellam; inde pro variâ magnitudine pretium variat. Eundem hodie componit R. P. *Nicolaus Momtius*, quem à priori dignoscimus literis N. M. in superficie impressis, & in opposito latere, signo capræ vel alius quadrupedis. Sed de factitiis non est hîc dicendi locus.

Pedra Cordial, sive Lapis de Goa.

(7) *Coagulum resinosum bezoarticum* ex laminis se invicem complectentibus tenuibus, albidis & pallidulis, discoloribus, subnitentibus coagmentatum; quale nostratibus appellatur *Lapis bezoar occidentalis*; ex similitudine Lapidis eodem insigniti nomine, quem ex Occidente, id est, Americâ in Europam deferunt; exemptum capræ sylvestri in regno Peruano; ut refert *Nicol. Monard.* in opere Clus. In tabernis gemmariorum quorundam Persiæ, Arabiæ, ac citerioris Indiæ, venales inveni lapides, qui ovi gallinacei excedebant magnitudinem, pro quibus unius, duorum vel amplius tomanorum indicabant pretium, prout sciscitantis desiderium æstimarent. Sed hos reperiri dicebant Medici, in vaccis Indicis, fortasse & in aliis inconditæ molis quadrupedibus, tam domesticis, quam sylvestribus; adeoque nequaquam bezoarticos, sed bulithos, urolithos, hippolithos vel camelolithos dicendos

Coagulum resinosum bezoarticum.

esse. Legatus Sueciæ, Isfahano discessurus, plures coëmebat; quorum cum vulneratæ essent exteriores laminæ, pro exploranda indole particulas prunis injecimus, quas in iis semper comperimus dissolvi, ac fumum suffitumque spirare, quasi ex olibano & colophoniâ; Laminæ interiores & centro proximæ an, quod suspicari liceat, ex morâ longiori magis induratae fuerint, non exploravi.

Bezoar
Orientalis
legitimus.

(8) *Lapis Bezoar Orientalis* verus & pretiosus پانرهر *Pasabr*, ex quo nobis vox *Bezoar* enata est. Sceptici nostri philosophi nomen petunt ab Hebræo בָּהַל *bahal*, quod dominum, & Persico سرهر *Sahr*, quod venenum significat, & lapidem veneni domitorem vocant. Sed hæc ex similitudine vocabulorum efficta derivatio est. Patria ejus præcipua est Persidis provincia *Laar*, & in eâ, montium illud jugum, in quo nunc versamur; dehinc vicini montes urbis *Daraab* & vici *Sjabarum*. Ferax præterea *Chorasnia* esse dicitur, iis præsertim in montibus, qui occupant districtum urbis *Sabsawaar*. Genitrix, est fera quædam montana caprini generis, quam incolæ پانرسن *Pasên*, nostrates capricervam nominant, destituti voce, quæ utrumque sexum exprimat. (*Iconem vide in Tab. §. 4. num. 1.*) Animal pilis brevibus ex cinereo rufis vestitur, magnitudinem capræ domesticæ, ejusdemq; barbatum caput obtinens. Cornua fæminæ nulla sunt, vel exigua; hircus longiora & liberalius extensa gerit, annulisque distincta insignioribus, quorum numeri annos ætatis referunt; annum undecimum vel duodecimum rarò exhibere dicuntur, adeoque illum ætatis annum haud excedere: reliquum corpus, à cervinâ formâ, colore & agilitate nihil differt. Timidissimum & maximè fugitivum est, inhospita asperrimorum montium tēsqua incolens, & ex solitudine montanâ in campos rarissimè descendens. Et quamvis plu-

plures regni regiones inhabitet, lapides tamen bezoarticos non gignit. *Casbini* (emporium est regionis *Iràk*) pro coquinâ nobis capricervam, vel ut rectius dicam, hircocervum prægrandem, vendebat venator; qui à me quæsitus: non audivisse se respondebat, bestiam illic lapidem unquam fovisse; quod & civium, quotquot percunctatus sum, testimonia confirmabant. Vidi illic in magnatum manibus bezoarticos eximiæ magnitudinis, nec minùs probatissimi coloris & figuræ, quos se obtinuisse affirmabant ex *Corasaan*, sive *Chorasmiâ*. Præsens jugum, in quo feras insidiati sumus, longè in austro-occidentem, longius in orientem protendit: ibi in partes distinctum *Kubi Bonnâ*, *Debrestò* & *Murkumeh*, dictas, hîc in *Kubi Sjaaskèn* (cui ad austrum jungitur *Kubi baas*) *Gellestaan* & *Baarsî*, sive *Tenguun*, velut jugi orientalem, ab unâ vel amplius diætâ, terminum. Quæ verò partes, tametsi capricervas alant promiscuè, non omnes tamen herbas ferunt, ex quibus depastis lapides generari, atq; ii quidem æquè nobiles possint; sed solus ex earum numero est mons *Baarsî*, qui ut pluribus aliis, ita quàm maximè abundare dicebatur herbis resinosis alexipharmacis, generando lapidi materiam fœventibus, quarum esu caprarum sylvestre genus maximè delectatur: nimirum *Serringiâ* succo glutinoso referta, qui apprehensam paleam illico tenacissimè involvat; *Tjzirachû*, species quædam nobilior ejus plantæ, quæ resinam tribuit *Perficæ* compositioni laccæ obsignatoriæ; & *Derminâ Turkî*, i. e. Sementina Turcica, alterâ illâ, quam *Perficam* appellant, multò præstantior. Hinc nulla ibi ex prædictis bestiis datur ætate provecta, quæ lapidem non contineat; cum in ceteris hujus jugi partibus (ductorum verba refero) ex denis, in montium distantioribus ex quinquagenis, in ceteris, extra *Larens*em provinciam, ex centenis, vix una sit, quæ lapide dotetur, eoque ut plurimum exigui valoris,

loris. In hircis lapides majores & frequentius inveniuntur, quàm in fœminis. Lapidem ferre judicantur an-nosi, valde macilenti, colla habentes longiora, qui gre-gem præire gestiunt, circumspectius incedunt, & infidias, magis atque sodales, metuunt; quod idem de fœminis affirmabant. Addebat alius incertæ auctoritatis: etiam supercilia ac lineamenta frontis observanda esse, quæ si insigniter nigricent, præsentiam lapidis confirmare. Be-stiæ ut primum perfoffæ linguam inspiciunt, quæ si so-lito deprehendatur asperior, de præsentē lapide nihil am-pliùs dubitant. Locus natalis est pylorus, sive productior quarti, quem vocant, ventriculi fundus; cujus ad latus plica quædam, sive scrobiculus, mucoso humore oblitus lapillum suggerit. In aliâ ventriculi classe, (prout in ru-minantibus distinguuntur) quàm ultimâ hâc, inveniri ne-gabant. Utrum casu hîc sibi hospitium paret, jam alibi formatus, an in eo loco generetur, sive illapsus retinea-tur & augmentetur, non habeo, quod ex venatorum ob-servatione referam. Credunt, quos plicarum alveoli non satis amplectuntur, elabi pyloro posse & cum excremen-tis excerni; quin formatos interdum dissolvi rursus, præ-fertim longiori animalis inediâ. De dissolutione non pos-sum, quin observationem hîc inferam Cl. Domini *Jageri*, Viri ob insignes in linguis & rebus Asiaticis notitias nun-quam sine veneratione nominandi. Is mihi testatus est, se dum in regno *Gólkonda* degeret, gazellas vivas recen-ter captas manu suâ perquisivisse, & contrectato abdomi-ne, lapillos palpassē in unâ geminos, in alterâ quinos, vel senos. Has ille bestias pro contemplatione suâ alere de-creverat, camerâ hospitii sui inclusas. Verùm, quòd ab omni pabulo abstinerent, quasi perire quàm saginari ca-ptivæ mallent, mactari eas jussit inediâ aliquot dierum macentes. Tum verò, lapillos ubi exemturus erat, eo-rum ne vestigium ampliùs invenit; ex quo illos à jeju-no

no viscere, vel alio quocunque modo, dissolutos credebat, cum nec excrementa diligenter perquisita eos redderent. Diffolutionem nullo posse negotio fieri persuadeor: siquidem certum est, lapides in loco natali viventis bruti dum latent, nondum gaudere petrosâ, quam nobis exhibent, duritie, sed molliores esse & quodammodo friabiles, ferè instar vitelli ovi, fervente aquâ ad duritiem longiùs excocti. Hoc propter, recenter exsectus ne improvidè frangatur, vel attactus nitorem perdat, ab inventoribus consuevit ore recipi & in eo foveri aliquandiu, dum induruerit, mox gossypio involvi & asservari; Asservatio nî primis diebus cautè fiat, periculum est, ne, adhuc dum infirmior, importunâ contrectatione rumpatur, aut labem recipiat. Generationem fieri conjiciunt, cum resinosa quædam ex herbis depastis concoctisque substantia ventriculorum latera occupat; quæ, egestis cibis jejunoque viscere, in pylorum confluens, circa arreptum calculum, lanam paleamve consistat & coaguletur; Ex primo circa materiam contentam stamine, efformandi lapidis figura pendet; cujus anguli blanda compressione, quam à cavitate hospitii patitur, in pulvinatam cogitur lævitatem: nisi etiam rotunditatem obtineat ex motu, tum fermentantis alimenti, tum visceris peristaltico, qui eum continuo agitabat; dum interim, accessione novi glutinis, lamellis aliis atque aliis per intervalla temporum augetur, & in aliqualem molem accrescit. Rarò hîc plures uno uni innasce bestię dicebant; si contingat, parvos esse: quales mihi à ductore datos dixi geminos, repertos à se in uno ventriculo. Bezoarticum tunicatum *Cl. Domini Pomet. hist. de drogues L. i.* rarioris exempli esse judico, qualia etiam de calculis extant, repertis in vesica humanâ. De virtutibus lapidum quid tenendum sit, ex dictis quodammodo patescit; nimirum, eximias Persarum judicio possident illi, qui originem debent plantis alexipharmacis montium;

exiguas, qui herbis inodoris & campestribus. Signum ex colore ducunt, & viridantes, cœruleos, vel in alterutrum colorem nigricantes, ex præstantissimis herbis genitos & virtute efficacissimos prædicant; pretiosissimos etiam, si forma accesserit æqualis & rarior: qualis est rotunda, post eam, ovata; denique cylindræa. Qui lutei, rufi & discolores sunt, aut qui tuberculis lanam produnt inclusam, eos natura ex viliori luto finxit, haud magnam præstituros efficaciam. Cessat proinde *Ambrosii Paræi* observatio, quâ, ad explorandam virtutem lapidis alexipharmacam, reo mortis arsenicum primò, mox pro antidoto lapidis pulverem propinabat, deteriori, quam quisq; expectaverat, eventu: Non enim omnes bezoartici lapides æquè sunt virtuosi & alexipharmaci, & qui sunt, facultatem non tam adversus venenum minerale, quàm animale & vegetabile exserunt, quale misero non fuerat propinatum. Notam legitimi lapidis profitentur, si volæ manus cinere aspersæ, vel cretâ oblitæ affrictus, lineam inducat luteam, vel ex luteo viridantem: Hæc illis *Lydius* est, quo veritatem simul ac bonitatem explorant. Acûs candentis admissio, quæ *Cl. Joh. Schrodero* placet, fallax bonitatis testis est: quia, si adulterini ex resinosa construuntur massâ, acum utique admittent; legitimi verò pleriq; ita indurati sunt, ut acum candentem respuant. Mei certè, quos in natali monte comparavi & genuinos scio, vix candentis acûs vestigium recipiunt, sed attactu ignis dissiliunt. Non est nota factitii lapidis, si interiores laminæ deterioris substantiæ & coloris fuerint; ea enim ex diversitate alimenti disparitas provenit, dum genitrix bestia locum pastûs mutat. Pro genuinis ego habeo eos, qui inter resinæ & lapidis substantiam ita ambigunt, ut contusi, in acido nitri vel salis spiritu dissolvantur, ac menstruum colore satis rubente simul ac virtute suâ imbuant; quâ ratione ex iis paro liquorem bezoarticum; cujus pau-
cas

cas guttulas cum aquâ Cinamomi, Julapio, aliove vehiculo commodissimè exhibeo. Virtutes lapidi easdem Persæ, quas nostri tribuunt; quin facultatem etiam declinandi morbos, & prolongandi vitam, si à bene sanis sub auspicio faventis astri assumatur. Multis hinc solenne est, ut sub ipso anni ingressu (quo cœlum creditur pronissimò vultu mortales aspicere) modicam pulveris dosin confidenter assumant; persuasi, hoc remedio radicale vitæ humidum, quod dicunt, foveri in annum posse. Ceterum usus in curationibus apud hujates medicos non æquè creber est, quàm apud nostrates; margaritas substituunt, ubi nos lapidem præscribimus. Nec enim in Pharmacopœiâ *Musaffr ibn Mabhammed el Hossein*, quæ illis, prout Germanis *Augustana*, in usum recepta est, ullam invenio compositionem, quam bezoarticus lapis nobilitet. Interim tamen digniori in loco est apud ipsos, quàm apud Europæos. Vix incidi in hominem alicujus nominis, qui rariorem lapidem inter cariora sua non asservaverit. Pretio lapides hîc constant admodum caro, siquidem selectiori formâ & colore gaudeant. Ex his, qui unius مثقال *Mescaal*, seu drachmæ, pondus obtinent, à gemmariis تومان *tumano*, sive quindecim uncialibus veneunt: quod verò pretium, exemplo unionum, dispari assurgit proportionem ponderis, ita ut omnem aliquando æstimationem exsuperet. Ex lapidis raritate & pretio facile colligimus, bezoarticos, quibus in pharmacopœjis Europæi utimur, non esse Persicos, vel ex eorum numero, qui à capris bezoarticis *Pasên* nomen sortiuntur, sed vel ex aliis animalibus, vel sub alio cœlo degentibus, depromptos & suppositos.

Ad hanc classem refero illos, qui in capris آهو *Abù*, quanquam rariùs, inveniuntur; plerumque lutei, rufi & discolores, sæpe tubere uno vel gemino bullati, inæqua-

Lapis Bezoar illegitimus:

ex capris

Abù;

les & informes, minoris adeoque virtutis & pretii. Ipsum animal (*vid. in Fig. §. IV. num. 2.*) à cervis nihil habet dissimile, præter barbam & cornua non ramosa, quibus se caprino generi adsociat. Cornua sunt simplicia, atra, rotundis annulis ultra mediam usq; longitudinem distincta, lævia & quasi ad modulum tornata; in mari quidem surrecta, pedalis longitudinis, in medio levi arcu disjuncta, fastigiis rectis, mutuò utcunque imminetibus; in fœminâ verò, præparva vel nulla.

ex variis
India cor-
nigeris;

Inter supposititios etiam numero, exemptos ex variis brutis sylvestribus Indiæ orientalis: quale ex caprina classe est animal, quod bezoarticum vocat *Bontius*, à se visum in arce Bataviæ. Ego simile vidi in areâ præliminari ejusdem arcis; quod verò ab *Abù* Persico nihil differebat, nisi quòd maculæ candidissimæ, more tigridum, totum corpus pingerent: qualis etiam decor venustabat duas capreolas, totidemq; platycerotes, eidem areæ velut vivario inclusos. Ex his & similibus cornigeris montium Indicorum, præsertim eorum, qui versùs septentrionem Malabariam claudunt, & ad promontorium *Comerein* protenduntur, sequioris conditionis lapides, vulgo *bezoar* dicti, copiosi eximuntur, & in manus Europæorum, illic viventium, non rarò confluunt. Chirurgus in illo littore diu moratus, lapidum, quos successivè coëmerat, integram libram venalem mihi offerebat; sed quos inter nullum reperi, qui genuini Persici bonitatem colore simul ac figurâ exprimeret. Huc spectat Lapis omni Indico ac vulgari Persico præstantior, recepto à Lusitanis nomine

ex Simiis;

Pedra bugia, i. e. *lapis simiæ* dictus. Venditatur pro calculo, qui in simiæ capite nascatur; sed lamellæ, ex quibus compactus est, & omnis cum bezoartico similitudo substantiæ testatur, quòd in ventriculo genitus sit, & interpolata materiæ appositione, successive accreverit, non aliter ac bezoartici quivis alii. Genuini nota creditur, si alteru-

trum

trum vel utrumq; latus compressum obtineat. Simia hæc ab Indis Mogolibus vocatur *انتَر Antar*: vulgari dicitur multò esse robustior, & capite prægrandi donata; fortasse rectè eam vocaveris *Babianum cynocephalum*. Lapis ex ceteris solus à magnatibus nigritis in pretio habetur & curiosè asservatur. Asservandi modum adjiciam: Materiam habent omni subere leviolem ac subtilissimam, firmam tamen, & pro scopo satis idoneam: lignum, medulla an cortex sit, explorare non potui. Ex illâ cylindros formæ doliolorum ad requisitam sculpunt magnitudinem, quos per mediam longitudinem divisos, utrâque facie excavant, ut pro arculis, seu conditoriis, rerum minutarum servire valeant. Clausuram annulus constituit, unus vel geminus, ex viminibus plantæ *Rotang* contextus, qui doliolo inductus partes sibi junctas retinet, ne dilabantur. His capsulis nigritæ inclusos custodiunt hos lapides, gossypio prius obvolutos, tum serpentinos quoque, & quicquid pretiosi à læsione munire volunt. Unum sic reconditum possideo, coloris atro spadicei, figuræ ovatæ, alterâ facie compressâ; pendentem in lance drachmas duas cum granis paucis: quem, præter rariora alia, dono mihi in *Regiâ Siamensi* dedit Nob. Dn. *Wagenfeld*, Adjunctus inibi residentis Belgici negotiorum Præfecti. (*Fig. vid. p. 396.*)

Hic postremò nominatus (nomen illi erat *van Horne*) sanctè mihi retulit, nonnunquam bezoarticos reperiri in ventriculis porcorum; idem domi suæ evenisse, dum in insulâ *Bandâ* habitaret; recenter exemptos se deprehendisse molliores & friabiles: nam priorem lapidem, cum depositus esset in molli subsellio, imprudentiâ infessoris pueri protinus diffractum & quodammodo conquassatum fuisse. Hos igitur inter supposititios Orientis collocabimus. Porcinorum meminit quoque *Boët à Boot* l. 3. c. 180.

Hircos huc cito domesticos, quos pascit Batavorum Insula prope *Ceylanam*, sub ditione *Jasnapatàm*, à pri-

mis occupatoribus appellata nomine *Ilha de Vacas*: in quibus Lapidem non rarò inveniri testis est *Garzias ab Horta* arom. Hist. & *Baldæus* in descriptione Malabariæ. Narravit mihi Dominus *Clavius*, Jafnapatami quondam nunc Bataviæ sacerdos, omnium quidem, quos ego in Indiis novi, religiosissimus pariter & curiosè doctus, se, dum Insulam frequentasset, didicisse, ex tristi ingressu & macilento habitu corporis, protinus dignoscere & indicare ferentes lapidem; ac factâ aliquando sponfione cum Gubernatore loci, ex tribus indicatis saltem in uno rem cecidisse secus. Unde credebat lapidis bezoar generationem evenire in ventriculo, ex vitio concoctionis; prout etiam in renibus humanis, partibusque aliis, nisi vitiato visceris fermento, calculus non concrederet.

Factitii.

Adukeratos huc refero, quales *Primerosius* Lutetiis tam affabrè factos vidit, ut eos ab aliis, qui ipse fecerat, dignoscere, nisi signo appposito, non posset. Hos *Christophorus à Costa* refert, tanto artificio componi in *Ormus*, ut à legitimis, nisi frangantur, vix discerni possint. Ego hic tam curiosos operum artifices in totâ Provinciâ non inveni. Audio, otiosos spadones, in gynæceis magnatum, hujus sceleris suspectos haberi; & memini ab iisdem mihi in itineribus venales oblatos fuisse aliquoties, sed admodum caros, quos ego ob exactissimam rotunditatem & superficiem splendidissimam, quam nulla notabat labe-cula, manufactos fuisse, saltem suspicatus sum. Illi lapides, quos *Tulpius* & *Beverovicus* humano cadaveri exemerunt, bezoarticis similimos; aut quos ab equo quotannis excretos *Mindererus* vidit, rarioris exempli sunt, nec inter Asiaticos nominandi.

§. IV.

Balsamum
nativum
montis
Bennâ.

قَدْرَتِي بَنَّاہ Kodreti Bennâ, seu Balsamum nativum
montis Bennâ, s. Bonnâ, anticolicam Bochonensium medi-
cinam,

371 1/2

by Pafem

1/2

Kafliat

1/2 3/4 Specht

cinam, paucis quoque examinabimus. Id pharmaci genus, cum venum aliquoties obtulisset venator, depromptum, quod dicebat, ex arcano deserti montis loco, sociis cognito saltem duobus; qui, ne concivibus indicarent, sacramento se obstrinxerant. Ego non tam possidendæ rei, quàm videndi natalis loci cupidus, virum pecuniâ (quæ omnia hoc cœlo sunt venalia) facile conciliavi, ut revelaret, & mercede etiam conduxì, ut nos eò perduceret. Primo igitur diluculo asinos conscendimus, & per saxorum impedimenta, viâ quidem toties calcatâ, luctamur in planitiem prædicti montis Bonnâ. Planitiem hanc qualemcunque, editiores utrinque limitabant rupes abruptæ; inde à pago nostro continuâ serie productæ, intervallo diffidentes quadrantis leucæ. Harum quæ sinistram respicit, ab antro balsamino vocabatur كوهي عرق *Kubi arâk*, id est, mons sudoris, sc. balsaminei, quæ dextram, كوهي برف *Kubi berf*, vel ut per metathesin hîc loquuntur, *Kubi befr*, i. e. mons nivis, videlicet à conglaciatâ nive, quæ ibi in scrobibus, sub præsidio eminentis petrae, perennis jacet, cœlo à rigido polo quidem remotissimo. Aëris hîc ea temperies est, quæ dormienti umbram arboris ingratam reddiderit ipso meridie; cum in aprico tamen radii solares molestiam parerent. Montium totus hic inhospitalis tractus est, qui leopardis, ursis, hyænis, lupis aureis, hystricibus (capricervas & feras vulgatiores taceo) ubiq; indulget lustra & luculentum vivendi pabulum: de quibus infra dicemus prolixius. Plantis solum dotatur passim fragrantibus, saporis aromatici & eximiæ virtutis; in quas verò, ne Relatio nimium protrahatur, calamus hoc loco non stringemus: Sufficiat monuisse, præter Cedro-Sabinam utriusque sexûs, quæ hîc copiosissima & ad Cerasi altitudinem latissime frondescit, nullam magis luxu-

luxuriare quàm arborem *بن* seu *ون* *Ben* five *Wen*, id est, Terebinthum, five Pistaceam sylvestrem; ex quâ mons ipse, voce depravatâ, *كوهي بنه* *Kubi Benna* v. *Bonna*, id est, mons Pistacearum sylvestrium nomen sortitus est. Ad speluncam igitur. Eam qui adire volunt, notant partem culminis depressiorem, in quam crepido utrinque deficit, (*vide in Tab. num. 5.*) per eandem etiam transitus est in ulteriorem plagam, prout semitæ testantur vestigia. Inde sinistrorsum, secus rupem, octingentis circiter passibus regressi, Sabinam observant in summo culmine, & loco aliquot orgyis depressiori, fruticem quodammodo pendulum, sub quô ipse patet obscurus & angustus antri aditus; (*vid. in Tab. num. 6.*) cum inde, ad teli jactum, paludosa vireat areola, inibi scaturientem exhibens aquam limpidissimam. His non apprimè observatis, ob sinuosam rupis conditionem & soli salebras, locum non inveniunt. Ipsa spelunca obliquè rupem dividit, angusta, sesquiorgyjam alta, duas supra dimidiam longa. Petra ejus, ex albido in flavum pallens, solida & dura est, sine conspicuis poris & sulphure. Cavitas interior est sinuosa, aspera, intranti cautibus hinc inde protuberantibus infesta. Unum insigne tuber implebat mediam cavitatem, ne ad finem nisi cum difficultate & offensione proriperem. Omnem pene superficiem, præsertim ad dextram, succus noster obsidebat: sub introitu paucus, ficcus & firmiter adhærens; in processu modicus & humidior; in fine copiosus & liquidus, paulò tamen quàm rob Sambuci spissior. Accedenti densum occurabat examen muscarum pusillarum, quæ fauces, oculos, nares improvise opplebant, suffocaturæ, credo, nisi recessissem; ingressum tentare non ausus, priusquam eas iterato strepitu penitus evocassem. Antro dimidiam horam, invito licet ductore, immoratus, cochleari meo & ligno cuspidato libram

paulò minùs integram, ob loci tenebras & angustiam molestè corrafi, spoliūque, pyxide reconditum, mecum reportavi ex spelæo. Balsami hujus color niger est, substantia quasi mucosa, aquâ facilè solubilis, inodora & pene insipida; usus est ruricolis districtûs *Farchonaad* hactenus non alius, quàm ut bolum drachmæ unius, vel duarum, deglutiant, ad discutiendam colicam & ventris qualiacunque tormina. Virtutem ut igne explorarem, particulam balsami prunis injeci, quæ fœtorem spiravit urentis cornu similem. Retortæ commissa trium unciarum portio, primò modicum phlegmatis, deinde spiritum sub nebularum formâ, ac postremò olei spissi, atricoloris, inodori, acerrimi drachmas mihi reddidit quatuor. Ex capite mortuo elixato sal fixum copiosum, nitrosi saporis, obtinui, ut petram oculatus examinarem, avulsi etiam librarum aliquot fragmentum, quod spelæo laxiùs adhærebat. Id, cum inter curiosa scruta depositum, extra meum conspectum lateret, inspectio neglecta est. Bienio post, reclusâ thecâ, lapidem, quem detersum & probè siccatum recondideram, nunc atro succo oblitum humentemque invenio: quò iterum studiose abluto & repurgato, observavi partes quasdam porosas, quodammodo sulphurei coloris; intra quas materia post primam absterfionem effusa, latuisse potuit.

Feræ montis
Bennâ.

§. V.

In superiori paragrapho inter memorabilia montis nostri feras nominavimus: quarum conditionem breviter hîc exponemus.

Leopardus.

پالنگ *Paleng*, five *Leopardus*; nota satis est bestia, nec aliâ hoc loco notatione indiget, quàm quod Africanô & Orientalis Indiæ multò sit mansuetior, nunquam homini nocuisse audita, saltem infesta capris, ovibus & asinis, sine custode errantibus. Adeo cœli hujus benignitas etiam brutorum asperitates corrigit.

خبرش

خرس *Chirs, Ursus*; montium civis est, minor Euro- *Ursus.*
pæô, ferociæ expers, cicurari patiens. Isphahani vidi
duos, qui sine inspectore per urbem vagabantur, pranden-
tibus molesti, nisi buccellam acciperent; verberibus, quòd
Regis essent, non abigendi.

كفتار *Kaftaar*, i. e. *Taxus porcinus*, sive *Hyena* ve- *Hyena.*
terum, (vid. in Tab. §. 4. num. 4.) Animal est porci, seu scro-
fæ grandioris, magnitudinem ejusdemque formam cor-
poris obtinens, si caput, caudam & pedes excipio. Pilis
vestitur longis, incanis, in orâ dorsi, porcino more, lon-
gioribus, pene spithamalibus, apicibus nigris; caput ha-
bet lupino non dissimile, rostro nigro, fronte longiori, ocu-
lis rostro propinquioribus nigris & volubilibus, auribus
nudis, fuscis & acuminatis; caudâ donatur prælongâ, vil-
lis densis longioribus vestita, circulisque nigricantibus
ad decorem intercepta. Crura in orbem quodammodo
variegata, posteriora prioribus sunt longiora; pedes in
quaternos ungues divisi, quos lupino more contrahit, ne
videantur. Corpus habet striis à dorso ventre-tenus pi-
ctum paucis, latis & inæqualibus, alternatim fuscis & ni-
gris. Ignota hæc Occidenti fera est, quam ex convenientia
appellare possis Lupum porcinum, vel fatius Taxum por-
cinum, de cujus existentia dubitat Cl. *Rajus in Synops. qua-*
drup. p. 185. Ad lupum capite, nec absimili caudâ pedi-
busque, tum rapacitate & agilitate corporis accedit. Por-
cum totus corporis habitus, magnitudo & compressa ven-
tris figura exprimit. Cum taxo ingenium convenit; mi-
râ enim vi terram effodit, cavernisque abditum se illate-
brare amat, diu sine cibo vivit, & raptu victum quærit:
addo, quòd & crura anteriora posterioribus habeat bre-
viora, & villis tegatur ferè similibus. Ex ceteris attribu-
tis palmarium est, quod ferox & carnivora sit bestia, quip-
pe in humana sæviens cadavera, quæ noctu ex tumulis

impigrè effodit, cœmeteriis infestissima. Hanc in demortuos sævitiam, cum *Plinius* ceterique veteres Zoographi in descriptione *Hyænæ*, feræ recentioribus ignotæ, potissimam constituent notam, non dubito affirmare, taxoporcum nostrum veram esse hyænam veterum, quamvis reliquæ, à Plinio Lib. 8. c. 30. relatæ proprietates perquam monstrosæ eidem minùs convenient. Quis enim in descriptionibus Plinianis omnium circumstantiarum veritates exigat? Hyænam marem Isphahani curiositatis causâ alebat dives quidam *gabr*, seu ignicola, suburbii *Gabri-staan*, captam, dum ubera sugeret, in latibulis vicini montis. Ad eam spectandam, dum in Regiâ morarer, cum Cl. *Jagero* meo progressus, bestiam eo situ depinxi, quô in foveâ subdiali duarum orgyjarum profunditatis (cui inclusa servabatur) cubantem inveni. Desiderio nostro possessor omni ex parte satisfactorius, eam educi quoque curavit in aream; quod ut tutò fieret, demisso fune rostrum priùs illaqueabat; mox descendentes servi protracta utrinque labra funiculo, ex pilis contorto, strenuè colligabant. Hoc factò, educitur, laxatoque fune, qui rostrum frænabat, bestia latius discurrere permittitur, non semel apprehensa, more athletico, in terram projicitur, ac variis laceffitur vexationibus. Quibus illa, irritò nocendi nisu obluctata, subinde mugitum edidit vitulino similitum. Narrabant *gabri*, sic frænatum nuper se opposuisse duobus leonibus, quos, adspectante Serenissimo, in fugam verterit. Fœminam eodem modo servari dicebant apud concivem; à quâ videndâ nos detinebat officiosa hospitis nostri humanitas, Kirmanense vinum, ab ignicolis elaboratum, largiter propinantis. Clarissimus *Ludolfus* in Abyssinâ suâ crocutæ speciem quandam, *Gesnerus* in H. A. nec minus, si rectè memini, *Jonstonus* & *Aldrovandus*, Papionem pro hyæna substituunt. Nostrâ conjecturâ nomen Taxo porcino competit.

Lupus

Lupus aureus, شغال *Sjechaal* Persis, inde Anglis *the Jackcal*, & Belgis *den Jakhals* / ex hodœporicis nota satis est bestia, cum pene omnem Orientem inhabitet. (vid. in *Tab. §. 4. num. 3.*) Astuta, audax & furacissima est, quam ex corporis figurâ non minùs, quàm ex genio non incongruè lupi vulpem vocaveris: interdiu circa montes latet, noctu pervigil & vagus est, & catervatim prædatum excurrit in rura & pagos. Ex ipsis papilionibus, quos circa litus Caspium expanderamus, (nuspian copiosiores inveni) ocream, calceos & alia ex corio facta nobis abstulere; quorum quæ graviora erant, non longè à dormitorio abducta, recepimus. Ululatum noctu edunt execrabilem, ejulatu humano non dissimilem, quem interdum vox latrantium quasi canum interstrepit; unique inclamanti omnes acclamant, quotquot vocem è longinquo audiunt.

سبخور *Sichuur*, i. e. *hystrix*, fera est, à plurimis descripta auctoribus. *Hystrix.*

§. VI.

De *Terebintho*, seu Pistaceâ sylvestri, unde mons denominatus, pauca adjiciemus. Ea Pistacæ hortensi, quam *Theophrastus* Therebinthum Indicam vocat, tum magnitudine, tum totius ac partium figurâ persimilis est, nisi quòd flosculos ferat fragrantiores, nuces verò præparvas, insipidas; unde à descriptione botanica abstinemus. Copiosa crescit in recessibus montium brumalis genii, petrosis ac desertis, circa Schamachiam Mediæ, Schirasum Persidis, in Luristano & Larenfi territoriis. Mihi nullibi conspecta est copiosior quàm in petroso monte circa *Majin*, pagum celebrem, unâ diætâ diffitum Sjirafô: in quo mihi duplicis varietatis indicarunt arborem; unam vulgariorem, quæ generis sui retineat appellationem

درخت بنّ و ون *Diracht Ben* seu *Wen*; alteram rario-
Fff 3 rem

*Pila tere-
binthi bal-
samica.*

rem, in specie *كاسودان* *Kasudaan*, vel, ut rustici pronunciant, *Kasudèn* dictam, quæ à priori fructuum rubedine differat. Ego, mense Decembri transvectus, differentiam non observavi, quòd præter folia alata (hoc cœlo vix perennia) saltem in paucissimis fructus invenerim, eosque marcentes & rarissimos, pericarpio donatos vinosi saporis, nucibus verò cassis. Observavi in quibusdam arboribus notabilem extuberationem, extremis ferè furculis sine pediculo adhærentem, magnitudine quæ pugnū implebat figurâ rotundam, ex pluribus tuberculorum spiris, ad instar cristæ galli gallinacei concretam, carmesino colore gratiosè nitentem, & aspectu elegantissimam. Substantia erat duriuscula, quodammodo fungosa & fragilis, intus albicans, succo dotata lento fragrantissimi odoris, planè qualis est Opobalsami veri, quod ex Meccâ obtinui. Utrum hæc pila saltem habenda sit pro *ἀπόφυσι*, quæ promiscuè terebinthis, sive omnibus, sive hoc saltem loco crescentibus, ex fundi genio adnascatur, an verò pro varietatis charactere, à monticolis meis nomine fructuum designato, reputanda sit, idiomatis tunc parum gnarus, nec nisi in Turcico versatus, explorare haud potui. Usū præstat Majinensis Pistacea non contemnendum: quandoquidem accolæ liquorem terebinthinum, qui, vel ex arbore sauciatâ prolicitur, vel ex rimis nodisque stirpium putrescentibus, æstuante Syrio, sponte promanat, copiosum excipiunt: coriò & pellibus subligatis alii, alii luto subducto in formâ nidi hirundinini. Exceptum hunc liquorem in ipso monte, vel qui prope habitant, domi suæ, sine adfusâ aquâ, parum lenteque coquunt, antequam ebullire incipiat effundendum; ita refrigeratus colorem & consistentiam referet picis albæ futoriæ. Coctione inquam brevi opus est, ad spissationem: nam ut ipsa Terebinthus cum Lentisco mastichifera valde cognata est; ita verò ipsa, quam fundit, terebinthina

ex

ex loci hujus genio de mastichinâ indole plurimum participat; quod præter consistentiam & candor pelluciditatis expers, & ipse quoque suffitus testatur, dum prunis injicitur. Spissationem quin crederet *Renodæus*, clarissimus sui temporis de re pharmaceuticâ Scriptor, persuaderi haud potuit: *Vix, inquit, suspicor, nonnullos adeo esse mentis inopes, ut terebinthinam coquendo deteriorem reddant, & à longinquis regionibus adferant; terebinthina enim qualiscunque fuerit, semper pluris emitur, quàm ea ipsa resina, industriâ qualibet concreta.* Mat. Med. L. I. §. 8. c. 3. Nesciebat auctor, usum terebinthinæ liquidæ illic, quò inspissata adfertur, ignorari, & per cautes & montium recessus difficilimè & vix sine jacturâ transportari posse, & in urbes tandem delatam, emptores non invenire, secus ac si inspissata fuerit. Usus, quod scio, inspissatæ non est alius, quàm ut pro masticatorio serviat, quo mulierculæ citra Indum maxillas sine intermissione exercent, ut ægrè, si ei adsueverint, carere hâc resinâ possint. Dicitur lympham proliciendo catarrhos tollere, albedinem & firmitatem dentibus conferre, appetitum sufflaminare, ac gratum ori conciliare halitum. Prostat ubique in officinis & myropoliis Turcorum, Persarum & Arabum, sub *Sakkis* Turcico, & *Konderuun* Persico nominibus; vel etiam sub appellatione سَكِر شيرين *Sekkîs Sjiriin*, i. e. *Sekkîs* dulcis, ad differentiam لَبَّان كَنْدَر *Lubaan Arabis*, seu *Kondîr* Persis sic dicti *Thuris* sive *Olibani*, quod ex مَحْج *Mochâ* huc delatum vulgò appellatur سَكِر قَلَش *Sekkîs talch*, i. e. *Sakkîs* amarum. Majinenses rustici referebant, se unum resinæ مَن *man* (libras Belgicas novem) petentibus vendere unico *Sjabî* (grossis Marianis quatuor), liquidam minori pretio daturi. Accolæ montis *Bennâ*, ex stipite vulnerato terebinthinam prolicere nesciunt: ipsa verò

verò ligna comburendo, resinam extorquent, quoad nigredinem plusquam spadiceam acquisiverit tostam, quæ pro coloris specie servit pictoribus. Est enim dura, friabilis & splendida, quæ instar gummi Guttæ, vel Sanguinis draconis, aquâ dilui ac temperari patitur. Prostat in officinis sub nomine سبکة بَنَاء *Sijab Benna*, i. e. nigredo montis, vel arboris, Benna; vel sub dubiæ appellationis vocabulo رَنْكِي سَوْلَاه *rengi sulàh*, id est, coloris *sulab*. Fructuum quoque usus est: Hos immaturos unà cum racemulis, quibus inhærent, aceto saleque condunt, ut fiat *Atsjaar*, five falsamenti genus, mensâ secundâ inter bel-laria apponendum. Familiare ferculum est Armenis, in observatione sui *paris*, five jejunii, quo se hi Christiani crebrò macerant. In Caucasii circa Caspium conditi, quòd nucleis dotentur pinguioribus, in mediterraneo crescentibus præferuntur. Alia extat in deserto چاسكى *Tsjaask* (capo de Jaques) Pistacearum sylvestris species, Persis *Bergjès Pistài* dicta, cujus nuces ad assem hortensibus similes, interdum majores sunt; nuclei verò ob amaritudinem mandi respuunt, nisi coctione cum aquâ dulci elixentur. Ex his nucleis venale in officinis prostat oleum expressum, quod tumoribus duris, articulisque dolentibus inductum, illos emollire, his insigne præstare levamen dicitur.

Reditus ex
Bochuno
Гагаронъ.

§. VII.

De monte satis. Ex Bochuno in Caramaniam discesseram, inde progressurus ultra, cum à Prothalasso, Generoso Dn. *Lycochbone*, misso hemerodromo, ad officium revocor. Quid in novo excursu spectaverim, non est hîc referendi locus: Saltem ex Bochono remeanti, quas in devio natura Thermas objecerit memorabiles, brevibus recensebo.

Bochu-

Bochuno excessimus Augusti decimo sexto, qui erat Veneris post meridiem. Comes fuit agasonum turba, quæ butyrum, farinam, præcoces uvas & juglandes vehebat, Gamronum destinata. Pernoctavimus in ascensu saxoso ad saltum fontis, sub præruptâ rupe; ex quâ subinde audivimus lapidum cadentium tumultus, facile horrorem silenti nocte incussuros, nisi constitisset sociis, id evenire discursu tigridum, quas odor jumentorum alliceret.

Die decimo septimo ob impedimenta seriùs egressi, meridiavimus in fastigio montis *Bennà*; in quo somnum sub Sabino altâ capiens, ægrè incalui, quamvis geminô tectus gaufape; tantus umbræ alior erat, cum in aprico tamen arderent solares radii. Post meridiem descensum montis remensi sumus, usque ad vallem editam *Saaki paiin*; quam multo vespere assecuti, substitimus in altâ ripâ fluminis, declive saxetum ingenti strepitu decurrentis. Noctem sub dio suaviter tepente, variè fefellit nequam colluvies agasonum: pars nimirum excurrerebat in hortos ad suffurandum mala granata & quicquid præcocium obveniret; pars otiosa remanens sermones miscebat obscœnissimos & à Christiano homine detestandos. Quos ego maledictos cum appellarem, & in nostrate Republicâ igne expiandos; unus agasonum respondit: *Vobis igitur Christianis, si in Provinciam nostram jus foret, brevi ligna deficerent.*

Die decimo octavo solus prægressus sum in vallem sub *Kubi baas*, in eâ præstolatus comitatum, tardius insequentem. Hæc me vallis ut in accessu recreaverat algore & amabili positu, ita nunc etiam satiavit fructibus, quos ex ficibus legebam sponte nascentibus. Post meridiem montanæ auræ longum precati vale, nos demissimus in campos planos æstuosissimosque, cadente sole assecuti pagum *Sijabû*, mirè tum in excutiendis palmetis assiduum;

in quo culicum sonora & mordax turba nobis multas fa-
cessivit molestias, & fessis totam insomnem noctem præ-
stitit.

*Therma
Sergà.*

Duabus hinc parasangis abesse dicebantur *Thermæ Ser-
gaa* dictæ, ad quas progredi constitueram; sed negabant
palmicolæ, tanti eas haberi, ut invisantur, cum longè sint
saniores & celebriores, quas visurus sim in devio, ultra
pagum *Churchù* (*Gurgù*).

Die decimo nono, longè ante diluculum, viam ingressi
sumus flexuosam, & aliam, quàm in accessu. Hæc diu de-
lirabat secundum amnem supra nominatum *Rudchoneh
Sjuur*, quem sæpè vadavimus; nam per terræ super-
ficiem vago raptu fluebat, nullo littore restrictus. Pagos
minores prætergressi sumus *Takgistuun*, *Bewadekuun* &
Rudisjiir, & palmeta pauca in deserto obvia; exactâque
dimidiâ supra geminam parasangâ, obtinuimus stationem
Pessèr dictam, in loco falso & valde sterili. Hanc consti-
tuebat aqua pluvialis, stagnans inter rupes fuscas, salebro-
sas & squalidi aspectûs; ipsa aqua, sole tosta, saporem re-
ferebat subamarum, colorem fuliginosum & ingratum:
quale tamen asininum nectar avidè etiam bibebant homi-
nes. Hinc, viâ & comitatu relictis, cum duobus ductori-
bus ad Thermas lævam versùs deflecto, sed quòd semitam
frequens petra interciperet, modò ex austro in orientem,
modò ex eodem cardine in occidentem divagatus; donec
absolutis milliariis duobus cum dimidio, vel quod eodem
recidit, parasangis tribus, multa me nox fisteret in littore
cujusdam aquæ *Seminù* dictæ, cujus conditionem in tene-
bris non observavi.

Die vigesimo primo ante diluculum excitatus, per pla-
nitiam sterilem & saxosam duas circiter parasangas vehor
ad famosum palmetum, cui præterlabens flumen nomen
tribuebat *Kellemù*. Dextram hodie perpetuò clausit mons
præ-

præaltus *Niuun*, pene ad ipsas thermas comes nobis adfuturus. Vigor solis, saltem ante horam orti, iussit nos in horto subsistere. Et sanè merebatur moram gratiofus loci situs, inter duos hîc confluentes rivos dulces, limpidissimos, unum majorem modò nominatum, qui palmetum à monte dividebat, alterum, qui idem claudebat in transversum. Montis incumbentis & rupium circumsitaram facies erat ubique candidissima & aspectu perquam venusta, quorum radix abrupta passim umbrosas exhibebat latebras, præterfluentis undæ allapsu mirè argentes & gratiosas. Hortus ipse curiosum laudabat possessorem, qui eum ante annos viginti selectissimis palmarum speciebus, hinc inde laboriosè conquisitis, consererat, eundem non nisi æstivis mensibus inhabitans. Brevi post meridiem, exantlatâ unius horæ procellâ ardentissimâ, secus prædicti montis rivique tractum equitavimus, primò in orientem, mox vertente monte in meridiem, denique eodem duce in austro-occidentem; & superatis tandem parasangis tribus, innubi sudo perusti ac squalidi intravimus pagum *Churchû*, dispersis ædiculis spatiosum. Diversabantur homines non in ædificiis suis, sed sub umbraculis frondeis, quæ, pro magis temperato spiritu captando, in collium proximorum fastigiis locaverant, ibidem in tractandis dactylis infernè deferendis occupatissimi. Aqua potabilis, quæ circa pagum ex luto rubente parcissima propullulat, sulphur redolebat æquè ac sapiebat foetidum ac putens, passim nitentem in superficie cuticulam præferens. Palmicolarum laboribus diutulè conspectis, discessimus cum crepusculo in austrum, & utcunque in occidentem, & per planitiem sterilem, collibus hîc illic exsurgentibus interruptam & saxosam, partim etiam, nisi me nox fefellit, paludosam, unam vecti parasangam cum dimidiâ, ante noctem mediam devenimus ad diu desideratas

*Therma
Churchu.*

آب كُرم خَرخَو Aabi germ Churchu,

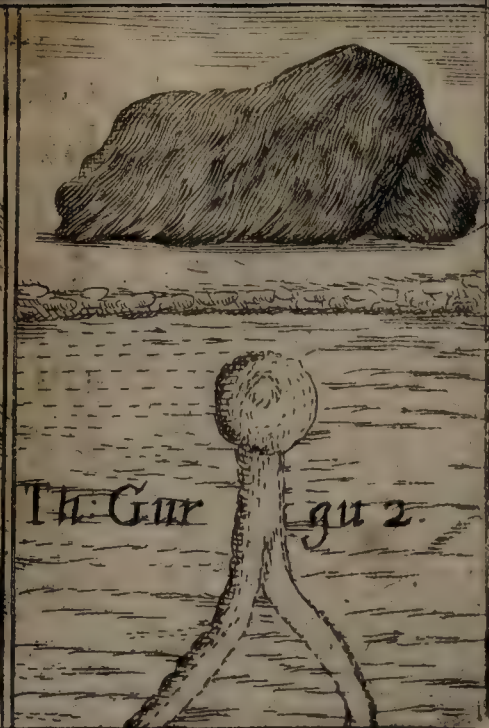
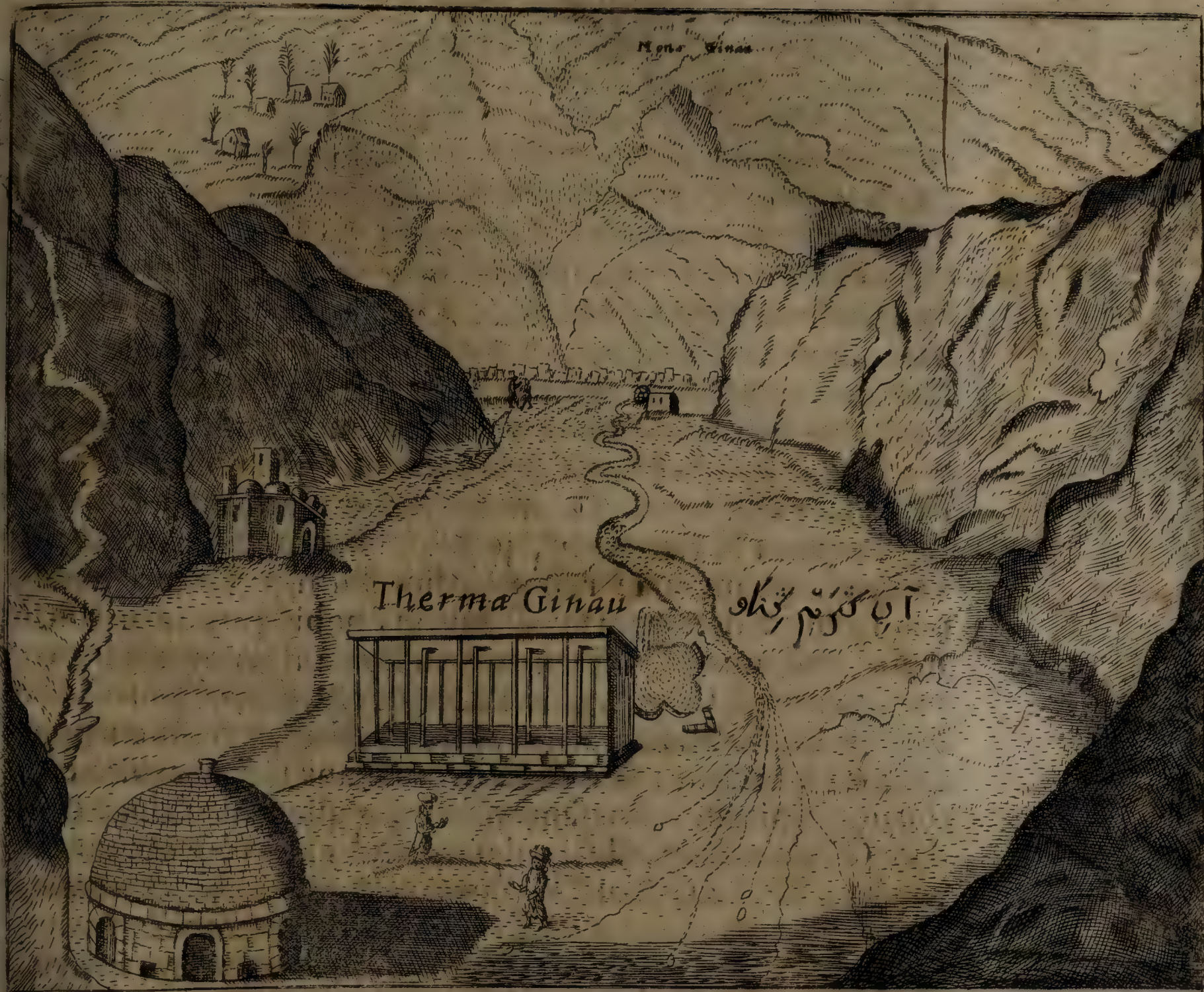
sive *Thermas Churchuenses*, à pago præfato, tanquam vel magis vicino, vel illustriori, ita dictas, sitas in deserto, à viis Regiis & hominum frequentatione remoto. Earum priores sunt ac potiores, quæ ex singulari casu vocantur

*Therma
Sablâa Kusteb.*

Aabi sablâa Kusteb,

i. e. *Aqua, pastorum interemptrix.* Hujus origo est inter duos parvos montes, quorum remotior mixtam ex fabulo petrisque molem inconditam exhibet, omnis herbæ exfortem; proximus vix passus decem diffitus radicem præfert abruptam ex argillâ petricosâ, reliquam partem fabulosam, arbusculis rarioribus confitam. Solum æquale, fabulosum ac sterile est, circa thermas ex petrâ molli argillofâ quasi arte stratum ac planum. Ipse fons exiguo patet spatio, orâ clausus in trigonum vergente, cujus maximum latus longitudinem habet passuum saltem trium; profunditas est tetrapedalis; fundus fabuloso-lapideus; ebullitio vivax, non tumultuaria, vel sonora; aqua ob motum apparet turbida, hausta cristallo quovis limpidior est; sapor est falsissimus instar urinæ vel lixivii. Unicum fons habet effluxum, qui admissio liquore alius fonticuli, decem inde passibus scaturientis, amnem constituit trium passuum latitudinis & unius spithamæ profunditatis, tractu fluentem lento & parùm spectabili, donec citra mediam parafangam absorbeatur in paludoso quodam fruticeto, cujus stagnantes aquas mei ductores appellabant *Thermas*, sive paludes, asininas. Attentionem meretur, quòd in fonte subinde cum undis propullulet materia favillæ similis, natans, levissima & candidissima, ad tactum unguinosa, saporis ferè expers; qualis etiam thermis *Sergaa* innatare dicitur. Ego collectam ejus copiam reportabam in ampullâ bene obturatâ, ut domi chymicè examinarem, sed qui me expectabant labores, hujus me operis fecerunt negli-

negligentem. Hæc fontis fuligo in decursu confluens, squamas pariebat ingentes, molles, mucosas, flori lactis vetustissimi similes, quæ littori ubique adhærebant, alicubi totum operiebant alveolum. Jucundum erat spectare in illarum superficie colores diversissimos, & pro diverso, si-ve loco, quo restitabant, si-ve gradu sulphuris putrescentis, variè ludentes. Nam quæ in proximo tractu ad centum ferè passus stagnabant, colorem præ ceteris referebant album & murinum; ad totidem circiter passus, album, flavum, viridem & ex luteo phœniceum; ulterius, ubi aqua algescebat, fuscum & nigricantem. Fundus alveoli crassô mucô obductus est, littorumque sinûs nonnulli crustulas salis exhibent. Odorem thermæ spargunt perquam sulphureum & fœtentem, præsentibus tamen haud graviorem, quàm inde remotis dimidium milliare; unde per invium desertum accedentibus nobis pro duce fuit. Aquæ internus usus quantum valeat, à nemine exploratum dicitur. Usus omnis externus est, dum solo in seffu & lotionè affectus curat gravissimos, si ab egressu corpus illico cooperiatur, ne uberè promanans sudor debito citiùs intermittat. Præsentès thermæ quamvis calore cedant Ginauensibus, (statim describendis) virtute tamen & præsentissimâ auxiliandi efficacîâ eas plurimùm antecellunt. Servus meus cum ante biennium aquæ Ginauensis usum frustra tentasset, hîc biduum commoratus, ab insanabili cruris ulcere restitutus fuerat. Ego meomet corpore præsentissimam virtutem expertus sum; nam in Bochonensi cisternâ contractam ex frigidâ lassitudinem & rigorem tendinum in cruribus, hîc feliciter deposui, postquam unâ nocte tribus vicibus me immerseram. In seffum non fert nisi brevissimum, summum haud ultra quinque temporis minuta; non quòd calore æstuet intolerabili, sed quòd penetrantissimâ polleat virtute sulphuris subtilissimi, quod fortassis humani corporis humores nimium fun-

fundendo, spiritus vitales dissipat. Ego nunquam egres-
sus sum, quin sudore pene diffluxerim, & ex breviori morâ
me corpore animoque alacriorem, longiori vertiginosum
ac languidiorem subsenserim. Rustici id me pridie mo-
nebant, ne balneo usus, diu immorarer, quia ut ægros
brevis inessu sanat, ita longiori sanos repente exanimet;
quod præter alios primus inventor, ovium pastor, suo in
thermis fato expertus fuerit; ex quo etiam funestum eis
nomen impositum sit.

Die vigesimo primo hinc cum aurorâ moventes, se-
mihorulæ progressu assequimur thermas Churchû alte-
ras, in specie

Aabi baad,

*Therma
baad.*

vel sylvestri linguâ *aabi badaa* dictas, five à catharris,
quos tollant, five à ventis ibi æstuantibus nomen sortitæ
sint, utrumque enim vox *baad* insinuat. Hæ, undâ
prædiviti gratoque tumultu, saliebant in solo plano, fabu-
loso, ubique sterili, juxta viam quandam Gamronensem,
fatis tritam. Situm commendabat vicinus à quadragin-
ta passibus mons brevis, abruptus, sterilis, & hoc ipso in-
solens, quòd solitarii ex spatiosâ & inoffensâ planitie con-
surgeret. Cisternæ figura rotunda est, diametro patens
decempedali, profunditate ad umbilicum & axillas usque;
littus purum est ac sabulosum; fundus saxosus. Aqua
apparet nigra, quamvis revera sit limpidissima; sapor
ejus falsissimus est, nequaquam sulphureus; odor fœto-
ris expers, vel nullus; caliditas corpori pergrata, tepidi-
tatem non multum excedens; ad quam explorandam diu
immoratus fui cum voluptate. Effluxus uber est, post vi-
ginti passus in duo divulsus crura, singula quinque passus
lata, quæ per sabulosam tellurem purissima protendebant
ad prænominatas paludes

Aabi Char,

*Paludes
asina.*

i. e. fontes asininos ab agasonibus nuncupatas; ad quas
hinc

hinc horulæ intervallo diffitas, viâ ad dextram relictâ, contendimus. Campus ejus est amplissimus, sclopeti ictu latior, in longitudinem, quam vix visu assequebar, productus, Tamarisco frutice, mirè hîc luxuriante, nemorosus, aquis partim ebullientibus, partim aliunde affluentibus uliginosus & pene inaccessus. Tegit plerumque uliginem cespitum fallax superficies, & fruticibus innascentibus soliditatem mentiens, incautos seducit in exitium. Hoc ego, ductores tardigrados prægressus, tantum non expertus fui: cùm enim ad liquoris explorandam conditionem cito cursu inveherem, rumpente superficie, partim & subsidente, asinus in lutosam uliginem tergotenus demergebatur, multamque faceſſebat difficultatem opitulato-ribus, antequam extraheretur; nam nec his firma erat statio, nec jumento alia, quàm in sarmentorum fascibus, qui solutis successive cruribus supponebantur. Aqua ejus ex terræ genio rubicunda est ac lutulenta, sale sulphure-que infecta, odorem exhalans sulphureum foetidissimum. Ubi solido margini adflueret, inservire dicebatur abluen-dis asinis & camelis scabiosis, qui inde persanarentur; unde aquæ nomen tributum sit.

Omnis biduo nobis suppeditata potabilis saporem exhibuit sulphureum & putentem, ex cujus tamen largo potu nulla nobis ventris distensio vel difficultas alia suborta est. Festinantes domum, per desertum montosum & sterile vario flexu vagamur circiter in austro-occidentem, dum emensis duo milliaria objiceretur rupes insolentis figuræ, excelsa, arcta, prærupta, longa, utrâque facie muri speciem gerens, mollioris substantiæ, & innumeris excavata cuniculis, in quibus nidificabant turtures. Hiatus ejus transgressos excepit vasta planities, ad Sinum maris usque extensa, à dextra verò procurrens ad montem *Ginau*, vel prævios ejusdem colles hinc parasangam diffitos. Magis nunc in austrum flectentibus, à medio milliari, vadandum occur-

occurrit memoratum flumen *Rudcboneb Sjuur*, & ulterius eodem tractu milliarium provectis, patuit *Sergu* pagus, palmetis agrisque dives, quem intravimus, cuticulam curaturi siticulosam & squalidam, ex innubi & æstuoso sudo. Incolæ hîc genio suo vacabant largiter, quòd excussis jam arboribus, saltem ultimam & otiosam tractandis dactylis commodarent manum. His cum lautè convivari proponentibus, rusticus ex thermis Ginauensibus redux narrat, adesse cum brevi comitatu Prothalassum meum. Quo audito, moræ impatiens eodem me confero, semitam duarum parasangarum vel amplius in sabuleto plano atq; sterili emensus ante mediam noctem. Verùm, advectus non sine perturbatione video, pertæsum loci dominum eodem vespere discessisse; relictâ, ad ostium diversorii, notâ suæ præsentiae, hîc loci elogio: *Infernum qui negas, hîc adesto ante ejus præfurnium, & expertus, sine dubio resipisces. Wibrand Lycopkthon.* Ne adfuisse frustra videar, brevem hic dabo fontis typographiam:

آب گرم گناو *Aabi germ Ginâu,*

Therma Ginauenses.

sive *Ginauenses thermæ*, in valle angusta, sabulosa ac sterili ebulliunt; nomen sortitæ à vicino monte, qui inde mille quingentis exsurgit passibus, vasto, omnium circa Sinum Persicum excelssimo, ac à multis milliaribus spectabili, passim etiam circa fonticulos (quos plures fundit in ascensu & unum in ipso fastigio) arboretis tuguriisque confito. Multæ in mediâ circiter valle nascuntur scaturigines; inter eas unus fons prægrandis, qui vim ferventis aquæ eruclat impetuoso tumultu, & ipsum balneum, sive prædictas thermas, constituit. Effluxus, ceteros absorbens fonticulos, versùs radicem prædicti montis rapitur; tantâ liquoris mole, quanta à mille passuum decursu moleninæ agitandæ redundat. Hoc loco pars aquæ, in depressiorem vallem delabentis, in fundo lapidescit: Credo la-

Hhh

mi.

minas inferiores (nam hâc formâ concrefcit) paulatim
rursus diffolvi, dum in superficie superiori novæ coagu-
lantur, alioqui tractu temporis valde protuberaturæ. Ne
iis, qui lotum accedunt, hospitandi occasio deficeret, pie-
tas Gamronensium Benjanorum duplici aream xenodo-
chio, & uno fornicato, quod imbrem reciperet, aquile-
gio decoravit. Xenodochiorum primum & balneo pro-
ximum pro liberiori spiritu parietibus undique vacat, so-
lis fultum ligneis columellis. Alterum inde rémotius,
muris clauditur, machinâ instructum in camini speciem,
per quam ventus desuper impellatur. Verum hæc au-
ræ inductio meliori consilio quàm successu instituta est;
nam venti hîc per æstatem alii non spirant, quàm æstuosi,
quales verò diffusi & in aperto, magis sunt tolerabiles,
quàm si coarctati in unum conclave irruant. Aquilegii
ædificium augustum est, ex laterculis longè à fontibus (ne
falsugine inficeretur) exstructum, altoque fornice conte-
ctum, figuræ orbicularis, quatuor orgyias in terram de-
missum, tantum aquæ pluvialis condens, quantum per
brumam influit; sed tarantulis variisque insectis, quæ per
ostia illabuntur, fœdæ ac fastidiosæ. Thermæ adver-
sus solis ardorem lapideo arcu, columnis nixo, coopertæ,
faxeisque pro descensu gradibus instructæ fuerant; sed
omnis hæc machina dudum dilapsa thermas saxi obruit,
nihilominus ad humeros usque profundas. Inseffus per-
molestus est, tum propter aquæ eructantis impetum, tum
propter ejus calorem ingentem, & pene intolerabilem;
addo fundi asperitatem ex prolapsis ruderibus, ad quæ
crura facile offendimus. Odorem thermæ spargunt sul-
phureum, haud valde intensum, quamvis omnem vallis
auram imbuat; ipsa aqua est clarissima, sapore sal pro-
dens copiosissimum. Usus præbent saltem externum,
inseffione, quam ardor longam non patitur, morbos quan-
doque tollentes satis graves. Aër per æstatem magis hîc
calet,

calet, quàm Gamroni. Ad thermarum usum duce Magnifico Dn. *Lycobthone* bis profectos, æstuosissimi turbines pomeridiani pedem reducere coëgerunt, nondum biduum commoratos.

Die vigesimo secundo appetens aurora spectandum nobis in cœli plaga austro-orientali objecit cometam, sed qui præviâ solis luce mox intercudit. Jumentorum conditio invitos nos per diem hîc retinuit, quâ exactâ movimus Issinum; inde

Die decimo tertio ante diluculum egressi *Gamronum* matutinâ octavâ feliciter advehimur. Domesticos revivimus (exceptis, quos mors sustulerat) pro loci genio bene valentes, id est, vivos, sed auræ injuriis & sudore attritos, pallentes & cum cadaverosis vultibus, succubituros tandem cœli ardori, nisi vergentem Syrium aura mitior brevi subsecutura fuisset.

RELATIO X.

Rudera Diluvii Mosaici in Persiâ.

§ I.

Vestigiis Diluvii universalis, ab antiquissimo Scriptore nobis relati, adeo abundat Orbis noster, ut vix Regio sit, quæ historiæ, quàm brevis, tam perplexæ & infidelium obtreptionibus obnoxia, veritatem vindicare non valeat, & tacente etiam *Moyse*, decumanam demonstrare ab inundatione calamitatem. Quid enim montium tristis illa ac desolata facies aliud, quàm mundi metamorphosin exprimit? atqui ut hæc in aprico; ita ex abditis terrarum, diluvii testes toto die prodeunt: puta res peregrinæ, procul à genitali patriâ inventæ, locis quo illæ deferri, vel in iis abscondi non poterant, nisi per universalis & cum summis ima vertentis cataclysmi violentiam.

Diluvii
rudera in Eu-
ropa.

Si *Fabium Columnam*, (cap. 21. Obs.) *Alex. ab Alex.* (Gen. Dier. L. 5. c. 9.) *Ludovicum Moscardo* (L. 2. Musei c. III.) Illustrem & incomparabilis eruditionis Batavum, *Nicol. Witsium*, (in *Opere de navibus fabricandis* c. 1.) atque innumeros Museorum & subterraneæ historiæ Scriptores evolvimus, naves, navium fragmenta, anchoras, elephantorum dentes, (rectius cornua dicimus) beluarum, quas nuspiam Europa genuit, capita, ossa ac sceleta, tum ostreas & varias marini generis testas, ex terræ latebris, procul à mari & natali solo in Europæ regionibus passim inventa & effossa esse discimus. In patriâ meâ *Lippiâ* piscator non ita pridem è Visurgi extrahebat dentem elephantinum stupendæ magnitudinis; quem ille tripodem suum Unicornu nominans, in partes divisit & in aulis ac pharmacopoliis magno pretio vendidit. *Lipstadiæ*, memini, in effossione arenarum ad propugnaculi basim locandam, inventum fuisse rostrum ferratum prægrande piscis marini. Sed pergo in Orientem, ut Relationis scopum assequar.

Diluvii ruderâ in Persia.

Arca Noë.

§. II.

Persia, si Armeniam & confinia ejus complector, prima & præcipua cataclysmi sedes est, & patria illa priscorum mortalium, quos Divina providentia communi toti Orbi inundatione suffocare decreverat. In illâ igitur, si uspiam terrarum, adesse vestigia diluvii hujus, non injuriâ conjicimus. Ex quibus, quæ peregrinanti ultro se objecerunt, pauca & cursim hîc attingam. Gratus Lectori sim, si inter illa enumeravero sanctissimum præsidium humanæ conservationis, *Arcam Noë*; sed quam mihi videre, nec à diluvio ulli mortalium contigit. Armeni eam in cacumine excelsissimi montis *Mâsis*, Persis *Kubi Nûh*, id est, mons Noë, dicti, duodecim parasangis ab urbe *Eri-vaan* (quo loco prima descendens Noë mansio creditur) incor-

incorruptam extare constanter tradunt, & ipsi credunt Mahammedani. Traditionem olim firmavit *Jacobus* quidam *monachus Armenus*, qui ascensionem frustra diu molitus, intentionis suæ præmium reportaverat avulsam ab Arcâ ligni particulam, ab Angelo, ut jactitaverat, sibi datam; ex quâ crux fabricata primum reservata dicitur in templo *Sjamachie*, deinde in Archiepiscopali cœnobio *Ets miasin*, nunc ubi lateat, nesciunt. Ad explorandam rei veritatem missi à Persarum Rege Abasso Magno, retulerunt: *In cassum se laborasse; obstitisse nitentibus abruptas crepidines, lacunas dumis cautibusque infestas, moles nivium & innumeras difficultates alias, quas superare humanis viribus nemo mortalium possit.* Verum, suspectæ fidei est omnis illa & tantopere jactata traditio de loco; qui nec auctoritate constat alicujus antiqui Scriptoris, nec à S.S. ullibi definitur. *Moyse*s demissionem docet factam esse, non in montem, sed in montes *Ararat*, i. e. in montes inundationum, prout genius vocis sonat: quales verò non intelliguntur, nec præsto sunt alii, quam montes *Tauri*; qui, cum latè per Asiam discurrant, continuis ramis hinc ad promontorium Indiæ *Comereyn*, illinc ad ipsum montem *Imaum* & *Gangis* principium extensi, in incerto manet, quousque tam longis tempestatibus jactata navis, abrepta fuerit, aut quâ jugi parte substiterit. Probabile tamen est, non longè à patriâ Noachum subsedisse; siquidem per montes *Ararat*, illæ jugi partes, quæ Armeniam subeant, potissimum intelligendæ sunt, quod impensè docet Cl. *Otrokocsi Orig. Hung. Lib. 2. c. 13. §. 66.* in explicatione vocis *Ararat*. Cessat igitur demonstratio sanctissimi rudervis, quicquid loquatur *Laur. Straussius*, homo plebejus, in Hodæporico, quod ex ejus narratione excepit, partim etiam hinc inde confarcinavit myropola quidam Amstelodamensis; eò liberaliùs fabulatus, quòd sub alieno nomine.

Conchy-
lia marina
montis Cau-
casii.

§. III.

Regnum ex Caspio mari intrantibus rudерum exhibi-
tores occurrunt montes Caucasii. (ita vocamus partem
Tauri versùs Iberiam) Quousq; enim circa Caspii litto-
ra eos rimatus sum, rupes offendi plurimas, ex meris con-
chis ac cochleis marinis (plerumque minutissimis) con-
cretas, & in solidissimam lapidis substantiam compactas:
qualem etiam in ipsis fastigiis, quæ nubes altitudine supe-
rant, cum stupore observavimus. Atque hos ego diluvii
testes appello omni dubitatione majores; cum illa con-
chyliorum moles nuspiam nasci, vel in petræ substantiam
condensari commodius, quàm sub ipso mari potuit. Si-
mitem substantiam referunt saxa plurima, ex quibus in
eodem tractu templa & monumenta sepulchralia extructa
sunt; quorum fodinas passim in collibus & ante montium
radices invenimus. Addo me conchas reperisse in tabu-
lis faxeis, quibus campos natura struxerat circa urbem
Bakù, tum in loco ignivomo vicinæ insulæ *Okesra*, & pas-
sim alibi. In collibus & agris editioribus ejusdem pro-
vinciæ non rarò contigit, valvas concharum me invenis-
se, etiam majusculas; sed quas ego insuper habui, cum in
Italiâ aliisque Europæ regionibus æquè repertas noverim,
procul à mari.

Quomodo autem crustata hæc marium soboles, in tan-
tâ copiâ, montium fastigia occupaverit, & in massam pe-
trofam condensata sit, quæstio est momentosa. Ad quam
in proclivi est respondere, si, cum pace melius sentientium,
supponere liceat:

(1) Ex *Gorei*, *Burnetti*, & aliorum emunctioris ju-
dicii sententiâ; Terram hanc ante diluvium, nullis mon-
tium jugis interceptam, instar crustæ incubuisse maris
abyssò, eandemque obvolvisse, pariter atque ovi testa
albumen complectitur; prout idem videtur congruere
menti S. Scripturæ, quæ *Genes.* 7, 11, abyssum appellat

תהום

תְּהוֹם רַבָּה *Tehôm Rabbah*, quasi infinitæ molis aquam non conspicuam, subter terram. (2) Ad tantam aquarum copiam, quæ in diluvio quindecim ulnarum altitudine culmina montium superaverat, non suffecisse aquam in regione aëris hospitantem, (supra cœlestem sana ratio ignorat) nisi ruptâ Orbis testâ, soluti claustro liquores absorberint crustosas moles & fragmenta terræ. Quo ipso ima summis mixta ac conversa sunt, partes aliæ ad barathrum demissæ, aliæ in situm planum collocatæ ac reductæ sunt, aliæ denique in vastam summorum montium altitudinem protusæ; ex quo fœda & alia hæc Orbi inducta est facies, de quâ loquitur Apostolus 2 *Petr.* 3, 6. (3) Conchyliorum plerasque species non vivere, vel escam quærere in mari, fluctuando, more piscium, sed fixum amare locum, cui agglutinatæ immorantur, & genus suum multiplicant: quemadmodum apparet in navibus, quarum superficiem mari incumbentem crustata hæc colluvies tam copiosa occupat, ut scabritie inductâ velificationem retardet, nisi ferreis scalpris abradatur. Vidi in insula *Onrust* (quæ est prope Bataviam) in subversis ad reparandum navibus, crustas pollicaris crassitie adnatas saltem intra triennium. Terræ igitur fornici, dum ante diluvium abyssu incumberet, omnem adhæsisse conchyliorum multitudinem & in eâ sede genus suum multiplicasse, unde saburra concharum, continuâ accessione aucta, in immensam tandem excreverit molem, quæ cum limo, vel quicquid cavitates & interstitia replebat, à salino spiritu indurata & in petræ substantiam conversa sit.

Ex quibus suppositis resultat: In vastatione Orbis per diluvium, fragmenta terræ quædam imum summum vel quocunque situ conversa ac locata esse, quæ passim nunc conspicuam referunt faciem, qualem ex conchis concretis nacta sunt, dum abyssum involverent.

Constru-
ctio montis
Gulistaan.

§. IV.

Alterum spectavi prope urbem *Sjamachiam*, in basi montis, qui ab antiquæ arcis rudерibus, in sui fastigio conspicuis, appellatur قلعه گلستان *Kaleb Gulistaan*, i.e. *arx rosarum*. Mons solitarius, præceps & tornatilis figuræ est, à monte vicino (sepulturis Sanctorum, quos jactitant, conspicuo) angustis faucibus & prælabente rivulo divisus. Allapsu hujus rivi, ab imbribus sæpe exundantis, suffossa basis, cespites suos dimiserat, ut nudum ad aliquot orgyiarum altitudinem appareret latus, & in eo to-

tius montis constructio, ex crustis diversæ materiæ in formam hemisphæriorum invicem complectentibus. Ex quo securè licet concludere: montem totum, sive ad minimum,

num, hanc ejus partem pedetentim & per accumulatio-
nem factam esse; non à ventis, qui saltem tumulos con-
flant ex levi pulvere & arenis, sed à fluctibus violentissi-
mis, qui pro ratione ventorum, quibus modò ab hâc, mo-
dò ab illâ parte propelluntur, diversi generis, ponderis &
coloris materiem ex fundo erutam aggregare potis fue-
rint; ut ad levem remoram tumulus, ex tumulo collis, ex
colle mons excelsus enatus sit, ad cujus fastigium vix spa-
tio dimidiæ horæ enitimur. Quales verò undas, neque
tam altas, neque tam violentas unquam mundus subluna-
ris expertus fuit, quàm in diluvio Mosaico. Adjecta figu-
ra refert cum situ urbis *Sjamachie*, ipsius montis partem
abruptam, circulis conspicuam, quorum imus sistit limum
fuscum, alter terram atram, tertius argillam, quartus are-
nam albidam, quintus limum, sextus massam coagmen-
tatam ex conchis marinis, septimus terram limosam, octa-
vus congeriem calculosam, quam sequitur terra cespite
obducta, ne congestus ultra appareat.

§. V.

Montes di-
vulsi.

Cum in provinciâ *Fars* iter ad urbem *Laar* profecu-
tus, ex pago *Bennarû* (ex ruderibus accumbentis jugi cla-
ro) ad pagum *Sjerasti*, pro mulis inde petendis, paulò à
viâ deflecterem, mirè me cepit campi, & in eo montium
positus perquam rarus, & verè à vastatore diluvio pro-
ductus; siquidem campus, undique jugo montium cin-
ctus, solum exhibebat in aquæ planitiem expansum, li-
mosum, sale scatens, herbis præter carduos nudum, ex
quo sparsim prominebant montes solitarii, non surgen-
tes in acclive, sed illico in præceps elati, quemadmodum
rupes & montes insulares ex superficie maris: qualem non
poterant, nisi in cataclysmi tumultu situm acquisivisse,
dum limosæ fæces hîc inter aggeres retentæ & arefactæ,
infœundâ falsugine vallem repleverant, ut mersis radici-
bus,

bus, sola nunc promineant fastigia. Inter illos montes unus maximè memorabilis me stitit equitantem & longâ sui contemplatione diu retinuit. Referebat enim latus unum, insignitum notis & vestigiis clarissimis, ex quibus judicarem, partem ei continuam abruptam esse, quæ tamen nullibi comparebat; cum, si lapsu avulsa fuisset, necessario prostrata jaceret ad radicem. Erat lateris facies plana & in perpendicularum surrecta, materia ejus durior, congeneris & mediæ inter petram & argillam substantiæ, color, præter strias, ex fusco pallens in cinereum. Ego admiratione diu suspensus, tandem partem desideratam, longiùs hinc remotam, videre me videor; & advectus, ex figurâ, magnitudine, striarum ductibus, lacunis, situ in diametrum opposito, atque notis omnibus ad assem respondentibus edoceor, opinione me minimè deceptum. Hujus autem partis abruptum latus haud erat erectum in perpendicularum, sed situ nonnihil acclive; ex quo liquido constabat, molem hanc, subsidente ejus fundo, effractam ac declinatam esse, cum altera immota substituerit. Intervallum, equò vectus, non metitus sum; mille circiter passuum esse conjicio; conjicio etiam abruptæ partis declivitatem à perpendiculo decem graduum: secundum regulas igitur Trigonometricas habebimus profunditatem à superficie terræ ad usque decessionis angulum, circiter 5500 passuum, quam totam cataclysmus luto repleverat.

Ostreae
margariti-
feræ,

§. VI.

Circa Sinum Persicum, in edito quatuor vel quinque orgyiarum campo, mille aliquot passibus à littore, quod Insulæ *Ormus* proximè opponitur, conchas inveni ostrearum margaritiferaarum ingenti copiâ per arenam dispersas, sed dissolutas in bractæas & pulverem. Nisi enim limo involutæ & cum eo à salino spiritu (Gorgonicum vocat *Paracelsus*) induratae ac petrosæ factæ sint, antiqui-
tati

tati ac soli non resistunt, quin dissolvantur. Hæ conchæ, si ab undis delatæ sunt, non nisi in Diluvio eò deferri potuerunt; Sed quas ego tamen pro diluvii reliquiis venditare non audeo, cùm fortassis olim in capturâ unionum, circa Ormusium institutâ, transferri illuc potuerint. Ast, sic rursus non concipio, cur tam longè à littore? Plura nunc transeo.

RELATIO XI.

Sabii, sive Christiani S. Johannis Baptistæ,
circa Tigridem & fines Persiæ.

§. I.

Prefatio

Religionis Christianæ per universum Orbem, juxta Paul. ad Rom. 10, 19. dispersa universitas, classibus (quas theologi sectas vocant) pluribus in Oriente diffidet: quæ ipsæ, vel ab auctore suo, vel ab asseclarum patriâ appellationem sortitæ sunt. Earum hodie præcipuæ sunt (1) Religio *Græca*, sic à regione dicta, in quâ maxime viget; divisa etiam per reliquas ditiones Turcicas. Patriarchas colit quatuor: videlicet Constantinopolitanum, Alexandrinum, (sed qui hodie *Alkairi*, in Ægypto, residet) Hierosolymitanum & Antiochenum. Cui ad unguem concordat *Ruthenica*, quæ olim paruit Patriarchæ Constantinopolitano; anno vero 1588 proprium constituit in metropoli Moscoâ: turpe ducens subesse ei, qui à Turco iussa capefferet. (2) *Georgiana* à Georgio equite, quem colunt, nuncupata; à quò & ipsa regio, olim Colchis & Iberia dicta, nomen *Gurgestaan*, sive Georgiæ, adepta est. A Græca vix differt, nisi ritibus quibusdam & asseclarum stupendâ ignorantia ac doctrinæ profanatione. Respicit Episcopum Teflisiensem. (3) *Armena*, seculo post Christum quarto nata, & appellationem nacta

à regione natali: ex quâ, coloniis ab *Abasso I.* Rege Persarum eductis, per diversas Persiæ Provincias dispersa est. Patriarchæ paret residenti in illustri cœnobio *Etsmiasin*, prope urbem *Erivaan*. (4) *Jacobitica*, quæ natales duxit seculo sexto, à Jacobo quodam Syro, Severi Antiocheni & Dioscori discipulo. Cui respondet *Alexandrina*, sive Coptarum & Habessinorum. (5) *Thomistica*, sive S. Thomæ Apostoli in *Malabariâ*. Cujus asseclæ non à Thomâ quodam Syro, homine Nestoriano & Patriarchæ Babylo-nici apostolo, uti emissarii Romanæ Sedis illis objiciunt, sed ab ipso Christi discipulo sese conversos esse, inde à multis seculis, & ante emissariorum adventum, constanter professi sunt. Saltem *Patriarcham* vel ex *Syriâ* advocare sibi, vel residentem in *Mesopotamiæ* urbe *Mosul*, caput suum venerari solent. Paucos excipio, qui ab Emissariis persuasi, Majestatem Sedis Romanæ venerantur, alii retentis Ecclesiæ suæ ritibus, alii relictis: quod idem de ceteris Sectis observavimus. (6) *Sabiitica*, sive Religio S. *Johannis Baptistæ*, prout à sui Cultoribus appellatur. Merito hæc postremo loco à nobis reponitur, velut Christiano nomine vix digna religio, & classem constituens non æquè numerosam atque ceteræ. Plura dantur in Ecclesiâ Orientali schismata; sed quorum cum asseclis multum conversari mihi datum non est. Quæ de hac postrema auditu accepi, passim ab ipsis cultoribus, passim à R. R. Patribus Europæis, qui in urbe *Basra* Sabiis cohabitarunt, fideliter impertiam; prius de nomine & origine pauca dicturus in genere,

De Sabiis,
seu Johan-
nitis in ge-
nere.
Nomen.

§. II.

Nomen ^{سبئي} *Sabbî*, vel ^{سبئين} *Sabiin*, unde huic genti impositum sit, nemo, quod scio, determinavit: Videtur autem, vel (1) ab Hebræo nomine proprio סבא *Sebâ*; sive illo ^{קוש} *Cusj* filio; à quo Jemanitæ etiam Sabæi dicti sunt; five

sive à *Seba* seu *Sjeba*, Juktami filio decimo; sive etiam à metropoli ejusdem nominis in Arabiâ felici, ex quâ Regina veniens Salomonem visitavit; (sed quam suæ Regionis Principem, ac Regiæ stirpis matrem à Salomone gravidatam affirmant Habessinæ populi) *Saba* urbem antiquissimam & semirutam vidimus etiam in Parthiâ; vel (2) ab Hebræo *vocabulo communi* צבא *Tseba*, quod exercitum, videlicet cœli, i. e. stellarum, innuit, quali in significatione Chaldæos olim Sabæos appellatos esse, *Bochar-di* & communis Criticorum opinio est; quoniam Chaldæi astrologiam & astrorum cultum, prout Ægyptii brutorum, induxerunt, atque adeo pro cultoribus stellarum habiti sunt; vel (3) ab Arabico صبا *Sfaba*, quasi diceret, Orientales; quemadmodum Syri, Persæ, Chaldæi, Arabes in S. S. nuncupantur filii Orientis. Vel (4) à Syriacâ, & eidem consonâ voce Arabicâ صبا *Sabbaa*, quæ significat *exivit, deflexit, religionem deseruit*. Posterior hæc nobis derivatio præ ceteris probatur, cum appareat, auctorem Corani eam non in alio significato appellasse, velut gentem à verò DEO & institutis Corani deflectentem ac schismaticam; unde etiam Arabibus familiare est, omnes à religione suâ alienos صابئون *Sabiuun*, sive Sabios, appellare; *Sabios*, inquam, non *Sabæos*, ut vulgò latine scribunt, originis ignari. Infame igitur Sabiorum nomen est, si originem spectes, & *Johannitis* eo consilio à Mahhammede primò omnium, quod puto, impositum, ut eos à Judæis & Christianis distingueret, quin longius arceret à consortio Musulmannorum, quos cum Sabiis nuptias contrahere, expressâ lege interdixit *Sur. de Vaccâ*. Ipfis Sabiis domesticum, quo se appellant, nomen est *Mendai Ijai*, i. e. discipuli *Johannis*, puta *Baptistæ* & præcursoris Christi: Ab eo enim, in Judæâ circa Jordanum

Origo.

Patria prima.

prædicante, majores suos primùm institutos, conversos & baptizatos fuisse, ab eodem suos se libros, ritus sacros & religionem obtinere; adeoque se, non modò *mendai Ijahi*, i. e. scholares Johannis, sed & *بندہ حبی bendeb hai*, i. e. creaturas viventis, scil. Dei, esse, gloriantur. Quæ si ita sunt, Sabiitæ non gentilium Arabum vel Chaldæorum, sed Judæorum progenies credendi sunt. Judæos enim, non paganos, à Johanne baptizatos esse, testis est Evangelium. *Patriam primævam* profitentur omnem illam Judææ partem, quam lambit flumen Jordanus, ex quâ Saracenorum armis, quibus hi Mahammedismum propagabant, brevi post Mahammedis obitum expulsos, exulare hodie sub alieno cœlo. Fata se eo tempore expertos, narrant, durissima: quamvis enim Mahammed eos tueretur, dato diplomate Immunitatis; à morte tamen Prophetæ, velut cum ejus vitâ, scripti valor exspirasset, recruduit pristinus persecutorum furor, & Sabiorum genti ac religioni decretum à Caliphatu fuit excidium; & mox templa diruta, libri combusti, ac circumcidi renuentes crudeliter tractati sunt. Quas illi calamitates cum declinare nisi effugio possent, concessere, pauciores in Indiam, plures ad ripas fluminis Tigridis & fines Persiæ, quâ Arabiam & occidentem spectat; præsertim in Sufianam, Mesopotamiam & Chaldæam, in quibus sibi novas firmabant sedes apud populares. Hæc illi. Accidit deinde, ut neq; apud has nationes, quæ & ipsæ Mahammedismum fovebant, diuturna ac inoffensa esset immunitas: negantes, inter se tolerandam gentem, Corano & legi suæ exosam; nisi alicui nomini approbatæ in Corano religionis, videlicet Mahammedanæ, Judæorum vel Christianorum, se addiceret. Quo ipso, necessitate acti, Christianorum nomen receperunt, & præsidio Nestoriani Episcopi, qui Babylonæ est, se subdiderunt. Ab eo tempore, ab Orientali Ecclesiâ in album recepti, ac Christiani quoque salutati sunt;

sunt; quamvis jam à duobus circiter seculis prædicto capiti se rursus subduxerint. *Johannitas* igitur, quàm Christianos, rectius appellaveris; nam à doctore suo ipsi nominari volunt, & ad ejus institutum baptizari; eundem dignitate passim ipsi præferentes Christo, qui etiam Johannis baptismo sacrari voluerit; haud docti effatum, quo se indignum diceret, qui Christi corrigia solveret. Si nihilominus ex solo baptismo, eoque mutilo ac imperfecto, Christianos salutabimus: Turci potius ob circumcisionem appellandi quoque Judæi fuerint.

Vivunt hinc inde in pagis & civitatibus; non aliis quidem, quam quas flumina alluunt, quibus carere presbyteri non possunt; cùm baptismi administratio, velut palmarium religionis punctum, ex sanctoris instituto, in flumine celebranda sit. Familiarum, quæ ad Indos concessere, statum ac numerum ignorari ajunt; familias posterioris coloniæ, quanquam latè dispersas, numerari supra vices mille, pene omnes ex plebejo censu & ut plurimum tractantes fabrilia. Civitates frequenti numero inhabitant *Basram*, non procul ab ostio Tigridis in Arabiâ, *Sjusstèr* metropolim Chusistani, sive Susaniæ ad flumen *Karròn*, & *Hawisèh* urbem ejusdem provinciæ ad flumen *Karrhà* sitam: cujus postremò dictæ civitatis *Johannitæ*, qui à Rege Solymanno rem monetariam gravissimo pretio conductam exercebant, cum solvendo non essent, & nummos adulterassent, circumcidi ac Musulmanni esse, nuper admodum coacti sunt.

Habitus, quo Sabaitæ vestiuntur, conformis est nationi, cum quâ vivunt, nimirum Persicus, vel Arabicus; saltem barbam totâ vitâ, Græcorum more, gerunt intonsam; Presbyteris verò nec fas est cæsariem abscindere: qui tamen, dum sacra peragunt, indumento amiciuntur religioso, quod mox describemus.

Libros linguâ singulari, ac genti suæ propriâ, exaratos

Patria hominum.

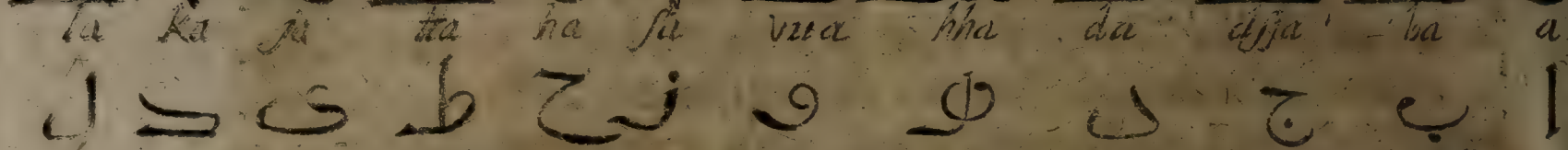
Habitus.

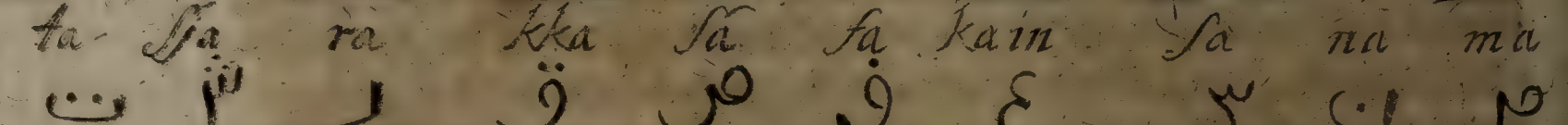
Lingua.

tos

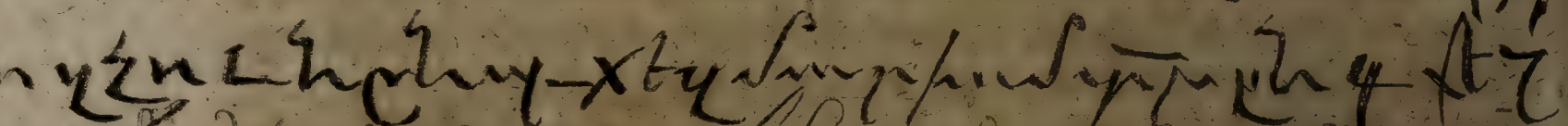

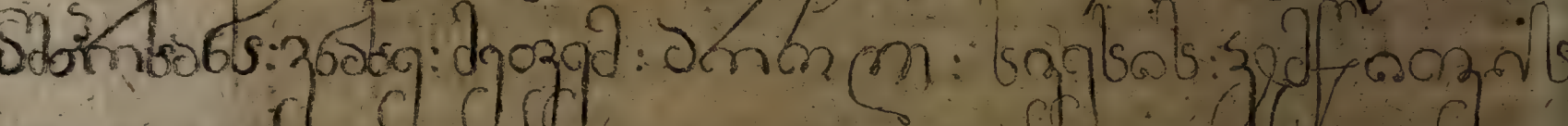
ALPHABETUM SABAITICUM

Character:
Nomen: la ka ja ta ha sa vva kha da dja ba a
Valor:

Char.
Nom. ta sa ra kka sa fa kain sa na ma
Val.

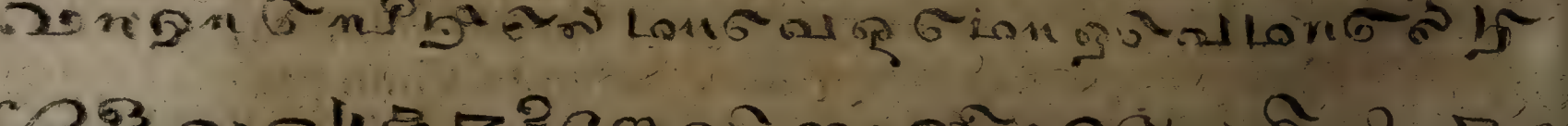
Scriptura
Pentecost.

Armen.

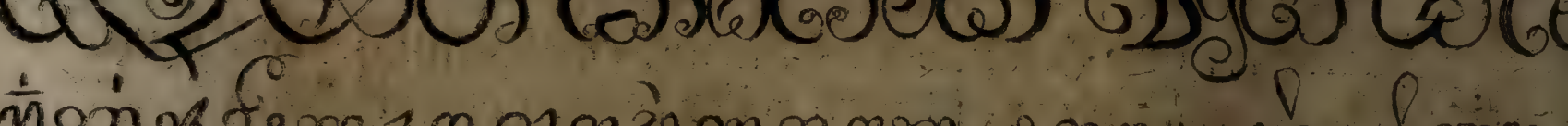
Georgian.

Benjan.

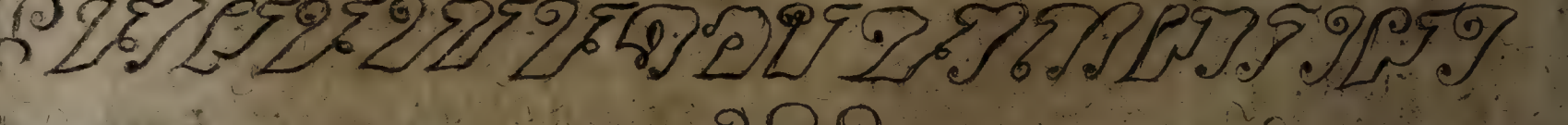
Malab.

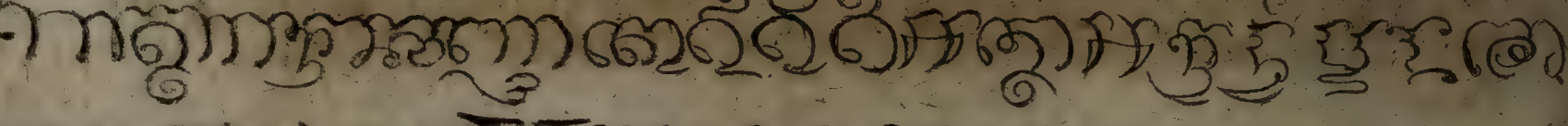
Tamil.

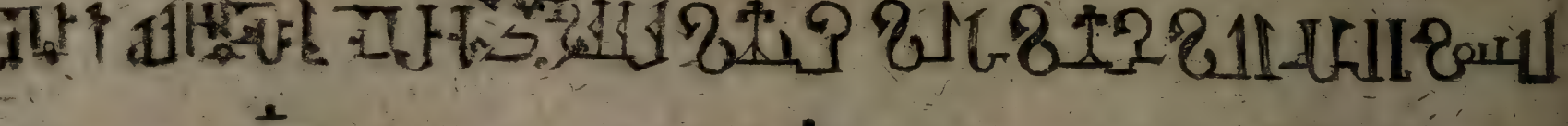
Sanscrit.

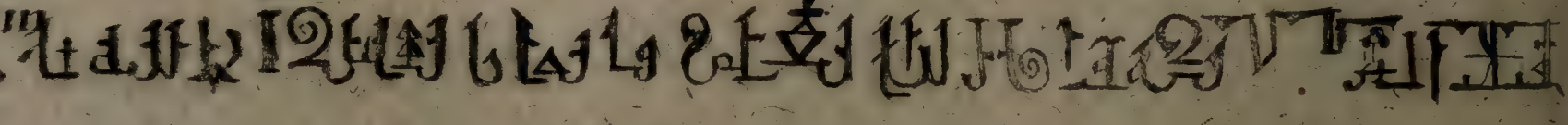
Ceylan.

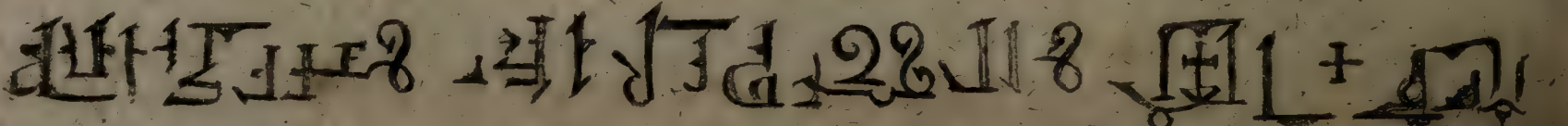
Javan.

Siamen.

Palica.

Inscriptio
Amb. antiq.

inturi Serelun
urbis Saba

tos habent; quâ & sacra sua celebrantes etiam hodie utuntur: ut mirer Hebraicam non conservasse, si eorum ex Judæis origo est. Eâdem linguâ libros conscriptos, palmarios quidem & ab exustione Turcorum conservatos, ostentant quatuor; quorum *primus* illis appellatur *Divan*, i. e. Aula, s. Audientia, ante annos 407643 à Deo ipso, quod nugantur, Angelis traditus, & ab his ad sese devolutus. Magnum volumen est, prophetias continens de Angelorum lapsu, creatione hominis & rerum futuris mutationibus, passim jam præteritis. *Alter* appellatur *Sidra Adèm*, i. e. Liber *Adami*. Ingens quoque opus est, primo Parenti, quod ajunt, manu Angeli *Rasælis* à Deo missum; in quo de Mundi generatione, de primævorum hominum gestis, de rebus divinitus revelatis & abstrusissimis agitur. *Tertius* vocatur *Sidra Ijai*, i. e. Liber *Johannis*, sc. Baptistæ; Mediocre volumen est, ab ipso *Johanne*, ut ferunt, majoribus Sabiorum traditus, historias continens potissimum sacras. *Quartus* parvæ molis, *Cholasteh*, i. e. Complementum dictus, complectitur cerimonias Legis Sabaiticæ.

Scripturâ gaudent propriâ, & à ceteris, quibus hodie Asia utitur, maximè diversa; nisi quod flexuras referat, quodammodo affines literis Syriacis, quanquam alio planè valore; prout judicari potest ex Tabulâ, quam Lectoris contemplationi subjecimus.

§. III.

Johannitarum Religio ex ritibus doctrinisque Gentilium, Judæorum, Mahammedanorum & Christianorum confarcinata est. A Gentilibus mundi primordia & antiquitatem; à Judæis cerimonias & sacrificii speciem; à Mahammedis historiam de Christo; à Christianis baptismum atque alia duxisse videntur: sed mutila omnia & ad peculiarem modulum ita reducta, ut singularem religionem constituerent.

Scriptura.
Sabiorum
opinio,

De Creatione
Mundi.

De *Creatione Mundi* docent: DEUM O. M., ubi orbem hunc fieri voluisset, creationis negotium commisisse *Gabrieli*, Angelorum primario & filio suo unico, ex lumine Deitatis genito, qui adscitis sibi in auxilium 336000 spiritibus, hanc Orbis machinam artificiosissimè fabricaverit: constituto centro ferreo, quod claudebat sphaerâ plumbeâ, hanc cupreâ, cupream stanneâ, quam rursus argenteâ, argenteam aureâ, auream terreâ, omnium sphaerarum præstantissimâ, quoniam fœcundissima, & sola idonea, quæ genus humanum aleret. Terream sphaeram uti complectitur aërea, ita hanc, tradunt, septem involvi sphaeris aqueis cœlorum, in quibus Sol & Luna, navibus impositi, velificent, cursum dirigente archinautâ Angelo *Baran*: cujus à jussu stent innumeri epibatæ, in dirigendo indefessam præstantes operam; mali vicem præstare crucem ingentem & politam, sine cujus præsentia luminosi radii in sublunaria reflecti non possent. Nugantur præterea, superficiem telluris recens conditæ adeo fœcundam fuisse, ut inspersa manè grana vesperi segetem reddiderint; Adamum agriculturam ab ipso Gabriele edoctum fuisse, à quo ad posteros propagata sit. Adamos narrant duos fuisse: primum ex nihilo creatum, qui vitam alioqui inculpatam dum ageret, hōc ipso deliquerit, quòd exactō vitæ, quem Deus ipsi destinaverat, terminō, videlicet anno ætatis millesimo, evocatus ad vitam æternam, Angelo mortis non paruerit; alterum ex Evâ & primo Adamo genitum, quem *Adam ber Adam*, id est, Adamum filium Adami, vocant, qui comedendo fructum vetitæ arboris, viventium conditionem deteriore reddiderit, & pluribus cumulaverit miseriis. Numerant à primo Adamo & Orbe condito ad annum hunc Christi 1687, elapsos annos 277644; à tempore verò, quo Deus Angelis tradidit librum prophetiæ *Divan*, annos 407644. Absoluto creationis opere, Gabriel Deum O. M. affatus legitur

gitur sermone, quem Sabii non sine consolatione & affectu recitant: *En machinam, Sancte DEUS! quam ex mandato Majestatis Tuae fabricavimus. Multo illa mihi ac meis sociis labore constitit. Ecquis enim ad tanta perduxisset fastigia tot moles montium? quis inter illos eduxisset alveos & vias, quibus laberentur flumina? quis rebus omnibus ordinem & loca quæque sua attribuisset, sine decumanis laboribus? Tua, inquam, omnipotens Deus, gratiâ & auxilio fulti, ad tantam perfectionem hunc Orbem perduximus, ut nihil pro hominibus ad commoditatem vivendi excogitari amplius possit. Ego verò, cum de absoluto penso gaudere debeam, contristandi potius causam habeo. De quâ sciscitanti Deo, respondet Gabriel: Video enim, mi Deus & Pater æterne! quòd mundum hunc habitaturi sunt infideles & inimici Tui, videlicet Judæi, Turci, Gabri, s. Perses & pagani, qui fructum laboris nostri capient. Cui DEUS: Non contristare, fili! nam & Johannitæ habitabunt, dilecti mei, & omnes destinati ad vitam æternam. Gabriel id cum stupore audiens: ergone, quærit, inter hos nulli reperientur improbi & damnabiles? Respondet DEUS: In die judicii pii intercedent pro impiis, & sic obtinebunt pro illis remissionem peccatorum.*

Deum O. M. Johannitæ, ex naturæ potius quàm revelationis lumine, cognoscunt, & attributa Ejus cum debitâ veneratione prædicant. Trinitatis mysterium ignorant; cum Mahammedanis statuentes: Christum esse spiritum & verbum æterni Patris; negantes generationem Ejus ab æterno, quâ Deus est; natum docent ex intaminatâ Virgine Mariâ, virtute fontis, cujus illa aquam biberat, gravidatâ; crucifigendum Judæis se subduxisse, suppositâ corporis sui ideâ, sive umbrâ, in quam crudelitates suas exercuerint. Alii, à Mahammedanis quodammodo digressi, confitentur, fide quanquam satis frigidâ & confusâ: Chri-

stum factum esse hominem, ut nos liberaret à pœnâ peccatorum; crucifixum quoque à Judæis; mortuum, ac tertio die resuscitatum; resuscitati animam ascendisse in cœlum, corpus remansisse in terris, ubiq; præsens.

De Angelis.

Angelos ac Diabolos statuunt innumeros, eosq; sexibus etiam distingui ac generare. Archangelum Gabrielem prædicant Dei filium, unicâ dotatum illustri inter Angelos filiâ, *Suret* dictâ, & ex eâ nepotibus duobus; plurimarum legionum caput esse, semper stipatum numerofo satellitio dæmonum, velut licitorum & militum suorum, quibus hinc inde per habitata mundi loca delegatis, delicta hominum observet ac puniat. Ex Spiritibus primores numerant 360, quos moribundis adstare inquirunt, ut expirantem animam deducant ad vitam æternam. Quod, priusquam expediatur, adesse duos Angelos alios, qui merita & conditionem animæ bilance penitent, ut, quam gratiâ dignam censent, ante thronum visibilis præsentia Dei omnipotentis deducant, quam indignam, serpentibus, tigribus, diabolis, in viâ demorantibus, dilaniandam projiciant.

*De Vita
æterna.*

Pro vitâ æternâ autem mundum constituunt peculiarrem, urbibus domibusque confitum & à Spiritibus habitatum; in urbibus templa credunt adesse, ab ipsis dæmonibus frequentata, in quibus Deum collaudent precibus, cantu, musicâ.

De Sanctis.

Sanctos Johannitæ nullos invocant; preces ad solum Deum dirigunt; nec imagines colunt; crucem tamen venerantur, & acu pictam presbyteri in stolâ gerunt. In templis crucem nullam præbent conspiciendam, nisi cum sacra celebrant: quibus peractis, eandem in duas partes divisam reponunt. Id se consuevisse dicunt, ne hœc signô Mahammedanos offenderent. Inter Sanctos primo illis loco est *Johannes* Baptista, maximus, quod ajunt, totius Orbis Propheta, ipsique Christo dignitate prior: cui nemo

nemo ex mortalibus doctrinâ & sanctitate comparari possit. Inter multa alia fabulantur: quòd ex solo patris Zachariæ osculo ab Elisabethâ matre conceptus sit; quòd successu temporis filios, sine concubitu, obtinuerit tres indultu Dei, ex Jordano haustos, quos uxori, quam eam in rem duxerat, enutriendos dederit. Decollatum nesciunt ac negant; credunt verò mortuum in Chusistanîæ oppido *Sjuster*; exuvias ejus condi sarcophago crySTALLINO, non sine miraculo fabricato & illuc delato. Narrant: morientem jussisse discipulos suos, ut crucifigerent corpus suum, quò consanguineo suo Christo Jesu, hâc in parte, fieret similis. Johannem in dignitate excipiunt parentes *Zacharias & Elisabeta*. His tamen beatam *Mariam* Virginem minimè postposituri, docent: eam in vitâ adhuc demorari & cum mortalibus versari; Christum quoq; jussisse Apostolos, ut sui posteris de vitâ nunquam morituræ matris testarentur.

§. IV.

Ritus Ecclesiæ.

Sacrorum administratio, ut fas est, ab Ecclesiæ ministris peragitur. Illi constant ex triplici ordine: *primum* constituunt Episcopi, quos غَنَسَفْرَه *Ghansefreh*; *secundum* Sacerdotes, quos شَيْخ *Sjeich*; *tertium* administri & vicarii, quos تَلْمِيذ *Telmiid* appellant. Horum omnium officia, quamvis sint hæreditaria, per modum electionis tamen conferuntur, adeoque, in locum demortui parentis, eligitur ac surrogatur filius primogenitus; qui si deficiat, primogenitus ex proximis consanguineis eligendus venit is, qui maximè est idoneus. Ut verò sit idoneus, requiritur non modò, in cerimoniis Ecclesiæ versatus sit, sed & nascendo, uti loquuntur, claustrum matricis fregerit, id est, ut natus sit ex matre, quam pater virginem duxerat; secus ad spirituale officium non admittendus. Hinc integrum non est ulli ministro uxorem, nisi virgi-

Sacerdotum ordines.

nem, ducere, etiam ad secunda vota transgressuro. Episcoporum electio fit à presbyteris, sive sacerdotibus; sacerdotum verò à loci cujusque Episcopo. Consecratio in eo posita est, ut Electores, cum electis, septem diebus cibo abstineant, interea in precibus dicendis, eam in rem factis, continuo occupati.

Dies festi.

Diem feriantur Solis, dicatum baptizandis infantibus, quos die profesto baptizare religio non permittit, etiam si moribundos. In sacris illâ die nihil aliud peragitur, nec templa patere audio; observasse sufficit intermissionem laborum, quam seculis ferioribus videntur didicisse à Nestorianis. Festa majora celebrant tria annua. Primum triduanum est, quod mense Novembri sub anni Sabaitici principium incidit, sacratum memoriæ Creationis Mundi, simul ac honori primi humani generis conditoris Adami; alterum mense Juniò ingruens, durat dies quinque, quibus unusquisque Johannita solenni ritu rebaptizandus est: tertium, triduanum pariter, celebratur mense Augusto in honorem S. Johannis Baptistæ. Ex his omnium solennissimum est festum baptismationis; Baptismus enim & corporis puritas, legalis inquam & pene Judaica, totius Religionis, ille proram, hæc puppim constituunt, atque adeo duo sunt præsidia, in quibus Johannitæ omnem reponunt spem & fiduciam salutis æternæ.

Puritas Legalis,

Puritas illa servanda est in cibo, liquore & colore. Ex *Cibis* caro immunda & neutiquam à Johannitis comedenda est omnis illa, quam homo profanus, præsertim verò Mahammedanus, occiderit; proinde nulla caro esui permessa est, nisi bestiam ipsi Ecclesiæ ministri jugulaverint; quibus propterea incumbit, ut lanionum præstent officia, & bestias, sacerdotali habitu induti, interimant. Creduntur præterea impuritatem contraxisse esculenta omnia, quæ vel paraverint, vel quoquo modo tractaverint Mahammedani. Eodem censu veniunt *liquores*, cum potulen-

tulenti, tum ad quemvis externum usum parati. Potus omnis illis immundus est, qui vase hauritur, ex quo Mahammedanus bibit; Hoc si contigerit, frangendus illico & abjiciendus est, ne eodem inscius inquinetur Johannita. Sed hunc zelum observavi etiam apud multos Mahammedanos, Gabros & Gentiles Indos. *Color* omnis cœruleus Johannitis immundus & maledictus est, sine gravi peccato haud tangendus. Causam historiola exhibet: Judæo cuidam revelatio, in somno facta, indicavit imminentem abolitionem suæ Legis per baptismum S. Johannis. Edocti Judæi, cum viderent Johannem se accingentem ad baptizandum Christum, coempta copiâ coloris cœrulei, quem *Nil* & *Indigo* appellant, flumen Jordanum conspurcarunt. Ex quo Johannes à proposito destitutus erat, nisi, per manus angelorum, missum à Deo accepisset vas aquæ purioris, prope Jordani originem haustæ, quâ adhibitâ, sacrum ablutionis in Christo feliciter absolvit, in Judaismi abolitionem. Deus verò ob scelus patratum irâ commotus, colorem hunc immundum ac maledictum esse, ac Christianis angue pejus fugiendum voluit. Tria hæc egregia sunt inventa politica, quibus legislator ituduit Johannitas suos à convictu & communione aliarum gentium cohibere, præsertim à commixtione cum fœminis Turcicis, quibus familiare est, subligaculis cœruleis pudenda operire. Notabile est, quod sequior sexus, quamvis puritatem servare æquè ac virilis teneatur, impurus tamen censeatur, & ab ingressu templorum totâ vitâ arcendus sit.

§. V.

Baptismus.

Alterum, & quasi palmarium Religionis fundamentum est Baptisma; cujus cerimonie in Ecclesiâ Johannitarum utramque absolvunt paginam. Est enim sacrum, quod ajunt, remedium, ab ipso S. Johanne sibi traditum, quo Christiani à peccatis cujusque distinctionis repurgandi

gandi sunt. Unde non sufficit, se infantes baptizari, sed ablutio in adultis sæpè iteranda est, ad minimum quotannis. Credo eam quibusvis mensibus admissuros, si modò sacerdos laborem gratis præstiterit. Cujus rei ignari nostrates Monachi, ubi advenæ in hanc gentem incidunt, multos nullo negotio persuadent, ut se baptizari patiantur ritu Romano: qui verò, uti spe expectatæ conversionis ipsi insigniter falluntur, ita eâdem fraude involvunt quoq; summum Pontificem, cui tot à se conversos, quot baptizatos, nuntiant; nunquam enim propter admissum baptisma Ecclesiam suam deseruisse comperiet. Duplex igitur Johannitarum Baptismus est: primus Infantum, ad tollendum peccata hereditaria necessarius; alter Adultiorum cujuscunq; ætatis, quotannis iterandus, ad eluendum peccata actualia. Omnis autem Baptismus in flumine, & ab Episcopo, sive Presbytero, nonnisi habitu sacerdotali induto, conferendus est: infantibus quidem diebus solum Dominicis, adultioribus imprimis in festo quinque dierum, quod *Pendsjâ* vocant. Habitus, quem requirunt, sacerdotalis, Hebræorum exemplo, totus oportet esse niveus, & ex septem constare partibus, quales sunt: Caligæ gossypinæ; vinculum, quo illæ supra fæmora constringendæ sunt; Stola xylina, ultra genua fluctuans, cui prope collum in dextro pectore crux acu inscripta sit; cingulum, quo stola circa lumbos stringitur; ligula longa, ex collo utrinque pendens; cidaris ventrosa, extremitate in sinistrum humerum demissa; pepla, quâ frons redimitur, ad mitram firmandam pariter necessaria, in humeros propendens. Hôc amictu indutus sacerdos, ut cetera Religionis, ita hæc baptismi sacra celebrat.

Infantum.

Ex baptismo infantum sequentes ritus notavimus: Lator infantis, sive vir, sive fœmina, fuerit, amicis & consanguineis comitatus, templum ingreditur, vel si id deficiat, in casam loco templi non procul à flumine extructam,

Etiam, ut preces audiat, quibus sacerdos actum orditur; auditis precibus idem se ad flumen nudis pedibus recipit, & ad genua usque ingressus, sacerdotem præstolatur; qui, ut præsto est, in orâ fluminis subsistens, ex libro خلاصتا *Cholasteb*, prælegit verborum formulas & preces bene longas; quibus demum finitis, infantem tribus vicibus aspergit aquâ, ex flumine manu haustâ; singulis vicibus Sabiitico idiomate dicens: *In nomine Domini, primi & novissimi, Domini mundi & paradisi, altissimi omnium rerum Creatoris.* Deinde paucis adhuc precibus ex prædicto libro recitatis, actum finit; dum sub colophone portator infantem ter flumini immergit, citò satis retrahens, ne suffocet. His ita præstitis, omnes se ad parentum ædes recipiunt, ut reliquum diei gaudiis & comessatione expleant.

Actus baptismi anniversarii majore cerimoniarum apparatu instituitur. Prolixitas vetat singula describere; saltem potissima, atque ea strictim referam. Baptista, cum turbâ baptizandorum in ripâ constitutus, virgam tenet Oleæ, sex pedes longam, & Myrti furculum. Sacra auspicator, ad septentrionem se convertit (dicunt versùs cœleste signum, *Geminos*) & memoriter preces multas & bene longas, alias voce clarâ, alias submissâ, recitat; precando verò multoties se inclinat, ad oram fluminis nunc pergat, nunc inde recedit, fasciam capitis hinc inde ducit ac reducit, eam cervici, auribus, ori alternè admovens, demum Myrti furculum in annuli formam flectit, & auriculari digito impositum, ostentat. Dum hos ille ritus persequitur, baptizandi, exutis tunicis, amictum singuli sacerdotalem induunt, ex rudiori telâ factum, simulac Myrti recipiunt furculum, quem dextrâ toto actu retinent. Tum ipsum flumen baptista ad genua usque intrat, & ad septentrionem denuo conversus, cum annulo

Adulterâ.

Myrtino variè gesticulatur, nunc illum virgæ inferens, nunc aquæ immissum utrâque manu continens, & inclinâtâ super eum facie multas fundens preces; quibus finitis, pergit ad baptismi sacra præsentibus sigillatim conferenda, in quo hœc ordine proceditur: Baptizandus ad oram fluminis confidet ante baptistam, & verba quædam ab illo prolata repetit; quo factò flumen intrat, & ad dextram baptistæ constitutus, tribus continuis vicibus se totum submergit flumine, elevatus verò, subinde aquam, utrâque manu ex flumine hauriendam vertici suo affundit. Hanc affusionem inprimis etiam ipse præstat baptista, ter iterandam, & supra dictis verbis: *In nomine Domini &c.* affusioni suæ pondus & benedictionem addit. Tum infixâ ripæ virgâ baptizatum utrâque manu apprehensum ante se sistit, & cervice inclinatum ter ore tenus flumini immergit, mox frontem ter aquâ delinit, simulac potandam aquam ter manu suâ haustam præbet, demum Myrti surculum, quem tenebat, capiti ejus inserit, datâque dextrâ de acceptâ Divinâ gratiâ gratulatur & dimittit. Iisdem cerimoniis etiam ceteros sigillatim accedentes Sacramenti reddit participes. Lustrationibus finitis, baptizati, in areâ spatiosâ littoris, longis ordinibus & ad seriem confident, versùs septentrionem conversi; accedit sacerdos, & à tergo ordines aggressus, frontes singulorum oleo Sefami perungit. Oleo, ne quis id à Turco emptum vel expressum suspicetur, mavult baptista substituere unguinosum ipsum semen, pistillo recens ab ministris suis contritum. Post factas inunctiones mysta ordines aliquoties percurrrens, subinde manum capitibus imponit, in fundendis precibus continuè occupatus. Demum, pro actûs coronide collatam baptismi gratiam confirmat Sacramento Communionis; ad quod distribuendum se accingens, à vicario panem consecratum dextrâ, ac phialam aquâ plenam sinistrâ recipit, & singulis ordine con-

confidentibus manducandam particulam deponit in juncturam extensæ manus; aquæ verò haustum infundit cochleæ, in eâdem volâ depositæ, sed quam à mystâ unitraditam, vicinus vicino ordinatim porrigit. Peractâ communionem, surgentes simul omnes procurrunt ad ripam, ut bibant ex flumine haustum, quô sacri cibi reliquias, ori inhærentes, absorbeant. Quo factò baptista universos monet, ut perseverantiam præstent in religione usque ad mortem, in fidem constantiæ stipulatam à singulis manum exigens; quâ datâ, imperat hæc verba juramenti loco repetenda: *Testis est, qui videt omnia! Testis est Jesus Christus! Testis est Johannes! Testis est aqua!* Collectis stipulationibus, ac recitatis precibus, ecclesiam dimittit; omnia ipsi peccata remissa esse pollicitus. Tum quisque, deposito ornatu, iterum vestitus suo habitu, baptismam accedit, pro labore unum exhibens *mamudi*, qui circiter quartam uncialis partem, vel paulo minus, constituit.

§. VI.

Restant Eucharistiæ, matrimonii & sacrificiorum ceremoniæ breviter detexendæ. Eucharistiæ serviunt crustulæ panis, subacti ex farinâ, vino & oleo. Farinâ ajunt notari Christi carnem, vino sanguinem, oleo Dei gratiam atque nostri amorem, quô Deo & proximo obstringimur. Farina ex oryzâ facta est, nec impedit, si ex granis aliis fuerit; vinum ex contusis & cum aquâ infusis passulis expressum, cum aliud inter Mahammedanos parare illis non sit integrum; oleum ex semine Sefami eliciunt. In consecratione atque dispensatione nullus Liturgiæ usus, nullus verborum Sanctissimi Testatoris, nulla passionis Christi mentio: saltem precibus tota benedictio absolvitur. Ante distributionem primus ipse dispensator fragmentum panis, & haustum prædicti vini assumit; mox eodem exemplo præsentibus utramque

Reliqui
ritus:*Euchari-
stia.*

speciem distribuit, in memoriam Christi assumendam. Quæ circa hoc sacramentum in Ecclesia Occidentali recipiuntur spinosæ altercationes, illæ apud Johannitas incitiæ peplo involutæ, nunquam sub examen aut disputationis incudem veniunt: unde de his & similibus non habeo, quæ referam.

Matrimo-
nii.

Conjugium inter duos commendat religio; bigamiam tamen, quin polygamiam Clerus, inter Mahammedanos dum vivitur, tolerat, imò probat, etiam in presbyteris: eam magis indecoram, quam criminofam reputans. Castitatem servandam Johannitæ omni cautione præcipiunt, & à despondendâ, nisi vidua fuerit, virginitatem exigunt. Copulationis cerimoniam ab ipso celebrantur Episcopo, qui cum nupto & convivis in sponsæ ædibus quamprimum comparuit, sponsam ad se seorsum evocat, & de illibatâ virginitate juramentum exigit; quô præstito, rogata conjux Episcopi unâ cum paucis matronis, an verum juraverit, explorat inspectione. Si idem testetur, nil moratur Episcopus, quin comitantibus convivis, perducatur ad flumen, & ingressus, ritu Ecclesiæ suæ baptizet. Hôc factô, cœtus ad nuptiale convivium revertens, ubi ædibus appropinquaverit, subsistit, donec sponsus sponsam, datâ dextrâ, septem vicibus ad ostium nuptiale duxerit ac reduxerit, sequente semper Episcopo, ac, in illo itinere ac reditu, legente ex libro *Cholasteh* orationes, quibus ligaturas magicas à nuptis avertat. Septima demum vice ædes ingressi conjuges, sistuntur sub papilione, eo situ jungendi, ut dorsa invicem obvertant. Tum Episcopus, prælectis quibusdam orationibus, jubet occipiter mutuò quatiant; quo factô evolvit librum sortilegiorum, & ex eo faustum diem indigitat, quo miscere primos amores debeant. Si contingat negari virginitatem, Episcopus ab opere desistens, domum se actutum recipit, desponsandi opus cedens vulgari Ecclesiæ ministro; à quo vero

verò copulari dedecus est, & indicium non deprehensæ virginitatis. Copulatio defloratæ strictâ religionis lege prohibita dicitur; permittenda tamen ex ratione sui statûs, qui modò sub Musulmannis gemit: ne repudiata ad eorum religionem transfugiat. Viduis copulandis certi destinati sunt presbyteri, nec decorum est Episcopo earum vel nuptiis interesse.

Immolationis speciem referunt cerimonix, quibus *Immolationis.* utuntur Sacerdotes in Gallinis Ovibusque statò tempore maclandis. Sub dio maclatus peragitur: dum sacerdos sacro habitu indutus, adstantibus spectatoribus, gallinæ rostrum & pedes primùm abluuit, purgaturus partes ab impuritate, quâ se in vitâ contaminaverant. Mox, ad Orientem conversus, vicimam cultro jugulat, retinetque immotâ manu, donec cruoris stillicidium cessaverit. Interea defixis in cœlum oculis, & ad intimam devotionem conformato vultu, orationes murmurat; pro iis etiam precando, qui carne sacrificii usuri sint. Tum cadavere ter aquæ immerso sacrificium peractum est. In ove maclandâ ritu non multùm dissimili proceditur: sed cum hic laniatus in terrâ celebrandus sit, ipse etiam locus à victimario non sine cerimoniis repurgari debet. Non minori apparatu opus est in maclatu quarumcunque bestiarum, quas pro cibo quisque destinaverit. A Judæis manasse ritum, apparet ex *Levit. 1, 14. seqq.* quin ex hodierno usu maclandi gallinam albam in festo expiationis, quod illis incidit sub auspiciu novî anni.

Habes hîc de Religione Sabiorum notitias, quanquam *Conclusio.* saltem generales & minùs exactas: nam ipsis presbyteris inexploratæ sunt, nec ratio credendorum satis constat. Si quæras, si fermocineris, si objicias, respondebunt: *Se spinosa nihil curare, sed Deo servire in simplicitate & pace.* Eadem Christianis aliarum Classium in promptu est responsio, quâ occurrunt objectionibus adversario-

rum. Religionem Sabbæorum descripsisse Rev. P. Fr. *Ignatium* Carmelitanum, audivi à Patribus ejusdem Ordinis in Perfiâ: Verùm hic & similes tractatus, publicâ luce & lectione dignissimi, latitant in claustris Monachorum, typis sacrae Congregationis, quam vocant, impressi, in usum eorum, qui mittendi sunt ad gentes exteras.

RELATIO XII.

Investigatio Innocentiæ, per Crocodilos
& Ignem, apud Gentiles Orientis hodie usitata.

Scrutinia
Innocentiæ
apud pri-
scos
Gentiles;

§. I.

In prisco Occidentis paganismo obtinuisse legimus rationem, quæ criminis accusatos, si probationes deficerent, ad *Ignem*, *Aquam* vel *Duellum* provocaret, ut, ab horum judicio, culpa, vel innocentia, pateretur. Rationem dico: sed popularis inventionis & nullius fundamenti; quæ tamen usu invaluit, legibusque potentissimarum gentium deinde stabilita ac velut in Canonem recepta est. *Ignis* innocentiam credebatur prodere, si is ab accusato tractari sine noxâ posset, sive manu retentus, sive subiectus pedibus. Hôc innocentia argumento *Taciam* & *Claudiam*, Vestales Virgines, intemeratam pudicitiam feliciter probasse; eodemque successu ferrum candens portasse *Æmiliam*, scribit *Dion. Halicarn. A. R. c. 3.* Ad templum Dianæ idem factitatum narrat *Pausanias*. Francorum & Longobardorum Leges tantum Ignis judicio tribuisse legimus, ut ad illud omnes homicidii accusatos pertraxerint. *Aquæ* judicio par fides erat: credebatur enim fervefacta infontium manus non amburere; frigida verò reos excludere injectos, ne mergerentur. Nec dubitavit Germanorum zelotypia etiam infantes recens natos

natos Rheno flumine explorare, an essent legitimi? teste *Tacito*. Unde *Claudianus* ad *Ruffum*:

& quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Prodigio pudicitiam testatura *Tuccia*, Vestalis Virgo, Aquam cribro hauriebat, & ad pedes sacerdotis exportabat minimè profusam, ut refert *c. l. Dion. Halic.* Ad Duellum forum *Hunni & Gothi* provocabant litigantes, ut recondita veritas fortunæ arbitrio pateretur. *Frontonem*, *Daniæ* Regem, quod scribit *Saxo Grammaticus*, legem dederat, quâ nullæ non lites & controversiæ jubebantur in arenâ dirimi. Sed, ô insana & in naturæ principiis minimè fundata judicia! Hæc tamen Orbi inducta lux Christianæ fidei nequaquam aboleverat; Verum, ut radicem prioris lolii immissa agris bona sementis non tollit, quin sæpe admixtam submittit novam zizaniâ: ita nascente Religione Christianâ, tantum abest, ut detestabiles modi ex foris & fide hominum tollerentur; ut stabiliendis multi potius patrocini speciem ex monumentis sacrae Scripturæ quænaverint: igni præferendo exemplum trium non combustorum virorum, *Dan. c. iii.* & Apostoli de fide, vim ignis exstinguente, assertum, ad *Hebr. c. ii, 34*; aquæ, ritum propinandæ de adulterio suspectis aquæ amaræ *Num. 5*, & Baptismum Novi Testamenti, qui peccata abluat; duello denique pugnam Davidis cum Goliatho, pro Deo & justitiâ, cum successu initam; unde illorum usus in dicasteriis Christianorum per omnem fere Europam multis seculis conservatus, & ab ipsis Principibus celebratus fuit; summis etiam sive approbantibus sive conniventibus Pontificibus. Si exempla desideras; en triplicis judicii selectiora quædam. Igne innoxie tractato famam pudicitiae suæ vindicabat *Kunegunda*, Imperatoris *Henrici*, Ducis *Bavariæ*, Conjux, quod refert *Cranzius in Chronol. Sax.* & testatur superstes hæc Inscriptio tumuli Imperatoris in sacellum urbis *Papenberg*:

Per ignem.

Judi-

*Judicio vomeris Chune Gundis virgo probatur;
Cætus & hoc Procerum mirans ipsam veneratur.*

Simili remedio *Conjux Imperatoris Caroli III*, tum *Emma* mater *Eduardi* Regis Angliæ, castitatem illibatam testatæ sunt; prostitutam verò prodidit & in rogo expiavit *Conjux Imperatoris Ottonis III*; cùm & *Mutini* Comitis vidua innocentiam mariti sui, ob Imperatricem truncati, ostenderet innoxie tractato candenti vomere. *Philippus*, Comes *Frisiæ*, usque adeo favebat ardenti judicio, ut anno Christi 1164 omnes homicidas igni convincendos, dicasteriis suis injungeret. Multos etiam Episcopos ignis testimonio veritatem doctrinæ suæ probasse, varii Annales referunt. *Aquæ* judicii exemplum illustre *Caroli M.* seculo prodidit *Ludovicus*, Galliæ Princeps, qui arma dum moveret contra Imperatorem *Carolum Calvum*, viros misit triginta, decem aquæ frigidæ, decem ferventis, decem insuper candentis ferri argumento belli sui justitiam testaturos, *Sigon. L.V. Regn. Ital.* A quo tempore quantum hujus judicii auctoritas accreverit, docebit vicens hætenus usus in sagis inquirendis. Parem vigorem ad annum usque 1450 obtinuerunt *Duella*: quorum præsertim apud Germanos consuetudo in tantam pervicaciam increbuit, ut multæ civitates à consuetis in arenam provocationibus sese munire coacti sint, petitis de non comparendo privilegiis ab Imperatore, vel Principibus suis. At, duella etiam per suppositos celebrata ad dijudicationem valuisse, exemplo docuit *Cunigulda*, *Conjux Imperatoris Henrici III*, filia *Canuti M.* Regis Angliæ, quæ anno Christi 1041 adulterii à marito infimulata, duellum, cùm ceteri id officium Ei recusarent, per nanum suum instituit: cujus Illa manu, superato gigante capiteque truncato, victrix, Innocentiam docuit & iniquam mariti suspicionem feliciter sustulit, gloriosa pudicitia & famæ suæ vindex, ut refert *Matth. Westmonast. in Flor. hist. de reb. Britan.* Vidisse se

se simile sub Rege Galliae Carolo IX. duellum, ab alio pro
 vindiciis Regiae Justitiae, Rege praesente habitum testatur
Anton. du Verdier var. lect. Lib. VIII. cap. 1. citante *Dan.*
Tongtyts in tractatu Belgico, cui titulus est: *Tonneel der*
Salaouzien L. II. c. 3. Nec sufficebat Christianae Socie-
 tati barbaras has fovere consuetudines majorum suorum,
 nisi & novas adoptaret scrutiniorum superstitiones, cum
 ipsa Religione nascentes, & ex Salvatoris cruce, ex sacra-
 mento corporis & sanguinis Christi, ex mysterio conse-
 crationis, ut plura taceam, impiè detorsas; quæ velut
 optimi tritici zizania, in vitâ & regimine politico, nimium
 quantum luxuriare diutissimè permissæ sunt; donec Con-
 cilium Tridentinum, & pius Pontificum diversorum ze-
 lus, atque his parùm proficientibus, secularis potentiae
 decreta sacrilegas, tum has, tum illas probandi rationes
 exterminarent; ut eas nunc ex Rebus publicis & foris
 Christianorum, unicum si excipio aquæ judicium, peni-
 tus exulare videas. Aquæ dico judicium: cujus usum in
 sagis explorandis dicasteria quarundam civitatum & no-
 bilium, contra statuta Imperii, retinent, nullâ non modò
 divinâ, sed nec naturæ lege fundatum. Quis enim sanæ
 mentis non intelligit, corpus humanum aliud solidius &
 ex ossibus majoribus compactum esse, adeoque aqueo
 corpore gravius; aliud verò pinguius, magis porosum,
 & ex ossibus tenuioribus contextum, adeoque aquâ levius?
 Quemadmodum illud aquæ immissum demergitur, ita
 hoc necessum est natet & ex superficie ad tantam magni-
 tudinem promineat, quantâ aquam levitate superat. Ad-
 do, quod scientes qui profluenti injiciuntur, aërem, velut
 vitæ vehiculum (quod naturale est metuentibus) etiam
 inviti & nescientes absorbeant: ex quo corpus, expansis
 pulmonibus, allevatur & supernatat, donec thoracem &
 ceteras cavitates liquor impleat. Et quæso, si mortalium
 societates tantam foveant veneficorum multitudinem, ut

processus criminales, quò longius producantur, eo plures deprehendant reos; nec horum defectus unquam, sed multiplicatio & inextirpabilis numerus inquisitionibus & Ianienis finem imponere jubeant; prout jurati perhibent magistri fagarum, quos inquisitionis commissarios vocamus, (sæpe homines indocti & præjudiciis effascinati, ne dicam avari, crudeles & impii!) qui igitur fit, ut tot inter myriades hominum, qui naufragiis pereunt, nulli enasent venefici, & undas levitate corporis eludant? Nam non est probabile nullos adesse; quin credibile potius, quæstuosam in mari professionem amplexuros esse præ ceteris, qui norunt, nullum se à submersione pati periculum. Sed ne extra oleas! Scrutiniis veterum dimissis, quænam inter paganos Orientis hodie vigere didici, breviter commemorabo: Non enim dignius est scire, quæ insolenter apud priscos acta sunt, quàm quæ nostris etiam geruntur temporibus.

Scrutinia

Innocentia

apud hodi-

ernos genti-

les Orientis,

Per Croco-

dilos:

Apud Ma-

labaros;

§. II.

Malabari Indorum atra gens est, paganismi tenebris pertinaciter involuta. Patria eorum, hinc montium iugo, illinc oceano conclusa, solum habet udum & depressum, amnibus numerosis, tum mediterraneis, in quos illi excurrunt lacubus, interruptum. In his, quod mireris, loca sunt, quibus frequens immorari consuevit Crocodilus, ne ea pervadere vel pernatare quisquam sustinuerit, nisi malignus se faucibus rapacissimarum beluarum expositurus sit. Crocodili autem à Gentilibus creduntur vindices Divinæ Justitiæ, sive quod idem est, lictores *Jemina*, i. e. Rhadamanthi; vel si placet, *Charontes* illi, qui defunctorum animas, pro cujusque meritis, sive ad campos Elysios, sive ad Tartata exportant. Siamensium naviculæ, quibus defunctos ad bulta efferunt (quod solent magno luxu!) ita fabrefactæ sunt, ut Crocodili figuram

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

J. S. Brandstager, Sculp.

ram expriment, prorâ caput, puppi caudam exhibentibus, artificiosè sculpta & splendidè deaurata. Sinensium templa non rarò exornata vexillis videas, quæ Crocodilorum speciem referunt; nam hœc signô sacerdotes triumphos & gaudia cœlestis vitæ annunciant. Funera etiam Japonensium monachorum Sectæ *Sjodosju*, eodem præeunte signô, ad pyras educuntur. His inquam Crocodilis vindicibus, accusatos criminis objiciunt ambigui prætores: ut justo & extemporali judicio luat reus, absolva-
tur innocens. Quin sæpè vel ipsi captivi ad hoc tribunal provocant, sive conscientiæ fiduciâ, sive compedum & longioris custodiæ pertæsi. Ratâ sententiâ, accusatum pridie invisunt Brahmanni sacerdotes; decreti explicant gravitatem; horrendas judicii subeundi pœnas exponunt, omnemque ad confessionem eliciendam movent lapidem. Quo frustra voluto, postridie turbâ populari stipatum educunt ad littus Rhadamantini judicii, & de pœnitentiâ denuo multis, sed frustra admonitum, subire tandem sequestre jubent judicium, & ad fluminis oppositum littus natâre atque inde renâre continuo. Si Crocodilis elapsus id præstiterit, mox uno totius comitatûs applausu & gratulatione redux excipitur, omnibus suspicionum scopulis, prætoris foro, ac duris ergastuli vinculis, quibus expediri non poterat, feliciter defunctus. Credo autem, quemadmodum insons deglutitus causâ & vitâ simul cadit, innocentiam nunquam vindicaturus, ita reum, qui evadit, haud adeo dementem fore, ut culpam in capitis sui detrimentum & illusionem judicii unquam fassurus sit.

*Apud Si-
menses.*

Consentanea Malabaris & concolor gens Siamensis, potens, pia ac simplex, Crocodili quoque judicio infallibilitatem tribuit; unde accusatos ad trutinam hujus fori examinant, saltem ut ab insontibus discernant reos, pro delicti gravitate puniendos in dicasterio. Cùm verò flu-
mina

mina hîc rarò invifat Rhadamantinus ille iudex, sua tamen in iis, velut in genuino territorio, potentiam & iudicia exercet, & nisi fontes ipsos rapiat, horrore tamen ita percutit, ut pronum sit arbitris, eos ab infontibus dignoscere. Procedendi hic modus est: Captivi cum viris probatæ fidei, velut agendorum testibus, ex prætorio mittuntur ad littus. Tum ex accusatis gemini, fluvio ad umbilicum usque inducti, sistuntur ad palos, ex modico intervallo infixos; quos illi, pro statione firmandâ, amplexi, expectant Directoris iussa. Mox aquam subeunt lictores duo, perticâ instructi longâ arundinaceâ; quam delatorum capitibus imponentes, signum præstolantur pulsandæ pelvis; quo dato, accusatos fortiter supprimunt illico, perinde sive cervicem, sive verticem petant, dummodo subito ac penitus submergantur. Ex merfis ille, qui facti est conscius, pavore à fluminis, quod ajunt, Genio offusus, phalangam evadet, ac tumultuose profiliet, ut aërem hauriat; insons verò nihil territus, remissâ pressurâ, placidè unâ cum perticâ prodibit in conspectum, vultu nihil mutato, nisi à profluentis rapiditate, vel frigore. Si plures adsunt insimulati, iidem jubentur exploratrici phalangæ cervices successive submittere: absoluto actu, reducendi ad prætorium, ut à Jûdice, informato dimittantur liberi, vel pœnas accipiant meritas.

§. III.

Altera Innocentiæ investigatio fit per Ignem innocenter calcandum. Valet hæc in dicafteriis regni Siamen-
sis, ac frequens celebrari solet in area *Wat nappa Kaan*, i. e. templi testium, quod est in urbe *Livò*. Aliquoties eam, unâ cum Europæis aliis spectaverat *Nobil. Du. van Horne*, ibidem negotii Belgici director: ex cujus ore recentiora hic referam exempla, quæ videre ipsi mihi non contigit. Accusatus furti, ex carcere immediatè duc-

Investigatio Innocentiæ per Ignem,

Apud Siameses.

batur ad locum Judicii, duobus testibus, totidemque *Pram thai* comitatus. *Pram thai* significat Brahmenes Siameses, qui Astrologiæ Judiciariæ & secretis artibus operam navant. Fossa prunis, postquam ligna deflagraverant, referta, longitudinem obtinebat sex orgyiarum, latitudinem cubitorum duorum, profunditatem unius. Latus utrinq; muniebat funis, ex adverbo palo in longitudinem ductus: quo, ad lubitum apprehenso, caveri posset lapsus in faciem. Adductus, femoralia sua, quibus laxis atque magnis, pro more gentis, induebatur, deponebat; recepto linteolo, quod clunes arctè operiret. Deposito requiritur ob suspicionem absconditi antidoti, quo ardorem fortè declinaverit; eandemque ob causam perquiruntur capilli, si quæ illusionis remedia in illis abscondiderit. Tum ille, templo erectis manibus prius salutato, stadium ignitum obstinatè subibat, illud, nihil morabundus, quinque gradibus emensus atque remensus continuè, prunis copiosis utrique plantæ inhærentibus. Sunt quibus prodeliæ conditione, secundâ, quin tertiâ vice recursus injungitur. Absoluto stadio, Brahmenes magi, libris abacisque instructi, unâ cum testibus, sibi à Dicafterio adjunctis, accurrebant, & ablutis pedibus, plantisque perfunctoriè inspectis, ubi luculentas culpæ notas non adverterent, computationes & judicium differebant in crastinum, si quæ interim clariores se manifestarent. Alia forma probatorii ignis est, ad eandem longitudinem construendi, ex cremio plerumq; arundinaceo: cujus accensi lucida flamma aliquoties percurrenda accusato injungitur. Viderant relatores mei capillos, ulnas & feminine cursoris ustulata, quia torri allisus in medio igne ceciderat; Quibus verò nihil attentis, plantæ duntaxat in examen venerant, si quæ patrati criminis indicia ostenderent: Hæc esse dicuntur pustulæ pellucidæ, aquâ turgentes, aliisque signis arcanis notatæ, ex quibus culpam magi cumulate

late intelligere præsumuntur. Nam ambustio nulla crimen arguit, nisi pustulis dijudicationum sociata. Horrendum Igne iudicium anno Christi 1649 die 28 Februarii eodem cœlo celebratum novimus, (ex Diario Batavorum illo tempore actui præsentium) in quo amplius trecenti utriusque sexûs, de filiâ Regiâ veneno extinctâ infimulati, flammam innoxii (sine acceptis pustulis probatoriis) subiverant; solâ ambustâ, quæ crimen patraverat.

§. IV.

Scrutinia
apud Ja-
pones.

Non minus apud Japones, gentem quamvis doctam, prudentem & nostri coloris, superstitiones invenio delictorum investigationes: non quidem receptas in Judiciis publicis, sed usitatas in societatibus domesticis, ad œconomiæ furem aliusve delicti auctorem prodendum. Actum dirigit magus aliquis eremita, quem appellant *Jâm-mabos*, i. e. monachum vel militem montanum; qui ex sylvâ, monte vel suburbano tuguriolo evocatus, auditâ facti historiâ, tribus instrumentis infimulatos adoritur, videlicet Adjuratione cerimoniali, Medicamento consecrato, & Igne. Priora duo facultatem habent excutiendi confessionem; posterius, facti authorem indigitat: quem verò jam exploraverat artifex in prævio examine, quod cum singulis secretò instituebat: extorsâ confessione tum minis, tum datâ fide silentii. Hoc genus religiosorum ortum duxit in Japoniâ seculo post Christum quinto, præeunte *Jen no giosa*, i. e. *Jen* eremitano viro; qui ad merendam salutem æternam corpus castigaverat frequenti lotionem in aquâ frigidâ, victu ex herbis sylvestribus, & continuis per tesqua & juga montium peregrinationibus; ex quibus etiam primus in imperio viarum & callium inventor, & Hermes Japoniæ salutari meruit. Successores, qui armati & seculari sed peregrino habitu incedunt, à fundatoris moribus & vivendi instituto plurimum recesserunt;

runt; prolapsi etiam ad studium & professionem Nigromantiae: cujus illi ope (en catalogum omnium præstandorum!) posse se gloriantur arcana hominum indagare, criminis conscios nosse, extorquere delicti confessionem, genios hominem obsidentes, sive vulpinos illos *Kitz*, sive dæmoniacos *Uma*, videre & expellere, morbos magicos & desperatos curare, prænunciare rerum eventus, res perditas & furto ablatas indicare, prunas ferrumque candens innoxie tractare, extinguere flammam, aquam frigidam fervere facere, ferventem refrigerare, gladium, ne ab irato evaginari possit, firmare; omnia inquam ceremoniarum magicarum & incantationis virtute. Cerimoniae tum actionibus totius corporis, tum in primis fiunt gesticationibus manuum, quas ita exercitatas habent, ut vario & intricato digitorum positu, pro diversa præstandorum intentione, tigridis, crocodili, vel alius ferocis belluæ figuram effingere, & in aliam transformare momento possint; dum simul vultum ad minas, iram & varios affectus componunt, voceque nunc remissâ & mussitante, nunc elatâ & ad terrorem intensâ, incantationis mysteria recitant: provocatis in auxilium patriis atque exterarum gentium Diis, vel (quæ sacratissima adjuratio est) ipsis in ultionem sollicitatis *Si ten o*, i. e. quatuor potentissimis trigelimi tertii atque extimi cœli Diis: videlicet, *Tan mon den*, *Dsi gok ten*, *So sio ten* & *Komok ten* (his etiam primis locus est in formula Juramenti Judicialis); concitatâ pariter virtute præsentis in effigie *Fudo mio wo*, hoc est, sancti magni *Fudo*, qui olim eremitani ordinis religiosus, quotidie flammis corpus adusserat; unde inter Deos relictus, adjurationibus succensus tribuit, adjuratis parando afflictiones gravissimas. Atqui hæc de Adjuratione: quâ vel omnino omissâ, vel nihil proficiente, Medicamentum præsto est; non ex myropolio depromptum, sed ex myrothecio magico præstigiatoris. Dicitur id celebri vocabulo

bulo Gó, vel pleno titulo *Khumanno no Góó*, i. e. adjurans illustre ex Khumanno provinciâ. Est nimirum charta quædam, characteribus & iconibus avium mysticô modô picta, in que fidem veritatis, manu signata primarii in provinciâ *Khumanno* eremitæ. Eandem chartam vulgus, pro arcendis malis geniis, superliminaribus vel postis domuum applicat; ceteros usus taceo. Quamvis & alii eremitæ magicas ejusdem virtutis schedulas parare norint, major tamen efficacia creditur inesse illis, quæ ex *Khumanno* transcriptæ sunt. His instructus eremita singulis deglutiendam exhibet schedulæ illius particulam avulsam, quæ assumpta, cor & animam deglutientis, si reus fuerit, intolerabili anxietate afficit & excruciat, donec patrati se conscium explicet & factum fateatur. Tertium & penetrantissimum, quod nolentes volentes prodit, Ignis est. Hunc in pavimento, sublatis stercoribus, ad orgyæ longitudinem construunt. Tum eremita, deposito in medium, quod strenuè intuendum monet, idolo *Fudoo*, flammis rubentibus circumquaque rutilante, ac, ut brevis sim, actis agendis, prunas stratas tribus percurrere vicibus imperat. Quo ab omnibus domesticis alternè præstito, pedes ustulatos abluit, & pustularum in plantis formâ & conditione, secundum artis requisita, sedulo examinatis, judicium aperit: nimirum ex facti circumstantiis, ex vultu verbisque examinerum, vel ex ipsâ etiam confessione sibi secretò factâ, de singulorum culpâ & innocentia satis antea eruditus. Vides, quæ crepant pagani mirabunda judicia, (de Christianorum judicent alii!) ab imposturis humanis pleraque evenire. Fallacissima enim sunt, nec alium in finem inventa, quam ut tremendi remedii metu excuteretur confessio malè consciis, patefcerent verò innocentes: si nullâ facinoris conscientia anxii, ad severam trutinam lubenti animo subeundam se offerrent. Unde sagaces illi magi calculatores, Brahmenes & eremi-

Nnn

tæ,

tæ, qui fabulas has dirigunt, sollicitè cauti sunt, ne fontem pronuncient, nisi culpæ documentis evidenter convictum; è contrario, haud tenaces in absolvendis, quos facti etiam reos non obscure cognoverant; cum *Ulpiano* statuentes: *satiùs esse impunitum relinqui facinus, quàm innocentiam damnari.* L. V. pr. ff. de Pœnis.

RELATIO XIII.

Chartopœia Japonica.

Inductio.

§ I.

Scribendi modos apud veteres Occidentis nostri, ejusque finitimos, Ægyptios, Syros, Hebræos ceterasque gentes, uti multiplices, ita omnes laboriosos, impeditos ac quotidianâ hominum patientiâ majores fuisse, nemo ignorat. Instrumentum non levidensis pluma erat, sed stylus ferreus, vel artificiosè constructum penicillum. Subjectum, non vulgata humano usui charta, sed tabulæ pellitæ, membranæ, corticatæ, foliaceæ, æneæ, plumbeæ, ceratæ, omnes laboriosè fabricatæ. Inter has scribendi difficultates, historiæ hostes, eruditionis remoras, chartæ ex vetustis linteis conficiendæ artificium Divino beneficio adinventum est: ajunt ætate Alexandri M.; verum, sic delituisse supra fidem diu in rudimentis oportet, antequam satis excultum ad usus mortalium divulgaretur, quo tandem factò, cetera omnia scribendi subsidia, præterquam Pergamenum, extra Heliconis pomœria proscripta sunt. Citerioris Orientis, Turciæ, Arabiæ, Persiæ, Tartariæ minoris & Mogolis populi, inventam quoque Chartopœiam grato animo amplexi sunt, veteribus saltem linteis gossipina non incommode substituentes. Qui hos ad austrum excipiunt nigritæ, majorum morem secuti, Palmarum diversæ speciei folia pro scriptio-
jecto

jecto retinent: his stylo ferreo elegantissimè inscribunt, descriptaque, transmissis, quibus cohæreant, ligulis, in volumina redigunt. Extimus tandem & doctior Oriens (Sinam cum Japoniâ intelligo) chartæ in literis exarandis usum, elaborandæque modum jam ab antiquissimis temporibus novit ac familiarem sibi habuit. De Sinensium Chartopœiâ nihil hic dicturus sum, ne rem obviam tot in regno versantibus R.R. Patribus Europæis præripiam: Japonum potius, gentis reconditæ, perspicuâ brevitate expositurus artem: ut si quis ex corticibus nostratium arborum paria tentare cupiat, ad idem exemplum operationem possit instituere.

§. II.

Chartæ Japonicæ elaboratio.

Conficitur Charta Japonica ex Corticibus arboris Mori papyriferae sativæ, hoc modo: Stolones annui, admodum illi pingues, post foliorum deliquium mense decimo (Decembri) amputantur, & in tripedales vel breviores scapos, seu baculos, divisi, colligantur in fasciculos, cum aquâ, intersperso cinere, percoquendi. Si dilatâ coctione exsiccati fuerint, per 24 horas in aquâ communi emolliendi sunt pridie ante coctionem. Coquuntur autem fasciculi arctè juncti erectique in ahenâ capaci probè operculatâ, eousque, donec cortice contractâ lignum nudum appareat, ad semiunciae longitudinem. Tum exemptis refrigeratisque scapis, factâ per longitudinem incisione, cortex exuitur; quæ velut papyri materies, rejecto ligno, exsiccat, & exsiccata asservatur ad ulteriorem præparationem, quando opus est, instituendam. Hæc consistit in purificatione & selectione. Purificanda cortex horis tribus quatuorve aquæ immittitur, ita quodammodo emollitæ cuticula atricolor, unâ cum viridante liberi superficie abraditur, adhibito eam in rem scalpro, quod *Kaadsj Kusaggi*, id est, rasorium *Kaadsj* appellant.

Eodem actu annua & validior cortex separatur à tenuiore, quæ fortè juniores furculos vestiverat: nam illa uti chartam præstat candidissimam optimamque, ita hæc obscuram & infirmam. Annosa si occurrat, pariter pro crassiori & sequioris notæ materiâ reponitur. Eâdem operâ particulas nodosas, & quæcunque mendam maculamve referunt, unâ ad posteriorem hanc classem rejiciunt.

Cortex depurata & in bonitatis ordines disjuncta, lixivio claro percolato decoquitur, cum primum ebullire incipit, validâ arundine perpetuò agitanda, affundendo de lixivio subinde, quantum, pro evaporatione sistendâ, & restituendo liquore deperdito, necesse est. Finienda est coctio, quando materia levi digito disjungi potest in tomentum & fibras. Lixivium ex quovis cinere conficitur, eâ *ἡ γὰρ ἐξ ἑσθίου*, ut super cupam duplex lignum in crucem aptetur. Hinc cruci stramen, stramini madefactus cinis imponitur. Tum aqua fervens probè excocta superfunditur, quæ cineris sulfugine imbuta, extractâ papillâ, deflui in vas suppositum permittitur, & lixivium appellatur.

Coctionem excipit lotura, quæ in *καρποποικίλῃ*, res aliqujus momenti est; nam debito brevior, chartam quidem validam, sed tetriorem & viliozem reddit; longior verò, candidiorem præstat, sed pinguem, laxam & scriptioni minus commodam. Medio igitur modo & moderatè in hoc articulo procedendum est. Fit lotio in flumine ex vanno aliquo, aquam permittente, in quo materia manibus laertisque assiduò agitatur, & in mollem lanuginosam stupam diluitur. Pro chartâ subtiliori, lotura iteranda est in linteo, quod particulas ulteriori agitatione magis disjungendas cohibeat. Eodem hoc actu institui oportet rerum, si quæ remanserint, heterogenearum & inutilium spicilegium, cum exemptione duriorum floccorum, qui ad sequiorem classem rejiciendi sunt. Lota sufficienter materia in tabulam deponitur ligneam, crassam, glabram,

bram, & à duobus vel tribus mercenariis, vectibus quidem ex duro *Kus no ki* ligno factis, strenuè concutitur, donec satis emollita & attenuata pro desiderio fuerit, pulpam referens chartæ maceratæ similem, quæ aquæ immissa instar farinæ disjungatur.

Sic elaborata cupæ inditur angustæ, additâ simul aquâ pingui ex infusione oryzæ, & aquâ mucosâ infusæ radicis *Orenj*. Hæc tria congesta, cum arundine purâ tenuique miscenda atque agitanda sunt solertissimè, donec in homogeneum & debitæ consistentiæ liquorem redigantur, id quod in angustiori vase melius succedit. Paratus liquor in cupam effunditur ampliorem, (*Finè dictum*) nostratibus, quas in chartariis officinis habent, similem, præterquam quod fœculo careat. Ex hâc folia sigillatim hauriuntur; prototipo, non ex chordis æneis facto, sed ex culmis juncis, qualem vocabulo proprio appellant *Miis*. Hausta paginæ supra tabulam duplici storeâ tectam acervatim deponuntur; singulis ad oram interponendo tenuè quoddam ex arundine filo, (quod *Kamakura* i. e. pulvinar vocant,) quo prominulo distinguantur, ut sigillatim, cum opus est, tolli possint. Acervi singulis operiuntur asserculis, formæ ac magnitudini chartæ aptatis, quibus lapidum pondere primum levi, (ne madidiores in unam massam coëant) mox majori ac graviori imposito, omnis humor aqueus sensim pedetentimque exprimitur. Postridie, remotis oneribus, folia singula ad interstitii signa ope bacilli arundinacei tollunt, ac asseribus longis, glabris, eam in rem factis, volâ manûs adfigunt, facile ob humiditatem adhærentia. Sic soli exposita ficcant, ficcata detrahunt, ac acervatim collata emarginant; & deinde pro quovis usu asservant ac divendunt.

Aqua ex infusione & levi frictione granorum oryzæ in operatione nostrâ requiritur, quia lentâ suâ pinguedine ac summo candore, chartæ consistentiam & majorem al-

bedinem conciliat; quod nunquam præstiterit aqua ex farinâ oryzæ facta, quia requisito lentore caret. Conficitur aqua hæc in vase fictili, non incrustato, sed scabro, in quo oryza decorticata, aquâ prius madefacta, sensim perfricatur, mox superfusa aqua frigida per linteum colatur. Residuum iteratæ frictioni submissum denuo, superfusâ aquâ, exprimitur; donec fæces nullum amplius lentorem exerant. Oryza Japonica omnium huic operi præstantissima est, quia ceteris Asiæ pinguior & candidior.

Aqua *Orenj* ita paratur. Radix contusa, aut quocunque modo comminuta, aquæ frigidæ immittitur, quæ inde in mucilaginem unâ nocte conversa, per linteum trahenda est. Quantitas admiscendæ hujus aquæ, ratione anni temporis moderanda est: Omne, ajunt, artis punctum in hoc ipsô consistere. Calor mucilaginem incidit, unde liberaliùs substituenda est ætate, & ex causâ contrariâ parciùs addenda mensibus algidioribus. Si nimia addatur copia, charta plus debito fiet tenuior; si omittatur, protinus charta reddetur inæqualis & hiulca. Modica igitur quantitas mediocrem præstat & æqualem crassitiem: quam tamen & hauriendo moderari valent. In defectu radicis *Orenj*, qui nonnunquam ineunte æstate incidit, chartarii substituunt fruticem repentem *Sane Kadsura*, cujus præprimis folia infusa largam mucilaginis copiam suppeditant, quamvis pro hoc usu non æquè laudabilem, atque est mucilago radicis prælaudatæ.

Juncum nominavi sativum, qui hoc cœlo operosè collitur, culmos præstans prælongos, tenuissimos ac firmissimos, ex quibus ritè præparatis texuntur velamina, ac præsertim storeæ elegantissimæ, quibus pavimenta sternuntur conclavium.

Storea pro deponendis foliis duplex requiritur, una inferior, quæ crassior est, altera superior, ex culmis texta tenuioribus & rarioribus, quæ stillantem aquam faciliùs permittat, & papyro nulla vestigia imprimat. Char-

Charta rudior, pro involucris mercium & variis u-
 bus œconomicis serviens, confici etiam solet ex cortici-
 bus fruticis *Kads Kadsura*, non alio, quam prædicto mo-
 do præparandis. Firma est charta Japonica, torqueri in
 ligamenta patiens. Craffiorem ac mirè validam vendit
 metropolis *Syrigæ*, affabrè pictam, & quanta pro vesti-
 mento sufficit, in singula volumina ita compactam, ut ju-
 res texturas esse gossipinas vel sericeas. *Sina & Tunqui-*
num cum ex cotone, tum ex arundine (Bambu) chartas
 conficiunt nitidas, tenuissimas, in luteum languentes.
Siamum ex cortice arboris *Pljok Kloi* chartam suam fabri-
 cat, atram & albicantem, utramque rudem, & ut est ipsa
 natio, impolitam ac simplicem; quam alternatim in pli-
 cas, velut in formam libri redactam, utrâque facie descri-
 bit, non penicillo, ut prænominatæ gentes, sed stylo rudi,
 ex argillâ facto. Habet hîc *Becmannus* papyri Orienta-
 lis descriptionem, quam tantopere à supinis viatoribus
 flagitat; non ex gossipio facti, ut falsò persuadebatur, sed
 ex materiâ corticeâ, omni Asiæ trans-Gangeticæ usitatâ.
 Ex linis xylinis vetustis Asia citerior, ad usque nigritas
 extensa, chartam suam conficit, modo à nostratium nihil
 differente, quàm rudiori organorum structurâ & tracta-
 tionis simplicitate.

§. III.

Ut omnis absolvatur historia, en Plantarum quoque
 descriptionem & icones!

楷 *Kaadsj.* Papyrus, fructu Mori Celsæ;
 five, Morus fativa, foliis Urticæ mortuæ,
 cortice papyrifera.

Radice nititur ligneâ, validè brachiatâ. *Caudex* luxu-
 rioso augmento exsurgit multiplex, crassus, æqualis, re-
 ctus; *Cortice* donatus pingui, firmâ, lentâ, exterius badiâ,
 scabrâ, interiori superficie glabrâ; *ligno* laxo fragili; *me-*
dullâ

Descriptio
 Plantarum
 ad charto-
 poëiam spe-
 ctantium.

Papyrus le-
gitima.

木者

*Morus
papyrifera*

*Morus
spuria*

dullâ magnâ, humidâ, adnatâ. *Surculi* ejus pingues sunt, nonnihil lanuginosi, ex herbaceo obscure purpurantes, donec medulla succrescat canaliculati, avulsi citò marcen-tes. *Folia* furculos, ex semipalmari vel longiori inter-
vallo, occupant singula, inordinato situ locata; *pediculis* pilosis, teretibus, culmum hordeaceum crassis, biuncialis longitudinis, obscurâ purpurâ suffusis. *Folia* disparis fi-
guræ & magnitudinis sunt, in tres, interdum in quinque, lobos, per ambitum crenatos, angustos, impari profundi-
tate & inæqualiter divisa, *Urticæ* mortuæ foliis, substan-
tiâ, figurâ ac magnitudine similia, plana, tenuia subaspe-
ra, supernâ facie obscure virente, infernâ in albidum her-
baceâ. Decerpta illico arescunt, quod & de ceteris par-
tibus affirmamus. *Nervi* pinguiore ex basi in mucro-
nes loborum excurrunt singuli, superficie folii pronâ in-
signiter protuberantes, supinâ verò depressi, à quibus fre-
quentes alii fere paralleli, atque ab his venæ minores
decurrunt, circa oram in se invicem reflexæ. *Fructus* ex
foliorum axillis circa extremos furculos mensibus Junii
Juliique prodeunt singuli, petiolis brevibus nixi, rotun-
di, piso majores, pilis atro purpureis longiusculis obsiti,
ex acinis oblongis minutissimis constructi, primùm her-
bacei, per maturitatem atrorubentes & succo dulci imbu-
ti. An *Julos* fructuum prodromos habeat, non vidi. Co-
litur arbor ad præsentem usum in agris montanis, cujus
propagatio fit per taleas depactas, pedales & cubitales,
mense decimo terræ ex modico intervallo inferendas:
quæ acquisitis citò radicibus (arescente parte, quanta è
solo prominebat) stolones multo vigore emittunt pluri-
mos, vertente anno ad papyri confecturam abscindendos,
dum sesqui orgyia longitudinem mediique brachii crassi-
tatem acquisiverint. Crescit *Kaadsj sylvestris*, at rarior,
in desolatis montibus; verum hæc chartæ materiam præ-
bet parum idoneam & minus expetitam.

*Papyrus
spuria.*

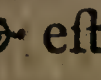
Kaadsj Kadsira, it. Kago Kadsira. Papyrus
procumbens, lactescens, folio longo lanceato,
cortice chartaceo.

Frutex hic *radicem* habet crassam, simplicem, longam, albo-croceam, tensam, duram, cortice indutam pingui, molli, carnosâ, subdulci, fibris tensis permixtâ. *Ramulis* latè serpit scanditque longis, simplicibus, nudis, tensis & flexilibus; medullâ donatis magnâ, ligno pauco. Ab his *surculi* eriguntur tenuissimi, simplices, badii, in extremitate villosi; folia ab unciali intervallo & alternis lateribus exferentes singula, surrecta, tenui brevique pediculo innixa. *Folium* figuram exhibet lanceatam, quæ ex cordato quodammodo principio, in longum producitur, & in mucronem denique oblongum, angustum & acutum terminat. Magnitudo ei dispar est & incerta: dum ima folia longitudinem spythamalem & latitudinem biuncialem referunt; suprema verò vix quartam adæquant partem descriptæ magnitudinis. Substantia, color ac superficies folio eadem est, quæ Papyro legitimæ, ambitus densè & æqualiter dentatus, nervi tenues in dorso protuberantes; quorum insignior unus folium dividit, ab hoc pauci alii laxo arcu protendunt ad ambitum, venis copiosissimis transversis eleganter connexi. Flores fructusque non inveni.

葵秋 *Orenj, Alcea radice viscosa, flore*
ephemero, magno, puniceo.

E *radice* multifidâ, albâ, pingui, carnosâ, visco crystallino plenâ, *caulis* ad orgyiae altitudinem exsurgit, plerumque annuus & simplex, succrescentibus, si restitet, novis furculis ex axillis foliorum; medullâ refertur fungosâ, albâ, humore glutinoso imbutâ. Folia promiscuo loco exeruntur singula, *pediculis* nixa, palmaris & spithamalis

malis longitudinis, supinâ facie carinatis ex purpurâ dilutis, ut plurimum cavis, substantiæ carnosæ & succosæ. *Folium Alceæ Matthioli* folio simile, ex septem constat lobis, in orbem ad spithamalem diametrum extensis, sinibus profundè demissis, integris & inæqualibus, reliquo margine raris & majusculis dentibus inæqualiter crenato. Planum est, carnosum, succosum, vultu lacunoso, quadantenus aspero, obscurius virente. Nervis firmatur per medios lobos in mucrones excurrentibus singulis, atq; ab his ad latera deviantibus pluribus aliis, passim circa ambitum in se invicem recurvatis, rigidis, fragilibus. Caulis & surculorum fastigia terminant *flores*, ex foliorum axillis per autumnum enati, singuli petiolis fulti fescuncialis longitudinis, crassis, quodammodo hirsutis, basi, quæ florem sustinet, ampliori. Quinque florem amplexantur alabastra, seu foliola, semiunciam longa, herbacea, striis signata obscure purpureis, margine piloso. *Flos* pentapetalus est, ex puniceo pallicans, umbilico in purpureum sanguineo, in palmarem vel majorem amplitudinem oscitans; petalis magnis, rotundis, strias habentibus, principio, quo perianthio inferuntur, angusto, brevi, carnosio. Stylus in illo unciam longus, pinguis, mollis & albus est, polline ex incarnato lutescente ac per tubercula digesto conspersus; quinque carunculis sanguineâ lanugine pubescentibus, ac in orbem dispositis fastigiatus. Flos est, quem vesperi exolefcentem, paucorum dierum incremento excipit *vas seminale* pentagonum & pentacoccum, figuræ turbinatæ, longitudinis biuncialis, latitudinis in basi sesqui pollicaris, substantiæ membranæ, crassæ, per maturitatem nigricans, & per quinque loculamenta sua dehiscens; quibus singulis *semina*, per series affixa, continentur incerto numero pluscula (10, 15) pipere minora quadantenus compressa, coloris obscure badii, aspera, facilè decidua.

Futó Kádsura, five *Sáne Kádsura*, aliis *Orenj Kádsura*, ob usum & virtutem nuncupata.

Frutex viscosus procumbens, folio Telephii vulgaris æmulo, fructu racemoso.

Frutex est exiguus, inconditè ramosus, vago flexu serpens: *Ramulis* crassitiem digiti referentibus, in densos furculos inordinate & frequenter divullis, verrucosis, hincis, coloris fusci. *Cortice* tegitur quadantenus crassâ, carnosâ, viscosâ, fibris tensis, tenuissimis, paucis in longum pertexta. Exigua ejus particula dentibus contrita fauces implet muco. *Petiolis* brevibus carinatis, superficie ac substantiâ in rubellum purpurascens, inhærent *Folia* promiscuo loco singula, densa, Telephii vulgaris folio utcunque similia, ex acuto orta principio, & in mucronem desinentia, longitudinis duarum, trium & quatuor unciarum, latitudinis in medio pollicaris, vel majoris, quadantenus rigida & pinguia, nonnunquam repanda, inflexa vel undulata, superficie utraque glabrâ & ex pallido virente, orâ passim denticulis raris, acutis, ultra ambitum prominulis, ferrata. Nervo donantur tenui medio, in vultu folii depresso, à quo venulæ ad ambitum decurrunt paucæ, exiles & vix conspicuæ. *Pediculo* fescunciali, herbaceo, tenui, dependet *fructus* racemosus, ex pluribus (30, 40) baccis, five acinis, circa orbiculatum corpus, cœu mediam basin, conglobatus. *Acini*, uvarum referunt similitudinem, hyeme per maturitatem rubentes, folliculo tenui succum continentes spissum, saporis fatui; In eo *semina* hærent gemina, renum speciem præ se ferentia, ad partem pulvinatam, quâ invicem junguntur, compressa, vinaceorum magnitudinis, vestita cinereâ membranulâ, interiori substantiâ duriusculâ, albâ, saporis perquam tetrici, subacuti & ad fauces delabentis. Basis media

亥

30

dia corpus est rotundum, vel ovatum, substantiæ candidissimæ, carnosæ, fungosæ, mollis, uncialis latitudinis, fragi majusculi facie, superficie rubente, striatâ in speciem reticuli, cujus areolæ impressa referunt acinorum amissorum vestigia.

RELATIO XIV.

Regnum Japoniæ optimâ ratione, ab egressu civium, & exterarum gentium ingressu & communione, clausum.

Prolegomena.

§. I.

Scelus esse, ais, pusillum, quem habitamus, Orbem, paricidium, humanam ejus societatem dividere. Auctorem naturæ vituperat, quisquis instituti divortium prædicat. Unum terrigenæ intuemur solem; unam calcamus terram; aërem spiramus unum, nullis vel à naturâ finibus, vel à Creatore legibus dissociati! An verò ad deteriore fortunam homines, quàm ciconiæ & hirundines, nati sumus? Equidem nobilissima anima nostra, summæ Mentis, ut liberrimæ, particula est: cui turpe sit servire unius regionis caveæ incluso & captivo corpori. Stringunt nos ipsa per vastum ætherem distributa sidera: siquidem tot illustres Orbes non nudos & otiosos, sed decoratos multi credunt viventium generibus, quibus summus ille rerum Conditor laudatus sit, antequam ponerentur firmamenta Orbis nostri, ut ipse Jehova dicit *Job. c. 38.* Quisquis, relictis scholæ compedibus, ad sublimia ingenium erexerit, nil morabitur in hanc plenam transire Divinæ laudis sententiam: Conditos Orbes esse velut urbes, quorum impenetrabili intervallo dissociata sejungantur diversi elementi, naturæ & perfectionis viventia. E contrario, quæ à summo Opifice simili dona-

donata sunt substantiâ & naturâ, ea quoque ejusdem Orbis finibus, velut unius urbis pomœrio, inclusa esse, ut æterno fœdere sociata vivant, sine nefando scelere non dividenda. Vides quoque, ut tantillus hic terræ Orbiculus, dum summæ Mentis placito deligeretur communis patria mortalium, non omnigena naturæ beneficia, plantas, metalla, animalia, in regionibus singulis receperit; sed pro communi usu & necessitate universis distributa possideat, quò scilicet ejusdem cultores, mutui auxilii & communis Societatis necessitate, constringeret:

Hic segetes, illic veniunt feliciùs uvæ;

India mittit ebur, molles suar thura Sabæi.

Heu igitur fœdifragam gentem Japonicam, quæ, Creatoris instituti & naturæ legis immemor, Societatis humanæ sanctitatem nefando divortio temerare non dubitat! Quid enim aliud est, *Imperii sui*, quod faciunt Japones, *repagula, ab exterorum convictu, accessu, communionem, claudere & munire; repellere advenas, admissos hostiliter custodire; ipsos populares intra littoris claustra retinere; maris æstu abreptos, tanquam fugæ reos, æterno carcere dammare; fugientes, seu tædio cæli patrii, seu transmariini desiderio, in crucem adigere; peregrinos naufragii & quovis Æoli injuriâ appulsos, carcere custodire; quid est inquam aliud, quàm sacram Divini ordinis & naturæ legem violare?*

Ita, inquam, si quis fortean positionem nostram impugnaverit, quod fieri à novissimis philosophis audimus, ei circulos ingenii non turbabimus; nec inducemur tamen, quin negemus: Placuisse Sapientiæ Divinæ, ut nationes, linguis, moribus & ingeniis distinctæ & dissociatæ, Orbem hunc habitarent; Orbem, quem cernis, pro receptaculo non unius, sed diversarum gentium aptatum esse; quem fluminibus, maribus & jugis montium intercisum; climatibus etiam diversissimis, quasi naturæ limitibus, divisum,

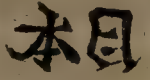
visum, ut cives differentis genii reciperet. Anne post diluvium, mortales, cum in unâ societate morarentur, ipse DEUS linguarum multiplicatione diffociavit? eo scilicet fine, ut à communione distractæ, singulas regiones singulæ occuparent gentes. Quicunq; igitur in unius linguæ & Reipublicæ societatem coaluere, naturaliter vicinos diversæ linguæ populos invidiâ atque odio prosequuntur; Principes ampliora condituri dominia, dum, trajectis naturæ limitibus, in una versantur stabiliendâ parte, aliam defectione amittunt; & maximarum Rerumpublicarum corpora, tantum abest, ut multarum gentium viribus conserventur, ut potius mole suâ in plures dilabantur regiminum cumulos, mutuis se invicem simultatibus atq; odiis averfantes. Quod si natura affluxu rerum omnium regiones singulas ita providisset, ut sublatâ ex mortalium animis cupiditate, suis quæque gentes limitibus contentæ viverent, nunquam domuum urbiumque strages, homicidiorum carnificinas, depopulationes, sacrorum & profanorum everfiones, aut quasvis calamitates luerent; quin potius ab alienis occupationibus abstractæ, res publicas cum privatis impensius curarent, loca patriæ deserta ac sterilia confererent, literarum, artium mechanicarum & virtutum studia majori cum æmulatione & industriâ excolerent, pœnas & præmia æquiori lance distribuerent, liberorum educationi & omni curæ domesticæ solertiùs incumberent, & ut verbo dicam, ad beatissimæ Reipublicæ fastigium, exemplo Japonum, feliciter emergerent! Japonum, inquam, qui intra microcosmi sui pomœria felicissimo fruuntur pacis ac continentiae fudo, finitimarum regionum, quin totius mundi atque omnium nationum æquo animo carentes consortio. Quandoquidem, cum nemo inficiari possit, communionem regionum non nisi ad comparisonem rerum qualiumcunque, ad vitæ necessitatem, commoditatem & luxum spectantium, institui:

tui: five Leges requirantur ad Reip. conformationem, five Religio in conscientiae solatium, five Scientiae ad culturam ingenii, five Artes mechanicæ ad vitæ usum & splendorem, five Mercimonia ad victum & vestitum, five Medicamenta ad sanitatem tuendam; sequitur, illi regioni, cui benignitas naturæ non modò omnibus illis vitæ suppetiis prospexit, sed quæ civium quoque longo industrioque usu & labore in summum decorem instructa & exulta est, illi inquam regioni non tantum consultum esse, sed vel maximè incumbere, ut, cujus peregrinæ gentis communione nihil indiget, ab ejus quoque vitiis, aviditate, fraude, armis, insidiis, cives suos & fines imperii quovis remedio muniat, dummodo muniri patriæ situs & conditio patiatur, tum civium suorum præsidio & virtute possit. Dictis verò conditionibus, præ ceteris Orbis cogniti regionibus, beari Japoniam liquebit, si ejus brevem, quatenus ad propositum spectat, iconem dederimus.

§. II.

Japoniæ
descriptio.

Japonia indigenis *Nipōn*, id est, Solis fulcrum, dicta, ea est Insula, quam Europæis primus M. P. Venetus *Zipangri* ignotæ originis vocabulo indigitavit. Insula verò non una, sed multarum congeries est, angustis oceani faucibus, ad instar Magnæ Britanniae, divisa, & in remotissimo Oriente sita; Insuperabili verò præsidio Regnum hoc munivit ac invictissimum præstitit natura, mari undiquaque circumfuso, navigantibus infensissimo; æstuat enim majori anni parte, & renitentibus fluctibus ac ineluctabili tempestate adversatur iis, qui à meridie velificant, nec classem nostratam nisi paucis mensibus admittit. Littorum abruptæ crepidines æquori incumbunt scopuloso, & ultra anchoræ jactum demissæ profunditatis sunt. Unicum totâ Insulâ vadum grandiori navigio patet in sinu urbis *Nagasacci*; sed per angusto & flexuoso aditu, nec

Japonia
inaccessa.

non scopulorum latentium eminentiumque labyrintho etiam gnaris infesto; Plura enim si vada sunt, capitali sanctione usque huc celata atque occultata sunt. Ut nihil dicam de discrimine in alto mari sufferendo, præsertim circa *Formosam* aut *Liquæenses* Insulas; tanto certè, ut Lusitani olim non dubitaverint fortunatam prædicare expeditionem illam, (tunc non satis exploratio mari) in quâ ex tribus navibus una rediret incolumis.

Japonia populo plena.

Civium in Insula frequentiam, omnem dixeris superare fidem, & regionis capacitatem: Pagorum sæpè continuus nexus est; ex uno ne fueris egressus, quin alium intraveris: sic mutato saltem nomine in plura milliaria domuum series extenditur. Urbium in eâ, copia est: quarum primariæ stupendam exhibent, ædificiisque densissimam magnitudinem. Unam, quæ à maximi Pontificis sede 京 *Kjo*, seu *Meáco*, i. e. Urbs, seu metropolis, vocatur, & rectissimis ad normam tessellatæ figuræ plateis distinguitur, vix trium horarum in longitudinem, duarum spatium in latitudinem permeaveris. Imperatoriæ verò sedis, urbis 江戸 *Fedo* tanta est amplitudo, ut jure maxima totius Orbis vocanda sit: certè uni plateæ, quæ mediam, curvato ductu dividit, integrum impendimus diem, cum à capite ejus, suburbio *Sinagáwa*, ad calcem usque modico gressu equitavimus.

Civis ejus bellicosus.

Civibus non deest, audacia dicam an fortitudo? si vitæ propriæ contemptum ita vocare liceat; dum nil dubitant, vel ab hoste devicti, vel cuicunque ignominiae vindicandæ impares, Stoico prorsus animo violentas manus propriis visceribus injicere. Si legeris civilium bellorum historias, stupendos ausus mirabère, quibus mutuam virtutem superioribus seculis exercuerunt. Mutios Scævolas & Horatios Coclites inveneris, si *Jositzne*, si *Kijomori*, si *Kusnóki*, si *Abino Nákimar*, & innumerorum heroum

Japo-

Japonensium gesta evolveris. Unum non possum, quin producam facinoris exemplum, quia foris, spectantibus Belgis, & paucis retro annis (anno Christi 1630) id patrabant juvenes septem, ex provinciâ *Satzuma*. Ex hac mercatum venerat navicula in Insulam *Formosam*, (nam hæc à profugis Sinensibus nondum occupata, nec clausa adhuc erat Japonia) cujus vectores à Præfecto *Petro Nuits*, Batavo, fortassis jure talionis, duriter habebantur. Ignominiam in suum Principem redundantem non siluit revertentium religio; nec auditam nisi immoderatè tulit ipse territorii Princeps, qui injuriæ vindicandæ impar, præsertim à *nan banj* illatæ, i. e. australi plebe (hoc levi nomine Japoniæ venimus!) tantum non dehiscere visus est. Quid fit? Tui verò, adstantes inquiunt, *ne corporis custodes erimus, nisi & dignitatis vindices esse permiseris: eluemus maculam offensatoris cruore, sive primâ aggressionem sceleratum caput avelli, sive vivum adduci jusseris, & dilaniandum tibi sistere hîc. Septem è tuis sufficimus; non obstabit ardori nostro eluctandum æquor; non castelli præsidium; non cataphracti lateris satellites. Nan banj sunt isti; nos Divûm genus Nifon sin*, id est, Japones, seu κατ' ὄνομα sub solaris mundi homines: Non desistentibus rogare concessa dimissio est; nec defuit prudenti audaciæ successus, quin naviculâ delati & ad salutandum admissi, extractis frameis, Præfectum per medios excubiarum ordines, multo die, spectantibus omnibus, captivum in cymbam suam abduxerint, nemine ex præfidiariis aut domesticis audente tam improvise in spectaculo ductoribus se objicere, impressuris aciem senili Gubernatoris, quem ducebant, capiti, si quisquam obstitisset.

Indefessam præterea constantiam bellandi ne desideres in eâ gente, quæ amores, odia, arma ad seros nepotes, & ad partis alterutrius internecionem protrahit. Madet adhuc Japonia superioris seculi laniatibus, quibus inter ho-

Implacabiles.

stiles *Feki* & *Gendsi*, familias earumque posteros sævitum fuit, non prius depositâ à *Gendsiis* victrice hastâ, quàm ad Fekiani nominis extirpationem; nemine ex illustrissimâ profapiâ superstite, præter paucos, ad inaccessorum montium asyla in provinciam *Bongo* profugos; quos in speluncis, & nominis sui & humani cultûs oblitos auram spirare nuper compertum est, Faunis quam hominibus similiores.

Invicti.

Ab externo autem hoste minùs fatigabitur; à quo rarò tentata, nunquam superata, nunquam jussa accipere sueta est, magnanima & invicta natio. Decem decurrunt secula, cum regnante Imperatore 武木亘 *Kwan Muu*, abyssus magnæ *Tartariæ* (Græcis ob vastitatem sic dictæ ἀπὸ τοῦ Ταρτάρου, non à flumine) totas legiones in Japoniæ littora evomeret; Improviso impetu admissus, non æquè citò excussus est hospes; nam cùm repetitis conflictibus detritus, novo subinde milite instauraretur, in decimum & quintum annum, qui est Christianæ æræ septingentesimus nonagesimus nonus, belli & pugnarum series continuavit: dum unâ tempestuosâ nocte (annalium verba sunt) maximus Deorum 畜龍泉 *Quan non* seu *Quan wonj* (gentis Briareus ille πολύχειρ) numerosis suis manibus (potentiis) hostilem classem submergeret, nec cessaret postridie divino subsidio excitatus *Tamâramar*, Dux Japonum, aciem suam in hostiles copias dimittere, quas perplexis rebus, spe victoriæ dejectas, fugâ interclusas, sic fudit, sic delevit, ne manserit vivus, qui cladis nuncius reverterit. Pari animorum constantiâ, anno Christi 1281, regnante 多亨多 *Goouda*, sævissimi Ducis Tartarici *Mooko* impetum Japonia sustinuit; nam cum is, Sinensium Devictori 宗世 *Sji Su* hujus quoque Imperii purpuram subiecturus, 4000 navibus & 240000 armatis (Sinenses referunt

runt saltem 100000) littori insultaret, pari omnino fortunâ & strage deletus est. Nunquam acerbius ante tentata fuit Japonia; nunquam majoris victoriæ fructu exultavit, quam geminâ hâc vice, Et ut paucis: vel quicquam deesse genti in bello prudentiæ, alacritatis, ordinis, obsequii, nulla posteritas comperiet; nihil obstante nunc regni otio & profundæ tranquillitatis sensu, qui alioquin inertiam & torporem animis inducit; quin præcordia sua facinorum avitorum memoracione agitata, in perpetuo quasi vigore fortitudinis conservant. Audimus vagientes puerulos bellicis cantilenis sopitos; vidimus receptum in scholis morem, ut heroum, & qui eo nomine veniunt, autocheirorum ferales epistolas discentibus exponant, memorandas & describendas injungant, velut cum stylo simul quoque mortis contemptum & fortitudinem animis instillaturi. Nec insolens convivis est, præcorum bellorum decantatione condire pocula, admirari facinora, & gloriæ cupiditate prius incendi, quàm liquoris spiritu. Hinc ubi, ex regni instituto, nocturnâ in montibus excitatâ flammâ periculum civibus publicatur: aut Regulorum, datis signis auxilia petuntur, turmas videris convolare hominum; suo quasque territorii Principi armatas comparere, Ducis cujusque sui jussa flagitare, ejus nutui æmulos obtemperare; moræ etiam (sed quod carpendum) impatientes, imperia sæpe anticipare juvenes, igneo instigatos laudis desiderio. Nec arma defunt idonea, telis, sclopetisque hostem eminus, cominus falcatis hastis & acinacibus petunt: Hos habent præacutos, ut levi percussu humanum corpus dividant, singulari arte fabricatos, & vetitos dudum vel peregrino vendi, vel Regno exportari, sub ferali venditoris & omnium piaculo, quorum cura id prohiberi poterat.

Dura præterea, & laborum patiens est natio; sueta *Duri & laboriosi.*
sylvestri satiari olere, algâ, testudinibus; sitim levare aquâ,

nudis tibiis & capite incedere, non vestiri indusiis, nullo corpus emollire pulvinari, dormire humi, ligneo cubo pro cervicali uti, vigiles perferre & rigidas noctes; cetera licet vestitu, corpore, moribus, ædificiis purissima nitidissimaque existat.

Longè enim à meo judicio abest, ut Japones mollium Sinensium progeniem duxerim; nec dissenserit, qui primi relatoris non præoccupatus auctoritate, interiores Regni in ipso Regno notitias perscrutabitur: Tartarica habet, sed cicurata, sed expolita ingenia; Tartaricum habet, sed Serûm venis fœcundatum sanguinem; ut propediem ostendemus in Descriptione Japoniæ.

Japonia
nullius
regionis
communi-
one indiga.

§. III.

Gaudens
cælo tem-
perato.

Ceterum, frustra constituerit tam munita & invictissima natio hospitem æque atque hostem arcere, nisi finibus suis & contenta possit & beatior vivere. Posse autem, à quo Imperii fores obseravit, ab optimâ rerum magistrâ sese edoctam ipsa fatetur, & credet, quisquis nostrum ceteras regni conditiones inspexerit. Nam, quod inter primas felicitates numerandum est, eo gaudet cæli positu, cujus nec æstivo sole aduritur, nec riget hyberno frigore: mitior enim nuspiam est, nec fœcundior terræ facies, quàm quæ Polum aspicit gradibus triginta inter & quadraginta elevatum. Sed difficilem, *inquis*, saxosam, præruptis montibus asperam, &, si sibi relicta, sterilem regionem! Nimirum hoc ipso naturæ gratias debebit, si, quod telluri vitii inesse ais, id possessori in virtutem cedat: Non tam duras rupes, non tam excelsa videbis montium cacumina, à quibus fœcundo hoc climate laboriosus ruricola annua industriæ suæ & sudoris tributa non exigat; vel si culturam omnino respuant, cujus sylvestres plantas, & neglecta nationibus aliis lolia, in mensæ delicias convertere, agrorum inops & nunquam otiosa multitudo nesci-

nesciat: quin paludum, sylvarum, tesquorum radículas atq; omne maris animale & vegetabile, quod vocant, genus, holothuria, conchylia, algam, pisces etiam venenatos, non ad victum modò, sed ad secundæ mensæ & conviviorum pompam transferre edocta. Deesse scilicet natura noluit, quin daret virtutis materiam illis, quibus adversus soli difficultatem duriora corpora, adversus sterilitatem solertia ingenia concesserat, & cavere, ne inertia turpitudine generosa indoles torpesceret; instar nigritarum, inter Tropicos degentium, qui spontaneâ arborum annonâ obruti, languidam ducunt vitam otiosi pecoris. *Regeris*: infelicem tamen patriam esse, quæ cives suos perpetuò distineat, & communionis difficultate impediat, quippe sic distracta, & in fragmenta insularum pene innumera divulsa? Sed & hoc dandum est beneficio insolentis naturæ, quæ intervallis illis quasi orbem terrarum æmulata, & soli fitusque varietate, varium quoque necessariorum proventum enixa est. Quid enim in eâ desideraveris, quod non aliqua ex variis provinciis insulisque in communem usum imperio suo conferat? Aurum parturiunt *Osju, Sado, Syriga & Satzuma*; Argentum *Kitamai & Bengo*; Cuprum *Syriga, Atsingano & Kii no kuni*; Stannum *Bungo*; Ferrum *Bitsju*; Præbet carbones fossiles *Tsikusen*, ligneos *Ono*; Sulphur eructat perpetuo flammans *Jwogâsima*, & fossile produnt plures terræ aliæ; *Fisen* variam condit argillam, etiam pro vasis murrhinis (porcellan); *Tossa, Ofarra, Aki* ligna dimittunt; Boves vendit *Nagatto*, equos *Osjo & Satzuma*; Oryzâ abudat *Canga*, Castaneis *Tsikusen*, ficibus fructibusque variis *Wakasa*; Littora provinciæ *Oki* cochlearum, *Nisji Jamma* algarum, cetera piscium varietatem & copiam præstant. Omitto, quæ uberè plures simul conferunt provinciæ, velut grana, legumina, & earum rerum varietates, quæ pro texturis serviunt, *Omra* in sinu suo margaritas habet; *Rjuku, Sat-*

Terra feracissima.

*Exculta
artibus.*

Satzuma & *Kii no kuni* in littore ambram recipiunt; *Tsugaru* crystallum fovet & lapides pretiosos. Nec medicamenta aliunde desideres, cum tot valles depressi, tot montes editissimi, diversorum climatum herbas, unius compendio regni proferant. In artium verò quocunq; genere, cum nulla intra patriæ circuitus materia desit, in quo ingenium & solertia gentis occupari possit; longè quoq; abest, ut magistros suos aliunde requirat, ut potius omnes populos manu & ingenio antecedit, præsertim fabricatione varii æris, auri, argenti & cupri. Ferro quantum norit duritiem & nitorem conciliare, armorum testabitur præstantia. *Sawaas*, atrâ superficie nitens pretiosissimum metallum, (sed quod arte producitur ex cupro auriq; modico) nulla Orientis gens pari ingenio novit attemperare, exsculpere, inaurare, & ad obryzi nobilitatem ac pretium elaborare. Pannos sericos filii æqualitate & subtilitate textit ipsis Seribus inimitabiles: nobilium id præstat operâ, qui ad insulas ex delicto aliquo damnati, ingenium & tempus ad subtilioris texturæ patientiam impendunt. Vinum quoque, quod *Dsâki* vocant, ex oryzâ suâ multò coquit generosius lautiusq;, atq; Sina; idem in cibi coctione, nullis nisi vernaculis aromatis temperari solita, primatum obtinet. Chartam pariter firmiorem & candidiorem parat ex cortice mori sylvestris, quàm Sina ex arundine & gossipio. Verniceum verò splendorem in mensis, in supellectilibus, in domibus, quis non admiretur? quicquid Sinensis aut Tunquinesis moliatur industria (nam Siamum, quod vernicem maximè suppeditat, æternus torpor occupat) ad eum nitorem nunquam vernicem reduxerit, aut in obductionis artificio æquè excellit. Taceo diversa hæc artium opera, sive ad vitæ necessitatem, sive ad lûxum spectent, variis in provinciis non eodem ingenio & nitore, non in pari pretio & copiâ elaborari. Hinc ad vernaculas rerum

*Mutuis
commerciis
florens.*

com-

commutationes & mutua commercia, hem, quàm occupatæ sunt negotiatorum curæ! quàm instructi navigiis portûs! quàm florentia inde passim locorum reperiuntur emporia! Vivere circa littora Oceanum & insularum freta putares: tantus ibi hominum tumultus, tantus discursus velorum; navigiis non minùs ad pompam instructis, quàm ad usum fabricatis. Structura navium eis est singularis: nam præter cetera, puppis est aperta, ut undas hauriat in altum mare provecta, & inepta sit, quâ effugium ex orbe Japonico tentari possit.

Scientias atque cultum ingenii quod attinet: fortassis Philosophiæ studium desideramus. Non equidem Japonii Philosophos extra patriæ limites proscribunt; sed otiosas contemplationes ad monasteria relegant: contenti solâ morali, velut diviniore Philosophiâ, quam Doctori

Imbuta scientiis:

立 立 seu 孔 夫子, *Koo vel Koosj* (qui apud nos nuper obtinuit nomen *Confutii*) acceptam referunt, & quam olim toto pene seculo posterior Græcorum *Socrates* de cœlo traxisse ac mortales primus docuisse dicitur. Sed exulat, fateor, Musica, quæ harmoniæ præceptis constringitur; exulat cum eâ interior totius Matheseos cognitio. Ast, quæ est extra Europam gens horum sacrorum capax? quodnam est, præterquam Occidentis nostri, ingenium, quod usquam terrarum hâc luce clareat? Idem senseris de Theognosiâ per Christum salvificâ. Equidem grave est cultissimæ genti, antiquissimam religionem patriam deferere, amplecti peregrinam, novam & primâ specie incredibilem de Deo-Homine, eoque crucifixo! Flagrabat jam abhinc seculo accensa Orienti huic pharus Christianæ religionis, sed quæ brevi post, eheu! martyrum sanguine rursus exstinguebatur: eorum profectò culpâ RR. PP., quorum laudabili zelo ipsa accensa erat. Experiren-

Theologiâ:

tur industriosi hujus Ordinis PP. durabiliores successus in propagatione Christianæ fidei, nisi auspiciis initiis, & suis consiliis nimium freti, alienis negotiis & periculosis ausibus eosdem aggravarent, aliquando etiam præcipitantiam pessumdarent, speratorum eventuum impatienter cupidi. Gentiles certè nulli ullam religionem prius damnant, aut ejus doctores arcent, quàm ab iis damna & publicæ tranquillitatis pericula experti sint. Japonia tamen non est *θεος*: est ei sua, quin multiplex, religio, & Divinæ Majestatis cultus, qualiscunque licet, ac veneratio ardua; est in virtutum studio; est in devotione & vitæ puritate; est in animarum curâ, in peccatorum expiatione, in æternæ beatitudinis desiderio, Christianâ major æmulatio. *Medicinâ;* Medicæ artis, quàm (nostratis) Chirurgiæ, gnariores sunt. Medicamentorum tamen farragine ægros non multum fatigant Medici: qui morborum radicem (quam obstructionem vocant), & doloris materiam, (quam occlusos flatus ajunt) externâ arte, puta acu fumoq, exterminant. Balneorum quoque usu domestico, quò indigenæ puritatem corpori quotidie conciliant, innumeros morbos, vel citra intentionem, profligant; contractos quoque contumaciores, nostratium more, ad thermas relegant, quibus sparsim regio scatet efficacissimis. *Jurisprudentiâ;* At, *inquis*, Themidis sacra ignorantur? Nostræ, profectò, æquo animo ignoraverint: quorum crebriore abusu Innocentia pati magis, quàm vindicari conqueritur. Brevior Japoniæ ac toti Asiæ ad Justitiam via est: non hîc integras Olympiades contendunt, aut scripta reciprocant; sed percepto controversiæ statu, auditis utrinque testibus, attentis rerum circumstantiis, congruentem Legis tenori, sine morâ sententiam fert Judex, nullâ Appellationis remorâ intercipiendam, nullo superioris judicis favore mitigandam. Quâ quidem brevitate, si in aliquâ juris particulâ aliquando erre-

erretur; non potest tamen error tantam afferre noxam, quantam vel per legitimos fori processus patimur in Europâ. Ut non dicam de causarum magnâ tarditate, per exceptiones, dilationes & trecentos rabularum astus: quibus omnibus exantlatis, provocamur denuo ad Judicium, quod vocant, superius; ad novam litis totius redintegrationem cogimur; à maximis patientiâ & impensis ad majora compellimur; à Charybdi in Scyllam ducimur. Interea non putaveris, Lector! sine Institutis & Legibus agi in Japoniâ. Tantæ molis & summi floris Respublica, tam vicini maris instar mobilis & seditiosa natio, in eo ordine & tranquillitate contineri nequaquam posset, sine Constitutionibus ac Legum acerrimo freno. Harum rationem atq; simul ipsam felicitatem regiminis perspicias, si Rempublicam, quatenus imperio clauso nunc geritur, primasque occlusionis occasiones & causas excussero.

*Legibus
optimè in-
stituta.*

§. IV.

Latuerant diu obscuro nomine è *Daats*, seu *Tartariâ*, hospites in Japoniâ, & per provincias disseminati, incultam ichthyophagorum vitam vixerant: cum Romanæ gentis conditori coævus 帝武永申 *Dsin Muu Tei*, Princeps prudentiâ & corporis Majestate ceteros antecellens, Monarchiam inter suos conderet, & primus mereretur, à quo Annalium memoria & æra patria auspicium caperet, ceterorum gentis antistitum rebus, & omni antiquiori historiâ, ob illius temporis incuriam, omissis. Verum, quæ primitus regimen in illâ seculorum innocentia felicitabat, ea deinde rebus prosperè gerendis maxime obfuit, superstitiosa, inquam, & supra humanam aleam fastuosa sanctitas, quam sibi arrogabant *Mikaddi*, sive Monarchæ microcosmi sui; (hoc enim omnem contineri

*Occlusio-
nis occasio
& historia.*

*Primi Mo-
narcha e-
rant Pon-
tificia di-
gnitatis;*

mundum putabant) freti felicitate originis suæ, quam se ex
 天照大神 *Ten dsjo dai dsin*, seu supremo mundi sui
 Jove, per primogenitorum descendentem lineam ducere
 ajebant. Dedecibat enim sanctitatem illam, sui adorato-
 res subditos nisi molliter regere; dedecibat res humanas
 nisi alienâ & seculari operâ dirigere, atque nutu omnia,
 Divûm more, agere. Invalescente igitur temporum li-
 vore, effrena nobiliorum potentia, non modò traditas si-
 bi à Majestate Provincias retinere ausa est, sed quotidie
 etiam in majoris fortunæ desiderium accensa, dissensiones
 movere, & introducto armorum usu, de possessione ex-
 turbare cœpit finitimos. Hinc radicata in animis odia
 sunt; hinc reclusæ civium laniænæ, & iracundiam nisi suc-
 cumbentis sanguine temperavit posteritatis ambitiosa li-
 centia.

deinde Re-
 tores Im-
 perii secu-
 lares.

Ad quam verò, quantum possibile, restringendam,
 cum *Sœogun*, id est, summus Dux, Imperatorio exercitu ar-
 matus mitteretur, è Regiis filiis natu major, utpote futu-
 rus Dignitatis paternæ successor: cœpit in hoc oriri Ma-
 jestatis quidam fulgor secularis, tantus quidem, ut *Fori-
 tomo*, quinque ab hinc seculis Dux, cum Pontificalis Ma-
 jestatis successione frustraretur, Imperatoris titulo deco-
 rari & in horum ordine primus recenseri cœperit. Atta-
 men Duces illi, cum non suâ, sed mutuâtâ saltem potentiâ,
 & Majestatis paternæ tantum refractis radiis clarerent,
 nostri tandem seculi (sexti supra millesimum) principio
 factum est, ut propriam potestatem & ab aulâ Pontificali
 neutiquam dependentem, in seculari regimine sibi vindi-
 caret Dux, missus è filiis natu minor: qui divortium Ma-
 jestatis, rem majoris momenti, quàm negotii, aggressus,
 sanctam genitoris sui Purpuram, cujus ipse hæreditatem
 injuriâ nativitatis desperabat, retento ad arbitrium exer-
 citu,

citu, privavit omni seculari potentiâ: intaminatâ ejus auctoritate sacrosanctâ, quâ gaudere creditur in spiritualibus, velut genuinus in Divûm folio successor, & proximo à Diis cultu à populo suspiciendus.

Temeritatis successus non adeo fuit facinoroso filio, quàm ipsi Patriæ salutaris, in quâ Dux fundamentum jecerat ad novam Reip. & meliorem perquam seditiosæ nationis frugem. Quippe detractum Pontificali Celsitudini seculare Diadema, tantum abest, ut violatoris capiti relictum fuerit: ut potius communi dimicantium aleæ diu expositum, tandem fortunæ concesserit Herois incomparabilis prudentiæ & fortitudinis *Fidejos*, vel, ut deinde appellatus est, *Taico*, ex fervili ministerio ad hanc spartam suâ industriâ & virtute enitentis, circa annum Christi 1583. Sagacissimus Imperator, Principum & totius nationis ingenium, facultates, inclinationes, vota, atque statûs intima perscrutatus, advertibat: haud durabilem sibi futuram Imperii possessionem, nisi Regulorum enervatâ prius ambitione, domitâque libertate. Hoc quidem maximi ponderis & huic Orienti novi facinoris negotium erat; sed quod suo tempori & gloriæ relictum videbat: oppressis jam à se aliis; aliis conflictu mutuo fatigatis; ceteris adhuc bello & astu declinandis, qui obisterent.

Secula quatuor frustra laboraverant sancti Monarchæ, Principum suorum ut libidinem compefcerent, per Duces filios & vim armorum. Hanc unâ & alterâ Olympiade edomabat *Taico*, non tam viribus, quàm prudentiâ & occasione temporis, in quod virtus ejus inciderat. Motis namque à se in Coræam armis, nondum prostratas civili bello manus Potentiorum, à cælo natali & territoriis propriis abstrahabat; quas extra patriam dum laboribus & alienis curis transmarina occuparet turba Tartarorum, Ipse interea sibi Dominatum, nemine obistente, firmabat

Taico factus ex servo Imperator Japoniæ;

Coërcet Regulos;

bat in Patriâ: In quâ, re fuâ felicius, quàm in solo hostili expeditâ, Regulos ex castris revocandi consilium inibat. Hos, injuriis peregrini cœli pertæsos, exhaustos facultatibus domesticis, fractos vigore animorum & prono in seditiones spiritu, denique cupidos vicissitudinis patriæ tranquillitatis, quavis etiam sub conditione perfruendæ, facile persuasos iri confidebat (consilio quidem *securitatis, hâc seculi tempestate*, quod agebat, *necessariæ*) ut intra pomœria Sedis Regiæ, (quam interim muniverat, palatiisque eum in finem adornaverat) pro conjugibus liberisque domicilia caperent; ipsi verò territoria quique sua reduces futuri subirent; definito singulis tempore, quo & familiam & Imperatorem quotannis visitatum accederent. Latebat, in hœc gravissimo Imperatoris instituto, formæ regiminis & fortunæ patriorum Principum fatalis mutuatio: dum hœc ipso eorum familias haberet in claustris suis perpetuos obsides fidei, quam & Principes ipsi annuâ homagii præstatione confirmarent: Incomparabili exemplo tam expeditæ subjectionis Celsorum Principum à plebejo milite.

Domat po-
pulum;

Sic satis frenatâ, publicæ & Majestatis securitati infestâ, Regulorum potentiâ, ad domandam pariter Rebus publicis perniciosissimam licentiam vulgi, belluæ multorum capitum, progrediendum erat, & ab ejus seditioso furore Majestas nova, novis Legum sanctionibus, munienda. Illas verò, sic permittente temporis fortunâ, omnino ad cœli gentisque genium accommodare placuit, & eo rigore acuere, ut à *Dracone Atheniensium*, non atramento, sed sanguine scriptas esse dixeris: non quòd vel ultra facultatem parentium, vel citra salutarem Reip. & in statu regiminis fundatam rationem quicquam exigant; minùs, quòd *Dionysiano* animo promulgatæ, & ne legi possint suspensæ, innocentium supplicia esuriant; sed quòd omnia,
con-

contra Leges Imperatorias, delicta, nunquam mulctâ, sed procul omni juris moderamine & conniventia, delinquentis sanguine expianda veniant; exceptis Magnatum criminibus, qui ad Insulas damnantur, vel suâmet perire manu jubentur. His regio Legibus compesci flagitat; perniciosum fore & improbissimum pronuncians, (nec sine ratione) si pauperes tantum constringerent, permissâ peccandi facultate divitibus! Miratus sum, viator, suspensarum Tabularum (quibus ubique præstanda publicantur) breviloquentiam & nuditatem; nullâ recentis præcepti causâ vel occasione, nullâ Legis ratione aut scopo, nullâ pœnæ qualitate definitis. Decet nimirum promulgantis Majestatem Imperatoria brevitatis; sufficit rationem nosse illum, de cujus judicio disputare sacrilegium est; Pœna verò parilitate rigoris nec potest esse ignota, nec iniqua etiam indigenis: qui peccatum in solâ reponunt Legis transgressione, non in majori vel minori criminis malitiâ. Contumaces equidem subditi, dissidentes locô & animis provinciæ, & quod ex primis est, dura & Imperii sitientia Principum capita, duro quoque sceptro in devotione & officio retinenda sunt; quod de Russis suis dicere solebat Moschorum Dux *Johannes Basilides*. Generosa quippe præcordia Primatum, prisca memorum splendoris, perpetuò turgebunt vindice libertatis spiritu, & in ausus erumpendi prono; sequaci semper subditorum, & in has vel illas partes propendentis multitudinis, libidine non satis frenatâ.

His ita partim conformatis, partim etiam Successoribus commendatis, decessit anno Christi 1598, qui secundum Japoniæ primus inducere feliciter exorsus est, Imperator prudentissimus *Taico*, post fata Divino nomine *Ssin Fatziman*, id est, novus *Fatziman* sive *Mars*, appellatus. Cujus fasces non minus secundo Reipublicæ

Teicoi morientis sceptro potitur familia Tokugawa,

Regnandi gnara;

fato

fato excepit filii sexennis *Fide-Juri* tutor *Ongosjo*, mox *Jjejas*, & post mortem, *Gonginj* dictus, satus ex famosâ profapiâ *Tokngaua*; cujus per Regiam successionem nepotes clavum Imperii hucusque dextrâ manu, acerrimis Legibus, felicissimo successu dirigunt: Regulos retinendi submissos in officio, ac pro ratione statûs singulorum attemperandi vires, gnari; non armis premendo, non gravando tributis, sed humanitate & beneficiis variè sibi devinciendo. Emungunt, cum largiuntur; exhauriunt, quos invisunt; impediunt, cum officia dant; gravant, quos Titulis nobilitant: & quibus non onerosis gratiæ generibus Magnates sibi ad præstandam obstringunt devotionem non minùs, quàm ad profundendos provinciæ cujusq; redditus, qui sunt civilis belli instrumenta & illecebræ. Innata enim genti superbia ita animos extollit, ut honoribus ab Imperatore collatis, magnifica respondere expensa debeant, collocanda in nitorem Domûs suæ, in ministrorum multitudinem, & in pompam itineris, ad Aulam quotannis suscipiendi: ut, cujus nunc orbatî sunt Principes Gentilitiæ potestatis fortunâ, ejus umbrâ tamen ambitionem exsatiarent. Taceo eximias artes, quibus iidem Imperatores Regulos ac Principes suos, à mutuis congressibus & communicatione distinent, colloquiorum & domuum arcana scrutantur, propensiones vel odia, prout è re Majestatis est, inter illos sufflaminant, vel suffocant. Taceo miram sagacitatem, quâ Officialium toto regno redditus, labores, industriam expendunt; quâ Præfulum vitas, ingenia, intentiones explorant; quâ Judiciorum actiones & decisa cognoscunt.

*Abolet
peregrinos
mores, lu-
sus, reli-
gionem.*

Rebus igitur jam ita compositis, ne, quas spirat gentis indoles, seditiones ex patrio fonte facile manarent, ad tollendas quoque peregrinas malorum occasiones, cura extendenda erat, & omni nîsu id agendum invictissimis Re-

Rectoribus, ut nascenti felicitati Reipublicæ complementum, introductæ tranquillitati firmitatem, & rerum ordini perpetuam constantiam adderent: ne dolere fera posteritas sui neglectûs & imprudentiæ culpam posset; quam alioquin in cœli influxum rejicere, & fatali Rerumpublicarum periodo excusare solent Politici. Censuram illico subibant peregrini mores, quos partim ipsi cives aliunde, partim advenæ hospites induxerant. Chartæ lusoriæ, tesseræ, duella, epularum vestiumque luxus, & quævis exotici moris deliciæ, virtutum & civilis continentiae pestes declaratae sunt! Nec evasit judicii rigorem invec̃ta salutaris Christi doctrina, utpote formæ regiminis, unitati civili, & religioni, quâ Diis patriis, & sanctitati Pontificis *Mikaddi* sui obstringerentur, maxime infesta! Civium in regna transmarina, exterorum ad hos fines excursions, alienum & à cœli indole degenerem nationi animum, totique Reipublicæ inquietudinem inducere judicatae sunt! Verbô: cœlo peregrino acceptum relatum est, quicquid noxæ in Republica vel superesset, vel renasci in futurum posset; frustra verò sanitatem corpori promitti, nisi resectâ prius membri gangrænâ; frustra in abolendis malis laborari, nisi mali sublato fonte!

Claudi igitur, claudi in perpetuum, & ab omni hospite penitus repurgari postulavit Imperium: Suasit idem regiminis ratio; exegit populi salus; desideravit cœli genius; voluit summi Principis securitas. Quocirca Serenissimus Imperator & illustre Regni Senaculum concesserunt in hanc salutarem sententiæ conclusionem, æternâ inq̃ omnem posteritatem inviolabili Lege statuendam: *ut clauderetur!*

Ex omnibus peregrinis non erant, qui vel firmiores radices, vel Regno deteriores egisse putabantur, atq̃ Lu-

*Claudit
Imperium.*

*Exturbat
Lusitanos.*

Rrr

sita-

fitani, non disparis ingenii à Japonum arrogantia natio; Ex quo enim hæc, anno Christi 1543, primum in hanc Colchidem pedem intulisset, atque illico figere etiam statuisset, aurei velleris amore percita, sic partem gentis devinctam sibi brevi reddidit mercibus exoticis, religione & connubiis, ut rerum suarum freta successibus, aucta sit extendere desideria ad regiminis politici mutationem, nefariis sanè & damnosis Regenti Familiæ conatibus. Percutiebat Serenissimi pectus plena proditionis epistola, à Batavis, Lusitanorum tunc hostibus & lucri æmulis, circa Africæ promontorium, Bonæ Spei dictum, intercepta; & parilis momenti altera, à Japonibus ipsis ex Cantono, Sinenfium urbe, transmissa; Fatigabat aures de fastu hospitem primus Regni Senator, cui obvio Episcopus jesuita non præstitisset solitam à civibus observantiam; Movebat viscera incredibile lucrum, quo subditos, supra sortem curiosos, & exoticarum rerum dementer cupidos, emungerent; suspendebat animum Christianorum novitiorum inter se concordia, in Deos patrios odium, fideique tuendæ pariter & propugnandæ ardens pertinacia; stimulabat curas seditionum metus, ne, qui tot patrios ignes in recenti Imperio suppresserant, & pro securitate suâ, rebelles Principum spiritus, tot impensis laborum & patrii sanguinis, tandem coërcuerant, ne, inquam, exoticum hunc fomitem gliscere permitterent.

*Christianos
internecio-
ne delet.*

Hunc igitur delere, sed lentâ manu, coeperat Imperator *Taico*, cum, maturè extinctus, magni momenti & longi temporis opus successoribus relinqueret: qui deinde sub crucis poenâ jusserunt, cum Clero suo atque omni Japonici sanguinis affinitate, exire Lusitanos, remanere intra limites Imperii indigenas, profectos verò præscripto temporis termino rursus adesse, delendos pariter, si redierint ferius; Christianos factos, Crucifixi nomen, signum,

gnum & doctrinam abnegare. Hæc non sine summâ difficultate successerunt: ut olim in acquirendo Majestatem minùs, quàm nunc in stabiliendo, illic gentilis, hîc Christiani sanguinis profusum fuerit. Nam cum refutari Christiani non possent rationibus; ferro, laqueo, igne, & quibusvis durissimæ conclusionis argumentis convicti sunt. Quibus tamen omnibus recens converforum pietas, tantum abest, ut fracta fuerit, ut potius in æternum gentilismi dedecus, quovis martyrii genere oppugnata, Christianæ fidei veritatem, in fatali cruce, stupendis constantiæ exemplis obsignaverit. Duravit ex stirpationis tragœdia annos circiter quadraginta, dum sævissimus Christiani sanguinis heluo *Fjemitz*, à morte appellatus *Teijojin*, filius & successor *Fide taddæ*, post fata *Tei to quini* dicti, nepos *Fjeja*, sanctas reliquias Christianorum in Japoniâ, unicâ plagâ & die, ad internecionem deleverit: videlicet Christianos amplius 37000, quos ad vitam tuendam desperatio convocaverat in arcem *Simabara*, in marino littore provinciæ *Arrima* positam; expugnatam post trimestrem obsidionem, die 28 Mensis secundi, periodi *Quanje* (i. e. die 12 Aprilis anni 1638) prout impressi referunt Annales Japonici *Nen dai ki*, *O dai ki*, & quæ de tumultu Christianorum extat historia Japonica *Simabara gasen*. Quo ipso tandem omni exhausto Christiano sanguine, humanæ lanienæ & martyrii scena circa annum Chr. 1640 reducta est, repurgatâq; penitus ab extraneis Japoniâ, totius Imperii fores, fines & littora occlusa sunt; ita ut ne Lusitanis, Legatorum quidem titulo præfato anno advenis ex *Macao*, sententiæ veniam Jus gentium præstiterit: quin cum comitibus ad supplicium rapti, pœnam capitis invenerint sexaginta & unus; rei spectatæ nunciis ac testibus remissis paucis servorum.

Batavi hospites, ab anno primo decurrentis supra mil-

Rrr 2

lesi-

Admittis
Batavos,

lesimum sexcentefimi seculi, regnum illustris Societatis nomine frequentabant. Iniquum erat eosdem pari rigore damnare, quorum fides per omnem in Japoniâ moram explorata erat, tum contra Lusitanos, regni declaratos hostes, tum contra indigenas rebelles *Arrimæ*; præsertim Imperatoriis Diplomatribus instructos, uno ab *Jjejá* anno 1611, altero à *Fide tadâ*, anno 1616 dato, quibus negotiandi libertatem perpetuam adepti fuerant. Ea res igitur ita moderata est, ut, quam primò captivitatem in Sinu maris pro Lusitanis extruxerant Japones, eam subirent non ejiciendi prorsus, nec tamen admittendi Belgæ, quò inter juratos Argos & custodes à communione indigenarum satis occlusi, vinctis similes, fideique obsides, transmarini mundi internuncii remanerent: ex quibus quid foris extra microcosmum suum ageretur, resciri posset; merces quotannis pro summa 500000 uncialium vendere permissis, ut esset, caveâ damnatis, patientiæ præmium. Errat, qui putat, Batavorum mercibus Japoniam carere non posse; plus ea vestium una hebdomade atterit, quàm illi uno anno serici & texturæ inferunt; ceteris, velut *Catsjû*, Camphorâ de Baros, *Putsjû*, seu Costo, & aromatibus, pro luxu Medico tantum servientibus.

¶ *Sinen-*
ses.

Sinensium verò nationem, cujus & doctrinâ exculti majores sui, & exemplò ad tantum decorem perducta Respublica fuerat, à latâ constitutione habendam duxere immunem, præcisâ saltem licentiâ appellendi mercandique alibi, quàm in littorali emporio *Nagasacco*. Admissi igitur sunt, cum ex ipsâ Sinâ, tum ex Indiæ regnis, (in quibus nunc dispersi habitant) Sinensis nominis advenæ, donec, qui inter hos Christo initiari cœperant, libros vetitæ de DEO vero lectionis, inter Sinensium librorum volumina (quæ quotannis important venalia) reconditos, inducere tentassent, & eam doctrinam de novo vulgare, quæ salu-

saluti publicæ pestifera judicata, & tot turbis martyriisque non ita pridem eradicata fuerat. Eandem igitur, ut in claustro habitarent, experiri cum Batavis sortem coacti sunt; sed quam nunc multò luunt turpiorem, injuriis non æquè generosè reluctari, atque nostrates edocti; quippe æmuli inter se, unius quidem nominis, sed diversarum regionum cives, lucri cupiditate, ad quascunque ignominias in claustro suo ferendas, patientes.

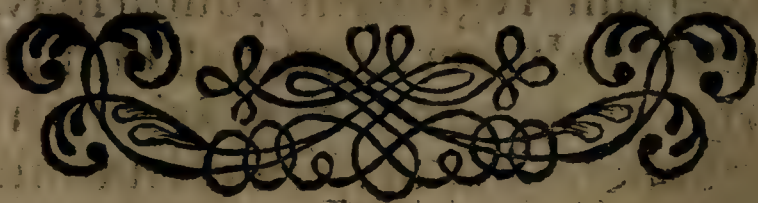
§. V.

Hôc occlusæ regionis statu, obstare amplius Imperatorum intentionibus non valuere, vel subjecti Principes ambitione, vel cives contumaciâ suâ, vel nationes peregrinæ consiliis; vel denique conversatione hospites, vitæ solutæ ut plurimum studiosi, ne (patulis Regnis inimitabili exemplo) civitates, vicos, pagos & cujuscunque nominis collegia & societates, non exceptis operariorum & opificum sodalitatibus, in strictissimos ordines redegerint, consuetudines castigaverint, ritus alios instituerint, operas limitaverint, ad artium perfectionem & novitatum inventionem laudibus præmiisque cives stimula-verint, universam verò multitudinem mutuis censoribus & coryphæis expositam, ad submissi animi studium, vitam honestam & industriam adstrinxerint, & in unam quasi civilitatis scholam, universam regionem conformaverint. Ipsa nunc augusta Domus Imperatorum ab omni seditionis periculo vindicata, prisca temporis felicitatem refert, fretaque regionis præstantiâ & invicto civium suorum robore, omnem ceterarum nationum gentiumque invidiam despicit. Quos enim habeat? quos extimescat? nisi immortalem Deum! *Liquæa, Fedso, Coræa*, & quicquid insularum adjacet, Majestatem veneratur homagio. *Sinam* ipsam, regionem quamvis amplissimam, non timet, sed illa

Regni Japonici status post occlusionem prosperissimus.

hanc formidat. Mollis quippe Sinensis gens est, cujus devictor, Tartaricæ stirpis Imperator, regionum, nationum atque discriminum multitudine supra humanum modulum oneratus, ad Japoniam manus nunquam videtur extensurus. Solium qui hodie exornat *Tsinajos*, filius *Jjetzna*, post mortem *Genjujiin* dicti, nepos *Teitoquini*, Princeps est inclytus, virtutis patriæ hæres, & præter sævam, quam tenet, Legum custodiam, Clementissimus: qui *Confutiano* dogmate à teneris imbutus, clavum Reipublicæ ad subditorum cœlique genium suâmet manu dirigit. Vigent sub ejus imperio concordēs cives: Cives Diis suis cultum, Legibus morem, Superioribus observantiam, paribus officia præstare edocti: Cives morum, artium, virtutum atque elegantiarum omnium genere præ ceteris mortalibus florentes: Cives intestinis commerciis, fundi ubertate, corporum robore, animorum vigore, vitæ necessitatibus, patriæ suæ tranquillitate, prosperrimi: qui, seu pristinam licentiam suam considerent, seu remotissimorum temporum historias excutiant, non reperiunt *feliciori statu Patriam, quàm ubi summi Principis arbitrio moderata, ab exterarum gentium communione maxime abstracta & occlusa est!*

**AMOENITATUM
EXOTICARUM**

FASCICULUS III.

Continens

**OBSERVATIONES PHYSICO-
MEDICAS CURIOSAS.**

Catalogus Relationum FASCICULI III.

- Observ. 1. Agnus Scythicus, seu fructus *Borometz*.
2. Torpedo Sinûs Persici.
3. *Muminahî*, sive Mumia nativa Persica.
4. Dracunculus Persarum in littore Sinûs Persici.
5. Historia Asæ foetidæ.
6. *Dsjerenang*, seu Sanguis Draconis, ex fructibus
    Palmae coniferæ spinosæ elicitus.
7. *Andrûm*, sive Hydrocele, regioni Malabaricæ
    endemia.
8. *Perical*, sive Hyperfarcosis ulcerosa pedum, Ma-
    labaricæ genti vernacula.
9. Tripudia serpentum in Indiâ orientali.
10. Gemina Indorum antidota.
11. Curatio Colicæ per acupuncturam.
12. Moxa, polychresta cauteriorum materia.
13. Theæ Japonensis historia.
14. Ambra vindicata.
15. Inebriantia Persarum & Indorum pharmaca.
16. Ligaturæ magicæ Macassarorum.

OBSER-

OBSERVATIO I.

Agnus Scythicus; s. Fructus *Borometz*.

Sicut ex dactyliferæ arboris historiâ Phœnicem formavit prisca credulitas; ita curiositas ævi recentioris, pari nomenclaturâ decepta, contrariâ transformatione ex animali vegetabilem fœtum, plantamve *Borometz*, seu *Barannetz*, in exoticarum rerum historias intulit: plausibilem sanè adeo, ut magnus in Plantarum Regno Princeps, *Joh. Baubinus*, magno *Scaligero* primæ relationis gloriam invidisse videatur, cum recitatis, qui Plantæ ante ipsum meminerant: Sanè, inquit, merebatur tanti miraculi recitatio, auctoris honore mañtari; sed adeò nimirum omnia voluit scire, aut scisse putari, vir ille sine æmulo maximus, ut vel in eo se ipso fretus, noluerit alieni nominis subsidio gradum sibi facere ad gloriam suam. Plantam, idem scribit, crescere in Tartariâ, (*Baro de Heberstein*, apud Zevolhenses; circa mare Caspium alii) agni figurâ, ad pedum ferè trium altitudinem, corio tenuissimo obduci, cujus detracti usum incolis esse ad caput tegmina; depascere gramina, devorari à lupis, & plura alia, quæ transcribere nihil attinet: quippe vera satis, & legenti primâ fronte notissima, si, ut par est, de ejusdem patriæ, Usbeciæ scilicet, seu minoris Tartariæ, verissimo animali, puta Agno & agnino fœtu, neutiquam de vegetabili specie intelligantur. Hujus rei fecit fidem, non obiter inquirenti, mihi magistra rerum experientia, quam hic Lectoris candori evol-
vam.

Baràn vox Sclavonicæ originis est, Polonis Russisq; ovem significans, cujus diminutivum Polonicè sonat *barannek*, Moscoviticè *borannetz*, corruptè *borometz*. Ab eâ non abludit Persicum *باركه* *Barrèh*, prædictæ significationis vocabulum & cum Scythis finitimis commune. Ovium autem Scythicarum duplex genus est; unum vulgare & in Germanorum patria familiare; alterum singulare quoddam, in Provinciis quibusdam circa Caspium frequens, velut in *Chorasmiâ*, *Bocharâ* & *Nagajâ*, atque his potissimum nominibus notabile: (1) quod mole suâ regularem aliarum ovium magnitudinem ita excedat, ut non raræ sint, quæ asinorum altitudinem referant, tripedalem omnes longè superent. (2) quod caudâ donetur à nostratium absimili; enormem enim pinguedinis massam, cui caudæ adhæret vestigium, clunibus suis gerunt, tanti ponderis, cujus circumductioni ipsæ aliquando deficiunt; Fidem, non veritatem, superavero, si quadraginta libras interdum assequi dixerò. (3) quod donetur carne, præ omni ceterarum bestiarum exquisitâ; pinguedine verò, præsertim quam caudæ massa exhibet, longè dulcissimâ, quæ in oryzæ & qualiumcunque ciborum coctione butyri locum bonitate suâ supplet, suavitate longè superat. (4) quod pelle tegatur prorsus eximiâ, quæ pilorum teneritate & cirrato decore singulariter se commendat. Harum pellium, ut ad rem veniamus, utrisque gentibus, Scythis Persisque, usus est trivialis; quoniam, ex lege religionis Mahammedanæ, ab aliarum pellium indumentis abstinent, tanquam ab exuviis impurarum, vel impuritatis suspicione non carentium, bestiarum. Magnatum verò divitumque fastus, supra vulgi sortem amiciri cupiens, pullorum pelliculas expetit, qui annosis multò teneriores sunt, & eò quidem cariores, quò juniores fuerunt agnelli, quibus detractæ sunt; horum enim pili
à pel-

à pellionibus cogi patiuntur in subtiliores & densiores cir-
ros, qui toti pelliculæ pretium & venustatem tribuunt.
Inde fit, ut teneritatis & lucri insidiatores non vereantur
ipsam anticipare, crudeli lanienâ, nativitatem, & matri-
bus uterum gerentibus, dissecto ventre, partum ante par-
tum eximere, solius gratiâ pelliculæ obtinendæ. Hæc,
ritè elaborata, tam dubiam prorsus & delicatissimam te-
neritatem exhibet, ut, resectis extremitatibus, vix agni-
næ cutis retineat similitudinem, sed ignaram credulita-
tem specie quâdam membranæ cucurbitinæ lanuginosæ
possit decipere. Elaboratio in eo posita est, ut interior
facies vulgari artis modo liberetur ab impuritate & exte-
riori cuticulâ, pilosa verò magis atque magis incrispetur;
posterius non succedit, nisi sub radiis solaribus, & hōc mo-
dō perficitur: Pellicula manibus à duobus hominibus ve-
hementer expanditur, lanugo pectitur, ut dissolvantur
flocci, tum peniculo (*Bürste*) laceffitur & in gyros affi-
duò agitur; interim director operis aquam ore retentam
subinde aspergit; quo ipso pili agitati, reciprocae perfusio-
nis & inductæ siccitatis ope, in cincinnos densos ac minu-
tissimos abeunt, quibus mox firmitas & planities leni pre-
lo concilianda est. Pretium pelliculæ, pro bonitatis opi-
nione, exsurgit ad aureos tres, vel amplius; servit ea pro
duplicatione mitrarum, nec rarò, ornatûs gratiâ, togarum
& amiculorum limbum constituit. *Kalema* vocant pelli-
culam, quæ exenteratis, *mirraas*, quæ in lucem editis de-
tracta est, vocabulis in pellionum officinis saltem usitatis,
ignotis in foro publico, unde eadem charactere Perfico
notare nolui. Idem ovium, & Scythicis par magnitudine,
genus est, quod alit Arabia deserta versùs *بصرة* *Basram*;
pellium tamen minor illic dignitas & usus est; fœtus ve-
rò exscindendi sævitia omnino insolens & ignota. Quin
ad Palæstinam usque tota inferior Asia hoc ovium genus
alit,

alit, sed quod pelle diversæ indolis tegitur, & corpore giganteam illam molem neutiquam assequitur; æquè tamen dulce præbet sebum. Hôc oriens, uti fercula cetera, ita frequentius oryzam, inungit; quæ inde sapore imbuitur longè gratiori, quàm qui expectari possit ex butyro, vel quavis aliâ pinguedine.

His præmissis asserimus: quia de existentia Zoophyti, gramina pascentis, nullibi Tartariæ apud vulgum vel botanicæ peritos extat notitia & memoria, prout ipse ad risum & nauseam exploravi, neque ulla res *Borometz* dicta, præterquam ovinum pecus, ibidem potest reperiri, meram esse, quicquid de hâc plantâ proditur, fictionem & fabulam: siue hæc natales debeat conjecturæ alicujus contemplatoris philosophi; siue inscitia tribuenda sit primi relatoris, qui per linguæ ignorantiam, vel incuriam in parergo, rem auditam perperam intellexisse potuit; siue cuicunque acceptam referamus occasionem alii, quâ per longè diffitas regiones passim provecta ambiguae teneritatis pellicula integritatem historiæ ac nominis sui amiserit: donec tandem appulsa nobis cum prodigii lepore, in virum illustrem, curiosum & hujus peregrinæ lanuginis admiratorem incidens, vegetabili vultu suo fidem prodigii, ut solent mirabilia omnia, nullo negotio fecerit. Sic auctoritate illustratus error, mox scriptis quoque firmatus, sapientissimorum ingenia & vulgi opinionem ita occupavit, ut hodie pro Zoophyti specie inter rariora museorum ostentari soleat, quæ verissima cæsarei foetus pellicula est. Scitè *Barclajus*: *Prodigia cum narrantur, excipi solent favore mirantium, & quanquam non ad verum exacta sint, postquam semel scriptorem invenerunt, pluribus placent, veneratione crescunt, vetustate commendantur.*

OBSER-

OBSERVATIO II.

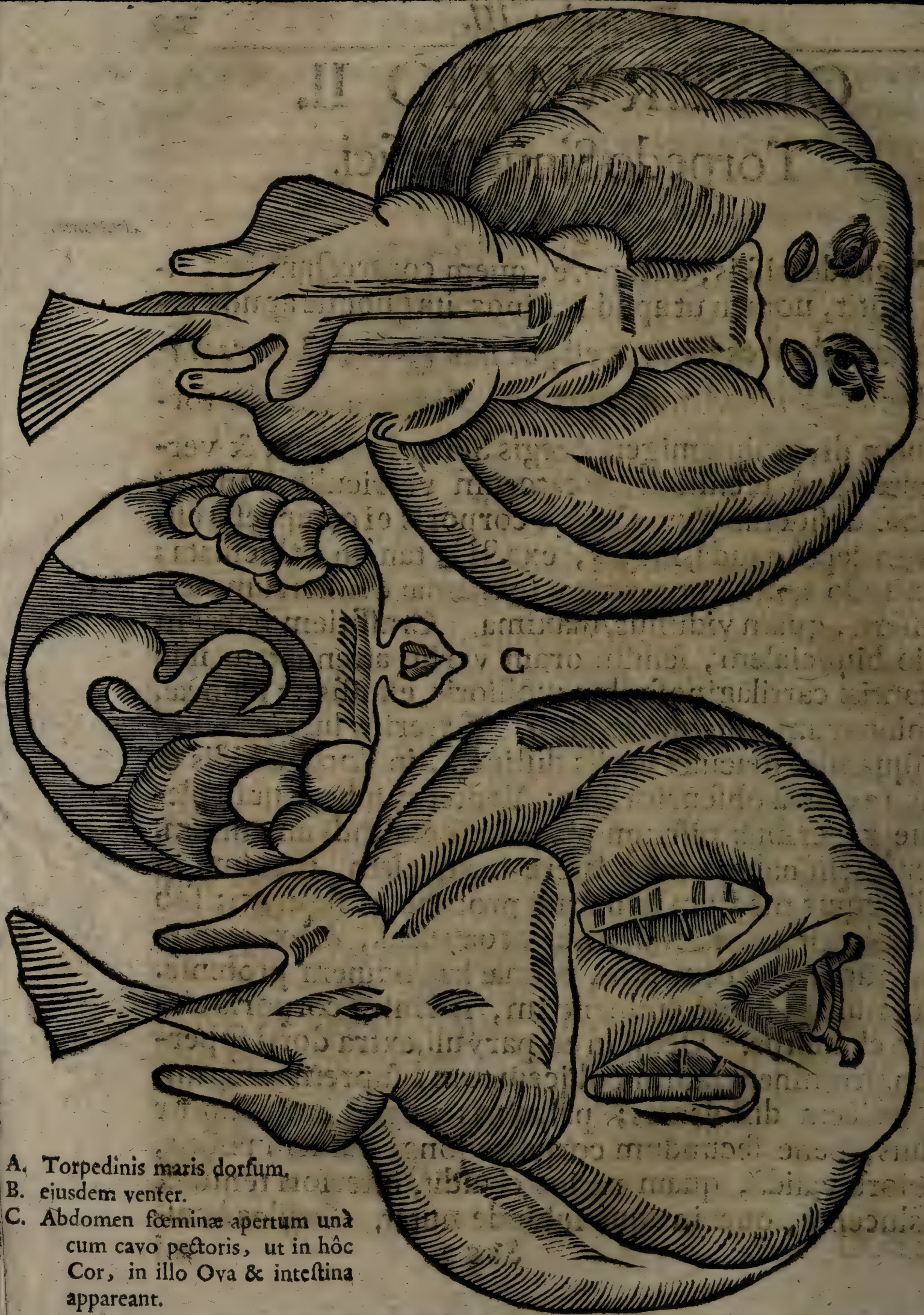
Torpedo Sinûs Persici.

§ I.

Anatome.

Torpedo piscis, à stupore, quem contrectantibus incutit, nomen ut apud Latinos, ita quoque apud Persas & Arabes sortitus est, ut illis لَرسَمَهِ *Lersmahii*, his رِيعَان *riaad* nuncupetur. Frequentem alit torpedinem dives squamigeri gregis Sinus Persicus, & vernis præcipuè mensibus piscatorum verriculis immittit minimè desideratam. Figura corporis ei compressa est, Rajæ, exceptâ caudâ, similis, exactiùs tamen orbiculata; magnitudo tanta, ut geminæ spithamæ diametrum non excefferit, quam vidimus, maxima. Craffitiem habet in medio biuncialem, sensim oram versùs attenuatam, illic substantiæ cartilaginosa, hic mollioris, exossis, & idoneæ, quâ pinnarum officium expleat. Exteriùs lubrica est & sine squamis, maculis variis distincta, in dorso albidis & fuscis, in caudâ obscurioribus: Venter candicat, ut in plerisque generibus piscium planorum & fundi amantium. Superficiem habet utroq; latere inæqualem, maximè in dorso, cujus medium in scutuli protuberat figuram; sub quâ exsurgit cauda insigniter prominens, & extra corporis quoque orbem ultra palmæ latitudinem protensa. Caput nullam habet eminentiam, sed intra corporis circulum clauditur. Oculi in eo parvuli, extra dorsi superficiem, prominent, latum pollicem tum à supremâ orâ, tum à se invicem diffidentes; palpebris singuli instruuntur duabus, penè secundum corporis longitudinem positis, exteriorè validâ, quam rariùs claudit, interiori tenui & translucente, quæ in aquâ subinde nutat. Oculos à cul-

- A. Torpedinis maris dorsum.
 B. ejusdem venter.
 C. Abdomen foeminae apertum unà
 cum cavo pectoris, ut in hōc
 Cor, in illo Ova & intestina
 appareant.

mi latitudine excipiunt duo spiracula, seu foramina, oblique oculis subtenta, eorumque magnitudinem referentia, quæ ipsa, in aquâ degens torpedo, tenuissimâ pelliculâ, ad modum humani nutûs, subindè claudit, ut qui obiter aspiciat, alterum par oculorum putaverit; quod fortassè Clarissimo *Borrichio* accidit. In ventre spectatur os, oculorum situi appositum: quod tantæ capacitatis est, ut, licet clausum, pollicis articulo tegatur, ob laterales tamen labiorum anfractus in ingentem hiatum dispanendi valeat. Labia in caveam oris depressa acutissimis subtilissimisque aculeis asperantur, eo situ, ut res intromissas ægrè dimittant: Hos rara excipit dentium acutissimorum series, in imis faucibus recondita. Oris utriusque sinui instar narium incumbit anfractus seu hiatus lunaris figuræ, intus à cavo oris, molli (qualis sub piscium mandibulis latet) craticulâ distinctus, ac ne in sese collabatur, osseo intergerino distentus ac firmatus. Mediam ventris regionem, videlicet partem abdominis, maxime spongiosam, mollem ac tenuissimam, distinguunt parva foramina, in duas series dimissa, utrinque quina, angusta, longitudinis exiguæ, in transversum locata, donata singulari, quâ clauduntur, cuticulâ firmissimâ; quam adstringunt gemini nervi, singulis foraminibus à latere affixi, eisque longitudine, situ & serie respondentes. Anus oblongo foramine pertusus est, eo loco ventris, quo cauda extra circularem corporis ambitum emergit. Hic compressus egeffit fæces atras, terrestres, cum lumbricis palmaris longitudinis, albis, tenuissimis. Cauda crassa est, cono similis, in pinnam deficiens oblique surrectam, extremitate decussatâ; quam in eadem serie, pari situ, sed angusto intervallo, antecedunt duæ pinnae aliæ, extremitate ovatâ, majuscula quidem, quæ medio dorso, parva, quæ extremæ caudæ propinquior est. Caudæ principium utrinque stipatur pinnâ carnosâ majusculâ, in planum hemisphærium biuncialis dia-

diametri expansâ: hæc in maribus definit in uncialem quasi priapum, cartilagineum, tenuem, utcunque striatum, binis in extremitate foraminulis pertusum, ex quibus humor lacteus, pinguis, viscosus, levi compressione elicitur. Eviscerata torpedo tensam præbuit disseccanti cuticulam, carnem candidam ex cœruleo dilutam: peritonæum firmum; vertebrae à tergo cartilaginofas, & in caudæ turbinem excurrentes; spinas nullas, sed earum loco firmos tendines, à vertebrais demissos. Cerebrum quinque refert conspicua nervorum paria, quorum primum oculis porrigitur, postremum modico tractu medullam comitatur, cetera mox ab ortu variè discurrunt. In pectoris angustâ cavâ liberum pendet cor, ficûs figuram exactè referens. Abdomini capax ventriculus est, multis fibris firmatus, plenus atri foetentisque excrementi; venis donatus plusculis, unâque inter illas insigniori, quæ ad epatis dextrum lobum protensa, felleam lambit vesiculam. Ejus orificio ad lævam oblonga adhæret exiguæ molis glandula, informis, cœrulea, seu ea pancreas, seu lien fuerit. Epar ingens viscus est, ex rubido pallens, duplici constans lobo; quorum primus totum replet dextri lateris cavum; alter sinistrum occupat, priore minor & compressior, venam exhibens insignem, atro sanguine turgentem: Hunc posteriorem lobum diceret Lienem esse, nisi cum illo (sub pectore) tenui isthmo coiret, ejusdemque planè substantiæ esset & coloris. Multis lobi infarciuntur adhærentibus glandulis, fortasse p.n. nascentibus, qui dissecti succum fundunt pinguem, butyro similem. Remotis cum ventriculo intestinis, prodit dorso utrinque affixum vas quoddam tenue, pellucidum, curvum & inæquale, multis ductuum gyris perplexum, cui quodammodo carnosâ quædam substantia adhæret, alis vespertilionum, quas anatomici vocant, non dissimilis; uterum sive ovarium esse dixeris. In fœmellâ, utrique epa-

epatis lobo incumbencia inveni ova plurima, non testâ, sed tenui cute clausa, coloris in sulphureum pallescentis, in ceteris gallinaceorum ovorum vitellis ad assem similia, liquori mucofo pellucido innatantia, communi inclusa membranulæ (ovario) teneræ, pellucidæ, epati annexæ. A subtiliori anatome abstinere nos iussit climatis injuria, longam moram in conclavi nequaquam passa. Recensebimus potius sub dio enotatas, quæ se in torpedine Perficâ exseruere, facultates mirabiles, passim à Physicis obiter, vel ex relatu aliorum descriptas.

§. II.

Facultates.

Videtur autem nostra Torpedo ab illâ, quæ in mari mediterraneo capitur, qualitatibus nonnihil diffidere; siquidem eas rectè describunt *Aristoteles*, *Plinius* & *Galenus*: perinde fortasse, atque Tarantula in Perside illas suo veneno tragœdias nunquam excitat, quas in Italiâ ludere perhibetur à Venerabili naturæ mystâ *Kirchero*, & nuper admodum à Cl. *Baglivio*. Nimirum horridos vapores non perpetuò exhalat, sed, per intervalla temporis, nisu spontaneo explodit, dum, effugium conando, libertatis remoram aut contrectantis offensam sentit. Exserit virtutem quasi momentaneo quodam ructu & convulso viscerum motu, quo abdominis spiracula dilatando, aërem sorbet, eodemque illo nisu simul tremendum virus in auras excutit: parili ferè impetu, sed motu corporis remissiore, quo hystrices Africæ & Orientis spinas in lædentes ejiciunt; vel petulantes simiæ quædam, ad terrorem tangenti incutiendum, subito tremiscunt. Sub aquâ manibus prehensa segnius ferire sentitur; vel quòd excussam virtutem aqua intercipiat; vel quòd in elemento proprio non admodum irritetur. Extra aquam manibus illæsis nonnunquam diutulè tractatur, donec vel aëris pertæsa, vel pressurâ irritata, repente virus suum

dissolverit. Recens salo extracta frequentius acriusque ferit, rarius & languide, si horas aliquot servata & tractata est. Nimirum, quò vivacior, major, recentius capta, eò stupefacit vehementius ac frequentius; Ferire item foeminea torpedo efficacius, quam masculina mihi visa est. Ut contrectata, quam maximè brachiis & humeris, ita pede (calceato) offensa, genibus, tibiis & femoribus torporem ac vim horrificam intulit. Cor sibi magis palpitare contestati sunt, qui pede, quam qui manibus impetum excipiebant. Qui semel aut bis torporem experti erant, illi etiam cominus manum admoventes, horrificum vibrantis torpedinis frigus subsentire se testati sunt, nullatenus, qui primum accedentes à contrectatâ nondum stupefacti fuerant. Negant piscatores, irretitam torpedinem attractione funium posse sentiri; certè, per scipionem stupor irritantis manibus inductus non est, nedum hastâ virgâque attingentis, quòd scribit *Plinius*, & credunt literati. Torpor illatus non est, qualis in artuum sopore percipitur, sed affectio repentina, quæ per tangentis membri processum ad vitæ spirituumque arcem momento penetrat, unde universum corpus animumque percellit, partes nervosas ac duriores ita corripiens, ut manus, tibias, ulnas, verbò, articulos majores luxari tibi putes, præsertim ejus membri, quod excussos halitus proximè excipit; idque cum cordis horrore, artuumque omnium tremore, stupiditate ac frigore. Tanta est & tam velox horrificæ exhalationis vis, ut frigidi fulguris instar contrectantem suffundat, nulloque præmio (modò ne nimium torpedo langueat) exhalationis impetum facile quis sustineat, ne piscem illico abjiciat. Dignum observatione incidebat, dum torpedines tractarem, aliquem ex spectante cœtu Africanorum, piscem audaci fronte iterum sustulisse, & sine horroris sensu continuisse. Roganti mihi ut modum revelaret: Attractum, inquit, libera-

beraliter & pleno pulmone aërem sine expiratione præ-
senti animo retine; quam diu id feceris, nullam à pisce
noxam senties. Feci periculum cum successu, & quibus
recentis secreti copiam dedi, pariter sine horrore succe-
sit retentio. Autumo ego, in eâ aëris retentione halitus
undique è corpore nostro copiosius spirantes, occursanti-
bus ex pisce inquinamentis reniti; nam à longiori reten-
tionis perseverantiâ, remissis nonnihil pulmonibus, ite-
rum subsensisse venenatas exhalationes nobis visum sumus.
Teneræ vitæ est Torpedo, adeo ut amplo etiam vase,
aquæ marinæ pleno, retenta, nunquam in diem posterum
vixerit: sed matutinis horis modicè tractata, post meri-
diem mortua sit. Mortua sine ullâ noxâ tractabilis est:
quin & edulem ajunt; capta tamen, torporis formidine,
dimittitur. Credunt piscatores, facultatem stupefacien-
di torpedini pro tutelâ datam à naturâ esse, quâ pisces pi-
raticos & vicinos quosque enervare possit ac torpentes
reddere. Affirmat idem *Stagirites*, probat *Plinius*, & te-
stantur veloces illæ apuæ, quas intorpedinum ventriculis
inter ceteros pisciculos aliquoties inveni. In cupam aquæ
plenam cum aliis piscibus deposita, id non præstitit; for-
tasse, quod capta hostem negligeret. Usus nullum ha-
bent torpedines, sed captae dimittuntur: quo ipso à pesca-
toribus præmio inductis facile eas obtinui. *Habessinos*
impositâ torpedine (in lacubus & fluminibus captâ) febres
curare relator est *Cl. Ludolfi*, *Hist. Æth. L. I. c. II.* Frustra
est *Sennertus*, frustra ceteri, qui de memorati torporis cu-
ratione agunt; quippe qui sponte & illico desinens, nullum
relinquit corpori aut humoribus detrimentum. Figu-
ram Italicæ torpedinis foeminæ exhibet *Matthiæolus*, nostræ
persimilis, si macularum ordinem, pinnamque caudæ ex-
timam excipio, quæ nostræ surrecta & decussatæ extremi-
tatis est, illi ad corporis planitiem expansa ac rotunda.

OBSERVATIO III.

Muminahî, seu Mumia nativa Persica.

Mumia nativa in genere.

Nomen.

§. I.

Vernaculis Margaritarum & Turchesiarum opibus, quæis Persarum superbiunt Gazæ, multis regio hæc parasangis anteposit nativum quendam mirandæ virtutis liquorem, quem proprio nomine *مومناهي* *Muminahî*, i. e. Mumiam appellant; vel in eminenti significato, vocabulo generali *بلسان* *Belessoon*, i. e. Balsamum; vel appellatione laudativâ *قدرتي* *Kodretî*, quod ultroneum à DEO & naturâ munus, id est, Mumiam naturalem insinuat.

Historiam ejus dignam judico, quæ Latio nostro, me relatore, innotescat, cum à viatorum paucis cognita, à nemine descripta sit, tantum abest, ut ipsum nobilissimum Medicamentum ad officinas nostras unquam penetraverit: quippe quod ex durâ rupe parcissimum emanans, soli sacratur possessioni Regiæ, & intra serenissimæ familiæ orbitam consumitur, rarò saltem particulæ ex Regis clementiâ dimanant ad magnates, si quem resciat præcipientem cum equo actum (prout contingit in venationibus) cum vitæ discrimine decumbere. Hæc est illa, ex opinione popularium, vera & genuina Mumia antiquorum, quâ apud priscos Ægyptios corpora Principum condita, atque inde apud nostrates Mumiarum appellationem sortita fuerunt. Quod ipsum deinde nomen in balsamo artificiali ex aromatibus factò, veræque Mumix in conservandis cadaveribus supposito, retentum est. Ea propter Persæ Ægyptiam sic dictam Mumiam, ceu indignam nobilif-

bilissimô nomine, vocarunt انساني *Ensaani*, vocabulo Arabicæ originis, Humani quippiam designante; sive substantivum respiciant مؤم *muum*, quod ceram, sive *Muminabi*, quod liquorem balsamicum nostrum, veramque Mumiam significat, ut nimirum ab hac genuinâ suâ, adulterinam Mumiam Ægyptiorum distinguerent. Est nostra, quam *Descriptio.* inducimus, Mumia, succus bituminosus, ex petrosâ montis superficie exsudans; fœdâ futoriæ picis facie, colore, densitate, & quodammodo quasi lentore; recens dum rupi adhæret eâ liquidior: ad calorem tractabilis est, olei gaudens consortio, aquæ misturam respuens, inodorus prorsus, & Ægyptiacæ Mumia substantiâ persimilis. Carboni injectus sulphuris spirat graveolentiam, ex Naphthâ nonnihil attemperatam, naribus non omnino molestatam; odore affini, quem vel Naphtha arida, vel Asphaltus, vel veterum Mumia Ægyptiaca, addo vel Ambra nigra suffumigando spirant: Nam omnia hæc non omnino dissimilis substantiæ bitumina sunt, majoris graveolentiæ aut suavitatis gradibus à se invicem recedentia, ob diversam sulphuris, vel si mavis, salis sui dispositionem & copiam.

§. II.

Collectio-
nis historia.

Duplicis Mumia differentia est; Una primaria, quam eximia virtus, & paucitas nobilitant, ea, quam hîc potissimum laudamus: Altera secundaria, quam largiori manu impertiens natura, minori efficaciam instruit, supponi in illius locum & pro virtuosâ venundari ab impostoribus solita. Natalis locus Mumia primariæ, ab hominum aditu, pagis, fontibus est remotissimus, & maximè desertus, situs in provinciâ دَارَاب *Darâab*, unius diætæ intervallo, ab urbe دَارَا *Darâ*, ita à Dario conditore nuncupatâ, Per-

farum Monarchâ ultimo, ex victoris sui laudibus satis inclyto. Incunabula ei hîc præbet caverna quædam angusta, geminam orgyjam instar putei demissa in petram sub radice montis prærupti Caucasii. Nam hic (Caucasus) ex Iberiâ surgens, Asiam, ut *Curtii* verbis utar, perpetuo jugo dividit, sparsis ubique ramis Persidem pererrans, locis plerisque sterilibus, at hîc potissimum incultus & asperimus.

Ejus collectio aliquot retro seculis intermissa dicitur, vel quòd proventus cessaverit, vel quòd locus bellorum turbis amissus & oblivione obliterated fuerit. Inventus iterum, & collectio redauspicata est, in principio seculi à Christo sexcentesimo supra millesimum; à quo tempore magnâ pompâ & splendore Mumia inde quotannis petitur. Et ne pretioso rori legitimæ originis fides deficiat, quippe inter cariora Domûs Regiæ adoptando, ab ipsis ibidem supremis Provinciarum Directoribus excipiendus est, eâ quidem æstatis parte, quâ ex intensis Syrii caloribus maximè mollescit, ac laterum asperitatibus faciliiori opere abscedit. Ritus & colligendi modus hic est: Supremus provinciarum *J Laar & Daraab* præfectus, cum ceteris ex utroq; territorio Regiis administris, indicto tempore ad montis radicem conveniunt, lustrant & referant sigilla, quibus cavernam superiori anno obsignaverant. Tum saxo ingentis molis, quod ingressum claudebat, viginti bajulorum lacertis devoluto, unus ad extergendum bitumen intromittitur, instructus cochleari ferreo, ad rimanda latera, probè rostrato. Ne verò colligenti, in obscurâ solitudine, latebræ ac vestimenta furandi occasionem suppeditent, his totus exuitur, & præter pudenda nudus dimittitur: datâ prius, quâ ingluviem claudat, aquâ limpidâ, plenis buccis continendâ, donec redeat. Speluncam ingressus, abradit quicquid superiore-

rioris anni decursu petra eliminavit, circiter horam unam in illo opere conficiens; Dum interim deputati, id tempus epulando daturi, repetunt tentorium, quod eum in finem è regione cavernæ magnificè expandebatur. E puteo redux, & Mumiam deponit Inspectoribus, & tentam ore aquam in patellam argenteam egerit, ab omnibus censendam, an pro acceptâ lotium suum substituerit: quin papilione eductus, in ano ipso immissis digitis visitatur, si vel inter sterquilinia gemmeum rorem condiderit. Tum verò Mumia igni illico liquatur, ut lapidosa excrementa unâ cum bitumine abrafa subsideant, limpida ejus substantia in pyxidem argenteam, eam in rem noviter fabricatam, inclinatione effunditur, quantitatem plerumq; referens viginti quinque مثقال Mescalium, i. e. unciarum paulò plus quatuor; nam *Mescaal* drachmam unam cum granis paucis continet. Obfignata pyxis, à præsentis coronæ primoribus quinque, hemerodromo porrigitur, sine morâ in Regiam Isphahanensem exportanda. Quæ impura remanet portio, eam inter se, connivente Rege, curatores dividunt. Dehinc, clauso rursus signatoque aditu, concio dimittitur.

§. III.

Mumia secundaria.

Secundaria Mumia sparsim ex rupibus desertorum in eodem montium tractu, *Laram* inter *Darabum*que urbes, exsudat. Hæc, ut pari naturæ studio non est elaborata, sic multis passibus ignobilior & virtute inferior est, adeoque hæc, si inveniatur, cuivis promi permissa est, modò ob præcipitii difficultatem possit. Celeberrima ex his est, & pro pretiosâ supponi frequentius solita, quam loci sui nomine colligentes agricolæ *Sehebbenaad* vocant: Adhæret prærupto cacuminis dorso, quò fune, qui abradat, horrendo spectaculo demittitur; sagittarii etiam telis infernè missis particulas disjungunt. Redolet

let suffitu sulphur crudum ex Naphthâ, gravius quàm pretiosa; venum nobis oblata à possessore suo, tanto argenti pondere, quantum ipsa in lance librabat. Alia ab ignobili loco, nomine agresti *Tsjenpèb*, aliis *Tsjampèb*, dicebatur, quæ quadruplo argenti pondere constabat; expers crudæ illius graveolentiæ; fumigata Ambram nigram ex Asphalto referebat, proximâ suavitate, vel majori penè, ac spirat Mumia nobilissima Ægyptiaca veterum, cujus quoque exhibebat friabilem consistentiam. Per Mumiam *veterum*, non intelligo dubiam illam fœdamque hujus nominis misturam, quam officinæ exhibent; aut à vulgo ita appellata humana cadavera, in arenis desertorum exsiccata, sed veterum illud Balsamum, quo nobiliorum corpora replebant Arabes atque Ægyptii. Hujus duplex genus reperio: *Unum* pretiosissimum & multò rarissimum, è Principum cadaveribus depromptum; cujus particulas in citeriore Asiâ inter rariora Magnatum invenire nonnunquam licuit: hoc, & substantiæ similitudine, & pretio, & vel solâ nominis parilitate se genuinam Mumiam Darabensem testabatur; suffitu verò (quo Mumiam *Tsjampensem* magis redolet) cum Benzoino, Styrace, vel Opobalsamo se permixtam prodit: à quo & illud fortasse obtinet, (nisi id debeat antiquitati) quòd comminutum in colorem rufum nonnihil inclinet. *Alterum*, quod pro verâ veterum mumia passim & copiosè in Europâ asservamus, ut exuvias ignobiliorum corporum infarcivit, sic & viliores, ex quâ conflata fuit, materiam exhibet. Asphaltum esse crederem, nam ejus suffitum spirat satis genuinum.

Nativæ mumia per similem liquorem fundi vidimus in Naphthiferæ Caspii maris peninsulæ monte quodam, sito tribus miliaribus ab urbe Mediæ *Backuu*. Emanat ex summitate, liquidiori primùm substantiâ, sensimque defluendo congelascit, ignaris rusticis solùm pro igne bal-

balneario serviens. Sed quæ inde ab uno circiter miliari puteis extrahitur Naphtha nigra, ea negligentia tractatione perpetim in terram profusa, in confimilem refinam indurescit. Hæc ab illâ secundariâ Mumiâ, per graviolem sulphuris sui & Naphtham nigram spirantis foetorem dignoscitur, quem recens redolet, etiam non accensa, sed facta antiquior deponit. Ejusdem notæ ac farinæ est Bitumen congelascens aridum *Strabonis Lib. XVI. de Sit. Orb.* cujus fontem esse in agro Babylonio prope bitumen liquidum, seu Naphtham, ex Eratosthene adducit. Ego locum non vidi; suspicor ibidem & nunc reperiri, quia liquidum inde petitur. Prædictarum Mumiæ cum Naphthâ aridâ, Asphalto, Ambrâ & Mumiâ veterum tanta est in substantiâ, colore & consistentiâ paritas, tanta in odore & virtute affinitas, ut vix non audeam prædicta omnia ejusdem generis bitumina affirmare: quarum, quæ intercedit, major vel minor odoris suavitas & virtutis præstantia, partim ex loci natalis diverso colo, partim ex subterranei ignis diverso gradu & uztione dependeat; ita, ut in illâ seu percolatione, seu sublimatione, paulò aliam sui sulphuris depurationem, & particularum dispositionem nanciscantur.

§. IV.

Vires & usus.

Ad Mumiæ primariæ ut redeamus; hæc omni illâ pollet virtute, quâ scribitur veterum, seu Arabica, seu Ægyptiaca, olim excelluisse: Ossibus verò glutinandis tantâ claret efficacîâ, ut fracturas crurum in animantibus paucis diebus, in pueris quidem triduo, in pullis gallinaeis intra diem vertentem, modò ritè reducta sint, firmare & ad usum stabilire credatur. Quæ medicamenti efficacîa in vulgus Persarum innotuit adeo, tantâque fide creditur, ut vel quicquam de eâ dubitare ipsis religio sit. Usus ejus internus & externus est. *Interne* balsamum

Uuu

præ-

Experimen-
tum.

præstat vulnerarium eximiæ virtutis, in viscerum apostematibus & ulceribus sanandis, resolvendo sanguine coagulato, rupturis & ceteris malis, quibus à casu ab alto præcipitantium viscera violantur, si ejus particula, cum modico butyri liquata, propinetur; cavendo, ne dentes medicamento imbuantur, quos offendere ac vacillantes reddere perhibent: crediturque hæc nobiliori Mumia non admissi adulterii nota esse. *Externè* valet in luxatis articulis, qui post reductionem, artis lege institutam, loco emplastri, prædicto liquamine semel tantum inunguntur: quæ verò inunctio, si ante restitutionem fiat, tendines, interpositâ unius noctis morâ, sic arctari ajunt, ne reduci postea transmota pars ullâ arte valeat. Utrovis verò interno & externo usu potissimum, quod dixi, in fracturis ossium gravissimis locum obtinet, si Mumia portuuncula liquetur in sufficiente quantitate butyri, pars liquata plus minus granis Mumia quinque imprægnata, deglutienda detur, reliquum linteo illitum fracturæ probè reductæ applicetur; sic factâ semel deligatione, non solvuntur fasciæ ante usum membri. In pul-
lis gallinaceis, si crus frangitur, duo vel tria grana pro
utroque usu sufficiunt. Hanc stupendam in fracturis
efficaciam non dubitavi ego (ut soleo miracula naturæ)
inter ea referre, quorum veritas constare debet ex tribu-
nali ἀποφάσις & experientiæ. Experimentum igitur in Gal-
linis instituo, non semel, sed quoties Mumia particulam
pretio vel dono obtinere contigit, & in applicatione omnia
ad præscriptum exequor. De Mumia autem primariâ
consequendâ, cum frustra laborassem; Secundariam sub-
stituo, vel eam, quæ pro primariâ falsò venditabatur.
Pollere enim eâdem virtute dicitur, sed segniori saltem.
Quid tum? successit aliquis semper effectus non illauda-
bilis, verum longè infra desiderium nostrum & sponso-
rum jactantiam, ut vel sine bitumine obligata pullorum
cru-

crura solidari non multò tardius, comperiverimus. Accidit postea, ut cum forte fortuna in nobilium coronâ exprobrarem ultra vires jactatam Mumiam; diffidentiae exemplo vindex me adoriretur quidam domesticus Gubernatoris Larenfis: virtutem Regiæ Mumiae, cujus particulâ gaudebat, in consolidando osse probaturus, antequam me, ut ajebat, dimissurus sit. Rem magnâ fiduciâ aggreditur, turbâ hominum spectante, cujus hîc integram rem sistam Lectoris censuræ. Recipiebat Darabensis Mumiae pretiosæ quantitatem cicerculæ, id est, grana duo vel tria; cui de secundariâ pro majori corpore addebat quantitatem triplam; junctas liquari jubet cum butyri modico (circiter drachmâ unâ) in cochleari argenteo, quod illi negotio exhibui utensile meum. Hoc dum fieret, producit in scenam pullus gallinaceus semestris, cui frangicrus alterum mihi committitur. Fregi penitus, ita ut festuca è cute pertusâ promineret; reduxi, & ligulam balsamô nostro inunctam fracturæ calidam circumposui, spleniolisque firmatam obligavi: quod balsami liquefacti supererat, gulæ ejusdem infudi deglutiendum; sic servavi gallinam loco angusto tenebricoso: omnia sic jubente, qui Mumiae susceperat patrocinium. Postero die convocatis in idem tempus, qui pridie sponsores & spectatores adfuerant, gallina è tenebris producit, solvitur ligulis & dimittitur. Quæ tunc expansis alis quatiens, suæ applaudit libertati, & expeditè discurret, ut escam quærat; tantillâ cum claudicatione tamen, quantula vel in sano pede inferri offensa potuisset ex spleniorum pressurâ. Mox sparsis granis affiliens, doloris se amplius expertem, vel hîc ipso testata est, quòd ceteras gallinas audacter impetiverit, & ab escâ depellere conata sit. Mirabundi stetimus, quicunque de Mumiae dotibus dubitabamus. Postulatus ego, sponsores sententiis ut subscriberem: nisi, ajo, scriniariorum arte fracturas quis conglutinaverit;

naturali certè nondum combinari : quippe licet Mumia eximiam virtutem videam & prædicem, neutiquam tamen me credere, naturam quocunque etiam fortissimo remedio jutam, uno vertente die tantum præstitisse opus in exsanguis crure, secrevisse calli materiam, glutinasse, indurasse. Nec moror, crure dissecto, fracturam oculato examini subicere: in quo offendimus externam cutem, sub balsami liturâ, plus solito crassiolem, ossis fracturas firmiter stringentem : quâ ipsâ scalpello remotâ, periosteum prodit mirè quoque conspissatum, quod fracturam fasciæ instar obvolvens, festucas loco suo retinebat & firmabat : abrasâ verò eâ membranulâ, tantum abest, ut intermedio callo, quod credebant, fracturæ cohæserint, ut potius levi attactu disjungerentur : comparente in oris fracturarum cruore exiguo, pro ferramenti primordio : Ex quo constabat, naturam opus suum laudabiliter inchoasse quidem, neutiquam perfecisse. Hujus experimenti fiduciâ cum deinde virtutem Secundariæ in subiecto humano explorarem, (nam ejus copiam per natalem locum peregrinatus coëmeram) callum quoque celerius, quàm quovis medicamento porotico obtinui, excrescentem plerumque ultra desiderium.

OBSERVATIO IV.

Dracunculus Persarum, in littore

Sinûs Persici.

Appellatio.

§ I.

Hæc vita est Ormusiensium, imò civium totius littoris Persici, ut perpetuas in corpore calamitates ferant ex cœli intemperie: modò sudore diffuunt; modò vexantur furunculis; nunc cibi sunt, mox aquæ inopes; sæpè ventis urentibus, semper sole torrente, squalent;

lent; & quis omnia recenseat? Unum ex ærumnis gravioribus induco: nimirum *Lumbricorum* singulare genus, quod non in intestinis, sed in musculis per corporis ambitum natales invenit. Latini medici vermem illum nomine donant τὸ δράκοντις, s. *Dracunculi*, vel propter aliquem cum figurâ colubræ similitudinem; vel quod serpentis more convolutus in musculo hospitetur, vel quod serpentis instar sub cute progredi, credatur *Rhafi* (medico centenario) relatori. *Sennertus*, Germanorum ille Galenus, & ex gregariis scriptoribus non pauci alii *Dracunculum* confundunt cum *Crinonibus* puerorum, i. e. cum pororum excrementis illis, quæ, ob lentorem, figuram vermiculorū referunt, Germanicè appellatis *Mitresser*. *Avicenna* eum vocat عرق مديني *Irk Medini*, id est, Nervum Medinensem; seu, ut Carmonensis ille vel supinus vel indoctus ejus interpretes, ex vocabuli عرق ambiguitate perperam reddit, *Venam Medeni*, *Lib. Can. 4. Fen. 3. Tr. 2. c. 21.* Per *Medinam* autem intelligit Arabiæ oppidum, quod Arabes ob excellentiam مَدِينَةُ النَّبِيِّ id est, *civitatem* absolute, vel مَدِينَةُ النَّبِيِّ i. e. *civitatem prophetæ* vocant, quoniam Meccâ fugiens Mahammed, sedem hanc suam constituit. *Guineenses* nigrîtæ linguâ suâ Meinenfi vermes illos vocant *Ickôn*, ut produnt reduces ex aurifero illo Africæ littore. *Persæ*, Sinûs accolæ boreales, alumnos suos بَیوکی *Pejuuk* & نَارُو *Narû* nuncupant. Sed quid moramur nomina? de quibus abundè satis differuit *Velschius*, multijugæ lectionis & eruditionis Medicus, *Exercitat. d. Ven. Med.* Ego de *Dracunculo* & ejus attributis pauca tantum, atque ea tradam, quæ autopfiâ & experienciâ meâ hausi.

§. II.

Confidenter autem vermem voco, contra *voluntatem* quo-

Uuu 3

Descriptio

Dracunculi

que in Vita.

que *Avicennam*, qui de Dracunculi vitâ animali dubitans, nervi eundem, vel venæ maluit, quàm animalis vocabulo insignire. Obiter enim inspectus, prout plerumq; successu temporis extrahitur, aut frustillatim cum pure egeritur, nervi figuram quandam non obscurè exhibet. Verùm, felicior ego huic partui obstetricatus mihi videor, cui bis contigit vivum, quod rarò evenit, uno nixu extrahere ex cavô scroti: unum Afro, alterum Persæ; uterque in lucem editus spontalem motum vitamque prodebat, atque ostendebat clarissimè spectatoribus, à me in rei fidem advocatis, quibus duo intererant juvenes chirurgi. Notabile erat, quòd in aquam calidam injectus actutum marcidus & immobilis flaceret; extractus inde, rigebat illico & movebatur, satis obscurè tamen; in aquam frigidam verò immissus, valde se huc illuc curvabat, & submersus, algidi humoris impatiens, caput ultra aquæ superficiem subindè exerebat, motu, profectò, percepti doloris indice, & alio planè, ac cernitur in chordâ aut filo duplicato, quæ admissio humore gyrauntur, ex mechanicâ partium dispositione & necessitate. Qui igitur ægrotis nostris nunquam credideramus, de subcutanei lumbrici vitâ & motu, atque inde enascente repentino dolore querulis, nunc ultro pedibus ab *Ebn Sinæ* discessimus sententiâ, imposterum credituri, verum animal esse & lumbrici speciem, quam Venam perperam appellaverat *Avicenna*, ille Arabum maximus ut *Zacutus Lusitanus*, & oculatissimus ut *Mercurialis* eum vocat.

Forma.

Lumbricus ille coloris est ex pallidô albicantis, longitudinis incertæ, pedalis, cubitalis & amplius; tener & teres, chordæ in citharâ (crassioris) tenuitatem referens. Ro-
stello instruitur, quod Persæ ریش *Riisj*, sive barbam, vocant: nam per microscopium conspecta, pilos referre dicitur; album est, pellucidum, digitum longa, pili instar tenu-

tenuissima, & tenerrima adeo, ut sponte fatiscens, dum in lucem editur, aut cum epithemate divulsa, segnes chirurgi oculos haud subeat. Ad radicem barbæ punctum atricolor, & inermi etiam oculo ibidem oris vestigium quoddam, in caudæ extremitate verò foraminis quoque punctum, velut ani nota, conspicitur. Duplici constat tunicâ, utrâque albidâ, interiori paulò teneriori, cujus cavum liquore albo, pingui, nonnunquam & seroso referta est, nulla omnino sanguinis comparente guttulâ.]

§. III.

Generatio
& nativitas.

Patria.

Non est bestiola hæc soli Persidi vernacula, sed & Gvineæ in Africâ, & *Rhase* ac *Avicennâ* testibus, Chorasmiæ & Ægypto quoque. Medinensem Arabiæ tractum earum feracem testatur sæpe laudatus Arabs, & morbum sub hujus Patriæ titulo, ex instituto pertractat gemino *capite* 21 & 22. *Lib. Can. 4. Fen. 3. Tr. 2.* Dracunculorum genitricæ quoque offendi pagos mediterraneos quosdam terræ Gangeticæ ultra *Paliacattam*. Vestigia inveni quoque in Tartariâ desertâ, prope flumen *Faicum*, quâ Caspium subit. Omnem autem Dracunculi patriam comperivi æstuosam, torrentem & intemperati cœli; solum vero in eâ falsum, sterile & arenosum, quod aquam nec in superficiem effundit, nec in intimo sinu foveat aliam, nisi salûgine inquinatam & siti restinguendæ ineptam. Imber igitur brumalis (qui cœlo Ormusiensi præsertim parcissimus est) per terræ superficiem confluens, cisternis amplis, eam in rem operosè fabricatis, excipitur, & reservatur studiosè, velut potabilis annona, parci Jovis indulgentiâ sibi ad demorandum eo cœlo concessa: id quod insectorum nostrorum generationem inquisituris probè notandum est. Lucem sortitur eâ æstatis parte, quam ardens infestat canicula; quasi infelix monstrum non nisi inauspicatò nasci oporteat. Prout verò una æstas ferven-

Tempus
nativita-
tis.

*Locus ge-
nerationis
in corpore.*

*Situs vari-
us.*

ventior est alterâ, ita præsertim fœcundissimam lumbricorum eam fuisse expertus sum, quæ maximè erat æstuosa. Gaudet præ ceteris partibus crurum hospitio, præsertim à genibus ad imum usq; pedem: in femoris verò processu, à lumbis ad usq; genua, non æquè frequenter gignitur. Malleolum externum & internum sæpissimè omnium occupat. Ex pede imo, & brachiis, aliquoties eduxi. Sub patellâ, in genuum juncturâ, scrotoq; latitantes, tum ex manu, coxâ, lumbis, latere, omnino semel & bis extraxi; ex aliis partibus, quod memini, nunquam. Ut plurimum sub carnosio delitescit panniculo, situ sanè promiscuo; nunc supra musculum rotatus in multos gyros; nunc in rectum extensus; nunc musculorum interstitiis impactus, sæpè ligamentis artuum mirè implicatus, sæpissimè omnium vago flexu per musculos distractus: hoc enim ex dolore, motu & exulceratione diversarum partium, & ex his factâ divulsi unius dracunculi excretionem, luculenter constat. Extraxi scribæ vermem triplici hebdomade, cujus extremitatem sub genu prorumpentem dum ducerem, major pedis digitus, velut continuâ chordâ tractus, ingenti dolore movebatur, & sub eo tandem extrema portio, multâ sanie excreta est. Eduxi fabro lignario, cujus altera extremitas in summitate suræ locata primum lucem vidit, media portio sub malleolo, extrema demum in plantam pedis protensa molestissimè prodiit. Hæc de situ. Paucis nunc ipsum ortum & huic annexa.

Ortus.

§. IV.

In lucem prodituri nuncia plerumque est febricula, ut plurimum ephemera, nonnunquam in tertium diem protracta, cum fœtæ partis levi rubedine & tumore; in quo postridiè exsurgit pustula pisi magnitudine, tenera, aquosa, pellucida, non rarò atricolor: quâ post unum aut

alte-

balneario serviens. Sed quæ inde ab uno circiter miliari puteis extrahitur Naphtha nigra, ea negligenti tractatione perpetim in terram profusa, in consimilem resinam indurescit. Hæc ab illâ secundariâ Mumiâ, per graviolem sulphuris sui & Naphtham nigram spirantis foetorem dignoscitur, quem recens redolet, etiam non accensa, sed facta antiquior deponit. Ejusdem notæ ac farinæ est Bitumen congelascens aridum *Strabonis Lib. XVI. de Sit. Orb.* cujus fontem esse in agro Babylonio prope bitumen liquidum, seu Naphtham, ex Eratosthene adducit. Ego locum non vidi; suspicor ibidem & nunc reperiri, quia liquidum inde petitur. Prædictarum Mumiæ cum Naphthâ aridâ, Asphalto, Ambrâ & Mumiâ veterum tanta est in substantiâ, colore & consistentiâ paritas, tanta in odore & virtute affinitas, ut vix non audeam prædicta omnia ejusdem generis bitumina affirmare: quarum, quæ intercedit, major vel minor odoris suavitas & virtutis præstantia, partim ex loci natalis diverso colo, partim ex subterranei ignis diverso gradu & uctione dependeat; ita, ut in illâ seu percolatione, seu sublimatione, paulò aliam sui sulphuris depurationem, & particularum dispositionem nanciscantur.

§. IV.

Vires & usus.

Ad Mumiæ primariæ ut redeamus; hæc omni illâ pollet virtute, quâ scribitur veterum, seu Arabica, seu Ægyptiaca, olim excelluisse: Ossibus verò glutinandis tantâ claret efficacîâ, ut fracturas crurum in animantibus paucis diebus, in pueris quidem triduo, in pullis gallinæis intra diem vertentem, modò ritè reducta sint, firmare & ad usum stabilire credatur. Quæ medicamenti efficacia in vulgus Persarum innotuit adeo, tantâque fide creditur, ut vel quicquam de eâ dubitare ipsis religio sit. Usus ejus internus & externus est. *Internè* balsamum

Uuu

præ-

præstat vulnerarium eximiæ virtutis, in viscerum apostematibus & ulceribus sanandis, resolvendo sanguine coagulato, rupturis & ceteris malis, quibus à casu ab alto præcipitantium viscera violantur, si ejus particula, cum modico butyri liquata, propinetur; cavendo, ne dentes medicamento imbuantur, quos offendere ac vacillantes reddere perhibent: crediturque hæc nobiliori Mumia non admitti adulterii nota esse. *Externè* valet in luxatis articulis, qui post reductionem, artis lege institutam, loco emplastri, prædicto liquamine semel tantum inunguntur: quæ verò inunctio, si ante restitutionem fiat, tendines, interpositâ unius noctis morâ, sic arctari ajunt, ne reduci postea transmota pars ullâ arte valeat. Utrovis verò interno & externo usu potissimum, quod dixi, in fracturis ossium gravissimis locum obtinet, si Mumia portiuncula liquetur in sufficiente quantitate butyri, pars liquata plus minus granis Mumia quinque imprægnata, deglutienda detur, reliquum linteo illitum fracturæ probè reductæ applicetur; sic factâ semel deligatione, non solvuntur fasciæ ante usum membri. In pullis gallinaceis, si crus frangitur, duo vel tria grana pro utroque usu sufficiunt. Hanc stupendam in fracturis efficaciam non dubitavi ego (ut soleo miracula naturæ) inter ea referre, quorum veritas constare debet ex tribunali *ἀντοψίας* & experientiæ. Experimentum igitur in Gallinis instituo, non semel, sed quoties Mumia particulam pretio vel dono obtinere contigit, & in applicatione omnia ad præscriptum exequor. De Mumia autem primariâ consequendâ, cum frustra laborassem; Secundariam substituo, vel eam, quæ pro primariâ falsò venditabatur. Pollere enim eâdem virtute dicitur, sed segniori saltem. Quid tum? successit aliquis semper effectus non illaudabilis, verum longè infra desiderium nostrum & sponso-
rum jactantiam, ut vel sine bitumine obligata pullorum
cru-

*Experimen-
sum.*

crura solidari non multò tardiùs, comperiverimus. Accidit postea, ut cum forte fortuna in nobilium coronâ exprobrarem ultra vires jactatam Mumiam; diffidentia ex templo vindex me adoriretur quidam domesticus Gubernatoris Larenfis: virtutem Regiæ Mumia, cujus particulâ gaudebat, in consolidando osse probaturus, antequam me, ut ajebat, dimissurus sit. Rem magnâ fiduciâ aggreditur, turbâ hominum spectante, cujus hîc integram rem sistam Lectoris censuræ. Recipiebat Darabensis Mumia pretiosæ quantitatem cicerculæ, id est, grana duo vel tria; cui de secundariâ pro majori corpore addebat quantitatem triplam; junctas liquari jubet cum butyri modico (circiter drachmâ unâ) in cochleari argenteo, quod illi negotio exhibui utensile meum. Hoc dum fieret, producit in scenam pullus gallinaceus semestris, cui frangicrus alterum mihi committitur. Fregi penitus, ita ut festuca è cute pertusâ promineret; reduxi, & ligulam balsamo nostro inunctam fracturæ calidam circumposui, spleniolisque firmatam obligavi: quod balsami liquefacti supererat, gulæ ejusdem infudi deglutiendum; sic servavi gallinam loco angusto tenebricoso: omnia sic jubente, qui Mumia suscepit patrocinium. Postero die convocatis in idem tempus, qui pridie sponsores & spectatores adfuerant, gallina è tenebris producit, solvitur ligulis & dimittitur. Quæ tunc expansis alis quatiens, suæ applaudit libertati, & expeditè discurret, ut escam quærat; tantillâ cum claudicatione tamen, quantula vel in sano pede inferri offensa potuisset ex spleniorum pressurâ. Mox sparsis granis affiliens, doloris se ampliùs expertem, vel hîc ipso testata est, quòd ceteras gallinas audacter impetiverit, & ab escâ depellere conata sit. Mirabundi stetimus, quicunque de Mumia dotibus dubitabamus. Postulatus ego, sponsores sententiis ut subscriberem: nisi, ajo, scriniariorum arte fracturas quis conglutinaverit,

naturali certè nondum combinari : quippe licet Mumiaë eximiam virtutem videam & prædicem, neutiquam tamen me credere, naturam quocunque etiam fortissimo remedio jutam, uno vertente die tantum præstitisse opus in exfangui crure, secrevisse calli materiam, glutinasse, indurasse. Nec moror, crure dissecto, fracturam oculato examini subicere: in quo offendimus externam cutem, sub balsami liturâ, plus solito crassiolem, ossis fracturas firmiter stringentem : quâ ipsâ scalpello remotâ, periosteum prodit mirè quoque conspissatum, quod fracturam fasciæ instar obvolvens, festucas loco suo retinebat & firmabat: abrasâ verò eâ membranulâ, tantum abest, ut intermedio callo, quod credebant, fracturæ cohæserint, ut potius levi attactu disjungerentur: comparente in oris fracturarum cruore exiguo, pro ferramenti primordio: Ex quo constabat, naturam opus suum laudabiliter inchoasse quidem, neutiquam perfecisse. Hujus experimenti fiduciâ cum deinde virtutem Secundariæ in subiecto humano explorarem, (nam ejus copiam per natalem locum peregrinatus coëmeram) callum quoque celerius, quàm quovis medicamento porotico obtinui, excrescentem plerumque ultra desiderium.

OBSERVATIO IV.

Dracunculus Persarum, in littore Sinûs Persici.

Appellatio.

197

§ I.

Hæc vita est Ormusiensium, imò civium totius littoris Persici, ut perpetuas in corpore calamitates ferant ex cœli intemperie: modò fudore diffuunt; modò vexantur furunculis; nunc cibi sunt, mox aquæ inopes; sæpè ventis urentibus, semper sole torrente, squalent;

lent; & quis omnia recenseat? Unum ex ærumnis gravioribus induco: nimirum *Lumbricorum* singulare genus, quod non in intestinis, sed in musculis per corporis ambitum natales invenit. Latini medici vermem illum nomine donant τὸ δράκοντις, s. *Dracunculi*, vel propter aliquem cum figurâ colubræ similitudinem; vel quòd serpentis more convolutus in musculo hospitetur, vel quòd serpentis instar sub cute progredi, credatur *Rhafi* (medico centenario) relatori. *Sennertus*, Germanorum ille Galenus, & ex gregariis scriptoribus non pauci alii Dracunculum confundunt cum *Crinonibus* puerorum, i. e. cum pororum excrementis illis, quæ, ob lentorem, figuram vermiculorû referunt, Germanicè appellatis *Mitesser*. *Avicenna* eum vocat عرق مَدِينِي *Irk Medini*, id est, Nervum Medinensem; seu, ut Carmonensis ille vel supinus vel indoctus ejus interpres, ex vocabuli عرق ambiguitate perperam reddit, *Venam Medeni*, *Lib. Can. 4. Fen. 3. Tr. 2. c. 21.* Per Medinam autem intelligit Arabiæ oppidum, quod Arabes ob excellentiam مَدِينَةُ النَّبِيِّ id est, *civitatem* absolute, vel مَدِينَةُ النَّبِيِّ i. e. *civitatem prophetae* vocant, quoniam Meccâ fugiens Mahammed, sedem hanc suam constituit. *Gvineenses* nigritæ linguâ suâ Meinenfi vermes illos vocant *Ickòn*, ut produnt reduces ex aurifero illo Africae littore. *Persæ*, Sinûs accolæ boreales, alumnos suos پِیوکی *Pejuuk* & نارو *Naru* nuncupant. Sed quid moramur nomina? de quibus abundè satis differuit *Velschius*, multijugæ lectionis & eruditionis Medicus, *Exercitat. d. Ven. Med.* Ego de *Dracunculo* & ejus attributis pauca tantum, atque ea tradam, quæ autopsiâ & experienciâ meâ hausi.

S. II.

Descriptio.

Confidenter autem vermem voco, contra

Dracunculi Vita.

Uuu 3

que

que *Avicennam*, qui de Dracunculi vitâ animali dubitans, nervi eundem, vel venæ maluit, quàm animalis vocabulo insignire. Obiter enim inspectus, prout plerumq̃ successu temporis extrahitur, aut frustillatim cum pure egeritur, nervi figuram quandam non obscurè exhibet. Verùm, felicior ego huic partui obstetricatus mihi videor, cui bis contigit vivum, quod rarò evenit, uno nixu extrahere ex cavô scroti: unum Afro, alterum Persæ; uterque in lucem editus spontalem motum vitamque prodebat, atque ostendebat clarissimè spectatoribus, à me in rei fidem advocatis, quibus duo intererant juvenes chirurgi. Notabile erat, quòd in aquam calidam injectus actutum marcidus & immobilis flaceret; extractus inde, rigebat illico & movebatur, satis obscurè tamen; in aquam frigidam verò immissus, valdè se huc illuc curvabat, & submersus, algidi humoris impatiens, caput ultra aquæ superficiem subindè exerebat, motu, profectò, percepti doloris indice, & alio planè, ac cernitur in chordâ aut filo duplicato, quæ admissò humore gyrantur, ex mechanicâ partium dispositione & necessitate. Qui igitur ægrotis nostris nunquam credideramus, de subcutanei lumbrici vitâ & motu, atque inde enascente repentino dolore querulis, nunc ultro pedibus ab *Ebn Sinæ* discessimus sententiâ, imposterum credituri, verum animal esse & lumbrici speciem, quam Venam perperam appellaverat *Avicenna*, ille Arabum maximus ut *Zacutus Lusitanus*, & oculatissimus ut *Mercurialis* eum vocat.

Forma.

Lumbricus ille coloris est ex pallidô albicantis, longitudinis incertæ, pedalis, cubitalis & amplius; tener & teres, chordæ in citharâ (crassioris) tenuitatem referens. Roftello instruitur, quod Persæ ریش *Riisj*, five barbam, vocant: nam per microscopium conspecta, pilos referre dicitur; album est, pellucidum, digitum longa, pili instar tenu-

tenuissima, & tenerrima adeo, ut sponte fatiscens, dum in lucem editur, aut cum epithemate divulsa, segnes chirurgi oculos haud subeat. Ad radicem barbæ punctum atricolor, & inermi etiam oculo ibidem oris vestigium quoddam, in caudæ extremitate verò foraminis quoque punctum, velut ani nota, conspicitur. Duplici constat tunicâ, utrâque albidâ, interiori paulò teneriori, cujus cavum liquore albo, pingui, nonnunquam & seroso referta est, nulla omnino sanguinis comparente guttulâ.]

§. III.

Generatio
& nativitas.

Patria.

Non est bestiola hæc soli Persidi vernacula, sed & Gvineæ in Africâ, & *Rhase* ac *Avicennâ* testibus, Chorasmiæ & Ægypto quoque. Medinensem Arabiæ tractum earum feracem testatur sæpe laudatus Arabs, & morbum sub hujus Patriæ titulo, ex instituto pertractat gemino *capite* 21 & 22. *Lib. Can. 4. Fen. 3. Tr. 2.* Dracunculorum genitricæ quoque offendi pagos mediterraneos quosdam terræ Gangeticæ ultra *Paliacattam*. Vestigia inveni quoque in Tartariâ desertâ, prope flumen *Faicum*, quâ Caspium subit. Omnem autem Dracunculi patriam comperivi æstuosam, torrentem & intemperati cœli; solum vero in eâ falsum, sterile & arenosum, quod aquam nec in superficiem effundit, nec in intimo sinu foveat aliam, nisi salûgine inquinatam & siti restinguendæ ineptam. Imber igitur brumalis (qui cœlo Ormusiensi præsertim parcissimus est) per terræ superficiem confluens, cisternis amplis, eam in rem operosè fabricatis, excipitur, & reservatur studiosè, velut potabilis annona, parci Jovis indulgentiâ sibi ad demorandum eo cœlo concessa: id quod insectorum nostrorum generationem inquisituris probè notandum est. Lucem sortitur eâ æstatis parte, quam ardens infestat canicula; quasi infelix monstrum non nisi inauspicatò nasci oporteat. Prout verò una æstas ferven-

Tempus
nativita-
tis.

ven-

*Locus ge-
nerationis
in corpore.*

*Situs va-
rius.*

ventior est alterâ, ita præfertim foecundissimam lumbricorum eam fuisse expertus sum, quæ maximè erat æstuosa. Gaudet præ ceteris partibus crurum hospitio, præfertim à genibus ad imum usq; pedem: in femoris verò processu, à lumbis ad usq; genua, non æquè frequenter gignitur. Malleolum externum & internum sæpissimè omnium occupat. Ex pede imo, & brachiis, aliquoties eduxi. Sub patellâ, in genuum juncturâ, scrotoq; latitantes, tum ex manu, coxâ, lumbis, latere, omnino semel & bis extraxi; ex aliis partibus, quod memini, nunquam. Ut plurimum sub carnosio delitescit panniculo, situ sanè promiscuo; nunc supra musculum rotatus in multos gyros; nunc in rectum extensus; nunc musculorum interstitiis impactus, sæpè ligamentis artuum mirè implicatus, sæpissimè omnium vago flexu per musculos distractus: hoc enim ex dolore, motu & exulceratione diversarum partium, & ex his factâ divulsi unius dracunculi excretionem, luculenter constat. Extraxi scribæ vermem triplici hebdomade, cujus extremitatem sub genu prorumpentem dum ducerem, major pedis digitus, velut continuâ chordâ tractus, ingenti dolore movebatur, & sub eo tandem extrema portio, multâ sanie excreta est. Eduxi fabro lignario, cujus altera extremitas in summitate suræ locata primùm lucem vidit, media portio sub malleolo, extrema demùm in plantam pedis protensa molestissimè prodiit. Hæc de situ. Paucis nunc ipsum ortum & huic annexa.

Ortus.

§. IV.

In lucem prodituri nuncia plerumque est febricula, ut plurimum ephemera, nonnunquam in tertium diem protracta, cum foetæ partis levi rubedine & tumore; in quo postridiè exsurgit pustula pisi magnitudine, tenera, aquosa, pellucida, non rarò atricolor: quâ post unum aut

alte-

alterum diem spontè ruptâ, vel acu apertâ, profilit lumbrici summus apex, siue rostellum, ibidem hætenus absconditum, quod pedetentim & reliquum corpus undecunque subsequitur, blandâ attractione quotidie sollicitatum. Sæpè etiam non nisi præviô partis dolore, & duritie vix sensibili nascitur; rupto ibidem, quo perpetuò sibi viam parat, ulcusculo, sine epidermidis pustulâ. Excretio, pro lumbrici magnitudine & maturitate citiori, tum pro situ & loco generationis vario, faciliior est aut difficilior, longior aut brevior: rarò autem pariter & vivus, frequentissimè successivo tempore, diebus circiter decem, extrahitur. Omnium felicissimè egreditur, qui in scroti cavo absconditur, nam hunc, barbâ exertâ, vivum illico educimus, sine dolore & purulenti ulceris incommodo. Supra musculum aliquem in crure aut brachio non admodum dispersus jacens, vel in gyrum volutus, qualis oculo & tactu deprehenditur, intra paucos dies, à quo maturare incipit, sine notabili pure & molestiâ, quin vel uno interdum nisu extrahitur. Ex femore & ulnis plerumque facili partu exit, diebus admodum paucis. Situ vago ligamenta pedis involvens admodum difficulter, morâ videlicet viginti vel amplius dierum, excluditur, cum tabo quotidie copiosissimo magnoque ægroti cum dolore & incommodo. Id evenit, si importunâ manu attractus rumpatur: Rumpi autem & recedere contingit, si ligamenti valdè implicetur, vel agglutinetur, præsertim distantiori, ab exitu, loco: haud enim pariter dracunculus, sed per partes, maturatur, ita ut nascente extremitate unâ, videlicet capitis, reliquum corpus generari adhuc, & velut per appositionem (ut in scholis loquimur) produci videatur. Impar hinc in extractione successus est; ita ut aliis diebus facile & magnâ portione excedat, aliis planè renitatur, quicquid attraxeris, aut cum acerrimo patientis dolore tentaveris; donec, quod videtur, succe-

dens portio elaborata fuerit, & secreta à parte illâ, cui adhærebat. Durat hoc pacto partus ille, cum ulceris sanatione, menstruum penè vel ampliùs spatium; præsertim in corpore cacochymico. Tria igitur, implicatio, maturatio tarda, & enormior longitudo vermis, exitum protrahunt. Uti de utrâque priori, ita de longitudine nihil determinari potest. Viro tricenario vermem ex surâ, felici quotidie cum successu, plus minùs palmari longitudine produxi, nec intra tertiam hebdomadem finem affectus sum; credo adunatas, quas indies ressecabam, particulas, geminæ orgyjæ longitudinem excessuras fuisse. Contingit etiam eodem decubitu plures edi dracunculos: Uni ego juveni heluoni, jam tertium Medioburgo ad Indias remisso, per unam continuam æstatem, eduxi lumbricos ad minimum decem. Aliquoties uno mense ex eodem crure tres, quatuor & quinque suscepi. Nonnunquam ex eodem ulcere, geminos eodem partu, in alio totidem successu temporis eduxi. Non rarò contigit lumbricum medio corpore, adeoque duplicatum, prodire, extremitatibus intrò abditis. Si totus in profundo generetur, longâ ulcerationis morâ putrescit, ut vix lumbrici vestigium effluat, nisi quod ex albis tabi striis colligas. Numerus vermium non semper dignosci potest, dum ruptus retrocedit, & interpositis diebus alio loco prodit ulceratio gemina, cum multa excretionem particularum, incertum ejusdemne, an alius etiam dracunculi. Nam in statu cruris, ex ulcerosis cuniculis & tabi latebris depravato, vermis plerumque præposterè, putrefactus, & partitis vicibus, excluditur. Infeliciter situs, & imprudenter tractatus, aliquando pedisequam sortitur contumacem fistulam. Accidit interdum, ut dracunculus à tumore, nativitatis prodromo, in annum posterum sine patientis incommodo sopiatur, videlicet ab aëre victuque mutato. Tractavi Armenos, Persas & Batavos, qui itinere

nere, per Ormusiense littus factò, vermifero semine inquinati, sequenti anno, nil talium conscii, dracunculos peperere alieno cœlo. Novi, qui vestigium lumbrici, quod Gamrono asportaverat, gemino anno Isphahani servaret, non prius exclusum, quàm tertio anno, ubi redux in viâ non procul Gamrono abesset. Multò majori cum difficultate parit, qui serpentigenum virus in aliam regionem transvehit, quàm qui idem cœlo excludit vernaculo; Aëris enim genius partum ac sanationem accelerat; fortasse caloris sui excessu, qui putrefactionem promovet, quâ res, toto genere præter naturam, à sanâ parte secedit facilius. Non aliud æger incommodum, quàm ex affectâ parte sentit, cetera sanus, nisi in quantum dolor actiones impedit.

§. V.

Principium
Seminale.

Ad curationem rectâ pergerem, nisi prius de origine Dracunculi, & seminali ejus principio pauca dicenda essent. Insecta & viventia quævis ex ovis homogeneæ speciei, & lumbricos quidem humanos ab ovis fortè culicum & muscarum nasci, recepta est atque constans sententia recentiorum, qui ex semine æquivoco, ut in scholis loquimur, quicquam viventis generari posse negant. Difficilis explicatu fuerit stupenda illa transformatio, quâ foetura culicis in tam heterogeneæ formæ longitudinem protendatur. Non sunt intestina tantæ angustiae, quæ recens exclusam sic extenuent. Et quid ejusdem speciei ova disponat, ut exclusa in intestinis crassis fiant ascariides, in tenuibus verò lumbrici? Dices: tenerioris ovi genus esse, quod citius, adeoque in intestinis tenuibus; durioris verò & alius bestiolæ, quod in crassis excluditur. Speciosam fateor conjecturam! sed quæ unam tollens difficultatem, plures substituit. Quas etiam quoquo modo eluctatus in generatione lumbricorum in intestinis, quæ-

res denuo: quâ igitur ova, ex quibus nascuntur Dracunculi (five ea lumbricorum terrestrium, five aliorum insectorum sint) conservari possint, ne tam longo circuitu cum sanguine agitata destruantur, sed sarta tecta deferantur sub cutis ambitum? Pone, hanc incolumitatem deberi rapido humorum motui & patentioribus illo cœlo ductibus; vel, si via placet compendiosior, dic potius: volitantes in aëre ovorum atomos (sed cujusnam animantis?) patentissima subire cutis spiracula, vel iisdem, prout gemmis & tuberculis plantarum evenit, ab ipsis invisibilis parvitas insectis inseri; Pone inquam, hæc omnia sic, vel aliter, sub calente cœlo contingere; quid igitur fœtum ex tantilli ovi puncto nascentem tam longè extendat, tam vario situ distrahat? Cur non simul & uno actu maturus prodit? quin prior pars vitæ particeps lucem subeat, dum reliqua (velut ex *Nili* limo fabulosi mures *Pliniani*) successu temporis generetur. Ad æquivocam autem generationem *Aristotelis* si relapsus fueris, & rudem hanc naturæ sobolem, dixeris, haud magno negotio ex materiâ putridâ, vel excremento tertiæ concoctionis, generari posse, quomodo vel secundum principia *Cartesii* lumbricum sibi formavit *Cl. Blankardus*, *Pr. Lib. 3. c. 10*: trecentæ te rursus involvent difficultates, imò absurditates aliæ, à quibus positionem tuam nunquam vindicaveris. Relatori mihi satis fuerit culpasse imbrem, è superficie terræ, pro annuo potu in subterraneos fornices collectum, & in iis stagnantem, qualem omnis propinat Dracunculi patria; atque indicasse, seminale principium in eâ colluvie, non in aëre, aut cibo, certo certius hospitari: quicquid contradicant hospites ibidem Europæi: qui ex fontibus scaturientem, aliquot milliarium intervallo indies delatam, cùm bibant, hâc tamen polluuntur lue serpentigenâ. Verùm nesciunt sæpe ipsi, quid ingurgitent siticulosi, cremato vinove bene poti: exhibent famuli aquam, quæ ad ma-

nus

nus est, non quæ petitur. Atque ipse, Gamroni versatus, experientiâ didici, Camelarios Batavis ibidem demorantibus, pro fontanâ Iffinenfi, asportasse aquam ex pluviali lacu, quæ est in mediâ viâ. Sententiæ meæ testes habeo cives montanos, qui in eodem natali solo, sed circa fontium scatebras, habitantes, non norunt dracunculos, nisi nomine, nec concipiunt unquam, nisi rarissimè ii, qui per deserta profecti, virus ex stagnis imbrium hauserint. Conceptionem autem promoveri aëris genio & diætæ erroribus, haud inficior.

§. VI.

Curatio.

Curatio vulgaris inter populares hæc est: Emplastro, aliove medicamento emollienti, durities maturatur, ut lumbricus infixus suppuratione sensim proliciat; deprehensi portio, quanta lenem attractionem sequitur, circa ligulam pollicaris longitudinis rotatur, & epithemate retinetur, ne in ulcus recedat. Ulcus indies geminâ obligatione à pure suo liberatur, iteratâ semper attractione & totalis educationis qualicunque tentamine. Cautio est, ne fiat attractio fortis aut subitanea: Illa inanis est & dolores excitat, quòd vermis, parti alicui circumvolutus vel agglutinatus, frustra sollicitetur prius, quàm maturando abscesserit; hæc verò periculosa est, quâ vermis plerumque rumpitur & intro recedit, multis symptomatibus possessorem afflixurus, donec largiori suppuratione, vel eodem illo, vel novo ulcere excernatur. Si contingat aliquâ corporis parte extra ulcus retentum dracunculi finem, dolores parere tensione suâ, & omnino frustra ad exitum cieri diu, quòd procul inde insolubilis tendinosæ parti adhæreat, tunc, (quod experientiâ meâ & ægrorum cum incommodo didici) satius est finem dimittere, ut intro recedat, & negotium liberum committere naturæ: sic facto deinde, in loco remoræ, novo ulcere, minori cum

dolore & periculo ibidem extrahetur, vel morâ longiori putrefactus cum tabo copioso effluet. Cum novam portionem extraxeris, antiquiorem refecare liberum est, ne glomeratus obligationi obesse suâ magnitudine possit; sufficit tantillam particulam extra ulcus retineri ligulæ circumvolutam, quâ recessio impediri, & extractio iterari in proximâ obligatione valeat. Verme penitus egesto, fistulosum ulcus vulgari quovis remedio perfanatur, paucos intra dies & supra omnem tractantis fidem, facilimè. Vulgus pauper solâ ceparum, sub cinere tostarum, impositione totum maturationis & educationis negotium perficit, non infeliciter. Sunt ex illo, qui frequenti aquæ frigidæ affusione sibi consulere satagunt, dicuntq̃, sanam partem à corruptione sic conservari, arceri affluxum ex reliquo corpore, & impediri, ne excreto verme, ulcus remaneat: quæ philosophia, quàm crassa videatur, in illo tamen æstuoso climate, absurda fortasse non est. Sanè in *Javâ*, qui laborant morbillis, nisi strenuè perfundantur frigidâ, vix evadunt. Novi *Bataviæ* chirurgum (fratrem Clarissimi Viri D. D. t. R.) qui tres natos suos, quos Europæâ methodo pertinaciter tractabat, omnes uno mense amitteret; cum vicinus nigrita sine medicamentis liberos, quibus numerosè instructus erat, omnes servaret, nullo adhibito remedio alio, nisi solô hîc baptismô, sub dio mane & vesperi iterato. Conjicio, materiæ peccantis effervescentiam, tum excedentem subtilium particularû expirationem, hâc perfusione inhiberi. Cum momentum omne in vermibus extirpatione positum esse, hujus terræ lippi & tonsores noverint, evenit aliquando, ut præproperè factâ incisione, deprehensum pro lumbrico tendinem violent, tragico partis affectæ damno. Vidi duos, ex crasso illo errore chirurgorum, (quorum profunda est per Asiam universam inscitia) claudos esse redditos. Antequam vermibus educationem moliaris, humores evacuare in

in principio morbi oportet, ac temperare in progressu, ne ab affluentium copiâ & acredine ulcus aggravescat. Pinguium applicatione, ferventi climate facile gangræna tibiis inducitur: proinde tutissimum est, pinguium loco primùm tumentis parti imponere cataplasma, in progressu verò locum operiri emplastro, eo saltem fine, ut ligula, cui vermis extremitas involuta est, retineatur: nullâ omnino insertâ turundâ. Hujus, quod obiter dico, merus apud nostrates chirurgos abusus est, vix eâ aliud agentibus, quàm ut partem offendant, dolores concitent, humores improbos alliciant, effluentiam puris impediunt, inflammationem causent, sanationem protrahant: magistrorum imprudentium serviles & ignavi imitatores!

OBSERVATIO V.

حکایت هینگ دُرِ کانی

Historia Asæ foetidæ Disgunensis.

J. I.

هینگ Hingisêh

Plantæ de-
scriptio bo-
tanica.

Umbellifera Levistico affinis, foliis instar Pæoniæ ramosis; caule pleno maximo; semine foliaceo, nudo, solitario, Brancæ ursinæ vel pastinacæ simili; radice asam foetidam fundente.

Hingisêh radicem habet ad plures annos restibilem, magnam, ponderosam, nudam; exteriori vultu nigram, in solo limoso lævem, in sabuloso scabram ac quadantenus rugosam; ut plurimum, Pastinacæ instar, simplicem, sæpe paulò à capite duabus vel pluribus divaricationibus brachiatam, aliis perpendiculariter demissis, aliis inconditè & in obliquum extensis, prout ab objectis flectuntur.

Fasti-

Asafetida Hingifeli
Seu
Planta Asa fatida

Fastigium è tellure prominens, fibris, setarum instar, surrectis, ex fusco rufis, rigidis, confertim stipatur, velut in Peucedone. Cortex ei pinguis est, succosus, facile, dum radicem solo extrahis, abscedens, concavitate glabrâ & humidâ; substantiam obtinet ponderosam, instar rapæ solidam candidissimamque, plenam succi pinguis, albissimi, foetidissimi, porraceo odore nares horridè ferientis; qui ex eâ collectus, Persis Indisque *Hingb*, Europæis Afa foetida appellatur. *Folia* sero autumno ex vertice progerminant, sex, septem, & pro radice magnitudine plura vel pauciora: quæ per brumam luxuriosè vigent, adultoque vere exarescunt. Folium autem est ramosum, planum, longitudinis cubitalis, folii Pœoniæ ut plurimum figuram, Levistici substantiam, colorem & lævitatem exhibens; odorem obtinet succi odore remissicrem, saporem cum amaritie & aromaticâ acredine hircosum. Structura constat ex scapo & ramo: Scapus spithamalis & amplius longitudinis est, humano digito tenuior, quadantenus striatus, nervosus, coloris herbacei, circa basim ex mutuo complexu canaliculatus, cetera teres; ramus alas refert impariter adversas quinque, rarius septem, palmaris & amplius longitudinis, obliquè surrectas, imas superioribus longiores; Alæ utrinq; in lobos dividuntur incerto numero plures, inæqualis magnitudinis, oblongos & quadantenus ovatos; in aliis plantis perangustos, longiores, ad costam usq; & largiori intervallo distinctos, adeoque pauciores & solitarios, quasi singula folia referant; in aliis verò latiores, breviores, & ob parciorem divisionem continuos; sinibus sive incisuris, plerumque ovatis vel orbiculatis, pro vario naturæ ludentis genio: qui sæpè in foliis numero differentis plantæ adeo discrepat, ut ejusdem speciei folia esse vix appareat. *Lobi* autem obliquè surrecti sunt, subtrus angusto ductu per costæ latera demissi, coloris ex glauco virentis, læves exsucco, rigi-

di, fragiles, pronâ facie subconcavi; nervo donati unico tenui, qui à costâ per longitudinem inæqualiter decurrit, rarò lateralibus aliis sociatus; Magnitudo incerta est, quam reducere ad longitudinem triuncialem, latitudinem plus minus pollicarem liceat. Ante radicis interitum, qui ut plurimum serâ ætate evenit, unâ cum foliorum fasciculo emergit *Caulis* simplex, rectus, teres, quodammodo striatus, glaber, herbaceus, in orgyjæ, sesquiorgyjæ vel majorem longitudinem luxuriosè exurgens, crassitie in imo quanta manûs complexum superat; ex quâ paulatim factus tenuior, in ramos, paucos, hi verò in umbellas, Ferulacearum lege, divelluntur; Foliorum vestitur rudimentis per intervalla palmaria alternatim confitis, quorum bases latæ, membranosæ, turgidæ, caulem inæqualiter & utcunque decussatim amplexantur, dilapsæque impressis signant vestigiis, genicula mentientibus. Medullâ farcitur geniculis haud interceptâ, copiosissimâ, candidissimâ, fungosâ, paucis permixtâ fibris brevibus, vagis, in longum exporrectis. *Umbellæ*, pedali, aliæ spithamali vel breviori stylo nixi, in radios explicantur plusculos (10, 15, 20) in orbem dispersos: qui singuli, quasi subalternas umbellas reddituri, in radiolos paucos alios (5, 6) biuncialis longitudinis terminant, axillis brevibus tenuissimisq; sustentantes femina nuda ac surrecta. *Semen* est planum, foliaceum, ex fusco rufum, figuræ ovatæ, Sphondylii, vel Pastinacæ hortensis, semini non absimile, hoc tamen paulò majus & nigrius, quadantenus pilosum sive asperum, tribus notatum striis, unâ per mediam longitudinem, reliquis per fimbriam arcuato ductu ad apices utrinque productis; odore maritatur exiguo porraceo, sapore gravi, acutè amarescente; medullam, ceu verum semen, in medio foveat atram, compressam, figuræ ex ovato mucronatæ. *Flores* non vidi; præparatos dicunt & in albidum pallentes; pentapetalos esse non dubitaverim.

§. II.

Historia
uberior.

Etymon.

Planta *Asæ* foetida, ab *Avicenna* vocatur *انجودان* *An-*
dsjudaan & *حلتيت* *Haltiit*, quod vocabulum *Dioscorides*
ελεισιον, Matthiolus *Laserpitium* interpretatur. In patriâ
 ejus, cum ipsa stirps, tum ex eâ collectum gummi *هينكسه*
Hingisèh, & per Indiam *هينگ* *Hiing* salutatur: usitatus
 tamen est, vocabulo *Hingisèh* Plantam, *Hiing* ipsam ex-
 primere lacrymam; quod & mihi in præsentî descriptio-
 ne receptum est. Unde *Asæ* nomen ortum vel detortum
 sit, non anquiro. Germani ob atrocem foetorem appel-
 lant *Teuffels-Dreck*/id est, stercus diaboli. Hujus plantæ,
 conjecturis botanicorum ad varias species distractæ, à
 clarissimis verò literatoribus *Scaligero* ac *Salmasio* notis
 ac nominibus illustratæ, genuinam hic trado historiam,
 diligenti inspectione à me observatam, institutâ eum in fi-
 nem ex Gamrono urbe ad solum ejus natale, laboriosâ
 profectione. Patria ejus sola est Persia, non Media, Ly-
 bia, Syria aut Cyreniaca regio; unde ex hoc capite facta
 succi apud auctores distinctio, est inanis. In Sinâ prope
 muros plantam crescere, lacrymamque impertiri colle-
 ctoribus, accepi ex duobus ejus terræ aromatarîis; sed,
 quòd plantam in Herbario Sinensi non inveniam, incer-
 tus de veritate hæreo; quia per muri viam inductum
 gummi, apud ignaros genuisse errorem potuit. In Per-
 siâ plantam hodie alunt sâtem duo locorum tractus, vi-
 delicet (1) campi montesque circa *حرات* *Heraat*, empo-
 rium provinciæ *Chorasaan*; & (2) jugum montium in
 provinciâ *Laar*, quod à flumine *Cuur* ad usque urbem
Congo secundum Persici Sinûs tractum extenditur, duo-
 bus, alibi tribus pluribusve parasangis à littore. Utro-
 bique autem succi ferax quocunque loco planta non est;

Patria.

sed circa *Heraatum* ea saltem, quæ campestre desertum occupat; in tractu verò Larenfi tantum illa, quæ crescit in montibus, vicinis territorio & oppido *دَرْچَكَن* *Dusguun*, vel, ut vulgò pronunciant, *Disguun*; quæ in his ultra citraque germinat, vel succi inops est, non redditura colligenti operæ pretium, vel si redditura fuerit, legulum non habet. Quandoquidem citra Disgunum, accolæ Arabes (ex transmarino littore coloni) collectionem nunquam tentarunt, supini ad novum opus, nec alii quàm vitæ pastoritiæ fueti, quam ducunt sub tentoriis inertem atque tenuem. Ultra verò, herba dulcescere dicitur & foetorem pene in tantum exuisse, ut caprarum greges foliis vescantur avidè & eorum esu mirè pinguescant: Quod ut succedat, pridie ante admissionem sale montano (nec aliud hîc suppetit) semel cibandi, admissi verò, primis quatuordecim diebus ab omni potu arcendi sunt. Crescit promiscuè in tesquis & crepidinibus, ubicunque avulsa femina ventus protulerit; uberius verò & sæpè ex pedali intervallo in locis, qui quodammodo premuntur in planitiem, quippe semini retinendo & ob meliorem fundi conditionem fovendo, aptioribus. Solum habet rarò udum aut puriori terrâ fœcundum, frequentius intersperso limo sabulosum, saxosum & aridum, & quem in superficie non invenit, altiùs actâ radice, ex profundo humorem allicit. Plantæ duplicem Heratenses constituunt speciem, unam *Hingisèh* dictam, quam affirmant esse montanam, & sylvestrem Disgunensium; alteram *Husjèh*, sive campestrem suam. Illam ajunt lacrymam stillare parcam, macriorem & virtutis debilioris; hanc verò Heratensem largâ manu profundere pinguiorem & foetidior, adeoque præstantiorem. Ad rei veritatem & differentiaè notas evolvendas, plantam Heratensem (quam effœtam, Gamroni degens, ex Chorasmiâ obtinueram) cum

Solum naturale.

Species.

cum Disgunensi diligenter contuli; sed mentiar, si ullum in figurâ discrimen viderim. Tum etiam vectoribus Heratensis Asæ (quam Gamronum ferè annuatim deferunt) plantam Disgunensem quàm primùm monstrarem, nesciis unde acceperim: suam esse, illico affirmarunt, plantam *Husjèb*, veram & legitimæ Asæ genitricem. Ex quo infero: non differre Heratensium plantam à Disgunensi, nisi ratione soli natalis; quod in campis Chorasaneis fortasse pinguius est, adeoque radicem majori succi apparatu instruit; id quod sterile jugum Larense tantâ ubertate non potest. Ut nihil hic dicam de ipsis utriusque Provinciæ lacrymis, quæ, inter se collatæ, nulla præbent vestigia diversæ speciei, nec differentias, nisi quas ex adulterio, vel diversitate temporis & ordinis, quo collectæ sunt, obtinent; prout latius patebit in sequentibus. *Sexus.* Duplicem sexum Disgunense vulgus constituit: mares appellans plantas succi expertes, quæ caulem & in eo semen gignant, à cujus productione radicitus moriantur; fœminas verò succo dotatas, sed sine caule. Verùm, erronea est distinctio & sine attentione inducta. Nulla enim non radix invenitur, quæ ante ferulæ productionem læsa, succum non fundat; aut quæ suo relicta fato, in caulem ferrius ocyus non exsurgat: quo producto, exhausto vitali liquore, arefcit atque interit; quod ei cum umbelliferis plerisque aliis commune est. Longævitatē, ajunt, *Ætas & magnitudo.* radici miram esse, & æmulam vitæ humanæ: ex quo monstrosam aliquando magnitudinem consequi, non est peregrinum. Si loci conditio ferat, nec in ferulam (quod aliquando evenit) primâ ætate efferatur, longitudinem orgyæ, ac peræ humanæ crassitiem assequi affirmant; cum mediæ ætatis est, suræ vel brachii, annuam verò pollicis crassitiem exhibere; cui longitudo proportionē semper respondeat. Hirsutum fibris caput, ætatis quandoque index est: credo eas esse reliquias ex scapis folio-

rum dissolutis, quas nescit edax tempus ob nervosam firmitatem destruere.

Asæ attri-
buita.

Origo.

§. III.

Omnis Afa foetida ex radice manat sauciatâ, nulla ex caulibus vel sponte fluit, vel arte exprimitur: unde factit Asæ in scapariam & radicariam distinctio, quam induxit Cl. *Wormius*. Radix quadrienniô minor, parum lactescit, & nunquam secatur; quò autem vetustior & major est, eò majorem impertitur lacrymæ copiam. Exemta tellure, si vel postridie secetur, lacte tamen stillabit: adeo nimirum succo diffluit, à quo insolens pondus obtinet. In transversum dissecta summum discum perfundit lacteo suo succo, qui in continuas spiras argutè circumductus pullulat: prout videre est in Icone. Inspecta attentius duplicem prodit substantiam: aliam firmiorem & fibratam, fibris per longitudinem vago positu discurrentibus; aliam magis spongiosam, congenerem & molliorem. Hæc ad liquorem retinendum, & in utriculis suis excoquendum nata esse videtur; illa ad fundendum, & pro nutriendâ stirpe transferendum: addo & symbolam conferre ad firmitatem quandam radici fragilimæ conciliandam. Exficcatae radici perit omnis mollior substantia, fibrata remanet, & in stupeam quasi medullam contrahitur; dum rugosa cortex de amplitudine suâ parum amittit. Succus ex utriculis suis recens emanans, candidissimus, liquidus & pinguis est, flori lactis dulcis exactè similimus, adeoq; omnis exsors lentoris; ad aëris verò solisve contactum, colorem subfuscum induit, & coalescens, lentorem quoque. Foetor, virtutis index, quò major est, eò meliorem Asam testatur. At ille in recenti lacrymâ vehementissimus est, cum eo, quem concreta & antiquior redolet, qualem Europa recipit, nullo modo comparandus. Affirmare ausim, unam drachmam recens effusam, majorem

Foetor &
bonitas.

jorem spargere foetorem, quàm centum libras vetustioris, quem ficcum venundant aromatarii nostrates. Ex monte redux, cum radicum copiam asportarem domum, (in amplum palatium impluvio distentum) adeo cubilia foetore repleta sunt, ut eas actutum eliminare debuerim. Ex Chorasano cum Asâ appellens *Casila* (ita vocatur armentorum onusta multitudo, ductoribus comitata) in campum longè extra portam hoc mercium genus exonerat: quod ipsum vento illinc spirante, omnem civitatis auram halitu suo inquinat. Devehenda est in Indiam singulari navigio, mercibus corruptioni obnoxiiis vacuo: cum eas inficere, & liquores, præsertim potulentos, corrumpere experientia docuerit. Navis mea, quâ transfretavi in Arabiam, unicum ex puppi pendentem ferebat saccum Heratensis Asæ, quæ per corium transmeans, naribus nostris magnam faceſſebat molestiam; metuente nautâ, ne aqua rosarum, Sjirasense vinum, mercesq; edules, etiam tam brevi viâ noxam caperent.

Virtutem Asæ medicam, longo catalogo recenset *Dioscorides* L. 3. c. 78, nec minus in laudandâ effusus est *Garzias*, *Arom. Hist.* L. 1. c. 3. Perfici medici ob delicatum nationis genium ab usu ferè abſtinent; rusticis saltem Larenſibus in colicis torminibus & hydrope, præsertim in tympanitide curandâ usus innotuit ex consilio Benjanorum. Retulit mihi civis Disgunensis, se hoc morbo tumidum, omni mane per sex hebdomades devorasse asæ bolum seu pilulam majusculam, donec convaluerit: ex eo subinde sibi flatus sursum & deorsum secessisse, adeo foetentes, ut ab hominum consortio toto tempore jussus sit exulare. Semen, idem, sed minùs validè præstat; proinde ab Indis in usum medicum hinc avehitur. Vulnera, ex imposito recenti succo coalescere dicuntur ad miraculum. Planta imposita sulcis, per quos aqua ad hortos & palmeta defluit, vermiculos stirpium quarumcunq; enecat,

cat. Indis, præsertim Benjanis, creber asæ usus est, etiam in cibis pro condimento. Hoc referenti *Garzia* ægrè credidit *Cl. Renodæus*; nam: *si hoc, ait, fabula non est, ex duabus alterum conjecto: aut asam fœtidam in Indiâ non fœtere, aut Indos æneum habere guttur. Mat. Med. Lib. I. S. VIII. c. 8.* Degustavi hœc succo imbuta crustula, quæ mihi non adeo sapiebant teterrimè, ac putaveram. Familiare est Benjanis, oras craterum eâdem lacrymâ perfrire, pro appetitu excitando malè habentium. Magna est inter Heratanos & Disgunenses de bonitate Asæ dissensio; dum quique suam præferunt, obtreçant alienam: Heratani macram, exsuccam & spuriam vocant Disgunensium montanam, & campestrem suam prædicant multò esse pinguiorem, molliorem & fœtidiorem. Reponunt Disgunenses: Quicquid Heratensis asa pinguedinis obtineat, id omne esse adscititium; quippe cui recens collectæ admisceant (faciunt id, ne indurescat!) florem camelini, alii caprini lactis, haud suâmet virtute duraturæ, nisi fortu hujus mangonii: hœc illos nequiter fallere emptorem, qui adulterii ignarus peregrinam pinguedinem pro genuinâ habeat. Rixam invidia & æmula lucri cupiditas peperit, non tantopere attendendam, ut inde differentes specie plantas & lacrymas conjiciamus: ex quo lituram inducentes huic & ceteris aromatariorum distinctionibus, omnem nostri temporis tum Plantam, tum Asam fœtidam, ratione saltem loci distinguimus in Campestrem & Montanam, sive in Heratanam & Disgunensem, vel si nomen provinciæ placet, in Chorasensem & Larensensem: illa, ut plurimum pinguior & mollior, pellibus caprinis & ovinis involuta; hæc aridior, faccis ex foliis sylvestris palmæ textis, transmittitur. De posteriori, uti facta est à me observatio, ita hœc loco de ejus collectione differam, nihil differente à collectione Asæ Heratensis, nisi paucis circumstantiis.

§. IV.

Messis Hingifera.

Instituitur (sit verbo venia) Hingifera hæc messis, cum ab accolis quibusdam paganis, tum imprimis à majori parte civium Disgunensium, quos habet oppidum fere trecentos; & absolvitur quatuor actibus, sive quod idem est, quatuor excursionibus ad jugum Hingiferorum montium, qui inde distant duabus, alii tribus vel quatuor parasangis. Collectionis actus tradam, prout illi ab oppidanis celebrabantur anno, quo montes invisi, 1687. Quandoquidem ab illo tenore nunquam receditur, nisi fortè laborum auspiciis alium designando diem, aut collectionibus breviores interponendo ferias,

Actus I.

Colligentes, antequam opus auspicarentur, de asâ, utrum ab exteris desiderata sit, pro more percunctati fuerant: ne gratis profectiones suas & laborum impendia facerent. De caritate igitur satis eruditi, ad montes confluebant medio Aprilis; quandoquidem circa illud tempus radix ad fundendam lacrymam se præparari patitur: cujus signum præbet facies tristior foliorum pallescentium & à vigore suo in marcorem declinantium. Si pagani vicinis colligere quoque statutum sit, eodem hōc mense ad hunc actum compareant, necesse est. Appulsi cives per vasta montium spatia secedebant, procul sese dissociantes, ita ut qui ex compacto in communem censum colligere proposuerant, seu singulæ domus, seu familiæ cognatæ, seu vicatim & à pluribus initæ societates, alium atque alium occuparent montis tractum, quem ad messem inibi instituendam sibi assignabant. In hōc plantas quisque æmulâ alacritate adortus; *primo* terram, quæ radicem in circuitu proximè ambiebat, compactam videlicet, sabulosam vel lapidosam, ope ligonis, quo armabatur, ad palmi spithamæve profunditatem eruebat, ita ut

modica longitudine radix nudam se proderet. *Secundò*, scapos foliorum, transversâ manu apprehensos, intorquendo, à radice avellebat, nullo negotio hâc tempestate abscedentes; ab impedimento quoq; fibrarum, quæ hirsutam mitram referunt, fastigium repurgabat; quo remoto, rugosam calvariam exhibet. *Tertiò*, terram, manu vel ligone rarefactam, radici rursus ad usque verticem circumponebat; tum avulsa folia, & si quod aliud herbæ genus adesset, in fasciculos aptata imponebat; superaddito lapide, ne à vento, hîc sæpe vehementissimo, diffluerent: eodem signo locum, cum redierint, agniturus. *Nota*: tegumento hoc opus esse, quò à radiis solaribus radix nuda tueatur; quia ab iis semel percussâ, intra diem naturalem putrescit, nullum legulo collatura beneficium. Postquam hoc modo cives radicum myriades aliquot præparassent, futuræ collectioni subjiciendas, (solet societas quatuor vel quinque hominum, sibi vindicare circiter bis mille) relictis montibus, lares repetebant, absoluto ferè intra triduum messis suæ actu primo, quem *كوشتن* *Kusjtèn*, i. e. occidere, quasi *actum occisionis*, nuncupant; quia in eodem plantæ internecioni damnantur, in posterum, donec pereant, vitali succo emulgendæ.

Actus II.

Ab intervallo quadraginta dierum, (hoc anno, quàm par erat longiori) turba colligentium ad montes reditura, vesperi iter inibat, & primâ luce diei 25 *Maji* st. v. appulsa, socialiter secedabat in loca quæque sua, ut è radicibus, priori actu præparatis, tributum exigeret liquoris; qui admissus pro foliis nutriendis, nunc omnis stagnabat in fastigio. Instrumenta colligentibus erant *culter* acutissimus, pro radice decurtandâ, *spathula* pugillaris, ferrea, lato fronte, ad abradendam lacrymam, *patella* seu caliculus femori affixus, qui ablatam portionem subinde

inde reciperet ; & geminus *corbis*, ex humero bajulandus, pro deportandâ succi collecti annonâ. Sciri autem in limine debet, societatem unamquamque, loci illius tractum, quem messi suæ deligit, atque adeo omnem in eo radicum copiam, in duas classes dividere, circa quas, missâ alterutrâ, alternis diebus occupetur : Quandoquidem ablato succo radix intercalare tempus requirit, tum pro recuperando, quem transmittat, liquore novo, tum pro effusi necessariâ quadam spissatione. Quod ut ad oculum patefcat, Tabula Lectori inspicienda est apposita, quæ exhibet Hingiferi montis tractum, quantus pro messe celebrandâ uni societati sufficit. In eâ litera *A*. locum & classem radicum priorem, *B*. posteriorem notat; radice utrobique expressâ saltem unicâ, quæ instar omnium demonstrationi serviat. Hoc præsupposito, pergo in historiâ. Appulsi in locum *A* colligentes, singuli singulas involabant radices, remotisque umbraculis, egerebant manu aliquam portionem terræ ambientis, quanta operationi suæ obstaret; quô factô, radice verticem, quousq; ille hirsutus fuerat, per transversum abscindebant, ita, ut truncus discum exhiberet planum, in quo exsudans liquor, post biduum excipiendus, sine defluvii periculo subsistere posset. Tum, prout in nupero actu, fauciatam radicem à sole rursus defendebant, eâ cautione, ne fasciculus impositus discum attingeret, hâc fine cogendus quodammodo in arcum, emanantem succum alioqui pressione discussurus. Pensô absolutô, die postero 26, cum diluculo pergebatur in locum *B*, atque eodem modo radix truncabatur, omnique studio rursus operiebatur. Die 27 in locum *A* regressi, remotis umbraculis, liquorem in superficie depositum spatâ exergebant, & subinde deponebant in receptaculum, quod femori inhærebat; tum, remotâ terræ accumbentis portione, quanta sectioni obesset, arescentem disci superficiem præsecabant,

Zzz 2

May 25
26
27
28
29
Jun. 10
12
14
16
18
20
22
24
26
Jul. 3
5
7

May 26
28
30
Jun. 11
13
15
17
19
21
23
25
27
29
Jul. 1
3
5
7
9
11
13
15
17
19
21
23
25
27
29
31

bant, ablatô saltem orbiculo tenuissimo, vix culmum avenaceum crassô; satis enim est, si vel extima, quæ poros claudebat, superficies auferatur, quò possint occlusi ductus succum dimittere: quandoquidem pro comperto habent, quò tenuior tessera abscissa sit, eò succum prodire promptius & copiosius. Idem persuasi sunt de modo sectionis, quam omnino fieri tundendo postulant, non vulgari tractu; cum ille fluxum magis promoveat, hic minùs. Sit fides penes credentes. *Nota:* legulos subinde femorum patellas deplere, & in receptacula majora, vel in folia humi strata lacrymam deponere, ut soli exposita magis indurescat: quo ipso verò peregrinum à nativo candore colorem induit, pro partium mollitie & situ diverso, qui torrentes radios inæqualiter admittit; addo etiam ex subiecto accumbente recentem massam facillimè alieno colore imbui. Radice coopertâ, labor finitus est. Die 28 eadem collectionis opera, cum omnibus requisitis, peracta est in loco *B*. Die 29 reventum est in locum *A*; & secundâ vice radix emulsa, remoto terræ obstaculo, rescissa, rursusq; contacta est. Die 30 secundus liquor etiam in loco *B* collectus, novaque sectio cum aliis necessariis celebrata est. Atqui hic labor est actûs secundi, in quo singulæ radices ter fauciatae, bis succo suo exutæ sunt. Quo præstito, annona omnis in corbes congesta & humeris incumbente perticâ deportata est; singulis quatuor vel quinque hominum societatibus spolium referentibus decem vel duodecim *Mann* Disgunensium, id est, librarum Belgicarum circiter quinquaginta. *Nota:* quod hæc primæ collectionis lacryma non habeatur pro *Asâ optimâ*, sed inferioris notæ.

Actus III.

Collectio

Postquam radicibus mora decem dierum (sufficiebat octiduum) pro recuperando succo indulta esset, ad red-

auspicandam messẽm cum luce diei 10 Junii accedebatur in locum *A.* remotisque umbraculis & impedimentis terræ, nova colligebatur lacryma, abscissõque summo orbiculo, vulnus operiebatur. Die 11 idem agitabatur circa radices in loco *B.* *Nota:* hunc succum, qui ex morâ plurium dierum copiosior effluxerat, & ad debitam spissitatem exaruerat, proprio gaudere nomine *پسپااس* *Pispaas*, cum alter commune nomen *شیر* *Sjiir*, i. e. lactis, ex candore & tenuitate perferat; at hic *Pispaas* ex communi opinione præstantior dicitur ac multò habetur carior, quàm ille *Sjiir* dictus. Utrum ob paucitatem, an solidiorem consistentiam non dixerim. Certè, lacteus ille deterioris substantiæ non est, quamvis humidior, nam aëri diutius expositus æquè indurescit, & ab illo *Pispaas* nullo signo differt. Credo igitur ex eo genitum esse errorem, quòd Disgunenses lacrymam *Sjiir* nunquam antea, prout nata erat, genuinam vendiderint, sed auctam atque adulteratam vili quadam materiâ, quam recens & liquida facile admittebat; secus ac *Pispaas*, quæ ob ficcitatem adulteria respuens, non nisi pura vendi potuit. Afa enim omnis per se est purissima, & quicquid alieni continet, id omne habet ab adulterio. Ipsi colligentes id mihi fassi sunt, his verbis: quòd recenti *Sjiir* soliti fuerint admiscere, non quidem farinam, aut Gummi Sagapenum, velut à scriptoribus proditum est, sed puram terram limosam, quæ in monte fortè ad manus fuerat; plerosque autem parem limi quantitatem, alios deinde duplam, vel pro cuiusque avaritiâ maiorem immiscuisse, quantam succi tenuitas admiserit. Quo ipso verò vile pretium, & detectâ fraude, omnimodum contemptum Afae hujus nominis pepererint; suo quidem damno: quòd nemo Disgunensem amplius desideraverit; in posterum igitur cautiùs mercari doctos, omnem se repudiasse adulterii speciem, ho-

hodieque omnem cujuscunque collectionis & consisten-
tiæ lacrymam in unam massam cogere, & iisdem volu-
minibus conditam in portus deferre, Congensem & Or-
musiensem; si quæ impuritas adhuc subest, eam deberi
negligentiæ legulorum, qui vulneratam radicem minùs
cautè contexerint; quanquam caveri vix possit, ne à fo-
liis quibus operitur, & à vento, paleas & pulveres adspi-
rante, tenax ille liquor conspurcetur. Die 12 classis *A.*
& postero die 13 classis *B.* succo *Sjiir* exuta, resecta pariter
& resecta est. Die 14, eadem operatio in loco *A.* & die
15, in loco *B.* iterata fuit. Ita radices, postquam semel
Asam ficiorem *Pispaas*, bis liquidiores *Sjiir* impertitæ
fuissent, sub operculis relictæ sunt.

IV. Actus IV.

Collectio
III.

Exacto domitriduo, die 3 Julii, radices, haud longo
otio gavisas, revisebant leguli; experienciâ edocti, tot
exactionibus infirmatas & ad interitum dispositas facile
tabescere; tributum amplius haud collaturas, si collectio
longiùs differatur. Primo accessu Asa *Pispaas* ac cetera
requisita solito more agitata sunt in loco *A.* Die 4, idem
omnino factitatum est in loco *B.* Die 5 collectio asæ *Sjiir*
& cetera in loco *A.*, die vero 6 in loco *B.* celebrata sunt.
Die demum 7, ultima manus admota est classi *A.*: in quâ,
abrado succo, sectio intermissa, adeoque radices non oper-
tæ relictæ sunt, a libero aëre & solaribus radiis brevi in-
termorituræ. Die 8, parem sortem experta & exitio
damnata fuit classis *B.*; & hóc ipso finita fuit messis Hin-
gifera.

Habes, Lector, communem colligendi modum, quò
scilicet tribus excursionibus, ab unaquaque radice octies
liquor *Sjiir*, & ter, *Pispaas* exigitur, in his montibus Dis-
guno vicinis hætenus observatam. Sciendum verò, ra-
dices grandiores, i. e. majores vicenariis, quales dantur
in

in jugi parte distantiori & cum difficultate conscenden-
dâ, tam citò non dimitti, sed pluribus mulcari posse
exactionibus, donec quater vel quinques *Pispaas*, tan-
tòque sæpiùs *Sjiir* effuderint, extenso collectionis termi-
no in Septembrem. Verùm, hóc montium tractu pau-
cas decennio, nullas amplius vicenniò majores inveniunt:
per annos enim bene multos, quibus asæ continua cari-
tas fuerat, à colligentibus extirpatæ sunt, nullo iisdem,
ut grandescerent, concessõ otio. Radices, exsolutis tri-
butis, insepultæ relictæ, ad unum omnes putrescere di-
cuntur: Terrâ obrutas aliquando reviviscere experien-
tiâ suâ testabatur unus legulorum, negabant ceteri.

OBSERVATIO VI.

دسجړنډ *Dsjerenàng*, i.e. Sanguis Draconis, ex
fructibus Palmæ coniferæ spinosæ elicitus.

Succi hi-
storia.

§. I.

Ut lapidem Bezoartico similem ex diversis specie ani-
malibus, fimiâ, caprâ, cervo; sic nonnullas quoque
resinas & gummata, ex specie distinctis plantis de-
promi, certiùs est quàm verisimilius. Terebinthinam,
Bdellium, Tragacanthum, Vernicem nativam, hoc lo-
co tacebimus: de solo succo, *Sanguis Draconis* dicto, id
ostensuri. Duplicem nobis exhibent sanguinem phar-
macopolia, haud quaquam solâ puritate, quod creditur,
sed ipso genere arborum, ex quibus colligitur, differen-
tem: unum nimirum in *glebis*, cujus ex Occidente quo-
que; alterum in *guttis*, ut loquimur, cujus ex solo Ori-
ente nobis fit copia. Ille in Canariensi insulâ manat, ex
dehiscente caudice arboris pruniferæ cujusdam, *Draco* di-
ctæ, si *Cbusiano* candori fides est; si Arabibus Persisque
cre-

credimus, idem ex arbore *Santalina rubra* prolicitur. Hos ita sentire persuasit communis lacrymæ cum Santalo color, bonitatis nota, virtus, & demum patria, videlicet *Cholomandela*, (vulgo *Cormandèl*) *Madagascar* & *Æthiopia*, sive potius *Æthiopiæ* ora illa, quæ *Sangibara* vel *Zanguebara* inscribitur. Suffulcit opinionem etymi inter diversas gentes cognatio & consensus: quandoquidem vocabulo, quo Persæ Draconis succum خُونِ نَرْتَكِيَانِ *Chuni Sengijoon*, id est, Sanguinem Sangibarensem nuncupant, eodem gentiles quoque Gangetici, Santali rubri lignum indigitant, id appellantes, vel linguâ suâ populari Decanicâ: *Reket Tsjandan*, i. e. Sanguineum Santalum: vel doctâ Brahmenum Samscreticâ: *Rakta Tsjandoonam*, quod idem sonat: vel, *Rakta Tsjandoonam Sangghi*, id est, Sanguineum Santalum Sangibarense sive *Æthiopicum*. Ex aliâ rursus arbore eundem succum derivari contendunt alii. Nec mirum, sic dissentiri de illius natalibus: Varium enim adulterium, quin supposititium hujus nominis genus, quod arte componitur & pro encaustis & pictoribus venale prostat, variam conjecturæ & erroris occasionem ignaris rimatoribus suppeditant. De hoc verò posteriori, quem sanguinem in guttis appellant, inter nigritas Orientis, Malajos Javanosque, exploravi, quod artificio eliciatur ex fructu parvulo, strobili figurâ, arboris μονοβλάστη spinosissimæ. Eliciendi hic modus est: Reponuntur fructus in craticulâ supra vas amplum fictile, quod aquam ad sui dimidium continet. Quo facto, vas leviter operculatum supra prunas collocatur, eo fine, ut elevatus aquæ bullientis vapor fructus emolliat atq; emaciet; ita fit, ut tinctura sanguinea, quæ in dissecto fructu ad oculum mihi non comparuit, calente halitu extricatus, exsudet, & in superficie fructuum sistatur. Hæc bacillo abrafa, in folliculos reconditur, ex folio arundinaceo com-

plicatos, mox filo nectendos in seriem, & in aëre tamdiu suspendendos, donec inclusus sanguis exaruerit. Ab aliis simplici coctione opus perficitur: nimirum usque eò strobili excoquuntur, donec rubedinem in aquâ depofuerint; hæc, rejecto fructu, coctione ulteriori in spissum succum redigitur, folliculis pariter involvendum.

Plantæ de-
scriptio.

§. II.

Ad ipsius arboris descriptionem, ut proferamur, prænotamus: Indiam multas ferre Arundinum species, cum earum, quas *Rotang*, seu *Rottanj*, id est, arundines caule farcto, tum quas *Bambuu*, id est, arundines cavas vocant. Utriusque in censum referuntur variæ Palmæ sylvestres, inter vastissima vepreta patriæ (inaccessa hominibus latibula tigridum) crescentes. Ex his nobiliores tres potissimum species, spinis armatas, mihi obvias fecit botanica deambulatio, cum indigenis instituta: nimirum *Rotanj Salag*, *Rotanj Gelag* & *Rotanj Dsjerenang*; cujus postremæ, Draconis sanguine illustris, (siquidem ductor meus trium nominum confusione non erraverit) hîc genuinam repono, sed pro viatoris Minervâ deproperatam descriptionem.

روتنج دسجerenang *Rottanj Dsjerenang*, Palma-pinus est, trium ad summum orgyjarum altitudinis, undiquaque spinis horrida atro spadiceis, rectis, uncialis pene longitudinis, compressis, tenuibus. *Caudex* ad tertiam exsurgit orgyjam humani brachii crassitie, simplex, rectus, ex luteo pallescens, aculeis versùs horizontem extensis, & in imo caudice densissimis armatus, per spithamarum intervalla geniculatus, geniculis ob frondium bases, quibus involvuntur, non apparentibus. Bases frondium tubulatæ sunt, singulæ ex singulis geniculis ortæ, ita ut inferior superioris exortum perpetuo complectatur; quò ipso fit, ut

ut articuli non appareant, nisi involucris liberati. Hæc involucra sive tubi, ut caudicis exteriorem superficiem, ita & majorem ejus partem constituunt: nam iisdem remotis, ipsa prodit in conspectum pars intima *medullaris*, superficie nitidâ, coloris spadicei, substantiam obtinens laxam & fibratam, in vertice solidiorem, carnosam, edulem, saporis expertem, candidissimam. Frondibus gaudet, in caudice, pro articulorum numero, raris & inordinatis; in vertice densioribus, haud numerosis tamen: quorum exteriores, lege Palmarum, longiores sunt; interiores, velut successu temporis nascentes, breviores & imperfecti. *Fronde*s, in orgyjæ longitudinem extensæ, utrinque pinnato foliorum ordine decorantur, imâ earum parte, quam scapum vocant, nudâ. *Costa* earum levis est, ex crassiori principio sensim tenuior, quadantenus compressa; summâ facie herbaceâ, averfâ pallidâ lutescente; utroque latere, ex quo folia prodeunt, carinato; spinis armatur brevibus, raris, in dorso uncis, & instar cornuum per paria junctis. *Folia* (quæ vulgò pinnae appellant Botanici, cum frondes illis foliorum nomine veniant) sunt arundinacea, coloris herbacei, cubitum longa, semiunciam lata, in longum apicem producta, tenuia, pendula, pronâ facie raris aculeis aspera; nervis donata tribus, in longitudinem decurrentibus, uno insigniori medio, ceteris tenuioribus, unde in plicas totidem inclinant, & marcescendo quodammodo coeunt. Fructûs singulari naturæ industriâ producuntur: racemis consiti in comâ, ex frondium axillis, in caudice verò palmari à frondibus intervallo enatis. *Racemi* duobus loricantur adversis folliculis foliaceis, tenuibus, striatis, fuscis, in longissimum apicem acutè lanceatis: uno inferiori & magis externo, qui geminam spithamam longitudine, sesquiunciam latitudine excedit, & in convexo spinis pollicaribus, compressis, ad rectum angulum exporrectis asperatur; altero

verò superiori sive caudicem spectante, qui nudus est & brevior. Ipse Racemus dodrantalem obtinet longitudinem, ex paucis (4, 5, 6) racemis minoribus, stylum medium in longitudinem stipantibus, compositus: quos singulos singuli intercipiunt folliculi alii, prædictis similes, sensim breviores & angustiores, ita ut subinde priorum complexu posteriores imbricentur. Divaricantur racemi in bacillos sive pediculos breves, pingues, firmos, ex brevissimis intervallis ad alterna latera retortos, tuberculisque conspicuos exiguis, squamosis, non deciduis, quibus insunt Fructus: qui basi suæ subnexas exhibent (reliquias perianthii) sex lacinias tenues, membranosas, fusci coloris, quarum tres exteriores sunt brevissimi, lati & frontati; reliqui ex illorum interstitiis prominuli, sunt longiores, angustiores, acuminati. Ipse *Fructus* ovatae rotunditatis est, nuce avellanâ major, squamulis nitidissimis desuper loriceatus, adeoque inversum strobilum referens, dum mucrones superiores subinde claudunt interstitia inferiorum, accuratâ quincuncialis ordinis venustate. Verticem ornant tres styli tenues, arefacti, duriusculi, in aversos gyros eleganter reflexi. Squamulae sunt parvulae, duriusculae, tenues, arctè adnatæ, coloris Phœnicei, oris fuscis, in angulum rectum mucronatae; quibus remotis, conspicitur membrana carnosâ, albicans, laxè involvens globulum carnosum, per immaturitatem ex herbaceo palentem, pulposum, succosum, saporis leguminosi & insigniter adstringentis, qui ad linguae contactum per gingivas & oris parietes protinus se diffundit, & citissimè disparet.

Mutilam hujus racemi iconem, sub generis nomine Malaico *Rotang*, exprimere nisus est *Bontius*; peneque similem proponit *Baubinus*, sub Palma-pini titulo, usûs verò hujus uterque est nescius. Pariles quoque squamosos fructus, sed arundinis minoris, non spinosæ, exhibet *Hort. Malab.*

Malab. Tom. ult. Possideo in pinacothecâ meâ geminum fructum, ex Oceano in Ambonense littus depositum, incluso globulo prægnantem ac sonorum; marinum aliis, mihi genuinum descriptæ arboris fructum, in mari petrefactum.

OBSERVATIO VII.

Andrùm, five Hydrocele, (scroti tumor)
morbus regioni Malabaricæ endemius & communis.

Aquas, pro genio mineræ vel terræ natalis, morborum, quos endemios five vernaculos vocant, genitricis esse, palam est. Plica Polonica accusat fontes Ucraniæ; Strumas propinat Styria & Transylvania; Dracunculos ex stagnante imbre hauriunt Arabes desertorum, accolæ Sinûs Persici, & Gvineenses Afri; Liquores verò fundi Malabarici potatoribus suis bigenerem morbum parturiunt, quorum prior scrotum, alter pedem occupat alterutrum; ille indigenis *Andrùm*, nostris Oscheo-hydrocele nuncupatur: hic Malabaricè *Pericâl* dictus, Pedarthrocacis seu spinæ ventosæ speciem exhibet. Bicipitem hunc morbum gemino capite propositurus, id agam, ne historiæ sterilitas tædium prolixitate pariat.

Andrùm, seu, ut cum paraphrasi sonat, *Andu wâja* *Morbi historia.* *ku*, vi nominis hydrocelem endemiam significat. Morbi tragœdiam orditur scroti erysipelas, singulis mensibus recidiva cum novilunio; quâ post unum & alterum diem cessante, erosio lymphaticis, sensim in scroti cavum confluit liquor quidam serosus, subsalsus, augmentum indies, lunâ præsertim crescente, capiens, scrotumque ita distendens, ut immissâ tandem acie educendus sit. Liquor ille limpidus & tenuis est, quandoque magis viscosus, non-

nunquam rufus, vel cruore dilutus, & aliis insuper qualitibus imbutus, pro laborantis temperamento & habitû victûs ratione. Dicunt populares, latere causam morbi in aquis, quas propinat regnum Cocinense (vulgò scribunt *Cochin*, pronunciant *Cotsjiin*) ex puteis fontibusque telluris suæ, velut sale scatentibus muriatico corrosivo, quo humores reliquæ Malabariæ sint expertes; propinato semini fomentum præstare auram natalem, quæ pravis quoque udæ ac depressæ terræ suæ inquinetur spiritibus; obstante montium propinquorum jugo, ne dissipentur: hos cum corpore humano ita propinatam toties materiam disponere atque movere, ut erosio scroti potius quàm alius visceris vasis, hydrocele, non alia hydropis species produci queat. Nec leve momentum, meo iudicio, confert montanus flatus, qui eo tempore, quo sol ultra æquatorem versatur, post mediam noctem subortus, aërem subtili frigore perfundit, & expositi sibi corporis humani poros, alioqui hîc cœlo patentissimos, subito occludit. Hic (quod propriâ noxâ expertus sum) interiora conclavium penetrans, morbos exasperat & diras convulsiones excitat, quas in Europâ prodromos vicinæ mortis judicaveris; hîc tamen nihil ferentes exitii. Morbus civi atque hospiti, si annos aliquot hîc commoratus sit, æquè est familiaris; ut plurimum hoc cœlo per totam hominis ætatem durans & incurabilis; nequaquam tamen periculosus, nec assuetis valde molestus est: nisi fortè inveteratus noxam (quod sæpè accidit) testiculis inferat, atque adeo in Hydro-sarcocelelem degeneret. Clima morbi natalitium mutanti menstrua aqua in scrotum illico scatet parcior, & penitus tandem evanescit: Sarcocele verò jam contracta difficilimè, vel ne vix quidem, tollitur. In ortu, ajunt, utriusque morbi virus destrui atq; aboleri posse, si fiat in puteis strages cum arenâ, petendâ ex flumine provinciæ *Mangatti* dictæ, cujus alveus

ex

ex montibus devolutum ducit liquorem innoxium & limpidissimum: Faciunt id cultiores quique cives urbis & regni *Cociin*, successu non omnino frugiperdo. Claret autem per Malabariam duplex *Mangatti* nominis provincia: una ex præstantiâ dicti fluminis, sita ad Cocinensis territorii fines boreales, quâ tranfitur *Craganorum*, Batavorum in littore maris fortalitium munitissimum: altera, versùs orientem, ad limites mediterraneos regni *Signatiæ* posita. Longè hæc famosissima est à templo seu diversorio simiarum, quas Brahmenum pietas assuefecit illuc quotidie ex sylvis confluere, ad capeffendum prandium. Raram hîc loci (sit venia digressioni!) spectare curioso viatori licet simiarum pugnam, quam loci curatores in eorum gratiam exhibent, qui expendunt pro alendis bestiis eleemosynam. Nimirum, quando prandii tempus est, cum, oryzâ coctâ, baculus exponitur: hunc arripit, quæ appellit omnium prima, ut ceteras à patinâ arceat: unde aliis fustem, aliis cibum occupantibus, confusum oritur certamen, quo jucundius nil desideraveris. Credit incolarum vulgus, simias hominum sylvestrium genus esse, sed quod loqui nolit, ne in mancipia capiantur à civibus. Sanè, pendent ibidem ex littoris arbore reliquiæ quædam crocodili, quem aliquando à simiis, plusquam humanâ astutiâ captum suspensumque fuisse narrant: Nam cum iste pirata ex agmine simiarum proximam littori, fortasse ex fluvio bibentem, devorasset, ceteras bene gnaras, crocodilos subinde in prædæ locum redire, convoluto à se corticeo laqueo & ex altâ arbore in aquam demisso, insidias fecisse, & mox obtorto collo feliciter illaqueasse hostem suum, & attracto fune suspendisse, focii sui vindices gloriosos.

Curationem quòd attinet, ea popularibus palliata potius, quàm vera est: Usu enim receptum est, ope phlebotomi, è scroto vel singulis, vel interjectis, mensibus tumen- *Curatio.*

menti, ferofum laticem educere; nullâ, in operatione, habitâ cautione aliâ, niſi ut imo lateris alterutrius loco lanceolæ acies inferatur. Certum eſt, victûs ratione ad mentem medici accuratè inſtitutâ, tum pharmacorum, quocunque modo intentioni ſervientium, pertinaci uſu, ſerum in ſcroto imminui, vel tardiùs colligi; morbum vero illo cœlo eradicari, nunquam obſervavimus, quicquid ego & alii rigore Mercurii tentaverimus. Toties igitur frustrati populares, ſcalpellum mucronem experiri malunt, omni incommodo & periculo expertem, quàm in eventum dubium tot diætæ legibus, tot medicorum præſcriptis longum, & ipſo morbo moleſtius, præſtare obſequium. Verùm, curationem nihilominus tentant gentiles medici epithematibus ex ſpeciebus vernaculis; quorum inſtar omnium & eximiæ virtutis eſſe dicebantur, quæ hîc latine refero, ex liberali communicatione alicujus medici gymnoſophiſtæ, utinam non ſophiſtæ!

Rec. Olei expreſſi Sefami; Ol. expreſ. ſem. Ricini, à Cluſio (perperam) Ol. cicini dicti; Butyri cocti aa q.ſ.; frige ſuper ignem, frixoque inunge folia Ricini, pediculis priùs exuta & enervata, calida, prout ferri poteſt, ſcroto admovenda.

Majoris efficacix, ac in morbo inveterato demum præpollentis, habetur ſequens:

Rec. Cinnabaris q.ſ.; ſeminis Coriandri, corticis arboris Môringæ (Arbor alexipharmaca A. Coſt. dictæ) aa q.ſ. ſingula in anteceſſum ſupra lapidem pulveriſata, ſubigantur in maſſam cum ſucco limonium: Hanc maſſam linteo exceptam ſcroto tumenti applica, removendam, quandocunque urere inceperit.

OBSER-

OBSERVATIO VIII.

Pericàl, i. e. Hyperfarcosis ulcerosa pedum; sive Pedarthrocaces, morbus Malabaricus vernaculus.

Alter fontis Malabarici partus, tumor est Oedematosus, qui corporis partem non aliam, quàm pedem invadit, & incremento menstuo ita tandem expandit, ut similem elephantino cruri figuram exhibeat. Indigenis vocatur *Pericàl*, vel ex linguæ celeritate *Pir-càl*, i. e. febricitans pes, intellige menstruum pedis affecti erysipelas: hoc enim Medici Brahmenes in catalogo februm decimam octavam speciem statuunt. Malum frequens onerat Christianos sancti Thomæ, ab Apostolo hujus nominis sic dictos: cujus quòd amplexi essent doctrinam, crudeliter adeò à paganis habiti sunt, ut relictâ patriâ suâ *Carnaticâ* (provincia Choromandeli) superatoque, quod regiones dividit, jugo montium, in Malabariam concesserint, amplius hîc mille ac quadringentorum pagorum, totidemque templorum nunc facti possessores. Malum ergo ex Gangeticâ patriâ transportasse vulgata traditione creditur; inani profectò, nisi credant, simul illinc fontes & flumina, mali endemii genitores, transmigrasse. Narrant indigenæ: S. Thomam, ingentis molis arborem, quæ portum clauferat, cum elephantibus pagani non possent, zonâ femoris sui extraxisse; quo factò, qui à paganismo ad Apostoli doctrinam transiverint, elephantino pede à Diis gentilibus notatos esse. Advenarum fidem ita hæc occupavit fabula, ut morbum Indi Lusitani *Peju de-santo Thoma*, & eorum exemplo Belgæ, *Sint Thomas been* appellare non dubitent. Eundem tumorem in pagis *Ceylanæ* ultra Galam, urbem munitissimam Belgicam,

cam, tum in *Omerâ*, Regni Japonici provinciâ, endemium (quamvis non ita frequentem) offendi; utrobique emergentem, quod fatentur incolæ, ex aquæ natalis vitio. Morbus nunquam artus alios invehit, quàm crus alterutrum, rarò utrumque, & in eo præcipuè imam partem: Hanc singulis mensibus cum lunæ incremento phlegmonè corripit, quâ intra dies aliquot defervente, tumor tamen inflammationis non remittit, sed in carnem vitiosam secedit, ita ut ambitus cruris, cum incremento ætatis, in deformem crassitiem, plus justo (duplo, triplo, aut longè ultra) majorem excrescat; crassitiem inquam inæqualem, œdematosam, duriusculam, aspectu scirrhosam, hic illic, prout os subjectum afficitur, fungosam, ulcerosam & ferosâ sanie scatentem. Tumor sæpè per extremum quoque pedem ad ipsos usque digitos extenditur, rarò ultra furas ascendit, ad genua nunquam pertingit. Mali materiam præbent fontes, non tam Malabariæ universæ, quam regni Cocinensis; sale enim corrosivo abundant, (nitrum ibidem vocant) cujus acredo sanguini viscido juncta, partem nutriendam obstruit atq; vitiat. In cruribus autem hæc tragœdia præ ceteris luditur, quòd in illis mali materia gravitate suâ restagnet, nisi eadem à cavo scroti, erosio ibidem lymphaticis, intercipiatur; à malo enim omnes illi immunes sunt, qui hydrocelen foveant. Christianos potissimum corripit, quia ut plurimum circa montes habitant, quorum aura & aqua ad producendum tumorem majori pollent efficacîâ. In hoc nostro affectu, vitium contraxisse os subjectum, nullus vel ex eo dubito, quòd omnem illudat medicantis operam & oleum; Ambiguum verò est, an os subjectum laboret carie, an intemperie tantum humidâ? Rursus, si caries adest, an ea communis sit, id est, extrinsecus, læso prius periosteo, inducta, an verò intus facta, à succo nutricao in tubulis ossium stagnante, viscido, acri, acido? talis enim humor
ossis

offis substantiam terebrat & erodit, eamque inducit figuram, quam ab inæqualitate & fungositate Spinam ventosam, seu ventositatem spinæ appellaverunt veteres: cuius nominis barbariem *Severinus* in opere *d. recond. abscess.* castigavit, substitutione vocabuli *Pedarthrocaces*, quod puerorum abscessum notat: quia in pueris frequentior affectus est, ob molliora ossa & patentiores in iis tubulos, in quos major alimenti copia defertur, pro augmentatione. Ut me expediam: non secavi pedem, nec statum laborantis offis definire ausim; persuadeor tamen, affectum pro *Pedarthrocace* quadam habendam esse, eò quòd juniores potissimum adoriatur, parcat advenis adultioribus, qui solidis cruribus incedentes, nullo pro augmento ossium nutrimento indigent. Malum, etsi tactu durum, aspectuque nigricans sit & foedum, in sphacelum tamen haud facile degenerat, adeoque periculo vacat; doloribus quoque vix aliis grave, quam quos menstrua parit inflammatio; Odiosum tamen & permolestum est sui bajulis monstroso pondere, præsertim si usculorum stillicidiis madeat, prout solet inveteratum. Mireris, quàm parum in officio impediat operarios, ferendo huic oneri sic assuetos, ut ad præstandas mercenarias quasvis operas, & ad palmas quoque nuciferas excelsissimas eadem, atque alii, agilitate scandendas, nihil minus sint idonei.

Qui monstro hoc gravantur, nullum aliud habent remedium, ex quo levamen hoc cælo sentiant, quàm quod ab æviternis fonticulis petitur, inurendis circa cruris affecti genua, sed mox in mali principio post unam aut paucas inflammationes. Hinc frequenter fonticulorum apparatu fasciatis videris hujus regionis Christianos: quò verò non quidem concepta radix extirpatur, sed pro frenandâ tumoris & ulcerum luxurie, serum affluens, præfixâ quasi catarractâ, sistitur quodammodo & intercipitur. Ab indigenis tamen Medicis curatio totalis, saltem in morbi

Curatio.

principio, tentatur magis, quàm obtinetur; eâ methodo: ut primò omnium mittatur sanguis; tum caput frequenter cum oleis perungatur, præstante ceteris oleo ejus terræ communi, id est, oleo nucum Cocos; deinde corpus pharmaco sufficienter expurgetur. His præmissis quasi universalibus, ad pedis affecti medelam se aquâ & igne accingunt, ut gemino sacramento partem maleferiati regenerent. Modum appono, à Medico Christiano S. Thomæ ex *Samscretico* manuali suo mihi prælectum & communicatum, risu me hercle, quàm approbatione digniorem: *Paranda facula est ex stupâ & oleo Cocos, quod copiosum præstat Malabarorum patria; præsto quoque sit liquor elicitus ex contritis cum aquâ dulci foliis Corveile (planta est fructu grandi, eduli, ibidem notissima). His paratis, pedem repone situ elevatiore; post, accense facis ipsâ, quâ flagrat, extremitate plantam pedis tardis ictibus percutere, & à singulis percussionibus eandem asperge cochleari uno prædicti liquoris; quæ, & percussio & aspersio, reciprocanda sunt continuo trium horarum spatio.* Si hóc exorcismo semel aut bis instituto hospes tuus non excedat, frustra esse, ajebat, quicquid ad excutiendum ultra tentaveris. Japonii provinciæ Omurâ, hoc morbo petiti, (qui *Kojejas*, plebi *Kojassi* appellatur) tumorem incipientem liberaliter scarificant, & sic detumet plerumque; si redeat affectus, scarificationem quoq; iterant, non neglectâ protuberantiarum ustione, *moxâ* suâ, i. e. lanugine foliorum *Artemisiæ*, institutâ; quæ genti huic in omnibus ac levissimis quoque affectibus ita familiaris ac usu recepta est, ac si in verba Hippocratis nostri, (quem nunquam legerunt) obsequium juraverint, cum lib. de aff. c. 30 ait: *Si in unum aliquem locum incubuerit dolor, & constiterit, & medicamentis non fuerit exactus, urito quocunque loco fuerit dolor, urito autem lino crudo.* Sed de hoc Moxiburio paulò post ex proposito agemus.

OBSER-

OBSERVATIO IX.

Tripudia Serpentum in Indiâ Orientali.

§. I.

Viperæ Co-
bras de Ca-
bello descri-
ptio.

Astutum & fallax genus hominum, quos agyrtas, circulatores, circumforaneos vocamus, velut certa mortalium tribus sit, ita omnes non modo Europæ, sed & cultioris Asiæ regiones pervagatur. Eorum alii ingeniolis & lepidæ agilitatis actionibus spectatores conciliant, alii fraudibus oblectant, & præstigias mentientibus objectis: quale est famosum illud tripudium cujusdam in Orientali Indiâ maximè venenati serpentis, *Naja* dicti, qui vocabulô Lusitanô *Cobras de Cabelo* naturæ sectatoribus innotuit. Ferox & hominibus infensissima est bestia, quæ mordendo exitiale virus instillat vulneri. Nam ab eo, qui mordentur, subito anxietates cordis & lipothymias patiuntur, neglectoque alexipharmaci maturo usu, convulsi moriuntur: vel sumptô seriùs antidotô, partis læsæ gangrænam rarò effugiunt, difficulter sanabilem: inde nullum aliud serpentum, quàm hoc, genus nudipedes Indos timere & cavere videris. Obtinet vipera hæc (nam ad hanc classẽ referunt) trium vel quatuor pedum longitudinem, crassitiem mediocrem; cutem squamatim & decorè striatam, tensam, asperam, coloris ex fusco nigricantis, in abdomine albidi. Habet hoc laceffita singulare, quòd utroque cervicis latere cutem inflare, & in orbem planum, sive compressum, ad instar alæ vel vittæ extendere soleat. Vitta illa in dorso exactissimam imaginem exhibet conspicilli albido colore delineati, cujus orbiculi in expansâ utrinque vittâ, &, quæ hos connectit arcus, in ipso capite expressi sunt. In duellum igitur ubi prorumpit, erecto corpore insurgens, alas, iracundiæ in-

dices, circa caput superbè expandit, & apertis faucibus caninorum dentium monstrans lethiferam aciem, in hostem, nî cautè repulsa, mirâ celeritate involat. Verendam hanc versare bestiam, nullo capistro frænoque tractabilem, & incitare cantu, ut motus spectatoribus exhibeat tripudiantis æmulos: id magicum judicant vel incredibile, qui audiunt; qui vident, jucundum & admirabile. Verum, si & serpentini tripudii modum, & assuefactionis rationem inspexeris, omnis tibi admiratio, omnis suspicio incantamenti evanescet. Tripudii nomine hic utor, vel abutor potius: ne Lector æquivocò vocabulo *Saltûs* confundatur, Tripudii autem historiam primò referam.

Tripudii
viperini
actus.

§. II.

Circulator (plerumque cum socio suo, vel puero) unâ geminâve instructus viperâ, regionem vicatim discurret, & in compitis forisque angues suos in spectaculum educit: quo ipso, concitatâ (ut in locis publicis solet) hominum turbâ, tripudium serpentum publicè celebrat. Vel etiam idem ostiatim obambulans, domesticos ad spectaculum invitat, tripudii quidem à viperâ nusquam ante, ut prædicat, ita lepidè, ita curiosè exhibiti. Jussus, promissa sua ante fores, vel intra parietes, exsequitur, hoc modo: Primò omnium promit particulam radicis, cujus copiam velamento femoris illigatam gerit; Hujus, dicens, præsidio adoriri se innocuè serpentes posse, & immunem præstare, à lethiferis eorum insultibus. Radiculam hanc postquam dextrâ suâ inclusit, viperam ex vase, quo reconditur, in terram excutit, & bacillo, vel obversò, quem muniverat, pugnò leviter irritat. Hæc repente ad offendentem conversa, imæ-innitens caudæ, corpus procerum erigit, vittas in orbem expandit, & sibilantè sono vibrat subinde linguam, apertis faucibus, rutilantibusque oculis, timida tremulaque in magistri sui pugnum intenta.

Tum

Tum ille cantilenam suam modulari incipiens, pugnum nudum variè & ad mensuram quodammodo, à dextrâ ad sinistram, & vice versa à sinistrâ ad dextram, nonnunquam sursum deorsumque movet. Anguis in magistri pugnum oculis defixus, motum illum, quocunque vergit, capite totoque corpore lepide imitatur, ita ut caput, ad duarum spithamarum distantiam, (immotâ caudâ) huc atque illuc, à dextrâ ad sinistram vertat, & hœc ipso speciem quandam tripudii exhibeat, horæ octavam partem durantis. Tanto enim temporis spatio vipera exerceri potest, antequam fatigetur, & erecti sitûs motûsque pertæsa effugiat. Ejus igitur lassitudinem fugamque ut antevertat circulator, maturè cantum abrumpit; quo ipso simul vipera humum demittit corpus, & saltare definit. Hoc ita præstito, stipem, seu mercedem, à patre-familias, sive circumstantibus, colligit, & viperam in ollam suam recondit.

Quæres jam: quid viperam faciat pugni motum imitari; an radiculae occulta qualitas, an verò anguium ductoris illa incantatio? Ab utroque junctim cogi, dicunt circumforanei: à radice quidem, ne lædat; à cantu, ut subsiliat. Proinde radículas spectatori venales obtrudunt, nec quenquam facile patiuntur salientem viperam propinquè accedere, nisi emtâ particulâ munitum: nec enim integras exhibent, sed in particulas (ne noscatur) uncialis longitudinis divisas, quæ sapore & externâ facie Salsaparillæ similes, paulò tamen crassiores sunt. Verùm, ne dementes adeo simus, qui credamus, ista omnia vel quicquam ad rem facere. Exploravi virtutem radiculae, & geminam particulam, aliquot obulis ab agyrtâ emtam, indignante venditore objeci viperæ, peracto saltu humi cubanti: quæ inde neutiquam commota est, ut loco cesserit, vel quicquam averfationis ostenderit. Cum alio idem probavi, postulante ipso circulatore, cui de

ἀντιπαθεία egomet veriora, ipse non aliter persuasus, promiseram; sed nec ab hōc objecto territa est vipera. Et credo nil magis fraxinum & alias plantas valuisse, quas serpentes fugere docent *Plinius* & magiæ naturalis scriptores. Cantu verò fascinari serpentes, ut tripudiant, hōc seculo nemo, nisi stolidus, persuadetur. Non capiuntur cantu insecta, nec S. Scripturæ locus apud *Davidem* id docere videtur. Ut brevis sim: Solus metus est, & ex metu enata assuetudo, quibus generosa & docilis illa bestia inducitur, ut castigatorem pugnum observet, & ejus motum intentè assequatur.

§. III.

Assuefactionis rationem videre mihi contigit in terrâ Gangeticâ, apud virum ex tribu Brahmenum, extra urbem *Nagapatanam*, remotiore suburbii loco habitantem. Hæc sacra tribus ex longo tempore numero aucta, & à Regibus Mahammedanis passim exuta stipendiis suis, ad aliud vitæ genus eos demittit, quibus amplius sustentandis templorum redditus non sufficiunt. In Malabariâ ad bajulorum fortunam prolapsi, hōc gaudent à Regibus suis privilegio, ne cuiquam merces bajulandi & per provincias exportandi licentia sit, nisi ex hâc sacrâ stirpe natis. Sed ad civem meum; Is domandis viperis, & ad motus varios aptandis, vitam professus fuerat, quas mitigatas circumforaneis vendebat. Est enim hoc genus anguium, ex omnibus, ut maximè venenatum, ita & prudentissimum ac maximè docile, dummodo sic loqui liceat. Asservabat singulas in ollâ fictili operculatâ, ejus capacitatis, quæ inflectendi libertatem corpori concederet. Exercitii tempus erat pomeridianum, sole scilicet remissiore; (fortasse & matutinum) quo appetente, foris disponebat in arenoso solo, quotquot habebat ollas (numeravi duas supra viginti) & singulos serpentes alternè edu-

Viperarum
exercitatio
& assuefactio.

ctos, brevius longiusve, pro cuiusque profectu, exercebat, rursumque recondebat. Erant enim alii rudes, vel saltem motibus exprimendis initiati, alii habiliores & exercitati. Ratio exercendi erat, ut, demptô operculô & inversâ ollâ, excussam viperam, ubi fugiebat, bacillo ad se converteret; ad pugnam sic laceffitæ (cui sese ut plurimum sponte sistunt) & subinde, ut mordeat, insilienti sibi, arreptam ollam, ad instar clypei, objiciebat, ita ut naribus offensa & nocendi intentione frustrata resiliret. In illâ luctâ erectam viperam diu (alias mediam, nonnullas quadrantem horæ) detinebat, donec suo damno multoties illusa, ab insultibus sibi temperaret: dum interim tamen expansâ vittâ ostensisque dentibus obluetari non desineret, sed motum offendentis clypei, quem ardente oculo intuebatur, cautè sequeretur. Cavebat autem magister, ne viperam nimis læderet aut fatigaret exercitiô; secus, suppresso spiritu, timidam segnemque redditurus, ut in arenam provocata, fugam potius, quàm luctam, imposterum subitura sit. Indies ita tractatæ viperæ advescunt paulatim ad ollæ, & tandem dimissâ ollâ, ad pugni solius objectationem assurgere, & superbè vittatis capitibus motus objecti pugni, huc illuc, citò tardè, & ad mensuram quodammodo factos, imitari, subverentes semper, ut mihi visum est, ne ab objecto læderentur. His facetis motibus, ex luctâ primùm enatis, si accinat magister, non illepidum exsurgit spectaculum, quod, apud imperitum vulgus, famosum serpentum tripudii nomen obtinuit.

Veneno viperas privandi modus.

§. IV.

Vanum esse innuimus, radiculis armari velle adversus viperas. Ergone circulatores in horas vitæ se periculo exponunt ob paucos obulos? Hoc vel ob Regias delicias nollet Damocles parasitus. Nimirum viperas in scenam producendas prius omni toxico exuunt, ut innocen-

center à se tractari queant; sæpe enim improvidos se morderi contingit, cui vulnuscule cum venenum absit, id nullius momenti est. Virus omne, quod habet serpens, in gingivâ superiori habet, & non aliud est, quàm salivofus ille humor, qui ex capite deponitur in illam gingivæ partem, quæ prædictis dentibus caninis intra oris cavum accumbit. Hâc igitur in mordendo compressâ, non potest non fieri aliter, quin simul virus factis vulnusculis immittatur. Proinde, ut hanc salivam ex receptaculo eliciant, viperis prius irritatis pannum, vel quidvis aliud porosum ac molle objiciunt: quod ipsum aliquoties mordicus à viperâ apprehensum, omnem è gingivis salivam imbibit. Alii cervicem prius digitis apprehensam comprimunt, ut vindictæ cupida virus dimittat; sic laceffito angui demum objiciunt, quod liquoris reliquias extergat. Hanc toxici emissionem circulatores quotidie, vel alternis diebus, instituunt; caventes tamen, (quod pro arcano habent) ne spoliū perpeffis recens gramen, vel quodvis herbaceum, pascere permittant, secus paucas intra horas venenum ex eo pabulo recuperaturis. De hujus veneni genio nihil dicam, cum jam ante de eo doctissimè disseruerit indefessus veritatis naturalium scrutator.

Redus Tom. 2. Opusculorum Observ. de Viperis. Tantum unicam placet historiam subjicere, pro Clarissimi illius Itali sententiâ, contra Clarissimum pariter virum *Charasum* Gallum; quorum ille toxicum serpentis omne in salivâ, hic in vindice ideâ reposuit. Bataviæ (quæ in Indiâ metropolis est Hollandorum) cum anno 1689 aliquot menses degerem, ex militibus gregariis Germanus, qui Pharmaceuticæ in patriâ studuerat, excubias tenebat die dominicâ, in illâ castrî portâ, cui ab aquâ nomen est. Salutabam hominem ante concionem, quâ durante supervenerat juveni illi inopinata mors à viperâ, & ipsâ quidem mortuâ. Hanc à socio ante mediam horam, non

*Notabilia
de Venenis.*

procul ab eo loco occisam, tradi sibi in excubiis stanti curabat, exuviarum cupidus, quibus vaginam frameæ suæ indueret. Dentibus igitur apprehenso capite, cutem, prout anguillis solent, circa cervicem cultrô solvit, & solutam vix detrahare ceperat: cum linquens animo repente concidit, & nemine remediis opitulante (clausis sub concione portis) intra horæ medium convulsus obiit. Nullum mihi dubium est, seu linguæ apicem, seu labia homini recens fuisse excoriata; quibus ori viperino, quod salivâ difflebat, admotis, venenum, à venis capillaribus absorptum & ad vitalem arcem delatum, dira symptomata atque ipsam mortem concitavit. Norunt enim hæc terrâ omnes, attactam viperæ salivam vulnuscule adhuc cruento, quàm exiguum illud sit, etiam acu punctum, mortem inferre posse; cum & intra corpus etiam copiosè assumpta nihil quicquam manducanti noceat; quod ipsum & de ceteris animalium venenis (scorpionum, phalangiorum, vesparum &c.) affirmare non dubitant; excipiunt tigridum mystaces, quas Indi, occisâ beluâ, perferre suis Regulis obstricti sunt, velut acerrimum interno usu venenum, & hætenus vulgo ignotum. At, quæ in viperâ nostrâ nocendi intentio aut vindex idea fuerit, jam pridem mortuâ? Pluribus, quæ addam, experimentis instruor, si pro *Redianâ* militari hîc locus esset. Vidi quoque gesticulatores pro lucrificiendis nummis discurrentes cum serpentibus magnæ molis, crassis, orgyjâ longioribus & ex humeris in terram propendentibus: qui inter cetera spectacula hos quoque serpentes producant, quibus fauces violentis & panno obvolutis manibus effringunt; tum linteo superioris maxillæ dentibus bis vel ter inserto, omnem humorem salivosum extergunt. Hôc factô, linguam, quàm longè possunt, extensam serpentis ori ingerunt; quam retrahentes, prædictorum dentium acie innocuè vulnerant, ita ut strias longas sanguineas refe-

referat, quas spectatoribus contemplandas ostendunt. Pigrum hoc & inconditum serpentis genus (glabrum erat, albidum, magnis nigricantibus maculis variegatum) parum veneni, plus roboris habere dicitur: nam ex eorum classe sunt, quos suâ linguâ *Constringentes* nuncupant: ita dictos; quia nescio quo astu occupata quadrupedia circumdare &, dum moriantur, constringere, suffocata demum deglutire dicuntur: an uros etiam, quod Cl. *Cleyerus in Ephem. Germ.* retulit, id nunquam comperi, vel à fide dignis audivi. Nugæ sunt fabulantis vulgi; quemadmodum ea, quæ narrantur de *Ruk*, tanti roboris & magnitudinis ave in Insulâ Madagascar, ut elephantum rapiat; quæ tamen in ipsâ patriâ nec nomine nota est. Stolidi sunt, qui credunt talia, & impudentes, qui credi postulant!

OBSERVATIO X.

Gemina Indorum Antidota.

§. I.

Radix
Mango.

Aestuans inter Tropicos solaris focus, ut salutare rerum naturalium virtutes, ita & deleteriam in venenis qualitatem magis intendit & acuit, quam sub zonis cœli magis algidi. Quis enim, ut omittam cetera, non stupeat celerrimam malignitatem arborei succi Macassarientium, quô infecta tela, ad levissimum sanguinis contactum, subito vitam instar lucernæ extinguunt? Quis serpentis *Naja*, Lusitanis *Cobras de Cabelo* dicti, salivam non horreat, quæ levissimè morfos interimit? Hæc gemina ut præ ceteris formidantur ab Indis venenorum genera, ita Antidota totidem, iisdem potissimum venenis opposita, quàm maximè celebrantur: quæ ipsa hîc brevi relatione introducere animus est. Primum antidotum

ex Vegetabili regno, Radix est, plantæ Malaicæ هَمْدُو تَانَه
Hampaddu Tánab, id est, *Fel terræ* dicta, à sapore amarissimo omnium ferè partium, præsertim radicis, quæ intensam bilis amaritiem exhibet, Lusitanis ibidem *Raje* f. radix *Mungo* appellata, à mustelâ quadam seu viverra, Indis *Mungutia*, Lusitanis ibidem *Mungo*, Batavis *Muncus*, *Garcia* ab Hort. Ar. Hist. L. 1. c. 44. *Quil* & *Quirpele* appellata, quæ radicem monstrasse, & usum ejus pro alexipharmaco prima mortalibus prodidisse creditur. Est mustelæ huic is genius, ut serpentem naturali odio prosequatur, & velut glirem catus invadat. Tradunt igitur, si contingat morderi muncum, serpentis astutiâ robore victum, relicto hoste, pro alexipharmaco hanc radicem quærere, & esu ejus illico restitutum, certamen redintegrare. Sit fides rei penes indigenas. Hoc tantum de mustelâ hac exploratum habeo, morsam à viperâ, vel luctâ fatigatam, dimisso victore, ex palæstrâ in campum excurrere & obvias depascere herbarum radículas, mox pastu, ut opinor, refectam, rursus comparere ad certamen, cum hoste, si adsit, redauspicandum. *Mungutia* illa (quam perperam à *Quirpele Garcia* diversam inducit Cl. *Rajus* Synops. Anim. quadrup. p. m. 197.) sciuri figuram exhibet, eo tamen paulò major & gestibus tardior est; Pilis ornatur glaucis, in caudâ longioribus, ex atro ad decorem interpunctis. Domi alita facile mansuescit: Habui, quæ mecum dormivit & instar caniculi domestici per urbem & campos me secuta est. Mungos alunt rura calentis Asiæ omnis, usque ad Gangem, etiam in iis Regionibus, in quibus hæc Radix ante dicta nunquam germinavit. Indi igitur, (ut ad virtutem radicis redeam) præcipuè qui Sumatram & Javam incolunt, sive usum à mustelâ edocti sint, sive casu quodam invenerint, radicem pro explorato habent antidoto; sive venenum extrinsecus

*Viverra
Mungo descriptio.*

cus vulnere illatum, siue intrinsecus assumptum fuerit. Maxima autem celebritas radiculae enata est, ab eximia illa virtute, quam adversus toxicum Macassariese praestat, exitiale illud, & vix alio remedio vincibile. Est venenum hoc succus lacteus & pinguis, qui colligitur ex recens fauciata arbore quadam, indigenis *Ipu*, Malajis Javanisque *Upa* dicta, in abditis locis sylvarum Insulae *Celebes*, praesertim in ejusdem provinciâ *Turasiâ*, crescente. Triplex dicitur arboris varietas vel species, solius succi malignitate majori vel minori, & arescentis colore (fusco, rufo & albicante) differens: cujus genuinum & in sola Macassariâ germinantis succum, qui colligere suscipiunt, praesentissimis vitae periculis se exponant necesse est. Nam ad quaerendam arborem loca dumis belisque infesta penetranda sunt; inventa verò, nisi eminus vulneretur, & ab eâ parte, à quâ ventus adspirat, vel aura incumbit, aggressores erumpente halitu subito suffocabit. Quam fortem etiam experiri dicuntur volucres, arborem recens vulneratam transvolantes. Collectio exitiosi liquoris, morti ob patrata maleficia damnatis committitur, eo pacto, ut poena remittatur, si liquorem reportaverint. Ex Scyllâ igitur in Charybdim regredientes, magnâ cautione & circumspeditione opus hoc instituunt. Nimirum, sylvam ingrediuntur longâ instructi arundine, ex magno & robusto illo genere, quo domicilia sua extruunt, quam alterâ extremitate (est enim durissimum genus, cruris vel surae humanae crassitie, cavum, internodiis ex pedali vel longiori intervallo geniculatum) ex assè acuunt, ut ad pertundendam arboris corticem valeat. E longinquo conspectam arborem adoriuntur, ex eâ plagâ, quam praemonuimus. Tum, quàm longè possunt, ab arbore constituti, arundinis aciem arbori validè intrudunt, & liquoris, ex vulnere effluentis, tantum excipiunt, quantum arundinis cavô ad proximum usque internodium capi potest,

*Venenum
Macassa-
riense.*

potest. Hoc spolio onusti, adverso vento retrocedunt, & mox extra vulneris exhalationem in vado constituti, liquorem vasi vitreo, sed cautè pariter, infundunt & obturant. Reduces, supplicio & omni discrimine defuncti, hoc vitæ suæ *λύτρον* Regi offerunt. Ita narrarunt mihi populares Celebani, hodie Macassarî dicti. Quis autem vericquicquam ex Asiaticorum ore referat, quod figmentis non implicetur? Certum est, Regem Macassarorum, ceterosq; ejus cœli Principes, lanceas suas & pugiones (quibus solis armati sunt) lethifero illo succo inficere, sed qui ab ambiente aëre, nisi arma probè obvoluta sint, morâ temporis mitescit; non æquè facile, si telorum rimulis (densius aggestus) inhæreat. Telum illud est exiguum spiculum, ex arundine scissum, apice subtilissimâ, in quam stria definit toxico illita. His telis non rarò milites ejus terræ armati sunt, qui ea per tenues arundinaceos tubulos (qualibus nostrates pueri utuntur in passerculis petendis) flatu oris explodunt in hostem, ut lethale spiculû corpori infigatur, tremendum nudis Indis, sed quod ab Europæo militum vestitu illuditur. Audivi infectum armorum tentare alios etiam salivâ serpentum; sed cujus collectio in Indiis admodum operosa est, & infectus non ejusdem momenti, quia reservatus salivofus humor arefcit, & plurimum malignitatis amittit. Collectio salivæ pro inficiendis armis dicitur familiaris esse Africanis non longè à promontorio Bonæ Spei habitantibus. Est enim ibidem serpentum genus quoddam ex aureo colore variegatum modicæ longitudinis, quod post caninos dentes, insignes habet vesiculas veneno tumidas, quas excindunt interemptis, & liquorem pro toxico reservant. Anguem in naturâ non vidi, sed, cum aliis ejus terræ insectis, vivis coloribus artificiosè pictum apud Batavorum in eo promontorio Gubernatorem Generosum Dominum van der Stelle/ sen. Virum curiosissimum & de culturâ ejus

ejus loci optimè meritum. Non dubito, tela & aliis pharmacis posse imbui; Quid oleum Nicotianæ præstet, satis notum est; quid succus allii valeat, quid toxicum Hispanorum ex radicibus Hellebori coctum, ipse non exploravi. Sed ad radiculam. Assumitur hæc, cum ad præseruationem, tum ad curationem, ab inferendo vel illato veneno, drachmæ unius vel dimidiæ pondere, cum haustu aquæ dulcis vel cujusvis liquoris, sive rudi frictione super lapidem, sive cultiori modo in pulverem redacta; nec inconsultum ajunt, ipsi loco affecto pultem ex pulvere radicis, cum sputo vel aquâ factam, imponere. In radiculæ hujus notitiam antequam devenissent, Indorum hospites vel hostes, Europæi, nullum aliud ab indigenis ferocis veneni antidotum revelatum esse dicitur, quàm sterco humanum exsiccatum; quod à fauciatis eo ipso momento tantâ copiâ deglutiendum erat, donec, excitando enormem vomitum, virus illatum (revellendo, eliminando aut quocunque modo, perinde est) superaret atque illuderet. Hôc igitur stercoreo antidoto instructi, aciem cum nigrîtis *Celebanis* ingrediebantur, vitam nescientes, nisi in sui ludibrium conservare, sordidissimo remedio; donec patuisset, aliud ab indigenis foveri antidotum: cujus revelatio nulla arte aliâ potuit, quàm cruciatu extorqueri. Jurant alii, si recens succus fuerit, & oblito recens telo alicui illatus, vitam nec antidoto ullo, nec læsæ partis extirpatione conservari posse, sed exanimem concidere prius, quàm quis possit ad opem ferendam manus porrigere. Ego radicem (cujus copiam ex Javâ asportavi) in febribus putridis, morbisq; malignis redux feliciter utor, & multis successibus infallibilem experior virtutem adversus canis rabidi morsum, in brutis æquè ac hominibus.

Planta nostra, cui ab amaritie Indi, à viverrâ Lusitani nomen dedere, patriam habet, quod scio, Javam, Cey-

*Descriptio
botanica.*

D d d d

lanam

lanam & Sumatram Insulas, fortassis, quòd opinor, & alias regiones. Crescit altitudine pedali & longiori, faciem eminus conspecta exhibens Centaurii minoris. *Radix* illi una est & simplex, spithamam longa, digiti crassitie, crebro vagoque flexu intorta; *cortice* firmiter adnatâ fungosâ, rufâ, rugosâ; substantiâ lignosâ, durâ, fibrarum exorte & fragili, coloris albidì, saporis amarissimi, instar Gentianæ, sed subtilioris & haud æquè ingrati. *Caule* affurgit recto, tenui, æquali, *ramulis* raris, alternè adversis; quos *folia* ornant pari ordine disposita, rariora, angusta, longitudinis uncialis, figuræ lanceatæ. *Stylis* singulis, ex furculorum axillis in duarum vel trium digitorum transversorum longitudinem exsurgentibus, tenuibus, deciduis insistent *Flosculi*, circiter 50, plures pauciores, præparvi, in plures fasciculos digesti, & in umbellam, tantillam, quam ungue obumbres, conglobati, pulchrè rubentes: qui per microscopium cognoscuntur nudi, tubulati, extremitate in quinas & senas lacinias divisâ. Arescente flosculo ex umbilico ejus *Semen* minutissimo pediculo protruditur, in aliis geminum, i. e. ex duobus seminibus ad bases concretum, fastigiis divaricatis, in aliis simplex & unum, inæqualis rotunditatis, & ex quadantenus compresso utcunque turbinatum, osseum, seminis coriandri magnitudine, cute vestitum carnosâ, adnatâ, per siccitatem rugosâ, coloris promiscuè vel nigricantis, vel ex viridi pallentis. *Nucleus* interior albus est, oleosus & pingvis, saporis vapidì subdulcis. *Mungo* planta, quam ceu Phaseolum Orthocaulen à *Fab. Columna* descriptum proponit Cl. *Rajus* Hist. Plant. LXVIII. Sect. 3. cap. 6, mihi ignota est.

Lapis vipersinus.

§. II.

Alterum, ex animali, quod credunt, regno depromptum antidotum, *Lapis* est; qui extrinsecus vulnusculis vene-

venenatis admotus tenacissimè adhæret, donec (ex ore indigenarum loquor) veneno ex vulnere attracto saturatus spontè decidat. Is quanquam omni venenoso vulnere, sive toxicum ictu & morfu insectorum, sive telô mortifero inflitum sit, insigne præstet auxilium, specificum tamen & infallibile habetur antidotum in solo homine adversus morsum veneniferi serpentis *Cobras de Cabelo*. Ut ritè expediatur curatio, gemini Lapidés in promptu esse debent, quò, delabente uno, illico admoveri possit alter, qui veneni reliquias imbibat. Si verò unicus saltem adfuerit, qui spontaneo lapsu venenum superesse indicet, oportet lacti recenti confestim immittatur; lac enim virus è poris extemplo eluit, ita ut in superficie spectabile supernatet, colore ex flavo cœruleoque variegatum: Sic veneno liberatus, & diligenter abstersus lapis, vulnere denuo admovendus est. Signum exhausti veneni statuunt, si Lapis non ampliùs decidat, sed manu detrahendus sit; superesse enim poros, veneno vacuos, qui saturari ampliùs non possint. De efficacità hujus lapidis, & quæ indies cum ipso instituuntur in Indiâ experimentis, multa dicenda, inquirenda, dubitanda venirent. Quicquid sit, spondent efficacix veritatem, quotquot ex Hindostanis de Lapide quæsi; & innumeros inveni, tum qui experimenta ipsos se fecisse, tum qui facta suis oculos vidisse mihi per Jovem Lapidem jurarunt; adeo, ut inter Indos de Viperini Lapidis virtute contra serpentis *Cabelo* morsum dubitare, execrabilis incredulitatis crimen sit. Ex multis unum placet inferere casum oppidò rarum, quem mihi de experimentis Viperinis, incidente discursu, dubitanti narravit, & tota testata est spectatrix familia Generosi Domini *de Pavillon*, qui domi suæ acciderat, cùm in Choromandelo Gubernatoris provinciam gereret. Una ex servis domesticis à *Cobra Cabelo* pede morsa, ardentissimos plorabat dolores. Productus illico & impositus

Lapis est; quo decidente, cum nec Lapis præterea alius, nec lac dulce in promptu esset, quod poros elueret, nutritrix, in tam pernici malo anxia, Lapidi immulsi ex suis uberibus. Ex quo verò illi papilla confestim dolere, mox uber ejusdem lateris tumescere & inflammari, non sine vitæ discrimine, in quo triduum versabatur, ab uberis duritie vix decem diebus liberata. Papillam autem habuerat aliquantillum ab alumni gingivâ excoriatam, adeoque reclusis venulis aptam, quæ veneni inquinamenta reciperet, calenti lacte elicitæ. Quî autem conciliabimus cum Indorum experimentis tot facta in contrarium à celeberrimo *Redo*, citata in *opusc. tom. 2.* Negabunt, opinor, Patroni lapidis, Rediana experimenta locum habere ad valorem sui antidoti destruendum, utpote quæ in brutis, non in homine, cum oleo tabaci, vel veneno heterogenei serpentis, non vipero Cabelo, tum sub cœlo magis algidô, non sub æstuante Indico instituta sint. Relator ego nihil dijudico, saltem fateor ingenuè, penes me valorem lapidis semper mansisse in suspenso, dum quid erroris & fallaciæ sublatere posset, propriis experimentis non exploraverim. Et licet tot lapidis prædicatoribus & experimentorum jactatoribus quid contradicerem non haberem, ausus tamen nunquam fui in fonticis casibus, plerumque inopinatò & cum pernici periculo incidentibus, beneficium Lapidis experiri; cum non caperem, si tam velox est viperinum virus, ut esse omnes ajunt, quomodo illud retrahi ex massâ humorum possit per adhæSIONEM lapidis? si verò adeo pernix non est (ut ad minimum in plerisq; morsibus expertus mihi videor) sed morâ quadam opus habet, antequam diffusum & resolutum in vulnere, absorberi omne à venulis capillari- bus, & ad cerebrum ac vitalia viscera transferri possit; colligere licebit, terram sigillatam, spodium & cornu cervi usta ac similis generis alkalia, qui pariter adhærent, idem

idem quod ille Lapis præstare, & vulneri admota liquores contactos & cum iis venenum, in poros suos æquè posse recipere & imbibere. Ea propter semper consultius duxi ad sacram meam anchoram, *Theriacam*, refugere, quam scarificato vulneri (prius ligato supra vulnus membro) post factam sanguinis expressionem affricui & imposui, propinatâ insimul ejusdem electuarii portione pro sudorifero. Et sic sine lapide, sat citò semper (in recens læsis) successit curatio. Est autem viperinus lapis figuræ quodammodo ovatæ, compressus, unciâ longior, latior dimidiâ, interdum alterutrâ facie magis gibberosa, crassitie pennæ anserinæ in medio, ambitu tenuiori, superficie lævi ac splendente, coloris ingrati, nigricantis & aliqua sui parte albidæ. Substantiam obtinet firmam & duram, levem tamen, hîc ibi porosam & quodammodo corneam; ita ut appareat formatus ex cornu cervi in vapore vel liquore aliquo macerato tinctoque; nisi forte fragmentum sit *Lapidis Cananoor* variegati. (Ita hic lapis dicitur à patriâ Cananoor Malabariæ provinciâ, Lusitanis ibidem *Pedra frigue* dicta, à qualitate refrigerante; estque triplicis differentiæ sive coloris, nimirum albus, citrinus & obscure cœruleus, qui postremus Nephritico lapidi in omnibus, præter levitatem, similimus est.) Quotquot videre mihi obtigit per Indiam firmam & Insularem, prædictæ conditionis & figuræ fuerunt; planè alius ab illis, quos supra citato loco in ære exhibet Cl. *Redus*, à RR. Patribus acceptos. Qualiscunque figuræ fuerint, primâ fronte apparebunt haud quaquam naturales & in cerebro viperæ, quod vulgo creditur, genitos esse, adeo ut frustra fuerit, qui illos in anguium capitibus quæreret. Bini, unicâ capsulâ tereti & lævi subere excisâ, intra lanam repositi, reservari plerumque solent, ut secum citra fractionis periculum possessor commodè gestare possit. Haud prostant ullibi, sed contingit offerri venales, habentur-

turque rari & in pretio. Non constat, quinam eorum factores sint: quos tamen esse Gentilium religiosos, quos *Sjoges*, aut Sacerdotes, quos *Brahmenes*, vocant, multi conjiciunt. *Fig. vid. Fasc. II. Rel. IX. §. 3.*

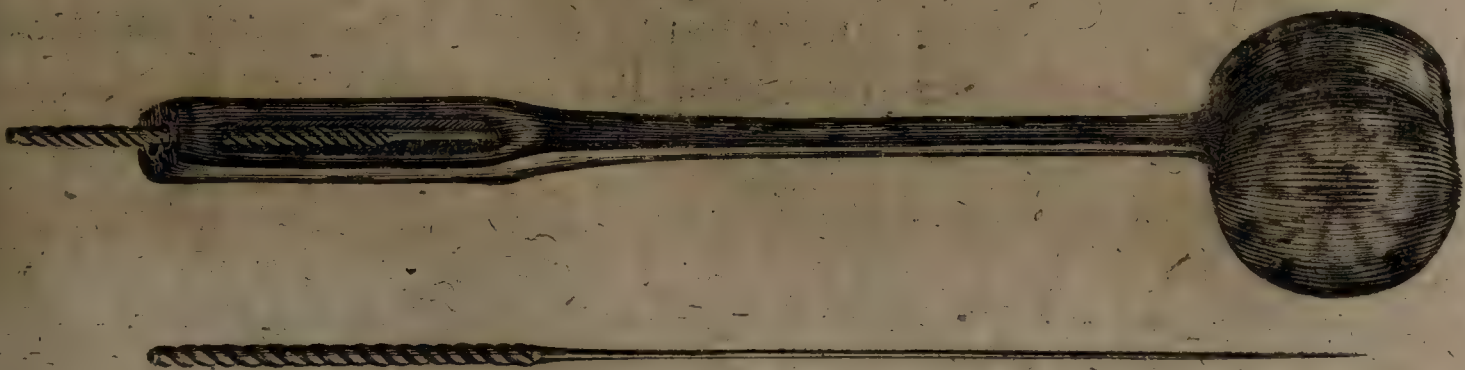
OBSERVATIO XI.

Curatio Colicæ per Acupuncturam, Japonibus usitata.

Marbi descriptio.

Colica, quam *Senki* appellant Japonenses, insulis populosissimi imperii Japonici endemia & adeo familiaris est, ut è decem adultis rarò unus sit, qui eadem aliquando non laboraverit: sic aër alioqui saluberrimus, sic natalis aqua, sic cibus, potus & vernacula vivendi ratio in hujus morbi generationem conspirant. Audet importunus civis ipsos advenas, post salutatam loci Cererem, invadere. Nostro id experti sumus dolore, ubi sub climatis ingressum, (quod in vado solenne est navigantibus) malorum, quibus nos irati Dii maris flagellaverant, memoriam elueremus cerevisiâ hujus terræ frigidâ, *Sakki* vocatâ. Cocta hæc ex oryzâ ad vini Hispanici vigorem & consistentiam, eâ gaudet indole, ut neutiquam frigida bibi, sed ad indigenarum morem sorbillari ex orbiculis debeat, modicè prius calefacta. Non autem quivis ventris dolor dicto venit nomine, sed ille demum, qui dum intestina lancinat, in inguine simul motus excitat convulsionis. Nimirum, is est hujus Colicæ vel gradus, vel genius, ut abdominis quoque musculos & membranas vellicet. Si doloris causam vel materiam quærimus, ea ex sententiâ horum antipodum, cum in præsentī morbo, tum in omni cruciatu ventris neutiquam intra intestini cavum hospitatur, nisi fortè in affectu leviori, sed in ipsâ hæret partis alicujus substantiâ membranôsâ, puta musculorum

J. W. Brandtscgen Sculp.

lorum abdominis, peritonei, omenti, mesenterii, intestinorum: in quibus illa per moram facessens in vaporem, vel, ut loquuntur, in spiritum sæpe acerrimum, membranas distendit, rodit & lancinat. Hujus igitur spiritus rodentis effracto carcere, ipsoque angustis, quas distendebat, exsoluto, cessabit momento citius acerbissimus extensionis sensus, quem ut perperam Latini ab intestino, sæpius innocenti, Colicam, sic Gymnosophistæ eum ad Japonum Sinensiumque mentem saniori judicio amant suâ linguâ vocare *Spasmodum abdominis & intestinorum*. Habet hoc singulare patrius morbus Japoniæ, ut ad Hystericæ passionis exemplum persæpe suffocationem hospiti suo machinetur, convellendo totam regionem ab inguine ad usque costas spurias, vel mucronem; deficiat verò, ubi diu sæviit, in tumores hic illic in corpore promiscuè nascentes; nonnunquam epilogum ludat teterrimum; in viris quidem grandi alterutrius testiculi tumore, non rarò in fistulam suppurante; in fœminis verò fœdâ catervâ tuberculorum, in ani vulvæque labiis nascentium, quam capillorum plerumque comitari amat defluvium. Sed & illa sarcocoele (quam speciali nomine *Sobi* vocant, & laborantem *Sobimotz*) & hi ficus, extra colicam pariter frequentes sunt & endemii in Japoniâ.

Acuum descriptio.

In hunc extimæ gentis hostem, prius, quàm acum nostram stringamus, scire oportet: duos esse in adverso Orbe sacros fontes chirurgicos, ex quibus jugiter, cum recuperandæ sanitati, tum conservandæ petunt remedia, sani & ægri, medici & empyrici, nobiles & plebeji. Illos verò & ante artis medicæ usum inventionemque, ab omni antiquitate per Coræam, Sinam, Japoniam claruisse, triga illa gentis sanctè profitetur, pertinacissima antiquitatis sectatrix. Quinam fontes? Equidem duri nominis! nam primus ignem fundit; cedit alter metalli aciem: aciem verò, non ferocis chalybis sanguinantis, nec ignem quoque can-

candentis ferri ; quo utroque trux supra humanitatem
chirurgia Occidentis in mortalium sævire membra jubet,
operâ detestabili iis, quorum humana mollities & man-
fuetudo præcordia occupat; sed ignem gratiosum, & non
verendum magis, quàm quo sibi litari hoc cœlo Dii ipsi
amant, nimirum remissè gliscentem turundam, volutam
ex herbâ Regii nominis *Artemisiâ*. Sic metallum pariter
omnium præstantissimum, illud Regiarum decus, rerum
omnium nervum, Solis & Lunæ sobolem, & horum pla-
netarum virtute prægnans, ut volunt per ignem philo-
sophi. Quid moror? Aurum & argentum indigito! Ex
hoc enim Acus perpolitus ducunt illius regionis artifi-
ces; quæ ad celebrandam in humano corpore punctu-
ram, apprimè sunt idoneæ, & tanto in pretio habitæ, ut
eas inter manuales gazas, amans thecarum gens, in sinu
(ut solet rariora quævis utensilia) reconditas circumge-
stet. Hujus utriusque remedii tam momentosa est admi-
nistratio, ut pungendorum & urendorum locorum gnari-
tas singularem artem chirurgicam constituat, cujus magi-
stri appellantur *Tensassj*, i. e. *tangentes*, puta exploratores
locorum; nam in locorum delectu cardo totius negotii
repositus est. Qui ipsam rem manu exercent, *Faritate*
audiunt, i. e. acupungentes, sive ex suâmet notitiâ, sive ad
tangents jussu id faciant. Acus autem, quæ puncturam
præstat, quia non sine periculo intra corpus adigitur, nisi
& tenuissima sit, & ex prædicto metallo facta, eoque pu-
rissimo, omnis cupri experte & ductili, hinc, ne suâ molli-
tie operam eludat, singulari arte indurari debet; quam ve-
rò artem nec quisq; callet, nec qui callet, acus tamen fabri-
care audet, nisi Imperatorio diplomate nactus licentiam.
Duplicis structuræ sunt: Prioris, quæ ex utroque metal-
lo promiscuè fiunt, non magnitudine quidem, sed quo-
dammodo figurâ stylum exprimunt, quali apud nos pueri
elementarii in indicandis, aut Indi in exarandis literis

utuntur; Longitudinem obtinent quatuor unciarum, tenuitatem mediocrem apice tenuissimo definentem, manubrio instructæ in modum cochleæ circumflexo, quo torqueri possint. Pro reconditorio eis adjungitur malleolus, ita aptatus, ut utroque manubrii latere singulas acus recipiat. Malleus ex uri cornu perpolitè constructus est, ipsâ acu paulo longior, capite orbiculato & compresso, cui pondus conciliat inclusum plumbum, alterutro latere, quod pulsui dicatur, alutâ violacei coloris obducto, ne ab acu in feriendo defiliat. Alterius ordinis acûs semper argenteæ sunt; structura illis parùm est diversa, longitudo eadem, citharœdicæ chordæ tenuitas, manubriû nonnihil densum, breve, & in longitudinem striatum. Recondi solent incerto numero plusculæ intra capsulam oblongam quadratam, ligneam, vernice exterius, interius panno intonso obductam, cujus eminens lana leviter inserta recipit. Si nomina desideras, acus utraque, vel in genere omnis huic chirurgiæ dicata, *Uuts barri*, i. e. acus tortilis vocatur; posterius genus gaudet insuper appellatione speciali, sed ejusdem significationis, *Finéri barri*; cui, si in operatione, quod frequenter fit, æneus canaliculus jungatur, *Fuda barri*, i. e. acus canaliculata dicitur. Est ille canalis acu suâ paulò brevior circiter lati digiti tertiâ parte, pennæ anserinæ crassitie, in id factus, ut per eundem acus ad puncturæ locum dirigatur, ne in operatione hallucinemur

*Methodus
pungendi.*

Χειρουργία puncturæ instituendæ hæc est: Cuspidem sinistrâ recipiunt, inter digiti medii apicem, & indicis, pollice suffulti, unguem; ita comprehensam admovent loco pungendo, tactu à nervis prius distincto & delecto; tum malleo dextrâ recepto, acum uno aut gemino pulsu per externam cutem, duriusculam illam, adigunt; hinc deposito malleo, manubrium acûs, intra primorum digitorum apices volvendo, cuspidem ad requisitam ex lege artis pro-

profunditatem ingerunt, plerumq̃ semiuncialem, rariùs pollicarem vel majorem; verbô, ad usq̃ doloris laticem: hunc affecuti, ad respirationem unam & alteram, acum infixam tenent, mox acu extractâ locum digito premunt, quasi spiritum hâc viâ expressuri. Posterioris acûs immissio sit solâ ejusdem rotatione, intra pollicis mediique digiti apices. Quibus satis versata manus est, pulsu indicis, supra medium digitum positi, & in acum excussi, cutem priùs pertundunt, quàm acum torqueant; alii in excussione illâ utuntur, quod dixi, adminiculo tubuli, obstantis, ne fortiori pulsu acus debito profundius imprimatur. Leges punctoriæ artis variæ sunt, flatûs laticem, in quantum cum ratione hîc agitur, præcipuè spectantes: unde, in operatione instituendâ, & locus & profunditas punctiõnis à Tangentibus medicis cum ratione sunt determinandi. Punctio iisdem morbis, quibus ustio, medetur; & ut plurimum iisdem in locis institui permissa est, in quibus ustio celebratur. Loca illa Relatione de Moxiburio exhibebimus. Solâ fretus experientiâ acum quoque vulgus audet versare, citra præscriptum magistri *Tensassj*, hoc unicum cavere gnarus, ne nervos, tendines, arteriasque insigniores pertundat. Quibus præmissis, themati meo brevibus satisfaciam.

Anticolicam puncturam suam celebrant Japones in epigastrio: in quo novem omnino punctiões ternariâ serie & ad quadrati parallelogrammi normam instituunt, intercedente inter singulas punctiões (in homine adulto) gemini pollicis transversî spatium. Hi ordines in artis punctoriæ scholâ distinctionis gratiâ propriis donantur ut præceptis, sic nominibus. Primus, *Sjoquan* dictus, proximè sub costis instituitur; alter, *Tsjuquan* nuncupatus, medium sibi locum vendicat inter umbilicum & cartilaginem mucronatam; tertius, *Gecquan* dictus, semiunciâ supra umbilicum absolvitur. Ad hanc triplicis

ordinis punctiōem, ex præscripto Magistri, profunditate legitimâ celebratam, plerumque subito, velut incantata, cessant *Senki* nominis tormina; id quod ex frequenti *avloſia* nostrâ Lectori hoc capite exhibere institutum fuit.

Ex altero quoque fonte Colicam suam oppugnant, non æquè feliciter expugnant: Cauteriis nimirum utrinque ad umbilici latera, à duorum pollicum intervallo in uestis. Locus geminus *Tensû* dicitur, à frequenti uestione celebris, & vel ipsis notus, qui chirurgiæ hujus sacra nunquam attigerunt: De quo suo loco pluribus. Sed & anticolicum præpotentis virtutis medicamentum noviter edocti sunt populares, cujus hodie celeberrimus usus est, uti in præsentī affectu, ita præsertim in Cholera, admodum in hâc regione frequenti & funestâ, tum in abdominis chronico dolore *Sakv*, endemio pariter & Colicæ affini, nec minus in ceteris doloribus abdominis, qui in intestinis ultra acûs contactum radicati sunt, nec igni facile, nec metallo cedentes; ut taceam affectus alios. Pulvis est *Dsjosei* linguâ vulgari, doctorum charactere *Wad-susan* nuncupatus. Venditur is sub sigillo auctoris in unico pago *Menôki*, provinciæ *Oomi*, cum monopolii privilegio, quod inventor religionis fraude obtinuit. Dixerat enim: Herbas contra popularem ventris afflictionem, sibi in somno monstratas esse ab Apolline suo, Deo *Jakusj*, passim crescentes in vicino & fabulis prælustri monticulo. Successus medicamento celebritatem, auctori fidem, toti familiæ divitias conciliavit, ut, quæ *Iri* lueret fortunam, brevi ditata, è regione trium officinarum, quibus pulvis ope molendinorum conficitur, totidem revelatoris idolo, sospitatori suo, sacella condiderit. Copiam pulveris inde mecum retuli, bile amariorem, sed ex quo Germanorum intestina nil majoris solatii capiunt, quàm ex medicamento nostrate. Descriptio in secreto habetur apud familiam. Basin confert, prout adverti in officinâ, Costi species

cies amara, *Putsjuk* dicta, quæ ex Gusaratâ à Belgis in Japoniam copiosa invehitur; variæ enim virtutis est, & frequentissimi ibidem usûs, ut præter radicem montanam Sifari Coræensis, (*Ninsin Cleyeri*) nullum vegetabile exoticum vehementius expetat.

OBSERVATIO XII.

Moxa, præstantissima Cauteriorum materia, Sinensibus Japonibusq; multum usitata.

§. I.

Introdu-
ctio.

Asia, quousque ad nostros antipodes extimumve Orbis terminum extenditur, tribus dotata est Heliconibus. Arabum, Brahmenum & Sinensium: ex quibus scientiarum artiumque promanavit, quicquid est inter vasti Orientis populos. Hi verò, cælo, linguis, moribus, religione distincti populi, licet pro diverso, ex quo erudiuntur, Helicone, alia atque diversa foveant artis medicæ (ceteras non attingo) principia, præcepta, materiam & medendi methodos, nihilominus tamen, cum in morborum causas inquiritur, uno ore singuli ad tribunal subindè Flatus & Vapores provocant, ut tantum non videantur cum *Coö* nostro *Lib. d. flat.* dolores & affectus quoscunque flatibus acceptos referre, quos asserunt nunquam tolli posse felicius, quàm Cauteriis, Igne actuali, ut loquimur, inurendis. Igne verò, an ferri candentis? Equidem junctam Vulcani Martisq; vim experiri in humanâ machinâ, sævitiam reputant, uti supervacaneam & inutilem, ita verò indignam rationali medico, cui urendo non alia debeat esse intentio, quàm ut impactam doloris materiam resolvat, vel inflatus jam resolutam excludat & in auras evocet, Malunt igitur tardè gliscen-

tem, remissè ustulantem, atque, ut verbo dicam, ejus indolis ignem adhibere, qui inclusam morbi causam, mediante salis aperientis virtute, lentè tutòq; evocet, quàm qui stringente ac rodente armatus vitriolo, cutem carnemque crudeli impetu exedat. Iisdem nixi rationibus prisca Arabum, Ægyptiorum & Græcorum Medici, à quibus medendi artem Europæi accepimus, ferro rubenti, fungos accensos & ignitas præferre Struthii & Aristologiæ radices visum est; aliis eorum sulphure candente placuit, fufisque buxeis oleo fervente tinctis, corporis vitia domari. *Mercatum* videant, Pr. L. 4. c. i. p. 162, & ex recentioribus *M. A. Severinum*, qui varietatem materiæ causticæ & modos urendi apud antiquos scire desiderant. Ego hic Asiaticorum tantum Cauteria referam, nostro tempore usitata.

Asiaticorū
varia uren-
di materia.

§. II.

I. *Arabum.*

Arabes, & qui horum scientiis imbuti sunt, Persas & Mogoles Indos Mahammedanos, ignis fomitem in urendo non alium expetiisse vidi, quàm pannum gossipinum Isatide seu glasto tinctum, Gallicè *Cotton bleu*: hunc in cylindri figuram, ad sesqui pollicaris diametri crassitiem, & longitudinem geminæ unciaë quàm arctissimè obvolutum, in locum amburendum dirigunt, & incensâ summitate, gliscere sensimque depasce sinunt, donec in favillam totus cylindrus deflagraverit. Ustio hæc, longâ & pene intolerabili morâ absolvitur; durat enim horæ quadrantem, interdum longiùs, antequam deflagret intensi ardoris fomes; qui altè adeo subjectam carnem depasce, ut aliquando insanabile ulcus inde remaneat; quale mihi sanandum iis regionibus oblatum est aliquoties, sordidum & mali moris. Ustione factâ, amplius nihil negotii incumbit chirurgo, quàm ut stigma inungat quotidie, & separatâ escharâ ad suppurationem promoveat. Credo ustio-
num

num cruciatûs & longa incommoda obstare, quo minûs populares re ipsâ eas æquè instituant frequenter, atque earum usum in scholis scriptisq; suis prædicant & inculcant. *Glastum* nominavi; Ejus liquore Arabs materiam Cauterii inurendi imbutam postulat, hunc ignis virtuti momentû conferre persuasus, opinione non ex vano haustâ, sed ex populari, ut sibi videtur, & longâ seculorum experienciâ. Si credimus, quod vulgus Europæum spondet, fumante & naribus admoto linteo illo, quod succô glasti tingitur, Epilepticorum, quos Dæmoniacos vocamus, felicius discutiuntur paroxysmi, quàm lintei albi vel cujusvis alius rei suffitu. Certè in Indiis chirurgi neutiquam perdidisse operam experti sumus, quando tinctâ Isatide linteamina in fotu (sic in chirurgiâ loquimur) & obligatione partis inflammatae, ceteris pannis anteposuimus.

Brahmenes, quos Græcia Gymnosophistas vocat, 2. Indorum Indorum gentilium Sapientes, Theologi & Medici, tum qui ex eorum institutis sapiunt, gentiles ceteri, non unius, sed varii generis cauteria pro morborum diversitate parant. Latitantes enim causas, ajunt, & morbi cujusque indolem non unius esse generis; proinde unam eandemque ignis materiam affectibus promiscuè omnibus nequaquam congruere; eligendam esse, quam genio morbi cujusq; aptam natam experientia docuerit. Varietatem verò illam explorasse, peregrino mihi datum non fuit. Clavum quis Herculi prius excusserit, quàm à zelotypis istis doctoribus secreta artium exploraverit. Vulgatissimum illorum Cauterium est (cetera rarioris usûs sunt) medulla *Junci*, ibidem in paludibus germinantis; cujuscunq; varietatis sit, perinde est, modò scirpo crescat crassiore: Hâc, oleô Sesami, quô agri abundant, leviter imbutâ, ustionem cutis humanæ vulgari modo instituunt. Vidi Malajos, Javanos, Siamenses, nî fallor & alias his vicinas nationes, eandem hanc medullam in cremando adhibuisse.

Trans

3. *Sinenſiũ.*

Trans Gangem progrediens, nobiliffimum ſanè omnium, & uſitatiffimum ignis fomitem invenio apud Sinenſes & Japonios. Hòc fomite, referunt, ante ipſius medicinæ inventionem & omnem aliam Chirurgiæ notitiã, temporibus admodum priſcis celebratã cauteriſationem fuiſſe, atq; inde uſum ejus per longam ſeculorum ſeriem ad ſe demum dimanafſe. Stupam hanc virtute ac vetuſtate præſtantiffimã ſub communi appellatione *Moxæ*, non modo Sina domesticã habet, ſed omnes Sinenſium literis & doctrinã eruditæ nationes, Japonii, Coræenſes, Quinamenſes, Luconienſes, Formoſani, Coccincinenſes, Tunkinenſes, jam olim pro cauteriis ſub eodem nomine adoptarunt. Ejus hiftoriam, cum hòc loco proponere fit inſtitutum, ignoſcet Benevolus Lector, quòd pro Sinicis vocabulis, magis Illi fortafſe deſideratis, Japonica infero. Hæc enim Sinicis facilia ſunt, & mihi notiora, qui hãc gente familiariùs diutiusque uſus ſum.

Moxæ præparatio.

§. III.

Moxa lanugo eſt, ſive ſtupa mollicula, coloris cinerei, concipiendõ igni aptiſſima, eoque admiſſo moderatè glifcens, ſcintillã minùs conſpicuã, ardore temperato, progreſſu lento, donec in favillam tota depaſta ſit. Conficitur ex Artemiſiæ vulgaris (latifoliæ) adhuc dum novellæ foliis exſiccatis, longo tempore in aëre ſuſpenſis & obſoletis; Colligitur verò ad Moxam eliciendam Artemiſia non omni promiſcuè tempore, ſed iis tantùm diebus, quibus, ex aſtrogorum ratiociniò, cœli benignitas eandem aſtrorum virtute quàm maximè fœcundavit. Sunt illi τὸ mensis quinti dies primores quinque, *Gonguatſ gonitz* Japoniis dicti, incidentes in Calendarii Gregoriani menſem Junium, rarò in exitum Maji. Ducunt enim anni auſpiciũ ab eo novilunio quod proximum eſt medio tempori inter brumam & æquinoctium vernale. Exſcinden-

denda est multo mane, rore nocturno madens, & ad faciem domûs occidentalem libero aëre suspendenda diu, dum satis exsiccata fuerit; sic servanda est in summo pavimento & lanugo ex illâ eò nobilior & tenerior speranda, quò magis obsoleverit; unde non desunt, qui herbam ad decennium usq; reservandam curant. Novellam hanc Artemisiam Japones *Futz*, Plantam adultam atque perfectam *Jamoggi* appellant. Nam, quod obiter infero, sicut solenne est in utrâque natione, ut masculus quisque nomen suum mutet, tum provectior ætate, tum novam consecutus dignitatem; ita quoque plantarum appellationes, (ut res ceteras taceam) secundum perfectionis gradum & usûs diversitatem, persæpe variant: quod ipsum rebus quidem distinctionem & lucem egregiam parit, memoriam verò maximè obruit. Præparatio Moxæ nullo artificio absolvitur: Tunduntur primùm impigro pistillo folia, ad mollitiem rudioris stupæ; deinde utrâque manu agitantur & fricantur assidue, ut priori contusione jam attritis decedant duriores fibræ, & recrementa membranacea: quibus excussis, remanet desiderata illa insignis teneritatis homogenea & purissima lanugo, quâ tenellam Regii nominis Artemisiam præ ceteris herbis ditare natura studuit.

§. IV.

Non est hujus lanuginis exustio ullâ ex parte homini terribilis: nulla enim oculos incurrit ardentis elementi species, sed graciosus stupæ tantum gliscentis halitus nares laceffit; nec dolor valde molestat, sicut ex ceteris cauteriis evenit, nisi fortè à conis illis, quos Japones *Kawa kiri*, seu cutis scissores vocant, id est, à turundis primis tribus, eodem loco alternè deflagrantibus: à quorum similitudine, imposita sibi à novis Rectoribus onera obsequiosum vulgus per patientiam *Kawa kiri* nuncupat, eò

Ff ff

quòd

In quibus
personis &
morbis Mo-
xæ ustio in-
stituenda.

quòd principio dura sint, assuetis deinde vix molesta. Centies vidi ipsos pueros unctionem promiscuo corporis loco admisisse, citra ullum doloris gestum. Urunt enim indiscriminatim infantes & senes, divites & plebejos, mares & fœminas; parcunt tantum gravidis illis, quæ unctioni non admodum assuetæ sunt. Ustio autem artemisialis, vel ad morborum præservationem, vel ad curationem instituitur; ad præservationem præprimis eam commendatam volunt Medici, & sanos potius quam ægros uestuandos jubent: sicut enim, ajunt, materiam medicam morbi præsentis, ita futuri pharmacum esse cauterium. Qui igitur in extimo Oriente, suæ valetudini prospiciunt, ii uri se singulis curant semestribus. Ea consuetudo adeo religiosè viget, ut etiam hominibus æviterno carcere damnatis prodire permissum sit, ad moxiburii fruendi beneficium. Præservativa ustio turundis in eodem loco absolvitur parvulis & paucioribus, curativa verò plures requirit, easque grandiculas, si vapores ex profundo latice evocandi sint.

In quibus verò morbis Ustio locum habeat, si quæris; respondebit tibi Sina cum Japoniâ: in omnibus promiscuè, in quibus vapor detentus continui solutionem, dolores & actionis læsionem pariat: quo ipso pene omnem morborum syllabum ad moxiburii rogam provocat, qui eos ardore suo, ipso sole successum indies spectante, brevi morâ exurit. A vicinis edoctum clima nigritarum, quod Tropiciis includitur, ejusdem Moxæ virtutem prædicat, cujus incendium celebrare non ita pridem cœpit: stupis etiam majoribus, ac ipsi solent auctores, vitia corporis oppugnans, siquidem id contumacior affectus, & ratio reclusæ arctius materiæ postulaverit. Adversus Arthritidem & ejus progeniem Podagram Schiaticamque quid valeat Moxa, id non ita pridem coloni Batavi in Indiis exploraverunt. Frangit hic ignis impacta periosteo
Rhe-

Rhenani tartari spicula, ac in Schiaticâ ceterisque defluxionibus arthriticis stabulantem circa offium cava lympham acrem dissipat, sed largiore stupâ & maturè satis illatus, priusquam flatu nimium expansas membranas ac musculos divulserit; hâc enim discidiô, lacerata vasa capillaria replent interstitia effusis humoribus & tragicos abscessus pariunt, nequaquam nisi ferri acie solvendo. Verum enim verò, in calente cœlo, non æquè feliciter in nostro, succedit caustica curatio. In illo corpus est magis permeabile, fluidior est materia, pori sunt patentiores, laxiores muscoli ac membranæ. Adde, moxiburio dolores sedari quidem, minimè verò eradicari; sedari autem eo loco, quô, flagrante stupâ, spicula evocata sunt, vel ipsum periosteum crematum est, ne sentiat amplius, cum aliis partibus dolores deinde redeant. Nunquam redituros promittunt Brahmenes, si post unctionem, ex præscripto eorum, omnis potus, fermentationis beneficio productus, (quales sunt vinum, cerevisia & inebriantes spiritus) simul atque omnis generis carnes, ex mensâ ad Anticyras relegentur. Hæc enim novas suppeditare ajunt cruditates, quæ cum sanguinis motu ad crura prolapsæ, in periosteo hospitium repetant. *Bushofius* igitur, Rev. Bataviensium Pastor, nimium quantum Moxam popularibus Europæis commendavit, velut Podagræ infallibilem domitricem; vereor enim, ne in Germaniâ plerorumque hæc fiduciam fefellerit; De quo non injuriâ conquestus nuper est inclytus Giffensium Professor, Dn. D. *Valentini*, Collegii Curiosorum in Germania Adjunctus, in Epistolâ typis impressâ ad Cl. Cleyerum, (me huic Cleyero præsentè reddita) doctissimâ illâ, ut sunt Clarissimi Viri omnia. In Epilepsiâ & chronicis quibusvis affectibus capitis, vicini nigritæ magis, quàm ipsi Sinenses à moxâ solatium repetunt, totam futuram coronalem longâ & largâ stupâ

exurentes, unde sanitas aliquando reparatur à Medicis desperata.

Locus in
corpore
urendus.

§. V.

De loco autem proprio, qui singulis in morbis, sive curandis, sive præcavendis, inuri debeat, multum inter pyrosophicæ chirurgiæ doctores controvertitur; superstitione sæpe & in vanum! Nam cum unusquisque experientiâ, quod ait, suâ vel magistri fretus, loca alia atque alia indicet, exigua pars corporis remanet, quæ non in eodem sæpè affectu, collectis singulorum sententiis, unctioni pateat. A receptioribus tamen locis, quæ ab antiquitate tradita novit ac typis in tabellâ expressa possidet, rarenter vulgus digreditur. Major occurrit vanitas in electione temporis, quò hanc vel illam corporis partem inurere, ab astris permissum vel vetitum esse, creditur. Omnem enim doctores ab unctione diem & horâ respuunt, quâ partem alioqui salutariter in præsentī aliquo affectu inurendam, siderum spiritus, ut illi philosophantur, imprægnaverit: adeo, ut si quis singulorum interdictis morem gesserit, urendi tempus rarò inveniat. Cynosura in locali electione ea est, ut loca illa urantur, per quæ commodissimè vel evocari vapores, vel revelli materia peccans ab affectâ parte valeat: illa verò, utores, sibi ad unguem nota ajunt ex antecessorum traditis: dum suæ insuper experientiæ fulcris gloriose incedunt. Nullam ego corporis partem vidi Moxiburiis magis affligi quàm dorsum, utrinquē prope spinam, ad lumbos usque. A carnifice excoriata jurares terga antipodum, & maximè Japonica, tot illa in utroque sexu stigmata referunt & profundas ulcerum cicatrices: sed quæ, opinione gentis, nihil derogant pulchritudini. In proclivi namque est, præsertim Japonibus, nudare thoracem, etiam leve opus agredientibus, demissis scilicet tunicis, quousque femori colli.

colligantur, ne eas, exsors indufiorum natio, sudore contaminet: sic in utroque sexu publicum in conspectum cicatrices veniunt.

§. VI.

Ustionis
modus.

Ipsa ustio citra artificiosam *ἐγχείρησιν* hōc modo instituitur. Stupæ artemisialis portio exigua primoribus digitis rotatur in conum, cujus altitudo solet esse pene uncialis, latitudo baseos paulò minor. Conus loco ambulando imponitur, salivâ, si placet, sub basi illitus, quò adhæreat. Tum fastigio scintilla infertur, ope bacilli sive virgulæ cujusdam ardentis tenuissimæ, quam Japones *Senko* vocant. Illatus igniculus turundam brevi morâ depascit, subinde instaurandus incendio novæ turundæ in eodem loco reponendæ, donec intentioni suæ vel artis præscripto satisfactum judicaverit is, qui ustionem dirigit, vel ipse perficit. Vocatur hoc genus Chirurgorum *Tensasj*, i. e. tangentes, seu κατ' ὄνομα, tactu penetrantes, quia locum stupæ damnandum digitò investigant. Virgulæ ardentes sunt illæ ipsæ, quibus accensis pagani Monachi idolis litant, simul ac in templis horas devotionis suæ metiuntur, perinde, ut in castris moras excubiarum dividimus stupâ militari; parcè enim gliscunt & tardè depascuntur, sed odore, quem exspirant, fragrantissimo. Conficiuntur ex mucoso admodum cortice arboris *Taab* seu *Taab no ki*, i. e. Lauri Japonicæ sylvestris, arborum, quas fert regio, vastissimæ: huic cortici in pulverem contuso permiscentur lignum Agallochi, vel ejus resinosa & multò carissima particula *Calambak*, & pro elaboratoris cujusque placito, fragrantia quævis alia, in pulverem pariter redacta. Mistura hæc, additâ aquâ, in pulpam spissam redigitur, & manibus diu satis subacta, vasi inditur multis foraminibus rotundis perforato, & super posito pondere valido aggravatur: sic per foramina subtus pervadunt

bacilla, culmo avenaceo tenuiora, quæ afferculô subinde excipiuntur, in umbrâ exsiccanda. Hæc bacilla deinde pro candelis fumantibus officinæ recipiunt, quorum chartæ involuti fasciculi in prædictum usum prostant venales. Verum, hæc ignipotentis Chirurgiæ supervacanea sunt supplementa, & saltem ad operationis splendorem, nihil ad rem ipsam faciunt. Sufficit, quod vulgus facit, accensâ festucâ vel virgulâ quadam ignem intulisse. Ipsum verò artis negotium repositum est, in notitiâ urendi loci, cuius morbo convenienti. Ille verò, etiam si ad evocationem vaporum, (nam hæc sola ustoris intentio est) Europæo iudicio, aptissimus videatur, qui parti affectæ proximus est, plerumque tamen ab ustoribus eligitur alienus, & sæpe nullo nexu in Anatomiâ cognito, laboranti parti consentiens, nisi communi involucro universi corporis. Certè, uti nobili cuidam Lithuano res videbatur absurda, clyisma immitti podici, cum laboraret capite; ita non minus præstigiæ videntur advenis, extemporanei successus ex artemisiali cauterio, parti & loco alieno & neutiquam dolenti imposito. Uruntur cum successu scapulæ in stomachi cruditatibus, pro excitando appetitu; Uruntur spinales vertebræ, pro sopiendis in pleurâ laterum compunctionibus; Uruntur pollicum adductores muscoli, pro levandâ ejusdem lateris odontalgia; ut cetera taceam. Ecquis tam Lynceus sit anatomicus, qui hîc demonstrare specialem possit vasorum conspirationem?

Ustionis
Præcepta.

§. VII.

Ustionis regulæ sunt & requisita varia, cum de loco corporis & urendi tempore, tum de numero stuparum, situ corporis, diætâ patientis, atque aliis circumstantiis. Inter prima & generalia præcepta sunt, quæ sequuntur: Tendines cum arteriis & venis, quantum possibile est, in urendo vitandi sunt; securitatis causâ non visu solum, sed

sed tactu prius ab Ustore explorandi. Quem quisque situm corporis tenet, dum urendus locus indigitatur, eum, dum uritur, servare debet, seu federit antea, seu steterit. Ustulandus humi confideat, reflexis in crucem pedibus admotisque palmis ad utriusque lateris malam; nam hic positus musculos & interstitia explicat, & nativo situi embryonis maximè respondet. Cruribus urendus sedeat in subsellio, pedibus demissis & aquæ calidæ immerfis; quoniam exhalationes, partibus à caloris fonte remotioribus, arte promovendæ sunt. Illi, qui sunt imbecillis naturæ, singulis in locis tantum tribus cauteriis urendi sunt; robustiores verò stupis decem, viginti & pluribus, pro conditione mali. An turundas plures diversis locis simul, an alternè oporteat incendere, id nullâ artis regulâ, sed solâ tolerantia patientis, & ustoris otio definitur. Postridiè à celebratâ ustione ac diebus proximis operator stigmata inspiciat: quæ nî suppuraverint, sed sicca appareant, malum id iudicet, & debilis naturæ indicium: Hoc casu, impositis cœpis contusis suppurationem promoveat. Hæc passim ex orali communicatione artis pyrotechnicæ chirurgorum.

Regulas urendi speciales exhibent Tabulæ Sinico-Japonicæ, typis impressæ, quarum hîc unam subjungo, à me, quantum indoles rythmorum & Philosophiæ Sinicæ patitur, latinè redditam: adjunctis Iconibus, in quibus ustulanda singulis in morbis loca indigitantur & propriis designantur nominibus. Prostant venales, cum apud librarios, tum apud circumforaneos medicos, qui eas in viis publicis & nundinis decantant, ut Chirurgiæ hujus ignaros invitent ad emendam parvo pretio chartam, quæ prolixæ artis præcepta compendiô doceat. Typo cursorio textus proponitur, communi & in parenthesi, qualiscunque explicatio mea:

鑑 辰 灸 *Kju sju Kagami*, i. e. Urendorum locorum Speculum.

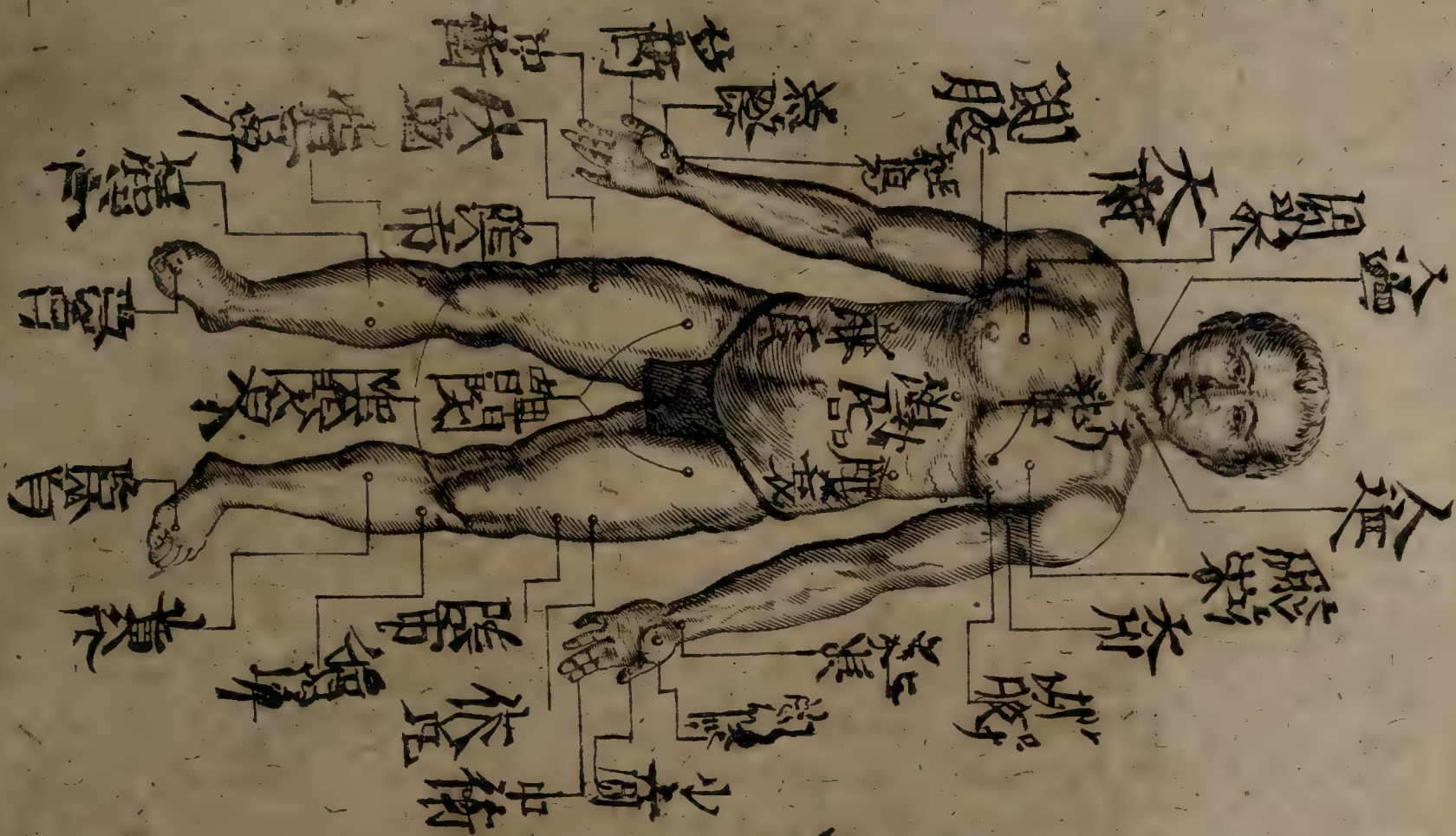
CAPUT I.

Methodum urendi sistens, certis propositionibus (rythmis) inclusum, ex quibus totum urendi negotium unicuique pateat.

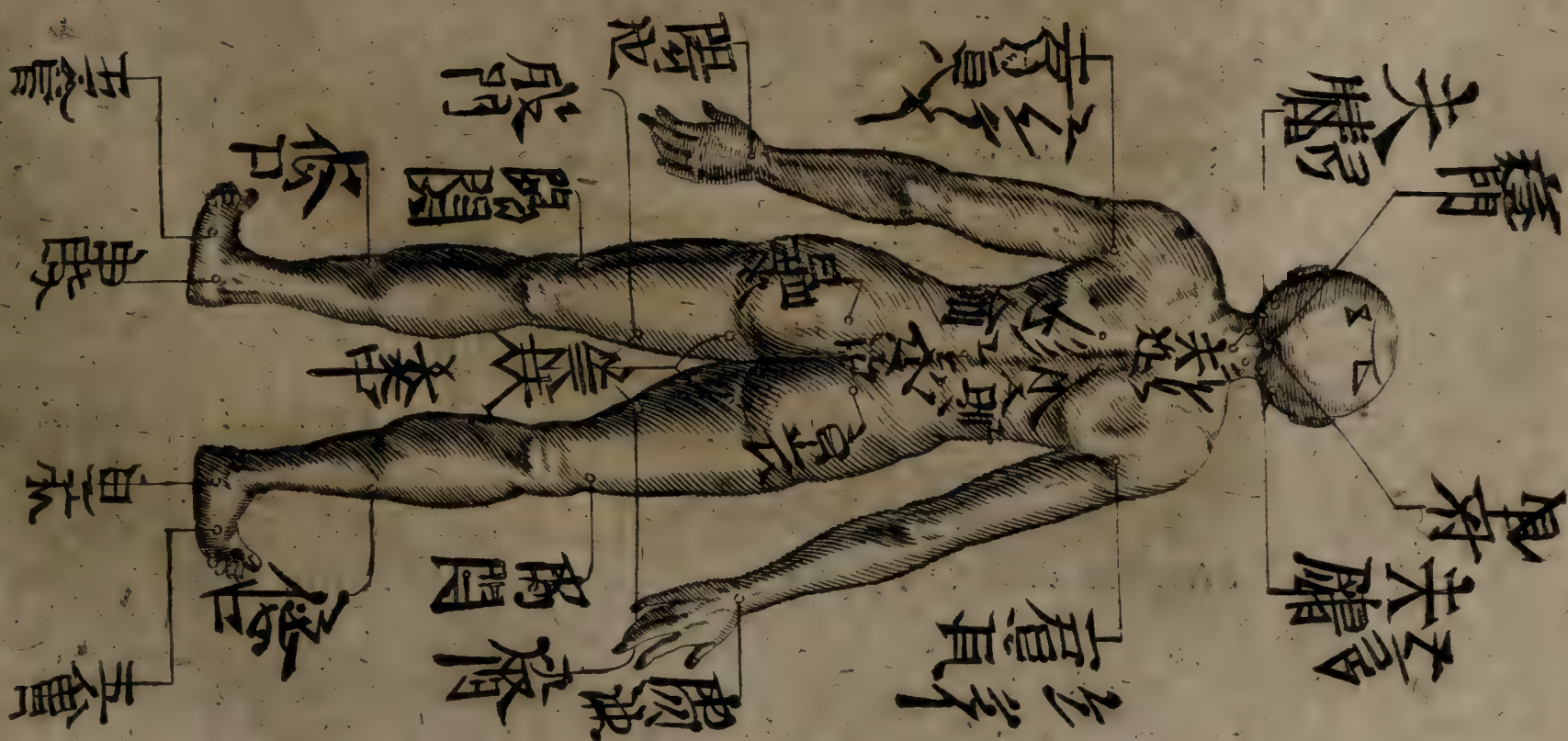
1. *In Cephalalgia, Vertigine, Lipothymiis, Dseoki, (Dseoki est Phlegmone faciei, & vernacula scorbuti proles; quam qui fovent, ex levi causa, velut ex balneo, crapula, motu nimio, faciei & sæpe totius capitis tumescencia & ardore corripuntur. Non raro Ophthalmiam habet pedisequam) & ex ejus frequenti insultu contracta oculorum caligine; in doloribus scapularum cephalalgiae pedisequis; in asthmate & difficili pectoris ejectione, bonum est inurere corporis humani locum illum, quem KOKO nominant.*

2. *In morbis infantium, praesertim ventris tumiditate, diarrhaea, appetitu prostrato, scabie & excoriatione narium: Item in Nyctalopia adultorum hominum, locus SJUITZ seu undecimæ (sc. vertebræ) ab utroq; (15 vertebræ) latere uritor, 15 vel 16 stupis, servata distantia inter duo hæc inurenda loca unius & dimidii SUN (i. e. unciarum, five transversorum digitorum, circiter duorum vel trium) Nota 1. Locus Sjuitz, i. e. undecimæ, nomen habet à numero vertebræ, ad cujus utrumq; latius urendum est, incipiendo numerare à colli vertebrâ quartâ, videlicet illâ, quæ ex ceteris protuberat, dum caput ad pectus decurvatur. Sic in reliquâ vertebrarum designatione, ab eadem similiter incipiendum est numerare. Nota 2. Sun mensura longitudinis est, quâ in regno utimur; alia longior, quâ mercatores, alia paulo brevior, quâ fabri & artifices utuntur. In urendo autem neutrius ratio habetur,*

心以爲之

betur, sed mensura unius *Sun* petenda est à longitudine secundi articuli, in medio digito cujusq; personæ, in quâ ustio celebranda venit, utpote quæ ejusdem corpori proportionem respondet.

3. In *Sakf*; (i.e. in dolore abdominis chronico, per intervalla suboriente) in *Senki*; (i.e. in dolore colico endemio) in *Subakf*; (i.e. in torminibus intestinorum à lumbricis) utrinque ab umbilico urito, spatio duorum *Sun*; vocatur ille locus ustionis, *TENSU*.

4. In mensium tum suppressione, tum immodico fluxu; pariter in fluore albo; in hæmorrhoidibus ac hæmorrhoidalium ficuum ulceratione; in *Tekagami* (i.e. in dolorificâ gravedine, sive coryzâ chronicâ & per intervalla redeunte) urendus est locus *KiSOO* no *KITZ*, ab utràque parte, rotulis artemisialibus quinque. Ut locum invenias, ab umbilico per rectam lineam descende quatuor *Sun*, inde utrobique recede ad latera quatuor *Sun*, ita ut inurenda puncta intercedant octo *Sun*.

5. In difficultate pariendi, tribus stupis urito extremum apicem minimi digiti in pede sinistro. Extemporale est promovendi partûs remedium.

6. In defectu lactis, nutricibus in pectore medius inter mammas locus urendus est, pilulis quinque.

7. In Arthritide ac Schiaticâ, tum in dolore crurum, pariter in stranguriâ, inter femora urito, spatio trium *Sun* super genua (in loco fonticulis dicato) stupis circiter undecim.

8. In inflato ventre, in ejusdem dolore; in Cardialgiâ ex Diariâ febris ortâ; in cruciatibus ventriculi & appetitu prostrato, supra umbilicum sex turundis urito. Locus ambustionis distantiam quatuor *Sun* ab umbilico habeat in rectâ lineâ.

9. In coxarum genuumque dolore; in lassitudine & debilitate crurum; imò verò, in omni artuum & totius corporis

poris languore, FUSⁱ inurendus est. (Fusⁱ locus est in utroque femore, quem medii digiti apex attingit, dum brachia extensis manibus in naturali situ dependent)

10. Qui dura habent hypochondria; tum qui frigido horrore, & febrium putridarum recidivis infestantur, SĖOMON locum inuri sibi curabunt. (SĖomon locus est proximus sub ultimâ costâ spurîâ utriusq; lateris, cujus inustio dolorem infert tantum non tolerabilem. Scriberem Schomon vel Sjomon, nisi in pronuntiatione Japonica ē brevissimum subaudiretur.)

11. Gonorrhææ medebitur, qui in medio FOKOMON artemisiam exusserit. (Fokomon locus supra pubem proximus est, & inter umbilicum & pudenda medius)

12. Qui catarrhis, hæmorrhagiæ narium, aut vertigini obnoxius est, is auxilium expectabit ex loco FUUMON 50 ad 100 usque turundis (eodem loco successivè) in usto. (Fuumon est regio ossis sacri)

13. Qui ex ano propendulos, vel dolentes habet ficûs, is unicâ stupâ uritor, trium Sun distantîâ ab ossis coccygis extremitate. (dolet acerbissimè!)

14. In procidentiâ ani, ipsum os coccygis ustulato.

CAPUT II.

1. NINDSIN (Siderum spiritus) verno tempore circa nonam vertebra[m] habitat; idem æstate vertebra[m] quintam, autumno tertiam, hyeme decimam quartam & utramque coxam occupat, unde prædictis temporibus hæc loca neutiquam urenda sunt.

2. Quatuor anni vertentis temporibus, nec in SĖOMON, nec circa decimam quartam vertebra[m] ustio celebranda est; tantum enim abest ut illo tempore instituta prosit, ut potius morbos augendo vel concitando maximè noceat.

3. Pluviosâ, humidâ vel æstuosâ tempestate, etiam die gelido, ab omni in universum ustione abstinendum est.

G g g g 2

4. Tri-

4. *Triduo ante ustionem, & septem diebus ab eâ celebratâ, à concubitu abstinendum est.*

5. *Ira exasperatus ne uritor prius, quàm sedato spiritu. Fessus, aut à gravi labore cessans, non illico urendus est. Idem iudicium esto de homine esuriente, & cibo nimium oppleto.*

6. *Sâki (potus est vernaculus, pinguis, spirituosus, ex oryzâ coctus) ante ustionem bibere malum est, celebratâ, bonum & salutare: quia spirituum & sanguinis circulationem promovet (sciunt enim ab antiquis temporibus, circulare humores, vias modumque ignorant).*

7. *Sciendum omnino ac probè cavendum est, ut intra triduum ab instituta inustione balneum aquæ dulcis ingrediariis (hujus, & præsertim balnei vaporis dicti, Japonibus quotidianus usus est, quo virus Venereum, credo, indies expelli, alioquin totam nationem perditurum).*

8. *Pharmaca morborum curationibus, ustiones præservationi dicata sunt. Proinde etiam pancreaticè sanus Mense secundo, (Martio) & octavo (Septembri) ustionem in corpore suo admittat. (Dies ustionum & felicitis fiderrum influxûs, notantur in Calendariis).*

9. *Ustulaturus explorato pulsum; qui si debito celerior fuerit, consultè agendum est; quoniam catarrho laborat.*

10. *Qui urere vult, is ustionis loca, secundum SAKV & SUN mensurata, signabit. Mensuram SUN petet à medio articulo medii digiti: viro quidem in manu sinistra, fœminæ in dextrâ.*

CAPUT III.

Quæcunque (fœmina) sese immunem à conceptione præstare cupit, illa umbilicum tribus ustulabit artemisia-libus turundis.

CAPUT

CAPUT IV.

Quæcunque (fœmina) *prolis cupida sterilitatem ar-*
cere amat, illa ad latus vertebræ vigesimæ primæ, unde-
cim turundas utrinque exurito.

OBSERVATIO XIII.

Theæ Japonensis historia.

§. I.

Descriptio
botanica.

Theæ historiam daturus, fortasse actum agere videar:
cùm Clarissimus Dn. D. *ten Rhyn* (meus in Japonica
statione quondam antecessor & amicus honoratissi-
mus) prolixam & satis accuratam publicaverit per Cl.
Breynium, in appendice Centuriæ exoticarum. Verùm,
cùm eidem attentissimo Viro, breviorē in regno moram
& strictiorem quodammodo vitam agere, contigerit; de-
stitutus occasione, quædam omisit scitu digna & ad histo-
riæ integritatem spectantia: quæ hîc addere, adeoque
brevem totius historiæ repetitionem instituere, operæ
dixi pretium.

茶 Tsja.

Thea, frutex folio Cerasi, flore Rosæ sylve-
stris, fructu unicocco, bicocco & ut plurimum tricocco.

Thea, ultra orgyæ altitudinem tardo incremento
fruticans, *radicem* habet inconditè brachiatam, ligno-
sam, superficie nigricante; *Caudicem* ab imo ramosum,
brachiis surculisque plurimis, inordinate extensis. *Cor-*
tice tegitur infirmo, exsucco, tenui, coloris badii, in cau-
dice canescentis, in cymis tantulum herbei. *Lignum* ei

G g g g 3

duri-

No. 1

茶

No. 2

duriusculum & fibratum est; *medulla* exigua, firmiter adnata. *Folia* pediculis carnosissimis brevissimis nixa, furculos perenni, nisi decerpas, vigore inordinate occupant singula, foliis Cerasi hortensis fructu acido, substantiâ, figurâ, colore & magnitudine, paria; utut recens nata, qualia pro interno usu carpuntur, magis fortasse folia Evonymi vulg. gran. rub., excepto colore, referant. *Flores* autumno singuli geminive ex foliorum axillis prodeunt, Rosæ sylvestris facie, in diametrum pollicarem & amplius (vix integrè) expansi, remissè fragrantès, albi, hexapetali, petalis rotundis, concavis; Pediculis insistent semuncialibus, ex tenui principio crassioribus, qui in squamas incerto numero (quinas & senas ut plurimum) parvulas, orbiculatas, caliculi vicem præstantes, desinunt. *Fructus* florem numerosus excipit monococcus, bicoccus, & ut plurimum, ad instar seminis Ricini, tricoccus, concretus ex tribus globosis capitulis, pruni sylvestris magnitudine, ad centrum communis pediculi coeuntibus, & pulvinatâ depressione (quâ diffringi possunt) distinctis. Constat idem ex pericarpio & nukulâ singulis capitulis strictè inclusâ. *Pericarpium* herbei coloris est, per maturitatem nigricans, superficie opacâ, substantiâ pingui membranaceâ & quodammodo lignosâ, summa facie per siccitatem (post annuam in plantâ moram) dehiscente, ut per singulas fissuras promineat nucula. *Nucula* ferè globosa est, tantum aliquâ sui parte, ex accubitu compressa; *corticulâ* tegitur tenui, duriusculâ, micante, spadiceâ & Castaneæ nucis similimâ; quâ detractâ *nucleus* prodit, externâ superficie rufens, substantiam obtinens nucis avellanæ solidam & oleosam, sapore primum vapido & subdulci, mox seminis *Cheiri* instar amaro & valde tetrico; sed qui salivam acriter provocat, & ad fauces dilapsus nauseoso sensu, citò tamen disparente, gustantium guttura offendit.

§. II.

Nomen.

Théa, Japonibus *Tsjaa*, Sinenfibus *Thèh* dicta, caractere proprio & ab Academiis probato receptoque (quales rerum definitiones insinuant) nondum donata est. Variis interim insignitur supposititiis; aliis, qui saltem vocis *Theæ* sonum exprimunt, aliis, qui plantæ virtutes & descriptionem. Ex posteriori censu ille est, qui palpebras delineat, inclyti inter gentiles Sancti alicujus, cui *Darma* nomen est. Notionis lepida est & haud insuper habenda ratio; ex eo, quod chronologiam primi, *Theæ*, usus ostendat; quam, si cum veniâ lectoris licet, brevi digressionem adnotabimus. *Darma*, Indorum Regis *Kosjuwo* filius natus tertius, sanctus, religiosus & religiosorum Papa fuit, à *Sjaka*, Indo pariter nigrâ, orientalis Gentilismi auctore, ante Christum annis 1028 nato, vigesimus octavus in religionis præsidio successor. Hic in Sinam anno post Christum natum 519 appulsus, omnem impendit curam, ut Dei notitiâ & vera (quod dicebat) religione, quæ ad beatitudinem duceret, populares imbueret. At, doctrinâ non modò, sed exemplò etiam profuturus, sub dio exigendo vitam, affligendo corpus, & affectus variè domando, satagebat sibi Divinam conciliare gratiam; foliorum victitabat esu, & quod caput sanctitatis est, in perpetuo *satori*, i. e. contemplatione summi Numinis, noctes ducebat pervigil & insomnis: Hoc palmarium arbitratu pœnitentis vitæ & perfectionis humanæ metrum, si corpori otium & requiem negans, Deo indefinenter vacaret. Accidit post vigilias plurium annorum, ut insolatione & longa inedia fatigatus, somno corriperetur. Violati voti, cum expergisceret, ductus pœnitentia, & ne idem in posterum accideret cauturus, utriusque oculi palpebras, velut criminis instrumenta, refecat, ac in terram iratus projicit. Postridie in locum supplicii reversus, videt ex singulis palpebris admiranda transformatione natam

慧賢

tam arbusculam, *Theam* videlicet; quam stirpem antea Orbis vel non habebat, vel certè ejus virtutem ignoraverat. Hujus ille foliolis vescens (an crudis, nescio, an aquâ præparatis) miram persentit lætitiâ animi, & vigorem vacandi Divinis contemplationibus. Quam igitur virtutem in *Theæ* foliis absconditam, & vescendi modum, cum discipulorum multitudini commendasset, facile increbuit & in vulgum receptus est nobilissimæ stirpis usus, nunquam satis dilaudandus. Planta interim, dum caractere proprio careret, notari *Darmæ* palpebris consuevit. Placet inspiciendam hîc apponere inclyti Viri imaginem, qualis inter gentiles magnâ veneratione colitur; arundine pedibus suppositâ, quâ mare ac flumina superasse traditur. Hæc de nomine.

Supplemen-
tum descri-
ptionis bo-
tanicae.

§. III.

Plantæ descriptionem dedi breviorē, quò ejus ideam Lector facilius conciperet: Addam nunc, quæ ad pleniorē historiam desiderari videntur. *Caudex* ab imo sæpe magis ramosus apparet, quàm revera est; nam cum uni scrobi plura committantur semina, plures sæpe frutices eodem loco succrescunt, quos ignari unam reputant arbusculam; addo, quòd annosi frutices, ad imum stipitem, quod solet, abscissi, plurimis furculis ramosi ac densiores resurgant, velut unius radicis proles. Primi ex semine furculi annotini, tum qui præcisa stirpe progerminant, (qualem in tabula sub *numero* 2 exhibeo) rariores semper, ac posterioribus multò pinguiorē ac liberalius extensi sunt; ramosi fiunt successu temporis. *Cortex* firmus & arctè adnatus est; cuticula ei tenuis, per ficcitatem aliquando abscedens; liber viridans, odore foliorum Coryli, sed graviusculo & ingrato, sapore aliquantum nauseoso, amaro, sylvestri & adstringente. *Lignum* est durum, fibris crassis donatum, nonnihil ex herbeo candicans,

dicans, odoris, dum viret, ingrati. *Surculi* densi sunt, nullo ordine confiti, tenues, breves, inæquales, nullis incrementi annulis signati; foliis singulis densè ac inordinatè stipati, ex quorum axillis gemma parva angusta prominet. *Pediculo* pingui, perbreui, herbaceo (cujus dorsum teres, antica facies compressa & quodammodo carinata est) insistit *Folium* ex membranaceo carnosum, longitudine maximâ geminæ unciaë, latitudine pollicari vel minori; figuram obtinens ex angustiori principio languidè arcuatam, mucrone obtuso; sæpe etiam ovatam, in longitudinem repandam & inordinatè undulatam, medio depresso, ambitu aliquantillum reflexo; facies utraque lævis est, & ex depresso nervulis lacunosa, saturô & ingrato virore micans, in dorso magis dilutô; ora denticulis nonnihil repandis, duriusculis, obtusis densè & inæqualiter est crenata. Nervus medius per anticam faciem ingenti lacunâ deprimitur, in dorso insigniter prominens; ab eo utrinque quinque, sex, septemve tenuiores inæqualiter deviant, ante ambitum in se invicem recurvati: quos aliquando venulæ breviores vagæ intercurrunt. Odorem recens habet nullum, saporem, quàm in cortice, remissiorem, id est, ex sylvestri subamarum adstringentem, sine tetricitate. Folium ratione foli natalis, sitûs, ætatis, haud parùm in substantiâ, magnitudine & figurâ variat; unde ex novellis foliis, qualia in Europam tosta perferuntur, perfectorum forma perperam judicatur. Foliis maligna quædam vis & inimica cerebro qualitas inest, quâ, spiritus animales turbando, mentem inebriat, & tremulum inducit nervorum motum: quæ verò assiduè frigendo, egregiè corrigitur, ita ut, eliminatâ narcosi, blanda remaneat animales spiritus refocillandi efficacia. *Flores* copiosi furculos exornant, per menses autumnales in protractam hyemem continuâ successionem nascentes, sex dotati petalis; quorum

sæpè exterius unum vel duo, quasi sphacelo tacta, magnitudinem ceterorum non assequuntur. Sapor eis ingratus & aliquantulum amarus est, linguæ basin protinus occupans. Floris cavum implet densum agmen staminum alborum, velut in rosâ minutissimorum, apiculis cordatis luteis. Numeravi stamina in unico flore 230. Fructuum *nuclei* valde sunt oleosi, & raucedinem citò contrahunt, unde plantati ex decem vix duo progerminant. Nullus vel florum, vel nucleorum indigenis usus est; eximiam tamen nucleis inesse virtutem, nullum mihi est dubium.

Cultura

§. IV.

Culturam inchoamus à plantatione Seminum: Quibus conferendis Japonia non singulares hortos aut agros concedit, sed agrorum saltem margines, cujuscunque glebæ fuerint. Semina autem non plantantur in seriem continuam, qualiter in sepem excrescerent, sed per modica intervalla; ne succrescentes arbusculæ umbrâ suâ agris noceant, aut remoras nectant folia carpentibus. Immittuntur semina (vasculis adhuc inclusa) uni sesquipalmaris profunditatis scrobiculo, ad minimum sex, ad maximum duodecim. Pluralitas requiritur, quia vix quartum vel quintum progerminaverit; quòd pleraque vel cassâ sint, vel corrupta rancore, quem citissimè concipiunt. Hæc seminum tam facilis corruptio, in causâ est, quòd in Europam delata, si plantentur, nunquam progerminent. Si salva transportare animus sit, plantanda in Siciliâ, Hispaniâ vel Italiâ, moneo, ut sub cœlo natali condantur in cupam terrâ plenam; ita ex iis prognata germina divelli & plantari possunt pro lubitu. Eadem cum plantis translatis propagatio non succedit; quandoquidem per æstuosam Indiam vectæ, tabem concipiunt, vitam acturæ reliquam sine vigore, ne expectari ex iis proles & propagatio possit. Prognatus frutex, si industrium domi-

dominum nactus est, circumposito & cum terrâ subactio
fimo equino fovebitur; quod curiosiores quotannis faci-
unt, alii negligunt. Triennis factus, haud junior, lectionem
patitur foliorum, quæ tum & præstantissima & satis co-
piosa exhibet. Septennis, qualis humanam refert altitu-
dinem, quod parcius germinet, adeoq; folia pauciora ferat,
post absolutam lectionem ad imum usque caudicem am-
putandus est: sic stolones è radice consurgunt novi & co-
piofi, qui majorem foliorum suppeditando copiam, prio-
ris arbusculæ locum cum fœnore suppleant. Alii excisio-
nem illam ad decennium differunt.

§. V.

Collectio
foliorum.

Collectionem auspicaturi patres familias, si vim fru-
ctuum possideant, in auxilium vocant mercenarios, illi
operæ adsuetos. Folia enim cum sigillatim capienda, non
carptim rapienda sint, domesticus per diem continuum
vix tria *Catti* congeret, dum in labore à teneris versatus,
novem vel decem legerit. Collectio autem, non eodem
tempore peragitur, nec unâ absolvitur vice, sed ut pluri-
mum diversis. Qui tertium colligunt, illi auspiciu ten-
tant circa finem mensis *Songuats*, qui Japonum primus est,
exordiens cum novilunio illo, quod æquinoctio verno est
propius, sive id in Februarii exitum, sive Martii initium
inciderit. At hic mensis folia pauca tantum suppeditat,
eaque perquam tenella & nondum integrè explicata duo-
rum & trium dierum; quæ verò nobilissima sunt omnium,
& ob pretiosam raritatem palatiis Principum ac divitibus
dicanda, unde *Thea Casarea*, nec non *flos theæ* appellari
suevit. (Florum petala nemo colligit, aut loco foliorum
usurpat, quod falsò persuasi sunt nostrates; errorem, cre-
do, genuisse floris nomen plausibile, vel induxisse ignoran-
tiam viatorum.) Ex hoc censu est thea *Buu* Sinensium,
vera illa atque optima, quæ & sub ipso cælo patrio bene

cara est. *Secunda* collectio (quæ prima est aliis) mense secundo instituitur, i. e. circa Martii finem, vel Aprilis initium; hæc, folia jam integrè explicata, unâ, si placet, cum semi explicatis decerpuntur, ante præparationem, secundum bonitatem & magnitudinem, in classes seligenda. Ex his, quæ nondum explicata sunt, bonitatem prædictorum quodammodo assequuntur, unde eodem nomine veniunt, à ceteris ob præstantiam separanda. *Postrema* atq; omnium uberrima collectio (aliis altera) fit mense Japonum tertiô; quô explicata folia multitudine luxuriant. Sunt, qui neglectis prioribus, unicâ hujus mensis collectione omnem theæ claudunt absolvuntque messem, cum sedulâ disjunctione foliorum in diversas *Itziban*, *niban* & *sanban*, seu primæ, secundæ & tertiæ bonitatis classes: quarum ultima exhibet folia bimestria & rigidiora, pro usu plebejorum.

Theæ differ-
rentia.

§. VI.

Ex his in genere triplex foliorum distinctio oritur: *Prima* est foliorum tenerriamæ ætatis, quæ præparata vulgo vocantur *Ficki tsjaa*, i. e. molenda thea; quia molendo in pollinem redigitur, cum aquâ fervente sorbillanda. Vocatur etiam *Udsi tsjaa* & *Tacke sacki tsjaa*, ex locis, in quibus potissimum colligitur, ceteris ob fundi bonitatem nobilior, præsertim carpta ex trienni frutice, velut omnium ætatum præstantissimo: Plurimum enim fundus & ætas ad bonitatem æquè ac foliorum incrementum vel magnitudinem tribuunt; Magnitudo tamen non perpetuò bonitatis, nisi summâ cum teneritate juncta, sed aliquando antiquitatis nota est. Huic theæ respondet Sinensium, quod dixi, *Tèb Buu*. *Secunda* est adultiorum, quæ præparata appellatur *Too tsjaa*, id est, Thea Sinensis, ita dicta, quòd Sinensium more præparari soleat. Hæc in Japoniâ dividitur à tractatoribus & theæ venditori-

toribus, ut plurimum in quatuor classes, bonitate & pretio differentes. Prima est foliorum recens natorum, quorum collectio saltem ineunte vere celebrabatur, dum singuli novelli furculi non amplius duo vel tria folia, sive integrè, sive minus explicata ferebant. Horum præparatorum unum *Kin* (extranei *Catti* vocant) i. e. libra Belgica una cum quadrante, in Japoniâ conitat (modò peregrinus rectè informatus fui) *sju mome* & amplius; vel ut extranei loquuntur, uno vel amplius *theil*, sive decem ad duodecim *maas* argenti; id est, Styfris Belgicis 70 d 84. quia uni *maas* respondent Styfri septem. Secunda est paulò adultiorum, quolibet mense collectorum; quorum *Catti* unum, prostat *masis* argenti sex aut septem. Tertia classis folia nonnihil crassiora exhibet, quorum *Catti* unum venditur *masis* quatuor, aut quinque. Hujus ordinis est thea, quæ majori copiâ ex Sinâ ad Europæos dimittitur, & in Belgio hodie venit pretiò quinque, sex & septem florenorum. Quarta est foliorum, quæ promiscuè & sine discretione collecta sunt, dum singuli novelli furculi, conjecturali computu, folia decem, & ad maximum quindecim legulis suis exhiberent. Constat horum *Catti* unum tribus argenti *masis*; quo pretio per plateas, à circumforaneis indies venundatur. Nam hujus familiaris & quotidianus civium multitudini usus est. Possunt autem folia in stirpe hos magnitudinis & bonitatis suæ gradus citissimè mutare, ut, neglectâ collectione, à præstantiori in sequiorem vel unâ nocte transeant. Tertia

Ban tsjaa. Hæc, foliorum ultimæ collectionis farraginem *Ban tsjaa.* exhibet; nimirum rigidiorum ad præparationem Sincam (id est, ad crispiandum) ineptorum; unde utcunque saltem præparata usui villicorum & numerosæ plebis dicata sunt. Vires hæc obtinere dicuntur maxime fixas, quæ nec longiori aëris contactu, nec coctione pereant; secus ac thea priorum ordinum, cujus admodum volatilis

lis, quanquam subtilior nobiliorque, virtus, nec foliorum in aëre expositionem, nec coctionem patitur, sine insigni dispendio.

Udſi tſjaa.

Udſi tſjaa nominavi; de qua, ne quid in historiâ omit-
tatur, pauca addimus. *Udſi* oppidulum est ad limites
maris situm, non procul à metropoli & Ponticali sede
Meaco, in provinciâ ejusdem nominis. Ejus clima mirâ
benignitate favet culturæ fruticis; ex quo inde transve-
cta theæ ceteris habetur præstantior. In hoc situs est ce-
lebris ejusdem nominis mons, dicatus culturæ theæ, quæ
pro Domo Cæsareâ annonam præbeat. Curam ejus ge-
rit supremus in aulâ Præfectus theæ, qui tum fruticum
culturæ, tum collectionis ac præparationis negotio per
suppositos prospicit. Montis jucunda facies est; fossa
ambiente arcens quadrupedes & hospites; stirpes ordine
dispositæ ambulatorum speciem exhibent; viæ ac fruti-
ces quotidie verruntur ac repurgantur, & ne conspur-
centur folia, custodes sedulò cavere debent; pro majori
tutamine multi frutices etiam sepimentis cincti sunt.
Colligendi cum appropinquat tempus, leguli præviis
duabus vel tribus hebdomadibus à piscium & immundi ci-
bi esu abstinere, ne quâ impuro halitu folia contaminen-
tur; ipso collectionis tempore, indies bis vel ter corpus
lavant, perinde in balneo, vel flumine; nec tamen decer-
penda folia nudis contrectare digitis audent, sed chiro-
thecâ munitis. Præparata lege artis folia, & crumenis
chartaceis indita, urnis seu ollis myrrhinis immittuntur,
ac vulgari theâ, circum circa arctè compactâ, muniuntur;
ita debite recondita horti director illico ad Regiam mit-
tit, in Majestatis reverentiam multis satellitibus stipanda.
Ex quo evenit, ut appulsa, gloriosam ferant incredibilis
pretii famam: subductis enim rationibus, unum *Kin*, seu
Catti, argenti haud minus triginta vel quadraginta *ſſu*
mome sive *theilis* venit, id est, uncialibus 42 vel 56.; nec
vere-

veretur Inspector in ratione Cameræ reddenda alicujus theæ pretium ad unum *Obanj* (moneta est aurea, valens unciales centum) quin aliquando ad *theilos* centum, sive unciales 140 extendere, dum unica interdum urnula, non amplius tria vel quatuor *Catti* continens, ducentis penè viris comitata appulit. In Cæsaris Aulâ forbillandam eandem theam administer hâc emphasi mihi offerebat: *Vescere avidè & cum appetitu; constat una patella uno Itzibo.* Est hæc moneta quadrata aurea, valens aureum nostratem cum quartâ parte.

§. VII.

Præparatio.

Præparatio in eo consistit, ut folia recens decerpta torreantur supra laminam ferream; tosta verò, dum fervent, volvantur volis manuum supra stoream, donec crispa reddantur. Torrendo enim non modò folia exsiccantur, verum etiam castrantur malignâ suâ & inimicâ cerebro qualitate, ut in usum humanum mitigentur; rotatione verò rediguntur in compendium, sive molem parvam, quâ commodè asservari possunt. Perficitur opus in *Tsjasi*, seu officinis urbium publicis, eam in rem adornatis, ut quisque folia sua iis inferre torrenda possit; siquidem paucioribus œconomis ritè præparandi vel notitia, vel instrumentorum apparatus suppetit. Instruuntur officinæ, (1) furnis aliquot (5, 10, 20) tripedalis altitudinis, quorum summitates claudit sartago ferrea, ampla, plana, quadrata vel rotunda, ita aptata, ut latus, quod præfurnio imminet, paulò sit acclive, quò ante latus oppositum is, qui torrefacit, stare tutus ab igne, & folia assanda ritè versare valeat, nullâ circa marginem patente rimulâ, per quam fumus adspiret; (2) humili & prælongâ tabulâ, sive potius in ejus formam ex cæmento lignove aptata machinâ unâ, & in officinâ ampliore plures, storeis ex subtili junco tectis, in quibus foliorum rotatio celebratur;

Ii ii

(3) ipsis

Apparatus
instrumento-
rum.

(3) ipsis operatoribus, tum iis qui furnis adstantes exustionem dirigunt, tum qui tabulæ inflexis cruribus assidentes, volutationis negotium perficiunt. Torreri autem folia debent recentissima: quia servata in diem sequentem nigrescunt, dum friguntur, & de virtute plurimum remittunt. Eodem igitur, quo carpta sunt, die, vel vespere, perferenda sunt in officinam, ut continuo præparentur. Carpta in cumulo jacere diu non debent; ne intestinum concipiant calorem, qui vires destruit: si id fortè contigerit, dispergenda sunt, & flabellò refrigeranda assiduò, ut refrigescant.

*Præparati-
onis actus.*

Ipsa præparatio sic peragitur. Immittit, qui tostionem dirigit, foliorum libras aliquot in prædictam sartaginem, quæ ex supposito igne usque adeo fervere debet, ut immissa folia, velut succo nativo humentia, ad laminæ contactum crepent. Eadem ille huc atque illuc utrâque manu versat strenuè, ne aliquo loco immota quiescant & impariter torreantur. *Nota:* morem obtinere, in Sinâ potissimum, ut folia primæ collectionis ante ustionem bullienti aquæ immergantur, per dimidiam temporis minutam, vel quoad quis numeros recitet triginta; quò facultas narcotica, quâ maximè scatent folia magis succosa recens nata, duplici correctione eliciatur. Ignis in furno ad illum gradum moderari debet, ut à manibus tractantis ægrè perferri possit; versatio autem eo usq; continuanda est, dum invalescens foliorum calor, tolerantiam manuum penè excedat: quo ipso actutum ope rotabuli lignei, in flabelli formam expansi, eximuntur, ac in stoream effusa traduntur collegio rotantium. Ex his, illico, dum fervent volvendis, raptim quisque modicam ante se capit partem. Volvuntur autem utrâque, quod dixi, palmâ; non quidem motu promiscuo, sed uniformi; quò eodem tenore pariter contorqueantur. Hâc volutatione compressa, succum exerunt ex luteo virentem, qui fer-

fervorem manibus infert pene intolerabilem: sed quo non obstante volutatio continuanda est, donec folia refrigerint. Nam sicut crispandi actus non succedit, nisi in fervore; ita gyri non perdurant, nisi sub manibus refrigerant. Refrigeratio autem, quò citior, eò laudabilior est; cum sic gyros folia arctius retineant: quæ proinde sedulâ ventilatione ope flabelli promoveri debet. Frigefacta redduntur ustori, velut directori operis, (interea occupato in assandis aliis, quæ crispanda restituat) frigenda vicissim, dum omnis humor exspiraverit. Hic ea, secus ac antea, non tumultuariè, sed lentâ manu huc illuc commovet, eo consilio, ne gyri evolvantur; quamvis caveri nullâ arte possit, ne multa rursus dehiscant. Exempta ex sartagine secundo traduntur in manus volutantium, priori modo cautè rotanda; tum, si satis exsiccata sint, asservanda; sin minus, ustioni ac rotationi denuo subi-cienda. In iterandis ustionibus cautio est, ut subinde, cum decremento humoris, gradus quoque ignis immi-nuantur: quò insuper habitò, folia aduruntur & nigrescunt. Qui curiosi sunt, quinquies, imò si otium suppetit, septies ustionem cum volutatione iterant, brevius semper & leniori igne theam in frixorio versantes, ut sensim & lentis gradibus areseat: quo ipso viror vividus & unicolor ex voto conservatur; qui citiore, nimîâ & inæquali ustione faceffit. Ad virorem conservandum requiritur etiam, ut post singulas ustiones sartago aquâ fervente repurgetur ab inquinamentis humorum, qui foliis elicti adhærere parietibus, & theam immissam contaminare solent. Tosta sufficienter folia deponuntur in pavimentum storeâ contactum, ut, sicut ante præparationem cruda folia in classes dividebantur, ita nunc à præparatione recondenda censuram subeant, quâ crassiora, inconditè volutata & nimis adusta separantur, & ad sequiorem referuntur classem. Folia theæ *Ficki* ad ariditatem paulò

maiores affari debent, ut molitori obediant, & in pollicem minori operâ se redigi patiantur. Eadem, si perquam tenerima ac recentissime nata sint, tunc, extracta è fermenti, cui immergebantur, aquâ, frigi vel saltem exsiccare solent in crassiori chartâ, super prunas expansâ; omiffâ, ob parvitatem, omni volutatione. Rustici folia sua torrent in lebetæ fictili paucis vicibus & rudi manu: nec tamen sic postremæ notæ theam obtinent; quam illi nulla artistractione elaboratam plebi vendunt parvo admodum pretio. Thea mensibus aliquot asservata, securitatis gratiâ rursus conditoriis suis eximenda, & de novô, igne lenissimô frigenda est, ut, si quæ humiditas relicta, vel per menses pluviosos contracta fuerit, penitus absumatur; ita citra corruptionis periculum vicissim recondenda. Conqueruntur magistri de infelici artis suæ professione: quòd, cum nihil in regno minoris constet quàm thea, nullus tamen labor magis fatiget; quippe qui contra naturæ legem concubiis noctibus perferendus sit.

Conserva-
tio.

§. VIII.

Thea tosta, quàm primùm refrigerit, recondenda, & ab aëre cautè munienda est. Nimirum conservationis omne momentum reponitur in arcendo aëre; qui sub calidiori climate virtutem theæ subtiliorem magis faciliusque dissipat, quàm in frigidiori nostro. Credo, quod in Europam nobis delata, jam subtilissimi salis passa sit jacturam; nam in eâ nec illam saporis gratiam, nec recreandi facilitatem hîc invenio, quam hausta in natali solo mihi exhibuit. Sina conditoriis utitur ex laminis stanni ignobilioris; quæ si majora fuerint, abiegnis vasis circumducenda ac roboranda sunt, rimis omnibus chartâ intus & extrinsecus obducendis. His asservata, trans mare in alias regiones dimittitur. Japones annonam vulgaris theæ reservant conditam in ollis magnis fictilibus ori-

orificii angustioris; Præstantiorem, quam sibi Cæsar & Principes vendicant, asservare amant in vasibus myrrhinis, five porcelanis, præsertim, si haberi possunt, pretiosis illis & antiquitatis famâ insignibus urceolis, quos vocant *Maats ubo*. Creduntur illi non modò conservare, sed exaltare etiam virtutem theæ immissæ, ut, quò diutius in eis delituerit, eò habenda sit carior & nobilior. In his etiam, in pollinem redacta *ficki tsja*, per aliquot menses integris viribus asservatur. Iisdem indita, quæ ex aurâ viribus defecit, virtutem dicitur recuperare in integrum. Quapropter Magnates ex hoc genere vasorum unum & alterum, quantovis etiam pretio comparanda, possidere gestiunt: quibus inter supellectilia, quæ ad theæ symposium luxuriosè inventa sunt, primum locum venditant. Meretur eorum præstantia uberiores historias, quam à nemine proditam hîc subjungo. *Maats ubo* significat legitimam ollam; quasi diceret: Vasorum omnium genus præstantissimum. Sunt ejus nominis vasa antiquitus ex luto subtilissimo ficta in Insulâ *Mauri ga sima*, id est, Insulâ *Mauri*, quæ ob perditos civium mores à Diis, quod narrant, funditus olim submersa est, ne hodie loci appareat vestigium, præter scopulos quosdam, subsidente mari conspicuos. Sita fuit prope *Teyovaan*, five *Formosam* insulam, cujus locus in tabulis hydrographicis designatur punctis & asteriscis, qui fundum notant, brevis & scopulis infestum. De Insulæ fati ita narrant *Sinenfès*: *Mauri ga sima* Insula fuit apud priscos mortales, ex pingui solo inclÿta, quæ, præter cetera, argillam præstantissimam figulis cedebat pro conficiendis vasis myrrhinis, hodie *porcelanis* dictis, & ex his lucrum ingens, unde ad luxuriam incolæ ditescebant. Ex luxu vitia ac religionis contemptus orta, sic superos offendere, ut irrevocabili decreto insulam statuerent inundatione perdendam. Decretum Rectori Insulæ, cui nomen erat *Pei-*

Historiola.

ruun, viro pio & innocentis vitæ, cœlitus fuit in somno revelatum, hœc monito: ut ad salvandam vitam, conscens celocibus, fugam caperet, quam primùm vidisset duo idola ante templi introitum reposita colorem faciæ mutasse in rubidum. Finguntur hæc ex ligno simulacra Deorum, magnitudine gigantea, *In-jo*, item *Ni-wo* & *A-wun* dicta; quorum unus Generationi, alter Corruptioni præfidere; unus cœlum & principium agens, alter terram & principium patiens denotare; unus aperire & largiri, alter claudere & accipere, creditur. Utriusq; simulacrum vultu spectatur leonino, fronte coronatâ, imperatoriæ auctoritatis baculum tenens brevem, angue circumvolutum, illud (*In*) dextrâ erectum, hoc (*Jo*) sinistrâ appressum femori; clunes teguntur supparo, fluctuante circa corpus fasciâ vento agitâtâ, pectore artubusque nudis; illud, os ingenti rictu pandit, hoc comprimit. Nomen generare ex officio & gestu perhibent: illud doctis *In*, *Ni* & *A*, vulgo *Rikkisi woo*; hoc doctis *Jo*, *wo* & *wun*, vulgo *Kongo woo* nuncupatum. Hæc inquam idola erant, quæ pro ornatu in templi primarii vestibulo posita (ubi solent & hodie locari) signum proditura erant exitii. Rex, pœnis imminentibus & everfionis præfagio publicatis, non aliud apud subditos, quàm risum creavit, & suimet, tanquam superstitiosi hominis, contemptum. Nec multo post tempore subsannandi animo scurra aliquis, idola noctu aggreditur, &, advertentem neminem, utramque faciem rubricâ oblini. De mutato colore Rex monitus, haud scelere humano, sed fatali miraculo id accidisse opinatus, fugam ex insulâ cum suis anxius capeffit, ad proximam Sinæ meridionalis provinciam *Foktsju* remis velisq; contendens. A cujus discessu sannio cum conficiis, ex hac petulantia nihil sinistri metuentibus, atque omnis incredulorum turba, cum subsidente insulâ, plenâ figulis ac splendido vasorum myrrhinorum apparatu submersa est.

Memo-

Memoriam annuo festo celebrant Sinenses australes, eo die, per fréta & sinûs maris, cymbis cursim remigantes, aufugientibus similes, dum subinde Rectoris, quasi amissi, nomen *Peiruun* inclamitant; eandemque illi solennitatem occidentali Japoniæ induxerunt. Petuntur vasa ista, recedente undâ, ex fundo maris, à scopulis, quibus concreta sunt, cautè, ne frangantur, dissolvenda, deformata undique agglutinatis conchyliis, quæ à polionibus abraduntur, relictâ portione aliquâ, quæ veritatem doceat. Sunt autem pellucida, tenuissima, coloris albidi ex virore diluti, dotata in plurimum figurâ capulæ, seu dolioli, (☉) & collo angusto brevi, quasi jam tum ad conservandam theam fabricata fuerint. Inferuntur Japoniæ (admodum rarò) à mercatoribus Provinciæ *Focktssju*, qui ea ab urinatoribus recepta hîc venundant: viliora *theilis* circiter viginti, mediocria *theilis* centum & ducentis, majora, quæ sine labe sunt, ter, quater & quinquies mille *theilis*; sed illa, quæ tanti pretii & bonitatis habentur, à nemine emi audent, quàm à Cæsare. Is ab atavis & antecessoribus hæreditate accepta dicitur possidere, nullo auri pretio æstimanda, ac proinde in gazophylacio, principi locò habita. Rarò fracturis vel fissuris vacant: quas verò palliare mangonio ita affabrè norunt poliones, ne ullâ oculi acie, vel aliâ arte labe possit detegi, quàm per biduanam vel triduanam coctionem in aquâ fervente, quâ tandem materia glutinis resolvitur. Atq; hæc de *Maatsubo*, præstantissimis foliorum theæ conditoriis.

Bantsja ab aurâ liberâ non æquè facîle detrimentum patitur, quòd virtutem obtineat firmiorem, quàm thea reliqua, utut multis gradibus inferiorem. Haud igitur asseruationem requirit æquè curiosam. Ruricolæ eam, nec minus theam omnem reliquam, servant in cupis stramineis, formam doliorum habentibus; quas sub ædium lacunaribus reponunt, ut à fumò leviter ambientur. fumus enim

enim virtutem figere & conservare creditur. Concilia-
ri theæ gratiam perhibent, si recondendæ addantur flo-
res Artemisiæ vulgaris, vel novella folia herbæ *Sasan-*
qua; Cetera odorifera non æquè ei congruunt.

Ufus,

S. IX.

Servit thea interno ufui, duplici præparatione. *Pri-*
ma est Sinensibus usitata, quæ fit infusione; dum integris
foliis superfundimus aquam ferventem; quæ foliorum
virtute imbuta protinus sorbilletur. Hic modus ex Sina
in Occidentem nostrum translatus jam lippis & tonsoribus
innotuit, & explicatione nostra non indiget. *Altera* est,
quæ fit attritu: quomodo folia, cum mola manuali ex
atro lapide, quem vocant, serpentino, fabricata, in subti-
lissimum pulverem pridie vel eodem die rediguntur, ut
aquæ ferventi mixta, pulpæ ad instar tenuioris, pitissan-
do pariter hauriatur. Vocatur hæc *Koi tsja*, i. e. spissa
thea, respectu tenuioris per infusionem paratæ. Usus
hujus inter divites, Magnates & Principes per solam &
pene omnem Japoniam obtinet. Administratio ita cele-
bratur: Pyxidi inclusus pollen, cum reliquo vasorum ap-
paratu, in triclinium apponitur theæ bibulæ societatis.
Tum, aperto conditorio, singulis patellis, aqua fervente
repletis, portio, quantam cultri majoris cuspide excipias,
ope cochlearis parvuli nitidissimi ingeritur, & mox, do-
nec spumet, rutabulo affabrè dentato in orbem agitur
& conquassatur, sic hospiti oblata, dum fervet, sorbillanda.
Tertia est, quæ fit coctione. Hæc à civium & rustico-
rum vulgo recepta est, qui toto die propinandi modum
tenet sequentem: Ex domesticis unus ante diluculum fur-
gens, ahenam ferream in foco suspendit aqua plenam;
coquendæ aquæ, vel si placet, percoctæ, immittit folio-
rum *Ban tsja* manipulos duos, tres, vel pro numero do-
mesticorum plures, tum desuper imprimit corbulam ejus
figu-

figuræ & magnitudinis, quæ ahenæ cavum arctè expleat & folia ingesta ad fundum supprimat, ne possint impedimentum haurienti faceffere. Hæc ahenæ domesticis potum suppeditat restinguendæ siti; advolat quicumque vult; præpendet haustum cum patellâ; adstat etiam aqua frigida, ut, cum pitissare otium non permittat, diluî eâdem ac temperari possit, ad sitim valido haustu & sine temporis dispendio restinguendam. Alii, omisso corbe, theam sacculo inclusam coquunt, quod in idem recidit. Coctioni sola destinatur *Ban-tsjja*, quandoquidem ejus virtus refinosis particulis magis involuta est, quæ non potest, nisi sufficiente coctione extricari, unde receptam aqua haud facile dimittit.

Theæ, tum parandæ, tum in corona hospitem prælibandæ, singularis est cognitio & habitus, in morum congruentiâ magis, quàm in ipsâ coctionis vel præparationis arte repositus. Vocant artem *Sado & Tsjánoi*; cujus dantur professores, qui utriusque sexûs liberos erudiunt, ut discant τῷ *Tsjjanossj*, i. e. symposio theæ amatorum interesse, & ministrare etiam decenter & cum laude; velut in Europa scindendi & distribuendi fercula, luctandi & similis farinæ notitias addiscimus. Aquâ per infusionem aut coctionem theæ paratâ, opifices pauperculi, præsertim in provinciâ *Narâ*, coquunt quandoque oryzam, το πᾶν gentis: quæ sic melius nutrire vel saturare dicitur, ita ut una portio pro tribus sufficiat. Externum præstat usum thea postremæ notæ, tum quæ aliquot annorum spatio effecta est, pro tingendis telis sericeis, quas badio colore imbuunt: quem in finem magna ejus copia ex *Sinâ* in *Gusarrattam* ferè quotannis transcribitur.

§. X.

Diximus theæ folia habere inebriandi, sive spiritus animales turbandi facultatem. Hæc vis unctione lentâ & assiduâ expelli debet; non potest autem ita sufficienter,

Kk kk

ne

Virtutes &
vitia.

Virtutes.

ne quædam remaneat cerebro inimica qualitas; sed quæ suâ mitescit sponte, videlicet morâ decem pluriumve mensium. His elapsis tantum abest, ut spiritus turbet, ut potius blandè excitet, & eorum organa demulceat, adeoque exhilarandi præstet efficaciam. Intra annum sorbillata delicatissima sapit quidem, sed turbat copiosè assumpta mentem, & tremorem inducit articulis. Optima, delicatissima & maxime exhilarans est, quæ unius anni ætatem habet: recentior nemo Japonum bibit, nisi mitigatam admixtâ æquali portione theæ vetustioris. Virtutes paucis complectemur, si dicamus theæ liquorem obstructions viscerum referare, defœcare sanguinem, præsertim verò eluere tartaream calculi materiam: Quod posterius adeo præstat insigniter, ut calculosos & podagricos inter theæ bibulos hœc cœlo nunquam invenerim. Europæis idem commodum à theæ potu sperandum esset, nisi jam adhæreret genitale mali principium & pertinax dispositio, quæ subinde vino acido, cerevisiâ ac lixiviis carnibus fovetur. Amatores cerevisiæ vernaculæ ex oryzâ costæ, quam Sinenses *Sampsû*, Japonenses *Sákki* vocant, theæ parum virtutis tribuunt, insigniorem inesse negantes aliam, quàm quod aquæ cruditatem corrigat, & confabulantes amicos in coronâ retineat: in hœc hominû genere invenire, qui vagâ arthritide & stranguriâ laborant, insolens non est. Qui pro usu theæ, Veronicam & Myrtum Brabanticam substituunt, magnopere falluntur. Non est ulla planta mortalibus hætenus cognita, cujus infusum vel decoctum tantâ assumptum copiâ ventriculum minùs gravet, æquè facilè secedat, & consopitos spiritus tam celeriter excitare ac recreare valeat. Minùs fortassè operam luserit, qui in plantis, ob malignas qualitates malè nobis audientibus, simile quid quæriverit, sed ritè prius corrigendis castigandisque: cujus verò modum nesciunt Europæi; quibus ejus genii stirpes adeo sunt invisæ, ut audi-

to saltem nomine, manum de tabulâ! infamem honori suo parituri notam veneficii, si ad abstrusas talium vires curam impenderint. Norunt modum ingeniosi Brahmenes; qui Daturam, qui Papaver (cujus prænobilem succum Jcti inter venena numerant *Gothofr. ad L. 3. ff. ad L. Corn. de Sic.*) & consimiles sui cœli plantas, earumq; partes narcoticas præparare, corrigere, ad inducendam oblivionem, discutiendam tristitiam, exhilarandum & quaslibet ideas in homine excitandas aptare, longâ experientiâ edocti sunt. Prælibari plerumque solent in formâ Electuarii.

Vitia theæ, à Japonensibus recensentur sequentes: *Vitia.* Omnis theæ potus supprimit medicamentorum efficaciam; In colicâ (endemiâ) nocet & maximè vitandus est. Recentioris theæ potus, uti in genere totam cerebri compagem turbat & offendit, ita certo experimento quàm maximè nocet ophthalmiâ laborantibus. De vitiis medicos Sinenfes percontatus, à grandævo accepi. Theæ potum qui toto die biberet fortiter extractum, eum vitæ suæ, quæ in calido humidoq; resideat, radicale fomentum destruere; quem admodum idem faciat, sed ex ratione contrariâ, qui se esu pinguium & carnis suillæ (frequentissimæ in mensis Sinenfium) quotidie & in omni pastu exsatiaret. Nihil autem noxæ laturum, quin plurimum vitæ & salutis suæ profuturum esse, qui utrumque jungeret. Hoc sibi innotuisse, dicebant, exemplô fœminæ: quæ pertæsa mariti strigosi & impotentis, medicum pellexerat, ut extinguendi daret consilium: is, saturare jussit maritum carnibus porcinis & quovis genere pinguium, quibus hærentem in illo umbraculo quantulam vitæ lucem, intra annum extinctura sit. Perjura, consilio unico haud contenta, alium quoque consuluit: ille, theam suavitatis propinare fortiter extractam & frequentem; sic futuram sui voti compotem intra annum. Mulier, ut certiùs citiùsque se expediret, utroque utitur remedio:

Quo verò combinato, tantum abest ut ad sandapilam damnatus diem suum acceleraverit, ut potius recuperatis viribus, saginam contraxerit & convaluerit pancreaticè. Subvenit hæc scribenti consimile exemplum mœchæ apud *Auson.* quæ maritum peremptura, ut vires duplicaret, Mercurio post toxicum dato conservaverat. Historiam Poëta *Ausonius Gallus* (sit venia transgressioni!) eleganti exposuit epigrammate:

*TOXICA Zelotypo dedit uxor mœcha marito,
Nec satis ad mortem credidit esse datum.
Miscuit ARGENTI lethalia pondera VIVI,
Cogeret ut celerem vis geminata necem.
Dividat hæc si quis: faciunt discreta venenum,
Antidotum sumet qui sociata bibet.
Ergo inter sese dum noxia pocula certant,
Cessit lethalis noxa salutifera;
Protinus & vacuos alvi petière recessus,
Lubrica dejectis, qua via nota cibus.
Quam pia cura Divûm! prodest crudelior uxor;
Et cum fata volunt, bina venena juvant!*

Instrumenta
& vasa in
symposiô
usitata.

§. XI.

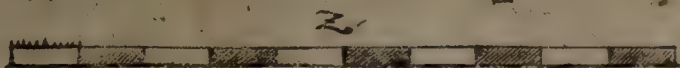
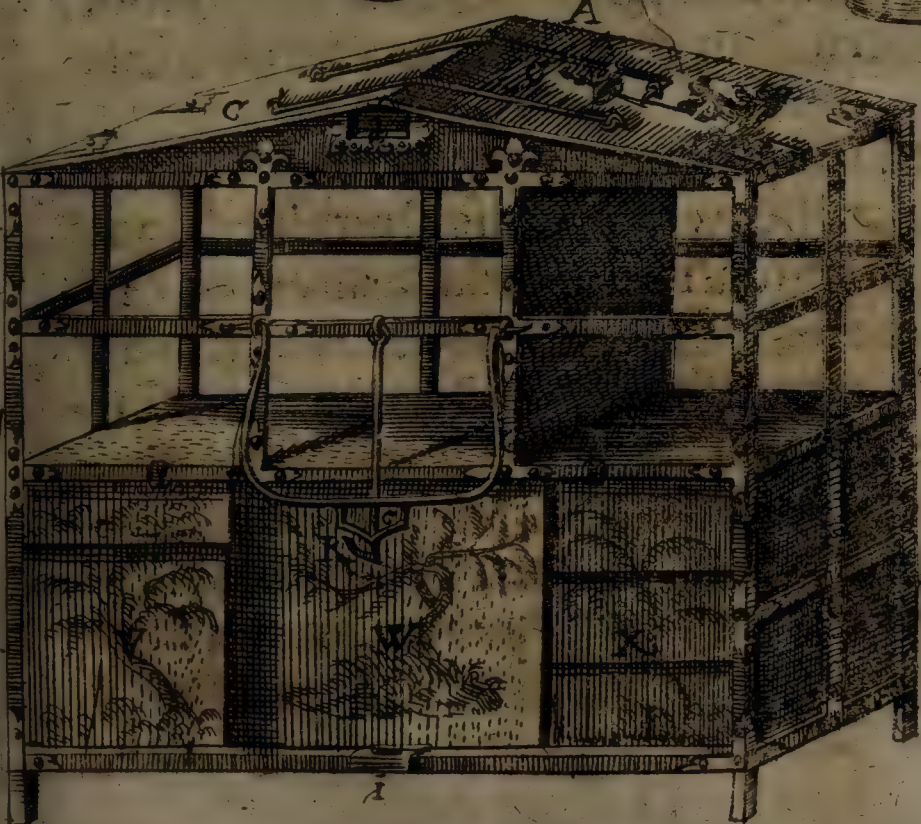
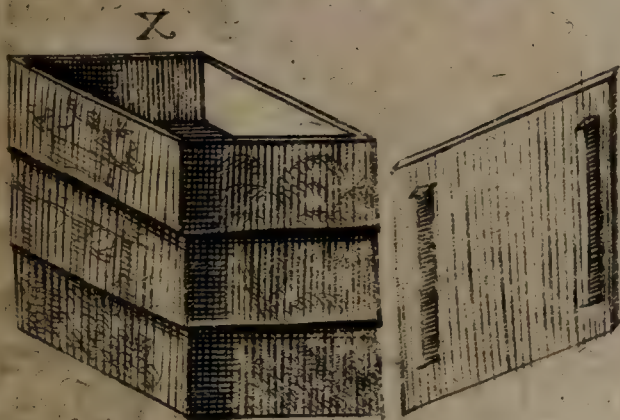
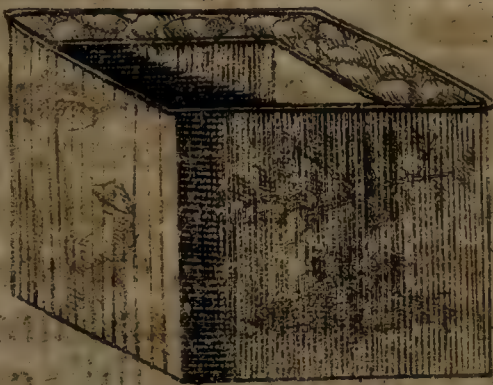
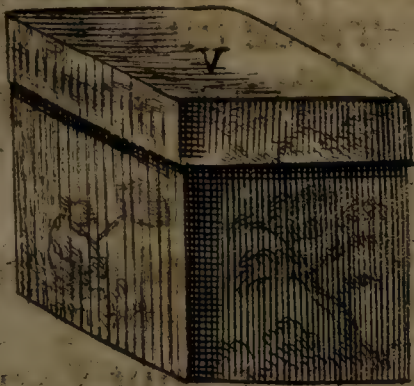
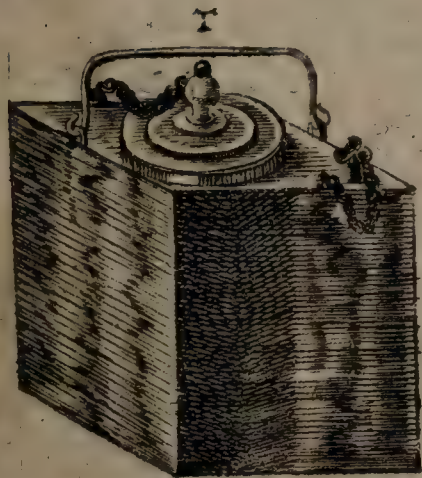
Ut omnem exhaustiamus theæ historiam, lubet hîc delineare compendium portabile vasorum atque omnis apparatus ad theam coquendam sorbillandamque necessariorum, quale recreationis causâ deambulantes Japones circumvehunt, sine hîc societatis condimento nunquam prodituri.

A. B. Machina portabilis, unâ cum æneis suis ansis, cardinibus, fibulis & bullis angularibus, ab utrâque parte spectabilis; tota præter valvas lignea, vernice obducta. *A.* frontem, *B.* dorsum exhibet.

cc. Valvæ geminæ cupreæ, in fastigio coeûntes, clausæ duobus longis capreolis.

d. Fo-

- d.* Foramen, machinæ fastigium pervadens, cui, in dependente ansâ, fursum vertendâ, utrinque respondet appendix *ee.*, ut immissâ palangâ portari machina possit ex humero.
- fg.fg.* Machinæ contignatio superior, continens duo vasa cuprea *P.* & *T.* intus stanno obducta, aquæ tum asservandæ, tum coquendæ dicata. Eximuntur infernè, apertis valvis cupreis *cc.*, quibus desuper teguntur.
- gh.gh.* Contignatio inferior, continens triplicem ordinem capsarum lignearum *V.W.X.* vernice intus & foris elegantissimè obductarum, pro asservandis ad symposium rebus necessariis.
- i.* Foramen, excipiens pessulum valvæ pensilis *L.*
- K.* Uncus æneus longus, ex oculo pendens, valvæ pensilis aperiendæ retinaculum.
- L.* Valva pensilis lignea, suis cardinibus exempta, quæ lateris *A.* inferiorem contignationem claudit, ne capsæ excidant. In hâc spectatur sera, sive pessulus *m.* prædicto foramini *i.* adæquatus; & ocellus *n.*, respondens prædicto unco *k.* quo aperta valva attinetur, dum eximantur capsæ.
- o.* Foramen in adverso latere *B.* conspicuum; per quod, immisso digito, protruduntur capsæ, ita commodius eximendæ.
- P.* Vas cupreum majus, in quo aqua coquitur. Tria in summitate exhibet orificia, operculis singulis donata: unum (1) pro frigidâ recipiendâ; alterum (2) parvum, pro fervefactâ effundendâ; tertium (3) ad inclusum furnum ventosum spectans, per quod ingeruntur carbones. Operculum propendere volui inversum, ut ejus duplex margo, pro arctiore clausurâ factus, videri possit. *q.* Furnus ventosus cylindraceæ figuræ, cupreus, aquæ coquendæ immersus; vasi continenti agglutinatus orificiô & præfurniô suô.

- fuô. *r.* Præfurnii ductus, per quem aura carbonēs sufflaminat. *s.s.s.* operculi spiracula, ad permittenda fumum & fuligines.
- I.* Vas cupreum minus; five receptaculum aquæ frigidæ, dotatum operculo, similis, quam dixi, structuræ.
- V.* Capfa lignea, continens ad præparationem theæ forbillandæ instrumenta & vascula varia, signata numeris 1. 2. 3. 4. 5. & 6.
- IV.* Capfa majuscula altera, duobus loculamentis distincta, quorum exterior prunas ac materiam ignis; interior apparatus patellarum pro pitissandâ theâ, atque alia pro lubitu imponenda recipit.
- X.* Capsulæ minusculæ uno exemplo tres, invicem claudentes, cum adjacente superiori operculo inverso. Continent edulia diversa, in pitissantium conviviiis apponi solita.
- (1) Haultrum pervadente tubulo instructum; (2) ejusdem stylus seu manubrium; eximendum cum reponitur.
- (3) Capsella theæ plena, aut integræ, aut in pollinem reductæ.
- (4) Spathula, seu cochlear, pro polline excipiendo.
- (5) Rutabulum, quo *Ficki tsja* agitanda est, antequam forbilletur.
- (6) Vas cupreum ad theam infundendam serviens: cujus pars inferior, quæ & stanno obducta est, orificio vasis P. immergitur, ut attactu vaporis vel aquæ ferventis foveatur, ne infusa frigescat. Operculo arctè clauditur, ejusdem, quam indigitavi, clausuræ.
- Z.* Bacillum Geometricum, iconibus adæquandum, quo partium & vasorum singulorum magnitudo & proportio indagari potest, si cui volupe sit ad hunc typum similem machinam construere. Refert autem unum *Sakf*, five io *Sun*, quæ conjunctim respondent circiter uni pedi Geometrico nostrati.

OBSER-

OBSERVATIO XIV.

Ambra vindicata.

Ambrae
materia.

§. I.

Observationis cancellos transgressam superioris materiae prolixitatem, breviori nunc exhibitione pretiosi & desideratissimi bituminis compensabimus. Quid enim *Ambra* suavius? Eam humano generi parcâ manu ex abdito suo sinu largitur Oceanus: nam solenne est naturæ, ut quæ maximè nobilia sunt, ea valdè recondat & parcius impertiatur. Est verò de nativitate & materiâ ambrae non levis autorum inter se dissensio: quorum alii eam genus bituminis; alii terræ credunt; alii spongiam marinam, excrementum balænae, stercus avium, vel quid non aliud esse, persuasi sunt. Ex omnibus sententiis, experienciâ nostrâ, nulla minùs fundata est, quàm quæ nuper ex solâ materiae vel odoris similitudine conclusit: *Ambram esse mixturam mellis & ceræ, circa maris littora ab apibus congestam, quæ à sole excocta, marique illapsa, in hanc nobilem substantiam, ab agitatione fluctuum, spirituque salino, elaborata & conversa sit.* *Journal des sçavans de l'An. 1672, conference seconde, présenté par Jean. Babt. Denis.* Conjecturam mediis fidius inanem! quippe quæ solâ sui novitate placere cupit, & magni Principis freta præsidio, exauctorare sententiam ab interioris historiae inspectoribus probatam; quæ dudum ostendit: Ambram bitumineum terræ genus esse; vel quod idem est: pinguedinem subterraneam, in bitumen excoctam, ex venis alveisque terræ in imum mare depositam, & à sale ac sole condensatam. Ab erroris igitur novitate Ambram hîc vindicabimus positionibus quibusdam circa hanc materiam, quas ab hujus coaguli
colli-

colligentibus, ex curiosis Sinensium observatis, à cetariis Japonicis, & ab ipsâ demum inspectione provinciarum littorumque, ambram ferentium, petimus.

1. Pluribus in locis ambra colligitur, ubi nec circa littora, nec intus in regione melliferæ volucres nidificant; at plurimæ regiones apibus abundant, quarum littora ambram nunquam recipiunt.

2. Piscatores, qui ex rupibus littorum, circa Sinam & Javam, halcyonum nidos edules colligunt, (sunt nidi illi hirundinum marinorum, quos ex particulis holothuriorum construunt) alvearia inibi latentia, quæ à fluctibus deturbari putat *Denisius*, nunquam se vidisse testantur. Apes quippe, evitare ripas & tempestuosa loca, provida mater natura docuit.

3. Mel, cera, favi, cum liquore humido agitata, non coeunt in unum corpus, sed secedunt & dissolvuntur.

4. Favi cum melle suo, unctionis ope, ubicunque inspissati, ejusdem substantiæ coagulum referunt. Ambræ verò, ex venarum subterranearum diversitate, multa varietas est, & suis quæque regionibus propria; adeo, ut ex ejus inspectione etiam natale littus, quo recepta sit, à gnaris cognosci possit: perinde ut exercitatiores cœnopolæ vini degustati provinciam indicant. Alia enim bitumini crudiori, asphalto, vel naphthæ atræ exsiccatae similior est, adeoque nigrior, densior, gravior, vel minus; alia, ex nobiliorum particularum admixtione, candidior, carior, levior, vel minus; alia sæpè fungosa admodum, ut acutissimus *Scaliger*, Serapionem amplexus, ambram non ineptè pro fungo maris habuerit.

5. Ambra ex oceani antris recentissime appulsa, mollis est, vaccino stercorei aspectu similis. Atqui tunc nidorosum halitum exhibet, qualis à mellificii naturâ omnino alienus est.

6. Non rarò conchas nitentes atras, & alia submarini

generis fragmenta in ambrâ deprehendimus, nonnunquam & earum rerum particulas, quas mollior, in littus projecta, involvisse potuit; apes verò mel & favos nunquam. Falsus est Cl. *Denisius*, qui favos cum cerâ & melle (eccur non cum apibus etiam?) illatuisset relatori suo credidit; fallunturque scriptores Galli recentiores, qui idem credunt *Denisio*.

7. Magnæ molis ambra nonnunquam invenitur, longè ultra alvearis capacitatem. Taceo fragmenta monstrosæ magnitudinis, quæ citavit *Garzias* ab Orta A. H. L. i. c. i. Pro meâ sententiâ, massæ sufficient minores & propriæ observationis: Dum apud Indos versarer, inveniebatur in littore Japonico provinciæ *Kinokuni* massa ambrae gryseæ, *Catti* amplius centum, vel libras Belgicas circiter centum & triginta pendens; quæ cum tota emptorem non inveniret, in partes quatuor, formâ crucis, divisa & distracta est: mihi quoque advenæ venum reliqua ejus quarta pars oblata fuit, ex quâ integram ejus magnitudinem facile conjiciebam. Superabat hanc magnitudinem, quæ anno 1693. Ill. Societati Belgicæ à Rege *Tidori* vendebatur Joachimicis 11000, missa anno sequente ad Amstelodamensem Cameram; moles inquam 185 librarum Belgicarum accuratè pensiculata, modicè grysea, non postremæ dignitatis, figuram referens testudinis, truncatæ caudâ & capite; eo pacto emptâ, ut pecunia restituatur, si quicquam adulterii in eâ comperiretur. Iconem ejus massæ proposuit Excellentissimus Giffensium Professor *Valentinus* in *Mus. Mus. Lib.* 3. c. 28.

Ambrae attributa,

§. II.

De Ambrae adulterio, bonitatis notâ, ac virtute, sequentia accepimus:

Recens cum in littus deponitur, massæ farinaceæ instar mollis, & adulterio recipiendo aptissima est. Nihil verò

rò eidem feliciùs ingeritur, (prout ipsi adulteratores mihi fassi sunt) quàm gluma oryzæ in pollinem redacta; nam hæc & levitatem & colorem glaucum ei conciliat: sed quam fraudem teredines, illatâ carie, possessori detegunt. Ambra ex storace, benzoino aliisque odoriferis augmentata; tum pseudo-ambra, ex pice, cerâ, refinâ, storace & similibus composita; quales non rarò venales mihi oblatae sunt: illa paulò difficiliùs, hæc nullo negotio, tactu, oculis & vel solo suffitu, cognoscitur. Inventores, particulas ambrae recentis in unam massam majorem; expansas nimium & informes, in figuram aptiorem cogunt: unde ambrae sæpe rotunditas, semper gravitas conciliatur, quæ bonitati nihil detrahit. Non est melior bonitatis & constantior nota, quam si candenti laminæ ejus granula aliquot imponantur: quo ipso suffitus prodit adulterium, & cineris paucitas bonitatem. Faciunt id orientales trans-Gangetici in aurea ovatae magnitudinis & figuræ monetâ tenui *Koobang* dictâ, quam cum rasurâ ambrae imponunt carbonibus, nam hic nummus ipsis ad manus est. Ex ambris bonis optimam reputant Sinenses, cujus rasura aquæ calidæ immissa & operculata, exactiùs disjungitur & liquefcit. Vidi inservire huic operi patellas murrhinas, ex quibus infusum theæ forbillant, & in symposiis discretionibus illas per otium institutas. Postremæ notæ ea censetur ambra, quæ in intestinis balænarum invenitur; virtute quippe suâ plurimùm ibidem imminutâ. *Mokos*, ceti genus, trium & ad summum quatuor orgyiarum longitudinis, circa Japoniam capitur; cujus intestina frequentissimè ambram exhibent: estque latentis nota, si intestinum solventibus illico occurrat grumosa calcique similis materia. Frequens est in Japoniâ, quæ in balænæ extis inventa, vel cum excrementis, dum viveret, in mare egesta fuit; unde vulgari linguâ Japones ambram appellant *Kusura no fuu*, i. e. stercus balænarum.

*Ambra
subalbida,
seu Sperma
Ceti.*

Oceanus meridionalis frustra peregrinæ pinguedinis nonnunquam evomit, quæ externâ facie ambram referencia inventoribus imponunt: Mihi ejusmodi massa, in Luconiæ littus deposita, pro recentissimâ ambra grysea obtrudebatur: Albida erat, fungosa, fragilis, instar lardi rancidi, nidorosa & unguinosa, quam ego, ex balæna lardum judicans, longâ in salo morâ sic mutatum, repudiavi. Ex Bandensi littore massam informem possideo, trium circiter librarum, ejusdem tituli donum; sed quod ego sebum reor ejus generis, quod *Schröderus* dignatur nomine *Ambra subalbida*, vulgo *Sperma Ceti* dictum, à fluctibus, dum mari innataret, alicubi (fortè ad rupem) congestum & à sole in unam massam colliquefactum. Spermatis ita dicti triplex mihi innotuit sive genus, sive collectio: Unum, quod in mari septentrionali natans vimineis corbibus hauritur, prout ex oculatis relatoribus dudum innotuit: alterum, quod ex cranio alicujus balænæ, Latinis Orca, Belgis *Potvis* dictæ, copiosum depromitur, teste *Bartholino*, *Wormio* & ipsis, qui Gronlandiam ad capturas navigant: tertium, quod in insulis *Ferre*, seu *Fero*, ultra Scotiæ fines boreales positis, colligitur ab incolis piscatoribus, hominum pauperrimis, ex superficie longum caput habentium piscium, quos linguâ suâ *Bustoppe* nominant; à quorum copiâ insula, inter multas extima, idem nomen adepta est. De postremo hœc, nullius scriptoris auctoritate quicquam mihi constat, sed ex relatione viri fide digni, qui ad insulas naufragium passus, ei labori oculos & manus semestri commendasse mihi testatus est. Piscem aiebat humanâ magnitudine grandiore, cujus monstruosum caput mucosâ hujus pinguedinis copiâ, præsertim circa maxillas, circumfusus sit, quæ abrasa, lixivio forti & insolatione à rancore repurgetur. Ex capite piscis *Haye* (latronis marini post crocodilum perniciosissimi) depromunt epibatae maris Indici materiam candidissi-

didissimam, quam Spermatidis Ceti nomine venditant, neglecto cerebro, quod in medio capite inveni parvulum. Hæc materia virtutem Spermatidis Ceti diureticam egregiè præstat; verum, quod pulverulenta sit, & sevosæ pinguedinis exfors, à nomine & ex censu Spermatum merito rejcienda est. Coagulum verò meum, quod Spermatidis Ceti, sed depurati notas omnes & requisita habeat, ex allegatâ primâ classe esse videtur, modò in furfuream substantiam, qualem Sperma Ceti refert, rursum disjungatur: unde idem aliquando hujus usui feliciter supposui. *Succinum* phyci minus ineptè sub Ambra censum recipiunt; est enim parilis, sed limpidior pinguedo terræ, à falo & aëre indurata. Vidi illud in littore Prussico non modo colligi appulsum fluctibus, sed in eodem ex terræ venis & visceribus etiam effodi; at hoc, cum sæpe molle ac friabile sit, marinæ aquæ injicitur, ut ab eâ duritiem acquirat. De quo si clarissimo *Denisio* constitisset, *Succinum* loco supra citato non tam operosa viâ ex Sueciæ sylvis in hæc deduxisset littora. Extremi Orbis nationes *Succinum* longè præferunt Ambra veræ, imò longè etiam anteponunt (si *Corallia rubra* excipias) lapidibus pretiosis nostris, quorum illis nec usus, nec existimatio est; Præsertim verò *Succinum* pellucidum illud flavum, quod Europæis in dignitate ferè postremum est, illis ob antiquitatem, quam ei tribuunt, & summam perfectionem, multò habetur carius atque præstantius: ceteræ *Succini* varietates ipsis exiguo loco sunt. Ego id aliter illis demonstrare nisus, risui me exposui, & tantum profeci, quantum faceret, qui nobis persuadere vellet, argentum ut credamus aurò præstantius esse. Ambra nullus est nigritis inventoribus usus; major Europæis in medicinâ; maximus regno Mogolis, Persiæ Arabiæque, in confectionibus saccharo conditis & dulcidulis quibusque. Sineses, Japonenses, Tunkinenses, pene elium in finem ambram non ex-

Ambra citrina, seu Succinum.

petunt, quàm ut odoriferis compositionibus admisceant, pro figendâ & exaltandâ odoris suavitate, sine illius conjugio fugax ac debilior futurâ: nam utrumque eximie præstat; cùm sola exiguum habeat odorem. Virtutes, utpote satis cognitæ, omitto. Unum ex ambrâ secretum magnanimitatis placet apponere, quod ab experientissimo Medico Japonensi edoctus sum. *Rec.* Opii crudi q.l., involve linteo, & in vapore bullientis aquæ suspende; id quod circa nodulum post horam unam aut alteram exsudavit, opium præstat correctissimum; cui admisce duplum ambræ optimæ, ut fiat massa, ex quâ formentur pilulæ minutissimæ, in remedium virilitatis exiguâ dosi ante noctem concubitûs assumendæ.

OBSERVATIO XV.

كَيْف *Kheif* seu كَيْف *Keif*; five inebriantia
Persarum & Indorum.

Introdu-
ctio.

§. I.

Ebrietate, humanæ Mentis hoste, philosophorum totius Orientis consensu, nihil est turpius, nihilque magis detestabile. Inde prima & Gentilis & Mahammedanæ religionis puncta, vinum & ficeram, velut liquores divinam in homine profanantes auram, angue caneq; pejus evitanda, gravi cautione præcipiunt. Sanè apud Turcos, Persas, Arabes, qui citeriorem Asiam incolunt, carcere puniri & sub nudis talis ad sanguinem usq; vapulare videbis, qui hoc potu se gravarunt. Inter Indum & Gangem nec vitis quidem colitur, nec spiritum elicere quisquam novit; vini verò species, quam fundunt amputati scapi florum Cocos, saltem pro extraneis excipitur.

pitur. Trans-Gangem populi, etsi minimè abstemii, inebriari tamen supremo sibi ducunt flagitio, atque diras imprecantur convivatori, si, quem domi hospitem inebriaverat, eum exire foras in conspectum ludibriumque hominum permiserit. Quibus tamen, five sacramento Legis, five turpitudinis opinione, nihil obstantibus, omnes illæ gentes mirâ naturæ perversitate feruntur in temulentiae cupiditatem, & quam vino non audent, modis remediisque aliis inducere menti insaniam, in fraudem Legis, didicere. Eorum promum condum se exhibet in regno, quod vocamus, vegetabili, classis stirpium venenatarum & lethiferarum: stirpium, quarum vel nomina horremus Europæi, & procul ex medicamentorum catalogis proscribit ad timiditatem cauta nostratum medicorum religio. Didicit longiori experientiâ Oriens parare ex iis medicamenta; quæ dosi minori, vel per adfuetudinem majusculâ, tantum abest ut malignitate aliquâ noxam vitæ pariant, ut potius animales spiritus omni caligine, corpus dolore, animum tristitiâ expediant ac summè exhilarent. Pro varietate autem specierum, ex quibus parantur, tum pro variâ dosi & correctione, non uno & pari gradu modoque operantur: sed in primo ebrietatis gradu, animales spiritus leniter demulcent alia; alia in ulteriori gradu etiam turbant & stupefaciunt; alia in supremo, eosdem spiritus exagitant, & ad variam insaniam accendunt, adeoque pro bibentis cujusque temperamento, & quæ inde resultat, inclinatione animi, variarum quandoque bestiarum mores mirâ metamorphosi inducunt. Ex Persarum inebriantibus hîc saltem tria palmaria recensebo, videlicet *Nicotianam*, *Papaver* album sativum & *Cannabim*: omissurus theam, coseam, decocta tum radicem Satyrionis, tum cinamomi cum aquâ rosarum & saccharo; & si quæ alia remissiùs exhilarantia ad sorbendum in symposiis eorum recepta sunt. Vocatur inebriandi hæc virtus

tus كَيْف *Keif*, vel, ut alii scribunt, كَيْف *Kheif*, inclyto & toti cis Gangem Indiæ non ignoto vocabulo.

Inebriantia
Persarum.

Tabacum.

§. II.

Nicotiana ante sesqui circiter secula toti antiquo Orbi, adeoque & Persiæ, cœpit à Lusitanis transvectoribus innotescere. Nomen ubique habet *Tabaci*, & pro diverfo gentium idiomate *Tobak*, *Tabacco*, *Tombak* & *Tembakù*, ab insulâ hujus nominis Americanâ, quæ Herbarum copiam inventoribus dederat. Plantæ vix nomen innotuerat, quin simul cultura celebrari ubique cœperit, & fumandi usus omne humanum genus stupendâ velocitate incantaverit. Plantam, *Hyoscyami* speciem si negamus, ex classe tamen venenatarum nequaquam eximenda fuerit; cum vertigines, anxietates & vomitus, quos fumigata in non adfuetis concitat, malignitatis testes sint luculenti. Experimentis *Redianis* constat, olei ejus guttulam recenti immissam vulnere, pullos volucrum enecare, hominibus verò inferre periculosa symptomata. Vidi bajulos circa *Casnam Tartariæ*, qui perforatum cornu bubulum foliis plenum, superpositis carbonibus, paucis haustibus evacuebant; ex quo instar epilepticorum prosternebantur, pituitâ spumoque diffuentes. Quam verò venenata sint folia, eorum tamen fumus consuetudine homini fit familiaris, ut, non modò non noceat malignitate suâ, sed benigniori sale ferum ex capitis recessibus eliciat, ac cerebrum hilaritate impleat. Quod ut præstet felicius, Persæ fumum trahunt per machinam, aquâ ultra dimidium plenam, quæ foetidum & cerebro inimicum sulphur imbibens, fumum transmittit ab omni malignitatis acrimonia defæcatum, frigefactum & sincerum. Machina illa, quam كَلْبَان *Khaliaan* vel *Khaliun* vocant, ampulla est sesquipedalis altitudinis, vitrea, oblongo donata collo; cujus orificium clau-

claudit orbiculus æneus, in sesquipalmarem diametrum expansus, duos in medio permittens *tubulos* invicem adsolidatos, æneos; *Unum*, cujus inferior pars in ampullam demissa, aquæ immergitur; superior recipit nicotianæ cum impositis carbonibus retinaculum, infundibulo seu buccinæ orificio simile: *Alterum* brevior, cujus de-

missa extremitas aquam non attingit: superior incurvata arundinem excipit longam, qua fumus attrahitur. Tubulorum propago, proximè sub orbiculo, telâ xylinâ arctè circumvoluta est, in eam crassitiem, quæ vitri orificium cum modicâ colli parte expleat atque claudat arctissimè: Ita evenit, ut ad suctum non possit nisi ex infundibulo fumus succedere; qui jucundo strepitu aquam penetrans, primò inanè vitri spatium occupat, inde per arun-

Mm mm

dinem

dinem ad os fugentis atque ipsos pulmones pertingit; attractio enim, non buccâ aut labiis, ut vulgò solet, sed toto pectore peragitur, quo ipso fumus per pulmones se diffundit. Si acrior herba sit, concisam prius aquæ immergunt exprimuntque, ut à crudiori acrimonia liberetur: quod idem à Sinensibus & Japonibus factitatum vidi. Modum fumandi per machinam à Persis edocti sunt Arabes Hindostani, seu Indi magni Mogolis, &, qui cum religione mores Arabum adoptarunt, nigrîtæ quidam Insulares; sed his, quòd vitra deficient, pro ampullâ servit excavatus cortex cucurbitarum. Turci, Sinenses, Japonenses, Europæorum more fumum trahunt per fistulam, receptaculo tabaci accensi insertam. Nigrîtæ gentiles fumum sine instrumento hauriunt, rotatis foliis in turbinem, cujus basin accendunt, apice labris retentò & suctò. Nullæ gentes fumo magis indulgent, quàm Persæ, cum mares, tum foeminæ; quin equitantes Khalianum ægrè dimittunt, & cum arundo obsit, tubulum ejus loco inferunt coriaceum, flexilem, prælongum, chordis æneis affabrè circumductis munitum; ipsam machinam, cum foculo, gestante servo, sive pedisequo, sive equite. Atque hoc *Kheif* externum est, non Persis modò, sed toti Orbi commune, unde satis est, ejus hîc meminisse saltem.

Opium.

Alterum atque interni usus *Kheif* ex Papavere sumitur: quo Indi Persæque hortos & agros conserunt, ut lactescentem succum ex læsis capitibus proliciant. Hunc succum Europa *Opium*; Asia cum Ægypto *Afiuum* & *Osiuum* vocat. Persia idem præparatum, ex reverentia, appellat *Theriakî*, i. e. Theriacam; nam hæc illis est Poëtarum illa Galene, Hilare & Eudios, id est, medicina animo serenitatem, hilaritatem & tranquillitatem conferens: quò olim tergemino elogio theriacale antidotum Andromachi appellatum legimus. In Perside collectio ejus celebratur per ineuntem æstatem, propinqua maturitati capita decus-

fatim

fatim fauciando per superficiem. Culter negotio servit Opii collectio.
 quintuplici acie instructus, qui unâ sectione quinque infligit vulnera longa parallela. Ex vulnusculis promanans succus postridie scalpro abstergitur, & in vasculum, abdomini præligatum, colligitur. Tum altera caput facies eodem modo vulneratur, ad liquorem pariter proliciendum. At, hæc collectio, ob caput impar incrementum & magnitudinem, aliquoties in eodem arvo instituenda est. Solent in plantis nimium ramosis superflua capita prius amputari: sic reliqua magis grandescunt, & succo implentur majoris efficaciam. Primæ collectionis lacryma, *Gobaar* dicta, præstantior est, & graviori pollet cerebrum demulcendi virtute, colorem exhibens albidum, vel ex luteo pallentem; sed qui color ex longiori insolatione & ariditate infuscarî solet. Altera collectio succum promit, priori, ut virtute, ita pretio inferiorem, coloris plerumque obscuri, vel ex rufo nigricantis. Sunt, qui & tertiam instituunt, quâ obtinetur lacryma nigerima & exiguæ virtutis.

Præparatio Opii potissimum in eo consistit, ut, aqua Opii præparatio:
 pauxillo humectatum, spathâ crassâ ligneâ continuo & in Pilulis;
 fortiter ducatur & reducatur in patinâ ligneâ & planâ, donec elaboratissimæ picis consistentiam, tenacitatem & nitorem induat. Ita diu multumque subactum, ad ultimum manu non nihil pertractatur nudâ, & demum, in cylindros breves rotatum, venale exponitur; forcipe dividendum, cum particulas emptores petunt. Hæc serie pertractatum opium appellatur *Theriaak malidèh*, i. e. theriaca molendo præparata, vel etiam *Theriaak asiuun*, id est, theriaca opiata, ad differentiam theriacæ Andromachi, quam illi vocant *Theriaak Faruuk*. Præparandi hic labor perpetuus est propolarum, quos vocant *Kheifruus*, quasi Germanicè diceret *Trunken Krämere*/ quô illi, in foris & quadriviis sedentes, brachia sua strenuè exercent.

Massa hæc sæpe numero, non aquâ, sed melle subigitur, eâ copiâ admissô, quæ non siccitatem modò, sed & amaritiam temperet: & hæc specialiter appellatur *Bæhrs*. Insignior præparatio est, quâ inter agitandum adduntur nux Myristica, cardamomum, cinamomum & macis, in pulverem subtilissimum redacta; qualiter præparatum opium cordi & cerebro insigniter prodesse creditur. Vocatur in specie *Poloniâ*, vel, ut alii pronunciant, *Foloniâ*, puta *Philonium Persicum*, seu *Mesue*. Alii omissis aromatis, tantum croco & ambrâ massam infarciunt. Multi præparationem in usum proprium ipsi perficiunt domus suæ, ne à propolis admiscendorum paucitate vel multitudine decipiantur. Præter hoc triplicis præparationis opium, quod solâ pilularum formâ deglutitur, prostat, vel etiam à domesticis conficitur, liquor celebris nominis, *Coconâr* dictus, Græcorum quod puro *Μηκάνειον* ac Homerianum *Nepenthes*, quod à bibacibus propinari affatim per horarum intervalla solet. Parant hujus liquorem alii ex foliis, aquâ simplici per brevem moram coquendis; alii ex capitibus contusis infusione macerandis, vel iisdem supra filtrum repositis, aquam eandem septies octiesve superfundendo: admixtis pro cujusque placito, quæ in liquore; (Meconii Græcorum) sapori gratiam concilient. Tertium addo opiatum genus, *Electuarium* lætificans & lætificando inebrians; Hujus electuarii, cujus basin idem opium etiam constituit, à seplasiariis & medicis, prout quisque ingenio pollet, variè elaboratur, ac diversis ingredientibus ad roborandos & exhilarandos spiritus dirigitur; unde varii ejus extant descriptiones; quarum primaria & famosissima est, quæ debetur inventori *Hafjèm begi*, quandoquidem comedentis animum miris perfundere gaudiis, & magicis cerebrum demulcere ideis & voluptatibus dicitur.

Opium quod Europæis, si grani unius vel paucorum dosin excefferis, lethiferum nefas audit, à prænominatis popu-

populis longâ adfuetudine ita familiare redditum est, ut drachmam multi sine noxâ deglutiant. Multa hâc abusu, vel longiori ejus usu, acciuntur mala; emaciatur enim corpus, laxantur vires, contristatur animus, stupefcit ingenium: unde videas instar stipitum somnolentos & quasi elingues federe in conviviiis opii liguritores. Sæpe oblatis mihi sunt, quos à canino appetitu opii percurarem, sistro centum aureorum promisso, si hoc citra damnum & vitæ dispendium præstitero. Exemplum opii voracium non est, quod adducam, cum eorum pleni sint medicorum libri. Capita papaveris teneriora acetô condita nonnulli in mensâ secundâ appetunt; alii alia ex iisdem forbilla conficiunt, pro suo quique placito. Pergo ad Cannabin.

Qui inebriantium gaudent varietate, vel opii sapore *Cannabis.* non admodum capiuntur, illi ab hâc plantâ ecstasim petunt temulentia. An hæc vera sit Cannabis nostras, an ejus quædam species, *Bangue* dicta, (ab Authorib. Horti Malab. T. X. p. 119 descripta) hic non disquisi vero. Mihi ut ovum ovo in omnibus nostrati similis apparuit, cum mas, tum femina: adeoque crederem cœlo soloque acceptam debere virtutem suam. Benjani Gamronenses semen Isphahano transcripserant, ut plantam colerent; ex quo verò progerminavit merè Cannabina, satis graveolens, sed exfors expectatæ facultatis. Nec in Persiâ genuinæ virtutis est, nisi quæ colitur in *Komarèh*, seu *Luristanâ*, in *Kutelli Pyresen* apud *Caseruun* & in agro urbis *Isphahaan*. Partes suppeditat lætificantes: Semen quod *Sjadonéh*, Pollen flosculorum quod *Tsjers*, & Folia quæ *Beng* vocant. Semen virtutem obtinet debiliorem; Incoquitur cibus, & ingreditur emulsiones, ordinandas ad lætitiæ crapulam inducendam. Alii semen saccharo saleve condunt, vescendum ad gaudia etiam conjugibus excitanda. Pultes, dum Cracoviæ studerem, ex farina seminis Cannabini per jejunia sæpè comedimus, ex quibus verò crapulosum me, vel in

gaudia effusum fuisse non memini. Pollen flosculis excussum protinus per subtile linteum cribratur, cribratumque statim in trochiscos redigitur. Illud, quod primò & leviori motu transit, vocatur *Tsjérſi Gobaar*, estque præstantissimum, & interno usui sacrum; prostat ejus libra una quinque argenti unciiis. Cognoscitur præstantia ex micantibus punctis argenteis, quæ in trochiscorum fracturis apparent. Quod secundo loco, cribro concitato, permeat, vocatur *Tsjérſi Kamèr*, usu externo serviens ad exaltandum vires tabaci; cui accenso, imponitur particula pisi magnitudinis deflagranda. Quod proxtremò & arduâ concussione pervadit, vilior est, colore viridans, odoris gravioris, eidem usui dicatum. Redigitur pollen in trochiscos, seu pastillos, cum sputo humano, admoto carbone, cujus calore mollescit & in massam facilius convertitur. Bonitatis nota est, si carbonibus inspersum citò parumque fumet, deterioris verò, si multum & diu. Foliorum usus est in infusione cum aquâ frigidâ, quæ pota gaudiis perfundit bibentes, non citra gravem temulentiam. Modum præparandi describam, prout vidi institutum à quatuor *Derwisjis* (viris ex devotione mendicantibus) mihi obviis in xenodochio ad fines Indiæ. Hi, & folia quodammodo contrita, & vasa ad præparationem necessaria, levidensia, in femoralibus gestabant. Recipiebant foliorum prædictorum manipulos circiter duos, quos affusa aquâ agitabant; aquam imbutam virulentâ cruditate, expressis leniter foliis, abiciebant; affusâ aquâ recenti aliâ, quam cum pulvere aliquoties agitaram, denno abiciebant. Pulverem geminâ vice elutum expressumque subjiciebant pistillo, obeso, ligneo, & in vase fictili non incrustato acerrimè terebant, dum redactus esset in pultem. Huic paulatim affundebant aquam recentem, rotabant continuo, & demum per linteum trajiciebant, omni, præter recrementa, permeante substantiâ; ex quâ ipse colatus liquor

liquor virescebat. Ex liquore, is qui præparaverat, scyphum, capacitatis dimidiæ libræ, singulis admetiebatur fociis, affatim evacuandum, rotato subinde vase, ne farina subsideret. Hoc liquore, velut mero, delibuti & ad lætitiâ conformati se reddebant itineri. Sunt, qui pulverem cum syrupo subigunt, pro efformandis placentis & bolis, in eundem usum deglutiendis. A foliis Cannabinis, velut à potiori inebriantium specie, homines medicamentis inebriantibus dediti, in Persiâ Indiâque vulgo appellantur *Bengi*. Theombrotion magicum, quod, à Regibus Persarum comedi & bibi solitum, prodit *Plinius* L. XXIV. c. 17; Herbamque, cujus fumo Scythæ abstemii; & Semen, cujus in ignem injecti nidore Thraces se olim inebriaverant, referente *Alex. ab Alex.* D. G. L. III. cap. 9. *Tsjers, Bæng & Sjadonèb* fuisse, non alienum est suspicari.

§. III.

Ulteriori Asiæ, quæ India dicitur & ad Sinam usque extenditur, varia serviunt ad exhilarandum, inebriandum, vel efferandum animos, remedia. Ex numero externorum, præter Tabacum, communissimum est & in ore omnium versatur apophlegmatismi quoddam genus, Indis *Pinang* & *Bétel* ab admissis speciebus dictum. Componitur ex folio, fructu & calce. *Folium*, quod nomine totius plantæ Malabaræ *Bétel*, Malajis *Siri* vocatur, saporem habet ex Menthâ aromaticum, odorem Malabathri, sive folii Canellæ sylvestris, figuram verò folii Piperis & Cubebæ: quarum plantarum ipsa stirps scandendi genium faciemque exhibet; fructu excepto, quem fert rarum, piperi longo similem, saporis perquam aromatici, & ad ipsam compositionem, si haberi potest, expetitur. *Fructus* Nux est, vel potius nucleus, Indis *Areek* & *Pinang*, Persis Arabibusque *Fufèl* & *Faufèl* dictus, nuci myristicæ magnitudine & colore variegato similis, substantiam obtinens

Inebriantia
Indorum.

Pinang.

nens ligneam, facultatem cerebrum turbantem & sum-
mè adstringentem. Crescit in quadam Palmâ, cujus de-
scriptio extat apud Botanicos. *Calx* non ex lapide mine-
rali coquitur, sed ex adustis ostrearum & concharum te-
stis, ab Oceano in littus depositis. Ex his tribus buccel-
la, quam Medici *Masticatorium* vocant, hoc modo confi-
citur: Folio *Betel* in trochi formam convoluto (prius
enervato) inditur nucis *arecæ*, in lamellas vel frustula dis-
sectæ, pars circiter tertia; tum momento calcis, fere dimi-
dium scrupulum pendente, interior superficies inungitur:
quo factò, ne contenta excidant, trochus clauditur, ut fiat
bolus tantæ magnitudinis, qui buccam quodammodo im-
pleat. Hic dentibus volutus ac confectus salivam copio-
sam prolicit, prolectamque rubore tingit sanguineo; dum
& gingivis robur, labiis colorem purpureum, & gratissi-
mum ori halitum conciliat, & quod palmarium est, cere-
brum leviter inebriando spiritus demulcet & exhilarat.
Usui ejus omnes Indi, præsertim nigrity intra Tropicos,
non exceptis extraneis ibi demorantibus, mirè sunt ad-
sueti atque dediti. Sunt, qui domo haud exeunt, nisi ve-
lo ventris, vel vestimenti marsupio, trochis probè instru-
ctò, nec à mandendo cessant, nisi quando comedunt, vel
dormiunt. In componendis igitur Betelis mulierculæ, in
otio & mollitie educatæ, toto die, plebejæ omni mane oc-
cupantur, ut in promptu habeant, quos tum ipsæ mansi-
tent, tum hospitibus & familiaribus pro more gentis offe-
rant. Magnates masticationibus (sit verbo venia) præ ce-
teris luxuriosè vacant: unde ora continuo rubore diffu-
unt; fœdissimum aspectu! dum & difficile est, linguâ alieno
motu occupatâ, sermones eorum intelligere. In aulis Ma-
labaricis vidi non procul à Principe stare, qui subinde no-
vam Betelen porrigeret; non digitis, sed furcâ tenui, ar-
gento obducta, & trochorum apparatu in longam seriem
adornatâ; exhibendi hic ritus ad aulæ magnificentiam
specta-

spectabat. In Siamensi curiâ obtinet, ut illis, qui Regi à consilio sunt (*Opra* eos vocant) Betelum receptaculū præferatur, quô à Majestate donari solent, artificiosè ex auro, argento, vel metallo sequiori, pro cujusque dignitate, fabricato. Sine hōc adepto nobilitatis insigni comparere in Regiâ vel illustrium convivio, non audent. Theca illa adornatur capsellâ plenâ calcis, ad unguenti consistentiam præparatæ; spathulâ, ad tractandam calcem factâ; forfice singularis structuræ, quâ *areca* durior sine difficultate findi potest; & loculis, ad recipiendum folia, nuces, & ex his composita volumina sive trochulos. Folia regio hæc aliunde repetit, flaccida quidem cum appellant, virtute tamen integra, & diu servari apta. His ex penuriâ alii folia Menthæ substituunt, quæ illorum saporem quàm proximè referunt. Ex tribus his simplicibus, folium composito gratiam saporis & odoris tribuit; fructus cerebrum cum voluptate turbat vel inebriat; calx addita vires extricat, vehementiamque castigat; ipsius verò calcis acrimonia obtunditur adstrictoriâ nucis virtute, sine hac linguam palatumque miserè corrosura. Nux parcius addita impedire non potest, quin continuo mandentium linguæ tandem occallescant, & gustus reddantur impotes; tum & ipsi dentes, quos alioqui firmare solet, erodantur. *Arece* plures dantur varietates, & inter has mitioris genii, quæ teneriores ac recens additæ cerebrum minus turbare perhibentur. Ego, quamcunque speciem reciperem, mandere betelem nunquam potui, quin continuo mihi anxietates, sudorem frigidum & vertigines, æquè ac tabaci fumus, commoveret.

De Opio, ejusque Persis & Indis communi usu, dixi- Hamuk,
mus. Addo abusum execrabilem, qui viget inter Indos nigritas, ad efferandum animos ad homicidiorum patrandorum audaciam; dum vel vitæ suæ, vel injuriarum pertæsi, se devovent morti, per ultionem & mortes aliorum oppetendæ. Eo fine Opii deglutiunt bolum: ex quo in-

tentionis idea exasperatur, turbatur ratio, & infrænus redditur animus, adeo, ut stricto pugione, instar tigridum rabidarum, excurrant in publicum, obvios quosvis, five amicos, five inimicos, trucidaturi, donec ipsi, ab alio perforati, prosternantur. Actus hic vocatur *Hamûk*, apud incolas Javæ & ulterioris Orientis crebrò spectabilis. Vocabuli sonum ibi horret, quicumque audit; nam qui vident homicidam, illi vocem *Hamûk* summopere exclamant: monituri inermes, ut fugiant, & vitæ suæ prospiciant: dum ad extinguendam beluam accurrere debet, quisquis armatus & cordatus est. Opii etiam externus usus est apud nigritas: nam eodem aquâ diluto Nicotianam inficiunt, ut accensa caput vehementius turbet. Vidi in Javâ tabernas levidenses ex arundine, in quibus id genus tabaci hauriendum exponebatur prætereuntibus. Nulla per Indiam merx majori lucro divenditur à Batavis, quam *Afiuun*, quò carere adsueti non possunt, nec potiri, nisi navibus Batavorum ex Bengalâ & Choromandelâ advecto.

*Electuarii
magicum.*

Ex inebriantibus, apud Indos ditiores, utramq; replent paginam, quædam prorsus magicæ operationis Electuaria, quorum descriptiones recipiunt semen *Dutr* seu *Daturæ*, succum papaverinum five *afiuun*, pollinem Cannabinum *Tjfers*, aliaque ex phytologiâ venenatâ, pro vario affectu, quem concitare pharmacopœus desiderat, selecta; additis aromatibus, quæ ferociam corrigant, & vitales manducantis spiritus roborent. De directione pharmaci ad diversa pro lubitu inducendum phantasmata, multa referuntur admiranda, sed partim incredibilia & fabulosa, quorum ex numero est: quod propinato pharmaco excæcare adulter maritum possit, ut præsentis torum inultus conscendat; referente Nobilissimo *Mandelsloo* & *Linschoto*. Mihi in variis Indiæ regnis versanti, veritatem ejusdem effectûs explorare non contigit; saltem hoc edoctus sum, quòd stupenda in manducantis cerebro excitari possint phænomena & phantasmata, quæ ignari homi-

homines magicè & genii ope fieri facile crediderint; & credunt revera, de dato pharmaco ejusque effectû haud eruditi. Cujus rei hic annectere placet exempla, quæ propriâ experientiâ didici. Festum celebratur in Malabariâ mediterraneâ, in quo tempestatum & annonæ caritatis auctori, Idolo suo, ejusque Geniis obsidendæ offeruntur virgines Vestales (Deo *Wisthnu* sacrae) ut hâc voluptate conciliatus parcat frugibus & armentis. Obsessio in campo publico spectanda exhibetur hâc annuo ritu ac serie: Virgines, ex templo Brahmenum comitatu educæ, primùm populo sistuntur contuendæ, pulchræ, bene comptæ, vultibus ad modestiam compositis & nihil præ se ferentibus insaniæ. Nec morâ, dum ex *Wedâm* (Bibliis gentilibus) verborum formulam sacerdos prælegit, puellæ leviter moveri, mox tripudiare, demum subsilientibus crebris & inconditis motibus fatigare corpus, torquere artus & oculos, spumare, & horrendas actiones edere: opinante populo, ita illas agitari ab inductis dæmonibus. Hæc dum aguntur, cymbala tympanaque lætum resonant, populo etiam voce & suspiriis applaudente. Lassatas Brahmanæ reducunt in templum & cubare jubent; elapsâque horulâ menti restitutas denuo educunt in publicum, ut turba gentilis liberatas à geniis videat, & idolum credat conciliatum. Sed ô lepidam fraudem! Illi Sacerdotes ante primum processum propinaverant opiatum quoddam furiosum, cujus virtute ad hos præconceptæ intentionis actus efferabantur; eò quidem citiùs, quò fortiori motu fermentatio & facultas medicamenti exagitabatur. Alterum pharmacum reductis propinabant, prioris antidotum, quod fermentationem compesceret: neutrum suspicante turbâ, quia hæc mysteria peraguntur in adyto tenebricoso, unicâ lampade illuminato, quod templorum tertiam ac postremam partem constituit; ut est tripartita eorum structura. Hæc propinasse, mihi referebat probatæ fidei Indo-Batavus, idiomatis bene gnarus, qui

ostiolo propior caput adyto ingesserat, fraudis intrò actæ attentissimus spectator. Aliud sub eodem cœlo vidi: In præaltâ machinâ curuli, ex duabus ferreis uncis, per dorsi musculos adactis, suspendebantur alternè septem nobiles athletæ, unâ manu instructi gladio, alterâ ingenti clypeo, ut in honorem Deæ *Rhauni* armis luderent: quia hæc victrix heroina maximè cruore & ludis palæstricis delectari creditur. Sic illi à bajulis spectatoribus Deæ illius templum tribus continuis vicibus circumvecti, arma sua lanistarum more fortiter vibrabant; tum etiam caput, axillas, crura histrico lepore, velut per aërem natantes, motabant, ne minimum, ex actionibus & cruenta suspensione, præbentes doloris indicium. In circum, qui suspendendos stringebat, me continuò intrudens, video à Brahmene propinari ex nucis Cocos putamine haustum aliquem, procul dubio narcoticum, qui dolores sopiret, quos à Deo, templi præside, aboleri, credebat populus. Interroganti mihi, respondabat sacerdos: succum esse *Lansjes*, quem adversus sitim & deliquium propinarent. *Lansjes* est nux Cocos immatura, liquorem dulcem continens, qui successu temporis coagulatur in nucleum. Aliud in me ipso & sociis expertus sum. Sex Europæi, cum Directore Domino *Lycobthone*, à Benjanis convivio excepti fuimus, in viridario, unâ extra Gamronum leucâ. Inter epulandum, singulorum dum bibimus in sanitatem, Benjani abstemii, in compensationem, capiunt bolum inebriantis electuarii, recens sibi missi ex patriâ. Gustandi avidus obtineo buccellam non contemnendæ magnitudinis; & laudante me ambrosiam, ipse capit quoq; Dominus *Lycobthon*, ceteris exemplum Directoris nostri imitantibus, præter Dominum *Verdunkium*, qui olim virtutem expertus, solus repudiavit. Quid fit? Perfusi & repleti sumus, quotquot Nepenthe lætati, gaudio quodam inexplicabili, quali me nunquam in vitâ affectum memini. Nec aliud toxico illo delibutis licuit, quàm amplexus miscere, loqui parcissimè, arridere alloquen-

loquentibus, & cachinnis se invicem lacescere. Soluta sub noctem convivio, ubi equos conscenderamus, virtus pharmaci, quasi mutatâ scenâ, alia cerebris nostris creavit phantasmata. Haud enim aliter nobis visi fuimus, quàm, cum Pegaso, volatu per nubes & irides ferri, lucidâ elegantissimorum colorum specie undiquaq; obversante oculis nostris. Appulsi domum, & cœnæ, quæ nos expectaverat, accumbere iussi, quicquid quisq; ante se invenit, capimus appetitu lupino, & ciborum qualiumcunq; sapore ita oblectamur, ut cum Diis ipsis cœnare nobis videremur. Postridie, gravedo, qualiter solet post crapulam, (Russi vocant *Pochméli*) nulla cerebrum infestavit: sed discussis somno vaporibus, in statum suum restituta est ratio, & optimè habuimus. Obliteratâ pridie gestorum memoriâ, (quam refricabat *Verdunckius*) minimè gaudiorum & incomparabilis, quæ nos foverat, lætitiæ immemores fuimus; recordati etiam (quod singulare noto!) metûs ruendi versus latus dextrum, quo equitantes & euntes continuo angebamur, cujus idea tam fortiter impressa, non poterat etiam mente excidisse. Habes, Lector, crapulam magicam, à pharmaco inductam: quale sub noctem si propinaveris Melancholico, credet expergefactus, & tortus fatebitur, per aërem se volitasse in Bructrum, feralem Jctorum vix elapsurus sententiam.

OBSERVATIO XVI.

Ligaturæ Magicæ Macassarorum, sive
incolarum Insulæ Celebes.

§. I.

Ex Indorum magiâ naturali alteram, si haud pudicis auribus, contemplatione tamen non indignam depromo observationem, de Macassarorum deprædicatâ inter Indos ligaturâ: quâ illi virilitatem aliorum ener-

Nn nn 3

vant,

Ligaturæ
variarum
gentium su-
perstitiosæ
& inanes.

vant & enervatam restituunt. Magiam hanc non nuper natam esse, patet ex Virgilio *Eccloga* 8, quæ elumbem hanc artem sic docet:

*Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores,
Necte Amarylli modo, & Veneris, dic, vincula necto.*

Fidem efficaciam subscribunt prisca omnium gentium doctores, & in causis allegandis nil dubitant, naturam in operatione suffulcire ope dæmonis. Quin, illustrata puriori religione ætas posterior non adeo obsequio credulitatis & vanissimis superstitionibus renunciavit, ne viros in omni facultate enutriret, qui, cum in ceteris rebus defæcati iudicii & præstantissimæ eruditionis documenta orbi exponant, de hoc tamen argumenti genere ubi differunt, non erubescant vestigia credulæ antiquitatis legere, & ex illis multas causas citare. Ex quibus præ ceteris nominare mihi fas sit *Del Rionem, Arniseum, Hier. Jordanum & Rodericum à Castro*. Sed ad Macassaros. Est huic nationi infractus in bello animus, gravitas in conversatione, & generosa indoles, quibus illa dotibus tetricitatem coloris & formæ corporis rependens, nobilissima gens nigritarum creditur. In illâ, uti maximè laudatur fides erga fidos reciproca & constans, ita nihil culpatur acrius, quam arcana & tenax in infidos & perfidos vindictæ cupiditas, quam in annos diffimulat, donec expleverit. Inde sequior sexus maritos & amafios, perfidiæ in amore reos, sine pœnâ inducti fascini nunquam dimittit: generosè tamen vitæ & viscerum incolumitati parcens, perfidiæ duntaxat instrumentum lædit, in tantum, ne consuescere possint cum ullâ mortalium, quam cum uxore, vel cum illâ, cui soli fidem stipulati erant. Sed & viri, conjuges pari talione cohibent vicissim, ut, quicumque illis compressionem machinentur adulteri, ad quosvis conatus inglorii marcescant. Hæc magia & fascinandi consuetudo à Macassaribus ad alias migrasse videtur gentes circumfidentes, præsertim (quantum cognovi) Javanos, Malajos & Siamenses; quæ

quæ gentes, vel ex petulantia procos & concubinas, vel in ultionem maritos & uxores infideles ligare, & ad rem cum aliis habendam inhables reddere, mutuo consueverunt. Viget fascinandi hoc artificium, sed magis fortasse superstitiosum, apud Christianos Orientis; qui inter sacerdotales ceremonias, præsertim in ipso puncto copulationis, debilitatem sponso inferri ac inferendam declinari per maleficia posse, firmiter persuadentur; & ab his adeo metuunt, ut nulli non magnates & divites copulationis actui adesse curent sagam, quæ ligaturam inhibere, & hoc ipso à desponsandis dissidia ex hoc fonte oriunda declinare noverit. Quod, ut ex ipsis sæpe auditu accepi, ita copulationibus præsens, his didici exemplis. Duni circa Aulam Russicam versarer, quidam à latere summi Principis, (Dumdiake) mihi familiaris, cum illustri virgine nuptias celebraturus, id è primis consilio utriusque familiæ agebat, ut adesset vetula, magiæ nomine apud *Slaboda* (suburbii à Germanis habitati) incolas celebris, quæ inter sacerdotales ceremonias, ligantium, si qui adessent, conatus, arte sua illuderet. Atqui hanc referebat consuetudinem in magnatum nuptiis obtinere usitatam atque licitam. Quod equidem non mirabar; cum qui superstitiones prohibere debeant, Imperator & Patriarcha, superstitionum tenebris ipsi involuti ac graviter effascinati sint. In Armenorum suburbano Civitatis Isphahanensis templo primario ad solennitates sponsalium noctu celebrandas, cum Legato invitati, vidimus fortuito fascinantem virum, post templi ostium latentem; qui virgulam longam, quam sub axillâ tenebat, in taleolos mussitans dissecaret. Rogatus à Dn. *Leuenanker*, nobili Sueco, qui primus gesticulatorem adverterat: quo fine id faceret? & de reverentia loci monitus, nihil dedit responsi, nihil ab actione remisit. Accurrit tandem ex cognatis, qui impedimenta submissè deprecatus, narrabat: id jussu fieri nupturientium, ut si quis cœtui interesset alligator magus, ejus ille irrita intenta redderet. Hæ
super-

superstitiosæ & magicæ actiones, uti publicè inter Christianos Orientis permiffæ sunt, ita quoq; occultè verfantur inter Christianos Occidentis nostri, etfi à superstitionum veneficio Legibus & Religione prohibitos. Nec de sunt iis Philosophi, qui ligaturas per seram clausam, ligulam constrictam, cultrum parieti infixum, aliosve acus in puncto sacerdotalis copulæ institutos, induci posse contendunt; ac præstigias præstigiis opponendo, illatas ex tali causâ ligaturas mictione per anulum sponsionis, vel per ansam lapidis sepulchralis, similibusque ineptissimis phylacteriis, nullis naturæ causis nitentibus, curandas, publicè docent. Indignam sanè Philosopho sententiam! Nam infallibilis veritatis regula est: (docente *Sennerto in Hypom. Phys.*) *Nihil agere ultra vires suæ speciei*; quominus affirmare congruum est, constrictiones, compressiones ferarum, vel ceteras sagarum gesticulationes & verba mustitata, quicquam posse exserere virium; nisi fortè in animo superstitiosi hominis, qui imaginatione suâ influentes spiritus ad membrum expandendum requisitos, nullò negotio impedit, vel promovet: quos verò & ipse pudor non rarò in noviter nuptis ligat & ab officio retinet; solvit deinde ac restituit consuetudo & longior familiaritas. Qui effectus istos per incantatoris intentionem & vim imaginativam, in alius personam & corpus directam, explicare laborant, actiones immanentes & transeuntes malè distinguunt; & *Verulamio* licet atq; *Helmontio* sibi præsidibus, sententiam suam explodendis exponunt absurditatibus.

Macassarorum
ligaturæ
in specie.

§. II.

De Indorum, ac in specie de Macassarorum, ligaturis paulò fortassè mitiùs sentiendum est; quòd non solis peragantur actionibus vanis & ad rem nihil facientibus, sed præterea requirant modos mediaque naturalia: quorum effluviis & magneticâ conspiratione quandam mentis alienationem excitari in adultero, & accedente levi conscientia

tia & imaginationis motu, spiritus animales, fluidissima illa & nutu mobilia corpuscula, ab illapsu revocari; vel per me licet, quacunq; alia ratione, mihi quidem occultâ, flaccidam constitutionem in momento induci naturaliter posse contendas: quandoquidem obvia ibidem exemplorum copia vix permittit de effectu dubitare. De hâc ligaturâ joculariter multa mihi narraverant alii, quibus ego, velut otiosorum commentis, attendere nunquam fui dignatus. Incidi forte fortuna tandem in militaris officii juvenem contrerraneum, ingenuum & athleticæ valetudinis, mihi obvium in expeditione contra rebellem Principem, Belgis Capitain *Junfer* dictum, in Insulâ Iavâ majori. Hic, quod mihi credebat, ex Macassarîâ ante biennium in Belgium reversus, cum nepti domesticâ magistri Cameræ Amstelod. Ind. Or. (*Berwind hebbers Nichte*) iniverat conjugium: cujus sacra celebraturo (prout ante abitum consueverat) ad quævis tentamina flaccuit priapus, fortis alioqui in hoc campo pugnator. Recordatus amasiæ Macassarîensis, cum quâ ad pactum tempus (ita mos est illic terrarum) conjugum more vixerat, quod verò ante discessum, comprimendo aliam, violasset: facile se ab illâ fascinatam, & cum illatâ poenâ dimissum intelligit. Cum Patroni igitur commendatitiis reversus in Indiam, permissus est à Senatu, qui locum repeteret, in quo captivam reliquerat virilitatem. Quam, quod in vitis esse amasia desiisset, multa cum difficultate, ad sententiam tamen, recuperaverat, nunc cum spolio refarti vigoris remigraturus in patriam. Historiolam lepidam & rarioris exempli mihi visam, cum Bataviæ in illustri symposio recitarem, respondit Gn. Dn. G. D: Haud sibi exempla ejus farinæ peregrina esse; persæpecum commendatitiis reverti ad pristina hospitia mittendos, ut corrupti articuli statum redintegrent; & de veritate me nihil dubitare jussit. Narratiunculis dehinc attentior, plenam ubique inveni exemplorum hujus argu-

menti copiam; cujus me promum condum hîc non exhibebo; sed ut me expediam, saltem pro coronide adjiciam ipsum ligandi ac solvendi artificium, arcanum, quod anili sagæ, medicinam facienti, pretio & precibus extorfi; haud inficianti, plures dari ligandi modos, sed minimè comparandos cum arcano nostro, utpote longo usu & experienciâ probato. Verba vetulæ sunt: *Puella amasium, vel conjux maritum, ligaturus, abstergat à concubitûs actu mentulam indusio, vel quolibet linteo, ut seminis quantum potest, excipiat. Hoc linteum probè convolutum sub limine domûs suæ in terram sepeliat: ibi quàm diu sepultum reliquerit, tam diu ejus hasta, in nullius, præterquam sui, (fascinantis) servitium obediet, & prius hîc nexu non liberabitur, quàm ex claustro liminis liberetur ipsum linteum. Vice versâ: Lecti sociam ligaturus, menstruatam ab eâ indusum, sive linteum quodvis menstruo cruore abundè pollutum, comburito. Ex cineribus, cum propriâ urinâ subactis, efformato figuram priapi; vel, si cineres icunculæ fingendæ non sufficiunt, eosdem subigito cum parte terræ, quam recens perminxerit. Formatam iconem cautè exsiccato, siccamque asservato locô siccô, ne humorem contrahat. Quamdiu sic servaverit, omnes arcus, dum ad scopum sociæ collimaverint, momento contabescent. Ipse verò dominus cum optato fruiturus est gaudio, Alrunum hunc suum prius humectato; qui, quàm diu madet, tam diu, suspensio nexu, mentula ipsi parebit; quin & aliis, quotquot ad hanc metam properantes fœmina admiserit. Hæc Illa. An quid sympathiæ & magneticæ virtutis sublateat? judicent alii, me doctiores; ego saltem relator Observationem hanc, ob amabilem lectionis varietatem, inferui.*

AMOENITATUM EXOTICARUM

FASCICULUS IV.

Continens

RELATIONES BOTANICO-HISTORICAS

DE

PALMA DACTYLIFERA,

in Perside crescente.

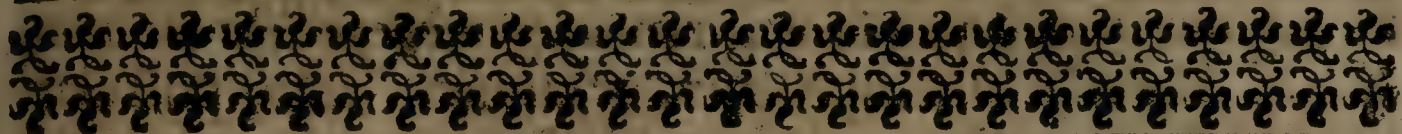

Catalogus Relationum

FASCICULI IV.

- Relatio
1. Introductio ad Palmæ historiam.
  2. Palmæ historia generalis.
  3. Ejusdem cultura.
  4. Palmæ descriptio botanica.
  5. Palmei foetus historia & anatomia botanica.
  6. Palmæ historia naturalis & œconomica. *Sive:*
de Palmæ foemineæ imprægnatione, & ratione tractandi Dactylos.
  7. Peregrinationes ad palmeta.
  8. Diætæ, Stationes, Aquaria & Hospitia circa illa.
  9. In palmetis hospitantium occupationes.
  10. Palmæ usus. Historiæ epilogus.

RELATIO I.

Introductio ad Palmæ historiam.

§. I.

Phoenix re-
situtus.

Introitus.

Palmam heic sistimus dactyliferam, elegantissimam Orbis, & Asiæ citerioris copiosissimam arborem; arborem, quæ, torrentis cœli sui ac soli natalis invicta injuriis, in excelsum fastigium superbo vigore enititur, & uberrimâ lautissimorum fructuum annonâ possessores suos cumulat. Ex quibus illa felicitatibus gloriosè meruit, ut eam literatus orbis Constantiæ, Fortitudinis, rerumque præclarè gestarum notam atque insigne constitueret. Injurius ego in dignitatem arboris, & ingratus in beneficentiam videar, nisi lectissimam ejus historiam, quæ à Botanicis obiter delineari, à Philosophis & Poëtis contaminari etiam figmentis solet, plenâ disquisitione vindicem, atque hœc ipso meritas reponam grates almæ nutrici, quæ me ultra biennium dactyliphagas inter Persidis Arabiæque gentes fructu melligeno sustentavit, umbrâ verò, quamvis tenui sua, ab ardente Jove gratiosè protexit. Pensum ita persequar, ut arboris natales, structura, cultus, foetura, patria, dactylipha gi populares, eorumque mores & ratio vivendi, & quæcunque ad historiæ integritatem spectaverint, Palmæphilo Lectori innotescant: tantum materiæ apparatus singulari Fasciculo complexurus.

In dissertationis limine nos morari jubet famosa illa *Phoenix* & tantopere ab auctoribus deprædicata *Avis Phoenix*; *Arabum* quæ cum arbore nostrâ uti Græcæ appellationis τὸ φοῖνιξ

00 00 3

ita

ita quodammodo patriæ & fortunæ particeps est: ex quo, ut paucis eam contemplemur, argumenti ratio postulat. Patria illius Arabia est, deserta illa & perpetuis ardoribus æstuans; in quâ unica dicitur & sine pari existere, insolentia quam natura stupet, & quam demirata antiquitas Avem ipsi Soli sacrare dignata est. Forma illi eximia est, magnitudine aquilæ, cujus caput & collum aureo nitore fulgent, vertice longis plumis cristato: vastum pectus & caudam laxiorem cœruleus, roseo interpunctus, color, reliquam superficiem purpura, variis coloribus distincta, insigniter commendant. Omnium autem viventium maximè longæva est: cujus vigorem nec vernaculus ardor cœli, nec ulla infirma ægrotudo corporis; vitam verò nec fati necessitas terminat: quippe quæ pluribus defuncta seculis, (quorum de numero auctores discrepant) quasi annorum, quos vixerat, solum numerum pertæsa, ex ferali busto, quod sibi ex aromatibus struxerat, repuerasceret, felicem subitura prioris vitæ periodum. Sic inquam Græca fides, sic Latina à Græcis adoptata Phœnicem describit Arabum.

Phœnix Sinensium,

Si permissum est procul excurrere, audeam in scenam huc ducere, ac Phœnici æmulam affirmare Sinensium Foo, vel, ut plenius scribitur, Foo woo, avem apud antipodes æquè celebratam, atque in nostro hemisphærio Phœnix est. Foo woo enim descripserit, paucis exceptis, qui ipsum Phœnicem: quo cum Sinensis illa de originis & felicitatis primatu non injuriâ fortasse contendere. Scribitur enim unicus & perfectissimus esse naturæ partus in Volucrum genere, Ein Meisterstück der Natur; partus equidem in ipso æthere exclusus, & eo ipso demissus tempore, quô ex fecundiore cœli, ut loquuntur, cum terra coitu nascebantur in quadrupedum genere animal exquisitissimæ pulchritudinis & virtutis, Kirin dictum; in ordine verò humano Sédjin aliquis, id est, perfectissimus inge-

ingenio & virtute homo : cuiusmodi fuisse perhibentur doctores *Roofj*, *Koof*, nostratibus *Confutius* dictus, *Sjaka* & alii paucissimi. Avis hæc à Sinensibus, & qui eorum religione & scientiis imbuti sunt, finitimis nationibus, creditur auspiciatissima nuncia felicitis seculi, hominum amans, cœlitibus dilecta. Magnitudo illi decens est, forma eximia, cui nullus deficit articulus pulchritudinis : Hanc præsertim crista commendat excelsior, collum & crura longa, cauda longis plumis luxurians, & cum reliquo corpore, triade colorum, rubeo, cœruleo aureoque eleganter distincta. Longævitatem in Phœnice miraris, in *Foo woo* sanctitatem stupeas : Rigorem enim religionis Pythagoricæ inimitabili exemplo referens, graminis externa tantum depascit foliola ; ne herbulam, immortalis quoque animæ habitaculum, occidione deleat ; gressus verò eâ cautione dirigit, ne animalia offendat vel maximè exilia, vel eorum frangat ova : quibus tamen omne terræ spatium (microscopiis & subtiliori philosophiâ testibus) abundare dicitur, ut proferre pedem, sine inferendâ clade, sit difficilimum. Interitum vix habet, quod ex mortalium scenâ ad æthera rursus sublata, ubi maneat, dici non possit. Hæc igitur felicitatis augurium & index habita, sæpè à Sinensibus, velut ab Ægyptiis Scarabæus, rerum dicatur auspiciis ; initia librorum, Principum conclavia, & rarioris artificii mappæ tabulæque, imagine ejus frequenter insigniuntur ; quin & orationibus votivis & gratulatoriis apud literatos argumentum præbet atque gratiam. Adeo inquam in multis *Foo Phœnici* videtur substitui, ut diceres ipsum esse, vel ex ejus historiâ evolâsse ad antipodes.

Verum enim verò, figmenta sunt diversæ originis : quam (missâ Sinensium ave) Phœnix noster invenisse videtur in hieroglyphicis cunabulis Ægyptiorum ; nisi fortè in ipsâ exclusus *Arabia*, post longum seculorum
ambi-

ambitum (verba sunt ita referentis Taciti *L. VI. Ann. c. 28.*)
demum in Ægyptum dederit. Inde igitur ab advenis Phœ-
 nicensibus susceptus, (nam per hos notitiæ migrabant) ad
 transmarina enatavit littora Græcorum: à quibus nil mi-
 rum est, si non reclusis analogiæ mysteriis, in Romano-
 rum quoque fidem concesserit, & oratores pariter ac poë-
 tas, quin & historiarum monumenta, eximii leporis & ple-
 na admirationis fabula nullo negotio occupaverit. Nec
 enim dubitârunt omnium seculorum auctores opinioni
 de prodigiosæ volucris existentiâ suffragari: ex seculari-
 bus *Herodotum, Plinium, Solinum, Ælianum, Philostrat-*
um novimus; *Clementem Romanum, Cyrillum, Epipha-*
nium, Ambrosium, Lactantium ex Ecclesiasticis; taceo in
 utrâque classe recentiores. Videris ætate quoque nostrâ
 scholarum heroas, quos tantâ pervicaciâ incessit Phœnix,
 ut veris rationibus malint, quam opinioni de existentiâ
 speciosissimæ volucris, parentare: quasi ex interitu tot ar-
 gutissimarum, quas illa præbet, inventionum, Reipubli-
 cæ literariæ saluti metuant. Tacebo nunc commenta
 Asiæ, inter Indum & Gangem positæ, in prodigiis admit-
 tendis facilimæ, & in retinendis tenacissimæ partis terra-
 rum; quæ inter antiqua superstitionum cum Ægypto
 commercia avem Phœnicem amplexa quoque videtur:
 nescio, quas non prodigiosas de eâ affectiones somnians;
 illas verò, seu Patriæ immemor, seu figmenti conscia,
 non quidem in deserto Arabiæ, sed circa Imamum mon-
 tem & inaccessam Gangis originem, quasi in Utopiâ, col-
 locat. Quid autem mysteriorum studiosa gens per
 Phœnicem designaverit? an aurato capite cœlum? an pē-
 ctore cœruleo mare? an versicolore corpore plantige-
 ram tellurem? an corpore toto universum mundum, qui
 elapso anno magno Platonico revolutionem passurus sit?
 Ita quidem *Deusingo, Laurenbergio, Kirchmeyero*, aliisq;
 persuasum est, minimè verò iis, qui cum Ægyptis Arabi-
 bus-

Phœnix In-
dorum.

busque versati, sensûs hujus mystici ne vestigium inveniunt in ipsis regionibus, quæ primam dedere lucem Phœnici. Quid moror? In τὸ φοινικῶν, sive Palmæ dactyliferæ, argumento, arboris omnium principis, Phœbo dicatæ, venustissimæ, felicissimæ & maxime longævæ, natales suos nomenque invenit Phœnix ipse plumosus; Et per Phœnicem nihil unquam aliud priscis, nisi Palma nostra designata est; Alæ frondium ordines alatos indicant; decus plumarum, pinnatam seriem foliorum; renascens illa ex igne origo, ardorem significat, in palmiferis Arabiæ desertis maximè intensum, qui cum ceteris viventibus ferat interitum, Phœnici tamen nostro ortum & vitam, partibus omnibus incrementum, caudici firmitatem & robur, fructibus maturitatem & perfectionem tribuit. Ceterum & vita utrique longæva, Soli utraque sacrata, par fama & gloria, idem denique nomen est. Atque sic recluso, si quod est in fabulâ, analogiæ mysterio, reciprocam hîc reddimus ex ave in arborem metamorphosin: eam hoc loco statuentes & restituentes Phœnicem, quæ in Persiæ non minus, quàm in Arabiæ Ægyptique æstuoso solo longæva perennat *Arbor Dactylifera*, Latinis Palma, Græcis φοινίξ, Arabibus Persisque نخل *Nachl*, Ormusi-
fibus مغ *Mogh*, eorumque finitimis موح *Moch* appellata. Quam ipsam dum sub disquisitionis incudem vocamus, à contemplatione nostrâ excludimus alius terræ geniique arbores illas, quibus vel ex frondium gradatâ dispositione, vel ex verticis circa mediam gemmam circumfusâ comâ, vel ex harmoniâ partium foeturæ, puta spatharum spadicumque, vel tantum ex individui caudicis simplicitate, vel quocunque caractere alio, Palmarum civitas indulta est.

Palmarum
genera,

§. II. Omnes plantas sub amplo Palmarum nomine per uni-

P p p p

ver-

versam Afiam extantes in tres ordines disjungo; sic enim ipsa eas divellit maximè obvia & perennis differentia foliorum: Primus ordo Palmas folio Adiantino, alter flabelliformi, tertius arundinaceo exhibet dotatas, & in hoc postremò Phœnicem quoque dactyliferam, Palmam ^{νατ} ^{ἐξοχὴν} & sine addito sic dictam; Omnium quippe Palmarum, quin arborum omnium facile Reginam, perfectissimumque in Regno Vegetabili superbæ gravitatis exemplum. Nisi fortè principatum sibi arrogaverit Palma folio arundinaceo, *Cocos* dicta; quæ nostræ vix cedit, siue formæ totius similitudine, siue usûs, quem vitæ humanæ præstat, varietate, siue potissimum sui copiâ & multitudine: quâ, ut illa in omni citra flumen Indum Asiâ æstuosâ, ita hæc in omni Indiâ Tropicis conclusa, ceterarum arborum numerum conjunctim omnium evincit, extra eos verò limites, quod notabile est, nullâ arte se propagari patiens. Quam verò *Cocos*, velut nuciferam & à pruniferâ nostrâ diversam, à Phœnicis tractatione excludimus. Initio de dactyliferâ, vel de omni fortassis Palmâ dubitaveris, cuinam stirpium classi associanda sit? Nam Herbis & Fruticibus accenseri, vel ob celsitudinem non potest; nec referri inter Arbores, quæ arboris leges indolemque respuit; nuspiam cortice vestita, expers lignæ soliditatis, & per ramos furculosque haud divaricata. Peculiarem igitur subire censum popularium judiciò videtur, qui eandem ^{مُخْ او نَخل} *Moch* vel *Nachl* specificò, quàm Arboris ^{درخت} *Diràcht*, communi vocabulo appellare malunt, & Palmetum proprio nomine ^{نخلستان} *Nachlistaan*, vel antiquiori & oræ Persicæ usitato nomine ^{مَغِسْتَان} *Moghestoon*, non ^{درختستان} *Dirachtestaan*, id est, arboreti, indignant. Enim verò, dubitationes has non adeo moramur, ut ex arborum ordine eam excludamus; haud integrum du-

cen-

centes, ut Fungis & Muscis, sic vel Palmis aliud inter Plantas, quàm quò à Botanicis dudum donatæ sunt, præter necessitatem genus constituere. *Theophrastus* sanè: *Planta*, inquit, *res varia est atque multiplex, inque universum de eâ referre judicium, difficile.* Hist. Plant. L. I. c. 2.

RELATIO II.

Palmae historia generalis.

§. I.

Expedit autem ante arboris nostræ introductionem duplex indicasse, Sylvestre nimirum & Hortense, genus. Illud per desertas valles & circa torrentium falforum ripas crescens, formam gerit indecoram, tortam & humilem, folia hortensi multò longiora, firmiora & ad textilia opera magis expetita, fructus verò ut rarissimè, ita non nisi austeros & inutiles; ex quo, ceu futile, & palmeo nomine indignum, peculiari appellatur nomine *أبو جهل* *Abudsjehl*, quod Arabice Patrem inscitiae significat. Creditur ex ipsis ortum esse hortensium dactylorum officulis, quorum germen in sterili solo, nullâ quidem auxiliante culturâ, in agrestem profapiam degeneret, si deinde radicum traducibus propagetur. Ruricolæ sic referunt, penes quos fides sit. Sylvestri classi accensenda venit parva quædam Palma Indica, quam copiosam *Ceylana* Insula, sub nomine *Hin Indi*, id est, pumilæ Palmæ, rariorem *Malabaria* sub *Katun Indel*, i. e. Sylvestris Palmæ, rarissimam terra Gangetica, sub Telingicæ (mediterraneum idioma est) vocis *Ni Peris* appellatione videntem exhibuerunt, Dactylos ferentem minores, rubros, quodammodo edules, carne farinulentâ, ex quâ coctionis ope mellis speciem Indi nonnunquam eliciunt; descri-

Species.

Palma Sylvestris Persica,

Palma Sylvestris Indica.

pta ab Horti Malab. auctoribus Part. 3. Ab eâ non differre nisi natali solo videtur procerior oræ Gufurattensis Palma, quæ inebriantem liquorem تاري *Tari* (pariter, ac per universam Indiam Palma *Cocos* potum vinosum, *Syri* dictum,) ex præcisissimis spadibus effundit; mitior verò, veræque Palmæ admodum æmula est, quoniam terræ natalis humente sabulo, modico sale nitroso, & fervore fota (quibus mirè Palmarum genera delectantur) in ejusdem proceritatem generosè enititur. Vulgus in Perside & Arabia agresti familiæ annumerat arborem suam Bdelliceram دوّم *Duum*, aliis مقل *Mokhl* dictam, cujus Gummi مقل اسراف *Mokhl Asrak*, apud myropolas utriusque regionis, prostat venale, ex fructuum decocto, quod perhibent, inspissatum, coloris rufi, pellucidum & sincerum. Arbor hæc ipsa est, quam in Paradiso quoque germinasse, indicat Hebræorum vocabulum כרלח Arabum voci مقل Bdellicem denotanti, dubio procul æquivalens; nunc ejusdem ferax tantum est felix, quâ Sinum Persicum respicit, Arabia, & huic adversa ora Persidis خاسكى *Dsjask*, nostris *Capo de Jasques* dicta, unâ cum vicino deserti ejusdem circuitu, quem καὶ ἐξοχὴν & velut proprio nomine بیابان *Biabuun*, id est, desertum appellant. Quam ipsam verò arborem mihi haud visam, nequaquam Dactyliferæ speciem esse, sed sylvestrem Palmam nuciferam folio flabelli formi, αὐλόπληγς mihi retulit attentissimus in Oriente Botanicus, *Herbertus Jagerus*, Vir inter Philosophos & Gymnosophistas eximiæ auctoritatis, cui fidem subscribimus: Crediderim hanc esse *Bdelliceram Chamerypbem Serapionis*.

*Palma
sylvestris
Bdellicera.*

Palma Hortensis.

Mitis altera & hujus loci Palma est, quam nascendi fortuna melior, humanæ curæ & culturæ subjiciens, Horten-

tensem esse voluit, specificè Palma Dactylifera, & secundum eminentiam, *Palma* sine addito, Phœnix veteribus, Persis نخل *Moch, Nachl* vel *Náchli chor-mà* appellata; cujus, sed potissimum in Perside nascentis, historiam persequimur.

§. II.

Patria.

Ejus Patria, in Asia quidem, (nam Africam non moramur) omnis est Arabiæ Persidisque tractus, qui ab Indiâ ad rubrum mediterraneumque maria protenditur, versùs meridiem Oceano circumfusus, versùs boream trigessimum ultra citraque gradum attingens altitudinis. In quo verò nuspiam Palma magis luxuriat, quàm iis in regionibus, quæ situ propiore Sinum ambiunt Persicum; quales sunt: versùs meridiem, Arabia Maskettensis, felix quoque nuncupata, ex ubertate dactylorum, quibus & cives sustentat suos, & citeriorem quoque Indiam alit; Versùs orientem, *Carmania* deserta, nunc مَكْرَان *Meck-raan* dicta, ad سِنْدِي *Sindi* provinciam usq; sive Indi fluminis alluvionem; ultra quam, teste *Garzia*, nullum Palmæ hujus est vestigium: ut mirer, unde *Georgio Andersonio* Dactyli venerint in Kara Kitaja. *Itiner. Lib. 2, cap. 10.* Sanè, qui ejus arboris natale longius in orientem protulerunt, quique Palmarum vel folia pro papyro expeti, vel spadices earum vini feraces esse retulerunt, illi vel congeneres sylvestres, vel Palmas nuciferas cum dactyliferis confuderunt, quale non est viatoribus indoctis, vel supinis, errorum genus insolens. Versùs occidentem; quicquid terrarum ex Babyloniâ per Susianam ad Basrensæ usque protenditur illustre ostium illud, quod Euphratis Tigridisque aquas, communi alveo سَاطِ الْعَرَب *Sjet el arab* receptas, in Sinum Persicum effundit, atque inde dactylorum

lorum magnam vim ad externos mari dimittit. Versus Septentrionem antiquæ veræque Persidis *فارس* *Fars* dictæ pars australis, quam ad Orientem *Carmania*, ad Occidentem *Susiana* terminat. In hac verò nulla est ditio, quæ caryotarum vel delicatiori genere, vel majori affluentia dotetur, quàm *جهرم* *Dsjabrom*, ex quâ illæ per regni universi partes & provincias (quas omnes incolæ nomine *ایرون* *Iruun*, nos, non Persidis, sed Persiæ vocabulò complectimur) ipsamque in Tartariam & Georgiam pervehuntur. Ex ceteris territoriis ditiori annonâ gaudet provincia *لار* *Laar*, & quam hodie includit, *داراب* *Daraab*; *Carmania* item, nunc *کرمات* *Kirmaan* appellata; & imprimis ea provincia, quam Sinus sæpè dictus alluit, ab insulâ *جرون* *Dsjeruun*, (nostris *Ormus*, vulgo Persarum *هرموز* *Hormuus*) *Dsjerunaat* denominatur: cujus ego nunc squalidæ ac torrentis terræ in amplexu, sub umbrâ Palmæ arboris, descriptionem hanc meditor. Rectè dictavit *Strabo*: *Regio (Persis) magna ex parte nuda, nihil habet præter frutices & Palmam, quæ in Babyloniâ & Susianâ & in orâ Persiæ & Carmaniâ permulta est, de Situ Orbis Lib. XVI.*

Coelum &
Solum,

§. III.

Coelo Palma gaudet torrido & æstuoso, terrâ autem sabulosâ & limosâ, levi & nitrosâ: ex quo igitur ceteræ stirpes intereunt, eodem loci geniô arbor nostra delectari, imò solô foveri dicenda est; quandoquidem in cœli benignioris regionem, fundum licet opimum, transplantata, vel emoritur protinus, vel, si vitam servet, sterilis & parva consenescit. Idem observavit *Theophrastus*: *Caloris, dum ait, avida est, & frigidum ferre nequit, fructifera verò*

verò sterilefcit in Graciâ. Hift. Lib. 2. cap. 9; & Plinius: Nulla eft, inquiens, in Italiâ sponte genita, nec in aliâ parte terrarum, nifi in calidâ; frugifera verò nusquam, nifi in fervidâ. Lib. 13. cap. 4. Sanè, quò Palmarum feracior eft regio, eò ut plurimum inclementioris cœli & magis ceterarum rerum inops eft, præfertim aquæ dulcis & fluminum; incolas proinde non habens, quàm plebejos & fortunæ tenuioris, qui dactylis, vix aliâ eduliorum specie, fufcentari, & vitam degere in fqualore & inopiâ à teneris confueverunt. Indolem cœli fatis expreffurus videor, fi omiffis reliquis, faltem calamitatum caput, auram ejus ferventem nominavero. Hæc æftate palmiferas regiones cum infestet promifcûe omnes, tum verò circa littus Perficum fupra mortalium tolerantiam & vires intenditur. Causa eft, quòd Sol æftivus nullo hîc imbrium humore, nullo nubeculæ velo unquam mitigetur; in Tropico verò exiftens, itu redituque circa popularium vertices multò diutiùs, quàm in ceteris cœli partibus, commoretur, ex quo hæc zona æftum ubique terrarum patitur; præterea, quòd campos hîc inveniat merè fabulofos, adeoque fovendis radiis tenaciores, præfertim verfus boream claufos montibus præaltis, qui, ut austrum calentem fiftunt, ita verò arcent expectatum ab illâ parte aquilonem. His pondus prægrave addunt fingularis notæ Venti, ex austro occidente poft meridiem flantes, æftuofi adeo, ut ex orci faucibus propelli magis formidandi nequeant. Incolæ eos vocant *Baadi famuur*, barbaro ipsis nomine & venenati quidpiam infinuante; rectiùs Circios infernales appellaverint; ex eorum quippe occurfu, præfertim in turbinem fi agantur, viatores nonnunquam profterni, & præclufo fpiritu fuffocari contigit, nifi linteò madefacto faciem operiendo fuffocationis periculum declinaverint; quo fine nemo facile fine plenâ amphorâ iter hîc cœlô occipit. Res prodigio fimilis, & ut à ne-

mine

*Æftus in
littore Si-
nûs Perfici*

mine hætenus memorata, sic ex naturæ principiis nondum decisa est: Cur stygii isti flatus, cum flammæ instar ardeant, liquores tamen ac madentes pannos contactu suo algidos reddant; quin etiam reconditos intra cameram & non contactos mediocriter refrigerent? Certè, qui à corporis loturâ (quam hic in detrimentum amamus advenæ) ex cisternâ madentes prodeunt, ab hoc vento afflati, vim frigoris percipiunt intolerabilem, ac pene funestam, nisi subito inarescens cutis, molestiam cum mado-
re rursus deponeret. O Arctoum filiis ingratum & inhospitale cœlum! Perperam *Hornius*: *Solum versùs Sinum Persicum fertile ac crebris fluminibus irriguum, interiora verò (Persiæ) perpetuis caloribus adusta & sterilia*, notat *Orbe Pol. P. IV.* Rectius iterum è priscis *Strabo*: *Ora, inquit, maritima æstiosa est ac ventosa, & fructuum inops, præterquam Palmarum, de S. O. L. XV.*

Sexus.

§. IV.

Sexum Hortensis Palma, de quâ solâ agimus, duplicem agnoscit: Masculinum, qui rarior, & Fœmininum, qui copiosissimus est; ille florifer sine subsequente fructu, hic absque præcedente flore fructifer solùm est; secus ac stirpes ceteræ, quas naturam fecisse ἀνδρoγύνος comperimus. Deceptus proinde fuit *Johannes Bauhinus*, cum *Hist. Pl. c. de Palmâ*, in eâdem arbore, tam flores quàm fructus vidisse se, ac ipsos decerptos possidere testatur contra *Gesnerum*, qui Palmas arbores circa Monspelium steriles memoraverat, fide fortassis potiori: siquidem negare fas est, decidua dactylorum in fœminis initia, fructuum mereri nomen. Nullæ sexûs, quibus discernas, intercedunt notæ, quam hæc diversitas partûs; antè cujus eruptionem mares à fœminis ægrè dignoveris. Palmicolæ tamen perspicaciores ex frondium & caudicis liberaliori quodam vigore ac pleniori habitu mares colligere longo usu didi-

didicerunt. Idem affirmo de thecis ingravescantibus, quas mares exhibent præter morem foemineum largiores, crassiores & magis pendulas, præsertim brevi ante rupturam, sive partûs exclusionem,

§. V.

Generatio
Palmæ.

Duplicem Palma agnoscit ortum: vel enim ex plantato genuino semine, videlicet ex dactyli Officulo, progerminat; vel αὐτόγονοι, sive sponte genita, prodit ex radicibus alius Palmæ, tanquam ex materno sinu. Ex Officulis progenies utriusque sexûs nascitur; sed quem ante fecunditatem, quod dixi, vix dignoveris. Αὐτόγονοι soboles ex maris gremio perpetuò florifera, ex foemineo verò dactylifera prodit, & sexum refert parentis, ex quo nata est. De utriusque productione nunc speciatim.

Officulum plantam progenerat peregrinâ à parente suo facie; quâ per annorum aliquot infantiam servatâ, per varios incrementi ordines Palmæ arboris formam pedetentim induit. Hos ordines primùm nunc exponam, ab ovo, quod ajunt, orfurus. *Officulum*, (vide Tab. 1. Fig. 1.) cùm in terrâ trimestre, vel pro soli genio longiùs, ad spithamæ profunditatem plantata jacuit, ex umbilico suo (punctum est in gibbâ parte) protrudit carunculam substantiæ tenerriam, teretem & candidissimam: ex quâ deinde, sensim intumescente, omnes partes arboris successu temporis propullulant. Hæc inquam caruncula in uncialem longitudinem paucos intra dies protensa, primò mense radiculam triuncialis longitudinis, simplicem & tenuissimam in perpendiculum demittit; dum supernâ parte dehiscens cylindrum protrudit carnosum, album, teretem, longitudinis uncialis. Altero tertioque mensibus (Fig. 2.) radícula, longiùs producta, fibris pubescit paucis tenuibus, simul ac è cylindri, jam magis elati, vertice enascitur & extra tellurem assurgit folium seminale, unicum, obscure viridans, rigi-

Ex Officulo
legitima.

Q q q q

dum,

dum, in lanceæ angustiam rugis tribus quatuorve plicatum, semipalmaris circiter longitudinis. Tum relictô, quod hætenus adhærebat, Officulo jam effœto, cylindraceum, quod dixi, germen (*Fig. 3.*) in bulbum oblongum, ex foliorum rudimentis tunicatum compactumque extumescit; radix in spithamæ longitudinem extensa, unâ atque alterâ augetur sociâ; Folia verò adfunt gemina, rarius tria, paulò magis explicata, palmaris longitudinis, latitudinis uncialis, rigida, tensa, plicata: quorum quod externum est & magis aversum, jam proprio nititur pedicullo & majori vigore luxuriat, altero tertiove vix dum integro comparente. Atqui hoc primum plantæ nostræ incrementum est, videlicet semestrem, vel potius annum, si à plantatione computes, præsertim si cœlum ac solum minùs faveant. Altero dehinc anno arbuscula (*Fig. 4.*) largiori incremento affurgens, radices acquirit plurimas, quas ad cubitale spatium diffundit; bulbus majori auctus tunicarum numero, ultra spithamæ turget peripheriam, paulatimque gracilior extra solum dodrantalis prominet, in quinque, plura vel pauciora, resolutus folia, spithamam & amplius longa, lata pollicem unum geminumve; nixa pediculis ex herbaceo albicantibus, pronâ facie canaliculatis, calami scriptorii crassitie, longitudine unius vel plurimum, pro ætate, unciarum, glabris, fibratis, firmis. Pediculorum in complexu Gemma enicat ingens, conoides, palmam vel spithamam longa, surrecta, rigida, virescens, ex rudimentis foliorum arctè sese involventium conglobata: ex quâ subinde aliud exfurgit folium, semper majori plicarum numero instructum. Anno ætatis tertio marcere incipiunt folia quædam exteriora: quàm verò jacturam renascentium major numerus & vigor abundè compensat, & quæstuoso incremento arbusculam in majorem molem provehit; dum felici interim auspicio etiam dehiscere foliorum plicæ incipiunt, & in lacinias, sive folia

lia arundinacea, dissolvi, proximâ, quæ genuina est frondibus, similitudine. Habes Palmæ ex semine suo prognatæ figuram, quam gerit in cunabulis: quibus triennio vel longius immorata, masculam acquirit parentis sui formam, bulbô in brevem & ligneum caudicem, pediculis in scapos & ligneas costas, foliis per alternas plicas divisus in frondes alatas, totâque puerili & hætenus mutabili structurâ in consistentem Palmeæ arboris habitum, speciosâ mutatione transeuntibus, in palmetum, quandocunq; lubet, ex ephebio proferenda.

Altera Stolonum ex radice progenies *ἀνλόγον* (Fig. 5.) *Radici an-*
luxuriosè statim & alatae figuræ folio, nullis infantiae re- *nata.*
tardata gradibus, in conspectum venit, & biennio haud longius exacto, jam humanam frondibus attingit longitudinem: Quapropter ætatis adepta veniam, in palmeti classem bimula recipitur. Hi Stolones non Palmis quibuscunque, sed saltem in fundo fecundiori adolescentibus, & annos intra quadraginta constitutis adnascuntur, singuli, bini, quini, interdum plures, damnosâ parentibus, nî extirpentur, luxuriâ.

Stolonum aliud quoque genus est (Fig. 14.) spurium, nec *Ex Caudice*
hujus loci, quod sine radicibus in caudice, ex aliquo polli- *spuria.*
cum frondiumve finu, quin intra ipsam arboris comam, emergit. Quod in iis Palmis, quæ ætatis vigore & alimenti copia præ ceteris luxuriant, non raro evenit. Verum, hæc quàm primùm cernitur arboris *μονοβλαστὰς* soboles per-
dita, velut patriæ stirpi infesta, ocissimè avellenda, & in ovo, quod ajunt, interimenda est.

§. VI.

Incremen-
tum.

Nascentem Palmam ejusque incrementum ostendimus. Hoc, uti satis est liberale in infantia, ita segnius in adulta, tardissimum in consistente ætate, nullum protinus est in senio constitutæ. Quàm primùm enim perfectam

Qq qq 2

arbo-

arboris faciem, depositâ, ut sic loquar, pubertate suâ, assecuta est, nihil amplius partes in magnitudine vel numero, id est, in perfectione suâ proficiunt. Caudicem excipio, qui solus, servatâ crassitie, in maiorem longitudinem provehitur; verum lento admodum successu, nec quotannis vel quot mensibus ad sensum manifesto: æstimari tamen annum incrementum potest ex amissione marcentium sub comâ frondium, quas singulis annis septem, & pro diversâ ætate & terrâ natali, plures vel pauciores exuit, interea totidem novis in vertice acquisitis. Tantâ enim longitudine vertex atq; adeo ipse caudex procrevisse putandus est, quantum in eo spatium occupaverant bases frondium amissarum, sive quantum recens acquisitæ occupant. Id verò spatium cum admodum sit in vigore arboris angustum atque exiguum, tum verò in senili comâ & solo steriliori est angustissimum & vix dodrantale. Incrementa autem & totius arboris habitum si metiri per ætates placet, comperies: adultam, (*Fig. 7.*) ut plena est fucci & vigoris, ita frondibus luxuriare densioribus & ad superbiam expansis; caudice donatam quatuor vel quinque orgyiarum altitudinis; Provectam ætate, (*Fig. 8. & 9.*) obtinere longitudinem circiter novem plus minus orgyiarum; comâ donatam modicâ, frondium densitate & longitudine spectabilem; Senescentem & decrepitam (*Fig. 10.*) duodecimam orgyiam rarò assequi, nullo partium decore conspicuam: caudex enim exesus nullis pollicibus ornatur, nec eorum quidem vestigiis, nisi fortè in cacumine; coma vestitur alis & rarioribus & vigore orbatis; tota denique arbor sterile senium & fatalem vitæ declivitatem tristi exprimit habitu.

Ætas.

§. VII.

Ætatem verò ita computamus, ut quinquagenarias adultæ, centenarias provectæ ætatis, decrepitas verò eas
voce-

vocemus Palmas, quæ vel ducentos annos affecutæ sunt, vel cum tertio seculo devolvuntur; tot namq; annis Palmam vigere, gravi popularium auctoritate & temporum traditionibus perhibetur: quo ipso quidem tertio seculo Phœnix noster naturæ debitum exsolvit, eo modo, ut vel è capulari fastigio (ex pluviâ in eodem permanente) putrescenti, universa coma decidat; vel radicibus senio absumptis tota excelsæ arboris machina ex tempestate corruat; vel eadem, fiderato caudice, ex teredine atque recepto inter pollices humore, contabescat; vel demum fibrarum ductibus, nutrimentum deferentibus, vetustate exsiccatis, vitæque adeo absolutâ periodo, pereat & quomodocunque emoriatur. Sextum verò excedere seculum, quod de eâ sub Alitis allegoriâ prodit antiquitas, id nunquam in Phœnicis patriâ hominum memoria observavit. Equidem in istô æstuosô climate, cujus caustica aëris pernicies non cæmentitiis operibus, non ipsi parceret Martis metallo, satis hanc longam esse ætatem crediderim, quam nec temperatioris cœli arbores, nisi rarissimo exemplo, superaverint. Nam, quod *de Mundo congenita atque intacta ævis roborum vastitate in Sylva nostra Hercyniâ* celeberrimus *Plinius* scribit, Nat. Hist. L. XV. c. 2. id credere Judæus apella debet, non qui auctoritatem rationibus ac dextræ rerum inquisitioni postponendam ducunt.

RELATIO III.

Palmæ Cultura.

§. I.

Quæ in Palmetis condendis, quæ in arborum culturâ palmicolis attendendæ sint rationes, paucis contemplabimur. Prima est deligendi loci irrigui, ni-
 Q q q q 3 mirum,

Plantatio.

Locorum
 pro Palme-
 tis conden-
 dis delectus,

mirum, in quo affluxus aquæ fontanæ, vel, si ea deficiat, puteanæ, debite fisti, & per arborum quincunces derivari possit. Campus igitur, quò planior, eò alendis arboribus aptior natus est: falebræ & clivi, nisi fontibus scateant, minùs sunt idonei; ineptissimi sunt, quos humoribus natura omnino destituit. Genius soli quis esse debeat, supra diximus; quis aquæ fuerit, nil refert; Omnis liquor Palmæ gratus est, dummodo salibus non nimium gravatus; tantum possessoris interest, si cum altrice sylva sibi conditurus est domicilium, ut inveniat dulcem, non gravatam salibus & potioni ineptam. Plerique enim hujus cœli tractus vel omnino humoribus & culturâ destituti torrent, vel colono suo non aliam impertiuntur, nisi *أب شور* *Aabi*

sjuur, i. e. aquam sale nitroso muriatico imbutam, five hanc aliunde recipiant ex montibus devolutam, five in ipso foveant terræ suæ gremio: Quales aquæ ut limpidissimæ sunt & spectantium oculis pergratæ, ita sitientis labra viatoris multoties fallunt.

*Stolonum
pro confe-
rendis cam-
pis dele-
ctus,*

Delectus campus primò omnium profundè sulcandus & subigendus est; deinde ad legitimam distantiam (quincunces & ordines parum curantur) novellis palmis conferendus. Harum verò cum duplex genus sit; unum, quod ex radicibus, stolidâ, quod vocant fruticatione, alterum, quod ex Officulis prognascitur; optimam ducunt rationem, usuque recentioris ævi probatam, si posthabitâ Offium stirpe, meris Stolonibus coloniam instruant. Illi namque, sicut liberaliori Lucinâ nati, maturius adoleverunt, ita citiùs possessori operam refundunt diviti annonâ fructuum suorum; quos etiam ferre perhibentur præstantiores, id est, dulciores & pinguiore, quàm ex altero genere expectari possint. Accedit, quòd in posteriori genere nulla dentur in tyrocinio signa, quibus sexus dignosci possit, adeoque dubiâ manu pro fœminis admissi mares, omnem facile conditoris operam

ram & expectationem fraudare possint. Præterea, culturam hoc genus requirit diligentio-rem, quia neglectu irrigationis, in sylvestrem *Abudsjehelorum* profapiam degenerat; quod idem evenit, si, quô fata sunt Officula, eodem loco sobolem enatam, omissâ transplantatione, adulescere permiseris, humore quamvis neutiquam destitutam. Circa Stolones cautio est, ne ante bimatum vel trimatum natali sinu eximantur, quòd citiùs evulsis, radicalium organa deficient, quibus nutrimentum possint sine maternâ ope acquirere. Transferendi tempus Vernalis est, quanquam anni quacunque parte transmo-vari valeant, dummodo non pigeat, ab injuriis auræ eos tueri diligentius. Plantandi modus hic est: (*Vid. Fig. 6.*) Singuli ad caulis summum usq; verticem singulis inseruntur scrobibus, pedaneæ profunditatis & bicubitalis latitudinis; In quibus primo alteroque mense aqua, semel indies admissa, consistere debet, ne radiculae in exsucco solo ex ardore cœli contabescant; à quâ etiam calamitate caudex & ramusculi tuendi sunt, circumpositis & laxè in fastigio colligatis quibusdam ramalibus, quæ solares radios arceant. Sunt ex palmicolis, qui in pinguiori fundo, uni scrobi alumnos committunt geminos, caudicibus parumper ab invicem reflexis vel resupinatis; eo nimirum consilio, ut uno emortuo, alter locum suppleat, uterque verò superstes, sine mutuo impedimento, comis ab invicem declinantibus germinare possit. Ordinis in locando ratio illuc recidit, ut ad decempedæ unius intercapedinem disponantur, quò radices suas valeant liberiùs diffundere, & alimentum acquirere sine mutuâ subductione & noxâ.

*Ad trans-
plant. re-
quisita.*

§. II.

Irrigatio.

Palmeto condito, id negotii datur possessori, ut suffossis elicibus, ex profluente, aquam ad arbores educat, quò radicum compages requisito tempore irrigari possit.

Id

Fig. 1

F. 3

W. Brundage & Co.

Id maxime opus est, ut passim per æstatem, ita præsertim mense Caniculæ prævio: quia tunc humorem gravidæ & turgentes spathæ avidissime sitiunt. Accolæ maris, penuriam rivorum arte suppleant, & nocturno labore, aquas, machinarum ope hauriunt, ex profundis puteis. Machinarum levidensis structura est, bobus saltem agitando singulis; (*Fig. 1.*) qui stadium in terram declive (longitudine profunditatem putei adæquans) descendunt, & hōc ipso utrem ingentem aquâ plenum ex puteo subtrahunt nullo negotio; declivitate, quod à puteo incipiat, omnem ærumnam sublevante: nam in descensu incumbens jugo bovinum pectus, mole suâ pondus aquæ satis evincit; in regressu quoque nihil gravat, nisi ascensus, inani haustro tunc sponte in puteum recedente. Puteus ipse in editissimo campi loco effossus est, desuper trochleâ instructus cylindræâ, satis amplâ, circa quam funiculus utris extractorius circuit, unâ extremitate jugo bovino, alterâ haustri orificio alligatus. Uter tantum non dolii habet capacitatem, ex crudâ pelle consutus, cujus orificium crasso ligno distenditur, ut aquam puteo immersum intromittat; fundus verò, in tubum patulâ extremitate productus, eandem aquam, ex puteo elevatam, effundit: Hoc, procedit ope alterius funiculi paulò tenuioris, qui, ex jugo in prædictam tubi extremitatem protensus, singulari trochleæ, paulò citra putei oram extanti, subditur; eō consiliō, ut tubum demissiore loco retineat, dum prior funis orificium sursum provehit; quo ipso evenit, ut expansus uter omnem lympham, sine dirigente manu, dimittat, & in nudam effundat terræ superficiem, vel in lacum, ex altera putei facie, rudi manu effossam; ex quo in quamvis arboreti partem per sulcos dimitti ac dirigi potest. Vulgus rusticorum machinâ simplicioris structuræ, & utre non tubulatō utitur; (*Fig. 2.*) cujus quo hauritur lymphæ orificio, eodem quoq; redditur, assidente, qui ex puteo

appellentem, in oram subinde dirigat & effundat. Utraque machina pro locorum culturâ in provinciis quoque mediterraneis obtinet, quibus, cum cœlo pluvio, ipsi rivi deficiunt; quæ sanè perpetuâ sterilitate torperent, nisi artificium & improbus incolarum labor naturæ invidiam corrigeret, sementemque requisito humore fœcundaret; sanè uberius & felicius, quàm si à dubio Jove, & incommodo tempore humores expectandi veniunt. In nostris Regnis, quoties ex ficcitate cœli annonæ caritatem luumus! Vindicari segetes ab hōc genere calamitatis possent, si agricolæ has irrigationes exercere impigri nossent, vel socordes vellent. Trituratio quoq̃, (*Fig. 3.*) si ad hujus cœli morem institueretur, multis parceretur laboribus. Hīc enim ruri defalcatas fruges trahæ subjiciunt, ferratis rotulis armatæ, quam dum infessor auriga equo, oculis velatō, in orbem agit, eādē unius diei operâ & grana elicit, & ipsum stramen in paleas comminuit. Bobus hōc cœlō moles & robur corporis est, humeri insigni tubere eminent, velut ad jugum omnino natis, aures pendulæ sunt, & pilis longioribus marginatæ, cauda humum demissa in pilosum tuberculum decorè terminat, cetera nostris sunt similes. Pabulum in palmetorum angariis versantibus porriguntur cocta palmularum ossa, & Aca-ciæ cujusdam, *مخبر* *Mocheir* dictæ, stolones ac ramusculi, qui huic arbori pingues, nutritioq̃ succo admodum sunt ditati; hos dividunt in bacillos cubitalis longitudinis, tum parumper ad ignem torrent, tostos ad aliqualem molli-tiem lapide lignove feriunt; sic præparatos tum camelis, tum bobus, prius (ut pascunt jumenta) ad cubandum incitatis, in os ingerunt manducandos. Testantur custo-des, hōc pabulō jumenta maximè delectari, & in ergastu-lis fatigata, promptius instaurari, quàm fœno vel gramine possent, cujus tamen alimenti genus campi palmiferi non producant.

§. III.

Stolonum
evulsio.

Gnaros deinde in hoc esse palmicolas oportet, ut pul-
lulascentes in ipso caudice stolones, (quod in adolescentiâ
arboris maximè contingit) ad internecionem evellant; ne
pereat arbori, diviso caudice, simplex proceritas & decor,
fructusque diminuto succo macescat, & de genitali, quod
solet, dulcedine suâ remittat. Rarissimè tamen sic dupli-
catam progerminare contingit, nec nisi in iis tantum ar-
boribus, quæ in humo præpingui & ad rivorum margines
confitæ, ex humoris & alimenti copiâ supra modum luxu-
riant. Pari rigore extirpandi stolones sunt, qui è radici-
bus fruticant, præsertim si copiosi eodem nisu proveni-
ant, nisi eos possessor pro traducibus servaverit: quo casu
nec triennium ultra ferendi sunt, quin eradicentur; ne, sub-
tractâ parentibus alimoniâ, verè nimis Phœnicis lufuri fa-
bulam, ex paterno exitio sequiores adolescant filii. Illis
tamen, qui, è radice, interjectis aliquot à stirpe passibus
emergunt, uni tantum vel duobus, aliquando permittitur,
ut in natali limine adolescant, propinquitate noxam geni-
tori vix illaturis.

§. IV.

Frondium
resectio.

Supereft in Cultura, quæ ad ornatum magis quàm ne-
cessitatem instituitur, annua frondium amputatio. Nam
quot unicuique palmæ (de adultis loquor) ex mediâ sum-
mi verticis gemmâ frondes consurgunt novellæ, tot quo-
que in imâ Comâ antiquiores extabescunt ac deperdun-
tur; non eâ quidem facilitate defluentes, atque ceterarum
arborum folia; neque sic adhærentes perpetuò ac contu-
maciter, ut, nisi à cultoribus præcisæ fuerint, impenetra-
bili vallo scandentibus aditum intercludant, ut loqui amat
in *Hist. Plant. Johan. Baubinus*, sed resupinæ cum arboris
dedecore diu, quin anno integro, pendentes, donec fibras,
quibus in superficie arboris hæsitabant, sensim infirmatas

disrumpant. Hanc verò spontaneam amissionem, quâ integræ frondes, nullâ sui parte superstites, abscedunt, amputatio, à possessoribus facta, anticipare omnino debet, relictis arbori in tutamen & ornatum frondeis basibus, quas *Pollices* vocabimus cum *Plinio*. Hi pollices, nullo pondere onerosi, longo annorum numero in caudice retinentur, ejusque superficiem imbricum more amplexantur, & ab externis quibuscunque injuriis defendunt. Instituentæ sectioni destinare amant vernale æquinoctium, à quo Persæ anni auspiciam repetunt. Eo enim tempore ut novo habitu corpus decorari oportet, ita superstitionis usu in arbores devoluto, palmis quoque ornatum conciliari volunt resectione earum frondium, quas præter decus resupinas & marcentes vident. Sed huic primæ & quodammodo inconditæ frondium putationi, à quâ pollices inæquali longitudine prominent, non acquiescunt curiosi possessores, qui elegantiam non magis arboris præstantiæ deberi, quàm suo honori autumant; Quales sunt rustici circa fines palmigeræ Persidis boreales, qui quantò mitiori fruuntur aurâ, tantò quoque impigriores, non gravantur in gratiam pompamque nutricis suæ scapos pollicum, à primæ amputationis incuriâ residuos, & inconditos decussatim, & ad bases usque suas, ferrâ proscindere. Mirum, quantum hæc suprema cultoris manus & arbori addat decus, & aspectantium oculis voluptatem pariat: dum generosæ proceritatis caudex per æquales & politos pollicum gradus alternosque ordines gratiose assurgit, & in comam, perenni elegantia viridantem, superbè definit. Persæ sanè, orationem collaudantes venustam, venustius eam nesciunt, quam Palmæ comparare, & periodorum gravem decursum & elegantiam, graviori, quàm شبرين نخل *Nachli Sjirin*, id est, dulcis palmæ titulo exprimere. Præterea iterata resectio eam utilitatem præstat,

stat, ut finûs omnes ac latebræ removeantur, ne in iis vel deliteſcant varii generis infecta, quæ caudicem erodere confueverunt, vel conſiſtere pluuiæ humor poſſit, ex quo reticulatum, quod arborem involvit, tomentum putreſcat, & ſuperficies arboris exedatur: Hoc neglectu enim, ipſi pollices citò abſcedunt, & nudus caudex fœdam refert cariam & exefa lacunarum ſtigmata; ſicut nobiliſſimæ arbores ſic deturpatæ, ac ante ſenectam ſqualidæ, apud ſupinos ruſticos australes, ſectionum negligentes, paſſim conſpiciuntur.

§. V.

Cura ægritudinum.

Ad culturam quoq; ſpectat Cura ægritudinum. His tamen rariffimè obnoxia eſt arbor tam venuſta & felix noſtra; utpote quæ adverſus injurias quasvis inſtructa eſt, ſali ac ſabulo ſueta, ſitis patiens, & craſſarum donata fibrarum ductibus ac laxè patentibus poris, per quos facile digerit & exſpirat, quicquid cum ſueco nutricao ſuppeditatur heterogenei, à quo timeri periculum inteſtinum poſſet. Præterea adverſus ardorem, tempeſtates, infecta & externos quocunq; caſus & injurias ſatis firmata eſt, ut, ſi quid ex his fontibus obvenerit, id communi fato cum plantis ceteris patiatur. Tribus tamen magis divexari dixerim: Tineis, fornicis & locuſtis; his namque copioſam melle ſuo indulget eſcam; illis retium latebras & aſyla axillarum; iſtis lignum in ambitu effœtum. Locuſtarum impetûs rariores, accenſorum ramalium flammâ plerumque avertuntur; Verùm, harum verendâ incurſione totæ provinciæ quandoque ita inundantur, ut nulla non planta ſub atroci gemat tyrannide nequam illius & damnificæ beſtiæ; quod ubi evenit, non Vulcanus cum Cyclopibus à palmis eas arcebit, nec annonæ caritas ullo præſidio cavebitur. Formicis & tineis ſtudioſâ caudicis purgatione occurritur; Ab Aſâ fœtidâ ~~ſine~~ Hing expedi-

tum remedium petit ditio *دِرْ شَكَّانْ Disguun*, hujus succi natalis: nimirum hanc Asam stemmati circumponunt, aut ejus radicem elicibus injiciunt, ut aqua stygio fœtore imbuta, palmeæ radici affluat, & cum alimento distributa, exitiali vermiculis, intus latentibus, antidoto sit: perinde ut lumbrici abdominis medicamenti amarore extinguuntur. *فَمَنْ Femen*, seu Arabia felix, majorum formicarum genus quoddam alit, ceteris formicis & insectis quibusvis infestum, palmis tamen minimè noxium, cujus examina, unà cum ramis, quorum cavernulas inhabitant, in palmarum comas transponunt: ubi aperto foramine audax & bellicosum genus novam sedem ab insectis, fructui insidiantibus, purgat & tuetur, sola virtutis spolia in escam suam convertens. Prostant militares illæ manus in usum palmicolarum passim venales, præcipuè in tabernis & compitis urbis *مُحَا Mocha*, quò ex jugis montium, à vagis pastoribus deprehensæ advehuntur.

RELATIO IV.

Palmeæ descriptio botanica.

Radix.

§. I.

Palmæ per ætates suas incrementa & culturæ modos indicavimus: sequitur ut in partes ipsas cultrum immittamus botanicum. *Radix* trunco constat medio, simplici, crasso, lignoso, interdum gemino, & ubi soli conditio patitur, in rectum demisso; quem in summâ tellure brachia circumdant tortuosa, tenuia, per terræ superficiem longis vagisque flexibus repentia, ut plurimum nuda & simplicia, alia ramosa & fibris brevissimis stipata.

Hæc

Hæc substantiâ gaudent exteriori corticeâ, interiori ligneâ, utrâq; lentâ, fibratâ & firmâ, coloris in rufum nigricantis, saporis sylvestris. Radices mirè expositæ sunt insidiis bestiarum ex erinaceorum genere, quas *Plinius* L. VIII. cap. 35. *Hystrices*, Persæ سحر Sichuur vocant; per campos enim concubiâ nocte grassantes, sævis in eas dentibus invehunt, & palmetis, præsertim junioribus, damna inferunt gravissima, cum totali plurimarum arborum exitio. Edax quoq; rerum tempus, in aridiori solo, sæpè ante arboris senium, tam, qui in profundum porrigitur, truncum, quàm, quæ in transversum extenduntur, brachiorum propages absumit: hinc fit, ut pessumdata arbor, brevibus densisque radiculis se prodat conspicuam; opinantibus ignaris, tantillo radicum fulcro vastum caudicem substituisse.

§. II.

Caudex.

Caudex est rectissimus, simplex, individuus & μονόβλαστον, figuræ ad assem cylindraceæ, nisi verticem versus paucillis per gracilesceret; Crassio rem hâc parte referunt alii; quos tamen, credo, decepit eminus conspecta facies palmæ senescentis, quæ, cum humotenus frondibus orbata, sæpe etiam exesa & detrita sit, nil mirum est, si, in summitate adhuc integrâ & pollicibus vestitâ, pleniorum habitum referat. Arbori adultæ id notabile circa basin evenit, ut externæ fibræ, rupto caudicis ambitu, intumescant, & radicum faciem geniumque induant antè, quàm terræ superficiem contigerint. Crassities caudici tanta est, ut, pro diverso arboris vigore, plus minus sesqui orgyæ mensuram in ambitu complectatur, multo minorem verò, si pollicibus orbata fuerit. Longitudo ætati respondet: excelsissima orgyias octo hóc cœlo rarenter transcendit. Cortice donatus caudex non est, sed ab injuriis se junior tuetur partibus frondium ab amputatione resi-

residuis, quas pollices nuncupavimus. Horum accurata est dispositio, senis semper numerò superficiem juxta in orbem ambientibus, ita, ut ex interstitiis seni superiores alii atque alii decussato ordine provehantur; quibus tandem successu temporis ex senio & tempestate abscedentibus, nuda prodit superficies, ingrata ad tactum asperitate, pulloque colore tetra, tum fœdis quoque frondium signata vestigiis, perinde atque brassicæ capitatae caulis ex defluvio foliorum. Interior substantia à summa cervice, quâ comam sustinet, ad radicem usque, ex fibris compacta est continuis, crassis, ligneis, firmis, levibus tamen, & fungosa carne laxè adeo cohærentibus, ut vix non digitis possent dissolvi: inde lignum soliditate carens ascia ægrè obedit, &, nisi pro fulcris ut inserviat, aut sudibus tuguriorum, aptum natum non est; qualis structuræ latebras dactylophagæ gentis pars maxima inhabitat. Medullam annosus caudex nullam exhibet; succedaneus ei conspicitur per medium demissus ligneus quidam nervus, multò crassior firmiorque, quàm sunt fibræ carnis reliquæ; à quâ ita laxè comprehenditur, ut unguibus facillè evellatur. In tenello caudice omnis pars interior, in adulto ea, quæ per comam desinit, in provectiore, saltem quæ in verticis gemmâ conspicitur medullæ similis, mollis & edulis est; (*vid. Tab. 1. Fig. 14.*) substantia ejus est albissima, tenera, carnosa, fragilis, subdulcis ac sapida; unde Persis vocabulo communi مغز سر *magfi ser*, id est, medulla capitis, & proprio nomine كور *Kuur*, *Dioscoridi* ἐγκέφαλον, seu medulla, *Theophrasto* & *Galeno* ἐγκέφαλον, seu cerebrum, appellatur, quo exciso, arborem interire necesse est; quandoquidem expectatae productionis germen est, ac frondium futurarum rudimentum; unde hoc cupediorum genus solummodo ex comis spuriiis atque palmis sylvestribus peti debet.

§. III.

Coma.

Coma palmæ una est, & perennis: multiplicem aliquando produci in Ægypto *Theophrastus* H. Pl. L. 2. c. 8. auctor est: quod evenire posse non inficior, si circa comam præter naturæ ordinem enatus stolo unus aut alter, incuriâ possessoris invaleat. Coma, pro arboris diverso statu, quadraginta ad minimum, ad summum octoginta absolvitur frondibus, specioso & ceteris arboribus insolito ordine in orbem sparsis. Primò enim in summo vertice gemma existit ingens, cono similis, ex frondibus proximè nascendis compacta, bicubitalis circiter longitudinis, angusta & in acutum apicem producta. Hanc proximè frondes stipant recentiores, nondum satis explicatæ, nec ultra gemmæ longitudinem protensæ, quas ambiunt inferiores aliæ atque aliæ, perfectæ longitudinis, alternatim positæ magisque semper à vertice reflexæ, donec postremæ in arcum curvatæ horizontem versùs extendantur; eas non rarò excipiunt senio marcentes quædam, indecorè propendentes, nisi prævio cultoris studio amputatæ fuerint. Ex frondium axillis prodeunt suis quique spathis ramosi spadices, floribus in Palmâ masculinâ, fructibus in fœmineâ fœcundi: De quibus omnibus nunc dicam figillatim.

§. IV.

Frondes.

In antecessum verò notamus, in denominandis, quæ Comam constituunt, alis foliosis, placuisse nobis *Frondis* adoptare vocabulum. Non enim *Folii* nomen, quo recentiores utuntur, arridere potuit: quoniam frondem palmæam natura neutiquam in lobos laciniasve divulfit, ut folium inde dici unum tanta compages possit, sed in folia distinxit genuina & numerosissima alia, suis quæquæ pediculis (qualibuscunque) insistentia, licet arcte adeo communi costæ adnata, ne figillatim, sed præter morem vul-

garem cum universa frondis compage decidant. Nec cum Bauhino *Rami* nomen placuit; Ramo enim id proprium est, ut in indefinitum crescendo furculos acquirat alios atque alios; quod, cum ab Alâ nostrâ alienum sit, tali postulabat designari vocabulo, quod differentem illam in furculos augmentationem non involveret, simul atque foliorum non excluderet pluralitatem. Est autem Frons palmea (*Tab. 1. Fig. 11.*) ingens & ramorum æmulæ magnitudinis ala, longitudinis trium circiter orgyiarum, utrinque ex foliis arundinaceis secundum longitudinem pinnata, frondi arboris Cocciferæ eminus aspectæ similima; nisi quòd huic sint folia plana, longiora, tremula, flaccida & quodammodo pendula, illi verò rigidiora & magis surrecta. Partes ei sunt Costa, Spinæ & Folia.

Costa ex principio brevi, lato & compresso in angustam trium orgyiarum longitudinem extenditur; superficiem exhibens glabram & nitentem, coloris herbei, in basi annosâ lutescentis, supernam faciem convexam, inferiorem in principio concavam, in progressu quodammodo canaliculatam. Substantia illi eadem est, quæ caudici, sed levior & minus compacta, tum fibris donata candidioribus & subtilioribus. Costa componitur ex basi, scapo & virgâ. Basin (*Fig. 12.*) appellamus imam partem, quæ caudici imbricatim adhæret, figuram obtinens utcunque triangularem oblongam, interiori superficie concavam, exteriori gibbam; longitudinem sesquispithamæ, latitudinem in imâ parte dodrantalem, crassitiem biuncialem. Ora utrinque tenuis est, in fibras desinens copiosissimas, reticulato textu in nassæ speciem cohærens, quâ latera vicinæ cujusque baseos invicem nexa ac connata sunt; dum subinde ordinis superioris intermedia quæque basis eadem convestitur, ut saltem exiguâ sui parte nuda promineat. (*Fig. 12. lit. a.*) *Scapum* ea costæ pars constituit, (*Fig. 12. lit. b.*) quæ à basi ad aculeos, foliis prævios, nuda porrigitur, & à cau-

à caudice declinare incipit. Hæc est illa portio, quam à primâ frondium recisione remanere narravimus, in alterâ verò, à curiosis institutâ palmicolis, supernè amputari, ne imbres hauriat, à Plinio *Pollicis* nomine insignita. Cubitalem refert longitudinem, crassitiem pollicarem, latitudinem in imâ parte trium, in progressu duarum circiter unciarum. Virgam vocamus reliquum corpus longum ac paulatim tenuius, quod ultra scapum extenditur, & in adverso margine spinis primùm, mox longâ foliorum serie confertur.

Spinæ foliorum rudimenta sunt, quæ in ipsâ costâ utrinque prodeunt primò rara ac brevia, mox densiora & longiora, donec, absoluto cubitali spatio, foliorum formam lentâ mutatione induant. Sunt autem ex conoide informes & angulosæ, crassæ, duræ & quodammodo ligneæ, superficie nitidâ & ex herbaceo in luteum pallente, summâ facie canaliculatâ, apice tereti & fusco, donec paulatim in folia expandantur.

Folia sunt perennia, pennata, arundinacea, densissima & indefiniti numeri, primùm brevia, vix spithamam longa, mox in majorem longitudinem producta, donec, mucronatâ extremitatum circumscriptione, ad finem costæ deficient. *Pediculis* qualibuscunq; nituntur, semiunciali intervallo diffidentibus, ligneis, crassis, longitudinis fere pollicaris, inconditæ & in quadratum vergentis figuræ, costæ firmiter adnatis, ne ab eâ nisi violentâ manu possint avelli. Situm folia habent obliquum, & in illo hoc singulare, quòd, licet pediculis insistant, in æqualem seriem locatis, ipsa tamen utrinque à se invicem, ut plurimùm alternatim, distendantur in duplicem ordinem, qualem foliorum disjunctionem in aliis Palmarum foliò pinnatò generibus non observavi, neque in dactyliferâ Europæâ quemquam meminisse; fortasse, quod arbor extra cælum suum degener & genuini decoris parùm studiosa sit. Sed

vel ipsa densitas separationem requirebat, nimirum pediculis tam arctè confidentibus, ne tot foliis locus sufficeret, nisi alternâ divaricatione disjungerentur, simulac plicarum ope in pressiores stringerentur angustiam. Folium maximum longitudinem habet cubitalem, latitudinem biunciale; figuram arundinaceam acutè mucronatam & superiori facie per mediam longitudinem plicatam; superficiem utramque cum exiguo nitore obscurè virentem, & quadantenus striatam; Præterea durum, tensum, rigidum & exsuccum est, nervis per longitudinem excurrentibus crassis ac bene firmis.

Rete.

§. V.

Reticulatum, quod dixi, involucrum (*vide Tab. 1. Fig. 13.*) ex filis inæqualibus, crassis, polygonis, parum compressis, rigidis, & velut ex stupâ vel cannabe rudiori ductis constituitur, figurâ nassam, densitate stupam, usu fasciam referens; hæc proinde aspera & incondita est: in Palmis adolescentibus, præsertim circa frondes fastigii, coloris obscurè lutei, densa & spithamam lata; in senescentibus, præsertim circa annosas frondes, ex rufo nigricans, detrita & angustior; illis ornamento & usui; his noxæ & dedecori. Non est fascia hæc una & simplex, sed pro frondium densitate multiplex, adeo ut tres, quatuor aut quinque invenias invicem impactas: etenim, cum frondium ordines angustis invicem incumbant intervallis, fieri aliter non potest, quin telæ istæ multiplicentur, & inferiores proximè sequentes plurali numero complectantur. Id in caudicis parte supernâ maximè obvium est spectare, in infernâ enim, sensim obsolescentes, unâ cum pollicibus suis defluunt, postquam eis (apud socordes rusticos) laceræ & putridæ diu inhæserant. Longitudinem æquè ac figuram reticuli cujusque metiri licet ex interstitio basium frondearum, quarum oras invicem connectebat. Constat

stat ex triplici parallelogrammo filorum, vel, ut clarius dicam, ex tribus fibrarum parallelarum ordinibus, quorum uterque exterior, tertium, velut tramam inclusam, obliquo fibrarum ductu decussat; fibris quidem non textili modo implicatis, sed capillamentis perexiguis, instar aranearum telæ, invicem connexis. Ufu retium potissimum coma fruitur, in quâ, ut frondium, sic præsertim spadicum novellorum bases firmant quodam modo, & ab externis injuriis præfidiô suô tuentur. Nomen ne omittamus: hôc enim peculiari gaudet à Palmicolis impositô ليف *Liif*: Nam ut Romani Baccho sacrae Vitis partes singulas domesticis appellationibus insignire dignati sunt; ita Persis, suæ, Soli ac Cereri sacratae arboris, partes prope singulas propriis decorare nominibus placuit: Hinc arborum truncus, vulgò مرنر نخل *Morse nachl*, in Palmâ بن دیرخت *bunê diracht*, frons ramusve vulgò کنگی *keng*, in eâdem لت *Letti nachl*, ejusq; recisa basis توت *Towet*, folia vulgò برگ *berg*, in dactyliferâ پیش *Piissj* appellata sunt. Taceo foeturæ nomina, quæ suo loco lustrabimus.

RELATIO V.

Palmei foëtûs historia & anatomia botanica.

§. I.

Hactenus de Palmæ partibus; nunc de foëtû, arborum effectu, dicemus: memoraturi, quâ sui parte, quoque tempore & progressu Palma hoc cœlo foëtificet. Primitias prima edit inter palmas αὐλόγον, anno videlicet quarto à transplantatione, si solum foecundius,

De foëtû palmeo in genere.

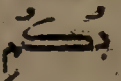
dius, sexto septimove si sterilius nacta est; serius foetat, quæ Offi debet originem. Foetus autem suos, haud arborum ceterarum ritu, parte gignit promiscuâ, sed eos in summo tantum caudicis fastigio è frondium axillis egerit, racemis instar scoparum ingentibus confitos, cum quibus adhuc tenelli, vaginâ quasi coriaceâ arctè compacti obvolutique, reconduntur. Amant Romani racemos, si-ve termites hos appellare *Spadices*, thecas eorum ob romphææ similitudinem *Spathas*, propriis, sed ex Græciâ translatis, vocabulis. In ortu suo foetus palmæ maris, à foemineâ, externâ facie non est discretus, quin utraque Palma *spathas* fert similimæ prorsus figuræ, & in utrisque prolem, dum sectione eximitur, intus & extrinsecus candidissimam, facie utrâque glabram, nitidam, & in unius quasi tuberis soliditatem, stricturâ thecæ, compactam, gemmulis nimirum unâ cum virgulis, quibus adhærent, adhuc tenerioribus, molliculis & edulibus. Spadicem hunc novellum, exscissum, (*vide Tab. 2. Fig. 4.*) Persæ appellant *بنكى نخل* *Pengi nachl*, gratissimi sibi pulpamenti vocabulô. Ordinem in pariendo uterque sexus tenet sequentem: Principio mensis Februarii, fortè & citius, arbores virtute solis appropinquantis excitatæ, intra sinus frondium rudimenta partus sui concipiunt, nimirum *Spathas* surrectas, (*Fig. a*) compressâ sui facie caudici accumbentes, sed adhuc intra texturas & involucra frondium reconditas: Ex quibus, quàm primùm emerfæ ac lucis factæ sunt publicæ, in omnem perpeti augmento accrescunt dimensionem, & ex prolis, quam ferunt, copiâ sic intumescunt, ut eam sequente Mense, quem Marti inscribimus, in longum dehiscant, (*Fig. 1. & 2.*) & per fissuram alterutro latere, rarius utroque, factam, inclusum tuber excludant: quod ipsum claustro solutum paucos intra dies *Spadicis* habitum induit, in virgulas resolutum numerosissimas, flosculis in mare, (*Fig. 3.*) in

in fœminâ prunulis (*Fig. 6. & 12.*) refertas, secundum longitudinem inordinatè & figillatim confitis; illis usum pro imprægnandis palmis fœmineis (*Fig. 16.*) ex tempore præstantibus, his à tardiori incremento, demum mense ab hinc quinto maturescentibus. Spathas usu suo defunctas, natura nutrimento prorsus destituit, ita ut brevi deformes extabescant, proinde ad reddendam arboribus gratiam, sedulâ hortulani manu rescindendæ. Spadices paucos habet Palma adolescens æquè ac decrepita; integræ autem ætatis (*Tab. 1. Fig. 8. & 9.*) octo vel decem, interdum inutili fœcunditate plures, & alimenti, quo ingravescant, inopes: quos tolli ferri acie oportet, nisi jam ante ab hortulanis, quod solet, pro cupediis evulsi sint. Nos fœtum in utroque sexu distinctiùs inspecturi, primò corticeam, quâ clauditur, thecam removemus, brevibus hîc delineandam.

§. II.

Spathe
utriusque
sexûs,

Palmei fœtûs theca, quam proprio nomine Latini *Spatham*, Græci ἐλάτην καὶ σπάθην, Persæ *Bukûmi nachl* appellant, (*vide Tab. 2. Fig. 1. & 2.*) figuram habet utcunq; clavæ lignæ, similem bulbo oblongiori compresso, quali in præliis utuntur Brasilienses. Externa superficies lanugine tegitur molli, densâ, brevissimâ, coloris obscurè rufi; quâ abrasâ, diluto colore gratiosè viret; interna, alba est, glabra, humida & quodammodo mucosa. Substantiam obtinet corticeam, in fibras dividuam, nonnihil tomicam, cum exaruit lentam & corio non dissimilem; crassitiem culmi habet avenacei, tenuior existens in parte gibbosâ, quàm reliquâ, & in spathâ fœmineâ, quàm in masculinâ. Spathe constat tubo & ventre. *Tubus*, qui spadice scapum investit, compressus est, ex ventris gravitate incurvus, vaginam acinacis referens; longitudine spectatur cubitali, (in fœmineâ paulò brevior,) pollicari crassitie,

tie, latitudine triunciali. Ima pars, quousque comæ inferitur, gracilior est, candicans & substantiæ tenerioris, quæ, cum spatham evellis, corii in modum contracta retrocedit, semipalmarem denudans scapi extremi portionem, quam vulgus dactyliphagum inter edulia recipit. *Venter* longitudinem assequitur cubitalem, latitudinem palmarem & amplius, crassitiem, dum rupturæ proximus, triuncialem, utrâque facie tumentem, fastigiô obtusè mucronatô, orâ ubique ad digitalem latitudinem solidâ, substantiæ fragilis, ambitu acuto. Internam superficiem exhibet convexam, albam, glabram & æqualem. Officium Spathæ est, ut nascentem spadice ab aëris injuriâ tueatur, scapum suo tubo, tenellum verò termitem, racemosque floriferos, claustrô ventris sui fovendo.

Spadix masculinus & iusque flores.

§. III.

Spatham masculo turgentem spadice (*vid. Tab. 2, Fig. 1. & 3*) à spathâ fœmineâ vulgus singulari distinguit nomine *أنبا* *anbaari nachl*; quin & exclusum, quem hic propono, *Spadicem* virgulasque illi avulsas eodem vocabulo indigitans; quanquam vocis indoles, nihil, quod scio, masculinum, sed domum, cellam, vel vas refertum denotet, & saltem plenitudinem insinuet. Eidem recens in lucem nascenti exempta flosculorum moles (*Fig. 4.*) peculiare obtinet, ac in palmicolarum Republicâ celebre nomen *كهنج* *Kohonegh*; Integro enim mense, quo ejus habetur copia, exquisitum præbet, tam liguritoribus obsonium, quam socordibus remedium excitandæ libidinis, si ejus buccellæ aliquot comedantur. Extrahitur eum in finem Spathæ, (*Fig. a*) vix dum è fasciis suis prominens; cui in longum incisæ embryo ille eximitur, & in virgulas vel buccellas divulsus dono distribuitur petentibus: utramque ejus faciem vide sis (*Fig. 4.*) Damni nullum ex evulsione periculum

lum est, quòd possint palmeto propediem fœcundando pauci superstites sufficere. Exscissus hic partus (cæsareum vocant Medici) saporem habet vapidè dulcem, & prout omnis pars Palmæ esculenta, nucis castaneæ æmulum, sed cum subamarâ cruditate quadam, & humiditate nidorem præbente spermaticum. Ejus gemmæ rudimenta sunt flosculorum proximè explicandorum tenerima candidissimæque, vinaceorum magnitudinis, ex mutuâ compressionè multilateralialia, mox figuram acceptura trigonam, quæ petalorum numero & situi respondeat. Hæc intemerato relicta domicilio, perfectionem mense Martio consequuntur, cujus calore promota carceris angustiam, factò impetu, disrumpunt, prodeunte per Spathæ hiatus incluso Spadice, cum racemosa oscitantium flosculorum scholâ. *Flosculi* (Fig. 5.) Liliis convallium sunt minores, oblongi, tripetali, coloris albidii in luteum pallentis & ingrati, staminum tribus, ad petalorum numerum, donati vestigiis; nituntur non petiolis, sed herbei coloris carnosò quodam principio, respondente magnitudini seminis Coriandri, & in petioli modum emarcente. Hoc *Theophrasto* & *Plinio* imposuisse videtur, quominus utramque Palmam fructiferam appellare dubitaverint. *Petala* flosculorum surrecta sunt, oblonga, concava, obtusè mucronata, succosa, carnosà, rigida; *Stamina* sunt lanuginosa, rigida, brevissima, albicantia, multo referta *polline* in luteum pallescente, levissimo & subtilissimo, qui etiam floris umbilicum copiosè obsidet. Pollis drachmæ unius pondere assumptus, dicitur, ad ciendam libidinem, majorem præstare efficaciam, quàm ipse embryo, quòd vel ex seminali halitu conjicias, quem expirat prægravem. Colligitur à gnaris, concussione spadicum recens natorum, (qui singuli singulas circiter uncias exhibent) & pyxide reconditur probè operculatâ, ne ab aëre virium patiatur dispendium. Meliori consilio pollinem electuariis roborantibus

admiscent alii, quòd solitarius, quanquam pyxide clausus, fitum facile contrahat. Flosculorum uni spadici numerosa est congeries: nam, cum Spadix unus mediocriter magnus (magnitudo pro arborum habitu diversa est) virgulas ducentas contineat, quarum brevissimæ flosculos habent quadraginta, mediæ sexaginta, longissimæ octoginta; hic numerus flosculorum medius, cum virgarum numero multiplicatus, computum reddit duodecim flosculorum millium in uno Spadice: qui in lance à me librati, exhibuere libram unam civilem Belgicam, unicâ minùs unciâ. Minor multò gemmarum numerus est in Spadice fœmineo, ad cuius examen nunc telam protendimus.

Spadix fœmineus cū fructibus.

§. IV.

Spadix fœmineus, (vide Tab. 2. Fig. 6 & 12) termes palmeus est, sine prodromis floribus agmen plurimorum fructuum exhibens; cum quibus, dum uterino adhuc cortice obvolvitur, gulosæ plebi salivam quoque movet, ferculum ventri simul ac Veneri expetitur: sed quod masculo haud melius quidem, sed eò rarius habetur, quò majus nefas est, id gravidæ arbori eximere, & messëm, quod ajunt, in herbâ consumere. Arboribus tamen vel nimium fœtis, vel admodum adolescentibus, tantum abest, ut non liceat, ut potius superfluas sufferre spathas, necesse sit: ne illic deficiente alimento fructus, hîc fracto in pueritiâ vigore, ipsæ matres intereant. Obtinuit & hic embryo nomen peculiare Arabicum *تالة نخل* *Taleb nachl*, quo à virili distinguitur, in Persidem, me iudice, introductum ab Arabibus illis, quos video cum cilicinis tuguriis palmifera littora inhabitare, & passim perambulare; sed quæ vox tamen, ipsos intra Lares Arabiæ Spatham significat, & *طاع* scribitur. Varia partus fœmineus, cum incrementi sui gradibus, subit nomina, quibus in hóc foro successu temporis discer-

discerni potest, & probè significari, quantum & fructus ad maturitatem profecerint, & dactylophagi spes populi ad messem suam accedat propius. Quæ ipsa nunc singula, cum incrementa, tum nomina, ordine recensēbimus.

Vergente Februario ac ineunte Martio, spathis rum-pentibus, (*Fig. 2.*) primum emicant Spadices, claustroque non multis post diebus relicto, nudi in lucem prodeunt; à palmicolis كَوَّعَرٌ *Kogèr*, vel ut alii scribunt كَوَّعَرٌ *Kocherri moch* salutati, nomine, ut opinor, depravato ab Arabicâ voce جَوْهَرٌ *Dsjaubèr*, quæ substantiam meliorem denotat; quo verò nomine, ut tota gaudet spadiceis hujus compages, ita in specie non alio ipsa insigniuntur rudimenta fructuum. Hæc rudimenta magnitudinem æquē ac rotunditatem obtinent granorum piperis, superficiem nitentem albam, saporem subausterum; subtus duplici induta membranulâ sive calyculo, uno exteriori, qui brevior est, altero interiori, qui fructum proximè & pene integrum involvit, utroq; oram habente inæqualem & superficiem subasperam. Copiosissima uni spadici insident: numerum reduco ad bis mille & trecenta, si, spadices majores cum minimis jungendo, singulis virgulas octoginta, virgulis verò singulis grana triginta tribuam; sed quorum vel medius vel major numerus sensim defluit per tot incrementi & mutationum gradus, quos ad maturitatem usque subeunt. Hoc in statu cum sobole suâ Spadix recens natus non diu moratur, sed cum Aprili mense invalescens, (*Fig. 7.*) extensis ultra maris vigorem virgulis, fructus extra caliculos exhibet provectos, vergentes in figuram turbinatam, coloris unâ cum virgulis in luteum languentis, saporis, paulò quàm ante, austerioris. Huic ætati nomen est تَوَّجَرَكٌ *Togerèk*. Mense Majo (locis aliis inclinante Aprili) fructus nostri parùm figurâ, nil sapore

mutati, ceraforum adipiscuntur magnitudinem, (*Fig. 8.*) colore in herbeum virente, subnato intus officuli rudimento molliculo: virgulis interim longius quoque productis ac quodammodo lutescentibus. Hæc facies nomen recipit خَمَلٌ *Chamèl*, in aliis territoriis پوروس *Puruus*; Variant enim pro obscuris locorum incolis & ipsæ obscuræ originis appellationes. Junio ineunte, alibi citius, (*Fig. 9.*) olivas figurâ & magnitudine exprimunt, dum officula indurefcunt, & caro, imminutâ humiditate, fit solidior, sapore & colore nihil mutatis. In hoc statu constituti fructus nomen gerunt خَرَکى *Charèk*, & in aliis locis کنگى *Kong*. Appetente Julio plenum adeptis, qui Dactylis compete-
bat, habitum, (*Fig. 10.*) viridissimus nitor est, figura turbina-
ta, officulum induratum, caro utcunque mollior, sed pe-
ne exsucca, duriuscula & acerba. Hos tamen vulgus tam
difficiles ventriculo & austeros fructus cum voluptate esi-
tat, expectationis, dum maturefcant, impatiens. Crede-
res naturam eis ænea dedisse guttura, secus ac militibus
M. Alexandri, quos immaturis dactylis (in reditu ab ex-
peditione Indicâ) strangulatos referunt, qui vel Palmam,
vel illius Principis gesta describunt. In hoc gradu consti-
tuti nomen خَلالٌ *Chalaal* tam diu gerunt, donec ad per-
fectam maturitatem devenerint. Maturitatem verò ac-
celerant Circii æstivi, venti supra fidem ardentes, & fre-
quentissimè spirantes circa Caniculam. Quò illi æstuo-
fiores spirant, eò citius omnes gradus decurri, sospitari
foeturam, fructûs magis dulcescere & maturius perfici, ex-
periuntur palmicolæ; qui hos rebus suis secundos, suo
licet corpori atque ceteris animantibus vegetabilibusque
molestissimos ac perniciosos spiritus, junctis expectant de-
sideriis. Nota, appellationem *Chalaal* interdum latius
patere, & prædictis omnibus imponi gradibus, quibus fa-
cies

cies jam oblongior, olivæ similis & dactylo genuina est. Mense Augusto, citius, tardius, dactyli maturescunt, & hōc ipso, depositâ priori, appellationem subeunt دُمَاطِيس *Dumpàs*. (Fig. ii.) Maturescunt verò non more ceterorum prunorum, quæ sensim totâ simul substantiâ mollescunt, sed primò acquirunt, putrescentis instar pomi, maculam mollem, ut plurimum in extremitate; quæ sensim proripiens, omnem substantiam crudiorē paucis diebus in dulcem pulpam convertit; Legendi tamen sunt citius, ne productâ ad umbilicum mollitiæ, suo caliculo excidant, lapsuque spontaneo conquassentur. Hos Dumpasios gula popularis maturis dactylis longè anteponit, fortasse quòd mixta partis crudioris durities cum pulpâ, bolum reddat commordenti gratiores, vel quòd primi expleant pruritum appetitus, quem in has annonæ primitias vulgus dudum acuerat. Quin & conviviiis ingeruntur virorum illustrium, inter antecæni, mensæve secundæ tragemata, loco non postremo proponendi. Eorum pars cruda superficiem habet, cum nitore, quadantenus flaventem, carnem ex austero dulciculam, albam, duriusculam, quodammodo farinulentam, ficcā & friabilem; pars matura, pellucida est, mollis, dulcissima, pro speciei diversitate, in rubrum languens vel rufa. Hâc facie, quâ ad maturitatem vergunt, excussi, in cumulos (quod suo loco docebimus) partiendi, & solaribus radiis exponendi sunt, ut, reliquâ cruditate depositâ, insolatione penitus emolliantur, & dulcescant: quomodo omni graduum numero absoluti & excocti, *Dactylorum* nomen subeunt, & à Persis demum خرمَا *Churmâ*, ab Arabibus تَمْر *Tamr* appellantur. Usu tamen receptum est, eos recentes peculiari denominare vocabulo Arabico رُطَب *Ruteb*, quo ab antiquioribus distinguantur, quibus *Churmâ* nomen commune est. Dactylo-

Etylorum differentias recensēbimus, expeditâ descriptione Spadicum, quibus innascuntur.

Spadix nudus, sexûs utriusque,

§. V.

Spadix superficiem habet glabram, nitoris expertem, coloris languidè punicei, qualis est culmi avenacei, substantiam obtinet levem, laxam, nervosam, ligneam, albidam & frondæ costæ persimilem; figurâ scopas exprimit domesticas; nam & scapo constat & virgularum fasciculo. *Scapus* compressus est, ex pondere curvatus, pollicis crassitie, latitudine geminæ unciae, in fœmella trium cubitorum longitudinis, in mare brevior, superficie, ut exaruit, striatâ; substantia, cùm fibris constet tensissimis, ex omni arboris parte maximè idoneam cedit restiariis, pro tomento, materiam. Pars ad palmæ longitudinem comæ infixæ (recentis inquam & nondum adulti) carnosæ est, nuclei substantiam & candorem obtinens, esculenta & vapidè dulcis, quæ & cruda populo servit pro cupediis, & à ditioribus pro condimento ferculis incoquitur; Ultra dictam verò mensuram amaritudinem contrahit, & paulatim indurescit. Nomen ei est *پانیر نخل* *Paniiri nachl*, i. e. caseus palmeus, nulli non Persarum notissimum: Scapus, ubi desinit, in *virgularum* sive *bacillorum* fasciculum, non simul, sed quodammodo gradatim, dissolvitur, masculus in densum & pedalis longitudinis, fœmineus in sesquicubitalem, rariorem & magis dispersum, illic maximâ florum, hîc dactylorum minori copiâ confitum. Bacilli sexûs utriusque sunt simplices, recti, flexiles, longitudinis inæqualis, culmi avenacei crassitie, imâ parte nudi & ad apicem quadrati, in reliquâ flosculis fructibusve singulis inordinate confiti, ad situm cujusque fœtûs alternatim & à brevi intervallo retorti, adeoque inæquales & excusso fœtu ab impressis vestigiis subasperi; fibris donantur exiliori-

lioribus, quàm in scapo, & à restiariis repudiofis. Spadices bacillos tenent rotundo numero computatos, ex masculis maximi ducentos vel amplius, medii quinquaginta supra centenos, minimi centenos; ex foemineis verò maximi centum, mediocres octoginta, minimi quinquaginta sex; horum in classe plerumque tres quatuorve inveniunt, præter naturæ ordinem concretos.

§. VI.

De Dactylis in specie.

Arboris fructus sequuntur, videlicet *Palmulæ* maturæ, quas *Persæ* تمر *Churmà*, *Arabes* تمر *Tamr*, *Dioscorides* & *Galenus* φοινικοβαλάνας vocant, *Græci* eas δακτύλας, & cum eis *Romani* Dactylos appellant, à figurâ digitorum, quos tamen minimè referunt. (Tab. 2. Fig. 10. 11. 12.) Potiori jure id nomen gerunt Dactyli Indici تمر هندي *Tamr Hindi*, filiquæ è ramis propendentes vastissimæ & à Palmâ heterogeneæ arboris, quæ eminus conspectæ articulosum digitum grandiore, incurvum, accuratè exprimunt. Sunt verò phœnicobalani nostræ, nimirum recentes, quas رطب *Rutèb* vocant, Palmæ mitis pruna, ut plurimum glandium quercinarum figurâ, sed iis ferè majora; pelliculâ vestita tenui, pellucidâ, nitidâ, coloris in aliis speciebus pallentis, in aliis lutei, rufi vel rubei, pro diverso colore carnis translucentis. Caro eis multa est, pinguis, pulposa, saporis vinosi, dulcissimi, officulo suo laxè inhærens, intercedente membranulâ albicante, tenerâ, molli, & quasi bombycinâ, in plures pelliculas dividuâ. Officulum (Fig. 13. 14. 15.) solidum est, cornu instar tenax & durum, superficie granis uvarum concolori, vel ex cinereo magis minusve dilutâ, interiori substantiâ ad similitudinem nucis myristicæ variegatâ; figura ejus quodammodo est turbinata, incurva, unâ facie gibba & æqualis, alterâ insigni pulvinatæ figuræ

Dactylorū
Officula.

ræ sulco in longum divisâ. Facies gibba notabili cælatur lineolâ, tenui, per mediam longitudinem decurrente, cujus in medio punctum, quasi umbilici, conspicitur, albam fovens cartilaginem, quæ, ad mediam Officuli substantiam penetrans, futuri germinis rudimentum est. Officuli magnitudo plerumque ea est, ut tertiam totius substantiæ partem exhibeat; variat tamen pro specie arboris & genio natalis soli. Arabiæ felicis dactylos, cujuscunque nominis, pinguiore & minorum ossium invenies, quàm Turciæ & Persidis. In Ossium visceribus medullam talem non reperio, qualem inesse, ac terrâ emollitis eximi posse persuasum est *Rajo*, dexterrimo Angliæ & ingentis studii botanico.

Dactylo-
rum varie-
tates,

Dactylorum plurimæ sunt varietates, à bonitate, figurâ, patriâ & diversis accidentibus nomina sortitæ. Quas inter primas sibi ob salubritatem vendicant خرمه زهرى *Churmâ Serrèk*, dactyli coloris rufi & exiguæ magnitudinis. Sunt enim ad coquendum faciles, alimentum præstant copiosum, laudabile, & omnis expers culpæ excitandorum flatuum ac torminum, unde etiam ad usum deliguntur medicum. Habent hoc insuper singulare, ut sine prævia insolatione, secus ac ceteræ species, conservari possint, ne acescant. Ob gratiam saporis omnibus antecellunt خرمه شاهانى *Churmâ Sjabunî*, id est, dactyli Regii, ita à præstantiâ suâ dicti, & à *Plinio* quoque N. H. Lib. 13. cap. 14. laudati, suavissimam obtinentes syrapi aromatici dulcedinem, & auream claritatem succini. Magnates hoc genus dactylorum mensis suis arrogant, quasi sibi solis natum, & cellas penarias iisdem tam recentibus, five crudis, quàm post insolationem conditis (syrupo ex caryotis ejusdem generis expresso) sollicitè instruunt. Hos in ordine bonitatis excipiunt: à sincerâ dul-

dulcedine خرمّا شکرّی *Churmà Sjekkeri*, à nucis Mo-
 schatae figurâ & colore جوزی *Dsjausi*, à myrobalanorum
 fimilitudine (serotini valde) هالبلی *Halili*, à flavedine مرّند *Serd*, à jujubarum parilitate عنابی *Unabi*, à lithargyrii pal-
 lore مرّدسنپی *Mordasengi*, nuncupati; tum perquam
 molles & pulpâ scatentes مؤصلی *Musali*, & qui in arbore
 arescunt, longi, rugosi, non decidui جهرمی *Dsjebrumi*
 dicti. Nec postremi sunt, quibus à provinciis & loco na-
 tali nomen impositum est فارسى *Faarsi*, جهانی *Dsjibani*,
 مکی *Mekkèi*. Accedunt his septem Basrensi-
 um profa-
 piæ insigniores, per Arabiam desertam decantati nomi-
 nis, quas hîc, velut exoticas, omittimus. Inter dactylos
 mediæ notæ à Persis numerantur خوش کوار *Chuusj go-
 waar*, فلکان *Falakuun*, نارجبلی *Nardsjili*, مېوهی *Miwahì*,
 سلونی *Seluunì*, محمودی *Mahbmuudì*, خارو جمال *Chaarù
 Dsjemaal*, خارو دریای *Chaarù Derjai*, کونکیر *Kuun-
 gird*, وندولالی *Pijaruun*, پیکران *Chuusj chaar*, خوش خوار *Wandulali*,
 راهدی *Sabidi*, رشت و لشت *Resjt vel Lesjt*,
 & plures alii, in diversis provinciis diversis insigniti no-
 minibus; quorum à recensione abstinemus, ne Relatio in
 longum & inutilem excrescat Catalogum.

RELATIO VI.

Palmæ historia naturalis & œconomica;
 five de Palmæ fœmininæ imprægnatione, &
 ratione tractandi Dactylos.

Modus im-
 prægnandi
 Palmas fœ-
 mininas.

§. I.

Examinatis Palmæ, cùm partibus integrantibus, tum fructibus, liberiori pede ad reliquam transimus historiam: cujus vel ex primis, atq; plena res dignissimaque admirationis est modus Palmas fœmininas fœcundandi. Habet id, tot popularium, Persidis, Arabiæ, Ægypti, nutrix inter plantas singulare, ut, animalium exemplo, mari, statò tempore miscenda, atque singuli ejus uteri, quasi conjugali coitu, imprægnandi sint; secus omnia sua, quæ in lucem recens prodiderat, fructuum rudimenta, indeclinabili abortu, dimissura; abortu inquam, non modò possessoribus, sed ipsis provinciis calamitosa: Quandoquidem ex messe dactyliferâ populi illi sustentare vitam non minùs debent, quàm nostrâ gens ex frugiferâ; quâ irritâ, declinari fames à multitudine nullo consilio potest. Memini, ætate nostrâ accidisse, ut Turcus *Basrensi* urbi & territorio (ad ostium Tigridis) irruptionem decerneret: quam Princeps solo represserat consilio, ad primum hostilis adventûs nuntium delendi omnes palmas masculas, quarum excidio frugiperdæ fœminæ obsidioni & moræ hostium subsidia negaturæ sint. Eruditus de consilio hostis jam repedare cœperat, cùm tardatâ executione (quæ & ipsis incolis calamitosa foret) præpes revocatus, propositum antevertit, excussôque Dominô, pœnas negligentiae petiit. Palmicolis igitur incumbit, ut imprægnandis arboribus quotannis impendant operam, siquidem

dem in se redundare annonam cupiunt. Modus procedendi hic est: Spathæ masculæ, incluso tumentes flore & ad thalami consortium maturo, sub finem Februarii ex arboris fastigio extrahuntur: quibus in longum dissectis eximuntur spadices, flosculis nondum oscitantibus, sed in unam massam compactis conserti. (*Vide Tab. 2. Fig. 3.*) Hos protinus in furculos, sive bacillos, spadicebus fœmininis inferendos, divellunt, quantum quidem fieri potest, in bifurcos, quoniam hâc formâ commodiùs usui serviunt. Bacillos alii amant recentes, atque illico insinuare spadicebus, si qui jam lucem nacti sunt; alii eos prius exsiccant, & in Martium usque mensem custodiunt, quò, hiantibus uteris ad unum omnibus, insitionem uno actu & operâ instituant. (*Fig. 16.*) Flores, an maturi connubio & quando eximendi sint, explorari debet compressione spatharum, quæ contrectatæ, si nullum produnt sibilum, nondum perfecti nec eximendi sunt; si cum sono renituntur perexiguo, maturi sunt & sine dilatione solvendi: quoniam sic modicè rigescunt, & tantillum clausi sunt, ut pollinem (quodammodo ex ætate humentem) fovere sine dispersione & jacturâ possint, dum insinuentur & arefcant, in solo enim polline omnis fœcundandi virtus residet; si verò spathæ digitis resistunt cum strepitu insigniori, tunc flores jam nimium rigent & patent, nec ad usum amplius idonei sunt, quia solâ clausi astrictione vaginæ suæ, quâ soluti, sive id manu anatomicâ, sive spontaneâ eruptione fiat, caveri nullâ ratione potest, quin pollinem in auras uno impetu explodant. Addo, quod mireris, excisis hâc statu spadicebus, omnes flores unâ nocte omnes defluere, cum tamen in arbore relictis ad mensem integrum remaneant, polline quamvis, adeoque omni virtute, destituti. Ad arefaciendum requiritur, ut masculini spadices procul morâ exsolvantur involucris suis, tum in suspendendas simul divellantur particulas, quàm primùm

spathæ ex arboribus evulsæ sunt; secus enim, si in iis compacti latuerint ultra diem naturalem, flosculi ambustione fœdati & macidi ad unum omnes decident, polline eorum pariter ambusto & sordescente. Parem jacturam furculi percipient avulsi, si alicubi acclinent, ne aura eos undiq̃ ambire possit: quod ut caveatur, ex funiculis obscuro loco & in seriem suspendendi sunt, ita ut singulis spatium intercedat inane. Taliter exsiccati ad præsentis thalamos apti sunt, & in annum posterum, salvâ virtute, asservari possunt. Fœcundandi efficacia in eo posita est, ut rudimenta fructuum seminali flosculorum polline vel ejusdem subtilissimis & insensibilibus particulis perfundantur; quod ut eveniat, furca una florida medio spadicis fœminei racemo per transversum infigitur vel intexitur, (*Fig. 16*) ita ut evelli procellis non possit, sed aliquandiu infixâ retineri, dum omni depositâ virtute, embryonum rudimenta requisitum vigorem adepta sint. Hic actus peculiari decantatur phrasi *أَنْبَارٌ دَادَنَ anbaar daden*, i. e. implere seu conferre plenitudinem. Infitionem quandoq̃ iterant cives desertorum, nihil suarum partium omitturi, quo conciliare annonæ possint augmentum, & novercalis solii detrimentum compensare: quasi satietur Venere, cui cum Cere & Baccho non convenit. Reliqui Persæ & omnes Arabes unicâ acquiescunt infitione ritè celebratâ; superfluum ajunt alteram, & pro sospitandis fructibus nil quicquam amplius conferre. Imprægnatio quoque ultronea contingit sine studio & manu cultoris, translato per aërem polline ex palmâ floridâ, non procul extante à fœmineâ. Videmus, toti palmeto cum virgas distribuunt, eas omnes haberi insuper, quæ marem proximè circumstant, ex floribus halitum ultro suscepturæ. Quid, quod orbis curatore nemus fœcundari universum possit ab unicâ Phœnice floridâ, si duntaxat vario flatu seminale pollen justè

justè circumferatur: nam perinde est, quomodo pertingat, seu vento appulsum, seu manu immissum, sive etiam ore afflatum; prout *Theophrastus* H. Pl. L. 2. cap. 9. idem affirmat, & quisque æquiore animo crediderit, quàm si cum *Plinio* N. H. L. 4. c. 2, *Justino* Hist. L. 44. *Silesio*que Poëta Lib. 3. referamus, equas in Lusitaniâ afflatu inanis venti pullos concipere. Enim verò, cum plena res aleæ sit, fœcunditatem exspectare ab aurâ, quod eadem, si adversa, virtutem pollinis rapere aliorsum & dissipare possit, si secunda fuerit, sæpè imminutam & imbecillam deferre: inde in negotio tantæ expectationis palmicolæ tutissimam ingrediuntur fœcundandi rationem, & ipsâ manu spathis singulis singulos flosculorum furculos inferunt, quod hos teneriora fructuum rudimenta virtute suâ, & spem felicitis annonæ, nunquam destituisse, longâ ipsis constet experientia. Creditur idem flos sospitare fœturas quoque ceterarum arborum, & pronas in casum restituere efficaci effluvio; quapropter illum multi malis aurantiis citreisq; inferunt; quò verò effectû, penes inferentes iudicium sit. De fructu palmeo res extra dubium est; unde quibus masculæ deficiunt arbores, iis aliunde flores petendi sunt; Deficiunt non semper ex incuriâ cultoris, verùm aliquando ex peculiari soli natalis indole, masculinas non sufferente, quicquid colendis operæ impendatur. Testes sunt, ut loca alia, ita præ ceteris, *فَرْخَانَاد* *Farchonaad*, Caramaniæ pars, quæ eam ob causam nemora non colit alia, quàm sexûs fœminei. Transferendi autem sunt cum virgulis legitimè exficcati, ne in viâ fraceant, & probè obvoluti, ne ab aëre virtutis patiantur detrimentum. Parvi constant: integri spadices, ut carissimi sunt, unico *شَاهِي* *Sjabî*, seu imperialis sextante; ubi vero proventus uber est, viginti eodem pretio veneunt. Atqui hic palmas imprægnandi (sit verbo venia) modus & ratio est, pene similis rationi

U u u u 3

fœcun-

fœcundandi pisces: quorum ejaculata ova, masculi asper-
sione seminis vegetantur; nisi satius sit dicere, *exhalantes*
è Florâ particulas, aliquod saltem prunulorum rudimentis
robur tribuere, quô adversus defluvium firmentur.

Modus tra-
ctandi Da-
ctylos.

§. II.

i Dactylo-
rum colle-
ctio.

A fœturæ historiâ, versandorum fructuum rationes vi-
dendæ sunt: (*vid. Tab. 3*) quomodo nimirû excutiantur, inso-
lentur, exprimantur, conserventur, & si quid hic autumnus
industriæ ampliùs requisiverit? Ab excussione ordien-
tes, triplicis censûs dactylos, qui obstetricem admittunt
manum, in stirpe nostrâ notamus, solo differentes gradu
maturitatis: primi sunt, خَلَّال *Chalaal* dicti, qui ad ma-
turitatem inclinare, vel extremitate suâ maturescere inci-
piunt; secundi دَمْبَر *Dumpas* appellati, quorum mediam
circiter partem maturitas occupat; postremi, qui integrè
maturuerunt, ac nomine خُرْمَا *Churmâ*, i. e. Dactylorum
κατ' ἐξοχὴν insigniuntur. Omnes autem triplicis ordinis da-
ctyli, unâ operâ arbori eximendi sunt, ne ultro deciden-
tes conquassentur; hi, quia præmolles carpendi dilatio-
nem minimè ferunt, illi istique, quòd in lapsum proni,
ad deciduam quoque classem biduo triduove transgre-
diantur. Verùm, cum præaltæ & immobiles palmæ se
concuti non patiantur, scandere verticem oportet, &
lapsum anticipando, fructus, deciduos, ipsâ manu de-
cerpere. Scansurus (*vid. Tab. 3. Fig. 1.*) tibiis in altum re-
pit, à casu se muniens recte validâ, quâ tergo tenus sub
axillis protensâ, finibus colligatis, unâ cum caudice la-
xè cingitur. Hanc restem firmâ manu utrinque reten-
tam super pollices asperamve superficiem caudicis ejicit,
subinde altiùs, seseque hoc nisu sublevando, comam asse-
quitur. In eâ constitutus, quasillum longo adducit funi-
culo, quem alterâ extremitate femori alligaverat; addu-
ctum

Etum dactylis, quocunque gradu maturuerint, manu decerpendis replet; repletum dimittit, à substantibus ut depleatur; rursus reducit, atque opus (crudioribus in arbore relictis) tam diu iterat, donec maturi cum maturescentibus amplius deficiant. Alii spadicebus comprehensis, dactylos motu excutiunt, (*Fig. 2*) quos sub arbore constituti expanso reti excipiunt: qui verò legendi modus saltem in palmis obtinet humilioribus, quia in altioribus excussione nimium disperguntur. Lectionem per autumnum singulæ palmæ binis ternisve vicibus subeunt, donec omnium exactio fructuum trimestris intra decursum absoluta sit.

Excussi indies Dactyli, secundum triplicem maturitatis gradum, seliguntur, in stragulis, ex folio palmeo textis, acervatim deponendi, (*Fig. 4.*) ut ulteriori insolatione (quæ illis pro diverso maturitatis gradu per biduum, triduum, vel longius opus est) excoquantur; ita primum in pulpæ colliqueſcunt mollitiem, mox eodem sole rursus spissantur magis magisque, donec corruptionis genium deponant evaporatione abundantis humidi; quo alioquin retento, conservari tam industriè non possent, quin brevi fracerent & aceſcerent.. 2 *Insolatio.*

Conservandi triplicem observavi conditionem: aut enim post insolationem torcularè & melliflui roris orbitatem passi, inculcantur utribus (*Fig. 4*) vel oblongis fiscinis, pro cibo plebejo; aut expressione emaciati, rursus aliquâ syrupi sui portione prius irrorantur, quàm prædicta subeant receptacula; aut preli omnino expertes, alio insuper syrupo copiosè perfusi, in fidelis conduntur, habituri locum inter obsonia ditiorum. Hos omnes, & quacunque lege aliâ conservati fuerint, Latini Medici amant appellare *Caryotas*, Græci φοινικο-βαλάνες; his nominibus eos distinguentes à ficcis & rugosis dactylis, qui ex Syriâ Ægyptoque in Europam deferuntur, τραγήματα dicti ideo, 3 *Conservatio.*
quod

quòd proponi soleant inter cupedia mensæ secundæ. Horum (postremi generis) geminam varietatem reperio: Unam eorum, qui ex speciali indole non sunt decidui, sed in arborum spadicibus exaruerunt; alteram, qui proximè ante maturitatem, dum eis خَالْ *Chalaal* nomen erat, decerpti, perforati, filoque suspensi, & de industriâ exciccati sunt. Malunt ad arefaciendum eligere prolem delicatissimam, ejus præsertim generis, quod ob saporis præstantiam شاهانی *Sjabuni*, i. e. Regium nuncupant. Fissellæ, quarum memini, sunt tetrapedalis longitudinis, ex agreitis palmæ foliis ad saccorum formam & capacitatem contextæ; Texturæ genus vocatur جَلَّتْ *Dsjullèt*, quò & dactyli reconduntur, & ipsi utres induuntur pro tutamine. Utres sunt pelles caprinæ, nonnunquam vitulinæ & ovinæ, ita consutæ, ut recipiendis humoribus serviant: his butyrum, lac & caseum, his oleum, aquam & vinum, ut cetera taceam, totâ Persiâ Arabiâque circumferuntur, & in tabernis quoque exponuntur venalia, facie pilosâ aliquando introrsum conversâ, aliquando extrinsecus, prout diversa contenta minùs permeare comperta sunt.

4 *Expressio.*

Syrupus huic populo magni usûs & momenti liquor est; eum ut eliciant, palos requirunt orgyæ longitudinis, qui, cum ligna deficient, ex frondibus Palmarum nuper delapsis parandi sunt: Hos, in orbem trium passuum dispositos surrectosque, insertis viminibus connectunt, ita ut efformetur crates, longa, cylindracea, quæ præstare torcularis vicem in expressione valeat. Cratem hanc vocant چَاکْ *Tsjak*, quam, (*Fig. 5.*) cum usus postulat, supra declivem lapidem, tabulamve statuunt, suffossoque pavimento, diotam syrupo excipiendo supponunt fictilem; fictilem dico, nam his regionibus vasa lignea majuscula nec dantur, nec climatis æstus sine ruptione perferunt: Tum crati

crati insolatos dactylorum cumulos, quotquot capere potest, ingerunt; qui suâmet mole gravati, ac aliquot dierum æstu macerati (nam & hoc negotium in aprico peragitur) humorem plurimum transmittunt, & in receptaculum deponunt. Syrupum qui avariter expetunt, fune circumducto cratem arctius subinde constringunt, saxisque impositis primum extorquent copiosius. Ita melle suo penitus, vel majori parte exuti reconduntur in receptacula, quibus possint asservari. Toties autem crates replendæ, & expressionis labor iterandus est, donec palmulæ, arboribus subinde excussæ insolatæque, torcularis vim omnes expertæ fuerint. Basrenses Arabumq; ceteri, quibus amplior palmarum & annonæ copia est, compendio rem expediunt. Nimirum, torcularium loco cameris utuntur subdialibus, desuper patentibus, pavimento contabulatô vel gypsâtô, parietibus cæmentitiis, quibus intus ramalia opponunt, ne impuritas officiat. His omnem dactylorum molem, quanta satis insolatione emollita est, unâ operâ inferunt, & confluentem ex iis syrupum lacu subtus factô excipiunt; sique is parcior pro desiderio effluat, aquam ferventem superfundunt, quâ dulcedinis spissitudo magis eliquetur. Eliciendi modus est alius monticulis usitatus, quibus Ceres invida palmæ negat proveniunt: Dactylos, tergis asportatos asininis, & palmicolarum prela jam dudum expertos, contundunt, mox aquâ percoquunt copiosâ, donec solvantur in pulvem; quam, abjectis sordibus, coquunt ad spissitudinem syrupi: sed qui bonitate neutiquam respondet illi, qui ex cratibus funditur. Hunc frustra expetunt: quod vasis recondatur fictilibus, qualia iter per anfractus rupium haud suffert. Quandoquidem utribus pelliceis (prout hâc cœlo liquores solent) asservari non patitur, sine saporis detrimento. Dulcium verò intaminatam suavitatem mirè attendit œconomia Persarum & Arabum, & in palatis demulcendis quàm

fatiandis majorem curam agit. Syrupus dulci pinguedine butyri vices, embamma, obsoniorum condimentum, & ut multa complectar, tantum præstat mensis utriusque gentis, quantum, si ipsos dactylos excipio, cibus ullus præterea.

Palmeæ
messis faci-
litas.

§. III.

Hi sunt palmicolarum in messe, ut sic loquar, dactyliferâ, lusus magis quàm labores, neutiquam cum nostratium agricolarum infinitis occupationibus comparandi. Heu ilias hîc laborum! dum agros effringimus, subaramus & resulcamus; dum occamus & liramus, runcamus & refarrimus; dum, ne sementis contabescat, marga & fimus inferenda; ne suffocetur, lolia eradicanda; ne absumatur, volucres & quadrupedes arcendi sunt; quin, quod nullâ arte caveri potest, à limacibus, muribus & insectis damna & excidium verenda sunt; dum & pluvia, siccitas vel qualiacunq; cœli phænomena nunc expectanda, nunc metuenda veniunt; quibus omnibus exantlatis, in ipsa sæpe messe, ex tempestate calamitas ingruit, quæ omnem cultoris spem atque operam pessundat. Taceo frumenta flagellandi, vannandi, cribrandi, molendi atque ceteros laborum articulos, quibus toto anno Europæi fatigamur, ut solum obsonii vehiculum obtineamus Panem. Secus sentias de ambrosiis dapibus Persarum & Arabum; hæ gratis omnino & solo almæ naturæ munere conferuntur, absque præviâ feminis jacturâ, absque aratro & labore: nisi fortasse excussionis & expressionis negotium laboris nomine tibi veniat; negotium sanè tam leve, ne sudorem moveret, nisi excuteret canicula: quam tamen natio, iteratâ corporis loturâ, umbrâ, otiô, confabulationibus, ludis, temperare, ad voluptatem usque, didicit. Sunt tamen qui palmeta inhabitant in angustis convallibus confita; non inficior, hos fortunam premere graviolem, & anno-

næ

næ collectionem ob perferendos calores molestissimam; quandoquidem illuc venti, qui auram temperent, nulli penetrare possunt, & qui penetrant, in vortices aguntur ex rupium, quas feriunt, dorsis, ardore imbutos intolerabili. Quid his consilii? Relictis Laribus ad monticulos & loca edita plurimi confugiunt, & structis inibi, quæ à sole præsidio sint, umbraculis & tuguriolis, operas persequuntur. Quod hîc lubentius faciunt, quàm in squalidis palmetis, utut ascensu difficili fructus ad insolationem & torcularia indies transferendi sint: ut nihil dicam de aquæ & fontium defectu in collibus, quorum tamen præsentia mirè delectatur natio, & carere ad corporis lavationem æquô animô non potest. Umbracula illa nullô fabricantur artificio; satis est conducere ad radios solis arcendos. Pleraque constant ex fulcris quatuor, ad totidem passuum distantiam in quadratum oppositis, quibus desuper incumbit operculum planum, ex foliis palmæ crassè coagmentatum; latera auræ spiranti patent, storeâ illi parti præfixâ, quæ soli adversa est. Tuguria parva sunt & levissima, ex eâdem constructa materiâ, nimirum ex ramalibus plerumque palmeis. Atque his obiter de dactyliferâ felicitate dictis, ad seriem historiæ revertimur. Palmarum cultores, sicut occasione rivulorum & irrigationis obsecuti, non promiscuô locô sylvulas suas condidêre: ita benigna Ceres haud æquâ adeo manu singulas beavit provincias, ne locorum adstricta genio, alias palmis cumlaverit, destituerit alias; si modo destituisse dicenda est, ubi finitimarum fœcunditate inopiam compensat, quæ vel ære, vel opportunâ suppetentium rerum permutatione, levare potest. Videas territoria, quæ ubertate palmarum usque adeo luxuriant, ut cives laboribus impares partiri cum peregrinis annonam & colligendi operam debeant. Inde evenit, steriliorum locorum incolæ statò tempore ad fructifera hæc nemora concedere, ut exhaustis vivendi

subsidiis penuaria sua novâ annonâ impleant, & inopiam natalis soli alieno proventu sublevent. Nec tantum turba inops adest ad mercandum, sed vel major hospitum numerus, datâ Penatibus veniâ, æstivandi causâ accedit; huc ab umbris, aurâ & fontium deliciis invitata, illinc depulsus ab igne imminentis Syrii, atque pluribus insuper ærumnis, quæ limites patrios per æstatem occupant. Has inquam ærumnas propositum nunc est recensere; tum ipsius ad palmeta profectionis, commorationis & reditûs circumstantias persequi, eâ quidem fide, quâ illas in ejusdem stadii decursu enotavi.

RELATIO VII.

Peregrinationes ad palmeta.

Intro-
du-
tio.

§. I.

Annuas ad palmeta profectiones nulli popularium frequentiores instituunt, quàm quos æstus cœli æstivare domi suæ non permittit; quales cum primis sunt accolæ Sinûs Persici, à سِنْدِي *Sindi*, usque ad بَصْرَه *Basram* Arabiæ. Toto autem littore non sunt, qui cœlo utantur tam incommodo ac sibi infesto, quàm incolæ urbis غَمْرُون *Ghamroon*, vel ut ea rectius scribitur گُمْرُون *Gumrû*, vel si nomen placet recentius بَنْدَرِ عَبَّاسِي *Bendèr Abassi*, i. e. Portus Regis Abassi, à restitutore suo ita dictus. Hæc, quæ me nunc tenet, urbs, sita est in littore, sub elevatione Poli ۲۷ . ۳۰ . à tribus parasangis opposita urbi ac insulæ هَرْمُوز *Hormuus*, vulgò *Ormuz*, quæ olim florentissima Regum Kirmanensium sedes, prostrata nunc atque diruta jacet, solo militum præsidio habitata, cùm, ex casu ejus, urbs

urbs nostra ortum & incrementa sua duxerit. Ædificiis adornata est ignobilis structuræ & sine ordine locatis; hospitum verò frequentia, civium multitudine, mercium undique appulsu, velut ad australem Regni portum inclyta; emporium inquam totius provinciæ Ormusiensis, quæ hodie جرُون *Dsjerun* & جَرُونَات *Dsjerunaat* appellatur, ab Afris, Arabibus, Indis, Persis, Armenis, Europæis habitatum; maximam civium partem constituentibus Multhanis, sive Benjanis, gente Indorum omnium humanissimâ ac religiosissimâ. Mireris, quàm hæc populosa civitas per æstatem ab hominibus inanis ac desolata jaceat; dum ne centesima pars civium in eâ videre ardentem Caniculam sustinet, imminentem veriti ceu vitæ pestem, ut, qui in hoc purgatorio æstatem remaneret, ne mendicum quidem, vel quemcunque suæ spontis hominem nullô præmiô induxeris: Saltem ampliori domui cultos immanet verna, vel libertus aliquis senex, vel anus serva, quam, ne ex climate contabescat, ante mediam caniculam redux excipit vetula alia. Soli, quod mireris, Belgæ, qui Illustri Societati hîc à commerciis sunt, littus non deserunt, sed sævienti cœlo vigorem ætatis ac genitale robur corporis pertinaciter opponunt; nihil territi molestiarum iliade, cum virium dispendio quotidie absorbendâ, nihil feretris sodalium, quos æstivo ardore detritos atque enervatos, quævis deinde febricula exanimabat; nec civium exemplis cauti, qui licet injuriis cœli patrii ferendis aptiores nati sint, maturô tamen profugio se subducunt, ut كَرْمَسِير *germesir*, (sic vocant terras immodicè calidas) cum سَرْحَدَّ *serhèd*, (sic mansiones ætheris temperati) commutando, valetudini ac vitæ suæ consulant. Quibus verò bene valere jussis, iter ego cum civibus ad palmeta nunc proferam, si prius formidandas fugæ & profectionis causas,

X x x x 3

quas

quas ipse olim ad fastidium exantlavi, tum popularem proficiscendi rationem atque his annexa, exposuerim.

Causæ ur-
gentes di-
fcessum ad
palmeta.

§. II.

Primates loci, (Archisatrapa, officiales & principes mercatores) quos non penuria ad palmeta, sed æstivus squalor transire ad æstiva monet, alii ad urbes contendunt mediterraneas, opibus & vitæ deliciis instructas, quam distantissimas; alii in propiores montium recessus algidos & aquosos refugiunt, non minùs hîc cum familiâ commodè, quamvis sine luxu, moraturi. Circo hominum maximo cura peni & fortunæ modulus metam projectionis ad palmeta constituit; quæ, etsi non æquè mitigandis caloribus apta sint, quòd & aquam parcè, & umbras rariores præbeant, quin & ventis æstuosis obnoxia sint; hospitem tamen suum minimo sumptu alunt, & sine magnis viatici expensis recipiunt; quippe octiduò, si longissimè, ab urbe remota.

1. Peregrinationis
Verno tempore commoditas.

2. Febres
Vernales.

3. Palmarum con-

Ad auspicandum iter aura commodior est mensis Maji: nam hæc tanto calore nondum æstuat, ut oriente ac declivi die iter capeffi non possit sine molestiâ. Melius sibi consulunt, qui iter primo Vere instituunt, & sic Majum atq; Aprilem anticipant; quandoquidem infelix solum malignis & arsenicalibus, ut sic loquar, spiritibus, quos hoc tempore excludit, aërem contaminat, illinc à boreali jugo montium, *Ginau* & *Geruun*, quod littori à quatuor parasangis opponitur, hinc ab accumbente australi aurâ, velut claustro, cohibitum, ne diffilari possit. Cui eodem tempore accedit præceps à frigore, non vehemente quidem, sed peracuto, caloris incrementum: quæ pernix & perniciofa varietas, aëris vitio sociata, humores corrumpit, & febres gignit acutissimas, paucos intra dies tragicum ludentes in scenâ humani corporis. Præterea, mancipes Ver adultum evocat, ad palmarum conductionem, nunc more solito insti-

instituendam. Fructus enim in statu constituti, quem *Charèk* خارک vocant, discrimen amplioris defluvii jam evaserunt, dum nulla adhuc de expectatâ pinguedine præbent argumenta; quò minùs in contrahendo elocantis juxta & licitatoris suspenduntur animi, de damno securi, de fœnore incerti.

ductio necessaria.

Nec tacenda est Laribus hoc tempore ingruens victûs inopia, præsertim aquæ potabilis. Sola hæc locum habet in Oeconomîâ gentis, procul vinô, cerevitiâ & omnibus inebriantis liquoris speciebus relegatis. Aqua autem illa non saltem paucitate suâ civem destituit, sed pravitate etiam perdit bibentes, nisi aliunde, quod ditiores curant, tergis camelinis advehatur. Falunt Lcctorem Geographorum tabulæ, in quibus & littus hoc, & Persia mediterranea multis fluminibus pingitur: re ipsâ perennia utrobique reperies paucissima, inter ea vero nullam præter Araxin, quæ aquam potabilem mole aliquâ in Sinum deferat; nec hæc tamen usque longo tractu, quo à loco antiquæ Persepolis decesserat, (ubi nostrates eam *Bend Emiir* بند امير vocant, à cataractâ conditoris Emiri Chani) ab adulterio admissæ falsuginis incorrupta permanet. Cetera flumina, quæ Persidem, five Persiam australem, irrigant, (de dulcibus loquor) brevi, quàm à montibus devoluta sunt, in agros derivata extabescunt, & ad salum neutiquam pertingunt. Hunc naturæ defectum supplere solertia hominum annisa est, non puteis, nam & hi plerumque salem sapiunt, sed amplis & in terræ gremium demissis cellis amplissimis, desuper fornicatis, in quibus anniversarius imber mediâ brumâ depluens confluit, & in viventium usum asservatur. At, hæc cœlestis unda, hóc innubi & minùs pluvio æthere, raris vicibus demissa, fauces istas vix replet; tum etiam per nitrosam terræ superficiem dum fluit, sale sordibusque variis

4. Defectus aqua potabilis.

5. *Dracuncu-
lorum
generatio.*

variis inquinatur: unde evenit, eam hōc tempore vel penitus deficere, vel, si quæ in fundo reliqua est, muriam sapere, & ingravescentem cum æstate sitim neutiquam re-

stinguere. Adde, eandem in fundo abundare seminali materiâ, ex quâ Dracunculi, seu lumbrici tenues, immanis

longitudinis *پيوك* *Pejuuk* dicti, bibentium innascuntur musculis, cum virulento ulcere exterminandi. Cui quid-

dem morbo non æquè facile obnoxii sunt, qui tempestivè recedunt, quàm qui circa littora remanentes, sanguinem suum pravâ illuvie magis contaminant. Tantum

autem abest, ut effugiō dracunculos evitaverit, qui ejusdem semine jam imbutus est, ut potius in alieno, & præ-

fertim gelido, climate, majori & longiori ulceris & tardissimè maturantis tabi incommodo decubiturus sit, non

sine incurabili remanentis fistulæ periculo, si ab imperito tractetur. Fateor tamen, constitutum extra tantas ar-

doris, qualis hic sævit, molestias, majori patientiâ & virium robore armari, ad dolores & incommoda, dum sa-

6. *Cibi in-
opia.*

netur, perferenda. Altera, quæ multitudinem premit, inopia cibi est. Promptuaria quippe sua patres familias

annonâ solent instruere, calculō temporis, cui sufficiat, nunquam longiùs productō, quàm in mensis Junii decur-

sum: quo instante, annua redit difficultas cellæ penuariæ, vix interdum sufficiente sibi pro viatico. Omnium ve-

7. *Æstivus
calor.*

rò molestiarum, quas cives fugiunt, caput est ipse calor æstivus, ultra humanam tolerantiam, præsertim sub Si-

rio, intensus. Nemo unquam tam fuit robusti corporis, quin ab isto hoste noxam passus sit, sæpè etiam à meridia-

nis radiis interitum. Id mihi *Gamroni* innotuit exemplis plurimorum, quos geminâ æstate (unâ quidem me

præsentem) Libitina ardens rapuit. Non piget ex utrâque æstate quædam inferere. Miles Batavus ex vireto *Nabam*, quod una hinc leucâ possidemus, circa meridiem re-

ver-

versus, ad *Martham* (id cenopolæ nomen est) divertit: quâ vix dum salutatâ, de vertigine querens, animo delinquit, antequam opifer comparerem, extinctus. Eadem limina, paucos ante dies, ingressus juvenis Anglus, commerciorum scriba, cum per suburbanos campos festinanter ambulâisset, inopinatò exanimatus est. Par fatum diverso tempore duos sub æurnâ prostrabat bajulos nigritas, cum pridie ad onerandam navim rure, ubi æstivabant, cum sociis revocati, ægrè comparuissent. Epibatarum unus ex decursu sitiens, admotâ gutturi amphorâ, sub amyftide exspirabat; alter, ab apricatione lassus, cum somno requiem capiebat æternam; tertius ab usu balnei frigidi (in prædicto viridario) asininò tergò redux, præceps exhalavit animam. Gubernator Provinciæ, quòd abitum tardâisset, ex sequiori sexu septendecim (sed antè infirmitas ex squalore recens extructi palatii) in itinere amisisse dicitur. Ipse, cum propediem secuturus esset, duas conjuges, quas sibi comites retinuerat, cum socero uno domi suæ amisit; contractâ pridie ex balneo frigido febriculâ, leviori, uti dicebat; nam vocatus ego, in agone esse indicavi, quas ipse seriò ægrotare non credebat. Nec brutis parcat ignitus aër, equis hōc fidere hīc retentis persæpe visum adimit, quem tamen restituit bruma subsequens. Canes, quorum firmitatem proverbio ludimus, ex solari radio in gyrum actos protinus exspirâsse bis vidi. Solis asinis & camelis Persicis Salamandrorum genius est, & naturalis quædam firmitas ardentem Sirium sine damno ferendi. Circium his malis annūmero; ventum, ne-

8. Venti ar-
dentes.

scio ex quâ vocis derivatione, باد سامور *baadi samuur* dictum, qui horis pomeridianis, velut ex orco pulsus, hōc cœlo flagrat, vitæ animantium usque adeo inimicus, ut ruri correpta aliquando suffocet; incertum incolis, malignitate etiam, an solo ardore. De siti & faucium siccitate

9. Ardryis

Y y yy

per-

comites si-
tis, sudor,
exanthe-
mata,

perpetuâ; de immodico per corporis ambitum, non stil-
lante, sed pluyente, præsertim inter bibendum, sudore; de
scabiosis exanthematis, quæ acri sanie axillas, femora &
partes ob honestatem reconditas excoriant, deque cete-
ris non dicam afflictionibus, tanto calori sociis, quæ vel so-
læ hinc te ad antipodes fugaverint. Ejusdem genii sunt
Ulcuscula, quæ furunculos vocant chirurgi. Dire, hæc
mala seges, humana corpora, non omnium tamen, nec
omni ætate, excruciat; & quod pessimum est, manu tra-
ctata chirurgicâ, numerosiori prole per totam sobolescit
corporis superficiem. Uni ego architalasso nostro in per-
parvo & maligno corpore furunculos numeravi amplius
centenos, quibus indies pertulis, accidere mihi visum est,
quod de *hydrâ* poetæ referunt: nam paucos intra dies,
quasi sub cuspide succrescentes, trecentesium numerum,
atque omnem supputandi rationem confusâ multitudine
excesserunt. His autem sordibus & sudoribus nullum re-
medium est magis proficuum, quàm patientiæ. Qui per-
tæsi stolum, quâ induebantur, aquâ subinde humectabant,
vel diem fallebant in cisternis aquâ merfi, illi extincto vi-
tali igne, vix annum supervixerunt. Furunculorum gra-
ta est accessio demorantibus, velut beneficium naturæ Pan-
craticè valentis; nam à graviori morbo sospitant possef-
forem, imprimis à contagio febris & dracunculorum, illo
brevissimo sed ferali, hoc longo & foedissimo: fortasse in-
ternâ causâ declinante ad superficiem. Conjectura in
proclivi est, si hos sanos & felices prædicamus: qualis sit
conditio eorum, qui in hoc orbis ergastulo ægri vel mi-
seri dicendi sunt! Ab insectis etiam, si interdiu pax est,
noctu tamen tuta non datur quies, ab æstu fortasse irrita-
tis in rabiem. Nocent in campo phalangia, domi dormi-
entibus scorpiones, utrobique vespæ acutissimo armatæ
veneno: hæc pessima progenies ab urente sole cohibita,
primò diluculô ad prædam evolat, muscarumque socia-
ta

Ab insectis
insidia.

ta turmis dulcem expugnat dormientibus somnum, quem aurora, mater benigna roris gelidi & præter cœli Asiatici indolem hoc loco innocui, gratiosè indulgebat. Scias enim hâc anni parte dormire neminem nisi nudum posse sub die, dempto omni papilione, aut, quod cœlum & rorem arceat, velamento quovis levissimo. Quem in finem domuum summitates ubique superficiem referunt planam & pavementatam, in quam ex interiori parte ad requiem capeffendam per scalas ascenditur. Taceo turbatores somni, glires noctivagos; taceo, quæ vestes comminuunt depositas, tinearum perniciosum genus; taceo albas, quas vocant, formicas, verendum mercatoribus insectorum genus, quod vel unâ nocte integra mercium volumina destruit; taceo quamcunq; aliam possessionum magis, quàm corporis perniciem, demorantibus molestant. Pro complemento habes fœtorem, qui ex arescente algâ, & holothuriis putrescentibus emanat; nam utrumq; excrementi genus ab undâ maris, mire per caniculam exuberantis, in littora copiosè propellitur: cujus teter spiritus, velut Tryphonis è specu halans, perniciem cerebro & commorandi tædium nulli non demorantium inducit.

*Fœtor ex
sordibus
marinis.*

§. III.

Peregrinationis hæc sunt antecedentia. Vicinæ vel cognatæ domus, in itineris societatem coeuntes, accersitis camelariis, de vecturâ rationem instituunt. Rarenter cum his pactio fit pro universo itinere; usitatius ita contrahitur, ut indies solvatur pro camelis singulis circiter uncialis: posteriori pacto paulò tardius, priori citius, ut veredariorum astus est, iter absolvitur. Proximo quo vacat die, fumenta omni onerantur domesticâ possessione; sed quàm speciosâ! utribus, hydriâ, fiscellâ cibo refertâ, fuso, girgillo & floreis: scruta adesse alia non memini. Utrinque ad clitellas alligatur cophinus cum cati &

*Peregrina-
tio.*

liberis, quorum capita, quod lepidum aspectu est, duo aut tria promicant. Afferculus, clitellis per transversum affixus, juxta confidentes recipit mulierculas duas vel tres, quæ infantes, quos lactant, sinu complectuntur. Herus ipse, canis domesticus & filii, si qui sunt adulti, iter pedes occipiunt. Abducendis ægris & nobiliorum fœminis arculæ ferviunt, quas كادسجابه *Kadsjabab* vocant (*Figuram vide Rel. 9. §. 4.*) singulæ ad ephippii latera affigendæ. Ad cavæ normam fabricatæ sunt, pannoque obductæ, ut in iis latitare singuli insidentes possint. Has invenit magnatum luxus & zelotypia, ut gynæcea sua in iis circumducenda occultare ab hominum intuitu possent. Nam fœvit polygama hæc & mire suspiciosa in amore natio peregrinari cum luxuriæ apparatu, sæpe ultra possessionis modulum. Cameli unius sunt in dorso tuberis, dromedarii dicti, sed minores & alius genii, quam quos alit Persia borealis; hi sunt cœli ferventis, illi impatientes frigoris, sed aptiores nati ad perferendam in desertis inopiam. Camelos duplicis gibbi in regno non vidi, præterquam quibus Bactriana merces suas, & Legatos mittit Tartaria. Adornati ad iter, per series copulantur, ita ut ad antecedentis ephippium firmetur lorum proximè sequentis, ex cujusque nare perforato propendens, donec septeni, nonnunquam seni aut quini omnes, connexi fuerint. Copulata hoc numero series camelorum propriò gaudet nomine قطار *Khathar*, quemadmodum tota illa jumentorum turma, nomine قافلة *Khafileh*, & universa iter facientium societas كراوان *Karawaan* appellatur. In deductione singulas series singuli præcedunt pedites camelarii, manu ducentes primi semper cameli retinaculum, cujus ductui & ceteri obediunt, narium funiculo laceffiti; Dum interim ductores cantilenam aliquam sylvestri modulantur

tur gutture, qua tardipedes pecudes excitare, & gressus quodammodo dirigere satagunt. Per hos ordines pauci quoque discurrunt velites asini sine habenis aut capistris; quibus sarcinas suas faccosve penarios pedisequi imponunt, aut ipsi, cum fatigantur, per vices insident. Diætæ incertô mensurantur horarum spatio, quoniam stationes definiendæ sunt locis ad pernoctandum idoneis, i. e. aquâ dulci à naturâ instructis. Progressus & lentis incedit gradibus, & paucis tamen horis ipsa diætâ absolvitur; ita, qui ante crepusculum demigrant, stationem proximam profundâ assequuntur nocte; aut ortâ non pridem luce, si secundâ, tertiâve vigiliâ discesserint; ex quo diætarum brevitate nullo negotio conjicias. In stationem ut devenit, ductores jumenta quique sua exonerant; hinc de pabulo solliciti, in campos, si lux permiserit, excurrunt, ut virgulta colligant apta pastui. Sed quid tellus arida & deserta pariat? præter alias paucissimas nihil, nisi plantam exhibet bipedalem spinosam, à vulgo خَر شَدْر *Chari sju-tur*, id est, spina camelina propterea nuncupata, quod in desertis camelos fatiet; Botanicis vocatur شِيرِين *Aru sjirin*, id est, *Aru* dulcis, ad differentiam شَرَج *Aru talch*, seu amaræ, quod illius folia in Carmania colligendam præbeant Mannam notæ præstantissimæ, quam Persarum officinæ appellant تَرَنْجَبِين *Terendsjubiin*. Hic frutex, nullo quidem melle hîc loci rorifer, pabulum camelis exhibet, cujus cum collectâ & in fasciculos colligatâ copiâ, stationem repetunt. Tum in gyrum deductos, (*Figuram vide Rel. VIII. §. 3.*) barbaro scœnatu gutturis, sic asfuefactos, ad cubandum instigant, eo situ, ut clunibus averfis capita mediam gyri aream respiciant, in quâ camelarius quique suis jumentis præsidens ramusculos præbet

Y y y 3

man-

manducandos, quos manu ita dirigit, ne transversî, aut inversis summitatibus fauces subeant, secus expansione renisuri & noxam infligendi aculeis. His assumptis, pro colophone unum bolum ingentem, recens ex farina hordeacea cum furfuribus subactum, collo quàm profundissimè ingerit deglutiendum. Si stirpes ad satietatem deficiant, vel si jumenta ex graviori onere, vel diætâ longiori, viribus exhausta sint, aut si in antecessum roboranda fuerint ad iter salebrosum & arduum diei sequentis, tum bolo gemino, vel pluribus, eos nutrire solent. Hæc dum aguntur à camelariis, locum sibi in statione deligunt viatores, in quo explicatâ storeâ confideant, fortè in aquarii, arboris, rupis, vel si adsit, xenodochii parte aliquâ, quæ auræ perflanti patet, & maximè opaca est; ibi ferventis diei lucem placidè exigunt, somno, loturâ, colloquiis; donec cadente sole camelarius iter proferendum moneat. Pari ratione postridie pergitur & diebus ceteris, donec ad metam deveniatur itineris. Habes migrandi modum, sed magnis familiis usitatiores, & ad æstiva procul diffita; Vulgus enim civium impar expensis, ac deficientis memor peni, palmeta quærit propinquiora Laribus: Quæ dum quorannis repetit, de numeroso comitatu non multum sollicitus, solis cum domesticis, vel cum paucis vicinis discedit, quodocunque vacat, aut volupe est.

RELATIO VIII.

Diætæ; Stationes; Aquaria; Hospitia
circa Palmeta.

§. I.

Narratis fœnerabor lucem, si diætæ, stationis & hospitii conditiones & nomina explicavero. Id igitur intercalari relatione præstabimus. *Diæta* indige-

Diæta.

digenis *منزل* *Mensil* appellata, tantum complectitur viæ spatium, quantum uno die viator absolvit: diætis enim peregrinationes & urbium distantias metiuntur, relicto parasangarum usu geographis & curiosis. Sunt autem diætæ omnes haud paris longitudinis, sed incertis stationum & hospitiorum, quibus in viâ pernoctari potest, distantis metiuntur; quin eædem pro peregrinantium arbitrio, five illi præpetes cursores *ساطر* *Sjathir*, seu nuntii equites *چپر* *Tsjapàr*, seu jumentorum tardigradi actores fuerint, corripì vel produci solent. Observavi tamen, nunquam intra quatuor, nec ultra octo parasangas diætam contrahi vel extendi, ut, qui intra mensuram illam substiterit, dicatur tantum dimidiam diætam, qui ultra progressus sit, unam cum dimidiâ absolvisse. Parasanga autem *فرسنگ* *ferseng* & *فرسخ* *fersach*, id est, leuca Persica, quam Turcicè vocant *agaatsji*, tantam notat longitudinem vel loci distantiam, ut viginti duæ cum dimidiâ uni respondeant cœlesti gradui.

Stationem Persæ eodem quo diætam vocabulo insigniunt, estq; locus ad viam ædificiô publicô, quod *Karawanserà* vocant, donatus, aquâ potabili naturæ artisve beneficio instructus, atque ita adornatus, ut peregrinantibus commorandi præbeat occasionem. Stationum in Regno modicum invenies numerum circa vias Regni primarias: sæpè in his, sed maximè in provinciis australibus ad alteram tertiamve parasangam patet illustre diversorium cum aquariis. In ceteris viis, quas non ita frequens calcat multitudo, præcipuè torridioris Persiæ, tota quandoque diætâ unicum tantum indulget aquæ conditorium, cujus beneficio commorari *Karawâna*, five cœtus peregrinantium possit; quod aliquando aridiori solo tribuere, aliquando ignaviæ liceat accolarum. In desertis & ad palmeta

meta deviis sola aquæ dulcis, cujuscunque conditionis occurfaverit, præsentia stationem determinat; seu illa fit pluvialis, cisternino fornice collecta, quam آب انبار *aab anbaar*, & آب برکه *aabi birkèh*, seu in lacunâ rupis ultro confidens, quam آب بندگرد *aabi bongird*, & آب غدیر *aabi gadiir*, seu puteis excepta, quam آب چاه *aabi tsjah*, seu viva scaturiens, quam آب چشمه *aabi tsjesjmèh*, seu rivo defluens, quam آب رود *aabi ruud*, seu per incilia in alveum adducta, quam آب حوض *aabi hauf* vocant: His enim vocabulorum differentiis stationes dignoscunt, & ipsam aquæ copiam & bonitatem in siticuloso climate distinguunt. Hospitia hîc frustra quæsieris: cœlum tibi tectum est, sed purum & nullo fœtens fuligine; lectica humus est, nullo contagio aut sudore infecta; fons dolium exhibet, non vini, sed liquoris sinceri, nullo mangonio adulterati, promptuarium. Hospitari hîc sine sumptu licet, dormire impavidè, bibere gratuito, satiari epulis, non quas hospes obtrudit invidus, sed quas ipse providus & frugalis tuâ manu asportaveris.

§. II.

Aquaria.

Aquaria, quibus dicimus stipari Karwanferas, (*Vide Fig. §. 3.*) ut plurimum illius generis sunt, quæ condunt brumales imbres ex terræ superficie receptos. Structura آب برکه *birkeh*, lacus آب انبار *aab anbaar* vocatur. Lateritia sunt, figuræ rotundæ, cellis ingentibus similia, triginta & amplius passuum in ambitu; in terram tres quatuorve orgyias demissa, unicâ tantum vel gemina orgyja ultra terræ planitiem exfurgentia. Summitatem claudit ingens unius arcus hemisphærium, quod radios eminus arcen-

arcendo, aërem intus temperat, & ad gelationem liquoris momentum tribuit. Quatuor habent portas in crucem oppositas, angustas, patulas, undique imbris affluentiam, auram spirantem, & hospiti aditum permittentes: interstitia portarum, si major ambitus sit, humi perforata quoque sunt, ne quâ humor arceatur allabens. Duo in aquariorum contemplatione animum suspendunt: unum oblectatione, alterum fastidio. Oblectat sonus immanis, qui in eo excitari potest levi ante portam collisione; innumere enim duplicationibus agitur, tempore non brevior deficiens, quàm quis orationem recitaret dominicam. Ex tonis unum præ ceteris audies resonare clariùs & longius, prout is, concavæ magnitudini & figuræ certâ proportionem responderit. Fastidium sordes pariunt innatantes, videlicet bufones, phalangia, cicadæ & illapforum animalium cadavera; ut taceam fœditates telluri absterfas, quæ tamen, quod pessum actæ, haud conspicuæ sunt. Quibus omnibus potabilem variè inquinari, nemo negabit, nisi cum Musulmannis credat ex Imamorum Theologiâ, quod aqua in loco excedente tres pedes trinâ dimensione, (in longum, latum & profundum) à receptis impuritatibus nunquam possit inquinari.

§. III.

Xenodochiis, quas *كاروانسرا* *Karwaanserâ* vocant, ^{*Karwaanserâ*} frequentissimis gaudet Persia borealis, singulis proprium nomen referentibus, vel à conditore suô, vel quacunque forte nactum; Raris admodum, nec nisi ad vias regias, donata est regio australis: hæc enim expers injuriarum, quas domuum præsidio declinamus, tectis saltem pro umbraculis utitur. Malunt viatores diurni umbram & meridianam requiem capeffere sub obviâ quâdam Acaciâ, Cupresso, Platano, aut consitâ propè fontem arbusculâ quâvis,

vis, quàm inter squalores anhelare parietum. Diverforia gratuito ufui dicata sunt, magnificis tamen sumptibus ex saxo vel latere constructa, aliquando tantâ mole & majestate, ut Principum palatiis comparari possent, modo sumptuosis parietibus accederet externus decor speciosæ supellectilis. Splendidiora sunt ut plurimum, quæ offendimus in populosis urbibus, quàm quæ ad vias inhabitati ruris, vel in locis ab hominum frequentia remotis. Nam, cùm illustrium operum conditores non solo publicæ utilitatis, verùm etiam studio gloriæ suæ atque posthumi nominis, ducantur, malunt illi pecunias eo potius in loco erogare, quo sacrata bono publico pietas plures admiratores & crebra hospitantium encomia invenit, quàm ubi præmio expectatæ laudis destituitur. Ne quis autem dubitare de auctore possit, frontispicia magno charactere incisum ejus nomen exhibent, addito factæ extructionis tempore & proprio etiam nomine hospitii, si id alio, quàm conditoris appellari debeat. Hæc tria, conditoris, temporis & ædificii, nomina, persæpe arguto ad indolem gentis Epigrammate definiuntur, quod mirè legentem, vel artificioso conciliat scripturæ flexu, vel capit ludente facilitate profundi acuminis. Laudat inscriptio sæpe nigritam, Regii gynæcei eunuchum; nec rarius negotiantem apud Indos mercatorem Persam; nonnunquam primarii in Aulâ ordinis Senatorem, Provinciæ gubernatorem, matrem Regiam, matronam viduam divitiis affluentem, & si quos alios. Ubi verò beneficentia voluntaria defuit, ibi ex publico ærario Provinciæ cujusque Moderator providit, ne vel urbi vel viæ publicæ, ad mediæ vel unius diætæ distantiam Hospitia deficerent; Is, licet ex alieno dispensaverit, curæ tamen suæ præmium sectatus est nominis sui epigraphæ. Non patitur prolixitas, vel difficultas etiam scripturæ & explicationis, ut exempla Inscriptionum inferam. Ingens mihi illarum farrago sup-

petit

petit, ex hospitibus, nec minus ex templis, collegiis & variis palatiis manu meâ descriptarum, quàm commodiori loco servo, unô missu proponendam, si id operæ pretium fuerit. In pagis minoribus & à regiâ viâ longè recedentibus, ab agresti incolâ pro diversoriô exhibetur ædicula semiruta, ab omni supellectili vacua & haræ similis, quin à lacertis, blattis, phalangiis, scorpionibus, habitata; nam tales mihi contubernales per devia excurrenti in hospitibus obtigerunt. Verum, quicquid hîc nitoris deest ædificio, id humanitate compensant cives ruricolæ; qui non, contractis frontibus & affatu aspero, nostratium rusticorum more, peregrinos adoriuntur, sed benevolè excipiunt, vario officiorum genere obstringunt, pavimentum sine morâ verrunt, tapetemque substernunt, non acu phrygiâ distinctam, sed pro sorte suâ levidensem ac puram. Nec morâ, salutatum accedunt pagi seniores, hospitibus suis xenia ferentes, nimirum flores, mala punica, uvas, melones, & si quid aliud impertitur loci Ceres; Mox subintrant viri facetiis & eloquentiâ toto pago maximè conspicui, ut hospitibus molestiam temporis ludis & colloquio discutiant. Nec desunt, qui *tamasjà mikonent*, i. e. qui spectatum otiosi veniunt, & hospitem vestitus, gesta, mores admirantur; quod otiosorum genus inter populares frequens est, & peregrinis maximè molestum. Ad ultimum, in scenam non rarò se proripit obscœna meretrix, noctis futura, si placet, socia. Hospitia commendat rivus præterfluens, per alveolum, vel cuniculum subterraneum, ingenti opere adductus, qui aliquando per medium pavimentum defluit, & in eo, pro temperando aëre, in cisternæ amplitudinem distenditur; vel, si flumen deficiat, (quod solet in Perside australi) vicinum habet unum alterumve *Birkèh*, seu aquæ stagnantis promptuarium, ut plurimum ejus generis, quod vocavimus *Aab anbaar*.

Habent hospitia pro cœli statu diversam structuram: Borealis Persia eadem expandit circa aream quadratam, spatiosam, sæpe ad centum passuum quadratorum, vel saltem ad tantam, capacitatem, ut in illâ *Kafilæ* five cœtus jumentorum stabulari, & deonerata volumina deponi commodè possint. Externa facies eminus visenti cubiformem mentitur molem solidi corporis: muri enim sunt plani, nudi, nullis fenestris & ostiis, nisi portâ quâ ingredimur, perforati; qui, lateritii si fuerint, figuras pro ornatu exhibent arcuatas, planas, columnis saxeis interpositis decoratas, iis non equidem veris, sed planis pariter, modicè prominentibus, & eleganter lævigatis. Hæc ornamentis specie expoliri solet latus frontatum, rariùs cetera quoque, nisi fortassis quæ publicæ viæ opposita & valde conspicua sunt. Unus mediam frontem pandit introitus amplus & affabrè fornicatus, utrinque lapideis scamnis, nec rarò tabernâ concameratâ instructus, ex quâ hospitii inspector, si quis adsit, paleas & cremia venundat, aliquando & oryzam, dactylos, ova & lacticia. Summum domus lacunar, nisi quâ parte fornices protuberant, omnino planum est & pavimento stratum, ita ut in eo quis ambulare, & peregrè adventantes speculari possit, pernoctare etiam, si cœlum nudum arrideat; quo fine interdum oras habet pedali coronide eleganter marginatas, pro securitate dormientium. Vestibulo nonnunquam insistent meniana superbi operis, auræ spiranti undique patula, in quibus cum voluptate hospitari quis possit, à turba remotus. Ascensus in fastigium submolestus est ex angusto vestibuli vel areæ angulo, per gradus angustos, altos & præcipites. Ipsum ædificium rarissimè duplici, plerumque unâ contignatione constat; cujus singula latera, pro operis magnitudine, sex, octo, decem vel plura exhibent cubacula, ut plurimum fornicata, longa, angusta, & recipiendis duobus vel tribus hominibus idonea.

Ostio-

Ostiola in medio habent, ut per ea hospes intus decumbens spectare possit, quid in areâ versetur circa merces depositas. Superliminare riscum exhibet, luci diurnæ pervium, cui aliquando non nisi per ostium ingressus conceditur. Tapetes, lectos & supellectilia hîc ne quæras; nudæ humi cubare oportet, nisi his ipse instructus advenaris. Medias cubiculorum series, primam quidem ipse dividit Introitus magnificè spatiosus, ceteras singula distinguunt cavædia *Eiwani* dicta, versus aream patula, cubiculis multò latiora, non rarò ipso ædificio altiora, planè ad symmetriam Introitus; toti enim structuræ, in ipsâ areâ spectatæ, maximum decus & elegantiam conferunt, simulac numerofo advenæ, tum pro reponendâ supellectili, tum pro ipsâ commoratione locum exhibent spatiosum. Basis hospitii tres circiter pedes à communi areâ elevatur, ipsaque cubacula latitudine duorum triumve passuum anticipat, eo fine, ut & tuta sint dormitoria à pecudum ingressu, & hospites, intactis areæ sordibus, in eâ ambulare & transire ad vicinos possint. Huic indormiunt servi ante heroum cubicula, ut eorum iussu audiant, & equis præsto sint custodes, qui ibidem alligati, totâ supra ambulacrum cervice eminent. In hospitiiis illustrioribus cubiculorum terga cingit quædam quasi porticus, pro stabulatione facta, fornicata, communi nexa compage ædificii; ad quam jumentis aditus patet ex quatuor areæ angulis, & lux ipsa eâdem viâ irruit, perexigua sanè & ad interiora non penetrans, nisi murus exterior, quod rarò videas, in supremirate riscos habeat pertusos & translucidos. Medium areæ cubus ornat lateritius, orgyjam altus, ab uno latere gradatus, cancellis eleganter marginatus, intra quas gerrones & actores circumforanei Sanctorum suorum vitas, velut ex rostris declamant, & variis nugis hospitantibus nummos eliciunt.

Australis Persia minora habet hospitia, & ad hujus cœli
in-

indolem aptata, (*vide Fig. pag. 421.*) ut plurimum nullo intercepta impluvio, nec in cameras distincta, sed unius tantum atrii, ad totius ædificii formam & magnitudinem compositi. Structura eorum lapidea est, modò quadrata, modò in crucis figuram digesta, desuper fornicata, ostio singulis lateribus donata ad recipiendam undique auram spirantem, quam æstuosô hîc cœlo variè captamus. Sunt diversoria, sed rara, quæ solis fulta columnis, nullis cinguntur parietibus, qui ventos arceant; sunt rariora, quæ fastigiantur pneumadochiis, sive machinis, quibus aër appellens intrò demittitur. Pavimentum pro hospitum accubitu, sæpe totum, aliquando in angulis, ad latera, vel in medio domûs eâ elevatur altitudine, ne ab incurfante pecore facile infiliri stragula & calcari possint. Frontispicia hospitiorum, sicut à fundatoribus inscripta, ita intus parietes ab otiosis viatoribus variis depicti sunt epigrammatibus, ex quibus sæpe elegantia ingenii Persici insigniter elucet: Ex earum farragine, si venia est, unicam hîc pro coronide Relationis inferam, quam refert *Karawaanserà* چهان *Tsjebuun* in deserto quodam Larenfis Provinciæ:

چهان کاروانسرا و ما کاروان یم
در کاروانسرا نکند کاروان سرا

*Tsjebuun Karawaanserà, wa ma Karawaan iim,
Der Karawaanserà, ne konèd Karawaan serà.*

Cui illud Ciceronis *de Senect.* sed minore tum acumine, tum verborum nitore æquivalet: *Ex ipsâ vitâ discedimus, tanquam ex hospitio, non tanquam è domo: commorandi enim natura diversorium nobis, non habitandi dedit.* Ut genium intelligas, nomen hospitio proprium est چهان *Tsjebuun*, id quod populari appellatione notat Mundum vel Orbem

Orbem terrarum; nomen verò commune est *كاروانسرا* *Karawaanserà*, i. e. diversorium. Hujus vocis divisæ pars prior *كاروان* *Karawaan*, cœtum peregrinantis turbæ, posterior *سرا* *serà*, moram seu cunctationem insinuat. Hospiti igitur præsentia suæ, quod solent, tesseram relicturo, argumentum dederat ipsum hospitii nomen; ut mortalium in orbe brevem moram, argutè compararet moræ peregrinantium in hospitio; mutuatus epigramma ex libro *گلستان* *Gulistaan*, i. e. Roseto Persico auctoris *شیخ سعدی* *Sjeich Saädi*. Plures exhibiturus sum in Hodœporico.

RELATIO IX.

In Palmetis hospitantium occupationes.

Contractus

§. I.

Palmeta ingredimur. Hic advenæ complexu atque osculis excepti, & pro comitate gentis, omni præstitâ salutationis reciprocatione, à brevi circa Nicotianam confessu, quem humanitas quoque exigebat, digrediuntur, arbores in quantumcunque spatium diffusas inspecturi, earum annonas, conducendarum numerum, pretium, & si quid præterea è re suâ est, pensitaturi: ita defuncti negotio, quo omnem claudebant curam & scopum profectionis, invicem vacaturi in posterum confabulationibus & officiis. Sciendum est, antiquam obtinere consuetudinem elocandi arbores numerò quadraginta, rotundò Persarum in civili usu computatione; vel etiam viginti, velut dimidiatâ numeri rotunditate: Illas nomine unius arboris *نخل يك* *Jek nachl*, i. e. unam Palmam, has censu Palmæ dimidiæ indigitant, receptò his regionibus loquendi

di ac contrahendi more. Tot verò conducendis arboribus cum unus paterfamilias non sufficiat, plures de partiendo proventu inter se pacti, quadraginta vel viginti sibi eligunt, electasque signant; Lustrat signatas possessor, censet spem annonæ, & per conjecturam subductâ ponderis ratione, pretium indicat. Sed hæc subductio cum fiat magnâ censoris moderatione & conscientiâ, tantisper pretium usu receptum ad fructuum varietatem mutantis, nulla quoque morantur contractum diffidia, quin redditâ manu illico confirmetur. Pondere, quô in regno mercatores, tum ficca, tum liquida, expendunt, diversi sunt generis & nominis. His in provinciis utuntur سَنگِ کَپَر *Sengi Kapâr* dicto, pendente in staterâ Hollandicâ septem mediamque libras. Tanta inquam hæc dactylorum moles in commercio ante maturitatem factô plus minus *دو بیستی do bisti*, i. e. unicô circiter grosso Mariano venit: at quia locatoris conjectura fœvit minor esse, quàm pro re natâ, hinc conductor ut plurimum experitur, maturos sibi ne dimidio condicti pretii constare, præsertim si favente Cerere insolenter pinguescant. Addo, palmas è radice materna sponte suâ natas adultasque nunquam venire sub rationem, sed concedi matrum conductoribus in auctarium, eò quod natali locô citra transplantationis & culturæ operam adultæ, opinione gentis, hero suo gratiam haud debeant.

§. II.

Convivia.

Contractu superis auspicantibus absolutô, atque hîc ipso ad antipodes relegatâ animorum sollicitudine, quid aliud in posterum exsolutus curâ hospes meditaretur, quid desideraret pleno ditatus cornu copiæ, quàm geniales jocos, confessus, convivia? His interesse, Lector benevole, si non gravaris, pandam Tibi instructissimum ab ipsâ

Aa aaa

Cere-

Cerere triclinium, & omnis generis voluptates adducam, quibus felices ruricolæ dactyliferam messē suam, atque hospites advenæ trium, quatuor, vel quinque mensium æstiva, summâ cum delectatione, exigunt.

Innata genti propensio est, ut, si ullâ re aliâ, maximè capiantur fontium & aquæ præsentia: circa eam conventus instituunt, & substratis storeis humi discumbentes, dies in adultas noctes protrahunt. In triclinio igitur nostro potum ne desideres: præsto liquor est oculis & palato gratus: non qui inebriante spiritu sanæ menti inducit delirium, vel tartarô podagram, nephritim, hydropem, & innumeras præcociis fati causas instillat humano sanguini, sed planè innoxius, purus & limpidus. Qui verò invitis non obtruditur more Palatino ingurgitandus, sed sitientium placito sorbillandus, fictilibus exponitur, ex præsentī fonte recens haustus, vel si fons mineram sapiat, etiam aliunde advectus utribus, ex arborum ramis, ut frigescat, suspendendis: admirandâ enim proprietate aqua suspensa alget ab afflatu vel ambitu aëris siccioris, præfertim æstuosi, cum ab humente (ut est hoc cœlo mutabilis) protinus tepescat. Ciborum parilem bonitate apparatus habes: Dactylos; non illos ad luxum Persicum vasis aureis, Corinthiis, murrhinis, sed abacis ligneis طَبَقْ *thabàk*, pro convivarum fortuna sat nitidis, liberaliter expositos. Olauta atque sana, sine aromatis & omni pretioso luxu, convivia! ô felices & frugales hospites!

Lusus &
recreationes.

Quâ vero in frugali rerum affluentia, ne quid externæ lætitiæ messē destituat, en præsentēs etiam actores, poëtas, saltatrices, modulatores, & si quid aliud ad convivii hilaritatem desideraveris. Modò vides شاعر *Sjaair* seu vatem arguto rhythmo illustris heroinæ لَيْلِي *Leilî*, ejusdemque rivalis مَعْجُون *Medsjnuun* amores & exilia decantan-

tantem; modò *قصة خوان* *Khiffeh choon*, seu oratorem, qui
 Perfarum Herculis *رستم* *Rustàm*, filii *Saal*, robur, facinora
 & bella, vel *بهرام* *Behraam*, *Jesdegardi* filii in jaculan-
 do excellentiam atq; ceteras dotes exclamat. Alium au-
 dis ex ordine religiosorum pauperum *درويش* *derviisj*, qui
علي *Aàli* sui, & ceterorum *إمام* *Imamorum* atque religio-
 nis antistitum miracula recitat; aut *عمر* *Omar* injustam
 ad *خلفت* *chalifatum* irruptionem demonstrat & diris exe-
 cratur. Illis verò absentibus *رئيس* *Raiisj deh*, seu pagi
 sui senior, *تعاريف* *Taäriife* seu Elogia præclarorum viro-
 rum, aut provinciæ suæ chronica & priscorum in eâ Prin-
 cipum res gestas & bella repetit. Nunc *مولا* *mola* aliquis,
 sive religionis aut mufarum sacerdos *كَلْبَتَان شَيْخ سَعْدِي*
Rosarium *سجده* *Sjeich Saadi*, aut *ديوان خواجه حافظ شيرازي*
Diwaanì Chodsjà Hafès Sjirasi, aliorumque acuta epi-
 grammata prælegit, & meditabundo distinguit silentio.
 Nunc graves conciones *تقليد جي* *takbliidsjì*, seu histrio
 aliquis, aut *حقه بانر* *bokkebbas*, seu præstigiator oppor-
 tunâ lusûs & risûs vicissitudine interpellat. Hæc inquam
 otii diurni deliciæ sunt.

Inclinante sole, ubi membra laxata dies algidior re-
 ficit, de agendis etiam tripudiis cogitatur. Atque, ut ut
 omnis ad numeros se movere ruricola haud perfunctoriè
 peritus sit, adsunt tamen, qui exactiùs possunt ejusdem
 artis in utroque sexu professores circumforanei, *رقاص*
rakkaas dicti; qui mediterraneis egressi urbibus, homi-

nibus plena hœc tempore nemora frequentes invifunt, & ludis præftigiisque variis inſtructi, hamis pendentibus difcurreunt. His igitur, ſi adſint, ſparta committitur ducendi choreas; quas ipſi alioquin, ſi abſunt, neutiquam omittunt. Mireris ſpectacula & lepidos motus, quos illi tripudiando edunt. Non enim Sarmatarum ad gravitatem alterno pede terram quatiunt, ut Poëta loquitur; nec ad Gallici moris levitatem veſani difcurreunt; ſed teſtudi-neo gradu, nudis pedum plantis, huc illuc diu ſe propriunt, dum arguto corporis motu pulſus chordarum & menſuras excipiunt, & nullo non membrorum articulô facietè exprimunt. Mox reſupini miris flexibus totum corpus torquent, brachiis nunc ſuper humum diſtentis, nunc extenſis ſuper verticem, velut lamentantium dolores, non geſtientium lætitiâ expreſſuri. Demum, tympanis concitatiùs tactis, protinus exſultantes, in velociffimos motus rapiuntur, ac in gyros varios, imumque ſummo verſi ac circumvoluti, ſaltatricum officia hiſtrici leporis viciffitudine permifcent.

Muſica,

Muſica verò, quæ tripudiantium membra dirigit, hem, quàm peregrina eſt! quàm gratè diſſonans & inſtrumentorum varietate delectabilis! Primas inter inſtrumenta tribuimus tibiis gingrinis سرناي *Surnai*, (Fig. 1.) quæ grun-niente ſono præ ceteris aures affatim implent. Illis aſſo-nant (Fig. 2.) tinnientes nolæ vulgares, noſtratibus ſimiles; vel etiam cymbala perampla صنج *Sindsji* dicta (Fig. 3.), pa-tinarum, quibus in menſis utimur, figuram referentia, ſed minori diſco, majori margine, & gibbâ facie manubrio in-ſtructâ, quo teneri & ad invicem collidi valeant. Pro baſi ſervit tympanum, vel oblongi dolioli figurâ دنگال *den-baal*, (Fig. 4) ab Indis mutuatum, vel ex Europâ translatum دهن *dobul*, (Fig. 5.) quô militares copias abducimus, vel præ-

*Instrumenta Musica
Persis usitata*

prægrande ejusdem figuræ aliud, ob magnitudinem haud portabile. Hæc omnia non bacillis, sed digitis solùm, manibusve utrinque leniter pulsantur, ita sonum redditura submissiorem, & reciproca alterni lateris dissonantiâ gratiorem. Utramque paginam in agresti choro absolvere videntur tympana *دَنْبَكْ donbèk* (Fig. 6.) levis structuræ, cocta ex argillâ, figurâ & capacitate ollarum fictilium, nisi quòd fundus in brevem appendicem producitur, quâ pulsantis axillam gestata replent, oris verò hiatu vesicâ vel membranulâ tensâ obducto. Hòc vel solo genere, quasi ruricolis vernaculo, festivitates suas celebrant palmicolæ, sociatis plausibus & volarum collisionibus, quibus concincentes convivæ saltantium in scenâ vigorem & metra promovent. Civili symphonix interdum subsonat cythara tetrachordoides *چَارْتَار Tsjaartaar*, vel sola, vel aliis organis polychordoidibus conspirans. Nec rarò circum dulcisonum irgreditur tympanum quoddam *دَف def* appellatum, (Fig. 7.) magnitudine, figurâ & levitate ad assem simile cribello, quatuor in ambitu spithamarum, cujus apertò alterò, unum saltem tegit latus pellicula tenuissima, ex quâ sonus irritatur saltem submisso digitorum ictu. Ora ejus, lignea & tenuis, quatuor habet vel quinque paria orbiculorum, ex palmari intervallo suis quæq; axillis per transversum infixæ, ex sonoro ære factæ, subcava & exiguæ magnitudinis, quæ concusso tympano strepitum mutuâ collisione edunt cymbalorum pene similem. Interdum orbiculorum locò annulos habet, quorum sonus confusus est & remissior: hòc casu, mutato nomine appellatur *دَايْرَة Daireh* (Fig. 8). Hujusmodi instrumentum saltem unicuique quævis admittit symphonia, quòd è primis tractat, si fuerit in proscenio, præsultans ex levi censu *كَوَلِي Kawali*, fre-

frequentius autem & extra tripudium chori phonaſcus, qui, eodem utrâque manu comprehenſo, fauces cantu hiantes & geſticationem ab aliorum intuitu defendit: dum interea non modò diverſos ſubmiſſosque ſonos ex pelli- culâ pulſatâ elicit, ſed ſeveriori motione interdum mix- tos quoque tinnitus & clangores ex infixis orbiculis excu- tit. Hic igitur præcentor rauciſonâ & quàm poteſt altiſ- ſimâ voce melos ſuum modulatur; cui per choros, junctis organis, reſpondent convivæ circumſidentes, vel in circo tripudiantes, ſi choreæ ducantur. Nonnunquam hilari- tate acta concinit univerſa multitudo, vocibus autem ut indoctis, ita inſtrumentis quoque indoctè tractatis, & nul- lis unquam harmoniæ regulis (etiam in Choro Aulico) re- ſpondentibus, ſed per tonos, quos vocant, uniſonos & octa- vos omne melos abſolventibus. Qualiscunque ſympho- nia fuerit, concors tamen, ſubmiſſa & modeſta eſt, gratiam pariens ſingularem varietate menſuræ, quæ per tot mo- dulorum genera in concitatiores ſemper triplas jugi pulſu ac ſpiritu devolvitur, non agreſtes modò & indoctas au- res demulcens, ſed & artis muſicæ bene gnaros, haud in- juriâ mirantium, id plebejam hanc gentem in variandis menſuris præſtare, quod noſtri in ſcholis longa artis in- duſtriâ edocendi ſunt. Sunt plura Perſis inſtrumento- rum genera, quibus in conviviiſ & privato otio demul- cendis auribus, vel in militiâ etiam, & in foris urbium ad in- timandas temporum feſtivities utuntur. Ex *طبل thabl* ſeu tympanis aciem ducit *كوس Kuus*, (Fig. 9.) tympanum grande, æneum, noſtrati ſimile, ſed ad moderandum ſtre- pitum nerveo reticulo conſtrictum, cui pulſando duo ſer- viunt bacilli, extremitatibus incurvatis. *نقاره Nagharèh*, (Fig. 10.) ejusdem ſtructuræ & æris tympana ſunt gemina, exiguæ molis, valido nexu invicem copulata, & ab unico tractanda artis tympanizandi perito. *طبل بانه tbeblè baas*, (Fig.

(Fig. 11.) i. e. tympanum falconum, parvulum est, æneum, in appendicem productum, reticuloque densissimè munitum, ita dictum, quòd falcones in aucupio emissi, ejus sonò revocentur; inde singula ephippiis (ad sinistrum latus) affixa gestantur à nobilibus atque ipso Rege. Adest & aliud genus tympani (Fig. 12.) ligneum, majusculum, figuræ ovatæ oblongioris, inprimis familiare Multhanis in hoc regno habitantibus, & ut mihi videtur exoticum, utrâque simul nuda & inermi manu pulsandum, hinc dextrâ, illinc sinistrâ. Ex نغیر *Nefiir*, sive buccinis, prima horrissona est قَرَهْنَا *Kharabnâ*, (Fig. 13.) duarum orgyiarum longitudinis, figurâ similis instrumento acustico. Altera (Fig. 14.) subtilioris toni, generis nomen retinet, recta, gracilima, orgyjam longa. Tertia شَاخ نغیر *Sjach Nefir*, (Fig. 15.) i. e. buccina cornuta, grandis pariter & ænea est, in figuram cornu ingentis arcuata. Ex عود *Uud*, seu Chelidibus, quæ nervis resonant (ex intestinis ovium elaboratis) communissima est τριχορδον (Fig. 16.) colli longissimi, ventris exigui ovati, ponticulo membranaceo. Sunt, quæ chordis quatuor, quinque & pluribus instruuntur; ex quarum censu palmaris est چهر دة *Tsiebesdeb*, (Fig. 17.) magnitudinem & figuram utcunque nostratium referens, nervis dotata octo, vel novem, geminis semper in unisono conspirantibus, postremis etiam tribus, si nervos novem habeat. Ex Violis, quas vocant, principem locum vendicat tribus & aliquando chordis quatuor instructa, كمانچه *Kamaantsjèh* dicta, (Fig. 18.) nam scitè tractata organorum quodcunque genus soni submissâ dulcedine antecellit; arcu plectitur pilis armato equinis, dum ima pars humi reponitur instar violæ *di gamba*, quam vocant. Manubrium ei gracile est & cono simile, verticillis pro fidium

nume-

numero instructum, obesis adeo capitibus, ut manum tendentis impleant. Venter rotundus est, spithamalis diametri, ponticulo obductus membranaceo; Imam faciem stylus terminat ferreus, artificiosè sculptus, sesquispithamalis longitudinis. Tota cum stylo machina quinque longitudine spithamas exhibet, conchâ margaritifera aureisque filis pretiosè vermiculata, digno suavitate suâ artificio. Est & alius structuræ Pandura, quatuor intenta chordis, (*Fig. 19.*) fortasse exotica, quæ pari situ deposita, arcu quoque plectitur; collum ei compressum est & breve, venter duplicatus, superiori parte oblongior, amplior & apertus, imâ minor, rotundus & ligneo ponticulo clausus. Cithararum, quemadmodum Testudinum, varietates sunt, diverso chordarum numero discrepantes, ex quibus unicam saltem ob figuræ insolentiam hîc delineavimus (*Fig. 20.*).

Sambucarum *چنگ* *Tsjeng* communissima est, & ab indocto facile tractabilis, sex chordis instructa, (*Fig. 21.*) figuræ triangularis amblygoniæ; Rarior est altera multis pollens chordis, (*Fig. 22.*) utcunq; quadrata, utraq; bacillis incurvis, vel pennis plectenda, à nostratibus figurâ & tractandi arte parum differentes. Omitto machinam octo tubulorû *Musicaar* dictam (*Fig. 23.*) ore inflandam; omitto tibias, utriculos, arundines, crepitacula, ne historiæ telam moremur.

Tam lepidos advenas, poëtas, musicos, præstigiatores, quæ putas à toparchâ & coronâ hospitum referre munera? an pecuniam, dolosi Mercurii tesseram? Apage à manibus tam continentibus præmia hujus nominis. Caryotæ dantur; munera, quæ ipsa genuit auspicata, innocens & benefica arborum Regina, Palma.

§. III.

Labores.

Sed ne quis existimet agrophilos nostros, nil nisi gaudia in palmetis agere, & ranarum vocali incuriâ totam perdere æstatem; quin horas etiam in versandis dactylis

Bb bbb

im-

impendunt; quos ex suis arboribus ipsi possessores, ex conductis hospites indies depromunt. Nam primo statim diluculo sponte dilapsos colligunt, mox ex arboribus decerpunt, vel excutiunt maturos, deinde insolatos torculari exprimunt, & si quid aliud ad hanc operam requiritur, eâ methodo, quam supra narravimus, sedulò expediunt. Quod autem labori intercedit otium, aut quod pensum consequitur, id inquam animi recreationibus dari, id choreis & ludis expleri dicimus. Pauperiores pariter, quos fortunæ tenuitas à commerciis arborum secludit, rebus suis non indormiunt, sed matutino dactylorum, ut sic loquar, spicilegio indies occupati, penuriæ suæ consulant; sub crepusculum verò locustas capiunt, eo tempore turmatim volantes, alii eas explicatis retibus intercipientes, alii in arboribus, dum subsident, flammâ accensâ ustulantes. Quam tum recentem prædam ollæ fictili alternè immittunt, & super igne, sale intersperso frigunt, rudiculâ subinde agitandam; malunt eandem alii aquâ prius percoquere, ut nidorem penitiùs eliminer. Sic præparatam servant placandis ventribus, alis cruribusq; abjectis; ex succum & fœdum, meo sensu, obsonium. S. Johannes Baptista hoc cibo vitam in deserto dum sustentavit, tetro corpus jejunio macerasse credendus est. Qui pro coturnicibus hæc insecta substituunt, quibus in eodem deserto (quod iisdem mirè abundat) cœlitus nutriti sint Israëlitaë, videant, ne in textum impingant Hebraicum sacri Codicis.

Discessus.

§. IV.

Actus nunc autumnus est. Quapropter jumentorum magistri چار وادار *Tsjaarwadaar* undecunque in palmeta ex compacto reduces facti, (perinde nobis, ubi interim latuerint) receptui canunt, & abducendis diem discessus indicant. Tum pro felicitandâ viâ Deus innumeris يا خدا *Jaa*

Jaa Chodaa! يا علي *Jaa Ali!* اذهب يا الله *Insjâa Allâh!* (hæc enim suspiria sunt Persarum) ex devotione invocatur, replentur vasa, colliguntur sarcinæ, & ad Penates revifendos animus & opera dirigitur. Tandem, onerantur jumenta mellifluo mercium, quas quisque comparaverat, apparatu, utribus impacto modicæ capacitatis, vel eorum locô, qualis ingentibus oblongis, ex foliis sylvestris palmæ contextis. Hos, sive qualos, sive utres, utrinque ex tergis

camelinis ad æquipondium suspendunt binos vel singulos, peculii quicquid attulerint de super imponentes sine ordine. Nec pauperes suas omittunt locustas frixas, unâ cum dactylis, quos spicilegio acquisiverant, camelinis oneribus insinuandas: gemino hoc alimenti genere omnes peni difficultates feliciter superaturi, partem etiam locustarum vendituri aliis; non carè quidem, sed octo libras

pretio unius sextarii. Quid multis? Permixtis votis & osculis, disceditur. Atqui nunc rursus, ut in accessu, (sole quamvis remissiore) declivi die aut sublustri nocte inceditur, diætis ob onera, cum aqua suppetit, brevioribus. Demum ad Penates delati, gurgustia sua per diuturnam absentiam semiruta, impigre adoriuntur, novisque ostiis, tectis, vacerris resecta rursus occupant, postquam foris integrum pene semestrem exegerant: morâ extra proprios Lares mirè longâ, & cum rebus œconomiae nostratis minime congruente.

RELATIO X.

Palmae usus triplex. Historiae epilogus.

Usus œconomicus.

§. I.

Restant utilitates & varii usus arboris, quotquot eorum hodie dactylifer Oriens cum Occidente novit, breviter memorandi. Audiverat *Strabo* d. S. O. Lib. XVI, carmine quodam Persico decantari utilitatum genera trecenta & sexaginta; *Plutarchus* Sympos. Lib. VIII. qu. 4, refert totidem celebrari à Babyloniis. Tantum verò numerum hodie non reperio, omnes utut partes excutiam diligentissime. Usus autem omnis vel est Oeconomicus, vel Medicus, vel Magicus.

Internus.

Oeconomicum internum præstant quaecunque ex arbore edulia depromi possunt; qualia sunt, tum tenella partium principia & primordia, vulgò *پانیری نخل* *Paniiri nachl*, i. e. caseus palmeus dicta, tum ipsi fructus. Cibum primi generis spurius (*vid. Tab. 1. Fig. 13.*) è frondium axillis nascens, de quo Relat. 2. §. 5. in fine memoravimus, copiâ non contemnendâ exhibet; cujus demptis impedimentis ex-

exterioribus delicatissima pars est ima basis كور *Kuur* dicta, nam quæ succedit, rapæ saporem refert cum amaritudine, palato non æquè gratum. Ejusdem notæ & nominis est medulla ipsius comæ, ἐγκάρδιον & ἐγκέφαλον Græcis dicta; quam verò ambrosiam non obtinemus, nisi cum damno totius arboris excidio, prout in fine §. 2 Rel. 4. docuimus. Par locus inter cibaria debetur frondibus in palmæ adolescentis fastigio recens nascentibus, & in conifuram convolutis; quousque illæ cum foliorum rudimentis in materno sinu absconduntur. His bonitate nil cedit novelli spadici in utroque sexu principium, ad unius palmæ longitudinem; quod palmicolæ ignotò etymò كور حنك *Kuurabheng* indigitant. Nec postremas inter bellaria laudes merentur excisi illi foetus cum masculini, tum foeminei, quos sub titulo انبائر و طلاح نخل *anbaar* & *thalebbi nachl*, supra suis locis laudavimus. Dictæ inquam partes omnes manducari & crudæ possunt, & cum carne vervecinâ coctæ: ut taceam, ex iisdem varia bellaria parari ab iis, qui coquinarium artem exercent. Omnem verò palmeas inter cupedias absolvunt paginam ipsa Pruna, sive fructus. Præstant illi in popularium œconomiam τὸ ἔλρον καὶ πᾶν, sive, ut Latini loquuntur, olus & panem: panem, inquam, quem *Homerus* medullam hominum, sacri Codices robur cordis appellant; adeo solis Dactylis, quicquid lautitiarum ab homine in agris degente excogitari potest, clauditur & continetur. Fercula equidem non unius formæ, sed varietatem suppeditant non contemnendam; cum enim mensibus æstivis dactyli ferè crudi & recentes, ceteris verò insolati & expressi ventres vulgi exsant, tum verò in utroque genere multiplex differentia est in pinguedine, mollitie, colore, sapore, aliisque virtutibus, tum nativis, tum ab inducæ siccitatis, condituræ &

expressione gradu & modô conciliatis. Alimentum, quod præstant, nec pondere aliquo, nec morâ longiori gravat ventriculum; nec etiam, quod nostri auctores scribunt, inebriante vapore caput turbat, sed aquæ bibulis perquam salutare est & maximè temperatum. De exsiccatis idem non sentio, quod cum duritie compagem nacti sint firmiorem, stypticam & concoctu difficilem. Vidi, per desertum profectus, asinis oneri succubituris oblatos fuisse dactylos, prius in massam, demptis ossibus, subactos: quibus illi deficiente pabulo promptissimè instaurati, labores diætæ feliciter superabant. Ossa ad aliquam excocta molitiem, dejugatis bobus dantur pro pabulo. Syrupus è dactylis elicito, plebs in crustulis butyri loco, in oryzâ & pulte pro condimento utitur, non indies, sed in conviviiis & festivitibus, quibus genialiter epulandum erat. *Carmania* septentrionalis butyrum (quod copiosum utribus dimittit, ab aëre liquens instar olei) hoc syrupo percoquit, qui illud à corruptione salis vice conservat, & in fundo tandem instar muriae subsidet. Vinum ex dactylis aquâ perfusis fermentabant veteres, ut testantur *Strabo* & *Dioscorides*; nec artis hodie oblita est *Natolia*, quæ eam rariùs & clanculum exercet, rigore prohibita religionis Mahammedanæ, præsertim interdictô Legislatoris *نجاسات عشره* *Dsjaaäfar*, qui vinum inter *نجاسات عشره* *Nedsjasaat* *Afsjereh*, i. e. decem impuritates reposuit. Spiritus verò licet vetitorum decuriam subeat, frequentius tamen destillatur sub medicamenti nomine, ad ventriculi cruditates & tormina levanda; quod ut præstet efficacius, adduntur ante destillationem, à ditioribus radix Chinæ, ambra & aromata; à plebejis radix Glycyrrhizæ & herba *افستين* *Afsinhiin*, id est, Absinthium Persicum, planta à nostrate Absinthio prorsus heterogeneâ, sive hæc, sive illa Absinthii

thii nomen jure possideat. Addi ab aliis vidi radículas
 ناكير *Nagiir*, seu اتر خير *Ischir*, i. e. Schoenanthi veri, ter-
 ræque huic genuini; tum herbam alterutrius Sementi-
 næ, præsertim Turcicæ. Duplex enim hîc crescit, una
 ديرمنه فارسى *Dirimneh Fars*, id est, Sementina Persica, quæ
 in Regni desertis ubiq; luxuriat, semen ferens leve, à fol-
 liculis suis ægrè separabile, & ut plurimum inane: altera
 ديرمنه تركى *Dirimneh Turkî* dicta, i. e. Turcica, quæ ra-
 rior & montium alumna in ipso flore exarescit, nec nisi in
 Turcoſtanâ, (ترکستان *Turkeſtaan*) quæ ei nomen dedit,
 semen progenerat; quod ad Europæos translatum, semi-
 nis Cynæ & Zedoariæ appellationem recipit.

Externò usui Palma omnes suas concedit partes: in- Externus.
 primis verò, in construendis tuguriis, caudices, in trinum
 fissi, palos & trabes constituunt, quibus tectum & tota ædi-
 ficii fabrica innitatur; cetera omnia ex palmeis frondibus
 sine clavis & normis, sine arte & industriâ clathrata sunt &
 rudi manu compacta. Sed quæ ruditas non omnino ma-
 teriæ, sed agresti desidiæ debetur; nam in oppidis passim
 invenies elegantis structuræ domus cæmentitias, quæ ex
 palmeo ligno trabes, ex frondibus intergerinos exhibent
 non indecoros. Hinc *Bellonii* & *Alpini* de architectoni-
 co ligni usu dissidentium, facilis erit conciliatio: si caudi-
 ces palmeos ad architecturam (ob fibras crassas laxèque
 cohærentes) nihil valere *Bellonio* concedas; trabes tamen
 domuum in Ægypto constituere, credas *Alpino*. Supel-
 lectilia ædiculis Palma etiam substituit; pro cremio enim
 ramalia, pro scopis racemi, pro urceis & scutellis inanes
 spathæ serviunt, in formam desideratam flectendæ. Ex
 spadicum verò scapis bene præparatis torquentur funes
 firmissimi, ad navalem apparatus necessarii. Falsi sunt,
 qui

qui eos ex costis frondium, aut arboris cortice, quem nullum habet, elaborari scribunt. Modus præparandi est, ut crudi scapi, decurtatâ prius & abjectâ portione racemosâ, per octiduum aquæ immergantur, ac satis macerati malleis ligneis tundantur, donec, quod facile evenit, in stupream resolvantur materiam, ad restiariorum opus idoneam. Ex eâdem stupâ fiunt calceamenta سَوَاسِ *Sowaas* dicta, quibus in his provinciis utuntur rustici; construuntur ex incondito quatuor funiculorum stamine, & paris conditionis tramâ, ita laxè intexendâ, ut manu coarctari possint, & ad cujusque pedis mensuram nullô negotio aptari; obstragulum deest; locum suppleant stupeæ corrigiæ, quarum ope tibiis adstringuntur. Ex foliis, sed imprimis sylvestribus, texuntur dodrantalis latitudinis mattæ famosæ تُولَتْ *Tulèt*, vel جُولَتْ *Dsjulèt*, quibus transvehendæ merces pro tutelâ obvolvuntur; Ex iis quoque torquentur funiculi tenues, quorum in iisdem voluminibus consuendis usus est; In sportas quoque constringuntur rudes, saltem idoneas, ad recipienda scruta & quisquilias. Quin, majori artificio ex foliis varia flabella & capitis opercula conficiunt, sed prius ad candorem usque insolatis, variè deinde tinctis & in limbulos divisis. Reticula, quæ frondium bases involvunt, excitando igni fomittem præstant; in hydriis verò ac leucythis concludendis, nec minùs in compingendis vel firmandis ad transvectionem vasis fictilibus vitreisque, pro stupâ & stramine serviunt.

Usus Medicus,

§. II.

Medicas virtutes Palma in fructibus recondidit. Primariam venditamus, quâ moderatè adstringunt: Hâc conciliare vires ventriculi, cohibere alvi fluxiones, intestina, uterum & foetum roborare, experientia docuit. Eadem

dem facultati acceptum ferendum est, si quid iidem fructus præstant extrinsecus adhibiti. Alteram vocamus dulcedinem, sed adstrictione temperatam; cujus beneficiò caryotæ opem ferunt egregiam tussientibus: nam catarrhos tenues, acres & vagos (Medicè loquor) blandâ coagulatione sub naturæ reducunt obedientiam, ut absq; inani concussione thoracis excerni valeant, dum & abstergunt leniter & organa pneumonica demulcent. Hinc *Decocti pectoralis, Syrupi de Hysopo, Syrupi resumptivi, Specierum diathamaron Nicolai, Looch sani & experti*, atque his pares nostratum medicamentorum formas ingrediuntur. Eidem virtuti debetur, quantum succurrunt renibus aut vesicâ dolentibus. Dactylorum societatem nec purgantia respuunt: *Electuarium Diaphænicum*, quod *Mesue* sanitatis ac salutis medicamentum vocat, satis magnâ quantitate illos recipit, eo consilio, ut scammonii ferocitatem mitigent, & detergant pituitam intestinis adhærentem, in affectu Colico. Idem electuarium, eodem fructu nobilitatum, prostat etiam in tabellis, insignitum nomine *Diaphænici in solido*. Pariles virtute & dactylorum connubiò compositiones officinæ Persarum exhibent, quas prolixè describit Thesaurus Charasem-Sjaicus *شاهي نر خیره خوارزم - Sachireh Charasem-Schabii*, ingens liber Persicus à Rege ejus nominis sic dictus, auctoris *مظفر ابن محمد الحسبان Musaffer ibn Mabhammed el Hofsein*: & in suâ Appendice simplicium & compositorum historiæ, auctor libri *Selectorum naturalium & mirabilium کتاب اختبارات بدیعی Kitaabi Ehtiaraati Bedii*. Ex quibus Rev. P. Angelus Carmelita disc. haud infideliter Pharmacopœiam suam Persicam latinè transtulit. *Emplastrum* quoque *diachalciteos* ab hac arbore nomen *Dia-*

Cc ccc palma

palma & *Diaphœnici* fortitum est, cujus in vulneribus & qualibuscunque ulceribus sanandis, nonnunquam etiam in leniendis doloribus arthriticorum, insignis usus est. Verùm emplastrum illud, cum *Palmæ* non fructum, sed solum admittat lignum, quo cum in præparatione agitari solet, quicquid virtutis exerit, *Lithargyrio* acceptum refert; rudicula nihil ei, nisi nomen tribuit. Ad arthritidem curandam ipsos dactylos commendat *Solenander*. Oleum ex eis *Joëlius* elicit, quò procidentem anum, & excoriatis partes corporis inungit. Pulpam dactylorum imponunt populares extrahendis ex pede festucis & aculeis. Pulverem contusorum ossium, partum expellere *Forestus* author est; idem & calculos educere medicorum testimonio creditur. Cinerem ossium ustorum in urinæ incontinentiâ propinat *Riverius*. His tot virtutibus ut ut dactylorum nomen clareat; apud alios tamen malè audiunt, quòd crebrius manducati cephalalgiam, & quod medici Persiani crepitant, gravissimam visioni noxam inferant: cum vix tertius in hâc gente aliquâ non gravetur luminum ægritudine. Quâ culpâ dum reliqua dulciaria infimulat *Aretæus*, solidioris experientiæ medicus, & à doctis, teste *Quercetano*, Anima Hippocratis non immeritò appellatus, solas tamen palmulas eximere non dubitat. Sunt sanè oculorum vitia omni genti oryzâ vescenti, sub dio & in rore dormienti, balneis denique crebrioribus assuetæ, familiaria & vernacula: Hæc tria cum in una hâc natione videas, religio sit, tot mali causis præsentibus, eo nomine infamare dactylos.

Ufus Ma-
gicus.

§. III.

Magicum arboris abusum subjungimus, quò ex foliis de rebus absentibus & futuris pronunciant, eam vaticinandi fraudem edocti, quam speciali, sed barbaro fortassis, nomine *فَالِ مَسْتَكْ Faali mestèk* appellat vulgus Ormu-
fiense.

fiense. Nam, ut ut plura sint supersticiosæ genti per vaticinia imponendi genera, quibus vel ex calculationibus *جَعْفَر* *Dsjaaferianis*, vel in religioso suo Codice *القرآن* *Al-koraan*, aut Poëmatibus *خواجۀ حافظ شيرازي* *Chodsjā Hafs Sjrasi*, obscurarum rerum ex multò obscurioribus apophthegmatibus, evolutionis sorte inventis, lucem quærunt; vel ex somnorum ingentis formæ libro *تعبير* *Taäbiir*, nebulosis spectris, centauris & dæmoniis picto, somnorum prænotiones evolvunt; vel arte Geomanticâ *رمل* *Raml*, inventa tesserarum jactu auguria calculant, hæc tamen *Faali mestèk* spectabilis ars omnibus illis dactylophagi populi judicio longissimè antecellit. Modus hic est: Scandit possessor comam Palmæ floriferæ, & ex novellâ mediæ verticis fronde carpit sinistrâ recentium foliorum manipulum. Ex requisitis est, ne Magus quicquam toto actu loquatur, nec nisi semel carpat; detracta folia in terram ne dejiciat, nec pretio vendat, sed gratis concedat petentibus. Si in uno eorum delictum sit, irritus est labor, irritum oraculum. Cum divinatio instituenda venit; unum vel alterum foliorum fatidicus in septem discerpit lacinias, quas sinistrâ manu ita apprehendit, ut utræque laciniarum extremitates inter pollicem indicemque ad æqualem longitudinem emineant, ne, qui unius lori fines sint, appareat. Hos inquam fines Magus quærenti offert connodandos, binos atque binos, postremis saltem duobus, quoscunque voluerit, omissis. Quo factò, compagem laciniarum, quacunque sorte cohæreat, humi spargit, ut natas ex nodulis figuras inspiciat, & ex iisdem responsa eliciat. Ridiculum est, quot obtingant laciniis varietates figurarum, per circulos, catenas, lineas & multiplicia involucra cohærentibus vel disjunctis; sed magis est ridi-

culum, quàm Magus severâ fronte lineas aut gyros, conjunctiones aut separationes, unitates & numeros, ad itinera, reditus, connubia, mortem, ægritudines, sanitatem innumerosque casus argutè flectat, & nisi ritè fata, rectè tamen crumenas explicet eorum, qui hanc sibi fabulam ludi petierant.

Epilogus.

§. IV.

Ormus Insula descriptio.

Hos hodie, non plures usus tenent indigenæ; adeo *Strabonis* numerus defecit; adeo cum gentis gloriâ, notitiæ rerum, ingenium & industria imminuta, & in obscuram inscitiam transgressa sunt: id sive debeat plebejo sanguini *Æthiopici* hospitis, qui priscam inquinaverit nationis nobilitatem, sive acceptum referat certo orbi, qui rebus cunctis inest; quo ut temporum, ita morum vices vertuntur, ut loquitur *Tacit. in Annal.* Accusare si uspiam licet fata rerum vertentium, licebit sanè in *Ormusio*, illo palmiferarum provinciarum capite, ejusque civibus *Ogyritis*, in quorum nunc portum *Gamronensem* (nam ex eo digressus fui) domum me recipio. Illustris hæc illa, si priscos rectè conciliamus, *Ogyris* Insula est, *Erythraei* Regis, quod *Plinius* testatur, monumento nobilitata, *Caramanidis* famosum promontorium, quod è salo promitt caput, ut loquitur *Ptolomæus*; *Arriano*, *Strabonique* *Armozum* & *Armuzæ*, hodie *هرمز Hormuus* dicta: Sive enim ita à fundatore suo, viatorum Deo *τῷ ἑρμῇ*, id est, *Mercurio* nuncupata sit, ut *Athan.* *Kircher*o videtur; sive saltem in proventu *خُرْمَا Churmaa*, i. e. *Dactylorum*, quod vero similis est, nomen suum invenerit; sedes sanè Regia fuit, Regni metropolis & totius Orientis emporium. Priscos *Persas* audimus, & cum iis non multis retrò annis victores *Lusitanos* dixisse proverbio: Si orbis terrarum annulo comparandus sit, *Ormusium* ejus dicendum esse diadema.

dema. Hæc olim meta, hæc cynosura atque polus fuit, quò ante Europæorum in Asiam navigationes collimabat acus mercatorum totius Orbis; unde depositas Indorum merces petebat Asia minor, Ægyptus, Græcia & ulterior Occidens; unde Europææ nationis fama sub *Frengi* nomine (sive à Phrygibus, sive à Francis hîc appulsis) per omnem Indiam percrebuit atque inclaruit; ex quo Insula jure meritò trium mundi partium portus nuncupanda fuit. At, ô Ilium! desiit Ormusii nomen; inclytum corruit regnum; civis cum regno occidit; cum cive urbanitas, cultura, artes amissæ sunt. Nihil enim cum ferat ficcum illud ac sterile cœlum, nisi tædia humani generis, sola locum mercatura & quæstûs amor populò repleverat. Europæi igitur, postquam cœperunt Orientem frequentare navibus, & aurea vellera petere ex ipsis natalibus, per orbem distribuenda, desiit in Insulam mundi mercium depositio, & confluxus gentium ad mercaturam; politioribus sensim hinc & ex tota, quâ mari adhæret, provinciâ regressis in mediterraneas, sub mitioris cœli præsidium. A quo tempore negotiatio ibi nulla viguit alia, nisi quam sola Persia cum Indis ac Europæorum Societatibus reciprocatur. Cujus instaurator Rex *Abas* Magnus ex Insulâ cives, domûs mercationum & officinas commoditatis causâ transtulit ad oppositi littoris oppidulum *Ghamruun*, seu *Gamron*, quod inde in populosam urbem provectum, à Serenissimo auctore nomen adscivit recentius *بندر عباسي*

Bender Abasi, i. e. Portûs (Regis) Abasi, prout Rel. 7. §. 1. insinuavimus. Insula cive suo exuta, nihil de prisco splendore, quàm nomen vetus retinuit; vadi vix de conditione vel loco ampliùs constat; emporii toto Orbe celebris, quod in boreâ-occidentali Insulæ extremitate magnificè superbiebat, quasi mari imperaturum, nunc desolata ac diruta spectantur rudera; saltem castellum ei præfixum, cu-

stoditur otiosô præfidiô septingentorum militum, qui tamen magnam partem temporis inter cives terræ firmæ degunt, squaloris inter pomœria pertæsi. Castellum à Lusitanis quondam conditum habitatumque fuit; quod, etsi à loci genio inexpugnabile haberetur, possessoribus tamen extortum, & in Persarum potestatem anno Christi 1623. redactum est Anglorum auxiliis; qui pro compensatione partem annui telonii, quod in portu exigitur, ex pacto accipiunt. Insula unicum complectitur milliarium in longitudine, minùs in latitudine; tota montosa est ac sterilis, arbores, Lotos agrestes spinosas ac pauciores Palmas ferens. Pagô gaudet unicô quadraginta domuum *Turumpèk* dictô, in quo magna pars militum hospitatur. Aquæ dulcis unica adest scaturigo in littore, sed exilis adeo, ne sufficiens potus ex eâ possit colligi. Non procul à pago cisterna extat *Gadsj gidr* appellata, vasta & celebris, quæ imbrem brumalem excipit. Earum inter ipsa urbis rudera numerantur ducentæ, omnes hodie, si viginti excipio, dirutæ & inutiles. Puteanam stagnanti olim prætulerunt cives alii, quam quotidie petierant ex littore proximo terræ firmæ, ab unâ parasangâ oppositô. Montes ex variâ materiâ coagmentati, variis quoque ludunt coloribus: Petrofi sunt alii; alii ex arenâ & sale mixti; unus littori propinquus rubricam exhibet; alius arenam cedit micantem, & nigerrimam, quæ olim ad usus devehi solebat in Indiam. Datur loci spatium, in quo Benjani linis candidissimis amicti, (hæc mundities illis pars religionis est) dum festivis diebus recreationis causâ incedunt, colore flavo tinguntur, quod ejus particulis, quanquam invisibilibus, aër imbutus sit. Sal nativum dimidiâ ab urbe parasangâ petitur, non alio pretio constans, quàm eruendi labore; idem in montibus ex pluvîâ liquefactum ac devolutum, dum in lacunis subsidet, in crustas magnas, glaciei instar, coagulatur, gratuitum pariter in usum petentium. Sulphu-

چامرون و باندرا
Chamron uel Bander

- a. Propugnaculum maximum
- b. c. d. Tria propugnacula minora
- e. Castellum dera
- f. Regia vestigia hinc inde
- g. Palatium Chan
- h. Equile Chan
- i. Domus Vicarii
- k. D. Palatium
- l. D. Anglorum
- m. D. Lusitanorum
- n. D. Gallorum desolata
- o. Mons Sinu

phuris fodina adest, sed neglectu sepulta, quia idem terra firma abundè suppeditat. Metallum adesse venas, atq; olim etiam aurum effossum esse, traditioni creditur: Ajunt foffionem negligi, salutis publicæ consiliò, ne fortè dives sponsa procos alliciat peregrinos. Prope castellum abyssum dari, charybdisq; voraginem ajunt, quæ navibus exitium machinetur, nisi secundo vento transnatent; sed nullæ naves eò ampliùs appellunt; vadum nunc inveniunt commodiùs, & pro anchorâ jaciendâ fundum ex parte limosum & tutissimum è regione urbis Gamroni: cujus hîc non piget celebris emporii descriptionem adjicere.

Gamronum urbs secundum littoris tractum ad bis mille trecentos passus elongatur; latitudine suâ in hemicyclum protuberans; cujus pars occidentalis muris portisque clauditur, reliqua, & quâ mari accumbit, his munitis caret. Utrumque urbis terminum tuetur suggestus in littore extructus, & tormentis bellicis munitus. Castellum, quod orientalem urbis partem defenderat, dirutum prostratumque nunc jacet injuriâ temporis. Forum habet frequens; officinas variis mercibus refertas; templa & hospitia nullius magnificentiæ vel nitoris. Plateas & angiportus exhibet sordidos, squalidos, inæquales, angustos, passim fornicatos & obscuros. Habitacula pleraque ejusdem notæ sunt, si Archifatræ, Vicarii, Bataavorum, Anglorum, quorundam Benjanorum & paucas alias excipio. Domûs mari objectæ passim ex lapide, remotiores ex limo, ceteræ, instar ovilium, ex arundine & frondibus palmeis leviter coagmentatæ sunt, ac citra ordinem collocatæ. Civium multitudinem confluxus variæ gentis constituit; pars enim maxima Indicum, Arabicum, Afrum & atrum vulgus est, quod ipsæ Persæ sordido ludunt proverbio:

*Gamroni
urbis de-
scriptio.*

هرمز

هَرْمُوزِ وَ آبِ شَوَرِ وَ سَبَاهَانِ كَوْنِ مَشَوَرِ
عَبَّاشِ مَكَّنِ كَهْ سَرَوَرِ شَهْرِ جَهَنَّمَ اَسْتِ

Ex civibus Persæ sunt officiales publici, artifices, institutores, coqui & sorbiliun caupones; Benjani sunt mercatores opulenti, pauci etiam aurifabri & institutores; multitudinem absolvunt ceteri, ut plurimum piscatores & bajuli, ex insula Madagascar & pagis Arabicis olim profugi. Trium religionum hîc viget exercitium: Mahhammedanorum, Judæorum & Benjanorum, sive gentilium: adderem Christianorum, videlicet Europæorum & Armenorum; sed hi, loci hospites & peregrini, sacerdotes non alunt. Patres emissarii quando peragrant, sacra sua in Lusitanorum domo peragunt, paucissimis præsentibus loci nigritis, quorum parentes quondam à Lusitanis conversi fuerant. Aër loci & præcipuè Urbis, quamvis sit serenissimus, insaluberrimus tamen est; tum ob excessum in primis, quas vocant, qualitatibus, tum ob crebras subitasque in oppositam qualitatem mutationes, tum etiam ob inquinamenta subtilissima, ut sic loquar, sulphureo-arsenicalia, quæ ex tellure & putredine quavis resultant. Sanè, ut maxima anni pars cum perniciosâ humiditate intolerabiliter calet, sic bruma media corpus ante solis ortum frigore perstringit acutissimò. Aura ab austro spirans maritima, mirè quidem demulcet perpetuò hîc languentium sensum, sed adeo plerumque humet, ut momentò cutem, pavimenta & præsertim objecta solidiora madefaciat. Afri-cus verò impetuosus est & noxius, ardenter flagrat, & vehementer ut plurimum, momentoque citiùs superficiem corporis exsiccat cutemque exasperat. De Euro idem dixeris, quamvis calor ejus sit remissior. Aquilonem gelidum frustra desideramus, quòd à montibus præclusus rarissimè huc penetret. Quantum detrimenti corporibus
tam

tam crebra aëris mutatio inferat, demorantes hîc hospites cum dolore nostro experimur: nam rarò dimidia pars valemus, nec ullus ita prosperè, ne ex febrili morbo, qui advenas excipit, aliisve incommodis eluctatus, perpetuò viribus animoq; langueat. Vivendi alimenta haud defunt, quibus emendi nervus non deficit. Piscium, si ullibi, hîc certè sapidissimorum varietas capitur, perexiguo pretio venalium. Idem de conchis & ostreis affirmo. Gallinarum quoque copia suppetit; Ova, si triduò vetustiora sint, jam intus motum & venas pulli delineatas referunt. Agnorum ac vervecum optima & omnium copiosissima hîc caro est; caprina delicatiorum mensas non attingit, quia teredines viventis bruti musculos obsident. Vitulina & bubula mensis anathema est: quandoquidem Benjani immunitatem huic animantium stirpi redimunt, datò Archisatrapæ annuo lytro, ne violari cujusquam vita audeat. Dactylorum peregrè ex palmetis adductorum hîc datur copia. Vim butyri, à calore liquefacti, utribus transmittit Carmania (*Kirmaan*). Pagus *Bugun*, quatuor hinc diætis diffitus, farinam, uvas, nuces juglandes, apricotia, mala granata & aurantia (sed quæ omnia sylvestre quid sapiunt) asininis tergis advehit. Insula *Kismis*, præter cetera, cucumeres quoque laudatissimos, nec non melones indulget. Littus Arabicum non rarò opes etiam suæ Cereris imperitur, ex quibus inprimis celebranda veniunt laudatissima pruna, *Ambà* vel *Mangas* appellata. Olera suppeditant rura quædam hortique pagorum vicinorum. Cisternæ plures fornicatæ pluviam custodiunt, quâ, per brumam collectâ, pro potu fruitur multitudo civium. Ditiores potulentam aquam ex rure repetunt, asininis vel camelinis dorsis asportandam: Europæi eandem admixtò vinò temperant, quod unâ cum aquâ rosarum *Sjirasô* magnis jumentorum agminibus asportari curant, mittendum in Indias.

Descriptio
regionis.

Nabâm.

Nagana
gudâ.

Isjin.

Tellus Gamronica per plura milliaria in circuitu sterilis, torrida, arenosa & ex monticulis, quos crebri turbines congefferunt, rupiumque passim emicantium vestigiis inæqualis existit. Pauci sub urbe horti, continuis antliis irrigandi, olera quædam ferunt, præsertim rapocaulum, cucumeres, mala insana, & cæpas. Tria in prædicto circuitu loca sunt, quæ culturam patiuntur, ac se umbris arboreis non minus, quam proventu aquæ potoriæ commendant. Primus locus est *Nabâm*, unâ Gamronô versus Orientem parasangâ dissitus, totâ Perside inclytus ex vastâ umbrâ arboris *Luur*, sive Ficûs Indicæ, radices ferentis; nam radices ex ramis se demittentes dum terram assequuntur, in caudices semper novos convertuntur, ut ita lucum unica illa arbor toties multiplicata constituat. Ad quam umbram Multhani s. Benjani idolo *Ram* facellum, perenni lampadum flammâ lucidum, ac suæ voluptati viridarium exstruxêre Belgæ. Inde ulterius dimidiam parasangam progredientibus patet alter locus *Nagana gudâ*, ab agricolis habitatus. Pronâ magis Cerere hic terra colitur, humore perfluentis rivi (quodammodo nitrosi) ad possessoris lubitum irrigua. Dives proinde est fruticum arborumque; inter quas copiosissima spectatur lætissimeq; omnium frondescit *Afa Diracht Avicenna*, *Garzio* ab Ortâ & Indis *Nimbo* (Benjanis *Lumberò*, Persis سرشک *Serisk*) dicta: quam cum Lusitani, olim huc ex Ormusio indies accedentes, *Amargoza*, ab amaritudine foliorum, appellerent, ipse pagus hinc idem etiam nomen adscivit. Tertius ad septentrionem tribus & dimidiâ Gamronô parasangis dissitus pagum exhibet عيشين *Asjiin*, *Isjin* & *Issin* dictum, satis amplum, Multhanis & Europæis, quos procul hinc æstivare negotia non permittunt, crebrum præbens æstate refugium: Hortos enim hinc possident multâ solertiâ adornatos; cisternis etiam spatiosis, lapideis, pro abluen-

luendo squalore corporis, magnificè instructos. Præter hortos & palmeta, etiam ager non infeliciter hîc colitur, Hordei, Sefami, Gossipii, Isatidis & olerum ferax. Rivulus pagum influit aquâ dotatus limpidissimâ, & nullo, quod alias solet, adulteriô falis corruptâ; sed qui pagô nondum elapsus paucis derivationibus evanescit. Ipse fundus, ad viginti orgyias effossus, ejusdem notæ liquores exhibet, quibus, bovinô jugô extractis & per elices dimissis, distributisque agrorum hortorumque superficies singulis notibus irriganda est. Non procul Issinô solum, quod ubique torridum ac fabulosum est, sensim elevatur, donec à tractu unius parasangæ præceps exsurgat in editissimum montem *Ginau*, ad cujus radicem, inter collium asperriorum fauces, spectantur celebres thermæ, quæ à monte nomen sortitæ sunt *Abi germ Ginau*. Gamrono ut ab Oriente Ormusium, ita ab Occidente opponitur insula *Kis-
mîs*, ad usque portum urbis *Bender Congo* exporrecta, nimirum in longitudine viginti quatuor, in latitudine sex circiter parasangas, quarum 22 & dimidia respondent uni gradui cœlesti, sive milliaribus Germanicis 15. Fundo gaudet, pro cœli statu, satis frugifero, pagisque numerosis instruitur. Frons insulæ, quâ Ormusium respicit, Castellum ostentat, quatuor in angulis præaltô suggestu turritum, structuræ prorsus antiquæ & globorum vim suffere-
rendo impar. Hoc Batavi, anno 1681 tormentorum ictibus impetentes, paucos intra dies expugnabant. Duabus
his insulis, trium parasangarum intervallo dissidentibus, tertia *Lareek* interjacet, parva, nuda, sterilis, castello instructa, sed prolapso & sine milite. Dicuntur in eâ spectari fornices multi subterranei, quibus Ormusienses olim pro recondendis mercibus usi fuerant.

*Insula
Kismis.*

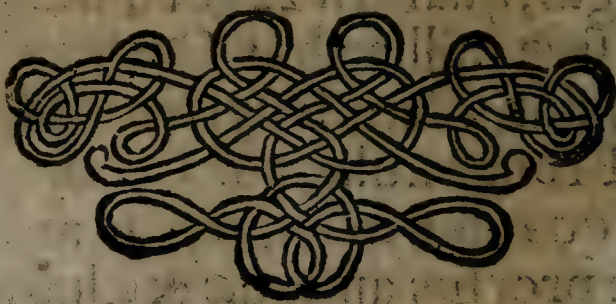
*Insula La-
reek.*

Sinus ipse Persicus, Arabiam Persidemque dividens, ab austro-orientem (S. O.) in boream-occidentem (N. W.) protrahitur; ibi, dum oceanum subit, emporium *Mascât*

*Sinus Per-
sicus.*

in Arabiae felicitatis littore alluens, hinc Tigridis Euphratisque ad commune ostium, *Basràm*, famosam ejusdem Arabiae urbem, ostentans. Præter urbes quatuor nominatas littora insignioris notæ alias non exhibent. Insulas Sinus habet plures, sed majori numero steriles & incultas: Inter eas una est *Chareek* dicta, trium in ambitu parasangarum, quæ ex singulari genio canibus, vulpibus & lupis aureis infesta esse dicitur, adeo ut inveci paucis horis expirent. Fundus circa Ormusum olim pretiosissimas Orbis margaritas tulit; quæ, Lusitanis ejectis, (fortè arenis obrutæ) protinus desierunt. Persarum constans opinio est: Lusitanos in damni vindictam illas veneficiò extinxisse. Hodie eas urinatores Persici colligunt circa insulam *Bahreïn*. Ceteras Sinus conditiones exponet Tabula hydrographica, quam propriâ elaboratam industriâ hinc exhibeo, quanquam à moroso chalcographo negliger exsculptam.

**AMOENITATUM
EXOTICARUM
*FASCICULUS V.***

Continens

PLANTARUM JAPONICARUM,

quas Regnum peragranti solum natale conspiciendas
objecit,

NOMINA & CHARACTERES SINICOS;

intermixtis, pro specimine,

quarundam plenis descriptionibus,

unà cum Iconibus.

Catalogus Plantarum

FASCICULI V

in quinque Classes distributi,

quarum exhibet

- Classis 1. Plantas vulgò dictas Bacciferas & Pruniferas.
2. Pl. Pomiferas & Nuciferas.
3. Pl. Oleraceas & Frugiferas.
4. Pl. specioso flore conspicuas.
5. Pl. Miscellaneas.

Præ-

Præfanda.

Lectorem præscire cupio (1) Catalogum, quem trado, in ipso primo per Japoniam itinere, adeoque citra methodum hodiernæ *Botanocopia* natum esse. In eo plantas quascunque obvias promiscuè adoptavi, sanè non aliâ intentione, quàm ut vocabula & characteres addiscerem Gentis, apud quam diutulè commorari constitueram. Sufficiebat proposito crassior hæc Plantarum distinctio in V. Classes, seu locos communes, in quibus omnium nomina & characteres, tum ignotarum prima quoque lineamenta raptim deponerem. Quæ verò, cum deinde iteratâ inspectione, & partium, quæ in primo occurso deficiebant, adjectione ita perfecerim, ut pro majori opere botanico suppeditare possint materiam, (sed quæ in Manuscriptis meis dispersa atque indigesta adhuc latet) placuit hîc saltem primam meam ac rudior operam, in conquiendis Stirpium characteribus Sinicis, & nominibus Japonicis collocatam, impertire: insertis, pro specimine & Fasciculi magnitudine explendâ, Stirpium quarundam integris descriptionibus; quarum verò icones ex naturali magnitudine in minorem formam redactæ sunt non satis ubique feliciter, vel eleganter.

(2) Nomina, quæ citamus, duûm esse generum: alia plebeja & vulgati usûs, alia verò literatorum Japonensium, quibus illi Plantarum characteres Sinicos exprimunt. Characteres enim, quamvis Japoniæ, Sinæ (rectius pronunciamus *Tsinæ*) proximisque regnis ac regionibus, ad Cambodiam & Siamum usque, universales & communes sint; (sunt enim rerum velut picturæ & descriptiones) gentes tamen singulæ eos ferè diversè exprimunt: adeo, ut scri-

scriptione communi cùm gaudeant atque se invicem intelligant, in ipso congressu tamen muti sint. Characteres illi penicillô, non calamô, scribuntur, virgulisque constant plurimis, rectis ac simplicibus, in formam quodammodo quadratam eleganter congestis. Cujus verò elegantiae spernax indoles & expedita manus Japonum omnem virgularum in uno characterè apparatus satagit uno vel paucis ductibus absolvere: ex quibus tunc alius enascitur character indecorus, gentique magis usitatus, quem appellant *Ssô*, ad differentiam prædicti universalis, qui vocatur *Sin*. Negabat xylographus, se posse confusos illorum ductûs assequi, unde eos characteres omisimus. Ad didissem quoque signata nomina literis Alphabeti Japonici; (quô duplici populus utitur: uno *Fîro Canna*, altero *Catta Canna* dictô, cujus utriusque figuræ non simplices literas, exemplô nostratium, sed integras syllabas notant) verùm quòd à dextrâ incipiendo deorsum scribantur, inferi latino textui non poterant; secus ac ipsi characteres, qui, quamvis eodem ordine pingendi sint, patiuntur tamen à latere sociari. Pro ostendendo utriusq; tum characteris, tum scripturæ differentiâ, subjungimus hîc Characteres quosdam scriptu faciliores, cum eorum appellationibus literis utriusque Alphabeti scriptis: quorum primus Lauri Camphoram ferentis, literatis nomine characteris *Ssjoo*, populari *Kus*, vel *Kus no ki*; alter Alcææ arboris, vulgò *Kirî*, seu *Kirî no kî*, literatis *Too*; tertius Oryzæ vulgò *Wasî* & *Urusjine*, literatis *Ko* dictæ. Vox prima in unoquoque exemplo sistit characterem Sinicum universalem *Sin*, altera Japonicum *Ssô*, tertia characteris appellationem literis *Fîro*, quarta eundem characteris sonum literis *Catta* expressum.

樟 檟 桐 桐 梗 梗

(3) Va-

(3) Variare quandoque nomina additione vel mutatione unius literæ: Ita litera *n* aliquando ex lascivia linguæ inferitur, ut perinde dicatur *Naga* & *Nanga*, *Tsus* & *Tsuns*. Ob eandem euphoniā *f* in *b*, *k* in *g*, *g* in *k*, *w* in *b*, &c. mutari solet, præsertim in nominibus compositis: ita Sibito *banna* pro Sibito *fanna*, Kinari *gaki* pro Kinari *kaki*, Koquan pro Goquan, Kibi pro Kiwi dicitur: quæ scriptiōis diversitas, si occurrat, pro mendâ reputari non debet.

(4) Sategisse nos orthotoniam vocum exprimere impositis accentibus, vel duplicatis vocalibus, velut in præfatione libri monuimus.

(5) De Stylo & orationis nitore parum me sollicitum, non abstinuisse à vocabulis malè Latinis: quas tamen non ego primus fingo, sed illustres botanographi foro botanico pridem induxêre, velut ad plantas earumque partes typicè ac compendiosè describendum idoneas & maximè necessarias.

(6) Plures me in eodem regno enotasse Stirpes, sed quarum nec characteres nec nomina propria à popularibus explorare vel in eorum Herbariis adhuc reperire potui, unde eas hîc prætermisi: cùm sine natali nomine plantas induxisse, à Fasciculi titulo fuisset alienum & inconueniens.

CLASSIS I.

Plantæ vulgò dictæ bacciferæ & pruniferæ.

T*sus no ki*, five *Tsúdsu no ki*, i. e. arbor Laurus.
(*Tsus* nomen Lauri est; *ki* notat plantam vel potius arborem; *no* præpositionem *de*, velut copulam ex
Eee ee gen-

gentis idiotismo inferendam. Dicitur etiam *Tsons* pro *Tsus*, ob euphoniā) Lauri species & varietates, quas Regio alit, sunt sequentes:

Kúro Tsons, vel *Prob Tsons*: Laurus baccis majusculis atro-purpureis, foliis latioribus.

Eadem foliis angustioribus undulatis.

Aka Tsúdsu: Laurus baccis majusculis rubicundis, foliis latioribus.

樟 Laurus Camphorifera; literatis nomine characteris *Ssio*, vulgò *Kus no ki*, aliis *Nambók* dicta.

Arbor est sylvestris, in Japoniâ occidentali & adjacentibus Insulis in lætam vastamque Tiliæ magnitudinem adolescens. *Radice* nititur validè ac parùm brachiatâ, quæ camphoram præ ceteris partibus spirat & coctione impertitur. *Cortex* quodammodo est scaber, coloris pulli, in ramis junioribus lævis, viridans, nitens, interiori superficie glabrâ & mucosâ, adeoque facile abscedens; *Medulla* magna fungosa & lignosa; *Lignum* candidum, per ficcitatem ex rufo variegatum, substantiæ laxioris ex fibris crassiusculis compactæ, aliquando serviens pro fabricandis scriniis; sed quorum superficies per vetustatem asperatur, dum volatilis resina poros destituit. *Pediculis* carinatis, tenuibus, fescuncialibus, nonnunquam ex viridi rubentibus insistent *Folia* promiscuo loco singula, membranacea, triuncialia vel longiora, ex brevi acuto principio ovata, mucrone oblongo angusto, margine integro undulato, non rarò tenui pallescente virgulâ fimbriato, supinâ facie saturo virore imbutâ ac micante, dorso herbaceo & quasi holoserico; nervo uno medio utrinque prominulo, ex viridi albican-

樟

クスノキ

Petalū Stylus

Apices

cante & paucis nervis lateralibus ad ambitum arcuatim protendentibus; quos vagi minores pro firmitate folio conciliandâ intercurrunt. In nervorum finibus non rarò verruculas observamus, quas huic Lauro proprias dixerim. *Flosculi* in fastigiis ramulorum, sed arboris provectæ ætatis & magnitudinis, mense Majo Junioque inter foliorum axillas prodeunt, Pediculis nixi biuncialibus, tenuibus, in fine racemosis ac in pediculos brevissimos singulis perianthiis præparvis instructos divulsis. Sunt flores albi, hexapetali, intra seminis Coriandri ambitum radiant, petalis ovatis, staminibus apicatis novem, eâ dispositione locatis, ut terni medium stylum premant, hos ceteri in orbem ambient, intercepti singulis tuberculis, carnosiss, exiguis, luteis, mollibus, umbilico laxè adnatis. Florem, accrescente calyculo, *Bacca* excipit per maturitatem atro-purpurea & splendens, magnitudine pisi majoris, figuræ quodammodo turbinatæ, pericarpio molli purpurascens, saporis ex camphora caryophyllacei; *nucleo* intus piperis magnitudine, corticulâ nigrâ micante obducto, bifido, oleoso, saporis fatui.

Extractio Camphoræ rusticorum opus est in provinciâ *Sátzuma* & Insulis *Gótho*, qui radices & ligna in festucas comminuta, cum affusâ aquâ coquunt in vesicâ ferreâ, impositoque capitello fictili amplo, & (ne ex vapore rumpat) rostrato, sublimatam resinam excipiunt, stramini, quod capitellum replebat, adhærentem.

Lauri Camphoriferæ species est *Cassia Canellifera*, cujus radix oleum Camphoræ cum ipsa Camphorâ, cortex oleum Cinamomi, folia oleum Caryophyllaceum præbent in destillatione. Eam sanè in sylvis Malabaricis (in quibus *Cassia lignea* dicta, maximè luxuriat) æquè inveniri nobilem, sed minùs frequentem, ac in ipsâ Ceylanâ. Camphoram quoque in destillatione *Schænanthi* Persici ac Arabici copiosam obtinui, in fundo olei subsidentem; nec

nec dubito eandem inesse Junipero aliisque stirpibus camphorini odoris, & ex iis arte educi posse; quod pollicentur Brahmenes: qui etiam ex omnibus dulcibus, quin ex ipso lacte saccharum eliciunt. Modum ab ipsis edoctus teneo. Camphoram naturalem & cristallinam perquam petiosam ac raram impertitur arbor in Sumatrâ & Borneo insulis. Sed hæc arbor ex Daphneo sanguine non est.

木郎 *Ná*, vulgò *Nági*, it. *Tsíkkura síba*. Laurus
Julifera, folio specioso enervi.

Rara arbor est, & boni ominis habita, quæ ob perenne foliorum decus ex sylvis in urbes recipitur, assignatâ sede in impluviis. *Caudice* autem recto, æquali, frondium amissarum stigmatibus signato, Cerasi altitudinem tardo incremento assequitur: *Cortice* vestita obscure badio, carnosio, molli, in ramulis pulchrè virenti, odoris abiegni balsamici. *Ligno* constat duro, infirmo tamen & vix fibroso; *medullâ* fungosâ & per ætatem lignosâ. *Surculi* alternatim adversi, tenues & ad sinus tuberosi sunt, foliis bijugis ex unciali intervallo decorati ac ferè penduli. *Folium* pediculi & nervorum exfors durum est ac tensum, Lauri Alexandrinæ folio, substantiâ & colore simile, longitudinis triuncialis, latitudinis pollicaris vel amplioris, utrâque facie æquali, lævi, in longitudinem leniter striatâ & obscure virenti, superficie in cœruleum roscidâ. *Fuliterni* quaternive ex foliorum axillis exsurgunt obsolete albidi, breves, ex densis villis, flosculisque intermixtis bipetalis minutissimis, circa medium uncialem stylum compacti: quibus defluentibus *Bacca* unica, rarò gemina, in extremitate remanet, per maturitatem atro-purpurea, rorulenta, pruno sylvestri externâ facie similis, pericarpio

Mukokf

dotata paucissimo, molli, succoso, insipido; cui laxè inhæret *Nucula* ex asse orbicularis, cerasi magnitudine, lævis, rufa, in apicem fastigiata. Putamen ejus durum & lapideum est, sed tenue, adeoque infirmum & fragile; nucleum continens cuticulâ rufâ obductum, individuum, saporis vapidî subamari, figuræ pariter rotundissimæ, apiculo auctæ, qui nucleî medium, verticilli instar, pervadit.

Aikuba, frutex arborescens, surculis læto virore micantibus, crebrò geniculatis, pinguibus; folio Illicis, ut cunq; adverso; floribus in stylo crasso racemoso tetrapetalis, ex purpurâ rubentibus, piperis magnitudinem æmulantibus; fructu rubro Laurino oblongo majusculo, carne pauca, alba, subdulci, nucleum includente duriusculum, saporis tetrici.

榮羅 *Taraijo*, vulgò *Onimotsj*. Lauro-Cerasus, flosculis in luteum languentibus, tetrapetalis, numerosis, sub foliorum axillis in modum racemi confertis, fragrantibus; fructu pisi magnitudinis, rubente, umbilicato, quatuor intus granis, figuræ seminum pyri, in orbem conglobatis. Ob sempiternam pulchritudinem in hortulis colitur. An Lauro-Cerasus *Clusii*?

木嵩山 *Sankitz*, vulgò *Jamma Tadsj banna*.

Chamæ-Cerasus pumila, caudice cubitali, non ramoso; foliis Cerasi sylvestris, verticilli in modum dispositis; flosculis sub comâ in ramosis pediculis pendentibus, pentapetalis, magnitudinis & figuræ Liliî convalliî; fructibus rubellis, piso majoribus vertice cuspidato, basi quodammodo compressâ, carne succosâ, alba, molli, dulci cum adstricti-

strictione; nucleo intus albo, duro, pellucido & albumini oculi piscis similimo.

木橋花 *Quackitz*, vulgò *Fanna Tadsj banna*.

Chamæ-Ceraso affinis fruticula bipedalis, ramosa, furculis in transversum exporrectis; folio perenni, inordinatè denso, lanceato, longitudinis palmaris, latitudinis fescuncialis, orâ sparsim in bullas retortâ, planè peregrino decore; stylo in extremitate furculorum brevi, surrecto, pediculis confito densis, adversis & in rectos angulos ramosis; quorum flores & fructus prioribus omnino sunt similes.

Eadem folio angusto saligneo, margine bullis crebrioribus crispato; flosculis Dulcamaræ similibus, petalis retroflexis.

燭南 *Nandsjokf*, vulgò *Natten* vel *Nandin*

Tsikku. Frutex cubitalis vel longior, eminus conspectus arundinis facie; caudice simplici, in spicam conoidem ramosam bacciferam desinente; fronde copiosâ, pedali, in triangulum ramosâ, furculis adversis & in rectos angulos extensis, folioque salicis figuræ fescunciali, arundinaceo, per longa intervalla pinnatis; flosculis Solani lignosi paribus, pentapetalis, ephemeris, albicantibus; baccis rubicundis pisi magnitudinis, semine donatis gemino, hemisphærico, oculos cancri (quos medici vocant) referentibus.

梓鼠 vulgò *Nysimi motsj*, aliis *Tanna wattasj*.

Ligustrum vulgare Germanicum. Nomen nactum est à glirium stercore, cujus similitudinem baccæ referunt.

Jubé-

Jubéta. Ligustro affinis arbor Pruni magnitudinis, ramosa, cortice glaucô, furculis foliosis in spicas racemosas excurrentibus; foliis decussatim aduersis, ex oblongo ovatis, ob teneritatem citò flaccidentibus; flosculis & baccis Ligustri, nucleo albo unico carnosio, saporis cum adstrictione caustici. Baccae habentur venenosæ.

 Kooki, vulgò *Kukò*, aliis *Númi gússuri*.

Ligustrum spinosum, densè foliosum, folio unciali ovato, margine integro; flosculis in uno pediculo singulis vel geminis, purpurascens, pentapetalis, petalis in Hyacinthi floris figuram & magnitudinem coeuntibus; baccis & semine Glycopicri. Pro areolarum sepimentis servit, & pro Medico usu cedit tum fructus vescendos, tum folia more *Theæ* extrahenda. Dulcamara frutex spinosus.

Fékofatz Arbor mediocris, densè ac inconditè ramosa; foliis circa furculorum extremitates densis, biuncialibus, ex acuto principio ovatis, raro dentelatis, crenatis, pinguibus, duris, & quodammodo concavis; floribus in spicam brevem congestis; baccis nudis rubicundis, cerasi magnitudinis, basi quodammodo turbinatâ, vertice umbilicato, carne sylvestri, nucleo intus unico bifido, adstringente.

 Kembokv, it. *Ruugambokf*, vulgò *Sa-*

káki. Arbor mediocris, Idolis sacra, Myrti Romani Matth. foliis ac floribus; extremitate furculorum tenui & redunca; baccis per ramulorum seriem in tenui pediculo singulis, piperis magnitudine, cuspidatis, se-

F f f f

mini-

minibus in carne pulposâ, austerâ senis, septenis aut pluribus, femini Aquilegiæ similibus, saporis subamari & summè adstringentis. Scribitur tribus characteribus, quorum vulgatiorem apposuimus.

Fisakaki, arbuscula in furculos tenues ramosa, *Theæ* facie ac foliis; flosculis per furculorum longitudinem densis, rubentibus, pentapetalis, in tintinabuli formam oscitantibus, pumilis; quos baccæ excipiunt Juniperinis similes, succosæ, ultramarinum tingentes, seminibus refertæ plurimis (10,20) duriusculis, spadiceis, subdente crepantibus. Dolitur in hortis urbanis ob elegantiam.

Eadem flore albo, baccis succo purpureo saturatis.

Sasjébu, Fruticula *Fisakaki* foliis ac facie, flosculis per furculorum decursum velut in spicas (intermixto folio præparvo denso secundario) confitis singulis, albis, monopetalis, ex pentagono turbinatis, grani hordeacei magnitudinis, orâ quinque crenis incisâ; quos baccæ excipiunt *Fisakaki* acinis, sive vacciniis nigris, non absimiles, nudæ, purpurascentes, piperis magnitudine, pulposæ, edules, saporis vinacei dulcis, umbilico quinque label-
lis patulo, totidem cellulis adornato; seminibus incerto numero pluribus.

Obammi, aliis *Jso Fisakaki*, i. e. *Fisakaki* littoralis. Frutex furculis surrectis tenuibus dense ramosus; foliis fescuntialibus in oblongum ovatis, pinguibus, duris, margine languide dentato, interdum repando; flosculis inter foliorum axillas duobus, vel tribus, tetrapetalis, pumilis ex albido incarnatis, baccis rotundis purpureis, pulposis piperis magnitudine, vertice cuspidato,

to, feminibus intus plusculis (10,15) rufis, angulosis, nitentibus.

Sjiroggi, Frutex inconditè ramosus & scaber; folio triunciali, principio & mucrone acuto, margine integro; flosculis pediculos in umbellam radientes occupantibus, densissimis, pumilis, pentapetalis, baccis nudis, per hiemem, amissis foliis, eleganter rubentibus, piso minoribus, rotundis, vertice compresso, crenisque, pro seminum contentorum numero, quinis vel senis umbilicato; carne pulposâ, albâ, tetrè amarâ; semine Carvi feminis magnitudine, triangulari, angusto, lævi, spadiceo.

Sjiroggi, altera *arborea*, aliis *Namôme*, dicta; foliis in longum concavis & repandis, orâ raris vicibus languidissimè dentatâ; baccis, per extremos furculos, pediculo tum simplici, tum in paucos radios diviso, pendentibus, Cerasii tere magnitudinis, vertice quadante-nus turbinatô & exiguo disco umbilicatô, feminibus intus incerto numero paucis, magnitudinem feminis Cumini referentibus.

檳榔 *Sin san*, vulgò *Mijama Skimmi*, id est, sylvestris *Skimmi*, ita dicta ob foliorum cum *Skimmi* foliis similitudinem. Arbor vasta sylvestris, foliis in verticilli modum confitis, triuncialibus vel longioribus, quodammodo undulatis, crassiusculis, basi angustâ, mucrone frontato brevi, nonnihil repando, margine integrô, nervis paucis parum conspicuis, sapore Sagapeni graviusculo, cum calore mordaci; flore in racemis triuncialibus surrectis tetrapetalo ac pentapetalo-præparvo, rubente; baccis pyri formibus Oxyacanthæ,

fructûs magnitudine & facie, quatuor desuper carinis distincto ac per eas dividuo, carne alba, pulposâ, cum nidore dulcidulâ, seminibus quatuor albis, bifidis, grana aurantium exprimentibus,

Come gomme, it. *Mantees*. Ligustro affinis, frutex baccifer fætens, Buxi facie, tripedalis altitudinis, ab imo ramosus; foliis densis, in fasciculis confertis, pumilis, oblongis, in acutum ovatis, humanum stercus fœtentibus; flosculis foliorum fasciculis infertis paucis tabulosis Jasmini facie, languidè purpureis, in quina labia expansis. In solo pinguiori flos magis luxuriat, in fena, septena & plura labia margine crispo, divisus.

Jamma Co gomme. Frutex montanus densè ramosus, furculis tenuibus, folio *Theæ* decussatim adverso; racemulis in foliorum sede pollicaribus; flosculis Hyacinthinis pumilis purpureis, in quatuor labella crentatis: baccis umbilicatis Coriandri magnitudinis, tetracoccis, globulo intus quatuor semina continente.

栳 *Kne sin*, item *Sen bakv*, vulgo *Inu maki*, i. e. *Maki* spuria. Arbor ramis densis sensimq; brevioribus, instar Cupressi, in conoidalem trium orgyjarum altitudinem exsurgens; foliis *Nerii* sed unius saltem nervi, in dorso insigniter protuberantis; fructu oblongo bipartito, imâ parte muscerdam referente, superiori piperis granum, cui nucleus laxè includitur carnosus, mollis, subdulcis.

栳 *Siu*, vulgò *Maki*, seu *Fon maki*, id est, *Maki* legitima. Arbor ingens & crassa, priori homogenea, cujus

cujus lignum pro cultis variisque vasis expetitur & in pretio est; album enim, leve & purum est, teredini & putredini haud obnoxium. Vasa aquæ calidæ immersa fœtent; ex quo arbor aliis *Kjá máki*, id est, *Maki* fœtens appellatur.

楨木 *Tsjotei*, vulgò *Fimitzbaki* & *Fimeri baki*. Myrtus latifolia vulgaris sylvestris. Myrtus communis Italica C. Bauh.

骨柁 *Oio*, vulgò *Tsuge*. Buxus arborescens, folio ovato majusculo, extremitate cuspidatâ, orâ raris aculeis ferratâ; flosculis in foliorum sinu plurimis calyculatis tetrapetalis albis, ad seminis Coriandri ambitum patentibus, petalis rotundis, baccis atro purpureis rotundis, pisi magnitudinis, succo purpureo sylvestri turgidis, seminibus intus in orbem compactis duobus, tribus vel quatuor, seminis Carvi magnitudinis & figuræ.

Tsuge altera. Chamæbuxus minor, foliis ex ovato utrinque acuminatis.

楊黃 *Kookotz*, vulgò *Firággi*. Aquifolium, seu Agrifolium vulgo dictum.

来歸山 *Sankira*, vulgò *Quáquara*. Smilax minus spinosa, fructu rubicundo, radice virtuosâ, *China* dictâ.

In incultis locis inter Felices & vepres perennis luxuriat; Radice gaudens magnâ, durâ, nodosâ, inæquali, paucis longisque fibris capillatâ, extus rufâ vel nigri-

枝葉

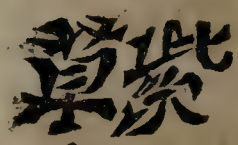

gricante, intus albidâ, sâporis vapidî, Medicis *Radix Chi-*
na dictâ, satis illâ ex virtute nota ac celebratâ. Scandit
unum vel alterum cubitum sine adminiculo; dumetis ve-
rò propinquis nixa altius enititur, *Sarmentis* lignosis,
culmum hordeaceum crassis, obscure circa humum spa-
diceis, ex biunciali intervallo geniculatis, articulis alter-
nè & ad seriem reflexis, interdum geminâ spinâ adversâ,
brevis & reduncâ interceptis. Ex geniculis singulis valva
emergit duplicata, membranacea, semunciam longa, pen-
nam lata anserinam, dura, striata, duos extendens capreo-
los, vitigineis similes, quibus contacta quævis firmiter
comprehendit. Ex Valvis singula oriuntur folia, ex aliis
simul florum corymbi, tum novelli interdum surculi. *Fo-*
lium perbrevis vel pene nullo instructum pediculo, ex acu-
to brevi principio in orbiculum triuncialis diametri ex-
panditur, in mucronem curtum repandum desinens. Te-
nue est, membranaceum, utrâque facie diluto virore ni-
tens, autem mucronem ingenti valvâ undulans, margine in-
tegro, aliquando inæquali, alterutro latere protuberante.
Venis donatur quinque ramosis, ex basi folii in mucronem,
mediâ directè, ceteris arcuatim, protendentibus. Pedi-
culo tenuissimo unciali, rubente vel lutescente insident
Flosculi plus minus decem, in umbellæ formam congesti,
nudi, in herbido lutei, hexapetali, petalis angustis, in gy-
rum repandis, ad seminis Coriandri ambitum radiantibus,
pellucidis, staminibus senis, apicibus in luteum albi-
cantibus: stylo turbini medio insistente, capitulo cæcio.
Fructus, invalescente pediculo, florem excipiunt, cerasis
figurâ, magnitudine, rubedine ac nitore similes, rariùs tur-
binati, aëre magis quam carne turgidi; Carne constant
paucâ, ficcâ, farinosâ, incarnatâ, saporis acerbi, Mespillo-
rum æmuli; in quâ *Semina* involuta latent quaterna, quina
vel sena, lenticulæ magnitudinis, figuræ lunaris, in orbem
instar Malvæ seminum conglobata, per siccitatem ex ba-
dio

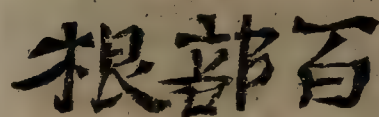

dio nigricantia, intus candida, durissima, substantiæ corneæ.

Sonoki, aliis *Firà & Firâsi*. Vitis idæa aculeata pedalis, folio Chamæ buxi, flosculo calyculato, tetrapetalo, purpurascente, pumilo; fructu piperis magnitudine, coccineo, altè umbilicato, carne albidâ saporis subdulcis fatui; granis intus tribus, in rotundum vergentibus, duriusculis, subamaris.

 Sisô, i.e. purpura, vulgò *Murasakki*, nobilis. Herba pedalis, radice simplici palmari, multis fibris capillata, ab insectoribus ad tingendum sericum expetita, scapo ramoso, ramulis in spicam floridam terminantibus, foliis verticillatâ dispositione confitis, simplicibus, acutè ovatis. Baccifera dicitur. Vidi siccam ex Japoniâ septentrionali oblatam.

Murasakki vulgaris. Herba à colore purpureo baccarum sic dicta: caule tereti volubili; folio alternatim unico biunciali rotundo, lacunoso, pingui, integro, mucronato; spicâ ex singulis foliorum exillis unicâ palmari, flosculis sine pediculis confitâ raris, Coriandri magnitudinis, languidè purpureis, tetrapetalis & pentapetalis, nunquam dehiscentibus; fructu intra petala succrescente pisi magnitudinis, inæqualiter rotundo & quadantenus turbinato, pulposo, obscurè purpureo & ad inficiendum serviente; semine intus duro, rotundo, nonnihil compresso, nucleo albissimo, dulciusculo.

 Fackubukon, vulgò *Fékujo Kádsura*. Convolvulo similis herba repens, crepitum ventris olens; folio triunciali integro, cordato & mucronato;

nato; flore racemoso, tubuloso, quinque labiis ad piperis ambitum radiante, intus sanguineo, extus incano; fructu Glycopieri, succo foetidissimo, paucis seminiis permixto.

久忍 *Nin too*, it. *Sin too*, vulgò *Sui Kádsura*, & ex floris colore *Kin gin qua*, i. e. auri argentiq; flos appellata. Periclymenum vulgare; sive Caprifolium non perfoliatum, baccis atro-purpureis vel nigris.

及玄 *Kenkoo*, vulgò *Sane Kádsura*, aliis *Orenj Kádsura*. Frutex viscosus, latè scandens, folio simplici pingui, fructu racemoso, acinis circa globosum corpus in orbem congestis, rubidis, succosis, gemino semine reniformi duriusculo donatis. Mucilago extracta genti servit ad glabrandos capillos.

生寄 *Ksèi*, vulgò *Fodoriki*. Viscum baccis rubentibus; quæ pediculis semuncialibus, aliis simplicibus, aliis in paucos radios divaricatis, ramulorum decursum copiosæ stipant, foliis in extremis furculis alternatim singulis, Portulacæ paribus, unico per medium decurrente nervo. Nomen Japonicum omnem notat plantam parasiticam, in specie verò & κατ' ἐξοχήν Viscum; quod nullibi mihi in regno visum, nisi in unico Larice-to Provinciæ *Mikáwa*, inter pagos *Goju* & *Akásakka*. Rusticorum vulgus id appellabat *Gomi Maatz*, i. e. Viscum Lariceum.

漿酸 *Sansjo*, vulgò *Foo dsukki*. Solanum vesicarium, vulgò *Alkekengi*.

蘆藜 *Kirò* & *Rirjo*, vulgò *Omotto*. Arum acridinis
Ggg gg

dinis expers, folio magno liliaceo, pistillo Dracontii minoris, radice tuberosâ & fibrosâ, amariusculâ. *Sive*: Herba sine caule, foliis liliaceis palmaribus ac pedalibus luxurians, radice crassâ, oblongâ, carnosâ, multis fibris capillatâ, nonnihil amarâ; pistillo palmari pingui, in fastigio flosculis brevissimis monopetalis imperfectis, ex luteo pallentibus, favi in speciem dispositis, arctè ac sine pediculis stipato; acinis rubentibus, Olivarum minorum magnitudinis & figuræ, pulposis, saporis tetrici, pulpâ miniatâ; semine permixtâ rufo, osseo, figuræ circiter cordatæ. Vigere permittitur ad macerias & in angulis hortorum, ut fœda spatia luxurioso folio compleat.

薯蕷 *Konjakv*, it. *Kúsako*, vulgò etiam *Kón-jakv* & *Konjakfdama*. Dracunculus Dracontio majori vulgari affinis, caule virentibus maculis variegato, folio longo ramoso, ex magnis lobis inæqualiter alato, radice orbiculatâ prolifera, facultatis urentis & purgatricis compote.

星南 *Nansoo*, vulgò *Famma Konjakf*, item, *Osomi*, Medicis *Ten nan sio* dictus Dracunculus minor trifolius, folio simplici, magno, mucronato, caule variegato, pistillo spithamali baccifero, baccis insigniter urentibus.

葡萄 *Foto*, vulgò *Febi* & *Budò*. Vitis vinifera, uvâ carnosâ, adeoque ad onopœiam haud idonea.

Ganébu, Vitis lanuginosa, racemis minoribus, acinis nigris Juniperinis similibus, dulcibus, succo purpureo.

Jam-

Jamma Budò. Vitis sylvestris pergulana, botris minoribus, acinis pumilis apyrenis uvæ Corinthiacæ.

Niwa toka, seu *Niwa tonga.* Sambucus vulgaris officinarum. Sambucus fructu in umbellâ nigro. C. Bauh. P.

Tadsu. Sambucus racemosa C. B. P. vulgò Sambucus cervina.

Jamma Toosimi, i.e. *Tosimi* montana. Sambucus aquatica, flore simplici C. Bauh. P. Nomen habet ab elychnio, cujus vicem præstat medulla.

Midse, it. *Jamma Simira*, Sambucus aquatica altera, baccis in acutum turbinatis compressis & rubentibus.

Niwa toka. Cornus foemina, five Virga sanguinea Matthioli, foliis in longum angustum & acutum mucronem productis, baccis piperis magnitudine, unico intus semine rotundo duriusculo bipartito. Dicitur aliàs *Amé furass*. i.e. pluviam fundens, quòd præcisi rami aquam fundant.

 Foo, it. *Moo*, vulgò *Itzingo*. Rubus vulgaris fructu nigro.

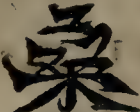
Fasso Itzingo. Idem fructu rubente eduli.

Ki Itzigo. Rubus Idæus fructu luteo.

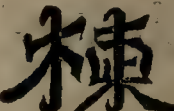
Kutz náwa Itzigo, i.e. Rubus serpentinus; ita à serpendo dictus. Fragaria vulgaris fructu rubro, hôc cælo non eduli.

Quanso Itzigo. Fragaria fructu pruni magnitudine,
non eduli.

 Soo, vulgò *Kiwa*. Morus fructu albo.

Eadem fructu nigro.

 Den, it. *Ootz*, vulgò *Sendan*, aliis *Kindéis*.

Aza darach Avicennæ. Pseudo Sycomorus Matth.

Kuroggi seu *Fon Kuroggi*, i. e. *Kuroggi* legitima.

Arbor magna sylvestris, folio simplici biunciali acutè ovato, paucis dentibus languidè ferrato; flosculis communi brevi pediculo plusculis, plenis, in luteum palléscentibus, multis staminibus circa stylum medium refertis, petalis exterioribus squamosis repandis; baccis oblongis rotundis, piso majoribus, carnosiss, purpureis, vertice quinque crenis coronato, lapide intus duriusculo, in diversos loculos, (3. 4. 5. 6.) singulos nucleos continentes, inordinatè distincto.

Akai Sindsjo, it. *Sindrjo*. Frutex cubitalis, ex ipsâ radice ramosus, ramulis viridantibus, crebrò geniculatis, geniculis protuberantibus, foliaque alternè opposita exhibentibus; baccis stylo unciali sine pediculo insidentibus rotundis, nonnihil compressis, piso minoribus, incarnati coloris, carne molli succosâ, nucleô Coriandri seminis colorem & magnitudinem referente, subdulci, cortice membranaceo fragili obvoluto.

Fusura. Phillyreæ Clus. II. facie frutex tricubitalis vel longior, folio lanuginoso triunciali, ex ovato acutè mucro-

cronato, orâ acutis dentibus densè ferratâ; baccis intra sinûs foliorum, pisi magnitudinis, oblongo-rotundis, carnosis, rubris, lapillo unico oblongo, piperis magnitudine, quadantenus compresso, nucleo albo, pingui.

藥員 Kotai, vulgò *Gommi*, it. *Fon Gommi*, id est,

Olea montana legitima, vere florens. Seu: Olea sylvestris, Zizypho Cappadociæ J. Bauh. vulgò Oleæ Bohemicæ, similis; folio duro, subtus argenteo, badiisque punctis verrucoso; floribus pari modo variegatis, figuram referentibus caryophyllorum aromaticorum, in quatuor labella crenatis; fructu subnascente Olivæ minori simili, per maturitatem rubente, argenteis verrucis asperso, pulposo; nucleo albo, in longitudinem striato, saporis tetrici subamari.

藥員 秋 Sjnu Kotai, vulgò *Akin Gommi*, i. e.

Olea montana autumnalis, sive autumnno florens. Sive: Olea montana spinosa, folio molliori, autumnno florens.

Naatsme. *Paliurus Prosp. Alp. fructu Pruni hortensis magnitudine, carne austerâ, saccharo condiri solito, Officulo Olivæ utrinque acuto.*

Midfikki, aliis *umè madákku* (*umè* prunum significat) *Frutex folio Pruni sylvestris, baccis in extremis furculis racemo brevissimo confitis, densis, coccineis, feminis Coriandri magnitudine, seminibus plusculis incerto numero refertis, triquetris & rufis.*

Abrasin, *arbor mediocris luxuriosè ramosa, cortice furculorum viridi & verruculis densè punctato, ligno saligneo,*

gneo, medullâ levi copiosissimâ; foliis palmari & spithamali pediculo insistentibus, magnis Pampineis, aliis integris, aliis in tres partes acutè mucronatas altè incis, basi rotundâ, margine insigniter laxo & undulato; singulari insignitis caractere, videlicet præparvis proboscibus, unâ ad incisionis angulum, geminâ ad pediculi insitionem excrescentibus; furculorum fastigio pediculis floriferis, longis, divaricatis ac trivaricatis, confito; floribus albis pentapetalis, petalis ovatis, in orbem radiantibus; fructu tricocco & tetracocco, avelanæ magnitudinis, in tetragonum pyriformi, rugoso, carnosio & molli, extrinsecus, ad cellularum interstitia in longitudinem depresso; semine Ricini in singulis loculis unico, ex quo oleum pro lucernis exprimitur. Ricinus arboreus, folio Alceæ.

Faatзде. Ricini facie frutex luxuriosè germinans, foliis Ricini vulgaris, densis, deciduis; ramulis pinguibus, multâ medullâ farctis, & in thyrsos excurrentibus cubitales, quos styli conoidali circumscriptione ambiunt prælongi, teretes, ramosi, flosculorum corymbis decorati; flosculis pentapetalis albis, ad pisi magnitudinem radiantibus; baccis oblongo rotundis, carnosis, pipere minoribus, pentacoccis, vertice galeato & quinque staminibus ex flore residuis cristato.

麻蓖 Fima, vulgò *Tooguma*, it. *Karaji* & *Karagasju*. Ricinus vulgaris C. B. P. Palma Christi, nusquam arborescens.

Módoras, Evonymus vulgaris.

Iso Kuroggi, i. e. Kuroggi littoralis, ita dicta, quòd littora amet & Kuroggi foliis dotetur, aliis etiam *Bupò* & *Mai-*

Maijumi appellata. *Evonymus latifolia* Clus. vel J. Bauh.

木童 *Sitz*, vel *Sitz dsju*, i. e. *Sitz* planta, vulgò *Urùs* seu *Urus no ki*. Arbor vernicifera legitima, folio pinato Juglandis, fructu racemoso ciceris facie.

Arbor paucis ramis brachiata, salicis ad altitudinem luxuriosè exsurgit. Cortice donatur incano, ex verruculis scabro, facile abscedente; *ligno* saligneo fragilimo; *medullâ* copiosâ, ligno adnatâ; *Surculis* longis crassiss in extremitate inordinate foliosis. *Folium* est impariter pennatum, spithamale vel longius, Juglandis folio æmulum, costâ tereti, leviter lanuginosâ; quàm à semi palmari nuditate stipant lobi five folia simplicia, pediculo perbrevis nixa, tenuia, plana, ovata, trium vel quatuor unciarum longitudinis, basi inæqualiter rotundâ, mucrone brevi angusto, margine integro, supremâ facie obscurè viridi, lævi, & ex nervis lacunosa, dorso incano & molliter lanuginoso. Nervus medius in mucronem terminans subinde multos à latere demittit nervos minores, citra marginem deficientes. Sapor folio sylvestris inest, cum sensibili calore; humor affrictus extemplo chartam ferrugineo colore imbut. In surculis quibusdam ex foliorum axillis singuli surgunt *Racemi* laxè ramosi, palmares, tenues, qui, petiolis in calyculos rotundos desinentibus, *Flosculos* continent pumilos, & citra Coriandri seminis magnitudinem radiantes, in luteum herbaceos, pentapetalos, petalis carnosiss nonnihil oblongis & repandis; staminibus ad petalorum interstitia singulis, apicatis, brevissimis, stylo perbrevis tricipite, floris turbini insidente. Odorem spirant dulcem, Arantio flori affinem & pergratum. *Fructus* flosculum excipit gibbosus, utcunq;
in

Icon arboris, ex Herbario
Japonico. Kinmodsu

漆

ウレシ

in rhomboidis figuram compressus, bifidus, facie ac magnitudine ciceris, membranulâ tenui micante vestitus, per maturitatem durissimus & obsoleti coloris.

Cortex arboris cultro crenatus lacteum fundit lentorem, humore cristallino (ex aliis ductibus stillante) permixtum, qui ad aëris contactum nigrescit. Eundem surculi divulsi, foliorum pediculi, & nervi produnt, nullius gustabilis qualitatis participem, nisi calefacientis sine acredine. Venenatos tamen spiritus hæc arbor exhalare dicitur, vehementes adeo, ut pueris circa eandem commorantibus exanthemata in corpore pariant: qualia etiam lignum tractantes alii (non omnes) experiuntur. Collectio *Urusj*, sive Vernicis, ut instituatur, Caudices præcipuè triennes, paucis crenis vulnerandi sunt, ex quibus stillans liquor subinde excipitur, iteratâ in recenti loco sectione, donec exsuccum marcescant. Emulsi atque omni succo orbat, illico amputandi sunt; sic nova è radice provenit soboles, quæ triennis facta, collectioni denuo subicitur. Colitur frequens in Provinciis *Tsi kocko* & *Figo*, in quibus inserti agris scaprai dices agunt, & caudices edunt, post triennium Vernicem suppeditantes. Optima regionis, quin totius mundi, Vernix perhibetur circa urbem *Jassino* colligi. Vernicem Ceres Japonica largitur oppidò nobilem & pretiosissimam, sed admodum parcam, ne pro operibus, quæ regio construit, sufficeret, nisi prius cum *Nam Rak*, i. e. Vernice ignobiliore ex Siamio invecatâ, pro basi illinerentur. Siamensis Vernix promitur in provinciâ *Corsama* & regno *Cambodia*, ex arbore Anacardo, incolis *Tonj Rak*, i. e. arbor *Rak*, dictâ, cujus fructus officinis nostris Anacardium dictus, *Luk Rak*, liquor *Nam Rak* appellatur. Perforatus truncus, immisso tubulo, tantâ copiâ fundit liquorem, ut *Sina*, *Tanquino* & *Japonia* pro deliniendis utensilibus sufficiat. Quinjam Bataviam & alia Indiæ loca, vasis ligneis inclusa, appellit; ut mirer,

Hhh hh cur

cur non etiam invehatur Belgio? Vernix nativa vix præparatione indiget. Japonica per duplicatam chartam subtilissimam, telæ aranearum pene similem, & eam in rem singulariter constructam, doctâ *εγχειρησι* torqueri solet, ut à particulis heterogeneis & crassioribus mundetur; mundatæ, pauxillum admiscetur (centesima ferè pars) olei *Toi* dicti, ex fructu arboris *Kiri*. Sic vasis ligneis indita per Japoniam venalis transvehitur, sine periculo expirationis, nisi in superficie; quæ statim nigricante tensâ cuticulâ obducitur. Prostat non sincera modò, sed & colorata, vel Cinnabari nativâ Sinenfi, vel terrâ rubrâ, (quam Batavi antea, nunc Sineses advehunt) vel atramenti popularis materiâ. Utraq; Japonica & Siamensis Vernix venenatum exspirat halitum, ex quo labia tumescunt, & caput dolet; unde in deliniendo artifices strophilo os & nares obligant.

Fási no ki. Arbor vernicifera spuria, sylvestris, angustifolia.

Rubore suo autumnali, quâ viridantes sylvas suaviter interpolat, intuentium oculos è longinquo in se convertit. In omnibus cum legitimâ convenit, nisi quòd foliorum pinnae sint angustiores, Persicæ folio similes, triunciales, & in longum angustum mucronem acuminatæ; nervo medio sæpe in partes inæquales folium dividente; à quo laterales densi paralleli ad marginem usq; protendunt. Dicitur legitima in hanc sylvestrem converti, si in loco sterili constituta, nullam experiatur culturam. Vidi, cujus folia inter utramque ambigerent, ut, an legitimæ accensenda esset, dubitarent ipsi indigenæ. *Fási* arbor Vernicem fundit parcissimam, ne eam colligere operæ sit pretium. Fructus utriusque Verniciferæ, unâ cum arboris *Sindan* baccis tusi & cocti, calentesque prelo submissi seyum relinquunt minus foetens,

15

foetens, adeoque pro fundendis candelis aptius, quàm quod ex baccis utriusque Lauri *Taab* & *Tsuns* excutitur.

Nisi kingi. Frutex in hortis domesticis asservatus, furculis foliisque decussatim adversis, folio simplici tenero; fructu racemoso rubente, cerasi magnitudinis, in quadratum rotundo, basi turbinatâ, membranaceo, tetracocco, singulis cellulis illatente gemino semine miniato, grani piperis magnitudine, inæqualiter rotundo, splendido, remotâ cute bifido, albissimo, subamaro.

Nisi kingi, folio alato, cujus cymis, ante fores parentum infertis, procant juvenes filiarum amores.

Kuro ganni, i.e. lignum ferreum, ob ligni duritiem dicta arbor, foliis glabris integris Telephii vulgaris facie; baccis cerasi minoris, sive pruni sylvestris magnitudine, umbilico majusculo, officulis intus quatuor, trigonis, substantiæ corneæ.

Kuro kaki, altera ejusdem species, sive varietas.

Tobira, frutex arborescens, Sagapeni foetoris, flore mali Aurantiæ, fructu polyspermo, cerasi facie.

Frutex grandis est, in sylvis ubique obvius, Sagapenum omni ex parte olens. *Ramis* luxuriat longis, in furculos uno loco multos divaricatis. *Lignum* ejus molle & infirmum est; *medulla* magna fungosa, *cortex* scaber, ex cœsio pullus, pinguis, succulentus, hircini foetoris, facile abscedens, refinam brumâ fundens albam, viscidam. *Folia*, brevi pediculo nixa, furculos copiose & quasi verticillata ambiunt pingua, plana, rigida, duarum vel trium unciarum longitudinis, ex angusto principio

Tobera

cipio in figuram extensa circinatum vel ovatum, margine integro, antèrius saturiori virore micantia, nervo medio in carinam depresso, subtus insigniter protuberante, à quo propullulantes reliquos, quamvis multos & ramosos, folii substantia obliterat. *Flores* pediculis pene uncialibus surrectis, singulis, vel bifurcis, ac in calyculos acutè dentatos desinentibus, mense Majo arborem velut nive tegunt, per furculorum fastigia in fasciculos congesti, pentapetali, floribus Aurantiis figurâ & magnitudine pares, odore florum *Sandelmalum*, sive mali Citriæ suavissimo, staminibus quinque flori concoloribus, apicibus longis rufis, stylo brevi, qui seminali turbini insistenti succedenti fructui remanet. *Fructus* sunt rotundissimi, ceraso majores, rubicundi, monococci, tribus sulcis desuper inscripti, & in totidem fissuras per maturitatem autumnalem dehiscentes, cute veluti glabrâ, pingui, coriacea. *Semina* intus, permixto glutine, compacta ac conglobata latent tria, ex mutuâ compressione angulosa, granis paradisi paria vel minora, nitidè rubentiâ, substantiâ interiori albâ, lentâ, durâ, saporis tetrici.

桃 *Too*, vulgò *Momu*. Malus Persica.

梅楊 *Joobai*, vulgò *Jamma momu*. Arbor, Arbuto, folio non ferrato C. Bauhini, affinis. *Seu*: Malus Persica sylvestris, fructu rubello granulato, osse in oblongum rotundo, nucleo integro.

李 *Ri*, vulgò *Ssu momu*. Malus Persica fructu acido, per maturitatem rubicundo.

杏 *Kjoo*, vulgò *Kara momu*, i. e. *Momu* ex Catajâ. it. *Ansu*. Malus Armeniaca, fructu majori.

Bài,

梅 *Bài*, vulgò *Umè* & *Umè bos*. *Prunus sylvestris spinosa, fructu magno. Fructûs fœcibus Japonensis cerevisiæ (Sacki) conditi, in Indiam Sinamque transvehuntur.*

Muk no ki. *Prunus sylvestris, cortice furvo, ligno gravi, duro, medullâ lignosâ, folio peracutè dentato atq; aspero, & ad polienda opera fabris lignariis expetito; fructu atro-purpureo, vapidè dulci, quadantenus eduli, officulum arctè complexante.*

Ruko. *Prunus hortensis vulgaris, cujus variæ sunt species fructu differentes.*

Fa sjibo. *Prunus flore rubro.*

Mogotto. *Prunus flore pleno. Colitur ob florum venustatem & copiam, quò vetustior & magis distortus ac deformis, eò rarior habita.*

櫻 *Fe, jo, O*, vulgò *Sákira*. *Cerasus flore simplici, fructu austero.*

Famma Sákira. *Cerasus sylvestris flore pleno.*

Ito Sákira. *Cerasifera frutescens, ab imo ramosa.*

Niwa Sákira. *Cerasus pumila, flore albo pleno.*

Eadem, *flore simplici incarnato.*

Ko sjoï Sákira. *Cerasus arbor mediocris, flore incarnato duplo, rosæ mediocris magnitudine.*

CLAS-

CLASSIS II.

Plantæ Pomiferæ & Nuciferæ.

把枇 *Bywa* literatis & vulgo, huic etiam *Kúf-kube* dicta. *Malus cotonea racemosa. Sive: Malus folio arboris myristicæ lanuginoso, flore Mespili spicato & racemoso; fructu lanuginoso, figurâ ac facie mali cotonei, carne per maturitatem pulposâ, saporis vinosi, nucleis intus castanearum figuræ ternis, quinis, interdum pluribus in orbem compactis. Videtur Mangas Tangas, Javæ majoris &c.*

梨 *Ri*, vulgò *Nas*. *Pyrus sativa, fructu magno duro; cujus in hac regione saltem triplex datur varietas.*

柰 *Dai*, vulgò *Kara Nas*, i. e. *Pyrus Sinica. Malus Cotonea, fructu mediocri, rotundo, compresso.*

檸檬 *Umbatz*, vulgò *Marmeer*. *Malus Cydonia fructu oblongo magno, utcunque pyriformi. A Lusitanis cum nomine regioni illata est.*

食來 *Rai Kin*, vulgò *Ruko, Reikin & Reiko*. *Pomus fructu pumilo austero: sine varietatibus.*

榴木若 *Dsjakurjo*, vulgò *Sákuro*. *Malus Punica sativa. Rara est hôc cœlo & fructu ingrato.*

柑 *Kan*, vulgò *Kúmmito*. *Malus Aurantia, folio majusculo, fructu mediocri To mican dicto.*

橘 *Kitz*, vulgò *Tatz banna*. *Malus Limonia*, fructu rotundo parvo, *Mican* dicto, medullâ vinosi saporis.

木由 *Juu*, vulgò *Aje Tats banna*. *Malus Aurantia*, fructu prægrandi, superficie scrobiculata inæquali.

柑金 *Kin Kan*, vulgò *Fimé Tats banna*. *Malus Limonia*, fructu pumilo aureo, medullâ dulci.

枳 *Ssi*, vulgò *Karatats banna*, aliis *Gees* dictus:

Frutex sylvestris spinosus trifolius, pediculo folii marginato, flore Mespili, fructu mali Aurantii. *Seu*: *Aurantia trifolia sylvestris*, fructu tetrico.

Caudex crassitiem arboris per senium & culturam acquirit, ab imo tortuosè ramosus, ramis furculisque inæqualibus, hic ibi compressis vel turgentibus, præsertim circa spinas; *spinis* ex brevi intervallo armatur singulis pollicaribus rectis, ex amplâ basi acutissimis, continuæ cum ligno substantiæ, ejusque communi cortice tectis. *Lignum* laxum est, saligneo non multò durius; *Cortex* ex viridi splendens, pinguis, tensus, per humiditatem facile abscedens. *Folia* rara atque singula promiscuo loco, plerumque tamen sub spinis, germinant, ex tribus pinnis, sive foliis minoribus, in centrum coëuntibus lobata; Pediculo tenui, semiunciali, marginato. Pinnæ sunt fere unciales & ovatæ, (media, quæ pediculo opponitur, ceteris longior) tenues, membranaceæ, anticâ facie ex saturato virore splendentes, posticâ nonnihil herbaceæ, margine rotundis denticulis serrato, nervis utrinque conspicuis, in dorso prominentibus, medio in mucronem, ceteris ab eo successivè ad latera decurrentibus. *Flores* Mespili floribus non valdè dissimiles, in

Pomum per mediam longitud. dissectum.

Pomum in transversum dissectum

spinarum axillis solitarii, vel cum folio sociati, ineunte vere prodeunt; singuli vel gemini, pediculorum exortes, quinque squamis herbaceis, ex ovato acutis, calyculati, albi, exigue fragrantés, pentapetali, in fescuncialem fere diametrum dehiscéntes, petalis semiuncia- libus, ex longiori angusto collo ovatis, rugosis & con- cavis; pistillo in rudimento fructûs brevi, fastigio glo- bofo, staminibus plusculis (20, 25) brevibus, surrectis, apicatis, circumsepto. *Fructus* à malo aurantio mediæ magnitudinis nihil externâ specie discrepat; nec diver- sa est structura & conditio partium interior, nisi quod pulpa (quam distinguit volva septem parietum) gluti- nosa sit, odoris ingrati fatui, saporis subterrici & ad fau- ces delabentis; cujus saporis nec ignara sunt ipsa *Semi- na* Arantii semini in omnibus paria. Ex fructûs sic- cato cortice, (qui in frustula divisus venalis prostat) ad- mixtis speciebus aliis, decoquitur Medicamentum cele- bre *Ki kôkv* dictum, quo nomine vulgus ipsum quoque fructum appellat.

Itabu. Sycomorus Japonica. Ficus sylvestris, fructu purpurascénte, folio simplici plano, asperulo, longitu- dinis palmaris, ex subcordatâ basi, arcuatim in acutum mucronem deficiente, margine integro.

Inu Itabu. Ficus sylvestris procumbens, folio simpli- ci. Sycomori species, fructu fatuo.

Frutex est sylvestris, ab imo inconditè ramosus, sale- brarum amans, parietes rupesque scandens, densa, lacte- scens. *Radice* gaudet in rufum nigricante, ligneâ, sar- mentosa ac multis fibris capillata. Rami surculique sunt breves, pingues, curvi, vagi, amissorum foliorum vestigia referentes, & multis annulis punctatim signati & inæquales; cortice donati rufo, velex viridi badio, fir- miter adhærente, tenso, duro, ligno solido firmo, me-

dullâ lignefcente. *Folia* perennia incerto loco habet singula, vel utcunque conjugata, vultibus à murali fulcro averfis, plana, rigida, dura & crassa, figuræ, nisi in mucronem acuerentur, ad assem ovatæ, longitudinis imparis & ut plurimum triuncialis, facie lævi herbeo submicante, dorso dilutiùs viridi, aphano, & ex denso nervorum protuberantium plexu, speciosæ pulchritudinis. Nervorum medius insigniter crassus est, à quo successive tenuiores, utrinque terni quaternivè, ad ambitum decurrunt, venis intercepti subinde tenuioribus ac densioribus, omnem folii aream ita explentibus, ut acupuncturæ vix inane relinquatur spatium. *Flores* nullos exhibet externè conspicuos. *Fructus*, pediculis singulis, crassis, brevibus, lignosis, ex supremis furculis & foliorum axillis, dependent, juglandis tunicati magnitudinis & figuræ, interdum pyriformes, vel ex basi compressâ turbinati, duriusculi, superficie scrobiculatâ, rotulentâ, interdum purpurascente, plerumque herbea, punctisque candidis distincta; carne fungosa, alba, lentore lacteo imbutâ; cui permixta sunt copiosa semina, singulis fibris velut petiolis adhærentia, ovata, semine papaveris majora, inania, vel aqueo humore plena, alba, pellucida & sub dentibus crepantia. Hæc curatius inspecta, singula ambientem exhibent *flosculum* tetrapetalum, petalis angustis tenerrimis, candidis, semen arctè complexantibus. Centrum fructûs non rarò caveam exhibet, ex rubentibus brevissimis lanuginosis particulis densè obductam ac quasi holosericam.

木 *Sî*, vulgò *Káki*. Ficus hortensis, fructu officulato eduli, folio Pyri. *Seu*: Mespilo affinis arbor, fructu dulcissimo.

Arbor paucis tortuosisque ramis brachiata, Pomi senilis habet faciem ac magnitudinem; *cortice* vestita per juventutem badio & lævi, postea incano atque scabro.

柿 Kaki

Ligno constat fibroso, duro, fragilimo; *medullâ* humente adnata; *surculis* viridantibus, crassis, lanugine obfistis: quibus, *pediculo* brevi, pingui, lanuginoso, alternis lateribus singula insunt *folia*, Pyri foliis figurâ & colore paria, sed majora, sæpè palmarem longitudinem excedentia, subtus lanuginosa, nervis (protuberante venularum contextu interceptis) utrinque pilosis, intus araneorum quasi telas continentibus. *Flores* mense Majo Junioque ex foliorum sinu emergunt singuli, pediculis brevibus, pinguibus lanuginosis confiti, calyce ex ventrosâ basi, velut fructûs rudimento, in quatuor vel quinque diviso labella cordiformia, herbea, mollia, & quadantenus membranacea, unguis humani magnitudine, quæ ad uncialem ambitum petalorum more dum radiant, floris quasi partem constituunt. *Flos* ipse tubo constat nonnihil luteo, brevi, globoso, magnitudine pisi, quatuor vel quinque carinis desuper sulcato, totidemq; frontato laciniis, brevibus, repandis. *Stylum* medium habet brevissimum; apices numerosos (12, 16) longos, interiori parieti unâ cum staminibus in seriem adnatos. *Fructus* florem excipit pomi figurâ ac magnitudine, superficie ex incarnato albidâ, carne pellucidulâ, rufâ, molli & quodammodo pulposa, eduli, saporis mellei gratissimi. *Semina*, cucurbitinis similia, medium fructûs stellatâ dispositione instar volvæ occupant, plerumque octona, pleraque cassa, ex rufo albida, rugosa, dura ac lenta, nucleo integro compresso, pumilo, saporis vapidî.

Ratione fructuum quædam arboris varietates sunt; quarum ex primariis mihi innotuere:

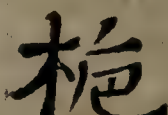
Ono Kaki, à loco provinciæ *Figo* dicta; cujus fructus malo Aurantio similes insolatione exsiccantur, & interspersâ farinâ, vel ab aliis saccharo, exemplo ficuum Hispanicarum, conservantur & venales transvehuntur.

Kineri

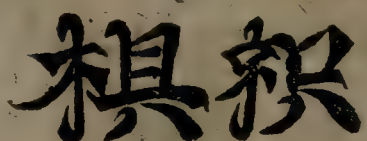
Kinéri Gaki; cujus poma ad siccandum & conservandum inepta, tantum comedi recentia solent.

Sfibu Kaki; cujus fructus sylvestres amari & haud esculenti sunt. Ollæ impositi sub terram defodiuntur, ut putrefacti liquecant. Liquori percolato immerguntur chartæ vestiariæ, ut à carie reddantur immunes. Lintea ex urticâ & cannabi contexta eodem imbuuntur, ut colorem badium recipiant.

 Sfi, vulgò *Kutsjinàs*, Mespilus, vulgari similis, folio majori, flore suaviter fragrante niveo, tubulato, in sena labia, longa, angusta, ad rosæ magnitudinem expanso; fructu turbinato hexagono, senis striis protuberantibus & in alabastra desinentibus conspicuo; pulpâ intus croceâ, infectioribus expetita, saporis ingrati, innumeris referta seminibus Sefamino similimis.

Kutsjinàs altera, folio minori, flore niveo pleno, cujus gemma nondum explicata speciosam cochleæ oblongæ figuram exprimit.

Sidom, it. *Sidómi notti*. Pruni sylvestris folio ac facie frutex cubitalis, flore pentapetalo, rutilo, calyce oblongo, turbinato, carnosio, nondum amissis petalis extuberante in fructum carnosum, quem perfectum non vidi.

 Sicku, vulgò *Ken* & *Kenpökōnas*. Pyrus fructu ramoso, vasculo seminali summo fructui infidente tricocco ac tripyreno, piperis facie ac magnitudine.

Arbor externâ facie pyrum mediocrem adæquat; pediculis uncialibus, tenuibus, carinatis *Folia* exhibens inor-

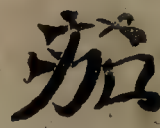
枳椇

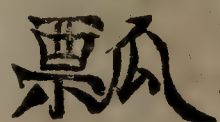

Kkk kk

inordinatè singula, palmaria, ex brevi acuto principio ovata, & in semiuncialem angustum acutum mucronem desinentia, membranacea, diluto virore tincta, superne micantia, margine pumilis denticulis dense serrato, nervis firmata insignioribus tribus, tenuibus, in dorso eminulis, quorum medius utrinque ramosus in mucronem, reliqui breviores in marginem protenduntur, venulis arcuatis à latere stipati. Surculorum fastigia stylos produnt spithamales, tenues, strigosos, paucis geniculis alternè reflexis distinctos, coloris badii: quorum tum genicula, (singulis foliis adornata) tum ipsæ extremitates fructum exhibent ramosum, insolentis figuræ: quæ ex semiunciali principio in duos, atque hic rursus per Dichotomiam in alios atque alios articulos oppositos semipollicares, culmo hordeaceo crassiores, inæqualiter teretes, tortuose divellitur. Color ei rufus est; substantia carnosæ, mollis, fibris lignosis tenuibus intermixta; sapor carnis gratus est, ac pyris nostris, quæ *Bergamotia* vocamus, persimilis. Extremis articulis pumilo & in orbiculum desinente petiolo insistit vasculum seminale unum, vel geminum, grani piperis facie ac magnitudine, pro loculorum numero tribus carinis signatum, duplici constans tenui membranulâ, exteriori nigricante duriusculâ, interiori albescente; loculi cuticulâ distincti singula continent *semina* rotunda, compressa, dura, lenta, seminis Lini colore, splendore ac magnitudine, medullâ albâ, saporis leguminosi.

 Ka, it. *Kja*, vulgò *Nassubi*. Mala infana.

 Feo, vulgò *Nari figango*. Calabassus, seu Cucurbita lagenaria major, medio angusto.

Eadem major, fructu compresso orbiculari.

瓠 *Ko*, vulgò *Jungauo*. Cucurbita fructu oblongo, flore magno albo.

瓜 *Kwa*, vulgò *Furi uri*, *Sjroori*, *Tske uri* & *Tsutké uri*. Cucurbita oblongo-rotunda major, crustâ carnosâ solidiori, Anguriæ sapore, quæ fæcibus cerevisiæ patriæ condita vocatur *Connemon*, crebrum hóc cœlô obsonium.

瓜冬 *To kwa*, vulgò *Togwa* & *Kamo uri*. Pepo maximus, ex oblongo compressus.

瓜甜 *Ten kwa*, vulgò *Kara uri*. Melo vulgaris, striatus major.

瓜墻 *Sjo kwa*, vulgò *Awo uri*. Melo oblongus, striatus minor.

瓜牙鳥 *A kwa*, vulgò *Karas uri*. Cucumis sativus vulgaris C. B. P.

瓜胡 *Ko kwa*, vulgò *Soba uri*. Cucumis major longissimus, verrucosus, multis fissuris dehiscens.

瓜絲 *Si kwa*, vulgò *Fitzma*. Cucumis oblongus striatus, flexuosus, in acumen desinens.

杏銀 *Ginkgo*, vel *Gín an*, vulgò *Itsjò*. Arbor nucifera folio Adiantino.

Liberali Juglandis vastitate exsurgit; *Caudice* dotata longo, recto, crasso, ramoso; cortice cinereo, ob vetustatem scabro & lacunoso; Ligno levi, laxo, infirmo; *medullâ* molli, fungosâ. Folia utcunque alternatim surculos occupant, eodem loco singula vel plura (3, 4). *Pediculis* incertæ inter pollicarem & palmarem longitudinis, superne compressis, in folii substantiam extensis. *Folium* ex angusto brevi principio in figuram Adiantini folii trium vel quatuor unciarum amplitudine expanditur; fronte orbiculatâ, inæqualiter sinuosâ, crenâ mediâ altè divisum, tenue, planum, læve, ex glauco viridans, autumnô in rubidum lutescens, virgulis tenuissimis striatum, fibrarum ac nervorum exors, utrâque facie æquali, basi superne concavâ. Julos vere adulto fert ex fastigii surculis pendentes longiusculos, polline refertos. *Pediculo* unciali, carnosio, crasso, ex sinu foliorum enato inhæret *Fructus*, exactè vel in oblongum rotundus, pruni Damasceni facie ac magnitudine, superficie verrucosâ in luteum languente; cujus pericarpium carnosum, succosum, album, valde austerum, nuci incluso firmissimè adhæret, à quo nux liberari, nisi putrefactione & agitatione in aquâ, prout *Areca Indica*, non patitur. Nux proprio vocabulo *Ginnai* dicta, pistacæ nuci (ei præsertim, quam Persæ vocant *Bergjès Pistài*) similis, sed ferè duplo major est, figurâ lapidis Apricotii, putamine ligneo tenui, fragili, albicante; *nucleum* laxè continens album, non dividuum, amygdali dulcedinem cum austeritate exhibens, carne duriusculâ. Nuclei à prandio adsumpti, coctionem promovere, ac tumorem ex cibo ventrem laxare dicuntur: unde nunquam ex mensâ secundâ solennis convivii omittuntur. Ingrediuntur nuclei fercula varia, prius coctione vel frigendo ab austeritate liberati. Prostant nuces mediocri pretio, videlicet libra una Belgica, duobus circiter argenti drachmis.

銀杏

 Fi, vulgò *Kaja*. *Taxus nucifera*.

In borealibus provinciis frequens, procera exsurgit; *brachiis* dotata multis, ex adverso ramosis; ramis furculisque in planum expansis ac densè pinnatis. *Cortex* pinguis, furvus, succi plenus, & abiegno similis est, odoratus etiam & peramarus, squamarum icunculis præsertim in furculis eleganter signatus; Lignum siccum, leve; medulla pauca, nulla, vel lignosa. *Folium* pediculi vix rudimento gaudens, Rosmarini folium proximâ similitudine exprimit, sed tensum est ac multò durius, in brevissimum aculeum terminans, superius atro virore micans, subtus ex glauco dilutum ac duobus lacunis in longitudinem cavatum. *Gemma* nuciferæ per furculorum extremitatem inter foliorum axillas raræ progerminant, arctè & sine pediculo affixæ, pumilæ, informes, vel ex tetragono nonnihil turbinate, ex squamis compactæ carnosæ, pinguibus, fructum intus foventibus, eoque exclusò, in figuram calyculi abeuntibus. Fructus Vere novo demum natus, sero autumnno maturescit, exteriori facie Nuci Arecæ vel Juglandi tunicato similis; *Pericarpio* constat exterius nitidissimo, herbacei coloris, striis pallentibus variegato, carne molli fibrosâ, saporis balsamici nonnihil adstringentis, & linguæ apicem à brevi morâ mordentis, cui *Nux* laxè includitur oblongo-rotunda; teres & inæqualiter turbinata, sæpe etiam incurva, nuce avellanâ longior, alterutrâ vel utrâque extremitate cuspidatâ, superficie obsolete albidâ, vel rufâ, quodammodo striatâ, vel inæquali, ipso putamine lignoso, tenui, fragili. Nucleus laxè conclusus scaber est, sæpe tomento vel pelliculis obvolutus & rugosus, non dividuus, substantiam obtinens nuclei avellani oleosam & dulcem, sed cum insigni adstrictione, quæ in recentibus tanta est, ut

榎 名

ut esui non sint. Locum inter acrodrya mensæ secundæ obtinent. Dicuntur valde sana esse, & quamvis fauces astringant, alvum tamen laxare. Oleum expressum coquinæ expetunt, præsertim Monachorum Sinenfium, qui Nagasaccæ vivunt; Japonenses Monachi, cujuscunque Sectæ sint, pinguibus non vescuntur,

椎 *Sui*, vulgo *Ssi no ki*. Fagus folio Fraxini, flore spicato densissimo, hexapetalo, herbeo, multis staminibus referto, testâ avellanæ magnitudinis, turbinatâ & squamatim echinatâ, per siccitatem in tres, quatuor vel quinque partes dehiscente; nuce in singulis testis unicâ spadiceâ, apice nonnunquam incurvato; nucleo bifido eduli.

Kas no ki. Ilex glande brevi crasso; cujus duo sunt genera:

柞 *Koku*, vulgò *Kásjûwa*, *Boku Soku* & *Sji-rakas*. Ilex alba, ligno candido.

榎 *Réki*, vulgò *Kunugi*, *Sjirakunûgi* & *Aka Kas*. Ilex rubra, ligno in rufum languente durissimo.

栗 *Riitz*, vulgò *Kuri*. Castanea sativa vulgaris: alia fructu majore, alia minori.

榛 *Sin*, vulgò *Fasi bami*, it. *Fa*. Corylus peregrina sativa, nuce oblongâ, calyce brevi non barbato.

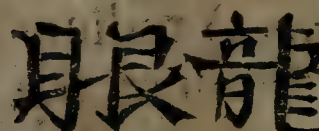
Sarfiò, i. e. Simiarum fructus, it. *Jus no ki*, i. e. arbor ferrea. Arbor vasta, brachiis latè luxuriantibus, furcu-

furculis ad alternum foliorum situm inflexis; foliis acutè ovatis, biuncialibus, crassis, duris, inæqualibus, orâ integrâ; fructu sine pediculo in furculorum fastigiis solitario, inæqualiter & in acutum turbinato, per siccitatem ligneo, tantæ magnitudinis, ut manum impleat, à casso intus nascente instar Gallæ exeso. Fructus recentes depascuntur simiæ in illis regionibus, quæ simias gignunt.

 Riju, vulgò *Vis*. Tribulus aquaticus.

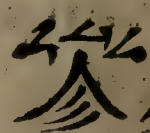
 Ta, it. *Sa*, vulgò Sinensibus *Tèh*, Japonensibus *Tsja*. Frutex ab imo inconditè ramosus, foliis Cerasi hortensis, ut juniora sunt & recens nata, angustioribus ac pinnis Evonymi paribus; flore Rosæ sylvestris; vasculo seminali monococco, dicocco & tricocco promiscuè, per maturitatem dehiscente, quodammodo lignoso; nukulâ singulis vasculis unicâ, nucis castaneæ faciem, quamvis minori formâ, exhibente, similiq; cortice tectâ.

 Rjuga, vel *Djuga*, vulgò *Djuga* *nîku*, id est, Oculus serpentis. Frutex Sinensis, ramulis inconditis tenuibus, folio ex quinque lobis pennato, flore roseo candidissimo, fructu in racemis congesto, juglandis magnitudine, pericarpio paucò carnosò, cortice badio tenui duriusculo, tuberculis pulchrè squamoso, in cujus medio laxè, instar fructus Halicacabi, fovetur globus cerasi magnitudinis, atrâ molli ac dulci pulpâ densè oblitus; medio nucleo cinerei coloris, duro, saporis vapidî. Pulpâ illâ nihil creditur palato gratius: sapit mihi cerasa exsiccata cum vino & saccharo cocta. Ejus species seu varietates sunt: *Roganna* & *Ritsji*.

CLASSIS III.

Plantæ Oleraceæ, Frugiferæ & Siliquo-
sæ variæ.

 Sju ssin, vulgò *Nisji*, *Nindsin* & *Dsin*
dsom, Sinicè *Som*, Tartaricè *Soâsai*. Sisarum
montanum Coræense, radice non tuberosâ.

Ob polychrestam Radicem, omnium Orientis (si
Theam excipio) celebratissima planta est; quæ ex Co-
ræâ Japoniæ illata, in hortis urbis *Miaco* colitur, & ma-
gis, quàm in ipsâ Patriâ, luxuriat, sed virtutum fere
exors: unde cautum lege est, ne exoticæ à seplasiariis
supponatur. In Katajæ (Provincia *Sjamsai*) Corææq;
montibus rigidiori Jove nata, vitæ est longioris, radice
restibili & foliis autumnò deciduis; sub Japonico citius
effusa in caules semina ferentes, ut plurimum annua
emoritur. Planta hæc recens nata (*vid. Fig. n. 1.*) radicu-
lam exhibet unicam simplicem, pastinacæ similem, tri-
uncialem, auricularis digiti crassitie, fibris paucis capil-
latam, carnosam, albidam, ambientibus rimulis subti-
lissimis interceptam, infernè nonnunquam in duo cru-
ra divisam; ex quo caractere ei nomen natum est *Nin*
dsin, i. e. homini similis, ac fiducia credulis, quòd radi-
cale manducantis humidum (ita loquuntur) augere, ac
vitam prolongare valeat; unde hæc bifurca radix ma-
gni constat, & in usum medicum præ ceteris deligitur.
Odorem præbet Pastinacæ luteæ, saporem Sisari nostra-
tis, minori tamen & gratiori cum dulcedine, quàm ipsam
exigua quædam ac ferè imaginaria amaritudo tempe-
rat. Paulò proVectior planta (*Fig. num. 2.*) & in pedalem
ver-

人參
ニンジ

Semen

○○○

Flosculi
microscopium

per
vifus

vergens altitudinem, in solo Japonico fota, radicem sibi unam atque alteram adsociat, priori æqualem; quas ad vigorem producta, (*Fig. num. 3.*) ramosior videlicet & florigera, majori numero auctas, pinguiore ac ferè palmares inordinato situ exhibet: multis simul circa radicum capita luxuriantibus diversæ magnitudinis gemmis atq; tuberculis, his in radículas, illis in novos caules sive plantas abituris. *Caulem* acquirit sesquicubitalem, auriculari digito tenuiorem, inæqualiter teretem ac striatum, geniculis arundinaceis protuberantibus, & in circulum punctatis, per fescuncialia spatia interceptum ac ramosum; ramulis utcunq; alternatim ex geniculorum loco nascentibus, imâ parte plenum, processu furculisque cavis & magis angulosis. *Pediculis*, genicula amplexantibus, ad mediam longitudinem profundo sulco cavatis, fescuncialibus, tenuiter striatis insistant. *Folia* diversæ, pro Plantæ statu, figuræ & magnitudinis: In nascente enim, folia sunt singula, rotunda, languide dentata, uncialia, basi cordatâ; in succrescente & caule circiter pedali, majora sunt, Sii & Sifari foliis similima, ex quinque lobis pinnata; Lobis, sive pinnis, ex ovato acuminatis, fescuncialibus, denticulo acuto densè ferratis, tenuibus, lætè virentibus, præter nervum insignem medium & ab eo decurrentes laterales, denso venularum complexu reticulatis; Denique in Plantâ perfectâ ac ramosiore caule, trilobata sunt, pinnis successivè minoribus, & in unguis humani magnitudinem deficientibus. *Umbellæ*, in quas furculi definunt, ex basi, foliolis angustis brevibus laciniatâ, radiolos extendunt (10, 15) tenues unciales, in petiolos tenuissimos perbreves, (15, 20) singulis flosculis donatos, divulsos. *Flos* albus est & pentapetalus, petalis cordatis & ad seminis Coriandri ambitum in planum radiantibus, staminibus ex interstitio petalorum surrectis, candido apice capitatis, brevibus, deciduis; stylo pumilo bifurco, vix conspicuo. *Semen* flo-

rem

rem excipit geminum, nudum, aniso simile, per maturitatem obscure rufens & striatum, quod excussum in duo dehiscit, uno latere compresso; saporem radiceis obtinens, cum segni caliditate. Inter ramulorum axillas nascuntur *Gemmæ*, una vel plures, turbinatæ, pisi magnitudinis, herbacæ, quadantenus verrucosæ, carnosæ, saporis vapidi dulciduli, quæ, cum plantantur, vel in terram sponte decidunt, feminis lege plantam producant sui generis.

Ex semine Coræensi & Mæacensi nullam in Japoniâ obtinui prolem: quod verò ex meis plantis ibidem in horto meo cultis collegeram, & Cl. Domino *Hermannò* Lugdunum Batav. attuleram, feliciter in horto suburbano suo procrevisse, mihi retulit brevi ante obitum. Facultates radicum à Japonibus & Sinenfibus recitantur variæ, ex quibus palmariæ sunt: quòd roborent, pinguefaciant, renibus conducant adeoque & pulmonibus, ex eorundem viscerum, quod docent, consensu. In pulverem redactæ, paucis medicamentis, nullis omnino cordialibus non admiscentur. Collectio Radicis fit ineunte brumâ; quâ appetente, in *Sjamsai* aditus omnes excubiæ occupant, quæ fures à collectione arceant. Ad usum, ut fiant idoneæ, præparatione opus habent, quæ hæc est: Recens effossæ, triduum macerantur in aqua dulci, vel melius in aqua coctâ oryzæ secundariâ frigidâ; maceratæ in ahenâ operculatâ suspenduntur in vapore super igne; Tum exsiccata (Fig. 4.) ab imâ parte usque ad medium, duram, rufam, resinofam ac quasi translucidam acquirunt faciem; quæ ipsa bonitatis nota est. Fibras majores eodem modo præparant. Dosis est *Maas* unum, sive drachma una cum dimidiâ, vel pro re natâ major. Venditur optimæ radiceis unum *Catti* (i. e. quinque quadrantes libræ Belgicæ) *Teilis*, sive Joachimicis, plus minus centum.

葡萄 Kofuk, vulgò *Nisji* & *Fabu ninsin*. Pastinaca lutea nostras. Eodẽm gaudet populari nomine, aũt alio caractere scribitur.

Famma Ninsin. Pastinaca sylvestris.

苜蓿 *Busci*, vulgò *Aona*. Rapum sativum rotundum.

Idem radice longâ.

龍菜 *Rei fuku*, vulgò *Daikon*. Raphanus major, orbicularis, vel rotundus C. Bauh. P.

Idem radice permagnâ oblongâ: quæ copiosissima hĩc, & in agris sata, excrementis humanis stercoretur, & magno studio colitur; est enim το πᾶν vulgi, qui crudâ & coctâ, recenti & exsiccatâ vescitur.

蔞蔞 *Farjo*, vulgò *Karana*. Rapunculus pyramidalis lævis J. Bauh.

蔞沙 *Sadsin*, litteratis & vulgò. Lychnis sylvestris, caule sesquipedali, foliis Leucoji lanuginosis decussatim adversis, in imo caule amplis & paucis dentibus ferratis; flosculis albis pentapetalis, ad grani piperis ambitum expansis, petalis cordatis. Radice Pastinacæ triunciali vel palmari, saporis vapidĩ, ab impostoribus pro radice *Ninsin* virtuosæ supponi solitâ.

木更桔 *Kekko*, vulgò *Kikjò* & *Kirakoo*. Rapunculus medicamentosus, caule decussatim nonnihil ramo-

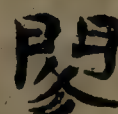

ramoso, cubitali, foliis oblongis denticulatis. Radice palmari, pingui, lactescente, multiplicis virtutis, & secundum in usu medico locum obtinente à radice *Nindsin*; flore (in summo caule) campanulæ, in fescuncialem diametrum expanso, quinis dentibus insigniter crenato, cœruleo.

Kikjo, flore albo duplo, i. e. composito ex duobus floribus, ita invicem inclusis, ut dentes exteriores, crenas tegant flosculi interioris.

Kikjo, flore simplici, ex purpurâ cœruleo, striis saturè purpureis, oris dentium pilosis, apicibus lutescentibus, pistillo cœruleo piloso.

Kikjo, flore duplo, ex purpurâ cœruleo.

 Mondo & Biakf Mondo, vulgò *Riuno Fige*,

Siopei Fige, *Jamásuje* & *Sogaii*. Gramen flore hexapetaloidespicato, Radice fibrosâ & tuberosâ.

Rjuno Fige, i. e. Barba serpentina ob aliqualem similitudinem dicta. Gramen est perenne, pro limitandis areolis expetitur; funiculis humi repentibus brevibus, tenuibus, geniculatis, sobolem subinde novam progenerans. Radix fibris constat multis tenuibus, albidis, tensis, in fine tuberosis; tuberculis inæqualiter rotundis, carnosiss, succosis, substantiæ albicantis pellucidæ, saporis leguminosi subdulcis. Folia prope radicem in fasciculos densè compacta effert spithamalia, culmum lata avenaceum, tenuia, obtusa, anticâ facie obscure viridia, & per mediam longitudinem sulcata, dorso opaco, herbaceo, densè striato, interstitiis albicantibus. Ex medio fasciculo, exemplo *Lilii convallium*, stylus exurgit

明水

git semipalmaris, vel longior, tenuis, striatus, angulosus, in fine spicatus, flosculis (6, 9, 12) ex cœruleo albicantibus, hexapetaloidibus, in pisi majoris ambitum radiantibus; petalis angustis, pinguibus, rigidis, pistillo concolori brevi, cui apices accumbunt oblongi lutei. *Fructus* calyculo continetur, longis angustis laciniis crenato, oblongo-rotundus, Dulcamaræ fructui similis, pellucidus, cœruleus, vitreo globulo æmulus & splendens, carne donatus paucâ, humidâ, albâ; semine intus unico rotundissimo, cartilagineo, oculum piscis proximâ similitudine referente, saporis leguminosi, sylvestris. *Ufus* radicum in medicinâ familiaris est; tubera saccharo condita Sinenses ægrotis commendant.

Altera datur species, literatis *Temondo* dicta, in provinciâ *Satzuma* frequens, quæ quod radicem & tubera habeat pinguiora, priori anteferri solet.

風防 *Boofu* & *Fofu* literatis & vulgo: huic etiam *Fammaşkanna* & *Fammani ganna* dicta. Ligusticum vulgare.

風防山 *Sanbofu*, vulgò *Famma Bofu*. Apium littorale folio Aquilegiæ pinguiore.

蕒 *Nadagi, Nadaki*. Apium palustre, seu vulgare officinarum ingratius J. B. ferulâ orgyiam altâ.

芹 *Kin*, vulgò *Seri*. Petroselinum folio Alsines, *Morsus Gallinæ* dictæ.

香蘘 *Quaiko, Uikio*, vulgò *Kureno Ommo*. Anisum vulg.

Mmmmm

Siro,

苘水 *Sfirò*, vulgò *Tagara Kinfo*. Sinapi hortense.

椒番 *Bansjo*, vulgò *Toogaras*. Piper Indicum vulgatissimum. Solanum Capsicum dictum vulgatissimum, filiquis rectis propendentibus.

活獨 *Doku quatx*, vulgò *Dosjen*, it. *Udo*.

Recens natus appellatur *Sikà*, provectior *Udò*, perfectus *Dosjen*. Frutex annuus, Radice restibili pingui, carnosâ, unâ cum primis caulibus eduli ac oleraceâ; foliis alatis pedalibus, lobis in triangulum dispositis, insigniter crenatis, cerasino folio majoribus; stylis floridis laxè ramosis, in umbellas unciales sphæricas (alias flores, alias semina exhibentes) desinentibus; flosculis in herbeo albicantibus pentapetalis, pumilis; vasculo seminali oblongiori, tenui, seminis Coriandri magnitudine, quinis carinis striato, totidemque continente semina in orbem coarctata, saporis tetrici.

薑 *Kjoo*, vulgò *Ssonga*. *Fasi Kami*. *Kureno fásikami*. Zingiber latifolium sylvestre. P. Herm. H. Bat.

芥翼 *Dsjooka*, vulgò *Mjoga*, seu *Mionga*, it.

Megga. Zingiber edule, sapore molli, caule ac foliis arundinaceis Zingiberis sylvestris; bulbo florifero ex radice circa caulem in terræ superficie nascente; floribus successivè singulis, ex laminarum interstitiis prodeuntibus, galeatis, biuncialibus, pallentibus, floris Zingiberis facie, odore ignavo Petasitidis.

San

荷囊 *San Dsioka*, vulgò *Famma Mjo-*

ga. Orchis caule pedali, folio liliaceo angusto, flosculo nonnihil incarnato, in spicam disposito, vasculo seminali, oblongo rotundo, pisi magnitudinis, semine circa volvam mediam compacto, multo, anguloso, pumilo, rufo.

Tswa. Doronicum radice multiplici tuberosâ articulatâ & fibrosa, saporis quodammodo tetrici; foliis Patafitidis, caule cubitali nudo, in palmares pediculos ramoso; floribus singulis luteis Chrysanthemis; semine cylindraceo, nonnihil striato, argenteo, pumilo, saporis unctuosius tetrici. Caules & pediculi inter olera recipiuntur.

漆蜀 *Sëo Kusitz*, vulgò *Käsaggi*, i. e. planta foetens. Frutex arborescens, Foliis alternatim aduersis, amplis, Lappaceis, denticulatis, inter olera receptis; Floribus Ledi Clus. IV. quodammodo similibus, singulis, surrectis, in extremitate furculorum stylis spithamibus decussatim trivaricatis, confitis.

竹節 *Bossai*, vulgò *Quai*. Juncus aquaticus, radice densâ fibrosâ, sobole tuberosâ, crebrò geniculatâ, castanearum facie, eduli: quæ proprio nomine appellatur *Quai*.

支古蔞 *Sikò*, vulgò *Omodaka*. Sagittaria aquatica minor latifolia; radice *Bossai* esculentâ; quæ proprio nomine vocatur *Sjiró Quai*.

藤 *Kai*, vulgò *Tokoro*. Herba sylv. scandens, Bryoniae

niæ albæ affinis, radice Zingiberis facie, eduli; Flosculis spicatis, stylos palmares obsidentibus, albis, hexapetalis, Coriandri seminis ambitu radiantibus.

讀薯 *Dsojo*, vulgò *Famma Imò*. Herba montana scandens, priori affinis; radice esculentâ pingui, longâ, carnosâ, fibrosâ, incertæ figuræ, quam ex loci conditione induit; Folio Graminis Parnassi membranaceo; spicis floridis palmaribus; floribus Lychnidis pumilis hexapetalis, vix oscitantibus.

Tjukne Imò, prioris species baccifera, tuberculis sub foliorum axillis nascentibus, si in terram cadunt, prolem enitentibus.

芋 *U*, vulgò *Imò, Satai Imo*. Sagitta palustris, Sagittæ aquaticæ majori J. Bauh. similis, folio amplo, caulibus longis pinguibus carnosiss; radice tortuosâ informi carnosâ, muscosis recrementis obductâ & fibrosâ, unâ cum caulibus eduli.

葦 *Sjun*, vulgò *Nonawa*. Sagitta aquatica minor latifolia C. Bauh. radice eduli.

萵牛 *Gobo*, vulgo & literatis dicta, aliis *Umma busuki*. Bardana major: quæ hic in terrâ pullâ colitur, ob radicem, ante caulium eruptionem, culinæ destinandam.

蔞蒿 *Sjooriku*, vulgò *Famma Gobó. Isjuwo sikki*. Planta sylvestris, radice rapaceâ eduli, caule folioso bicubitali; folio Lapathi, flore spicato pentapetalo, semine Malvæ seminis in modum disposito.

Caulis

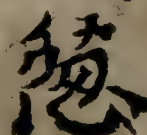

蔴蔕
Jamma Gobo

Caulis digito crassior, parum ramosus, valde striatus ac lævis, duos & amplius assurgit cubitos; *Cute* vestitus herbaceâ, ex fibris lignosis tensâ, interiori substantiâ fungosâ, saporis leguminosi, qui fauces occupat. Radice nititur rapaceâ pedali simplici, superficie nigricante, capillatâ, carne solidâ mucosâ albâ, ex pluribus orbibus concretâ, sapore & odore radicis Bardanæ; quæ decocta, vapida dulcis & farinosa est, copiosum imperiens nutrimentum. *Folia* pediculis brevibus alatis, anticâ compressis, caulem ab imo stipant, inordinate singula, Lpathi foliis æmula, tenera, tenuia, cavernosa & inæqualia, summâ facie obscurius virente; discrepantis pro diverso situ magnitudinis, spithamâ brevioris vel longioris, ex angusto brevi principio in ovatam quodammodo latitudinem expansa, mucrone brevi redunco, margine æquali integro undulante; nervus medium pervadit incluso tendine firmatus, pinguis, succosus, ex herbaceo albicans, in vultu folii depressus, in dorso unâ cum ceteris, quos ad oram successivè demittit, insigniter protuberans. *Flores* pediculis singulis semiuncialibus, ex recto angulo extensis, in thyrsos dorantales congesti sunt, albi, pentapetali, ad pisi vel piperis ambitum expansi; petalis rotundis, concavis, pediculo connatis, non deciduis; staminibus pro seminum numero donati octonis, pyramidalibus, apice rotundo purpureo decoratis, amissoque per maturitatem semine remanentibus. *Semina* a primo floris ortu in umbilico conspiciuntur, nuda, malvæ seminum ordine disposita, fungosæ involuta glumæ, eâque remotâ, semini Aquilegiæ per maturitatem æmula, sed triplo vel amplius majora, ex atro splendentia, compressa, utcunque reniformia; cuticulâ membranaceâ, medullâ albissimâ, saporis vapidi.

 Soo, vulgò *Fitomósi*. Cēpa vulgaris.

San,

蒜 *San*, vulgò *Fir* & *Ninniku*. Porrum commune capitatum.

韭 *Kiù*, vulgò *Miira niira*. Porrum sectivum minus, junci folio.

薤 *Kei*, vulgò *Oö nira*. Porrum sectivum latifolium.

苣 *Kiö*, vulgò *Tsisa*. Lactuca fativa vulgaris non capitata. Cujus duæ hîc species sunt, singulis characteribus, *Kukiö* & *Rikiö*, insignitæ.

落達 *Kantats*, vulgò *Futsu küsa*, item, *Too Tsisa*, i. e. Lactuca Sinensis. Brassica alba capitata Sinensis, caulem tricubitalem aliquot annorum ætate assequens, capite rariùs clauso.

寬馬 *Bakin*, vulgò *Uma Biju*, it. *Siberi Fiju*. Portulaca latifolia fativa.

芙蓉 *Fo sei*, vulgò *Fudsina*, *Tsugumigusa* & *Tampopo*. Dens leonis latiore folio. C. Bauh. P.

落 *Ro*, vulgò *Fuki sabuki*. Petalitis vulgaris. Caules hic inter olera recipiuntur.

苔 *Tai*, vulgò *Koki*. Muscus in genere.

藻 *Soo*, vulgò *Momubab*. Herba marina sive Alga in genere. *Naba*

𦵑 *Naba*, i. e. Fungus καὶ ἐξοχὴν, & à Lusitanis relicto nomine *Sombrero de campo*, id est, umbraculum campi, litteratis Si dictus. Fungus campestris totus esculentus; pediculo candido, pingui brachiato; brachiis, pileo plano, squammatim rugoso ac variegato, operculatis.

𦵑 *Tan*, vulgo *Taki*. Fungus vulgaris, totus esculentus, albidus, pediculo pingui brevi, pileo supra glabro, subtus plicato, orâ intrò reflexâ, margine inæquali, sæpe laciniato; in clivosis & petrosis crescens.

Idem pumilus, pileo superius atro, totus ad cibum expetitus.

Sjooro. Tubera esculenta, terrestria, sub abietibus crescentia.

𦵑 *Bokudsi*, vulgo *Ki kurâgi*, it. *Ki no mimi*, i. e. auriculæ arborum. Fungi pileis ex albo & nigro variegatis, veterum arborum caudicibus vel partibus emortuis adnascentes, edules.

𦵑 *Si sai*, vulgo *Ama nôri*, it. *Murasâki nôri*. Muscus marinus purpureus rupium; edulis, quanquam substantiæ durioris & membranaceæ.

𦵑 *Sékisi*, vulgo *Iwatâgi*. Muscus in petris altissimis crescens.

Seki qua, vulgo *Kokurô buto*, it. *Tokoro téngusa*. Muscus submarinus five Alga rupium capillaris, ramosa, lutescens; ex quâ in Japoniâ & Sinâ coquitur Gelatina, quæ per cribrum in vermiculatos bacillos coacta &

& ficcata, ubique proſtat venalis, Japonicè *Tókoroten*, Sinicè *Tſjantſjaù* dicta.

菜苔 *Tai ſei*, vulgò *Aii nori*. Muscus marinus Corallinæ ſimilis, multifidus, folio tenuiſſimo.

布昆 *Firomé & Konbu* vulgo & literatis. Fucus marinus lanceatæ formæ, orgyiâ longior, margine dentato. Rupibus adnaſcens in maris ſuperficie fluctuat, totus genti poſt præparationem eſculentus, quam coriaceæ ſubſtantia.

帶海 *Kaitei*, vulgò *Arame*. Fucus lanceiformis tricubitalis & longior, ſtriatus, orâ integrâ, mucoſus, à ſtrenuâ coctione edulis. Oris rupium adnatus, in ſuperficie maris fluctuat.

松氷 *Siſjo*, vulgò *Miru*. Muscus marinus ramosus coralloides.

角鹿 *Rokû kakû*, vulgò *Ino matta, Tori ſaka nori*, i. e. Cornua cervina. Muscus rupium ramosus pinguis, Cornuum cervi figuram referens, ſeu Muscus Coralloides ſaxatilis Cervi cornu referens, C. B. P.

窩燕 *Fenwa*, it. *Feniku*, vulgò *Fens*. Nidus halcyonum, vulgò Nidus avium, pro obſonis ad coquinas expetitus. Non eſt hujus loci; ſed quòd in mari verſemur, non prætermittendus. Nidos hos rupibus Oceani orientalis affixos parant hirundines marinæ, domeſticis multò majores, materiam decerpentes ex holothuriis mari innatantibus.

Nnn nn

Come

米 *Come*, vel *Wasi*. Oryza in genere. Nota: quinque Grana Japoniis *Go kokf* secundum excellentiam dicuntur: *Come*, Oryza; *O muggi*, Hordeum; *Ko muggi*, Triticum; *Daidſu*, Phaseoli facie Lupini; & *Sjodſu* seu *Adſuki*, Phaseoli vulgaribus fimiles.

粳 *Ko*, vulgò *Motsj Gomme*, it. *Uruſjine*. Planta oryzæ, grano pingui, albiffimo.

米需 *Dà*, vulgò *Motsj Gomme*, it. *Motsj no Fône*. Oryza grano macriori, superficie rubente.

麥 *Baku*, vulgo *Muggi*. Frumentum in genere, & in specie Hordeum.

O muggi. Hordeum.

Ko muggi. Triticum.

麥燕 *Fenbákũ*, vulgo *Karàs muggi*, id est, Frumentum parvum. Avena nigra.

苽 *意* Medicis & literatis *Fokui* & *Fokuinin*, vulgò *Dſudſudâma*, it. *Fatſjĩ Kókũ*. Arundo granifera. Milium arundinaceum; aliis Lachrymã Jobi.

稷 *Sioku*, vulgo *Kibi*, it. *Kimmi Kibbi*. Milium vulgare, femine luteo.

黍蜀 *Sjókkuſo*, vulgo *Too Kibbi*. Milium Sinenſe dictum, quòd inde antiquitus delatum: Caule foliis-

liisque arundinaceis magnis; spicâ ramosâ erectâ, granis flavescentibus.

粟 *Dsjéku*, vulgo *Awa*. Panicum, jubâ magnâ pendulâ villosâ, semine aureo. Panicum domesticum *Matth.* Panicum Indicum *Tabern.*

稗 *Fai*, vulgo *Fije*. Panicum vulgare, paniculâ minore, semine nigricante.

黍 *Kjókusô*, vulgo *Nan ban Kiwi*, i. e. Milium populi septentrionalis, quia à Lusitanis ex Indiâ primum invecum, Frumentum Indicum, Jubâ fastigii divulsâ.

蕎 *Kjo*, vulgo *Soba*. Fagopyrum fativum. Frumentum Saracenicum.

稈 *Sjoo*, vulgo *Iwó nome*. Fagopyrum repens sylvestre.

蓼 *Sui Roo*, vulgo *Midsu Soba*. Fagopyrum aquaticum asperum, vestibus adhærens.

麻胡 *Koba*, vulgo *Gomma*. Sesamum; Cujus oleum, vernicem, cibos & ob virtutem emollientem, medicamenta ingreditur.

粟 *Feisokû*, vulgo *Kes*. Papaver in genere,

豌豆 *Wan*, vulgo *Nora mame*. Pisum hortense majus, flore albo, fructu candido.

豆蠶

Sandsu, vulgo *Sora mame*. Faba, arvensis
five minor equina, fructu nigricante.

茭

Fèn, vulgo *Adsi mame*, it. *Kaadsi mame*.

Phaseolus arvensis, longis sarmentis repens, flore exili
purpureo, filiquis brevibus latioribus caudatis; semine
ciceris rotundo, rubente.

豆刀

Toodsu, vulgò *Natta mame*, à figurâ filiqua-
rum machæræ æmulâ dictus. Phaseolus folio & lobis
magnis; flore in albidum purpureo, biunciali striato,
vexillo amplo crenato; filiquâ pedali triuncialis latitu-
dinis, crassâ, uno latere compresso, altero gibbo, sub-
stantiæ ex carne & tomento compactæ; seminibus fa-
bâ hortensi majoribus rubentibus, hilo albo abscedente.

豆梨

Reedsu, vulgo *Fásjo mame*. Phaseolus fo-
lio nonnihil aspero; stylis ex foliorum sinu surrectis
singulis spithamalibus, flore unciali, pulchrè purpureo
verticillatâ dispositione spicatis; filiquis uno pediculo
singulis, pisi hortensis facie ac magnitudine; fructu atro-
purpureo, nonnihil compresso, hilo longo, pingui, albo.

Nankin mame. Idem, ex *Nankíno* Sinici Regni
Japoniæ invec̃ta, flore ac fructu albo.

藤

Koo, vulgo *Sasâgi*, item, *Sjiro Sasangi*.

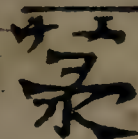
Smilax five Phaseolus hortensis, filiquis longis angu-
stis, ex uno pediculo geminis, fructu albo ovato.

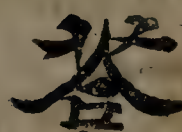
Idem, fructu rubro.

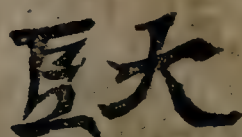
Idem, fructu nigro.

Rioku

 Rioku & Rok, vulgo *Fajenari Sasági*. Phaseolus arvensis erectus, filiquis ex uno pediculo geminis angustis longiusculis, fructu ovato albo minori.

 Too, vulgo *Atsuki*. Phaseolus hirsutus, lobis foliorum hinc illinc auritis, caule striato, cubitali erecto, ramoso Lupini facie, floribus geminis in surculorum & foliorum axillis uni longo petiolo infidentibus, languide luteis, majusculis, clypeo petalisque ceteris insigniter falcatis; filiquâ florem excipiente triunciali angustâ, tereti, curvâ, ad seminum situm adstrictâ, commissurâ utrinque protuberante; seminibus unicuique thecæ septenis vel paucioribus, ciceris magnitudine, longiusculis, nonnihil badiis, umbilico albo, saporis leguminoso-subrancidi, inter legumina patriæ palmario loco habitis. Cruda ob rancorem non comeduntur; in farinam redacta quotidianam subeunt pro scriblitis & libis pin-sendis crustulariorum manus.

 Daidsu, vulgo & literatis; & ob excellentiam *Mame*, i. e. legumen, dictus. Phaseolus erectus, filiquis Lupini, fructu pisi majoris candido.

Phaseolus priori similis, sed tetrapedalis & plenior, caule erigitur tortè ramoso, inæqualiter tereti & hirsuto; *Folia* exhibens phaseoli hortensis, dorso asperius piloso. *Flosculos* mense Augusto intra sinus foliorum explicat uni pediculo infidentes plusculos, in albo cœruleos, pumilos, floribus Ervi pares, vexillo petalisque rectis, vix expansis: Quos *filiquæ* excipiunt copiosæ fescunciales, pilo longo asperæ, filiquis Lupini fl. lut. similes, femina continentes duo, rariùs tria, piso hortensi formâ magnitudine & sapore paria, quadantenus tamen compressa, umbilico badio.

Hoc

大豆

大豆

Hoc legumen in coquina Japonicâ utramque replet paginam; Ex eo namque conficitur: tum puls *Miso* dicta, quæ ferculis pro consistentiâ & butyri loco additur, butyrum enim hâc cœlô res ignota est; tum *Sooju* dictum celebre embamma, quod nisi ferculis, certè frictis & assatis omnibus affunditur. Utriusque conficiendi modum appono:

Pro *Miso* elaborando recipiunt mensuram unam *Mâme*, five phaseolorum *Daidz*, quos aquâ diutissimè & ad omnimodam mollitiem percoctos in pultem molliculam contundunt. Pulti, ope iterandæ contusionis, permiscent Salis communis mensuras æstate quatuor, hyeme tres; quò minus salis additur, eò productum obtinetur lautius, sed minùs durabile. Mox æquali phaseolis quantitate, unam addunt & repetitâ contusione permiscent mensuram *Koos*, i. e. Oryzæ degluptæ, in vapore aquæ dulcis parum coctæ, & postquam refrixerit, in cellâ calidâ unum vel duos dies noctesque, ad situm usque contractum, repositæ. Mixturam hanc (quæ pultis vel cataplasomatis consistentiam exhibet) vasi immittunt ligneo, quod nuper cerevisiam popularem *Sacki* dictam continuerat; & ante usum uno vel duobus mensibus intactum servant. *Koos* pulti gratiam saporis tribuit, & in elaborando, velut polenta Germanorum, expertam requirit manum magistri; Quapropter sunt, qui in eo elaborando operam unice collocant & paratam venundant.

Pro *Sooju* conficiendo recipiunt eosdem phaseolos ad aliqualem mollitiem coctos; *Muggi*, i. e. frumenti, perinde hordei an tritici (à tritico productum magis nigricat) crassè contriti; & Salis communis partes æquales, five singulorum mensuram unam. Phaseolos cum frumento contrito miscent, & in loco calido mixturam uno die ac nocte reponunt coopertam, ut efferbeat. Tum massam ollæ fictili immixtam sale prædicto obruunt, affundendo aquæ

aquæ communis mensuras duas cum dimidiâ: quo facto, massam probè operculatam postridie ac sequentibus diebus singulis ad minimum semel (satiùs bis vel ter) rutabulo agitant. Labore duobus vel tribus mensibus continuato, massam filtrant & exprimunt, liquorem vasis ligneis asservantes; qui quo antiquior fuerit, eò clarior est & melioris notæ. Massam ita emulsam, affusâ aquâ, denuo irrigant & ab agitatione aliquot dierum exprimunt.

黑豆 *Siuku*, vulgo *Kuro mame*, i. e. Phaseoli nigri. Phaseoli *Daidzu* species sive varietas, fructu nigro.

Idem fructu nigricante, pumilo medicinali; cujus grana tria vel quatuor in pulverem redacta propinantur asthmaticis.

角鹿 *Katz*, vulgo *Kudzu*, *Kudzu Kádsura*, & *Kádsune*. Phaseolus, stylis flore purpureo spicatis, pendulis, sesquispithamalibus; siliquis plurimis hirsutis, triuncialibus compressis, apice redunco; fructu albedo, pumilo; radice carnosâ, cubitali, brachii crassitie, ex quâ farina edulis molitur.

藿合 *Koquan* seu *Goquan*, vulgo *Nemu no ki* & *Neburi no ki*, i. e. Dormituriens arbor. *Æschynomene* lævis montana, foliis *Acaciæ*, pinnis falcatis acutis; furculorum extremitate multis flosculorum imperfectorum umbellis spicata; Siliquis pendulis, angustis, compressis, limbo marginali decoratis, mucrone acuto: Seminibus obscure badiis, pisi magnitudinis, ovatis & compressis, nullo ungue dotatis.

Quai,

槐 *Quai*, vulgò *Fens* & *Quai kákū*. Arbor vasto & incondito caudice; foliis ex quatuor lobis, uno costam claudente, pinnatis; filiquis (quas non vidi) articulatis. Exotica arbor, & hōc cœlo rara est ac fere sterilis. An Tamarindus?

英皂 *Sokio*, vulgò *Kawara fudsj*. Arbor vasta, caudice senili scabro & incondito; ramis laxis longis tenuibus; foliis longissimis, ex multis loborum paribus (6, 9) impariter pinnatis; filiquis (quas non vidi) longis, multisque, quod dicunt, interstitiis intus distinctis. Ex Sinâ adducta arbor, rara hīc est, fructu imperfecto vel nullo. An arbor Cassiæ fistulæ?

栲角 *Kakusju*, vulgo *Kawara fisági*, it. *Adsjā*. Arbuscula foliis Lappaceis, nonnunquam auriculatis, flore pentapeloide, filiquis prælongis angustis, semine reniformi, tenuissimo, utrinque barbato.

Arbor Granati magnitudinis, *Ramos* alit paucos pingues, liberaliter extensos, *Cortice* glabro, ex viridi glauco, leviter verrucato, membranaceo laxè vestitos. *Ligno* dotatur paucō levi infirmo, *medullā* fungosā siccā. *Pediculis* palmo longioribus, tenuibus, quodammodo carinatis, ex herbeo purpurascentibus & ad angulum fere rectum extensis, inhærent *Folia*, à palmari ferè intervallo furculos ambientia, subinde terna, spithamam longa, ex amplā cordatā basi paulatim in acutum mucronem, integro margine, deficientia, nonnunquam in auriculas utrinque protuberantia, tenuia, in subluteo lætè virentia, dilutiora in dorso; superficie lanuginosā molli, præsertim supernâ; substantiæ cito arefcentis & per siccitatem friabilis. Nervi ex pediculi puncto plu-

O o o o o

res,

角楸

Kawara Filagi

res, æquales folium pervadunt, utrinque conspicui & villosi, in dorso insigniter elati ac teretes, venularum densissimarum reticulis intercepti. Folii facies, velut notam characteristicam, refert puncta obscure purpurea & micantia, in angulis nervorum ad pediculi ingressum conspicua. Surculos *thyrsi* terminant florigeri palmares vel spithamales, ex intervallis uncialibus verticillatâ dispositione racemosi & in conoidem quasi spicam excurrentes; racemis, foliorum lege, semper ternis, ad rectum angulum extensis, & per dichotomiam ramosis, successive brevioribus, facile deciduis, flore solitario uno singulis divaricationibus interfiso. Perianthium, brevi nitens pediculo, tenue & in duas partes hians, *Florem* sustinet monopetalum, pallentem, odoris subdulcis, qui ex gibboso & bullato ventre, quantus digiti auricularis apicem recipit, in quina dividitur labia rotunda, margine crispo parum laciniato, in pollicarem diametrum inæquali situ expansa, labiis duobus surrectis, ceteris (quæ purpureis punctis decorantur) brevioribus ac depressis, quo ipso flos rictum, quasi leonis, exhibet. Floris è cavitate prominet stylus siliquæ rudimento insidens, brevis, cacumine divaricato, duobus stipatus staminibus, longo rufo apice capitatis. Racemis inferioribus plerumque defluentibus, *Siliquæ* flores superiores excipiunt singulæ, pendulæ, spithamâ longiores, culmum avenaceum crassæ, teretes, per maturitatem rufæ, dehiscentes in duas valvas, intergerino levi, rugoso, tenui, obsolete badio, divisas; *Semina* utrique valvæ longâ serie insident reniformia angusta, grani avenacei longitudinis, squamarum instar tenuia, concava, ex cinereo spadicea, utrâque extremitate villis longiusculis barbata: quæ nucleum cavitate tegunt compressum, tenuem, oleosum, saporis subdulcis vapidum. Sapor foliorum & corticis tetricè amaricat. Siliquarum decoctum propinatur asthmaticis. Folia partibus dolentibus imponuntur, ac nervis perhibentur amica.

CLASSIS IV.

Plantæ specioso flore conspicuæ.

香瑞 *Sjiko*, vulgò *Rintsjò*, *Ranttjôge*. Arbuscula bicubitalis, folio lanceato integro, verticillato agmine nascente; flore Jasmini albi, in furculorum fastigiis in umbellam congesto, quatuor acutis labiis radiante, fragrantissimo. Colitur in cupis, vel hortis, quos vocant Adonidis.

Famma Rintsjo. Eadem sylvestris, foliis longioribus paulo minoribus, caryophylli aromatici figuram utcunque referentibus.

擇木 *Mokksei*, vulgò & literatis dicta arbor hortensis, furculis verrucosis; Folio Castaneæ, orâ raris pumilisq; papulis conspicuâ; Flosculis albidis in croceum languentibus, tetrapetalis, pumilis, in axillis foliorum confertim nascentibus, Jasminum spirantibus, fragrantissimis; unde Sinensibus in deliciis sunt.

欒 *Buke*. Arbuscula Acaciæ Germanicæ facie, flore pentapetalo rubro.

棠棣 *Teito*, vulgò *Famma Buki*. Cytisi facie frutex sylvestris, folio ex circinatâ basi in acutum mucronem excurrente, triunciali ac longiori, multis æqualibus nervis decorato, ambitu crenato & acutissimis denticulis ferrato; flore simplici luteo Ranunculi, Rosæ caninæ facie ac magnitudine, ut plurimum pentapetalo, sæpe hexapetalo ac heptapetalo.

Famma

Jamma Buki alter, flore capitato Bellidis majusculo, luteo, pleno, sine staminibus.

柳楊美 *Bioru*, vulgò *Bijò Janági*. *Salix* pumila, flore Ranunculi magno. *Sive*: *Androsæmum Constantinopolitanum* flore maximo *Wheleri*.

美辛 *Sini & Confusi*, vulgò *Kobus*, al. *Side Kobusi*. Arbor sylvestris Tulipifera, Cerasi magnitudinis, ramis rarioribus tortuosis; cortice scabro Camphoram redolente; folio Mespili; floribus primo vere ex lanuginoso folliculo ante folia nascentibus singulis, Tulipam Liliūve album vulgare petalorum numero & magnitudine exprimentibus, dorso versùs basin erubescente, stylo medio crasso turbinato vel conoide, denso apicum longorum agmine stipato. Dicitur vulgo etiam *Mokufitzqua*, *Kisinqa* & *Jokuranqua*.

蘭木 *Mokkwurèn*. Frutex Tulipifer priori congener, ramis raris inconditè divaricatis; foliis plerumque nudus citò deciduis; furculis circa extremitatem pinguioribus & crebris geniculis deformatis; flore Liliōnarcissi rubente.

Mokkwuren flore albo, novem plerumq; petalis inordinatè ac parum dehiscentibus donato, staminibus circa umbilicalem conum rubicundè purpureis.

躑躅 *Tecki Tsjocku*, vulgò *Tsutsusi*. Frutex bicubitalis densus, flore liliaceo, folio integro piloso, seminali vasculo pentacocco. *Sive*: *Cistus Indicus* Ledi Alpini foliis & floribus amplis *P. Herm.*

躑躅

Hu Hüsi

VB

Frequens in regione arbuscula specierum varietate & ubertate florum, quos Vere & autumnno fundit, hortos camposque jugiter decorat. Intra semi orgyjæ metam ab imo ramosa est, *cortice* vestita in badium glauco, æquali, ex dehiscente cuticulâ nonnihil scabro; Lignum est solidius, leve, obsoletè albicans; *medulla* duriuscula, fungosa, ligno adnata; *Ramuli* in plures eodem loco divaricati furculos tenues rectos, speciosam flosculorum quasi sylvam in fastigio exhibent. *Folium* brevi insistens pediculo, simplex est, orâ integrâ & pilosâ, ex acutâ basi in parilem mucronem modico arcu productum, unciale vel longius; pro diversâ specie, tenue vel pingue, villosum vel glabrum, deciduum vel perenne, inordinate solitarium vel catervatim & à longis nudis intervallis confitum. *Flos* denso suffultus foliorum satellitio, calyculo villoso dentato exilis & pilosi petioli, nititur, ex Gemma oblonga magnisque plicis lacunosa, uno quasi impetu luxuriose effusus, Lili Martagonis facie, monopetalus, ex tubulo semiunciali lacunoso in quina fatiscens labia majuscula, petalorum faciem referentia, circinata vel oblongius ovata, in biuncialem diametrum lilique speciem distenta, duos quidem repanda, cetera magis surrecta; coloris pro speciei genio diversi, stylo (in umbilici piloso turbine extante) tenero, tenui, longiusculo, staminibus flori concoloribus & labiorum numero plerumq; respondentibus, apice decoratis bifido, duobus tubulis perforato, oblongo. Seminale vasculum florem (rarissimè) excipit turbinatum, pumilum, pentacoccum, semine exili rufente prægnans.

Nitida & accurata Cl. *Pauli Hermanni* in Hort. Bat. descriptio extat, sed plantæ extra natale solum à genio suo utcunque degenerantis. Nostram construximus, quatenus omni speciei vel varietati quadraret. Varietates enim sunt plurimæ, à tempore quo florent, locô natali, differentiâ foliorum & aliis accidentibus pendentes. Quæ
autu-

autumno florent, foliis pleræque gaudent perennibus, & repudiato generis nomine appellantur *Sâtsuki*, id est, pluviales, à pluvio tempore. Utriusque varietates peculiaribus nonnunquam insigniuntur cum vulgi appellationibus, tum doctorum characteribus, quos omnes recensere non est operæ pretium. Varietates *Tsutsûsi* oblatae mihi sunt sequentes:

Tsutsûsi, five *Cistus*, flore liliaceo albo, maculis sanguineis.

Tsutsûsi, flore albo majusculo, maculis sanguineis longioribus, petalis amplis cordatis, apicibus rufis, albo polline variegatis.

Tsutsûsi, flore candidè violaceo, maculis saturis purpureis, staminibus denis, apicibus sulphureo polline confertis.

Tsutsûsi, flore parvo, murice saturato, petalis styloque rubentibus, apicibus ex fusco punctatis.

Rjuku Tsutsûsi, liliifera Insulæ Luconiae, flore languidè luteo, petalis surrectis, punctis saturatioribus variegatis.

Rjuku Tsutsûsi, flore igneo, punctis petalorum croceis, apicibus rufis.

Rjuku Tsutsûsi, flore purpureè rubenti, maculis obscuriùs purpureis.

Fedogana Tsutsûsi, celebtis per Japoniam *Citrus* urbis *Fedogana*, surculis hirsutis, folio pilosissimo figuræ lanceatæ. Datur alia flore albo, alia iucarnato, alia purpureo.

Jam-

Famma Tsutsúsi, Cytisus Liliifer campestris, flore valde incarnato, punctis rufis asperfo.

Famma Tsutsúsi, flore Majali valde incarnato, punctis densis rubentibus.

Famma Tsutsúsi, flore cinnabarino, maculis saturatis sanguineis.

Mijama Tsutsúsi, Liliifer montanus, floribus ante & cum foliis luxuriosè effusis, ex incarnato purpureis.

Mijama Tsutsúsi montis *Sakanosta*, flore purpureo ante folia nascente.

Mijama Tsutsúsi montis *Sakanosta*, flore ante folia prodeunte purpureo, staminibus denis.

Kirisma Tsutsúsi. Densa arbuscula, in hortis Principum culta & in pretio habita; flore pumilo coccineo, mense Majo effusissimo, ut arbor tota appareat sanguinea.

鶯木 *To kèn*, vulgo *Sátsuki*. Cytisus Liliifer autumnalis, *Tsutsúsi* congener, cortice obscuriori, furculis hirsutis & multâ offensione asperis; foliis pilosis, verticillatâ dispositione furculos ambientibus; floribus rarioribus singulis, successivè, non pari nixu nascentibus. Varietates non paucas habet, ex quibus mihi in conspectum venerunt:

Sátsuki, flore plenè incarnato.

Sátsuki, flore coccineo dilutiore.

Ppp pp

Sátsuki,

Satsuki, flore albo duplo, id est, lilio gemino, altero alterum complectente.

Satsuma Satsuki, à provinciâ ita dictus, flore valde conccineo.

Jedogawa Satsuki, flore in candidum purpurascente; ab urbe natali nomen adeptus.

✱✱ *Sá & Sjùn*, vulgò *Tsubakki*. Frutex flore roseo, fructu pyriformi tricocco. Notari moretur: Fruticem hunc structurâ ac facie suâ exprimere *Theam*; unde Orienti placet, proprio adhuc carenti, characterem mutuari à *Tsubacki*. Hic alius est Sylvestris, qui ubiq; in dumetis & sæpimentis fruticat, alius Hortensis, qui insitione vel culturâ mansuetior factus, pleno ac pulchriori flore magnificè decoratur. Utriusq; innumeræ dantur varietates, à loco natali, conditione florum, vel figurâ partium denominatæ. Ex primis & maximè obviis est:

✱✱ *Sán Sa*, vulgò *Famma Tsubakki*, i. e. *Tsubakki* montanus sive sylvestris, flore roseo simplici.

Frutex ex brevi caudice ramofus, arboris æmulatur magnitudinem; *Cortice* vestitus in glaucum badio, æquali, carnosio, tenui, à ligno, quod perdurum est, difficulter abscedente. *Pediculis* semi uncialibus, supino latere compressis, *Folia* promiscuo loco insistant singula, majusculis foliis *Cerasi* hortensis ad assem similia, sed quodammodo rigidiora, duriora & utrâq; facie splendens. Ex eorum axillis, successive per autumnum una vel gemina prodit *Gemma*, globi sclopetarii magnitudinis, ex squamis herbaceis, concavis, pilosis, plus minus vicenis gradatim imbricata: quâ oscitante, *peta-*
la

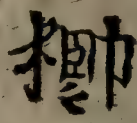
扶 *Thubaki*

la, velut ex perianthio, erumpunt incerto numero fœna vel septena; in Rosæ Sinensis dictæ, vel si mavis, in Malvæ arboreæ speciem disposita, valde rubentia, ad ungues connata; medium occupat Tunica in gyrum ducta, figuram coronæ referens, tenera, carnosâ, mollis, incarnati coloris, altitudinis uncialis, à semi pollicari integritate in stamina fatiscens amplius centena, ex incarnato candida, apicibus decorata luteis, ingenti hiatu divisis, brevibus, compressis. Stylus umbilicali bullæ insistit tenuis, staminibus concolor & longitudine æqualis, fastigio cuspidato, intorto, herbaceo. *Vas seminale* florem, sed rarissimè, excipit tricocum, pyriforme, sesquiuncialis longitudinis, tribus sulcis pulvinatis striatum, per maturitatem fuscum, ligneum & dehiscens; nucleo singulis utriculis unico, ferè nucis avellanæ magnitudinis & figuræ, superficie rugosâ, rufâ, substantiæ carnosæ albæ, saporis unguinosi.

Oblatum mihi est vas seminale aliud, alicujus *Tsubakki* sylvestris, (in frutice hortensi, & qui flore pleno est, fructus nunquam vel rarissimè observatur) quod à genio suæ stirpis valdè recedebat, ne legitimum credidissem, nisi extitisset in surculo genuinis *Tsubakki* foliis confito. Erat autem prædicto simile, sed monococum, cortice crasso ligneo, sine depressionis & fissuræ notâ; nuculis intus quinque, tenui corticulâ donatis, quæ effracta reddebat plura incerto numero semina discrepantis magnitudinis & figuræ, alia Anisi semini similia.

 Dsisj. *Tsubakki* hortensis, flore pleno maximo Rosæ hortensis, palmaris diametri, plenè incarnato albisq; maculis sparsim intermicantibus variegato; staminibus intermixtis in orbem quodammodo vergentibus. *Dsisj* caniculam significat, quam appellamus (sit verbo venia) Leunculam: nomen ex gratioso flore obtinet.

Sasan-

山茶 *Sasanqua*. *Tsubakki* species pumila, flore rubro simplici ut plurimum pentapetalo, disco seu umbilico stamineo, fructu tripyreno pyriformi, nucis pistaceæ magnitudinis, nucleis tribus albis rotundissimis. Folia ejus præparata Theæ adduntur pro conciliandâ odoris gratiâ. Decoctum foliorum fœminis in usu est pro lavacro capillorum.

Varietatum ceterarum notiora nomina sunt: *Tsubakki Siratamma*, *Sjinkuri*, *Borri*, *Usirasji Borri*, *Jtokuri*, *Dsjurin*, *Benke*, *Nankin*, *Kommatz*, *Karai ito*, *Jedo momidsji*, *Fidsjirimin*, *Commakura sasanqua*, *Sokkoben*, *Kaisan*, *Kikjo*, *Jedo dairin*, *Saifu botan*, *Fino botan*, *Meokin*, *Ofjam*, i. e. magna Siamensis, *Kosjam*, i. e. parva Siamensis, *Jostsjino donno*; ut plures taceam; ex quibus conspiciendæ mihi datæ sunt:

Tsubakki, arbor flore Rosæ hortensi similimo, pleno, ex incarnato rubente, stamine apiculato raro, mediis petalis intersperso.

Tsubakki flore nonnihil rubente pleno, petalis quindenis.

Tsubakki flore duplo sanguineo, maculis albis.

Tsubakki flore duplo ex incarnato albicante, maculis rubentibus.

Tsubakki flore duplo rubro, quinque petalis exterioribus magnis, interioribus verò brevibus plicatis; staminibus numerosis, passim in parva petala degenerantibus.

Tsubakki flore simplici coccineo, petalorum fronte cordatâ, staminibus successivè petalorum substantiam atque formam induentibus.

陽紫 *Sijo*, vulgò *Adsai*, it. *Ansaì* & *Adsiki i*.

Sambucus aquatica, furculis pinguibus punctatis, folio Hortulæ Malabaricæ; floribus tenerrimis cœruleis tetrapetalis & pentapetalis, in magnam densamque sphaeram compactis, exterioribus, qui ambitum constituent, majusculis, interioribus, qui racemorum axillis infident, minoribus.

團米分 *Fundàn*, vulgò *Te Mariqua*, i. e. Pila florida major, vel *Te Mari*, id est, pila major.

Sambucus rosea, folio aquaticâ, magis rotundo, nervis densissimis in ambitum excurrentibus conspicuo, orâ ferratâ; flore pentapetalo albo, in sphaeram pilæ magnitudinis congesto.

Kode mariqua, i. e. Pila florida minor. *Sambucus rosea angustifolia*: Fruticula ab imo ramosa, foliis alternatim singulis triuncialibus angustis, acutè & inæqualiter ferratis, racemis parvis floridis, sphaeræ figuram affectantibus, flosculis pentapetalis albis.

晨高 *Foro*, vulgò *Utsugi*, vel *Famma Utsugi*.

Sambuci facie frutex, ramulis furculisque tenuibus, geniculatis, ut plurimum adversis & cavis, intra orgyjæ altitudinem fluctuans; cortice incano, in furculis rufo, libero virente peramaro; ligno duro tenso levi & fibroso; foliis conjugatis fescuncialibus, ex ovato mucronatis, nonnihil asperis & tenuibus, orâ subtilissimè ferrata; flosculis per furculorum triuncialem foliisque orbam extremitatem confitis, numerosis, albis, pentapetalis, floribus Aurantiæ similimis, staminibus singularis structuræ denis; calyculo dentato, globoso, carnosio, fructus futuri, ut apparebat, rudimento. Usus ligni est scri-

nia-

niariis, pro fabricandis clavis subtilissimis; cortex medianus emplastra ingreditur.

Utsugi, seu *Fon Utsugi*, i. e. *Utsugi* legitima. Eadem species flore niveo pleno (petalis plus minus 20) densissimo. Ad exornandas areolas non in postremis habetur ab hortulanis.

楊木壺 *Korei Utsugi*. Sambucinâ ramorum facie frutex Coræensis, vel à Coreâ primùm advectus, folio *Adsai* magis venoso & longiùs mucronato; Pediculis, in extimis furculis, longis ramosis, in quinas angustas lacinias, floris basin amplexantes, desinentibus; Flore monopetalo speciosæ structuræ, ex angusto semiunciali tubulo in amplum excrecente scyphum (quem apice auricularis impleas) pentagonum, in quina magna ovata labia, pollicari & amplius diametro, expansum, emicante stylo insigniter capitato, cum staminibus apiculatis quinque; odoris fragrantis caryophyllacei, coloris fugacis & in eadem stirpe nivei, in carnati & rubentis.

Nippon Utsugi, i. e. *Utsuggi* Japonica (qs. vernacula) incolis dicta. Eadem montana species, flore ejusdem structuræ minori, in purpureum rubente, labellis minoribus minùs expansis, bullis singulis ante crenas, singulari floris cum decore, protuberantibus.

薇紫 *Sibi*, vulgò *Fakûdsitqua*, it. *Fakûsinda* & *Fakûsit*. Arbor perrara, Granati magnitudinis, tortuosa, ex luteo albicans & excorticata apparens; foliis per furculorum decursum densis adversis, imparis magnitudinis, exiguo pediculi rudimento nixis; floribus in furculorum racemoso fastigio densis, & in duarum
vel

vel amplius spithamarum ambitum luxuriosè extensis, caryophyllorum hortensium magnitudinis, speciosissimis, incarnatis, hexapetalis, petalis mesenterii instar crispis, pediculis longis tenuissimis extra calyculum exporrectis, umbilico staminum denso agmine conferto; perianthio ventrioso, in quinos dentes diviso, totidemque lineolis striato.

若陵 *Rjotsjo*, vulgò *Nodsen Kadsura*, *Notjsjo*.

Frutex longissimè scandens; furculis adversis crassis, viridibus, verrucatis, in stylum excurrentibus spithamalem, pediculis adversis pinguibus ramosis laxè spicatum; folio adverso pinnato Rosæ hortensis, pinnis lævibus, mucronatis & profundè ferratis; perianthio unciali herbaceo, tenui, pentagono, longis dentibus crenato; flore puniceo ex fescunciali tubo in quina frontata labia rosæ petalis similia expanso, staminibus quinis, duplici apice donatis, pistillo bicipite; fructu tetrapyreno, seminibus oblongis conglobatis, per immaturitatem albis ac carnosiss.

斗掌 *Kingo*, vulgò *Asagawo*, i. e. manè aperiens.

Convolvulus vulgaris, flore majore albo matutino.

子壹支 *Kos & Kudsi*, vulgò *Firagáwo*, i. e. meridie aperiens.

Convolvulus vulgaris flore majori albo meridiano. Uterque in hortulis circa perticas obornatum colitur.

藤 *Too*, vulgò *Fudsi & Fússi*. Frutex hortensis tortuo-

sus, scandens, ad Vitis viniferæ morem multis sarmen-
tis luxurians, & ad pergulas desuper obducendas aptari
patiens, Folio impariter pinnato integro, tenero, spitha-
mali;

mali; Racemis seu spicis floridis, spithamalibus, sesqui-spithamalibus & longioribus, toto Vere copiosissimis, botrorum instar pulcherrimo spectaculo pendulis; flore papilionaceo inodoro; filiquis phaseolisq; atris, rarissimis. Varietates ejus sunt: *Fudsj* flore purpureo, & *Fudsj* flore niveo. In urbe *Osaccâ* & passim alibi, diætæ imò aræ visuntur multorum passuum, unius vel paucorum fruticum sarmentis, ne cœlum appareat, dense contactas; in quibus florû pendulorum copiâ & peregrinâ pulchritudine oculos nihil magis oblectare potest. Intromittuntur hospites ad spectandum soluto paucorum obulorum pretio; qui, si ingenio polleant, epigrammate vel elogio, flori uni, qui maximè placebat, appenso, Floram loci prædicant atque aliis commendant. Curiosi radicem stercoreant fæcibus cerevisiæ, (*sacki*) sic florum spicas gignunt longissimas, aliquando trium & quatuor spithamarum.

Jamma Fudsj. Eadem sylvestris, foliis flosculisq; minoribus, stylis floridis surrectis.

Saru Kake banna. Frutex longis paucisque virgis luxurians, Cristam Pavonis *Breynii* proximâ similitudine referens, foliis pennatis Glycyrrhizæ vulgaris; thyrsis florigeris pedalibus, ex rubido badiis, tenuibus, flosculorum ambitu pulchrè spicatis; pediculis fescuncialibus in quina desinentibus foliola tenuia, in herba-ceum lutea, florem amplexantia; flore pentapetalo luteo, petalis uno brevi, rubeis punctis variegato, & quatuor majoribus ad pollicarem diametrum in crucem expansis, florem papilionaceum situ ac dispositione imitantibus; staminibus decem brevibus incurvis incarnatis, rubro apice intus luteum pollinem fovente decoratis, pistillo herbaceo nudo.

Sui Sin Kadsira. Clematis altera *Clusii* flore duplo
Dodon. in append. ad cap. 18.

In dsin Kadsira. Clematis priori similis, pediculis longis cirrorum in modum intortis, trifoliis; flore hexapetalo albo, medio disco plenè purpureo.

欒 *Kin*, vulgò *Mukunge*. Malva frutex hortensis, virgis surrectis longis parùm ramosis, folio auriculato, flore in purpureum cæruleo simplici; umbilico in conum exfurgente pinguem carnosum, fastigio verrucoso novi coni speciem exhibente. An Malva arboorea Veneta dicta C. *Baubini*?

Mukunge altera flore pleno cæruleato, petalis densis crispis, sine medio stylo vel staminibus.

落葵 *Fujoo*, vulgò *Kibatsisso*. Althæa arborefcens, foliis Ficulneis altè laciniatis & serratis; Seminali vasculo tetracocco pyramidali, triunciali, membranaeo, hirsuto, per maturitatem in quatuor fissuras dehiscente. An Malva folio Ficûs profundè laciniato C. *Baubini*?

葵 *Ki*, vulgò *Awoi*, in specie *Kara Awoi* dicta. Malva hortensis sive rosea, vulgo Malva arborefcens. Cujus plures sunt varietates ratione colorum.

Ko Awoi. Eadem flore parvo.

Fujò. Rosa Sinica, flore ephemero, mane rubro, post meridiem purpurascete.

葵秋 *Sjuki*, vulgò *O Renj* & *Kooso*. Alcea, radice

dice viscosâ, folio digitato, flore ephemero pentapetalo magno puniceo. Descriptionem vide p. 474.

木同 *Too*, vulgò *Kiri* & *Nippòn Kiri*, i. e. *Kiri* Japonica. *Althæa* arbor dipyræna, flore digitalis æmulo.

Arbor satis vasta, caudice assurgit crasso incondito, & in paucos ramos tortuosos, brachiato. *Gaudet cortice* pingui, glabro, glauco, facile abscedente, odoris ac saporis leguminosi ingrati; ligno levissimo, firmo tamen & à scriniariis pro fabricandis capsulis expetito; medullâ albissimâ, magnâ, fungosâ, adnatâ. *Ramulos* exhibet simplices, crassos, infirmos & fere cavos, ex badio virescentes, cinereis verruculis aspersos, & ad foliorum exortum compressos. Hos *Folia* à palmari intervallo stipant conjugata, pediculis spithamalibus vel longioribus, teretibus, incano pilo hirsutis insistentia; in Plantis tenerioribus luxuriosè magna, magis lanuginosa & Bardanæ foliis similia; in provectioribus minora, utrinque in auriculas sinuata, vel in Pampini figuram, obtusis mucronibus, explicata; tenuia sunt, mollicula, pauci humoris, subtus incana, & ad tactum holoserica, nervis firmata insignioribus plusculis ramosis, ex basis centro ad ambitum excurrentibus, summo latere depressis, subtus eleganter prominentibus. *Stylis* spithamalibus & longioribus, crassis verrucatis adhærent *Flores* alternatim adversi, pediculis uncialibus facile deciduis, in imo stylo racemosis, in processu bifurcis ac trifurcis, in calycem lanuginosum quinquifidum (labiis ovatis) desinentibus. *Flos* ex cæruleo obsoletè purpureus est, intus albescens, odoris exigui dulciculi, biuncialis longitudinis, tubulosus & Antirhini vel Digitalis flori similis, adeoq; ab Althææ genio degener, quina exerens labia crispata magna crenata, elegantis & incertæ figuræ, quæ ante explicationem intus latent, velut studio naturæ occul-

桐 Kiri

tata; externa ejus superficies (nonnunquam raro pilo conspicua) quadantenus est striata, subtus duabus lacunis insigniter sulcata. Pistillum seminali turbini insistit semiunciale, teres, extremitate recurvâ, staminibus stipatum quatuor, imparis longitudinis, apice pallente, ovato, bivalvi. *Conceptaculum* feminine, à cujus caractere nomen mutuavimus, fescuncialis est longitudinis, figuræ ex pyramidali turbinatæ, lateribus adversis, duobus subcompressis, duobus verò convexis & per mediam longitudinem tenui sulco in scriptis, micans & tactu viscidum, substantiæ carnosæ humidæ, per maturitatem fuscum, membranaceum & in duos alveolos, tenui albâ membranulâ distinctos, dehiscens. *Semina* alveolis clauduntur singula, levi tomento involuta, amygdalæ magnitudinis & quodammodo figuræ, superficie atricolore, substantiæ carnosæ unguinosæ. Oleum semini expressum, duplex prostat: unum subtilius, nomine proprio *Toi* dictum, cujus per exiguâ quantitate vernix Japonica diluitur; aliud spissius *Jeko* nuncupatum, quô charta vestiaria imbuitur.

Decor folii *Kiri* meruit, ut antiqua Cæsarum progenies (quæ potestate seculari hodie exuta, saltem dignitate Pontificali fruitur) pro Insigni Gentilitio delegerit folium *Kiri* in dorso conspicuum, cum prominentibus tribus spicis floridis.

桐梧 *Go Too*, vulgò *Go too Giri*; item, caractere alio, *Téi Too*, vulgò *Fi Giri*, i. e. Ignea *Kiri*, à colore igneo, stylos floridos perianthia ac flosculos tingente, dicta. Frutex exotica ex Luconiâ & Coreâ illata, unde & *Rjoke Giri* & *Corèi Giri* appellatur; folio Pampineo, furculis in stylos floridos ramosos desinentibus; flore specioso, pollicari, ut in Lilio Convallium in seriem pendulo, campanæformi, pentapetalo.

藥芍 *Saku Faku*, vulgo & literatis, it. *Karwu Jûnkusa*. Pœonia communis seu fœmina, trifolio ramoso, flore sanguineo simplici.

Eadem flore plenissimo incarnato.

Eadem, petalis in medio longis surrectis, cristam referentibus.

丹壯 *Botan*, usitatè & ad characterem; it. *Fkamigusa* & *Hatskângusa*. Pœonia major, stirpe ligneo surrecto, folio ramoso, laciniis inæqualiter divisis.

薇薔 *Foo sen*, it. *Kinfo qua*, vulgò *Ibara*, it. *Igi*, i. e. spina, *Igino fanna*, i. e. flos spinæ, vel mutuato à Lusitanis vocabulo: *Rosa*. Rosa frutex spinosus nostras. Non habet eam odoris gratiam, quam in Europa vel Asia occidentali. Varietates sunt:

Rosa hortensis flore pleno albo.

Eadem flore rubro.

Rosa sylvestris flore pentapetalo, odore perdulci.

Eadem flore candido.

冠雞 *Kéi quan*, vulgò *Keitóge*, quod κατ' ὄνομα significat cristam Galli. Amaranthus; cujus, ratione florum, varietates hîc sunt:

Amaranthus vulgaris, paniculis rubris propendentibus.

Amaranthus flore rubro in speciem cristæ gallinacæ conglomerato, fronte æquali in spithamalem latitudinem extenso.

Amaranthus flore rubro conglomerato, inæqualiter ad spithamalem extensionem frontato, paniculis quibusdam propendentibus.

Ama-

Amaranthus flore conglomerato, fronte cristato spithamali luteo.

Amaranthus flore conglomerato, fronte cristato spithamali luteo, interspersis maculis plenè rubentibus speciosè variegato; caule ex luteis ac rubentibus venis succiferis striato.

牛膝 *Goositz*, vulgò *Jno Kadsitz*. Amaranthus Siculus spicatus Bocconi, flosculis pentapetaloidibus albis; semine fusco.

薔玉 *Foksan*, vulgò *Gibboosi*. Gladiolus Plantaginis folio; scapo sesqui spithamali recto, extremitate floridâ; floribus (10, 12) Liliaceis vernis, in purpureum albicantibus, ex angusto tubulo ampullaceis, triuncialibus, in senos dentes laciniatis, staminibus totidem, styloque medio repandis. Dicitur aliis *Sagi Furi*, i. e. *Lilium Sagi*.

Gibboosi altera, folio angustiori, flore autumnali.

蘭 *Ran* vulgo & literatis dicta. Iris pumila, radice fibrosâ, folio cubitali arundinaceo, caule tenui sesquispithamali, flore Ornithogali galeato pentapetalo, trium unciarum expansionis, in luteum albescente, purpureis virgulis striato, suaviter fragrante; galeâ brevi pingui aduncâ, labioq; subtenso carinato, obeso, repando, utroque purpureis guttis punctato. Si consentiret radix, ad Orchidum familiam referenda esset.

No Ran, i. e. sylvestris *Ran*, aliis *Famma Gibboosi*. Iris radice nonnihil tuberosâ & fibrosâ; folio caulem imum involvente liliaceo ampliori, (seu Iridis Pann. IV. Clus.) caule sesquispithamali, recto pingui, nudo floribus Ornitho-

nithogali seu Cynosorchidis majoribus luteis, in anteriorem partem longâ serie propendentibus, pentapetalis; galeâ brevi obesâ, cavâ singularis structuræ, in tria petala muscæ alis similia terminante. Varietates vidi:

No Ran flore Ornithogali minore luteo, petalorum dorsis rufescentibus.

No Ran flore minimo, pollicaris expansionis, ex purpureo minioque variegato, apicibus luteis.

No Ran flore minimo petalis exterioribus tribus herbaceis concavis striatis, interioribus luteis, purpureâq; in dorso striâ signatis. Dicitur etiam *Sâssa Rindo*.

Sju Ran, Helleborine angustifolia palustris sive pratensis. *C. Baub. P.*

蘭風 *Fu Ran* literatis & vulgo. Iris pumila aërobia, flore cucullato albo, monococco, semine pollinem referente.

Iridem hanc perennem, quæ in rupium arborumq; musco habitare amat, aërobiam appello, quia in aëre suspensa ex vento vegetari creditur. Frequens ante fores in superliminaribus ædium, nescio ex qua vulgi superstitione, suspensa cernitur, in fasciculo cum caulibus & foliis compacta; quæ, licet radice & nutrimento orbata, flores tamen, quos in gemmis foyet, unâ cum semine producit; deinceps non paritura amplius, vitam tamen cum virore annis aliquot servatura. Sobolis amans funiculos per terræ superficiem educit breves, tenues, geniculatos; quibus, quâ parte radículas agit, novam plantam generat; idem nonnulli caules (quamvis in cassum) agitant, demissis ex loco geniculorum radiculis, quæis terram captare gestiunt. *Radiculis* gaudet

風蘭

Icon ex Herbario
Japon Kinmodsuai

det fibrosis, densis, tenuibus & tensis, palmaris circiter longitudinis, ex pallido albicantibus. *Caules* ad basin coherentes ex radicum fasce confurgunt plusculi (5, 10) spithamales, pennam anserinam crassi, ex unciali intervallo in speciem caudæ scorpionis geniculati; geniculis ipso caule strictioribus, articulis striatis, obscure viridantibus ac micantibus, carne succulentâ fartis, saporis unguinosi, salivam pingui & purpurascente mucosâ, imbuate. *Folia*, amissis floribus, caules circumnascuntur arundinacea, angusta, pedalia, striata, pingua, fronte per medium tenuissimè carinato; Folia quædam non rarò caulium geniculos atque ipsa fastigia occupant, sed brevissima & vix pollicem longa unum vel duo. In fastigiis caulium, quos folia destituunt, *Flores* mense Majo gemini, terni, vel plures proveniunt, pediculis singulis, uncialibus, tenuibus, surrectis, nonnihil incarnatis confiti, nudi cucullati, phaseolorum floribus æmuli, fescuncialis longitudinis, senis laciniis sive petalis conspicui, ex incarnato candicantes; cucullâ (ad quam pediculus inferitur) retroductâ, magnâ, gibbosâ, cujus in umbilico galea prostat purpureis punctis adspersa & quatuor apiculis luteis, laxè compactis ac communi carnosio operculo clausis, conspicua. *Vas seminale* flores singulos, velut in Narcisso, excipit monococcum, figuræ inæqualiter turbinatæ, longitudinis uncialis, carnosum, virens, tribus striis eminentibus insignitum, interiori superficie rugosâ: polline refertum albo, in luteum languente.

Parilis genii Plantas duas Bataviâ mihi transmisit singularis amicus meus D. Nic. Möllerus, quas placet inter Japonicas recensere, velut adoptivas & prosperè hîc vigentes. Sunt autem ex parasitante illustri prosapiâ *Angurèk*, quæ flores gignit figuræ bestiolarum & in arboribus alienâ quadrâ vivit, in vasibus etiam coli patiens. Hujus mihi Flora Javanica exhibuit species quinque, omnes

omnes structuræ elegantissimæ, alias odoris insuper
 suavissimi: quarum 1. vocatur *Angurèk warnà*, id est,
Angurek versicolor, à coloris varietate; altera speciali
 gaudet nomine Lusitanico *Fouli passer*, ob passeruli vo-
 lantis figuram, quam flos exhibet; à Bontio (ni fallor)
 dicta *Sedum arboreum flore Anagallidis*, odore aromatico
citri æmulo, quò nihil in vitâ gratius naribus percepisse
 scribit. 3, *Angurek Mungo*, ex simulacro styli floriferi,
 qui munci seu mustelæ caudam, explicatis pilis erectam,
 florum stipatione refert. 4, *Angurek de Sáiva*, Javanis
Sompù nuncupata, radice bulbosâ. 5, *Angurèk fouli*
lacra, i. e. flos scorpionis ex figurâ suâ, Javanis *Katong*
ging appellata. Omissis ceteris primam atque ultimam
 hîc locabimus.

Angurèk Warnà. Herba scandens parasitica, folio
 arundinaceo, flore variegato hexapetalo, papilionem
 volantem exprimente, proboscide brevi.

Radice gaudet fibrosâ, si arborem occupet, brevi ac
 rarâ; caule constat simplici vel parum ramoso, tereti,
 pleno, lento, qui ad arboris superficiem capreolis visco-
 sis leviter se applicat, tardoque incremento adsurgit.
Foliis donatur raris arundinaceis, crassis, duris & an-
 gustis; quorum è sinu *Stylus* emergit sesquispithama-
 lis, in vasibus ex succo terræ rigidus & surrectus, in ar-
 boribus (intermissâ irrigatione) pendulus, floribus un-
 ciali intervallo diffidentibus spicatus. *Flos* fescuncia-
 li tenui pediculo infistit, pallidus & nonnunquam in
 herbeo albicans, ex quinque petalis, rostro sive probos-
 cide, atque ei opposito cucullo compositus. Petala in
 planam papilionis quodammodo figuram expandun-
 tur, oblongo-ovata, uncialia vel longiora, unâ striâ pur-
 pureâ per mediam utriusque lateris longitudinem ex-
 currente, punctisq; purpureis plurimis variegata. Pro-
 boscis

boscis pediculo in rectâ lineâ opponitur angusta, car-
nosa, superno latere incurvâ & cylindraceâ, inferiori
plana, punctisque minutissimis scatente. Cucullus ei
obversus & suppositus extremitatem habet deorsum re-
flexam, in aliis plantis integram, in aliis insigniter ab
utroque latere crenatam, intus purpureis maculis gut-
tatam, umbilico pingui carnosio, & dehiscente rimâ me-
diâ diviso. Florem excipit *vasculum seminale* trica-
psulare, cujus semen non venit mihi in conspectum.
Flos pro cultoris studio maximè variat elegantiam & ma-
gnitudine.

ﷲ *Katong' ging* Javanicè, vulgò & Lusitanicè
Fouli lacra. Herba parasitica, folio arundinaceo, flo-
re scorpionem referente, odore moschi.

Habetur hæc planta apud Javanos in deliciis & ma-
gno studio colitur; tum ob floris eximium odorem,
quem spirat, moschi, tum ob singularem elegantiam &
figuram scorpionis, quam exhibet: ex quâ à Lusitanis
illuc olim advenis *Fouli lacra*, i. e. flos scorpîi appellata
est, nomine hodiè apud vulgum & Belgas, in Insulâ com-
morantes, usitato. Planta crescendi modo, caule ac to-
tâ figurâ à priori non differt: *Folia* saltem paulò bre-
viora ac latiora habet. *Flores* maximè diversi sunt, &
stylum ut majores, ita pauciores occupant. Obtulit mi-
hi Ill. Dn. Gen. *Outborn*, ex amœnissimo horto subur-
bano suo stylum floribus decoratum omnino septem,
omnibus explicatis; spectaculo fanè jucundissimo, ut
negem quicquam elegantius & admiratione dignius in
regno vegetabili me vidisse. Audivi, qui in uno stylo
se vidisse flores duodecim testati sunt. Est autem *flos*
pentapetalus, coloris citrini, maculis purpureis magnis
elegantissimis densè variegatus; petalis biuncialibus,
pennam anserinam latis, rigidis, pinguibus, extrema-
tibus

Angurek Katong-ging

Angurek Warna

tibus paulò latioribus, frontatis, & quodammodo repandis. Ex petalis unum medio loco positum ceteris longius est, & in rectam lineam, exemplo caudæ scorpïi, extensum; cetera utrinque duo in lunarem figuram à caudâ decurrunt, quasi pedes repentis scorpïi expressura. Caudæ opponitur proboscis brevis & incurva, pennâ anserinâ crassior, superiùs teres, inferiùs concava & purpurea, eo situ locata, ut referre bestiolæ caput videatur. Arguta hujus structura est; basis tribus decorata ambientibus laciniis, brevibus surrectis, inter se difformibus, in exortu connatis; fastigium operculo tenui concavò purpureo clauditur; eoque dempto comparet caruncula pyramidatæ figuræ, apice duobus globulis stipato. Odorem flos moschi exquisitissimum atque adeo copiosum spargit, ut unicus stylus floridus totum conclave impleat. Qui verò odor, quod maxime mireris, in extremâ parte petali, caudam referentis, residet; quâ abscissâ, omnis cessat odoris expiratio. Cultura hujus plantæ singulares habet cautiones, in translatione, putatione & irrigatione curiosè observandas. Gaudet præ ceteris consortio arboris *Pinang*; ad cujus caudicem quædam sarmentorum portio alliganda est, applicatâ imæ parti terrâ vel cespiti, cujus præsidio acquirit radículas.

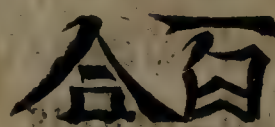
 Sekika, vulgò *Kisinfo*, it. *Fukinoſta*. Saniculæ peregrinæ species pilosa, umbilici Veneris facie, folio Cyclaminis eleganter variegato, caule sesquipedali, flosculis in longitudinem confito plurimis, (10, 20) pentapetalis, miniatis, vespam extensis pedibus volantem exhibentibus.

Sjirè, rectiùs *Sjirói* & *Osjiroi*. Liliū album, Calthæ palustris folio, caule sesquicubitali pingui, floribus
in

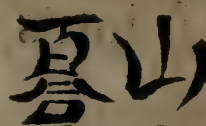

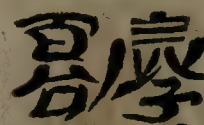
in fastigio paucis triuncialibus, parum dehiscentibus, petalis angustis, interius punctim miniatis.

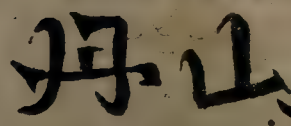
Famma Osjroi. Eadem planta sylvestris, pediculis foliorum longis canaliculatis caulem amplexantibus, folio tribus lobis spithamalibus digitato.

 Biákko, vulgo *Furi*. Liliū album vulgare odoratum nostras.

Sazuri. Liliū flore candido monopetalo prioris facie, ex tubo unciali in fena labia expanso.

 Kentan, vulgò *Oni Furi*, i. e. Liliū diaboli, aliis *Famma Furi*, i. e. Liliū montanum five sylvestre. Martagon caule cubitali pingui; gemmis in finu foliorum pisi magnitudinis; flore specioso palmaris expansionis, maculis tuberculisq; ex minio puniceis, ovatis, atro-purpureis, sericeis densè guttato; radice bulbosâ, ob copiam oleraceâ.

 Kasbiako, vulgò *Konókko Furi*, i. e. Liliū versicolor, it. *Corei Furi*, i. e. Liliū ex Coreâ. Liliū Martagon priori simile, caule cubitali tenui, folio Sigilli Salamonis; flore magnificæ pulchritudinis in incarnatum candicante, guttis sanguineis holosericeis verrucato, petalis in orbem repandis, undulantibus, & in apicem semipollicarem carnosum terminantibus, stylo prælongo medio, staminibusque quinis, apice semiunciali rufo in transversum incumbente, capitatis.

 Santan, vulgò *Fime Furi*. Liliū quasi cruore infectum; caule pedali, foliis angustis spicato. *Idem* f. Corona Imp, fl. pumilo puniceo sanguineis punctis decorato.

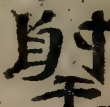
Fi Furi

Fi Furi, i. e. Liliū igneum. *Idem* fl. magis rubente.

 Seki san, vulgò *Sibito banna*, aliis *Doku Symira*, i. e. venenosa *Symira* ob bulbum venenosum dictus: Narcissus Japonicus flore rutilo *Cornuti*.

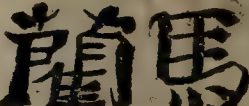
Kui Symira, id est, *Symira* edulis. Asphodelus, caule pedali striato, floribus hexapetalis purpurascens densissime spicato.

 Fakan, vulgò *Karásu oogi* & *Fi oogi*. Iris flore liliaceo parvo puniceo, punctis sanguineis intus asperfo. Ejus species est

Siaga. Eadem montana flore pleno albo, nonnunquam ex cæruleo diluto.

Dandoqua. Canna Indica latifolia maxima fl. rutilo.

Sjigógusa. Iris vulgaris, cujus ratione florum diversæ sunt species vel varietates.

 Farin, vulgò *Buran*, it. *Reso Kjosá*. Iris hortensis alba Germanica C. B. P.

Eadem montana flore parvo albo.

 Ken, vulgò *Quanso* & *Wasrigusa*. Iris hortensis latifolia, flore pleno magno coloris ignei.

Kaki tsubatta. Iris hortensis fl. pleno violaceo.

Eadem angustifolia, flore pleno cæruleo.

Eadem latifolia, flore ultramarini coloris, croceis punctis variegato.

Fanna

Fanna Ssob. Iris flore in purpureum rubente.

尾咲鳥 *Ssibi*, vulgò *Itz fatz.* Iris pumila, flore magno pleno. Nomen habet à multitudine dierum, quibus floret.

仙木 *Ssisen* vulgo & literatis. Narcissus montanus major polyanthos albus.

Idem montanus polyanthos minor.

煎春羅 *Sen ssjun ra*, vulgò *Ganpi.* Lychnis coronaria, flore in herbaceum albicante, superficie qs. sericâ, petalis dentatis, apiculis cinereis.

Eadem flore albo.

箭山 *Literatis & vulgo Senno.* Lychnis coronaria, foliis calycibusq. lanuginosis, flore dilutiori sanguineo, petalis laciniatis, apicibus colore violaceo saturatis.

箭仙島 *Fusji guro.* Lychnis coronaria, caule geniculato, geniculis obscure purpureis, ex quibus ei nomen natum est; flore minori, coloris miniati, petalis integris. Dicitur etiam *Fjugo Senno*, à provinciâ natali.

Mokokf. Arbor folio Telephii, flore pentapetaloide fragrantissimo, fructu cerasi facie, semine reniformi.

Arbor est mediæ magnitudinis, caudice recto æquali & surâ crassiore, ramis furculisq. densis, brevibus, grandiculis inordinatè foliosis. *Folia* habet Telephii vulgaris duriuscula, margine integro, nonnunquam circa finem languidè crenato; pediculo brevi, pingui, subrubente. *Flores* mense Julii per furculorum longitudi-

Sss ss

nem

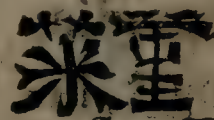

木 楠 Nagi

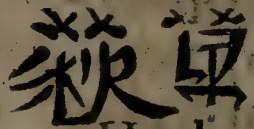

nem effundit, pediculis in quina labia rotunda terminantibus, copiosos, singulos, ephemeros, ac postero mane deciduos, discoides, monopetalos, quinque labellis orbicularibus, in planum expansis, ad unguis amplitudinem radiantes, pingues, pallicantes, odoris Leucoji lutei fragrantissimi; disco ex apiculatis staminibus (40, 50) brevissimis conferto, manè luteo, mox rufescente. Florem *fructus* excipit, cerasi facie ac magnitudine, albicans, alterâ facie incarnatâ; carne albâ, siccâ friabili, saporis nonnihil amari & sylvestris: quæ, per maturitatem dehiscens, *Semina* exerit tria quatuorve, calyculi umbilico singulis fibris, amisso licet pericarpio, adhærentia, reniformia, coloris coccinei, cicerum magnitudinis, compressa, dura, cortice valido coccineo vestita, saporis subamari & leviter adstringentis.

 Kinsai, vulgò *Sûmire*. Jacea tricolor, sive flos Trinitatis.

 Sju, vulgò *Fagi*. Cytisus, folio Anagyridis, flore purpureo in virgulis sive spicis tenuibus striatis sito, filiquis pumilis angustis.

 Tsoo sju, vulgò *Sso Fagi*, id est, Herba *Fagi*; Herba hortensis cubitalis, Hyssopi vulgaris facie, inodora, flore hexapetalo purpureo.

 Literatis & vulgò *Kik*, *Kikf* vel *Kikku*, i. e. Matricaria, huic etiam *Kawara Jamôgi* dicta; (*Jamogi* Artemisiam significat) Cujus cum sylvestris tum præcipuè hortensis, plurimæ sunt varietates, nullam non anni partem florum speciosissimorum copiâ exornantes; unde palmarium in hortis urbanis decus constituunt.

No Gikf, id est, *Matricaria campestris*, vulgaris Europæa, flore toto luteo, parvo, odoris eximii.

鷓鴣菜 *Keitsjo*, vulgò *Foméga Fagi*, in specie sic dicta; *Matricaria sylvestris* per æstatem in serum usque autumnum florida; folio pinguiori, longo, angusto, quadantenus aspero; flore ex cæruleo purpurascente, nonnihil odoro; semine majusculo oblongo compresso villoso, pappo brevi tenaciter inhærente.

Ko Gikf, seu *Foméga Fagi* altera sylvestris, procumbens, caulibus tenuibus brevibusque, flore minori. Hæc species inter olera recipitur dum tenella est, & tum vocatur *Fágina*.

Matricaria sylv. fl. autumnali pleno, toto aureo, diametri vix pollicaris, petalis marginalibus oblongis, latis, ovatis & plicatis.

Sfo sjo, vulgò *Ko Gikf*, i. e. *Matricaria parvula hortensis*, folio simplici majusculo; fl. nonnihil cæruleo.

Matricaria hortensis fl. duplo ex luteo rubeoque variegato, diametro unciali, disco exiguo luteo, petalis (200) oblongis frontatis, plicatis, & in planum expansis, ita ut breviores exterioribus subinde longioribus pressè accumbant.

Matricaria hort. fl. ex luteo rubeoque variegato pleno, majori, diametri triuncialis, sine umbone medio.

Matricaria hort. foliis latioribus fragrantibus; flore inodoro aureo plenissimo, rosæ provinciali Centifoliæ dictæ magnitudine ac figurâ similis, sine disco.

Matri-

Matricaria flore albo variæ magnitudinis, sine disco medio.

Matricaria flore pleno, nonnihil incarnato, biunciali, sine umbone.

Matricaria fl. in purpureum rubente, cum disco mediocris magnitudinis.

Matricariæ species valde ramosa, floribus singulis copiosissimis, obscure ex coccineo rubentibus, disco unciali flavo.

Matricaria flore pleno albo, petalorum extremitatibus purpureis, sesquiuncialis diametri, quibus tubuli breves lutei intermixti sunt.

菊文 *Dsio Gikf*, vulgò *Tengai fanna*. Solis flos Peruv. *Lob.* Chrysanthemum Peruv. *Dod.* Helenium Indicum maximum *C. Baub. P.*

木南石 *Sekki nan*, vulgò *Sákû Nange*. Frutex perennis orgyjam altus; foliis furculos per intervalla ambientibus, angustis, palmaris & spithamalis longitudinis, pinguibus, dorso argenteo, margine integro, ex pondere dependentibus; Floribus liliaceis incarnatis, uno fasciculo pluribus (10, 15) in furculorum extremitate ex communi squamoso utre prodeuntibus, monopetalis, in septena ampla rotunda labia, fescunciali amplitudine, eleganter divaricatis.

Eadem planta flore albo.

Eadem flore rubro minore.

藥方定 *Sen fúkû*, vulgò *Ogûrûma*. Aster luteus, caule

caule sesquicubitali lanuginoso ramoso; folio Perficariæ filiquosæ proximo, orâ raris papillis fimbriatâ; flore uncialis perimetri, barbulis longiusculis crenatis.

Obai seu *Robai*. *Jasminus* flore pleno ex suavi fœtido, fructu turbinato, semine phaseoli.

Frutex Nanquino primum adductus in hortulis ob pulchritudinem colitur. *Cortice* gaudet tenso, badio; ligno exiguo, infirmo; medullâ copiosâ; surculis inordinate ramosis, tenuibus: quos *Folia* brevibus carinatis pediculis dense stipant, alternatim adversa, ex basi nonnihil acutâ in longiusculum acutissimum, ac in alterutrum latus reflexum mucronem languido arcu producta, longa ternas, lata sesquiuncias, venis unâ mediâ & ab eâ successivè obliquantibus ramosis lateralibus descripta, tenuia, nonnihil aspera, utrinque micantia, in dorso languidiùs virentia, margine integro. *Flores* exiguo pediculi rudimento, mense Februarii ante folia prodeunt, squamis petaloidibus in badio luteolis imbricati, languide flavescentes, pleni, & ex duplicis structuræ petalis conflati: quorum exteriora ut plurimum sunt octona, majuscula, semipollicaria, angusta, mucrone obtuso, in orbem cerasini fructûs oblique radiantia; interiora totidem vel plura diversæ magnitudinis, minora, scutiformia, punctis sanguineis aspersa. Medium stylus occupat brevis pyramidatus, quin in fastigio apicibus ex luteo albentibus capitatus; odor flori est violaceus, & gratus si rarò olfacias, molestus si crebrò; sapor quodammodo ex Petasitide tetricus, guttur impetens. Florem *vas seminale* excipit, ex duplici tunicâ membranaceâ constructum, sesquiuncialis longitudinis, ex principio oblongo angusto turbinatum, umbilico magno, patulo, crenato, superficie squamatim signatâ, per maturitatem rugosâ & obsoletâ, coloris pulli.

Semi-

Obai Robai

ロバイ

Semina, tabescente pulpâ, laxè continet quina vel sena atro spadicea, oblonga, umbilicata, phaseolorum Brasilianorum facie, nonnihil compressa, teretia vel angulosa, duplici tunicâ, exteriori durâ membranaceâ, alterâ tenui molli albescente, vestita; substantiæ albæ farinulentæ, carnosæ, oleosæ, saporis unguinosi, ex sub-amaro dulcis.

道 *Ren* literatis & vulgo, huic item *Hatsis*, & per Indiam *Taraté* dicta: Nymphæa Indica; sive Faba Ægyptiaca *Prosp. Alp.* Planta paganis sacra, cujus flores aras Fanorum exornant; eidem insidentes expingunt Deos, ac pias morientium animas cœlum petere docent. Caules (inter olera recepti) miræ longitudinis sunt: extrahi è paludibus Siamensibus geminam orgyiam & ampliùs ob profunditatem longas; quandoquidem radix fundo implantata jacet, prælonga, in transversum extensa, brachii crassitie, ex longis intervallis geniculata & fibrosa, fibris genicula verticillato situ occupantibus.

蓬萍 *Feïso*, vulgò *Kawa bone*. Nymphæa lutea major C.B.P. folio in acutum mucronem excurrente.

莽鼠 *Somo*, vulgò *Skimmi*, *Fanna Skimmi* & *Fanna Skiba*, vel κατ' ἐξοχὴν *Fanna*, i. e. Flos dicta. Arbor sylvestris, cortice aromatico, folio Laurino, flore Narcissino, semine Ricini, capsulis octonis, ut in Evonymo in orbem concretis.

Arbor sylvestris, caudice recto ramoso ad Cerasi altitudinem consurgit; cortice obvoluta obscurè cinereo vel pullo, libero viridi carnosio nonnihil mucoso, saporis cum exiguâ adstrictione aromatici. Lignum exhibet rufum, durum, fragile, medullâ paucâ fungosâ, coloris

鼠
莽
Skimmi

Ttt tt

loris herbei. Surculos spargit ex uno loco plusculos, breves, pingues, obscure virentes; Foliis stipatos copiosis, in orbem confitis, triuncialibus, Laurino folio similibus, sed mollioribus, nervis paucis & præter medium, ob folii pinguedinem vix conspicuis. *Flores* pediculis teretibus semiuncialibus ex albo purpureove herbaceis inhærent, per surculorum extremitates confiti, ferè singuli, eminus quodammodo Narcissum referentes, extensione pene sesunciali, ex pallido albicantes, ex sedecim duplicis structuræ petalis compositi, videlicet octonis in oblongum ovatis, plerumque in cymbali figuram incurvatis, & totidem per eorum interstitia exporrectis angustis acutè lanceatis; quibus ad pediculi infitionem loco perianthii quaterna subsunt petala breviora, plerumque imperfecta. Pediculi extremitas in floris umbilico prominens in octonos sulcos decussatim striatur, quos nullis nixi staminibus apices ambiunt circiter viceni, lutei oblongi surrecti bifidi. Dilapsis petalis pediculi crenæ in siliquas sive capsulas ventriosas figuræ falcatæ extuberant, in fastigio quasi aculeatas, cetera Euonymi seminalibus vasculis similes & in orbem pollicaris diametri dispositas & concretas, coloris herbacei, substantiæ fungosæ succosæ. Ex his sæpenu-mero capsulæ aliæ contabescunt & cassæ sunt, reliquæ membranâ validâ arctè involuta claudunt *Semina* singula, grani pomi figurâ, & Ricini semini non disparia, in pallido splendentia; quæ, fractâ, quâ teguntur, corticulâ duriusculâ, nucleum exhibent album carnosum mollem, non dividuum, saporis vapidum.

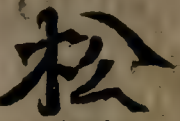
Præsentiâ hujus arboris delectari Deos docent *Bondsi* sive sacerdotes Sinæ & Japoniæ, id quod de arbore *Budumghas*, Benjanis *Bipèl* dictâ, affirmant Brahmenes: inde facta ex ramulis ferta & fasciculos ante idola exponunt; eademque sepulchris imposita piis Manibus litant. Cortex in pulverem redactus excubitoribus publicis servit pro

pro fomite, quô canaliculis cineri impressis insperfo, & ad certum spatium lentâ scintillatione depaſto, tempus dividunt & publico campanarum pulſu horas indicant. Chronometrum hocce, in pedali ciſtâ includitur, cujus brevitatem compenſant plurimi canalicularum anfractûs. Accenſus fomes ne impariter gliſcat, aër clauſâ capſulâ arcetur; relicto foramine, per quod fumus tranſeat. Idem pulvis, in altaribus ex vasis æneis gliſcens, pergrato ſuffitu idola creditur reficere. Notabile eſt, ramulum additum decoctioni piſcis venenofi de opblaſer Belgis dicti (ſi à veneno repurgetur piſcium delicatiſſimi) venenum multis gradibus exaſperare; quod citiori morte docent αὐλοχέρες.

CLASSIS V.

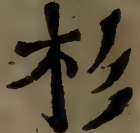
Plantæ Miscellanæ.

 Sjo, vulgò *Maatz*. Pinus in genere: cujus variae ſunt ſpecies & appellationes, ratione numeri foliorum ex unâ thecâ prodeuntium; tum eorundem ſitûs & figuræ. Ex quo aliæ dicuntur *Fusji maatz*, *Aka maatz*, *O maatz*, *Me maatz*, *Gojono maatz*.

Sëoſi, vulgò *Kara maatz Nomi*. Larix conifera, nucleis pyramidatis, foliis deciduis.

 Moro, al. *Sonoro maatz*. Juniperus arboreſcens, baccis Sabinæ.

Fi moro. Juniperus Julifera, julis ſquamofiſ, croceo polline refertis, baccis Sabinæ anguloſis.

 San, vulgò *Sſugi*. Cupreſſo-Pinolus reſinifera, fru-

fructu sphærali squamoso, pruni magnitudinis; seminibus paucis oblongis compressis, striatis, spadiceis.

Nankin Sfugi. Juniperus Barmudiana *H. Bat. Herm.* quæ ex regni Sinæ provinciâ *Nankin* inuenta, ob pulchritudinem colitur.

Sfugi bjakkusi, aliis *Tatsj bjakusi*. Arbuscula foliis musci terrestres acuminatis.

Faijo Sfugi. Sabino similis arbor paucarum orgyjarum; cymis in gemmas squamosas strobulis similimas desinentibus.

柏圓 *Fempak*, vulgò *Ibuki*. Juniperus arbor Cupressi facie, odore partium tetrico Sabinæ.

榧 *Quai*, vulgò *Fi no ki* & *Ibuki*. Cupressus, succo imbuta pingui viscido aromatico, odorem Juniperinum spirante, fructu verrucoso parvulo, pisi magnitudinis.

Fi no ki altera. Cupressus vulgaris nostras, foliorum odore balsamico; fructu ut plurimum quina femina, tritici grano similia, continente.

木白 *Faku*, vulgò *Kaswa*. Arbor mediocris, luxuriose foliosa, foliis Lapathi, surculis in spicam floriferam ramosam spithamalem terminantibus; flosculis stamineis albidis, in orbem ad piperis & pisi magnitudinem radiantibus; fructibus echinatis.

San Kakso. Aristolochia Clematis, immensum scandens ac repens, flore striato & variegato.

Sen

1 零人草 *Senninssō* vulgo & literatis, i. e. Herba eremitarum. Clematis, caulibus ad rectum angulum alternè adversis, geniculis purpurascens; folio Aristolochiæ, saporis acerrimi; flore racemoso tetrapetalo albo, odoris Lili convallium ad pollicarem ambitum extenso, multis staminibus referto; semine quaterno nudo, Anisi magnitudinis.

Tsō mēgusa. Sedum minus, folio acuto, flore luteo. Sedum minus hæmatoides I. *Tabernamont*. Sempervivum III. *Diosc*.

Gendssino Kubi tsugi. Telephium vulgare. Crasula major five Fabaria *Dodon*.

Tsitō mēgusa. Sedum minus repens, flore luteo. Crasula five Telephium minus folio compresso *Dodon*.

貴地 *Tsū*, vulgò *Fawa Kingi*, it. *Niwā gusa* & *Fooki gusa*, i. e. verriculum. Scoparia five Belvedere Italicorum. Insigne Japonibus medicamentum præstat.

Fudsi bakama. Verbenæ folio ac facie herba, caule tereti purpureo, in flosculorum umbellas five fasciculos definente, flosculis squamoso longo perianthio tunicatis, grani filiginei magnitudinis, ex purpurâ candicantibus, pentapetalis, intus villos tubulosq; foveantibus; semine anguloso, Carvi magnitudinis, furvo, insigniter amaro.

Eadem caule & flore albo.

Ominamisj, it. *Sjiro banna*, i. e. flos foeminarum ob sui decus appellata herba, Verbenæ facie ac folio; caule tereti striato, decussatim ramoso; ramis in plu-

res flosculorum umbellas & fasciculos desinentibus; flosculis Sambuci puniceis, semine anisi magnitudinis ovato, compresso, foliaceo.

尾虎 *Tôbi*, vulgò *Taranoo*, i. e. Cauda Draconis, Herba, densis inordinatisque foliis, furculisq; in spicas floridas desinentibus & arctè circa caulem (cubitalem) surrectis, caudam quasi Draconis referens; folio triangulari angusto paucis longisq; dentibus inæqualiter serrato; spicâ mediæ caulis spithamali & longiori, pedetentim efflorescente, floribus solitariis densissimis, ex cæruleo albicantibus, tubulatis, præparvis, in quatuor labella laciniatis; seminali vasculo cordato, compresso, bivalvi, semine minutissimo.

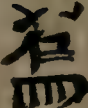
寸車草 *Sitsisu ssuo*, vulgò *Ssusu Kaki*, i. e. Nola suspensa, ita dicta Herba ex verticillatâ dispositione florum; quod septimum & supremum verticillum explicando, intereat. Marrubium caule cubitali surrecto, quadantenus terete & ramoso; flosculis densissime compactis, & uni in singulis foliorum axillis racemo, instar verticilli caulem amplexante, insidentibus; verticillis magnis, semicircularis rotunditatis; floribus Lavendulæ florum magnitudinis ex cæruleo dilutis, circa umbilicum fistulosus, in progressu dentatis & galeatis; vasculo seminali tetracocco, seminibus oblongis angulosis instructo.

Sitsisusoo altera, odorem Anisi spirans; Folio Melissæ in longum mucronem desinente; caule quadrato, flosculorum densis racemis verticillatâ dispositione & sine foliis intercedentibus spicato; verticillis plerumq; octonis, umbellæ formam referentibus, ultimo in jubam surre-

surrectam conoidem frontatam uncialis longitudinis terminante; Flore parvulo ex purpurâ cœruleo tubulato, in quatuor vel quinque lacinias diviso, Anisum, si confricatur Ocimum, quadantenus spirante. Seminibus in umbilico calycis (quinis dentibus crenati) incerto numero (2, 3, 4) paucis nudis ovatis, compressis, rufis, parvulis, languidum anisi saporem præbentibus. Sive: *Ocimum anisatum*.

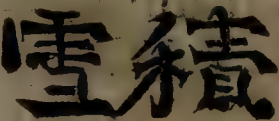
Tsiosigusa. Verbena, folio in imo plantæ ramoso vel quodammodo pinnato; stylo spithamali, flore Salviæ, verticillatâ dispositione densè spicato, semine quaterno.

 Tsjoo, vulgo *Tsta*. Hedera; item *Fon Tsta*, id est, Hedera legitima; radicularum vermiformium visco, ac capreolorum tenerrimorum ope, longè latèq; scandens; folio Pampineo deciduo; corymbis, quos ungue tegas, parvulis; baccis oblongo-rotundis, carnosiss; semine Apii minoribus, in transversum dividuis.

Fotogi Tsta, i. e. Simulacri seu idoli Hedera. Hedera arborea communis baccifera.

In Tsta, i. e. Hedera lapidea, ita dicta, quòd saxis inhæreat, lactescens, aphylla; radice lignosâ, densissimis fibris capillatâ, folio Numulariæ cordato lacunoso perenni.

Tsta Mongira, i. e. Hedera repens, item *Mame Tsta*, i. e. Hedera fabacea, ex figurâ folii dicta: Parvulâ, humi superficiem perreptans, Numulariæ minoris folio: stylis singularis structuræ surrectis, biuncialibus, Filicum more dorsiparis.

 Sakusetz, vulgò *Kakidoro*, it. *Tsubógusa*.

gusa. Asarinæ *Plukkenetti* similis. Herba repens, Hederæ terrestris facie ac folio; flosculis ex imo caule inter folia nascentibus singulis, per parvis, hexapetalis, purpureis; seminibus tenui cuticulâ obvolutis tribus, rotundis, compressis, in orbem junctis.

榮海秋 *Sjukaido*, i. e. autumnalis *Kaido*, vulgo & literatis. Acetosa cubitalis, succo acerrimo, caule pingui ramoso, geniculato; folio Petasitidis, pingui, acutè ferrato; racemis surrectis floridis; floret tetrapetalo incarnato singularis & admirabilis structuræ.

榮酢 *Sasjo*, vulgò *Katabámi* & *Simmógusa*. Trifolium acetosum corniculatum *C. Bauh. P.* Oxytrichum flore luteo *Dodon.*

鉈甲鳥 *Koo Sèki*, vulgò *Skigusa* & *Tsugusa*, aliis etiam *Asango*. Ephemero Corassavico procumbenti amphicarpo *P. Hermannii* similis. *Parad. Batav. p. 146.* Herba annua repens, folio Lili convallium angusto, flore matutino cæruleo, floris Trinitatis facie, dipetalo, ad purpuræ tincturam ab infectoribus expetito. *Sive*: Ephemerum dipetalum Japonicum.

Skigusa è pugillo radicularum fibrosarum fusci coloris, cauliculos ad cubitale & amplius spatium spargit paucos, rotundos, repentes, culmum avenaceum crassos, geniculis purpurascens; ex quibus singuli eriguntur cauliculi alii, palmares & spithamales, foliosi & florigeri, subtus emissis funiculis, quibus, ceu novis radiculis, apprehenso solo, stirpem nutrit ac promovet. *Folium* pediculi exsors, basi canaliculatâ semi pollicari striatâ cauliculum amplectitur, cetera folio Lili convallium substantiâ colore & figurâ æmulum sed paulò minus

鴨跖

うづき

Semia nuda

Vascula seminale dissectum

Uuu uu

nus, angustius & lanceatum, orâ subasperâ. Ex foliorum sinu, pediculo unciali, prodit *Folliculus* in figuram falcata compressus, longitudinis uncialis, latitudinis semipollicaris, tenuis, membraneus, arcuatis venis inscriptus; quo dehiscente, velut ex promptuario, multo manè flores prodeunt, circa meridiem evanescentes. Eorum primus extra folliculi hiatum mediocri pediculo elatus & solitarius, sine semine deficit; ceteri, (3, 4 vel plures) intra folliculi metam communi brevi pediculo juncti ac alternè oscitantes, non sine seminali vasculo deficiunt. *Flos*, quem *Aøbanna* appellant, coloris est Ultramarini, facie & magnitudine flori Trinitatis similis: duobus constans petalis, ex angusto principio inæqualiter rotundis, & papilionum alas referentibus, surrectis, tenerrimis; & tribus, loco perianthii, laciniis parvulis, ex ovato utrinq; acutis, albescentibus: quorum duæ, petalis situ contrario respondent, tertia eorum dorso accumbit. Vultum ornant stylus bifurcus, ac quini apices; quorum terni ex igneo rubentes, perparvuli, tetragoni ac singularis figuræ, staminibus brevibus; duæ reliquæ oblongiores, staminibus longis reduncis, ac rostri in modum exporrectis, confiti sunt. *Vasculum seminale* oblongè & inæqualiter rotundum est, magnitudinis pisi, dipyrenum; semine singulis loculis unico, ovatæ rotunditatis, compresso, interdum per transversum dividuo, adeoque duplici, atro, duro, profundis scrobiculis puncto, substantiæ oleosæ subdulcis.

Usus florum est pro ultramarino conficiendo: cujus petala cum furfure oryzæ mixta humectantur; massa paulò post exprimitur; expresso ejus succo immergitur charta pura, & humectata exsiccatur; quod toties iteratur, usque dum ipsa charta pro colore valeat.

Fákkona Ksa Adiantum celebre & medicamentosum
mon-

montis *Fakkona*, caulibus purpureis nitidissimis. Adiantum folio Coriandri; seu, Capillus Veneris.

季 己 *Sin Sioos*, vulgò *Firu Músiro*. Potamo-
giton, fol. Lili Convallium.

Fibi Lonchitis aspera minor *Diosc.*

Fibi altera folio Polypodii crispo.

Dsjemmai Phyllitis foliis ramo sis.

Dsjemmai altera, radice eduli.

葦 石 *Secki Ji*, vulgò *Jwanokawa, Etotsba*,
Jwanbami & Jwangašjuwa. Hemionitis petræa, folio
oblongo majusculo simplici, ex obtusâ basi in longum
mucronem, in formâ venabuli, excurrente.

賊 木 *Mokū sōkkū*, vulgò *Tōkusa*. Equisetum
palustre, longioribus setis C. B. P.

葦 *Tjō*, vulgò *Sjiro 00* καὶ ὄνομα, Cannabis alba, aliis
Karauusi, Karao & Mäo. Urtica vulgaris major, ve-
re florens, caule filis validis ad texturas expetitis in-
structo; semine acerrimo, ex quo oleum causticum ex-
primitur.

Sjiro 00 urtica vulgaris, altera, autumnno florens.

蓼 *Rio*, vulgo *Tade*. Perficaria vulgaris acris. Hy-
dropiper, cujus folia indigenis pro pipere serviunt.

紅 *Koo*, vulgo *Ke Tade*, it. *Inu Tade*, i. e. Per-
ficaria

ficaria lanuginosa; *caule* quadripedali simplici, piloso, geniculato, geniculis fimbriatis; summitate in spicas floridas ramosâ; *folio* cordato, amplo, spithamali & palmari, in longum angustum mucronem desinente, margine integro; *flore* incarnato.

耳蒼 *Soonî* vulgo *Namome*. Xanthium. Lappa minor.

木冠緋 *Keequan Mokf*, vulgo *Kaide*, item, *Momidsi*. Arbor ob verecundiam sic appellata, ex colore foliorum rubescente, qui verecundos suffundit. *Acer* foliis pumilis, ex purpureo croceoque, dum succrescunt, variegatis.

Eadem foliis per autumnum ex purpureo croceoque rubescentibus.

本又 *Sèd & Sansjo*. Literatis & vulgo; populariter etiam *Naru fatsi kami*, it. *Kawa fasi kami*. Arbuscula spinosa aromatica, foliis Fraxineis, semine Fagaræ Avicennæ. *Piper Japonicum*.

Celebris per Japoniam arbuscula est, ex sapore piperis aromatico (sed ex pyrethro urentis & quodammodo strangulantis) per omnes sui partes diffuso; intensissimo verò in cortice, foliis & pericarpio; unde vulgo *Fadsi kami*, i. e. Zingiber crudum appellatur. Cortex ejus speciatim *Sooko*, fructus *Joomakf* dicitur. Præstantissima est, quæ à loco natali appellatur *Asákura Sandsjo*. Caudex inordinatè ramosus altitudinem duarum orgyjarum tardiori incremento assequitur; *Cortice* constat pingui, tuberculoso, pullo, in furculis ex herbeo purpurascente; *ligno* levi infirmo; *medullâ* magnâ laxâ; *aculeis* rarioribus semiuncialibus, rotundis, obscure

椒

scure badiis, surrectis, & cum cortice abscedentibus. *Folia* habet alata, palmaris & ultra longitudinis, Fraxini foliis quadantenus similia; costâ tenerâ, ad pinnarum inflexiones geniculatâ, pronum tenui margine alatâ & carinatâ, dorso tereti purpurascente: Pinnis brevissimo pedicello annexis, lætè virentibus, ovatis, uncialis longitudinis, mucrone brevi crenato; margine, falcatis & ad superiorem folii superficiem retortis crenis, crispato; nervo uno medio, summâ faciè piloso, inæqualiter folium dividente; à quo venæ ceteræ successivè ad oram rectâ protenduntur. *Racemi* fescunciales inordinate ramosi furculorum fastigia terminant, vel in iis ex foliorum axillis prodeunt, flosculis conferti ex herbeo lividis, petalis septenis vel octonis, angustis, in sphæricam cymbali figuram, ad peripheriam seminis Coriandri, expansis, totidemque decoratis staminibus longiusculis, apice luteo rotundo capitatis; perianthio ad petalorum numerum laciniato, vel ut plurimum nullo, incerto naturæ lusu vel errore. Ex defluentis flosculi umbilico exsurgunt *Vasa seminalia* singula vel gemina, subrotunda, piperis magnitudine, tuberculis dentis minutissimis puncta, membranæ, ante maturitatem cum racemis rubentia, per maturitatem rufa, duriora ac dehiscentia; exsiliante è singulis capsulis *semine* unico, sed tenui fibrâ fundo adhærente, grani Cardamomi magnitudinis, ovato, duriusculo, atro splendente cute obducto, nullius saporis, nisi fortè exigui caloris, partecipe.

Usus foliorum recentium, corticis exsiccati, ac præfertim vasculorum seminalium, est pro condimento ciborum aromatico, loco piperis vel Zingiberis addendo. Medici trita folia, cum farinâ oryzæ in pulvem redacta, partibus ex catarrho dolentibus imponenda consulunt, ut impactam resolvant & imbibant materiam.

Fam-

Jamma Sansjo, i. e. Montana sylvestris *Sjo*, per pleonasmum dicta; Priori magis sylvestris est, in Insulanis montibus passim inter dumeta fruticescens; partium sapore, præter piperinum, mucoso; Flosculis ex herbeo albicantibus, & quos mihi videre contigit, pentapetalis, calyculo quinque denticulis crenato; totidem staminibus apicatis, apicibus luteis bifidis. Capsulis seminalibus plerumque ex uno flosculo tribus in trigonum junctis, saporis Anisi, cum acrimoniâ aromaticâ urente. Usus foliorum est medicus; nam contusa & in formâ emplastri imposita, apostemata altenuando dissipant, vel maturando rumpunt.

木 椿 *Baibokf*, vulgò *Fusj*. Arbor montana, foliis *Inge Marcgravii* spithamalibus pinnatis, speciosis, costâ alata; furculis in stylos excurrentibus racemosos spithamales & pedales, flosculorum stipatione conoidem formam referentes; flosculis perparvulis albidis, & quod microscopio cognoscitur, pentapetalis; semine Lenticulæ gibboso, semini *Urusj* æmulo sed minori; *φύσι* foliorum informi tuberosâ, multiplici, tenui, durâ cavâ, Gallæ nostratis usum præstante.

木 者 *Sjo, Ri*, vulgò *Kaadsi, Kansj*. Papyrus fructu Mori celsæ, foliis urticæ mortuæ, cortice papyrifero. Descriptionem vide p. 471. seq.

Kaadi Kadsura, it. *Kago Kadsura*. Papyrus procumbens, lactescens, folio lanceato, cortice chartaceo. Descriptionem vide p. 474.

木 零 *Kiôb*, vulgò *Dara*. Frutex sylvestris arborefcens, luxuriosè ramosus ac spinis horridus; alis foliorum
rum

rum sesquispithamalibus, impariter pinnatis; piñis Pruni foliorum magnitudinis, in longiusculum acutum mucronem desinentibus, margine acutè crenato; caule cubitali, racemoso florifero, multis flosculorum umbellis, parvis, promiscuo loco (pediculis uncialibus) consociatis, conspicuo; Flosculis pentapetalis albicantibus, seminis anisi magnitudinis; vasculo seminali Coriandri magnitudinis, quinis cavernulis distincto, totidem continente semina, lino semini non dissimilia.

Asjebo & Asjemi. Frutex orgyæ altitudinem assurgens, ramusculis ab imo densis, & ad opera topiariorum flexilibus; foliis verticillatis, integris, angustis, duris, cum adstriktione amaricantibus, quorum decoctum muscas & vermes interimit; racemulis semipalmaribus, flosculis caliculo quinquifido inñitentibus, candidissimis, monopetalis, magnitudine pisum, figurâ nolam exprimentibus, orâ angustiore, quinis dentibus crenatâ; pistillo inter quina stamina brevi, cujus basis in semen Coriandri magnitudinis extumescit.

Ibutta. Frutex ramulis densis tenuibus cinereis, Pruni sylvestris facie ac foliis; Flore Ligustri facie, albo, tetrapetaloide, apicibus, petalorum interstitiis adnatis, luteis longis acutis bifidis, stylo capitato brevi tenuissimo.

漆澤 *Takusitzu*, vulgò *Totaigusa*. Efula vulgaris minor. Tithymalus arvensis latifolius Germanicus C. Bauh. P.

箕篠 *Fan ru*, vulgò *Fa kobi*, it. *Fagu fera*. Morsus Gallinæ. Alsine vulg. I. Tabern.

肉龍 *Mondo*, vulgò *Famasuje*, it. *Sogaif*. Caryophyllata vulgaris C. B. P. Sjadèn,

枯夏 *Kakko*, vulgo *Utsu bógusa*, it. *Urukki*.
Brunella major, folio non dissecto C. B. P.

艾 *Gai*, vulgo *Famógi*. *Artemisia vulgaris major*;
 quæ junior vocatur *Futz*, ex quâ fit *Moxa*, celebris stu-
 pa pro Cauterio actuali.

蒿 *Koo*, vulgo *Famogi*. Eadem folio tenuissimo.

陳角 *Fntsjin*, vulgo *Fki Famogi & Kawara*
Famogi. *Abrotanum campestre*.

麻 *Ba & Ma*, vulgo *Asa*. *Cannabis sativa*.

薊 *Kei*, vulgo *Asami*. *Carduus pratensis latifolius*.
C. Bauh. P.

棘 *Rei*, vulgo *Akasa*. *Atriplex sylvestris*, folio
 sinuato.

薺 *Sei*, vulgo *Nadsuna*. *Bursa pastoris major*, folio
 sinuato. *C. Bauh. P.*

蕉鐵 *Tessio*, vulgo *Sotits & Sodetz*. Palma in
 insula Ambona & ulteriori Oriente prunifera & farini-
 fera, farinâ *Sagu* dictâ, quam ex medullâ conficiunt, hîc
 sterilis & ob peregrinam formam in hortis urbanis cul-
 ta; Credo Batavis *Sager boom* dicta. Characterem fer-
 rum ingreditur, quia ab infixis clavis melius nutritur,
 & pinguescit. Palma Japon. spinosis pediculis, Poly-
 podii folio; *Todda Panna H. Mal. 3. 9.*

X x x x x

Sjurò

粗櫟 *Sjurò & Sodio*, vulgo & literatis. Palmæ montanæ Malabaricæ, folio magno complicato acuto, *Codda Panna H. Mal.* 3. 1. dictæ, affinis, folio minori *ἑπιδανυλοειδῆ*; hóc cœlo sterilis & ob ornatum culta.

竹櫟 *Soo tsiku*, vulgò *Sjuro tsiku*. Prioris species minor, foliis in scaporum extremitate pinnatis arundinaceis.

竹 *Tsiku*, vulgò *Tacke & Fatsku*. Arundo in genere; & per excellentiam Arundo Indica *Bambuus* dicta, in India in tantam magnitudinem arborescens, ut ex eâ domicilia construunt. Ejus germina, quæ ex radice pullulant, sale & aceto macerata, additis allio & Capfici filiquis, inter condita illa, quæ *Atsjaar* vocant, principi loco habentur. Radices circa pagum *Kusatsû* Provinciæ *Oomi*, ob fundi limosi singulare ingenium mirâ pulchritudine luxuriant; quæ effossæ & à fibrarum verticillis liberatæ, pro bacillis serviunt, quos manibus gestamus, vulgò *Rotang* dictos.

竹羞 *Rotsikku*, vulgò *Naio dacke*, item, *Niga dacke*, i. e. Arundo Indica amara à radicum sapore dicta, fruticescens.

竹扶 *Fûtsiku*, vulgò *Futamma tacke*, i. e. Arundo bifurca. Arundo fruticescens, caudice bifurco.

竹紫 *Ssi tsiku*, i. e. Arundo plicata, vulgò *Murisacki dacke*, i. e. Arundo purpurea; it. *Mandara dacke*. Arundo fruticescens, caule atro purpureo, tenuiori, farto; foliis brevibus, latiusculis, pendulis, plicatis.

Kaan-

蔗 *Kaansia*, vulgò *Satto dacke*. Arundo saccharina, quæ hîc à botanophylo ex curiositate colitur.

蔴 *Dso*, vulgò *Sasa*, it. *Si nosa*. Arundo humilis, foliis angustis. *Sive*: Suffrutex foliis arundinaceis.

蔴 *Coma Sasa*. Arundo humilis foliis latioribus. *Sive*: Suffrutex foliis arundinaceis latioribus striatis.

Fackona Sasa. Eadem arundo montis *Fackona*, foliis, margine & medio nervo pulchrè candicantibus.

蔴 *Fuku*, vulgò *Tsikusz*. *Tsikube*. *Sasadsitz*. *Sasa méguri*. Gramen arundinaceum, ramosum fruticescens.

蔴 *i Juu*, vulgò *Fankusa*. *Jeno Konkusa*. *In-nubie*. Gramen paniceum I. *Tabern*. Gramen paniceum spica simplici C. *Baub. P.*

蔴 *Boo*, vulgò *Obanna*. *Sfusukki*. Gramen paniceum spicâ divisâ, C. *B. P.* Gramen Mannæ II. *Matth.*

蔴 *Boo*, vulgò *Tsubanna*. Gramen arundinaceum caule longiori, paniculâ sparsâ. An Gramen arundinaceum majus *Tabern.*?

Idem caule breviori, fastigio spicato.

蔴 *Dsin*, vulgò *Karrias*. *Kakkina*. *Arai*. Gramen arundinaceum minus *Tab.* Gramen arundinaceum spicatum C. *B. P.*

葦 *I*, vulgò *Assi. Fussi*. Arundo palustris vulgaris, foliis latioribus, calamis firmis, ex quibus puto penicilla scriptoria confici.

蒲 *Fo*, vulgò *Kamma*. Gramen Cyperinum, palustre.

蘭 *Rin*, vulgò *Sickiso*. Juncus sativus, prælongus, lævis, tenuis, tensus, in agris paludosis in modum oryzæ colendus, ex quo, irrigationibus & insolatione dealbato, texuntur nitidissimi tapetes: quibus duplicatis & glumâ fartis sternuntur pavimenta.

菖 *Sju*, vulgò *Soobu*. Herba arundinacea palustris, foliis liliaceis, ob pulchritudinem in hortis & cisternis recepta; cujus tres habentur species foliorum magnitudine differentes: *Soo* foliis longissimis, *Ajami* mediocribus, & *Siki soba* parvulis, quæ in fictilibus asservatur.

蔞 *Setz*, vulgò *Suge*. Herba palustris, foliis arundinaceis brevioribus tensis, ex quibus ad albedinem redactis construuntur elegantissimi pilei, quibus teguntur deambulantes fæminæ.

荈 *Kjoo & Koo*, vulgò *Asasa*. Nymphæa folio Thoræ Valdensis. Florigeram non vidi.

茨 *Ken*, vulgò *Midsubaki*. Nymphæa folio Populaginis, longis villis hirsuto; fructu surrecto magno turbinato, instar strobuli squamato & villoso.

萍 *Fe*, vulgò *Ukingusa*, i. e. Herba natans. Lenticula palustris vulgaris.

Eadem quadrifolia vulgaris.

Wan-

Wanhòm. Plantam infero Japonibus ignotam, sed quam in horto Japonico feliciter colo, transmissam ab amico Aulæ Siamensis, unà cum plantâ arboris *Kissinà*, sive *Ligni Aloës*.

Herba est, Plantaginis facie, Siamensibus nomine patrio *Wanhòm*, Lusitanis aliisque ibidem peregrinis *Kantsjoor* appellata. *Radice* gaudet, aliâ stirpis nutrice, longâ, pingui, fibrosâ; aliâ proliferâ brevi, nodosâ, crebris annulis articulatâ, multiplici, Galangæ majori non dissimili; cui, ut in Pœoniâ, apophyses adnascuntur tuberosæ unciales & fescunciales, ex collo angusto cylindræo turbinatæ, extremitate acuminatâ. Substantia radicum alba tenera & vix non pellucida est, solida tamen & carnosâ, saporis (quemadmodum totius plantæ) ex Petasitide aromatici, acuti, fauces palatumq; pergrato halitu imbuentis. *Folia* ex radicum compage exsurgunt uno fasciculo plura, *Pediculis* fescuncialibus, pinguibus, succosis, canaliculatis se invicem complexantia, Plantaginis æmula, palmaria, rotunda, mucrone brevissimo, substantiæ tenerioris, ut in Liliis; vultu obscure viridi ac micante, dorso incano & holoserico, margine integro undulato; nervis donata uno medio in carinam depresso, ceteris utrinque senis pluribusve, velut in Plantagine arcuatis, & ad Folii fastigium protendentibus. Præter pugillum foliaceum, in Plantâ quam colo, folium è radice progerminavit unum solitarium & procumbens, pediculo canaliculato, cylindrum amplexante pinguem carnosum, fastigio vix prominente; cujus ex dehiscente rimâ singulis noctibus *Flos* prodit Orchidis flori similis, ex pediculo semiunciali, niveo, tereti tenerrimoque in petalâ sena difformia, pellucida, rorida expansus, albus, tenerrimus, in vappam citò & sine posthumo semine flaccescens, & vix unicum diem durans.

Wanhom

Kisfina

Petalorum unum ceteris amplius in duos lobos cordatos, circa crenam purpureâ virgulâ signatos, dividitur; cui duo fitu adversa respondent ex angusto principio ovata; reliqua tria prioribus interposita, angusta lanceata, uncialia & ceteris longiora sunt. Radici insignis virtus inest, ob quam Siamenses plantam magno studio colunt, succrescentia tubera, velut laboris præmium, subinde avellentes, quin geniculatam simul excipientes matrem, si soboles arctius annata & satis magna fuerit.

Usus radicis est ad aperiendum obstructions hypochondriorum, calefaciendum ventriculum, discutendum flatus & ventris tormina, roborandum viscera & omne nervosum genus. In metropoli *Judjâ* siccam vidi expositam ubique apud seplasiarios & vetulas.

香沉 *Sinkoo*, vulgo Japonum *Kawo ri ki*, i. e.

Lignum five Arbor fragrans; Siamensibus *Kissinâ*; Latinis Arbor Aquilæ & Aloës dicta; cujus fragrans lignum appellatur *Agallochum*.

Ex remotissimorum montium tesquis laboriosè delatam addimus, Arboris oppidò raræ plantam, priori eodem vase junctam, sed tenellam, imperfectam & ad umbratione vix dignam: quâ tamen acquiescimus, dum perfectioris descriptionem dies aperuerit. Planta caudice constat cubitali, recto, tenui, lætè virenti, villoso, ab imo folioso, in duos ejusdem conditionis furculos, ad foliorum situm quodammodo inclinantes divaricato. Folia ex unciali intervallo adsunt singula, Persicæ foliis similia, orâ integrâ pilosâ, utrâque facie vivido virore micantia, protuberante per dorsi longitudinem nervo medio, à quo venulæ laterales ad oram successivè obliquant densissimæ, subtilissimæ, & nisi probè attendas, vix conspicuæ.

Sunt

Sunt ex nostratibus, qui arborem hanc pingunt bacciferam & Oleæ similem; credo ex fide Serapionis & Dioscoridis. Verùm, abstrusum est ejus natale & belluarum paradisus, quem doctorum nemo unquam frequentavit. Patriam auctores nostri varias regiones constituunt; *Garzias ab Orta* scribit se ramum obtinuisse ex Malaccâ, sed sine flore & fructu. Mihi sicut nec fructū licuit, ita nec alium hodie patriam explorare, quàm *Cambodiam* & Siamensis regni provincias *Tsjampâ* & *Bonnâ*, prope ostium maris. *Coccintsinam* quoq; & huic conterminam Sinæ provinciam *Funan* ex inaccessis rupibus sibi Agallochum cedere affirmant Sinenfes; Ex quorum, ac Siamensium narratu mihi certò constat: arborem non nisi per vetustatem acquirere fragrantem odorem suum, residentem in succo resinoso, qui marcente & putrescente arbore interiores quasdam ligni partes occupet, circa nodos verò cumulatius condensetur: cujus proinde fragmenta auro contracara sunt, singulari dotata nomine *Calambâ* vel *Calambâk*; cum fragmenta cetera, nomine ipsius arboris, appellantur *Kissinâ*. Atqui & hæc secundum bonitatis notas, videlicet substantiam resinosam, nigredinem & gravitatem, velut testes majoris fragrantiae, in valore multum differunt. Hæc Europam nostram, illa ob grave pretium nunquam appellant. Pro Agallocho quærendo emissi mercenarii sylvas certo tempore subeunt, armis & securibus instructi; inventas arbores vetustissimas & caudices prostratos carie ac putredine foedos operosè findunt, repertaque hinc inde fragmenta resinosa eximunt; quorum primum, quod inveniunt, Idolis sacrificant, suis quod credunt sospitatoribus. Magna est ligni *Calambâ* in aulis Orientalibus, tum apud Magnates Sinæ & Japoniæ, æstimatio: ut ne convivium celebretur, quin, ad affectandam magnificentiam, pretioso ejus suffitu multum æris prodigant. Sinenfes in suis Herbariis arbori, quamvis non satis

satis cogniti, characterem tribuunt: pro icone vastum & inconditum exhibentes caudicem arboris emortuæ, cum superstitite ramusculo, foliis descriptæ à nobis plantæ, sed ad Laurina prope accedentibus, & quodammodo, ut apparet, pinnatis. Quali etiam figurâ, & pinnatâ foliorum dispositione, pingunt

檀栴 Arborem Santalinam, sed frondibus vivis; quam Japonum vulgus *Tanko* & *Bjakdon*, literati, nomine characteris, *Sindan* appellant. Non vidi hîc eam; crescere autem affirmant in editissimis montibus provinciæ *Bungo*.

蕉芭 *Baso* literatis & vulgo. Arbor *Musa*, Indis *Pisang* dicta; hîc rara ac sterilis.

Tobè, aliis *Karakats*. Sumach Arabum; seu, *Rhus* folio Ulmi *C. B. P.*

Taabu no ki. *Laurus sylvestris*; arbor instar *Camphoriferae* vasta; Cortice scabro & obsoleto, in surculis spadiceo, valde mucoso; Surculis gregatim prodeuntibus inconditè crassis; Foliis densissimis, decussatim ex semiunciali intervallo adversis, firmis, crassis, duas uncias latis, quatuor longis, facie viridi & micante, dorso incano; Gemmis surculorum magnis & quasi strobilos squameo habitu mentientibus; Flosculis unico fasciculo, quem ungue operias, densissimis, pallidulis, unâ cum calyce in quinque petala, sive lacinias, divisus, adeo minutus, ut flores staminei & imperfecti appareant; Baccis, post flores, atro purpureis, piso majoribus, vertice compresso, nucleo albo in duas partes dehiscente, saporis vapidi. Nullum partes Lauri odorem vel saporem obtinent: mucum verò copiosum, præsertim cortex. Se-

bum pro lucernis ex baccis ficcatis, tufis & calefactis exprimitur, eo modo, quo ex amygdalis oleum. Ex cortice bacilli fiunt fumantes, quos *Senko* appellant, hōc modo: Cortex in subtilem pulverem redactus ac cribratus aquā subigitur, ut lentorem induat, additis speciebus fragrantibus pro cuiusque lubitu. Subacta massa vasi inditur in seriem perforato; impositoq; pondere exprimuntur virgulæ tenuissimæ pedales & longiores, in usū exsiccandæ. Usū præstant sacrificulis, qui iis in arâ accensis suffimentum præstant idolis, simulac devotionis suæ tempora dividunt. Chirurgi ustores iisdem ignem inferunt stupis, quas humano corpori pro cauteriis applicant.

Tamu no ki. Arbor *Taabū* arboris facie, cymis densis peregrino decore surrectis; foliis conjugatis, rigidis, oblongis, ex acuto principio paulatim amplioribus, mox in mucronem brevem acutum desinentibus; internâ superficie viridi ac splendente, externâ glaucâ ac roscidâ, orâ integrâ; Racemis floridis, semipalmaribus ac longioribus, tribus aut quatuor, ex eâdem gemmâ squameâ biunciali in herbeum purpurascente prodeuntibus; flosculis quadantenus decussatim adversis: quorum terni, communi stylo junguntur, pediculis gaudentes singulis semipollicaribus, in calyculum senis labiis dentatum desinentibus; flore ipso hexapetaloide, in herbeo flavescente, labellis acutè ovatis, cavis, in orbem semipollicaris diametri radiantibus, stylo medio tenui, staminibus apicatis 6, 7 vel 8, quibus notabili situ minutula alia interposita sunt.

Taabi. Arbor caudice incano, ligno pauco fragili, medullâ magnâ fungosâ, foliis densis, amplis, ferratis, in mucronem longum incurvum desinentibus, furculis in triuncialem spicam excurrentibus, extremitate ex multis

tis vasculis seminalibus membraneis, five filiquis, velut in Aquilegiâ, in discum obliquum uncialem congestis, capitatâ.

青久 *Too sei*, vulgò *Mots no ki*. Arbor mediocris incondita, ramis tortuosis, perquam foliosis, foliis integris, asperis, ovatis. Ex cortice tuso Japones viscum conficiunt. Ejus species est *Onimotsj* seu *Taraijo*.

Taamo, Sjibatta, it. *Okina Kogi*. Frutex arbore-sciens surculis gregatim crescentibus; foliis verticillatis, Laurino similibus, ut novella sunt, argenteis, molli-que lanugine pilosis; flore Liliaceo.

椒胡 *Koo sioo* literatis & vulgo; usitatè etiam *Maru faskaami*. Planta piperis rotundi; quam climatis genius non fert; à botanophilo saltem ex curiositate colitur.

Mame & Mamebos. Frutex ramusculis longis, rectis, spadiceis; ligno levi, duro, fragilimo, intus quodammodo lutescente; medullâ copiosâ, molli, quæ ex-empta elychonii speciem exhibet; foliis Cerasi; flosculis albis pendulis, stylum brevem sine pediculo occupanti-bus, ut plurimum octopetalis, petalis in campanulæ fi-guram commissis, imparis longitudinis; stylo rigido ca-pitato, octonis stipato staminibus, croceo apice dotatis.

Rengjo. Arbuscula ab imo brachiata, cortice verrucoso tenaci, cuticulâ facilè abscedente; ligno cavo fragili, ra-musculis adversis tenuissimis, ad terram usque propen-dentibus; floribus ante folia sensim comparentibus, luteis, tenerimis, campaniformibus, ultra medium la-ciniatis, intus rubicundis striis, geminoq; stamine con-spicuis, facilimè deciduis.

Ko gommi. Frutex orgyjâ minor, ligno levi fragili, medullâ copiosâ, cortice badio, virgulis tenuissimis pendulis, foliorum ac flosculorum fasciculis secundum longitudinem decoratis; foliis pilosis angustis, Hysopi æmulis, coloris æruginosi, orâ in principio integrâ, in processu minutissimis denticulis densissimè ferratâ; floribus pentapetalis, albis, inodoris, in semiuncialis diametri orbem radiantibus; pediculis singulis uncialibus imparis longitudinis, in fasciculum collectis, ut plurimum quaternis vel pluribus; quorum exortum ambiunt folia pusilla secundaria, quina vel sena, in orbem planum disposita.

Ko gommi, flore albo pleno, Bellidis speciosâ facie; folio primario piloso ampliori ovato, Cerasini æmulo, unde aliis *Ko gomi Sakira* appellatur.

楊 Fo, vulgo *Fanaŋgi* & *Fâko Fanâgi*, quia ex ligno conficiunt *fako*, sive capsulas, ad differentiam alterius speciei, vulgo *Mids Fanagi*, i. e. *Fanagi* aquatica, literatis *Ssi Fo* dictæ. Arbor grandis ac incondita, facie ac folio Fagi nostratis.

柳 Rju, vulgo *Aujaki*, item, *Sidâre Fanâgi*, i. e. imbecillis *Fanagi*. Salici affinis arbor, caudice & ramis inconditis, furculis longis tenuibus pendulis, folio densissimo, prælongo, integro, saligneo onustis.

Kawa Fanogi. Salix pusilla nigricans, Julis pinguibus pappo copioso refertis, qui indigenis pro tomento servit.

Kawa Fanogi altera, Julis tenuibus raris, polline croceo scatentibus.

Kuro nosji. Frutex montanus humanæ magnitudinis, parum

parum ramosus, falicis facie ac folio, cortice in luteum virente, flosculis minutissimis pentapetalis, in herbeo flavescentibus.

己博 *Boi*, vulgò *Arwu Kadsira*. Hedera major sterilis. *C. Baub. P.*

Feitóri Ksa. Hedera montana terrestris, floribus intus maculatis.

Teka Kadsura. Hedera arboreæ similis, folio oblongo, integro, obscure viridi.

Magubi. Frutex scandens geniculatus, trifolius, cortice viridi tenso splendente, medullâ magnâ.

Gube. Herba scandens, furculis in badio splendentibus infirmis; folio ex quinque lobis digitato; flore quodammodo in umbellæ formam congesto, tripetalo, nudo, in herbeum albescente, ad magnitudinem grani piperis conglobato ac parum dehiscente, apicibus in umbilico senis, longiusculis, staminibus ac stylo nullis.

Unò fanna. Frutex scandens, Syringæ albæ facie, folio integro, flore in racemum digesto, pentapetalo albo, nonnihil odoro, petalis in gyrum planum, rotæve figuram tortis, stamine styloque nullo.

Bantees. Frutex Jasmini albi vulgaris facie, furculis folio serrato pinnatis & in spicas floridas ramosas excurrentibus; flosculis luteis tripetalis, nunc pusillis, nunc majusculis, petalis tenerrimis ac facile deciduis, uno majori, reliquis minoribus.

Nonigi. Fumaria bulbosa major, radice cavâ, flore cæruleo, montis *Fackona*, herbarum vario proventu in Japoniâ celebris.

Nonigi altera. Fumaria vulgaris, ab imo luxuriosè ramosa, flore luteo.

Keman sso, vel *Keman ksa* (*sso* & *ksa* herbam notant) item, *Narín*. Herba pedalis, radice tuberosâ, caulibus cavis mollibus succosis glabris, per palmaria intervalla geniculatis & ramosis; foliis Aquilegiæ; floribus rarâ serie ex stylo spithamali pendulis, incarnati coloris, compressis & peregrinæ structuræ, figuræ cordatæ & ex duobus cucullis in apicem longum reduncum excurrentibus, machinamq; turbinatam striatam, staminibus senis medioque stylo fastigiatam, continentibus.

竹石 *Séki tsiku*, vulgò *Nadesko* & *Tokunatz*.
Caryophyllus hortensis simplex, flore majore.

仙鳳 literatis & vulgò *Foosen* & *Kinfoqua*.
Mirabilis Peruviana *Raji*; seu, Admirabilis Peruana *Clus*.
floribus albis & rubris.

花紅 *Kooqua*, vulgò *Kurenai*, item, *Bénino fanna*. Herba *Kinfoqua* facie, caule longo ramoso surrecto; foliis magnis raro dente ferratis, ex quibus color coccineus exprimitur.

春覺 *Reisjun*, vulgò *Bidsinsoo*. *Lychnis papaverina*. Seu: Planta capite papaverino, caule ac folio *Lychnidis*, flore coccineo simplici. In vasibus ob pulchritudinem colitur.

Neko fanna. Anemone *Papaveris* facie, petalis extrinsecus lanuginosis, interioribus glabris & obscurè rubentibus, disco pappis scatente valde purpureo, pappo, dimissis petalis, instar *Taraxaci* radiante.

Jamma Kikjo. *Gentianellæ* facie planta palmaris, radice ex squamis herbeis in mucrone purpurascentibus com-

compactâ, ex quâ subtus unica fibra triuncialis crassa, parum ramosa, demittitur; caulibus ex squamoso capite prodeuntibus tribus pluribusve, palmaribus & brevioribus, in albido viridantibus, geniculatis (geniculis gemino pufillo mucronato folio obvolutis) in calyces definitibus singulos semipollicares, quinis aut pluribus dentibus angustis crenatos, inque totidem lacunas secundum longitudinem depresso; flore tubulato fescunciali lacunoso cæruleo, intus albido, lineisque cæruleis consperso, ad solis occasum se contrahente, ad ortum dehiscente rursus, ambitu in decem, aliquando in 12 & 14 lacinias diviso, quarum alternatim aliæ sunt acutæ, aliæ dentatæ ac breviores, staminibus quinis imo tubo adnatis, apiceque luteo capitatis, stylo medio anguloso brevi, fastigio diviso, utrinque in gyrum reflexo.

Furine. Cnicus cæruleus, flore ad colorandum expetito, unde hîc in agris feritur.

蘇 *Sso*, usitatè *Naraje & Sjako gusa*. An *Ocy-mum Majus Matth. & Tabern?*

在 *Dsin*, vulgò *Je & Fakkûso*. Ocimo majori affinis; ex cujus semine Japones celebre oleum *Jeno abra* conficiunt.

菊春 literatis & vulgo dicta *Sun gikû*, i. e. Vernalis *Matricaria*; it. *Korei gikû*, i. e. *Matricaria Coræensis*, quia inde in Japoniam advecta est, ob pulchritudinem floris pleni, qui primo statim vere oculos pascit.

膝斗 *Gositz*, vulgò *Inó Kusitz*. *Thlaspi* foliis adversis integris, ex ovato acute mucronatis; caule ramoso, capsulis *Bursæ pastoris* spicato.

蹄羊 *Jotei*, communiter *Ssi*. *Thlaspi majus*, foliis *Lapathi*, caulibus in spicas excurrentibus, capsulis *Bursæ pastoris*, intermixtis foliolis, confertas. *Ten-*

茄天

Tenka & Tenkja, vulgò *Kona subbi*. Solanum officinarum, C. B. P. *Sen*: Solanum bacciferum hortenfe officinarum.

茜

Sen, vulgò *Akanni*. Herba spithamalis, vel pedalis, ramosa, procumbens, radice fibrosâ densâ, foliis Nummulariæ, infectoribus pro colore seryiens.

前車

Sjaden, vulgò *Obacko*. Plantago major vulgaris latifolia.

菊山

Sansoo, vulgò *Josja*, it. *Ninniku*. Plantago latifolia stellata.

Kawa Sfobu.

Plantago, folio Iridis angusto pedali; spicâ palmari, ex minutis in seriem compactis carunculis, intermixtisque staminibus luteis compositâ, scapo spithamali triangulari, tertio latere angustiori & canaliculato.

藤

Ketz, vulgò *Waribi*. Filix in genere, & in specie Filix ramosa major, pinnulis obtusis non dentatis, C. B. P. Scapi novelli ejus inter olera recipiuntur.

火燠

Sinqua, vulgò *Ikingusa & Iwã rangẽ*. Sedum majus vulgare in ollis hîc culta. Datur & minus, singulari gaudens charactere.

Doki.

Arum striatum folio digitato.

Kogannégusa.

Trifolium acetosum, caule tenui ramoso, foliis cordatis pilosis.

Keisôn K'sa.

Hemionites foliis tenuissimis, in margine undulatis & acutè ferratis.

栢卷

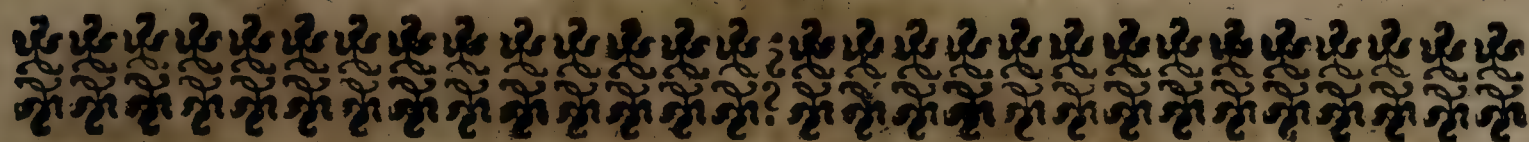
Kimpáku, vulgò *Jwagoki & Jwásiba*. Muscus saxatilis Ericoides.

Matsebutz.

Piosella major repens hirsuta C. B. P. *sen*, Auricula muris. Japones Artemisiæ speciem affirmant, quam *Butz* seu *Futz* nominant.

INDEX

INDEX

RERUM ac VERBORUM.

- A** ab anbaar apud Persas
quid? p. 728
Abasi Regis Persarum
vita & generosa indoles, 27
seq. morbus ex Venere con-
tractus, 28. mors, 27 seq. Suc-
cessor & hujus electio, 30 sqq.
Abstemii populi 638
Abyssus, s. Oceanus subterra-
neus 256
Academia Persarum, 115. earū
Professores, ib. Studia, 116.
alumni, 117. censores, 118.
structura ib. seq.
Achdaats apud Persas 141
Acus Japonum chirurgica, 584
seq. pungendi methodus, 586
locus punitionis 587
Administratores bonorum spi-
ritualium in Persia 98
Admissio, vulgo Audientia, ho-
spitum coram Rege Pers. 216
seqq. ejus magnificentia, ib.
Admissionis hortus, ejusque
topographia, 221 sqq. ejus pa-
latium s. auditorium, 222. spe-
ctacula & ornamenta præce-
dentia, 223. beluæ, ib. milites,
ibid. seq. atrienfes, 224. equi
phalerati, ib. vasa aurea, ibid.
seq. ornamenta auditorii in-
teriora, 225 seqq. tria atria,
223. confessus & spectanda
in atrio supremo, 226 seq. in
medio, 228. in infimo, 228 sq.
Admissionis hospites extranei
in convivio Reg. Pers. Lega-
tus Imperatoris Romanorū,
239 seq. Leg. Regis Suec. 231.
Siamensis, 237 seq. Galliæ,
238. Poloniæ, ib. seq. Mosco-
viæ, 239. Georgiæ & Cyrcas-
siæ, 226. tribûs Arabici, 239.
Sabiorum ex Arabiâ, 226.
Georgiani apostatae 240
Adseffores conviviorum Regis
in Aulâ Persicâ 87
Ædilis sacrorum in Persiâ 105
Ædium Persicarum distinctio
176
Æraria s. Camera Reg. Pers. 88.
earum directores, s. Quæsto-
res ib. seq.
Æstimator rerum venalium in
Persiâ 142
Æstus in littore Sinûs Persici,
Zzz zz 671

671 & 720 seq. ex eo repentina mors hominum	720 seq.	Apostatarum prætenfiones absurdæ in Persiâ,	153. prætenfionum illufiones	154
Agnus Scythicus	505 seq.	Aquæ judicium in explorandâ innocentia	457 seq.	
Agri quomodo irrigentur in Persia?	681	Aquarum distinctio ap. Persas	728	
<i>Abû</i> , capra montana, lapidem bezoar ferens	403 seq.	Aquaria Persiæ	728 seq.	
Alceæ viscosæ, plantæ ad char-topœiam Japonicam necessariæ, descriptio	474 seq.	<i>Arâchi fidnèb</i> , & <i>arâchi bydmisk</i> , aquarum fragrantissimarum ap. Persas, compositio	334	
<i>Alikapî</i> , seu asylum Persarum	180. 183	<i>Arâs</i> , s. Araxis fluminis, descriptio, 299. nominis explicatio,	300	
Alphabetum Japonicū duplex: <i>Firocanna</i> & <i>Cattacanna</i>	768	Arboris Papyriferae <i>Kaadssj</i> descriptio	471	
Alphabetum <i>Sabiorum</i>	440	Arca Noæ	428 seq.	
Ambra quid, 637. vindicata ab opinione Cl. Denisii, 632 seq. eius moles, 634. attributa, ib. adulterium, 635. bonitatis notæ, ib. ex ambra medicamentum magnanimitatis	ib.	Argillam eructans monticulus	282 seq.	
Amygdali marinæ Sinûs Pers. descriptio	257 seq.	Asæ foetidæ attributa, 542 seqq. origo, 542. foetor & bonitas, ib. seq. facultates, 543. collectionis historia	545 seqq.	
<i>Andrum</i> , s. Hydrocele Malabarica	557 seqq.	Plantæ descriptio, 535 seqq. uberior historia, 539 seqq. etymon, 539. patria, ib. seq. solum natale, 540. species, ibid. sexus, 541. ætas, magnitudo	541	
Antidota inclyta Indorum gemina	573 seq.	<i>Asjuur</i> , festum lugubre Hosseni ap. Persas	158	
Antiquitatis monumenta in campo Persepolis antiquæ, 297 ad 353. in campo Persepolis novæ, 354 ad 365. in Perside passim obvia	363 seq.	Astrologorum Persicorū fraudes & errorès	42. 58. 59. 83	
<i>Anusjerwaan Adèl</i> , Rex Persiæ iustus, quis dictus?	92	<i>Athe-</i>		

Athemaad Dauleth, administrator Imperii Persici, 23, 60 seqq. ejus officium, ib. tituli, ib. cura Reip. multiplex, 63. cura rei privatae, 62. modi conservandi Regis gratiam, 63. adulatio, 63 seq. studium in extollendis consanguineis 64. in nocendo aliis, 66. emolumenta, ibid. suo arbitratu Remp. dirigit, 23. raro Senatores consulit 87

Audientia coram Rege Persarum. *vide* Admissio.

Auctoris iter ad urbem *Backu*, 263. seq. ejusdem receptio, 265. cum Sulthano colloquium, 267. custodia, ib. fuga, 268. hospitium in peninsula *Okesra*, 279 seq. reditus 285.

Auctoris iter ad montem *Ben-na*, five ad æstiva pagi *Bochon*, 381 seqq. diversorium & mora, 387. seqq. reditus & in eo memorabilia, 417 seqq. Auctoris laceffiti de Deitate Christi cum Persâ disputatio 152 seq.

Aulæ Persicæ splendor, 163. attributa, 144. lingua, ib. scriptura, 145 seq. mores, 146 seq. religio 147 seqq.

Aulæ Persicæ Officiales primarii armati 70 seqq.

Aulæ Persicæ Militiæ universæ præfectus generalissimus *Sipah salaar* 73

Præfectus militiæ equestris Turcicæ *Kurtssi bassji* 70

Præfectus equitum mancipiorum *Kuler agasi* 71

Præfectus militiæ pedestris *Tufenktsji agasi* 72

Præfectus armorum & navium *Tubtsji bassji* 72

Aulæ Persicæ Officiales primarii togati 78 seqq.

Archiatr *Hakim bassji* 82

Archi-Janitor *Sobbèt Jesaul bassji* 82

Architectus supremus *Mamune bassji* 86

Astrologus supremus *Munedssjim bassji* 82

Cubicularius supremus *Mebtèr* 81

Fluminum præfectus *Miir aab* 84

Hospitum provisor *Mahmandaar bassji* 83

Judicii criminalis præses, *Divaan begi* 80

Jumentorum Reg. Inspector *Nasir Dawaab* 86

Mareschallus supremus *Issjik agasi bassji* 80

Mercatorum præses *Melik tudssjar* 86

Zzz zz 2

Aulæ

Aulæ Persicæ Mufices Director	Aulæ Persicæ conditorum cu-
<i>Tsjahetstji basji</i> 80	stodia 121
Nundinarum Inspector <i>Muh-</i>	Consumptionum camera 133
<i>thesib</i> 86	Coquina 124
Primas Regni <i>Athemaad</i>	Decoctorum medicinalium
<i>Dauleh</i> 60	officina 124
Prætor supremus <i>Darogà</i> 84	Edulorum conditoria & of-
Provisor Aulæ generalis <i>Na-</i>	ficinæ 120 seqq.
<i>sir</i> 78	Elephantorum stabulum 131
Publicanus generalis <i>Sjab</i>	Ephippiorum domus 126
<i>bandèr</i> 85	Equilia 131
Proclamator generalis <i>Dsjar-</i>	Fabrica 130
<i>tsji basji</i> 87	Facum custodia 124
Quæstores, s. <i>Mustaufi</i> , duo :	Fructuum custodia 122
Regni & Regis 83. 88	Fullonum officina 128
Secretarius Statûs <i>Wakab</i>	Gallinarium 123
<i>nawiis</i> 79	Gazophylacium 127
Stabulorum supremus magi-	Hydrophylacium 123
ster, <i>Miir achuur basji</i> 83	Julapiorum officina 121
Venationis præfectus gene-	Kofeæ officina 123
ralis, <i>Miir sjikaar basji</i> 83	Laniena ib.
Aulæ Persicæ Officinæ & earû	Lactis conditorium 122
præpositi, 120 seq. pensio-	Lampadum custodia 129
nes 133	Leonum domus 131
Acupictorum domus 129	Mancipiorum hospitium 132
Ærifabrorum officina ib.	Mapparum repositorium 125
Armamentarium 126	Mechanicæ officinæ 128 seqq.
Aurifabrorum officina 129	Monetariorum officina 229
Candelarum custodia 125	Olerum custodia 122
Canum domus 131	Ornithotrophium 132
Cella vinaria 123	Panarium 122
Cistarum vectilium custodia	Pavonum domus 132
126	Penarium 120
Coctionis Cofeæ officina 123	Pharmacopœia 124
	Aulæ

Aulæ Persicæ Pellionum officina	129	<i>Beiraam</i> festum sacrificii Abrahamitani apud Persas 161 seq.
Pictorum officina	130	Belgæ cœli incommoda ferendi
Sartorum domus	128	pertinaces 717
Stratorum domus	125	Beluæ montis Bonnâ, 420 seqq.
Supellectiliû custodiæ	124 sq.	Leopardus, ibid. Ursus, 411.
Sutrina	128	Hyæna, ib. seq. Lupus aureus, 413. Hystrix ibid.
Textrinæ variæ	ibid.	<i>Bender Abasi</i> , vid. Gamronum.
Theatrum musicum	130	<i>Bennâ</i> montis memorabilia, 381
Theriotrophia	130 seqq.	ad 427. <i>Pasên</i> , seu Capricer-
Tibialium consuendorum officina	128	varum, in eo copia 391
Tormentororum bellicorum domus	127	<i>Bermeh delèk</i> locus sculpturæ
Vasorum aureorum & mur-		Rustamicæ, in Persidis cam-
rhinorum custodiæ	125	po <i>Sjubasâr</i> 361 seq.
Vestimentorum custodia	126	<i>Birkeh</i> , s. aquaria apud Persas,
vestitûs Regii custodia	126	728 seq.
Vulcani officinæ	126	<i>Bochôn</i> pagi, sub monte <i>Bennâ</i>
Xylotheca	124.	Persidis, descriptio 388 seq.
		Bolus pilosus porcinus 395
		<i>Borometz</i> fructus 505. vocis
		derivatio 506.

B.

Baadi samuur, i. e. venti ardentes in Perside 671 seq. 721
Bakû urbis descriptio 168 seqq.
Balsamum nativû montis *Bennâ*, 406 seqq. ejus spelunca natalis, 408 seq. analysis per ignem facta 410
Barmach, mons hospitio Eliæ Prophetæ memorabilis 358 seqq.
Begler begî, seu Domini domitorum in Persiâ 135 137

C.

Cæsarea domus mercatorum in Pers. 171
Camelorum usus in peregrinationibus Persicis, 724. eorum cibus & alia 725 seq.
Camera consumptionum in Aula Pers. 133
Camerarum Ecclesiasticarum in Pers. Superintendens 99
Camphoræ extractio ex Lauro
Z z z z z 3 *Kus*

- Kus no ki*, 772. ex herbis
camphoram spirantibus 773
- Campi Persepolitani descriptio
297 seqq.
- Cannabis semen, pollen & folia
inebriantia, 645. pollinistri-
plex bonitatis gradus & dif-
ferentia, 646. foliorum in-
fusio 646 seq.
- Cantores precum publicarum
in Persiâ 166
- Capricervæ (*Pasên*) lapidem
bezoarticum ferentes, 391 sq.
398. earum copia in monte
Bonnâ, 391. notæ præsentis
in ferâ lapidis 400
- Caspium mare maximorum
fluminum receptaculum 255
- Caspii maris voragines, 253 seq.
amaritudo, 258 seq. hujus
causa 260 seq.
- Castellorum præfecti in Persiâ
141
- Cauteriorum in omni dolore
usus apud Orientales, 589 sq.
eorum varia matéria, ap. A-
rabes, 590 seq. ap. Indos, 591.
ap. Sinenfes & Japones 592
- Cerimoniæ adjurantium Ma-
gorum Japonensium 464
- Chalata*, vestis honoraria, quæ
datur à Reg. Pers. 65
- Chani* seu Rectores provincia-
rum in Pers.
- Characteres ignoti Persepoli-
tani, 331 seq. 347. de his au-
ctoris opinio 331
- Character Sinicus duplex: *Sfo*
& *Sfin* 768
- Characteres Sinici multis re-
gionibus communes vel uni-
versales 767 seq.
- Chareek*, Insula Sinûs Pers. 764
- Chartopœia Japon. 466 ad 478
- Christiani S. Johannis Baptistæ,
circa Tigridem & fines Per-
siæ 435 seqq.
- Christianorum Orientalium
schismata 435 seq.
- Cives variarum nationum in
metropoli Persiæ 175 seq.
- Civitatum in Persiâ Rectores
140 seq.
- Coagulum biliosum ex vaccis
insulæ *Mosanbeek*, 312 seq. ex
hystricibus Malaccæ, 393.
- Ceylanæ 395
- Coagulum resinofum bezoar-
ticum, vulgò Lapis bezoar
occid. ex quadrupedibus ma-
joris molis 307 seq.
- Cœcorum in Pers. curatio reli-
giosa 156
- Colicæ Japonicæ historia 552
seq. curatio per acupunctu-
ram, 582. per moxiburium,
588. per usum pulveris *Dsjo*-
ibid.
- Con-

- Conchyliæ quomodo concreverint, & summos montes occupaverint? 430 seq.
- Confessus Regiæ Audientiæ in Pers. 226 seqq. res in eo gestæ, 241 seqq. mitræ Sophicæ, *Taadſj*, collatio, 241. consecratio aquæ medicinalis, 242. munerum oblatio solennis, 242 seq. prandii magnificentia 244 seqq.
- Convivii Regii in Pers. apparatus, 230. Tricliniarcha, ib. seq. magnificentia, 244 seq. vasa aurea, ibid. fercula, 246. seq. prandii Curatores, 245 seqq. tricliniorum adornatus, 246 seq. mantilium, cochlearium, cultorum & vini defectus, 246 seq. prandii brevitæ, 248. ejusdem fastus, 249. pretium, ibid. Vasorum in prandio numerus & pretium 249
- Cofeæ* plantæ descriptio, 123. *Cofeæ* officinæ ibid.
- Copernicus* à Persis illusos 48
- Coronatio Regis Persarum *Solymani*, 72 seqq. ejus coronatio prior, 35 seq. posterior, 41 seq. causa iteratæ Coronationis, ib. consilium, 42. Coronationi tempus Astrologi definiunt, 35. Coronationis Insignia, 36. Coronationem antistes Religionis peragit, 38 seq. novissima à Coronatione mandata, 38 seq. Gynæcei applausus, 39. Publicatio de creato Rege, 40. Coronationis moneta 41
- Cosaccorum Dux *Steno Radſin* Hyrcaniam invadit, 57. Persas fundit 58
- Crocodili culpæ & innocentia vindices 458 seqq.
- Cryptæ in campo Persæp. montis *Achtopeh* 314. seq. 352 seq.
- Cupressi altissimæ & copiosissimæ orbis 367.
- D.**
- D**actylorum descriptio, 703. eorum varietas & nomina, 704 seq. tractandi modi, 710 seq. collectio, 710. insolatio, 711. conservatio, 711 seq. expressio syrupi 712 seq.
- Daroga* seu Prætor civilis Pers. 141
- Derwisſi*, seu pauperes religiosi Persarum, 112. 739. eorum multiplex ordo 113 seqq.
- Diætæ Persicæ, s. *Mensil* 726
- Diluvii Mosaici rudera in Europâ, 427 seq. in Persiâ, 428 seq. Arca Noë, 228 seq. conchyliæ in monte Caucaſio, 430 con-

constructio montium per accumulationem distincta, 432
 seq. montes ad magnam distantiam divulsi & terræ semimerfi, 434. ostreæ margaritiferae procul à mari 434
 Directores provinciarum & urbium in Pers. 134 seqq.
 Director precum in Pers. *Pisjnamaas*, 104. ejus electio 105
 Disputationes Persarum cum Christianis, 152. de Deitate Christi cum auctore ib. & 153
Divaan quid, 176. *Divaan* Regis Pers. 180 seq.
 Dominiorum in Pers. *Vasiri* 139
 Domus ex candidissimo marmore 322 seq.
Dsjaseri celebris apud Persas *Imaam*, 109 seq. ejus liber venerabilis 151
Dsjerenang, s. sanguis draconis dictus, ex fructu Palmæ coniferæ 552 seqq.
 Dracunculus Persarum in litore Pers. 524 ad 535. appellatio, 525. descriptio, 226 seq. generatio & nativitas, 527 seq. patria, ib. tempus nativitatis, ib. locus in corpore & situs varius, 528. ortus, ib. seq. principium seminale, 331. curatio 533 seq.
 Dux summus militiæ universæ

ap. Persas, *Sipah salaar*, 73.
 Dux summus equitum Turcicorum, 70. horum numerus, ib. Dux summus equitum mancipiorum, 72. horum numerus, ib. Dux summus militiæ pedestris 72.

E.

Ebrietate nil in Oriente turpius 638
Eiwaan quid? 174
 Electio filii *Hamsèb* in successorem *Abasi* II. Regis Pers. 30. oratio Eunuchi contradicentis, 31 seq. electio filii *Sephi* 32. ad eundem coronandum Legatio Senatorum, 32. literæ Senatûs, 33. consternatio matris Regiæ, 33 seq. Legati ad locutio 34
 Electuariû lætificans, 644. magicum Indorum, 650. ab eo inducta obseffionis historia, 651. alia paris exempli, 652. auctoris experimentum, ib.
Eliæ prophetæ fons, 357. ejusdem variis in locis vestigia, ibid. seq. in monte *Barinach* Mediæ 358 seq.
 Epistola Regis Polon. ad Reg. Pers. 235 seqq.
 Equitationis Regis Pers. pompa, 206. equitationes recreationis

tionis causâ institutæ, 267 sq.
equitatio ad sacrificium, 209
seqq. ad excipiendos Princi-
pes, 212. ad venationes solen-
nes, ib. ad æstiva *Masande-
raan* 213 seqq.

Equile Regis Pers. 187 seq.
Eremitæ, Japonum Magi, 463
seq.

Etymologia, seu explicatio vo-
cabulorum: *Haraam*, 46. *Ha-
laal*, 47. *Koruch*, ib. *Mobà*,
ib. *Sephi*, 14. *Solymanni* &
Salamonis, 43. *Turk*, *Tur-
kestaan*, *Turkimaan* 12, 70

Exhilarantia medicamenta
Persarum 639

Expensa annua Regis Persiæ 97.

F.

Farseng seu milliare Persi-
cum 727

Festa Persarum, 157 seq. eorum
cultus 158 seqq.

Figuræ, s. imagines, inclytæ hi-
eroglyphicæ rupi incisæ in
campo Persepolitano 312 sqq.
352 seqq.

Flatus fere omnium dolorum
causa habiti 589

Flumina salsa in Perside 383

Fontium in summis montibus
origo 257

Fracturas ossium extemplo cu-

rat mumia nativa Persica 521
522

Fruticis viscosi *Futó Kadsura*,
ad chartopœiam Japonicam
necessarii, descriptio 476. Pa-
pyriferi *Kaadsj Kadsura* de-
scriptio 474.

G.

Gabri, veteres Persæ 307
Gamron, seu *Bender Abasi*,
urbis conditio, 716 seq. 757.
ejus descriptio, 759 seqq. tel-
luris descriptio 762

Geographorum errores circa
tabulas Persidis 719

Georgiani apostatæ 240

Gubernatorum Persicorum a-
varitia & tyrannis 25 seqq.

Gummi *Konderuun*, vel *Sekkis*
Sjirin, i. e. terebinthina, mul-
tâ mastiche scatens, inspissa-
ta pro masticatorio, 415. *Sek-
kis talch*, *Kondur* & *Lubaan*,
i. e. Olibanum ib.

Gynæcei Regis Persarum con-
ditio seu descriptio genera-
lis, 15. 177. descriptio plenior
& specialis, 199 seqq. incolæ
fœminæ, 202 seqq. earum or-
dines, 204. spadones 205 seqq.

H.

Habitus diversarum gentium
in metropoli Persarum 170

Aa aa aa

Hadjsj

- Hadſſi* apud Perſas qui ? 154
Hamuk desperata ferocium homicidarum vox apud Indos 649
Haraam quid? 176. *vid.* Gynæceum.
Hermes Japonum 463
Hbanbali, ſecta ap. Mahhammedanos 148
Hbanifi, ſecta ap. Mahhammedanos 148
Hingifeh, ſeu plantæ Aſæ foetidæ deſcriptio, 553 ſeq. *Hingifera* meſſis, 545. ejus Actus I. *Kuſſten* dictus, 545 ſeq. Actus II, ſeu aſæ foetidæ collectio prima, 546 ſq. Actus III; ſeu aſæ foet. collectio ſecunda, ſucci *piſſaas* dicti, 549 ſq. Actus IV, ſeu collectio aſæ tertia 351 ſeq.
Historia extruſtionis turris cornutæ in Regia *Iſphabaan* 289 ſeq.
Historia Inventionis *Theæ* 608 ſeq.
Historia ſubmerſionis inſulæ *Mauri* ſeu *Mauri gaſima* 621 ſeqq.
Historia obſeſſionis dæmoniacæ, medicamenti fraude inductæ, in feſto Gentili 651
Historia de *Tamerlane* 10
Horau Amygdali marinæ deſcriptio 257
Horologium à Rege Suecorum Regi Perſiæ miſſum 49
Horti, Regum Perſ. deliciæ & manſiones 176. 198
Horti Regis Perſ. Aulici: *Bulbul* ſeu *Hefte bebeſt*, i. e. octavus paradifus, 180 ſeq. *Cbilwèt*, 185 ſeq. *Enguriſtuun*, 187. *Gargà*, 190. *Guldiſtuun*, 188. ſuburbanus *Haſer dſjerib*, 193 ſeq. *Tawilèh*, 181 ſeq. *Tſjibil ſetuun*, 184. *Uuiſj mer-tebeb* 189
Hospitia Perſica. *Vide* Xenodochia.
Hoſſeinii, filii *Aali*, interitus 158.

I.

Japonia regnum optimâ ratione clauſum, 478 ad 502. Ejus deſcriptio, 481 ſeqq. Actus claudendi, 497. ſtatus poſt aditus clauſos 501
Japonia inaccessa, 481. populosa, 482. cives habet bellicosos, 242 ſeq. implacabiles, 483 invictos, 484. duros & laborioſos, 483 ſeq. nullius regionis communione indiget, 486 ſeqq. gaudet cœlo temperato, 486 ſeq. terrâ feraciſſimâ, 487. excultâ artibus, 488. mutuis commerciis florens, 488 ſeq. clauſa, 487. extur-

turbat Lusitanos, 497 seq.
 Christianos internecione de-
 let, 408 seq. admittit Batavos,
 499 seq. & Sinenses 500
 Ignis innocentiae vindex apud
 priscos, 455. apud hodiernos
 Gentiles 461 seq. 465
Imaam & Imaam sadèh quid?
 108 seq.
Imaami Resà sepulchrum mi-
 raculis inclytum 156
 Imagines famosae in Regem
 Pers. 100
 Immundae sex res ap. Persas 152
 Imprægnatio Palmæ foemineæ
 per infitionem florum 706
 seqq.
 Inebriantia Persarum, 640 seq.
 Tabacum, ibid. Opium, 642
 seqq. Cannabis 645 seq.
 Inebriantia Indorum, 647 seqq.
 masticatoriū *Betel* s. *Pinang*
 647 seq. quorum manduca-
 tio in aulis & caulis continua,
 648. eorum compositio, 645
 seq. repositorium s. capsula in
 Curiâ Siamensi nobilitatem
 possessoris notat 649
 Innocentiae investigatio per cro-
 codilos & ignem 454 ad 466
 Innocentiae scrutinia ap. priscos
 Gentiles, 454 seq. per ignem,
 455 seq. per aquam, 456. per
 duella ib. seq.

Innocentiae scrutinia ap. Gen-
 tiles hodiernos per Crocodi-
 los, ap. Malabaros, 458 seqq.
 apud Siamenses, 460 seq. per
 Ignem ap. Siamenses, 461 seq.
 ap. Japonios 465
 Innocentiam investigandi viæ
 apud Japonos 463 seqq.
 Instrumenta Musica ap. Persas
 740 seqq.
 Irrigationes agrorum in Per-
 side 681
Ismaël Sephi ex Sufis primus
 Rex Persiæ, 13. opilionum
 seu Turcorum ope regnum
 consecutus, 70. Ejus in Re-
 gno Successores 14
Isphahanum Persiæ metropolis
 & sedes Regiâ, 163. ejus ma-
 gnitudo, ib. aër, ib. subur-
 bia, 164. flumen, 165. pon-
 tes, 166. plateæ, 168. ædificia
 publica, 169. forum anti-
 quum, ib. forum Regium, 170
 Isphahani Tempia præcipua,
 169. 171. Castellum benedi-
 ctionis, 168. Domus merca-
 torum, 171. Suburbia Arme-
 norum *Sulpha*, ib. Platea Re-
 gia *Tsjaharbaag*, 172 seq. ædi-
 ficia urbis 174
 Isphahani urbis symbola, 286.
 Porticus virens, 287. fornix
 suspensus, 287. Lapis sine
 Aa aa aa 2 com-

commiffura, ibid. Turris ex aceto condita, ib. turris cum testiculis, 288. nævus seu cen- trum Parthiæ, ib. Inter duos leones popina, ibid. Turris cornuta 286. 289 seq.	<i>Khoruch & Khoruchtsji</i> quid? 205
<i>Ißjin</i> pagus in Perfide 763	<i>Kismis</i> infula Sinûs Perf. 763
<i>Iftachr</i> palatii Perſepolitani ru- dera, 325 ſeqq. ejus conditor quis, ib. ſeq. ſitus & descri- ptio generalis, 327 ſeq. de- ſcriptio ſpecialis 334 ſeq.	<i>Kutuwall</i> 141.
Judices ſpirituales in Perf. 98 ſeq. cauſarum civilium ju- dex ſpiritalis <i>Kaſi</i> 101.	
K.	
<i>Kadſjabab</i> arcula gemina ex dorſo camelinopendens quâ vehuntur fœminæ & ægroti in Perf. 724	L.
<i>Kahwa</i> plantæ deſcriptio 123	<i>Laânèt ber Omèr</i> , maledictio- nis proverbium ap. Perſas 17 ſeq.
<i>Kalanajèt</i> , Sannio celebris A- baſi I. Regis Perf. 292. ejus facetè dicta & geſta 293 ſeqq.	Lapis bezoar orientalis verus & pretioſus, 391 ſeq. 398 ſeqq. ejus nomẽ & patria, 388. locus natalis in corpore, 400. ma- teria, ex quâ generatur, 399. plantis alexipharmacis vir- tutem debet, 399. recens ex- ſectus mollis eſt, 401. unde in beſtia, præſertim ex inediâ, rurſus diſſolvitur, 400. ex- perimento Cl. Jageri, ib. ejus formatura, 401. non omnes pari virtute pollent, & quare? 402. legitimi lapidis notæ, ib. rariffimi ac pretioſiffimi ſunt in Perſia, nec multum in pharmacopoliis uſitati 403
<i>Kalentèr</i> 141	Lapis bezoar orient. ex capris montanis <i>Abù</i> 403 ſeq. ex va- riis Indiæ animalibus, 404. ex porcis, 405. ex capris dome- ſticis, 406. ex ſimiis ſ. Babia- nis longè pretioſiffimi 404
<i>Karadſjelde</i> , liber propheticus Perſarum 12	Lapis bez. or. factitius 406
<i>Karawaanſera</i> , vid. Xenodo- chia.	Lapis bez. occidentalis 397
<i>Kaſi</i> , ſ. judex ſpiritalis in Perf. 101	Lapis
<i>Kedchudaa</i> 142	
<i>Kheif</i> , ſ. inebriantia Perſarum & Indorum 638 ad 653	

- Lapis Cananoor s. Pedra frigue 581
 Lapis de Goa, s. cordialis R.P. Casp. Antonii & Nic. Manu-
 chii 397
 Lapis, seu coagulum biliosum, *Masang de vaca*, ex insula
Mosanbeek 312 seq.
 Lapis porcinus *Pedra de porco*,
 seu Lapis hystricinus verus
 ac nobilis, 393. spurius 395
 Lapis serpentinus, 395 seq. usus
 396
 Lapis viperinus, 578 seqq. ex-
 perimenta de eo varia, 579.
 descriptio 581
Lareek insula Sinus Pers. 763
 Legatorum receptio in regno
 Pers. 217 seq. receptio coram
 rege in Audientiâ, 231 seq.
 hospitia in Regiâ, 218. susten-
 tatio gratuita, 219. cautiones
 observandæ, 219 seq. sera di-
 missio 220
 Legati in Aula Persica: Siamen-
 sis, 237 seq. Galliæ, 238. Po-
 loniæ, ib. seq. Moscoviæ, 239.
 ex Arabiâ, ib. à satrapis, ib.
 Imperatoris Rom. ib. seqq.
 Legati Moscovitici fata sinistra
 239
 Legati Suecorum Regis equi-
 tatio ad Audientiam, 221. in-
 troductio, 231 seq. præroga-
 tiva, 229. colloquium cum
 Rege, 232. Epistola oblata à
 SS. Suecorum, ibid. Articuli
 oblati 233
 Liber Persarum propheticus
Karadsjielde 12
 Ligaturæ magicæ, 653 seqq. ap.
 Russos, 655. apud Armenos,
 ib. ap. Christianos occiden-
 tales, 656. ap. Macassaros &
 Indos, 656 seq. artificium au-
 ctori revelatum 658
 Lingua Turcica 144
 Liquores arborum inebriantes
Tari & Syri 668
 Lugubre festum Persarum 158
 seq.
- M.
- Maats ubo*, vasa myrrhina
 antiquissima & pretiosis-
 sima 621
 Machina fumifera ap. Persas &
 Indos, *Kaliaan* dicta, 40 seq.
 Machina portabilis Japonū, in-
 strumenta & vasa, ad theam
 necessaria, compendio te-
 nens 628 seqq.
 Machinæ, quarum ope irrigan-
 tur agri in Perside 681 seq.
 Magi adjurantes apud Japonos
 463
 Magicæ fraudes Brahmenum
 651 seq.
 Magicæ ligaturæ Indorū 653 sq.
 A a a a a 3 *Mali-*

<i>Malikì</i> , Secta ap. Mahhammedanos	148 seq.	seq. arma, castra, victus, 75. instrumenta musica, ib. clangores, 76. stratagemata, ib. militum Duces	70 seqq.
<i>Margaritæ Persicæ</i>	764	<i>Mithra</i> Persarum quid?	199
<i>Masticatorium commune Indorum Betel</i> , 647. seqq. ejus compositio	649	<i>Monetæ Persicæ</i> adulterium,	53
<i>Masang</i> de vaca, s. coagulum biliosum ex vaccis, circa Inf.		<i>Mons Achtopèh</i> , sculpturis Rustamicis & sepulturis priscorum Regum inclytus,	306 seqq.
<i>Mosanbeek</i>	312 seq.	<i>Rehmèd</i> , cryptis, sculpturis & annexo palatio	
<i>Mauri ga sima</i> , insula figulorum submersa, 621. ejus historia	ib. seq.	<i>Istachr</i> , s. Regiæ Persepolitanae, insignis,	327.
<i>Mausolea Persica</i> , 108. eorum structura & ornamenta,	110 seqq.	<i>Barmach</i> , vestigiis S. Eliæ prophetæ conspicuus,	358 seq.
<i>Lectores Corani</i> super defunctos	106	<i>Bennà</i> , multa exhibens memorabilia,	381 ad 427.
<i>Medicamenta Venerem</i> stimulantia apud Pers.	19	<i>Baasi</i> , s. falconum, ab eorum copia dictus,	384.
<i>Mebraab</i> quid?	108	<i>Ararat</i> , 429. <i>Caucasus</i> , <i>Taurus</i>	429 seq.
<i>Mensium singulorum festa</i> ap. Persas	158 seqq.	<i>Monumenta campi Persepolitani</i> , rupi insculpta	297 seqq.
<i>Mensil</i> ap. Persas quid?	727	<i>Morbillorum curatio</i> affusione aquæ frigidae	534
<i>Merdest</i> , s. campi Persepolitani, descriptio	297 seqq.	<i>Moxa</i> , cauteriorum materia ap. Sinenses, Japonenses &c.	589 ad 605.
<i>Mesjlès</i> , seu actus Audientiae in Aula Persicâ, 24. transigitur ludis & comessatione, 25. Adfessores actus <i>Mesjles nedsin</i> dicti	87 seqq.	<i>Moxiburium</i> in quibus personis & morbis instituendum,	593 seqq.
<i>Mihtasib</i> , s. aestimator edulium in Pers.	142	in podagra, 595. instituendi locus in corpore,	596.
<i>Militiæ Pers.</i> conditio, 73 seqq. militum numerus, 72 seqq. stipendia 74. exercitia, ibid.		urendi modus, 597 seq. unctionis præcepta, 598 seq. Regulæ speciales	600 seqq.
		<i>Mu.</i>	

Mudsjtehid ap. Persas 102
Muminahî, s. Mumia nativa Per-
 fica, 516 seqq. appellatio, ib.
 collectionis historia, 517 seqq.
 mumia secundaria, 519 seq.
 ejus collectio, 519. vires &
 usus, 521. experimentum au-
 ctoris 522 seq.

Mungo radix, 573 seq. plantæ
 descriptio botanica, 577. *Mun-*
go viverra 474

Munera Regi Pers. in Confessu
 oblata 242 seqq.

Murrhina vasa pretiosissima ab
 urinatoribus circa inf. For-
 mosam inventa 621

Musica instrumenta ap. Persas
 740 seqq.

Mustaufi mokufaat. Camera-
 rum Ecclesiasticarum in Per-
 sia Superintendens 99

Myrgascuun, pagus ex Persopo-
 li reliquus 304

N.

Naban locus ad Sinum Pers.
 inclytus 762

Naganagudâ pagus Ormusio
 propinquus 762

Nauruus, festum novi anni ap.
 Persas 162

Naksji Rustaan, s. simulacra Ru-
 stamica rupi insculpta, 297
 seqq.

Naphtæ albæ fontes in Media,
 274. Naphtæ nigræ origo in
 Mediâ, 277. ejus proventus,
 279. ejus purgatio, 280 seq.
 mons Naphtham fundens 282

O.

Odium religiosum inter Per-
 sas, s. *Sjiaitas*, & Turcos, seu
 Sonnitass, 149. ejus causa 140
 seq.

Oenopœia Sjirasensis 373 seqq.

Officiales Aulæ Pers. *vide* Au-
 læ Pers. Officiales.

Officinæ Domus Regiæ Persa-
 rum, *vid.* Aulæ Pers. Officinæ.

Okesra peninsula Mediæ, natu-
 ræ prodigiis conspicua, 262
 seqq. descriptio, 271 seqq. in
 illâ castelli rudera, 271. mau-
 soleum, 272. Campus ardens,
 273. Naphthæ albæ fontes,
 274. Naphthæ atræ fontes,
 277 seq. Lacus tumultuans,
 280. Mons Naphtham fun-
 dens, 282. Mons argillam e-
 ruçtans, 282 seq. Salina 284
 seq.

Omer & Osman 150

Opium, 642. ejus collectio, 643.
 præparatio, 642. in Pilulis, ib.
 seq. in liquore, s. meconium
 Græcorum, 644. in Electua-
 rio, ib. ejus abusus execrabi-
 lis

- lis apud Indos nigritas, 649 seq.
- Ormusium*, 716. unde dictum, 756. illustris olim Insula, ib. ejus descriptio 757 seqq.
- P.**
- P**agorum præpositi in Pers. 142
- Palatia Regis Persarum 176 seq.
- Palmarum genera, 665 seq. sylvestris Persica, 667. Sylv. Indica, ib. Bdellifera *Mokhl* f. *Duum*, 668. Hortensis Dactylifera ib. seq.
- Palmae dactyliferæ patria, 669 seq. cælum & solum, 670 seqq. sexus duplex, 672. Ejusdem generatio ex officulo legitima, 673. crescendi gradus, 674. ex stolonibus, 675. ex caudice spuria & abolenda ib. incrementum Palmae per ætates, 676. ætas & longævitas 677
- Palmae cultura, 677 seqq. locus plantationi deligendus, ibid. Stolonum pro conferendis campis delectus, 678. Translationis requisita, 679. Irrigatio, 679 seqq. Stolonum evulsio, 683. frondium resectio curiosa, ibid. seqq. cura ægritudinum 685
- Palmae descriptio botanica 686 seqq. descriptio radicis, 686 seq. caudicis, 687 seq. comæ, 689. frondium, 689 seq. costæ, 690. spinarum, 691. foliorum, ibid. seq. retium, 692 seq.
- Palmei foetus historia & anatomia botanica, 693 seqq. de eo quædam in genere, 694. spathe utriusque sexus, 695 seq. spadicis masculini historia, 696 seq. flosculi, 697. spadix foemineus cum fructibus, 698 seq. gradus & incrementa fructuum, 699 seqq. nominum mutatio per incrementa, ib. spadix nudus utriusq. sexus, 702. de Dactylis in specie 703 seqq.
- Palmae historia naturalis & œconomica, 706 seqq. Imprægnatio Palmae foemineæ, 706. messis palmeæ facilitas, 714 seq.
- Palmae partium usus œconomicus, 748 seqq. internus, ibid. seqq. externus, 751 seq. eandem usus medicus, 752 seqq. usus magicus 754 seqq.
- Palmeta frequentantium occupationes, 736 seq. contractus, 736. convivia, 737 seq. lusus & recreationes, 738. choreæ,

739 seq. musica, 740 seqq. labores, 745 seq. discessus, 746 seq. Papa s. summus Pontifex Persarum *Mudsjtehid*, 102. emergendi ad papatū modi, 103 seq. Papyri Japonicæ confectio, 466 seqq. descriptio Papyri arboris legitimæ, 471. arboris spuria 474
Pasèn, vide: Capricerva, & Lapis bez. or.
 Pauperes religiosi Persarum, 112 eorū multiplex ordo, 113 seqq.
 Pedarthrocaces Malabarum, 561
 Pedra bugia, s. lapis simiæ pretiosissimus 404 seq.
 Pedra Cordial s. lapis cordialis artificialis ex Goa 397
 Pedra de Cobra 395 seq.
 Pedra de porco vera, 393 seq. spuria 395
 Pellicula *Borometz* 507
 Peregrinationes Persarum religiosæ, 154. ad Meccam Arabiæ pro sacrificio Abrahami, 154. ad Babyloniam pro visendo tumulo Aäli, 155. ad *Mesjhèd* pro sepulchro Iammi Resaan colendo 156
 Peregrinationes Persarum ad palmeta, 716 seq. eas præcipuè instituunt cives Gamronenses, 716 seq. causæ urgentes discessum: febres verna-
 les, 718. palmarum necessa-

ria conductio, 719. defectus aquæ potabilis, 719. dracunculorum generatio, 720. cibi inopia, ib. æstivus calor, ib. venti ardentes, 721. exanthemata & furunculi, 722. ab infectis insidiæ, ib. seq. fœtor ex sordibus marinis, 723. transvectionis requisita & migrandi modus 723 seqq.
Pérical, s. Hyperfarcosis, Malabarum morbus, 561 seqq. morbi historia, ibid. curatio 363 seq.
Persa nominis origo 302
 Persæ averfantur Christianos, 151
 Persarum mores, 146. scriptura, 145. lingua, 144. religio, 147 & seqq.
 Persepolis antiquæ topographia, 297 seqq. urbs antiquissima totius orbis, 301 seqq. incrementum, 302 seq. excidium 303 seq.
 Persepolitani palatii rudera, 325 seqq. conditores, ib. seq. ejus situs, 327. seq. ignoti characteres, 331. descriptio specialis, 334. structuræ & sculpturæ variæ 336 ad 353
 Persiæ Reges antiquissimi 327
 Persici imperii divisio, 134 seq.
 Procerū cura primaria, 21 seq.
 Persici imperii hæres Juvenis matrimonio jungitur, 14. Pa-
 Bb bb bb tre

tre mortuo protinus corona-
tur, 20. excæcat fratres &
maſculos ſuæ ſtirpis, 21. Pro-
dit in publicum conſpicien-
dus, ib. imperium per Proce-
res dirigit, 23. recreationibus
vacat, 26. ſeriùs ipſe curat
Remp. ib. maturè moritur 27
Perſonæ laudatæ: *Angelus*, R. P.
Carmelit. 753. *Chriſtophoro-
witz* (Constantinus) Legatus
Moscoviæ ad Regem Perſ. 239.
Cleyerus, Medicus Ind. or. Ba-
taviæ, 573. 595. *Elias*, R. P. Car-
mel. 237. *Fabritius* (Ludovi-
cus) Legat. Suec. ad Sereniſſi-
mos Moscoviæ ac Perſiæ, 51,
221, 260. *Gallus*, 263, 266. *Her-
manni*, Prof. Botan. Lugd. Bat.
821. *Jagerus* (Herbertus) 324
400. 668. *Juncker*, Princeps
Ambonenſis, Capitaneus, 657.
Klingenſtiern (Caſteni⁹) Nob.
Sueciæ, 221, 260. *Lycobthou*
(Wibrandus) Senator Ill. So-
cietatis Ind. or. 416, 425, 427.
653. *Levenanker*, Nobilis
Suec. 221. 655. du *Mans* (Ra-
phaël) Capucinus, Aulæ Perſ.
Interpres, Præf. 48, 238. *Pa-
villon*, Gubern. Coromandeli
559. *Piquet* (Franciſcus) Le-
gat. Galliæ ad Aulam Perſ. 48,
238. *Priſtafus* (Gothofredus)
J Ctus, 221, 260. ten *Rbyn*, Med.

D. Batav. Ind. or. 505. vander
Stelle, Gubern. promont. Bon.
Spei, 576. *Suski*, Nunciuſ Reg.
Pol. 238. *Zgurski* (Salamon)
Comes Syr. Leg. Reg. Polon.
238. *Verdunkius* 653
Philonium Perſicum 644
Phœnix avis, Arabum, 661. Si-
nenſium, 662 ſqq. Indorū 664
exiſtentia patroni, ibid. ejus,
ex hiſt. Palmæ, nativitas 665
Phœnix Palma dactylifera 665
Piſtacea ſylveſtris ſ. *Terebin-
thus*, 413 ſeq. fructuum uſus,
416. *Piſtacea ſylv.* in deſer-
to *Tſjaask*, 416. ex fructibus
oleum 416

Plantæ Japonicæ:

Abrasin, 789. *Adſai*, 854. *A-
dſja*, 841. *Adſi mame*, 836.
Adſiki, 854. *Aii nori*, 833. *A-
jetats banna*, 801. *Aka tſudſu*,
770. *Akai indſjo*, 788. *Aka
kas*, 816. *Akaſa*, 897. *Akwa*,
811. *Alceæ viſcoſæ Orenj de-
ſcriptio*, 474 ſeq. *Ama nori*,
832. *Amaranthi ſpecies va-
riæ*, 862 ſeq. *Angurék warnà*,
867. *Akanni*, 912. *Anſai*, 854.
Aona, 822. *Arai*, 899. *Arame*,
833. *Aſa*, 897. *Aſagawo*, 856.
Aſami, 897. *Aſango*, 888. *A-
faſa*, 900. *Aſjebo*, *Aſjemi*,
896. *Aſſi*, 900. *Atſuki*, 837.
Plan-

Plantæ Japonicæ :

Aujaki, 908. Aukuba, 775.
 Awa, 835. Awoi, 858. Awo
 Uri, 811. Awu Kadfira 909.
Ba, 897. Bai, 799. Baibokf,
 895. Bakin, 831. Baku, 834.
 Bansjo, 826. Bantees, 909. Ba-
 so, 905. Bénino, 910. Bjakdon,
 905. Biakf mondo, 823. Biak-
 ko, 871. Bidsinfoo, 910. Bio-
 ru, 845. Bjo Janági, ib. Boi,
 909. Boku foku, 816. Boku-
 dsi, 832. Boo, 899. Bocfu, 825.
 Boffai, 827. Botan, 862. Budò
 786. Buke, 844. Buran, 872.
 Busei, 822. Bywa 800.
Coma Sasa, 899. Camphori-
 fera arbor, 770. Come, 834.
 Come gome, 780. Confusi, 845.
Da, 834. Dai, 800. Daidfu,
 837. Daikon, 822. Dandoqua,
 872. Dara, 895. Den, 788. Dju-
 gan, 817. Djungan niku, ibid.
 Doku quatx, 826. Doku Sy-
 mira, 872. Dosjen, 826. Dsj-
 kurio, 800. Dsjekku, 835.
 Dsjemmai, 891. Dsin, 899. 911.
 Dsindsom, 818. Dsio Gikf,
 877. Dsifj, 852. Dsjooka, 826.
 Dso, 899. Dsojo 828.
Fa, 816. Fagi, 875. Fagu Jera,
 896. Fai, 835. Faijo Sfugi, 884.
 Fakkona Kfa, 890. Fakkona

Plantæ Japonicæ :

Sasa, 899. Fakobi, 896. Fako
 Janági, 908. Fakkuso, 911. Fa-
 ku bukon, 784. Faku dfitqua,
 585. Faku Sinda, ib. Faku, 884.
 Fankusa, 899. Fanna, 880.
 Fanna skiba, ib. Fanna skim-
 mi, ib. Fanna Sfob, 873. Fan-
 na tadsj banna, 776. Fanru,
 896. Farin, 872. Fario, 822.
 Fasi noki, 794. Fasi bami,
 816. Fasi kami, 826. Fasjo ma-
 me, 836. Fassò Itzingo, 787.
 Fatsku, 898. Fawa kingi, 885.
 Fe, 900. Feckofatz, 777. Fec-
 kuso Kadfura, 784. Feifo,
 880. Feitòrikfa, 909. Fen, 836.
 Feo, 810. Fi, 814. Fibi, 891.
 Figo, 807. Fije, 835. Fi Juri,
 872. Fima, 790. Fime Juri, 871.
 Fime tats banna, 801. Fimeri
 baki, 781. Fimitz baki, 781.
 Fi oogi, 872. Fi no ki, 884.
 Fir, 831. Fira, 784. Firaga-
 wo, 856. Firaggi, 781. Firasi,
 784. Firome, 833. Firu Mu-
 firo, 891. Fisakaki, 778. Fito
 mófi, 830. Fitzma, 811. Fka-
 mígusa, 862. Fki Jamogi, 897.
 Fo, 900. Fofu, 825. Fon Gom-
 mi, 789. Fon Kuroggi, 788.
 Fon Maki, 780. Fon Tsta, 887.
 Fon Utfugi, 855. Foo, 787. Foo
 dsuki, 785. Fooki gusa, 885.
 Foosen, 862, 910. Fosei, 831.
 Bb bb bb 2 Plan-

Plantæ Japonicæ:

Foto, 786. Fotogi Tsta, 887.
Ftotsba, 891. Fudsi, 856. Fudsi
bakama, 885. Fudfina, 831.
Fujoo, 858. Fuki sabuki, 831.
Fuku, 899. Fundan, 854. Fu-
rinè, 911. Furi uri, 811. Fu
Ran, 864. Fufj, 895. Fufji,
856. Fufji guro, 873. Futam-
ma take, 878. Futliku, ibid.
Futsu kusa 831.

Gai, 197. Ganebu, 786. Gan-
pi, 873. Gees, 801, seq. Gen-
dsjino Kubi tsugi, 885. Gib-
boosi, 863. Ginan, 811. Gink-
go, ib. Gobo, 828. Gomma,
835. Gommi, 789. Goositz, 863.
911. Goquan, 840. Gotoo, 861.
Gotoo Giri, 861. Gube, 909.
Hatsis, 880. Hats kangusa,
862.

I, 900. Jaatzde, 790. Jabu nin-
fin, 822. Jagenari Sufagi, 837.
Jakan, 872. Jamá Suje, 823.
Jamma Buki, 844, seq. Jam-
ma Budò, 787. J. Bosu, 825.
J. Cogome, 780. Jamma Fu-
dû, 857. J. Gobo, 828. J. Gib-
boosi, 863. J. Imò, 828. J. Kikjo,
910. J. Konjakf, 786. J. Mio-
ga, 827. J. momu, 798. J. nin-
fin, 822. J. Ofjiroi, 871. J. Rint-
sjo, 844. J. Sakira, 799. J. San-
sjo, 895. Jamma Simira, 787.

Plantæ Japonicæ:

J. Suje, 896. J. Tadsj banna,
775. J. Toosimi, 787. J. Tfu-
backi, 850. J. Tsfutsufi, 849.
Jamma Utsugi, 854. Jamogi,
897. Jana ugi, 908. Jafjibo, 799,
Ibara, 862. Ibuki, 884. Ibutta,
896. Jebi, 786. Jedogaua Sa-
tsuki, 850. Jedogaua Tsfutsufi.
848. Je joo, 799. Jei foku, 835.
Jempak, 884. Jenbaku, 834.
Jeniku, 833. Jeno Konkusa,
899. Jens, 833, 841. Jenwa, 833.
Igi, 862. Iginofanna, ib. Ikin-
gusa, 912. Imò, 828. Indfin
Kadsira, 858. Innubie, 899.
Ino Kadsitz, 863. Ino Kufitz,
911. Ino matta, 833. Intsjin,
897. In Tsta, 887. Inu Itabu,
801. seq. Inu maki, 780. Inu
Tade, 891. Jo, 908. Jodoriki-
785. Joksan, 863. Jokai, 834.
Jokui nin, 834. Jomega Fagi,
856. Joobai, 798. Joro, 854. Jo-
sja, 912. Jotei, 911. Iso Fisa-
kaki, 798. Iso kuroggi, 790.
Isjuwo fikki, 828. Itabu, 801.
Ito sakira, 799. Itsingo, 787.
Itsjo, 811. Itz fatz, 873. Ju, 801.
Jubéta, 777. Jukinofta, 870.
Juri, 871. Jussi, 900. Juu, 898.
Jusura, 788. Jwagoki, 912. Jwa-
no kawa, 891. Jwarenge, 912.
Jwafiba, ibid. Jwatagi, 832.
Jwónome 835.

Plan-

Plantæ Japonicæ :

Kaadi Kádsura, 895. Kaadfi
Kaufi, ibidem. Kaanfja, 899.
Kadfi mame, 836. Kago Kad-
sura, 895. Kai, 827. Kaide, 892.
Kaido, 888. Kai tei, 833. Ka-
ja, 814. Kaki, 805. seq. Kaki
doro, 888. Kakkima, 899. Ka-
ki Tsubatta, 872. Kakko, 897.
Kakufju, 841. Kamma, 900.
Kamo uri, 811. Kan, 800. Kan-
tats, 831. Kara Awoi, 858. Ka-
ra gasju, 790. Karaji, ib. Ka-
rakats, 905. Karamaatz No-
mi, 883. Kara momu, 798.
Karana, 822. Kara nas, 800.
Karas mugi, 834. Karasu oo-
gi, 872. Karatats banna, 801.
Kara uri, 811. Karrias, 899.
Kasbiáko, 871. Kasjawa, 816.
Kasiwa, 884. Kas no ki, 816.
Katabami, 888. Katong ging,
868. Kats, 840. Kawa bone,
880. Kaba faki kami, 892. Ka-
wa Janogi, 908. Kawa Sfobu,
912. Kawara fisagi, 841. Ka-
wara fudsj, 841. Kawara Ja-
mogi, 897. Kaworiki, 903.
Kawa Junkusa, 862. Keequan
mokf, 892. Kei, 831. Kei, 897.
Keiquan, 862. Keison kusa,
912. Kei toge, 862. Keitsjo,
876. Keman ksa, 910. Keman-
sso, ib. Kembokf, 777. Ken,
808. 872. 900. Ken koo, 476. 785.

Plantæ Japonicæ :

Kempokonas, 808. seq. Ken-
fin, 780. Kentan, 871. Kes,
835. KeTade, 891. Ketz, 912.
Ki, 858. Kibatfisso, 858. Ki-
bi, 834. Kja, 810. Ki Itsingo,
787. Kikjo, 822. seq. Kimmi
kibi, 834. Kimpáku, 912. Kin,
825, 858. Kindeifj, 788. Kinéri
Gaki, 808. Kinfoqua, 862, 910.
Kingo, 856. Kin Gommi, 789.
Kinkau, 801. Kio, 831. Kjo, 835
Kioh, 895. Kjokuso, 835. Kjo, 835
798, 826, 900. Kik, kikf, kikku,
875. Kino mimi, 832. Kinsai,
875. Kirakoo, 822. Kirí, 859.
Kirisma Tfutsufi, 849. Kirò,
785. Kisinfo, 870. Kitz, 801.
Kiú, 831. Ko, 811, 834. Koba,
835. Kobus, 845. Kodemari-
qua, 854. Kofukf, 822. Ko-
gannégusa, 912. Ko Gikf, 876
Ko gommi, 908. Koki, 831.
Kokotz, 781. Koku, 816. Ko-
kuró butò, 832. Kokwa, 811.
Ko muggi, 834. Kona subbi,
912. Konbu, 833. Konjakf, 786.
Konjakf damo, 786. Konóko
Juri, 871. Koo, 836. 891. 897.
900. Kooki, 777. Kooqua, 910.
Koo Seki, 888. Koo sjoo, 907.
Koquan, 840. Korei gikf, 911.
Kof, 856. Kofjoí Sakira, 799. Ko-
tai, 798. Kfei, 785. Ku, 810. Kudfi
840, 856. Kudsu Kadsura, 840.
Bb bb bb 3 Plan-

Plantæ Japonicæ:

Kudſune, 840. Kuſkube, 800.
Kui Symira, 872. Kuko, 777.
Kummifo, 800. Kurenai, 910.
Kurenô faſi kami, 826. Ku-
reno Ommo, 825. Kuri, 816.
Kuroganni, 796. Kuroggi, 788
Kuro kaki, 796. Kuro mame,
840. Kuro Tſons, 770. Kuro
noſji, 908. Kuſaggi, 827. Ku-
ſago, 786. Kuſ no ki, 770. Ku-
tſjinas, 880. Kuts nawa Itzi-
go, 787. Kuwa, 788. Kwà 811.

Lauri diverſæ ſpecies, 770.
ſeqq. Laurus Camphorifera,
ibid. Julifera, 773. ſylveſtris,
905.

Ma, 897. Maatz, 883. Magu-
bi, 909. Maki, 780. Mame, 907.
Mamebos, ibid. Mame Tſta,
887. Mantees, 780. Marmeer,
800. Matricariæ diverſæ ſpe-
cies, 876 ſeq. Megga, 826.
Midſe, 787. Midſicki, 789. Mid-
ſubaki, 900. Midſu ſoba, 835.
Miira niira, 831. Mijama ſkim-
mi, 779. Mijama Tſutſuſi, 849.
Mjoga, 826. Mjonga, ib. Mi-
ru, 833. Modoras, 790. Mogot-
to, 799. Mokkaſei, 844. Mo-
kokſ, 873. Moku ſokku, 891.
Mokwuren, 845. Momidſj,
892. Momu, 798. Momubah,
831. Mondo, 823. 896. Moo, 787.

Plantæ Japonicæ:

Moro, 883. Motſibutz, 912.
Motſji Gomme, 834. Motſjno
Jone, ib. Mots noki, 907. Mu-
gi, 834. Muk no ki, 799. Mu-
kunge, 858. Murafacki dake,
898. Murafacki nori, 832. 784.
Muſa 905.

Na, Nagi, 773. Naatsme, 789.
Naba, 832. Nadagi, 825. Na-
daki, ib. Nadeſko, 910. Nad-
ſuna, 897. Naio dacke, 898.
Namboku, 770. Namome, 779
892. Nanban Kiwi, 835. Nan-
din, 776. Nandſjokſ, ib. Nan-
kin mame, 836. Nankino, ib.
Nankin Sſugi, 884. Nanſoo,
786. Naraje, 911. Nari figan-
go, 810. Naru fatſi kami, 892.
Nas, 800. Naſſubi, 810. Natta
mame, 836. Natten, 776. Ne-
buri no ki, 840. Neko fanna,
910. Nemu no ki, 840. Niga
dacke, 898. Nindſin, 818. Nin-
niku, 831, 912. Nintoo, 785.
Nippòn Kiri, 859. Nippòn Ut-
ſugi, 855. Niſi kingi, 796. Ni-
ſji, 818, 822. Niwá guſa, 885.
Niwa ſakira, 799. Niwa toka,
787. Niwa tonga, ib. Nodſen
Kadſura, 856. No Gikſ, 876.
Nonawa, 828. Nonigi, 909.
910. Nora mame, 835. No
Ran, 863. ſeq. Notſjo, 856.
Plan-

Plantæ Japonicæ :

Numi gussuri, 777. Nyfimi
Motfj 776.

Obacko, 612. Obammi, 798.
Obanna, 899. Oguruma, 877.
Okina Kogi, 907. Ominamifj,
885. Omodaka, 827. Omotto
785. Omuggi, 834. Oni Juri,
871. Onimotfj, 775. Onokaki,
807. Oo nira, 831. Ootz, 788.
O Ren, 447. 858. Orenj Kad-
fura, 476. 785. Ofjiroi, 870.
Proh tsons 770.

Quackitz, 776. Quai, 827. 841
884. Quai Kàkv, 841. Quai Ko,
825. Quanfo, 872. Quanfo
Itfigo, 788. Quaquara 781.

Raikin, 800. Rak Siamensfjū
993. Ran, 863. Rantfjoge, 844.
Reedsu, 836. Rei, 197. Reiko,
800. Rei fuku, 822. Reisjun, 910
Reki, 716. Ren, 880. Rengjo,
907. Reso Kjofa, 872. Ri, 798.
800. 895. Rju, 908. Riitz, 816.
Rin, 900. Rintfjo, 844. Rijuu,
817. Rio, 891. Rioku, 837. Rjo-
tfjo, 856. Rirjo, 785. Rjugan,
817. Rjuku Tsfutfusi, 848. Rju-
no fige, 823. Ro, 831. Rok, 837.
Rokv Kàkv, 833. Rosa, 862.
Rotfikku, 898. Ruko, 800. Ruu
gambokf 777.

Plantæ Japonicæ :

Sa, 850. Sadfin, 822. Saju jaku,
862. Sakaki, 777. Sakira, 799.
Saku Nange, 877. Sákuro, 800.
Sakufetz, 888. San, 831. 883. San
bofu, 825. Sandfjoka, 827. San-
dsu, 836. Sane Kadfura, 785.
San Kakfo, 884. Sankira, 781.
Sankitz, 715. Sanfa, 850. San-
fjo, 785. 892. Sanfoo, 912. San-
tan, 871. Sarfjo, 816. Sarukake
banna, 856. Safadfitz, 899. Sa-
fa, ibid. Safanqua, 852. Safio,
888. Safungi, 836. Safjébu, 778.
Satai Imo, 828. Sáfukí, 849.
Sátsuma Sáfukí, 850. Satsuri,
871. Sattodacke, 899. Secki Ji,
891. Sei, 897. Sekika, 870. Se-
ki qua, 832. Sekisan, 872. Sekifi
832. Sekkinan, 877. Sekitfiku
910. Sen, 912. Senbàkv, 780.
Sendan, 788. Senfuku, 877. Sen-
ninffo, 885. Senno, 873. Sen-
fjunra, 873. Seo, 892. Seo Ku-
fitz, 827. Seofi, 883. Seri, 825.
Setz, 900. Si, 805. Siaga, 872.
Sjako gusa, 911. Siberi Figu,
831. Sibi, 855. Sibito banna, 872
Sickifo, 900. Sicku, 808. Sidare
Janagi, 908. Side Kobufi, 845.
Sidòm, 808. Sidomi notti, ib.
Sijo, 858. Sjirobanna, 885. Si-
kò, 827. Sikwa, 811. Simmògu-
fa, 888. Sin, 780. 816. Sini, 845.
Plan-

Plantæ Japonicæ :

Sin Kadsura, 785. Sinkoo, 903.
 Sinofa, 899. Siqua, 912. Sin
 fan, 779. Sin fioof, 891. Sinto,
 785. Sinu Kotai, 789. Siocku-
 fo, 834. Sioku, ibid. Sifai, 832.
 Si fjo, 833. Si fo, 784. Sitsifu-
 foo, 886. Sitz, 791. Sitz dſju, ib.
 Sjaden, 912. Sjibatta, 907. Sji-
 gogufa, 872. Sjiko, 844. Sji-
 ra Kas, 816. Sjira Kanugi, ib.
 Sjirè, 870. Sjirò, 826. Sjirógi,
 779. Sjirói, 870. Sjiroo, 891.
 Sjiro Oo, ibid. Sjirori, 811. Sji-
 ro Saſagi, 836. Sjo, 895. Sjó, 883.
 891. Sjogei fige, 823. Sjokwa,
 811. Sjo, 835. Sjoriku, 828.
 Sjooro, 832. Sju, 875, 900. Sju-
 kaido, 888. Sjuki, 858. Sjuku,
 840. Sjun, 828, 850. Sjurò, 898.
 Sjurotſiku, ibid. Sjuſjin, 818.
 Skigufa, 888. Skimmi, 880. So-
 ba, 835. Sobauri, 811. Sodetz,
 897. Sodio, 898. Sogaif, 896.
 Sogai i, 823. Sokio, 841. Som
 818. Sombrero de campo, 332.
 Somo, 880. So noki, 784. So-
 noro matz, 883. Soo, 730, 788.
 Soonì, 892. Sora mame, 836.
 Sotits, 897. Sſi, 801. 808. 911.
 Sſibi, 873. Sſibu kaki, 808. Sſi
 noki, 816. Sſio, 770. Sſifèn, 873.
 Sſitſiku, 898. Sſo, 911. Sſo Fagi,
 845. Sſonga, 826. Sſo ſio, 876.

Plantæ Japonicæ :

Suge, 900. Sfugi, 883. Sfugi
 bjakkufj, 884. Sfu momu, 798.
 Sſufu kaki, 886. Sſuſfukki, 899.
 Sui, 816. Sui Ro, 835. Sui ſin
 Kadsira, 858. Sumire, 875. Sun-
 giku, 911. Su Ran 864.

Ta, 817. Taabi, 906. Taabu
 noki, 905. Taamo, 907. Ta-
 cke, 898. Tade, 891. Tadsu,
 787. Tagara Kinfo, 826. Tai,
 831. Tai ſei, 833. Taki, 832.
 Taku ſitzu, 896. Tampopo,
 801. Tamu no ki, 906. Tan,
 832. Tanko, 905. Tanna Wat-
 talj, 776. Taraio, 775. Tara-
 noo, 886. Tats banna, 801.
 Tatſjbjakuſj, 884. Tecki Tſjo-
 cku, 845. Tèh, 817. Teito,
 844. Teka Kadsura, 909. Te
 Mariqua, 854. Tenka, Tenkja
 912. Tenqua, 811. Teſſio, 897.
 Tobè, 905. Tobì, 886. Tobì-
 ra, 796 ſeq. Togwa, 811. To-
 ken, 849. Tokoro, 827. To-
 koro téngufa, 832. Tókunatz,
 910. Tokufa, 891. Tokwa, 811.
 Tori ſaka, 833. Too, 798, 837.
 856, 859. Toodſu, 836. Too-
 garas, 826. Tooguma, 790.
 Too Kibbi, 834. Too ſei, 907.
 Too Tſiſa, 831. Totaigufa,
 896. Tſiku, 898. Tſikube, 899.

Plan-

Plantæ Japonicæ:

Tsikura siba, 773. Tsikusitz, 899. Tsjò, 891. Tsioo, 887. Tsiofigusa, ib. Tsjotei, 781. Tsisa, 831. Tsisù, 885. Tsitòmegusa, 885. Tsioo sju, 875. Tsta, 887. Tsta mongira, ib. Tsto méguſa, 885. Tsubacki, 850. seqq. Tsubó guſa, 888. Tſu gumí guſa, 831. Tſu guſa, 888. Tſke uri, 811. Tſubanna, 899. Tſuge, 781. Tſukne Imò, 828. Tſus no ki, 769. Tſutsuſi, 845, 848. seq. Tſwa,

U, 828. Udo, 826. Uikio, 825. Ukinguſa, 900. Umà, Uma Biju, 831. Umà bufuki, 828. Umbatz, 800. Umè, 799. Umebos, ibid. Umemadakku, 789. Unò fanna, 909. Urukki, 897. Urus, 791. Urus no ki, ibid. Urusjinè, 834. Utsu boguſa, 897. Utsugi, 854. seq. Vernicifera arbor hortensis, 791. seq. ſylveſtris, 194. seq. Vis 817.

Wan, 835. Wanhom, 901. Waribi, 912. Waſi, 834. Waſri guſa 872.

Podagræ curatio per moxibum 595

Poëtarum Perſiæ illuſtriũ Ha-

fès & Saadî ſepulturæ, 366
ſeqq. eorum ſcripta magnâ
apud Perſas in æſtimatione,

375 ſeq.

Prandii ſolennis apud Regem
Perſ. apparatus 244 ſeqq.

Præfectus cuſtodix & excubiarum in civitatibus Perſ. 141

Præfectus ſummus armorum
ap. Perſas 72 ſeq.

Prætores civitatum Perſ. 141

Pretium paropſidum aurearũ,
ſupellectilium & cimeliorum
Regis Perſ. 249 ſeq.

Primas regni Perſici. Vid. *Athemaad Dauleth*.

Provinciarum in Perſ. Directores 134 ſeqq.

Pyrù Reſà Sti Mahammedani
ſepulchrum 263.

Q.

Quæſtor Legatorum eccleſiaſticorum in Perſ. *Vaſiri mokuſaat*, 99. Quæſtor legatorum privatorum *Sedr memalik*, ibid. Quæſtor legatorum Regionum *Sedr chaſeh*, 100.

R.

Rameſaan. Jejunii feſtum ap. Perſas 160 ſeq.

Reges Perſarum antiquiſſimi,
Cc cc cc 327.

327. eorum sedes ac Regiæ rudera 325
- Regis Persiæ effigiem pingere nefarium est, 45. Ejus sessio & habitus in Audientia, 226 seq.
- Regni Persici amplitudo & limites, 7. hostes & vicini, 76. seq.
- Regum Persiæ potestas absolutissima, 4. sanctitas genitilis, ib. subditi obedientes, 5. Tituli & honores, 6. mansuetus animus, 8. origo ex *Suffis* sive theologis, ib. obscura nativitas, 15. institutio indigna, 17 seq. hodierna sedes 176 seqq.
- Regum Persiæ reditûs, 90. ex dominiis, ib. seq. ex vectigalibus, 93. seq. ex strenis & muneribus, 95. ex mineralibus, ib. ex lupanaribus, hospitiiis &c. 96. ex bonis confiscatis ibid.
- Religionis Persarû senior *Sjeich el Islam*, 101. *Resaan* Imami celebre in Pers. mausoleum, 109. in quo cæcos visum recuperare jactitant ibid.
- Rhadari*, custodes viarum in Pers. 142 seq.
- Rosa Sjirasensis fragrantissima, 393 seq. Oleum fundit in destillatione pretiosum 374
- Rudera diluvii Mosaici in Europâ, 427 seq. in Persiâ, 428 seqq. Arca Noæ, 228 seq. conchyliæ marina montis Caucasii, 430. constructio montis *Gulistaan* per accumulationem facta, 432, seq. montes maximâ distantia divulsi, 434. ostreæ margaritiferae procul à sinu Persico, ibid. seq.
- Rudera Persepolis antiquæ, 297 ad 353. Regiæ sedis monarcharum 325 seq.
- Ruseberaad* festum Persarum, 160
- Rustaam* apud Persas quis 307. ejus simulacra in montibus campi *Merdest*, 305. seqq. in monte campi *Sjubasâr* 361.
- S.
- Sabii* s. Christiani S. Johannis Baptistæ, 435. seqq. nominis origo, 436. seq. Gentis origo, 438. patria primæva, ib. hodierna, 439. habitus, ib. lingua, ib. seq. scriptura 441
- Sabiorum opinio de creatione mundi, 442 seq. de Deo, 443. de Angelis, 444. de vitâ æternâ, ib. de Sanctis, ib. seq. ritûs Ecclesiæ: Sacerdotum ordines, 445. dies festi, 446. puri-

puritas legalis, ib. seq. Bapti-	sepolitanæ insculpta, 305 ad
smus, 447 seq. Infantum, 448	325. in rupe campi <i>Sjubasâr</i>
seq. adultorum, 449 seq. Eu-	361
charistia, 451 seq. matrimo-	<i>Sinûs Persici</i> descriptio, 763 seq.
nium, 452. Immolationes 453	<i>Sjair</i> f. vates ap. Persas, 738 seq.
Sacrificii Abrahamitani festum	<i>Sjamachia</i> urbs Mediæ, 262 seq.
ap. Persas 211	<i>Sjeich Ali chaan</i> , Primas Regni
<i>Salamonis</i> petra 308	Pers. 67 seqq. ejus patria, 67.
<i>Salamonis</i> matris templum, 354	ætas, ibid. virtutes, ibid. stu-
seqq.	dium 68. austeritas, ib. reli-
Salaria Regi Pers. ministran-	gio, 69. in Europæos affectus
tium 97	ibid. responsum ad petitem
Salina ad peninsulam Mediæ ce-	Legatorû à Christianis Prin-
lebris 284 seq.	cipibus ibid.
Sanguis Draconis ex fructibus	<i>Sjeich Chodsjâ Hafès</i> laus & se-
Palmæ coniferæ, 55 seqq.	pultura 368 seq.
Plantæ descriptio botanica,	<i>Sjeich Saâdi Sjirasi</i> laus & se-
554 seqq.	pultura 371 seq.
Scripta <i>Hafès</i> & <i>Saâdi</i> magnâ	<i>Sjeich Sephi</i> ad solium Persicum
in æstimatione apud Persas	viam parat nepotibus 9
372 seq.	<i>Sjiaï</i> , Secta Persarum 147
Scriptura Persarum 145	<i>Sjirasi</i> urbis laus & descriptio
<i>Sedr</i> , summus Juris, religionis	366 seqq.
& bonorum Ecclesiasticorû	<i>Sjubasâr</i> , f. campi novæ Perse-
interpres in Persiâ 98	polis descriptio 354 & 366
Sepulchrum equi <i>Gasel</i> in Re-	<i>Solymanni</i> Regis Pers. facies, 43.
giâ Persarum 299	vestitus, 44. educatio libera,
Sepulturæ illustriû Persiæ Poë-	46. valetudo adversa, ib. cre-
tarum 366 seqq.	bra cum foeminis deambula-
Sepulturæ Regiæ in petris an-	tio, ib. seq. prima prodigali-
tiquæ Persepolis 312 seqq.	tas, 47. pedisequa avaritia, ib.
<i>Serduust</i> quis, vide <i>Zoroaster</i> .	seqq. libido, 49. seqq. comi-
<i>Serruten</i> , festum Persarum, 160	tas, 51. clementia, 52. iracun-
Simulacra Rustamica rupi Per-	dia, 54. Justitia, 65. pacis a-
	Cc cc cc 2 mor,

mor, ib. seq. fœderum fideiꝫ
custodia, 56. pietas, 57. super-
stitio, ib. Tranquillitas 60
Solymannus Rex Persiæ conju-
gem ex joco interimit, 59.
præcipitem dat amasiam, 54.
rapit virgines Armenas, 50.
Divanbecum excœcat 54
Sonni, Secta Turcorum, 148 seq.
Spadones sunt Persarum Regis
Confiliarii 206
Sperma ceti 636
Statio s. *Mensil* apud Persas 727
seq.
Succinum 637
Sulthani qui? 139
Symbola urbis *Isphabani*, 286
seqq.
Syndici civitatum Pers. 141
Syrupus è dactylis 712 seqq.

T.

Tabacum, herba est venenosa
640. fumandi modus varius
640, 642
Taadſj, Diadema Regum Pers.
& pileus Aulicus, 44. seq. quo
teguntur Turci atrienses, 71.
ejus solennis collatio 241
Tachtâ Sophâ, prædiolum mon-
tanum Regis Pers. 195
Talaar quid? 177
Tamerlanis s. Timuri profopo-
graphia, 9. de eodem narra-
tiuncula 10

Tekjeb quid? 112
Templorum Perficorum stru-
ctura, 106. seq. templorum
expurgatores ib.
Terebinthus seu *Dirâchti wen*
montis *Bennâ*, 413. circa *Ma-*
jin, ib. seq. quæduplex, 414.
ejus pila balsamica ib.
Terebinthinæ collectio, 414.
multâ mastiche scatens, 415.
spissandi ratio, ib. Liquidæ
nullus in Persia usus, 416. ejus
ustio pro colore nigro, ibid.
fructuum (pistacearum syl-
vestrium) usus ib.
Theæ (*Tſſja*) Japonensis histo-
ria, 631 ad 665. Plantæ no-
men, 608. Inventor *Darma*,
608 seq. descriptio botanica,
665. seq. descriptio prolixior,
610 seq. cultura, 612. foliorum
collectio, 613 seq. differentia,
614 seqq. præparatio per u-
stionem, 617 seqq. conserva-
tio, 620. seqq. usus, 624. seq.
virtutes, 625. seq. vitia, 627.
seq.
Theæ differentiæ: *Fiki Tſſja*,
seu primæ collectionis Thea
nobilissima, Sinensibus dicta
Teh Buh, 614. *Too Tſſja*, seu
Sinensium more præparata
Thea, ejusq̃ pretium, & qua-
druplicis bonitatis differen-
tia,

tia, p. seq. *Ban Tsjja* seu rusti-
corum & ultimæ collectionis
Thea, 615 seq. *Udsi Tsjja*, seu
Thea cæsarea, ejusque colle-
ctio & grave pretium 116 seq.
Thea parandæ & in symposiis
prelibandæ ars 625
Theriacæ Persarum 643 seq.
Thermæ Persicæ *Churchu*, 420.
Thermæ *Salaa Kusteh*, ibid.
ibi baad, 423. *abi chaar*, i. e.
fontes asinini, ibid. seq. *abi*
girm Ginau 425
Thesaurarius sacrorum in Pers.
Nutesaddi mokufaat 99
Torjedo Sinûs Persici, 509 seqq.
facultates 513 seq.
Triptidia serpentum in India
or. 55. seqq. tripudii actus,
566 seq.
Tritura quomodo fiat in Per-
sida 682
Turk, Turkestaân, Turkimoon,
quid? 12, 70
Turkorum in Persiâ vita pasto-
ralis, 12. vires & auctoritas,
ib. 70
Turris cornuta in Regiâ Persa-
rum, 286 seq. extructionis
historia 289 seq.

V.

Urbis antiquæ Persopolis de-
scriptio, 301. seq. *Sjirasi*

seu novæ Persopolis descri-
ptio 366 seqq.
Urbium præfecti in Pers. 134.
seqq.
Ustio corporis, sanitatis causâ,
vide *Moxa*. urendorum loco-
rum tabula & regulæ, 60 seqq.
Uvarum vini feracium copia &
varietas in *Sjiraso* urbe Per-
sidis, 375 seq. succi in uvis co-
pia, 376. pretium uvarum, ib.
usus varius 380
Vasiri ap. Pers. qui? 139
Venatio Regis Pers. pœnitenda
54
Venenum Macassarïense, 575.
seq.
Venti ardentes in Perside, 382,
671 seq. 721. eos declinandi
remedium, 382, 671. liquores
ab iis refrigerantur 672
Vernicis Persicæ descriptio, 276.
Japonicæ collectio & præpa-
ratio, 793. Siamensis collectio
793
Vicorum præfecti in Pers. 142
Vini Sjirasensis qualitates, 879.
conservatio, 380. copia, ibid.
transvectio, 878. seq. confe-
ctio 376
Viperæ *Cobras* de cabelo descri-
ptio, 565. ejus exercitatio &
assuefaciendi ratio 569 seq.
Cc cc cc 3 Vi-

Viperæ quomodo priventur ve-
neno, 570 seq. veneni locus,
571. notabilia de veneno, 472
seq.

Vitium Sjirafensium species &
varietates 374 seqq.
Viverra s. *mungo* 574.

W.

Walfahrten s. peregrinatio-
nes religiosæ Persarum 154
seqq.
Wahrzeichen der Städte 286

Wolga flumen ingens, Capium
80 ostiis influens 256

X.

Xenodochia Persica, 72) seqq.
eorum structura, 73. in-
scriptiones & symbola hospi-
tum parietibus inscripta, 735
seq.

Z.

Zoroaster quis, 317. ejus reli-
gio, ib. scriptura 332.

Errata.

Pag. 2, post num. 5, inferre: *Duces militum* & ibid. num. 8, post spirituales:
Ædificia sacra. p. 4, lin. 4 à fine, pro Pontificalis, lege *Pontificals*. p. 10,
l. 10, pro acceptâ, *acceptô*. p. 30, l. 8, pro sex, lege *octo*. p. 36, l. 18, post
voc. unus, inferre: (*valens Abassos 5, sive Mamudi 100, s. Sjai 200*) ibid, pro
septendecim, lege: *duodecim cum dimidio*. p. 38, l. 4 à fin, pro Mareſcalli
Mareſchalli. p. 39, l. 18, post Orduu attulerat, inferre: (*vox notat locum, in
quo commoratur Aula*). p. 54, l. 13. omiſſa in marg. vox *Iracunda*. p. 90, l. 2,
pro deliquentes, lege: *delinquentes*. ib. lin. 7, pro uumero, *umero*. p. 94,
l. 4. pro eò, *eô*. p. 97, l. 4, pro cumeandem, *cum eandem*. p. 103, l. 16, pro
inſpicas, *inſpicias*. p. 120, l. 3, in marg. pro oduliorum, *edliorum*. p. 125,
l. 19, pro milliones, *millia millium*. p. 129, l. 2 à fin. pro igne, *igne*. p. 132,
§. V. l. 1, pro officiis, *officinis*. p. 145, l. 1, omiſſa in mag. vox: *Scriptura*.
p. 148. l. 16. pro شاقعي lege شاقعي. p. 151, l. 1, post novem, adde: *quos
supra recensuimus Rel. VIII. §. 2.* p. 166, l. 16, pro Mabuun, lege *Maari-
nuun*. p. 169. l. 10. pro exhibent, *exhibent*. p. 178, l. 5 à fine, pro incru-
aſto, *incrusta*. p. 182, l. 14, pro mults, *multis*. p. 185, l. 5 à fin, pro pu-
villorum, *pulvillorum*. p. 190, l. 16, pro documuncia, *domuncula*. p. 202,
l. 4,

l. 4 à fin. pro impetata *impetrata*. p. 211, l. 6, omiffæ in marg. voces: *Historia celebrati sacrificii*. p. 214, l. 2, pro interdictio, *interdicto*. p. 220, l. 3 à fin. pro fines, *fines*. p. 238, l. 4, pro responsoris, *responsoriis*. p. 245, l. 2, pro Expectabant, *Stabant*. ib. l. 3. pro expectantibus, *expectabant*. ib. l. 20, pro minstros, *ministros*. p. 252, num. 4, pro insculpta, *insculpta*. ib. num. 8, pro Onopoia, *Onopœia*. p. 253, l. 2, deleatur comma. ibid. l. 9 à fin. pro filium lege *filum*. ib. l. 4 à fin. pro extantiâ, *præfentiâ*. p. 254, l. 20, pro creduii, *creduli*. p. 275, l. 17, pro limpidatis, *limpiditatis*. p. 277, l. 18, pro pene, *penè*. p. 297, l. 6 à fin. pro Relatio VI, *Relatio IV*. p. 300, l. 3, pro temore, *tremore*. p. 303, l. 8, à fin. pro Persopolitanam, *Persopolitanam*. p. 360, l. 14, in marg. pone: *Memorabilia montis*. p. 370, l. 19, pro cæmeterii, *cœmeterii*. p. 375, l. 3, pro finificat, *significat*. p. 397, l. 15, pro Momi-
tius, *Manuche*. p. 414, l. 16, pro faltem, *saltem*. p. 410, l. 15, post obtinui ponatur punctum, & incipiat nova periodus. p. 412, l. 4 à fin. pro Abyf-
finâ lege *Habeſinâ*. p. 436, l. 7 à fin. pro fideliter, *fideliter*. p. 438, l. 7, pro Aabeffinorum, *Habeſinorum*. ib. l. 11 à fin. pro firmabant, *firmabant*. p. 441, in fine §. II. addatur: *unâ cum scripturis vicinarum gentium, ut differentia pateret*. p. 457, l. 5, pro Galeauzien / Jalouzien. p. 474, l. 8 à fin. post characterem pone: *Sjuki*, vulgo *Koſo* &. p. 476, ante lin. 1,

pone: 及迄 *Kenkoo*, vulgò. p. 480, l. 15, pro siugulas, *singulas*. p. 486, l. 18, pro nostrum, *nostrum*. p. 487, l. 7 à fine, pro abudat, *abun-
dat*. p. 502, l. 9 à fin. pro omnium, *omni*. p. 511, l. 10, pro acutissimis, *acutissimis*. p. 520, l. 5 à fine, pro persimlem, *persimilem*. p. 570, l. 2, pro aliii, *alii*. p. 580, l. 16. pro vipero, *viperâ*. p. 608, corrigatur nume-
rus paginæ. p. 614, l. 11 à fin. pro fundi, *fundi*. p. 646, l. 7, à fin. pro denno, *denuo*. p. 649, l. 13 à fin. pro erodandantur, *erodantur*. p. 671, l. 11, in marg. pone: *Venti ardent*. p. 706, lin. 10 à fin. pro irruptionem, *irruptionem*. p. 735, l. 3, à fin. pro dīverlorium, *diversorium*. p. 773, l. 6, pro petiosam, *pretiosam*. p. 780 in fine, pro lignum, *cujus*. p. 879, l. 19,

ante Naatsme, pone: 康 *Soo*, vulgo. ibid. lin. 20, post voc. magni-
tudine, adde: *per maturitatem croceo*. pag. 791, lin. 3, pro caractere

樟 substitue: 木柰. p. 827, lin. 8, pro folio, *folio*. p. 833, l. 6 à fin. pro obsonis, *obsoniis*. p. 848. l. 4 à fin. pro celebris, *celebris*. p. 853, l. 5 à fin. pro stamibus, *staminibus*. p. 859, l. 4 à fin. pro Antirhini, *Antir-
rhini*.

rhini. p. 861, l. 10, pro in scriptis, *in scriptis*. p. 876, l. 3 pro caractere
 mutilo substituatur integrior 月易奚佳. p. 817, l. 1, pro caractere
 才匪 substitue: 才佳. pag. 844, l. 8 à fin, post voc. rubro, adde:
Pomi nostratis, calyce quinque labiis rotundis in herbeo rubentibus, stamini-
busque incarnatis plurimis (20, 30) decorato, in fructum carnosum excre-
scente. pag. 868, l. 2. pro incurvâ & cylindraccâ, *incurva & cylindracea.*
 ibid. lin. 3. pro scatente, *scatens.* pag. 886, lin. 16, pro quod, *qua.* ibid.
 post verticillum, adde: *sive nolam.* In Indice post voc. O Ren,
 pro 447, 474.

